STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00170

NAYN BRIDER

Isaac Raboy

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Pearl & Michael Berstein
in memory of
Henrietta Lorber London

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א. ראבאי

ניין ברידער

(ראמאן)

פארלאג
אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן
ניו יארק 1936

"DIE NINE BRIEDER"
(THE NINE BROTHERS)
By I. RABOY

●

Copyright by
INTERNATIONAL WORKERS ORDER
80 Fifth Avenue
New York
209

ערשטער טייל

ערשטער קאפיטל

צום ערשטן איז געקומען קיין אמעריקע מאָריס. עס איז אזוי געווען: ער איז אַלט געוואָרן זעכצן יאָר, און אין שטעטל איז ניט געווען וואָס צו טאָן. ווערן א סוחר׳ל האָט ער ניט געוואָלט. ער איז געווען א געזונטער בעסאַראַבער בחורעץ און אים האָט בעסער געצויגן צו ווערן א בעל־מלאכה. איז אָבער דעם טאַטן זיינעם ניט אָנגעשטאַנען, אז זיין זון זאָל ווערן א בעל־מלאכה. דער טאַטע איז געווען א שיינער איד, א באַלעבאַטישער, מיט די אַלע זיבן גליקן, וואָס עס שלעפּן זיך נאָך דעם באַלעבאַטישן אידן. ער האָט דערפאַר אָפּגעמאַכט בא זיך אָנצוזאַמלען אין דער שטיל געלט געַנוג אַף הוצאות קיין אמעריקע. דאָרטן וועט ער קאָנען ווערן אן ארבעטער. און אין איין שיינעם נאָך־פּסח, ווען משה האָט שוין געהאַט גענוג געלט אַף הוצאות, איז ער אַנטלאָפן קיין אמעריקע.

ער איז פאַרפאָרן אַף דער איסט־סייד, צו זיין זיידע מאַנים און באָבע שבע, וועלכע האָבן געוואוינט אין צוויי אָרימע צימערלעך.

געזונט און הויך איז ער געווען, און זעכצן יאָר אַלט, האָט ער זיך אויסגעלערנט צו זיין אן אָפּערייטאָר בא פּאָר און אָנגעהויבן צו פאַרדינען. און באַלד אַהיים געשיקט א בילד פון זיך. און זיך אויך געקויפט א גאָלדענעם זייגער מיט א קייט, און א סיגנעט א גאָלדענעם. און האָט זיך א נאָמען געגעבן מאָריס. און אַהיים געשריבן צו זיינע עלטערן, אז עס איז אים דאָ אין אמעריקע גוט. און אז דער טאַטע זאָל שיקן נאָך ברידער קיין אמעריקע. עס זיינען געבליבן אינדערהיים אכט ברידער, אָבער נאָר צוויי האָבן דערווייל שוין געקאָנט קומען. די בריוו זיינען געגאַנגען פון אמעריקע און צוריק, אזוי לאַנג, ביז צוויי פון משהס ברידער זיינען אויך געקומען קיין אמעריקע.

אייזיק, וואָס איז געווען עלטער פון משהן, האָט זיך אין אמעריקע אויסגעלערנט פלעכטן דאַמען־היטעלעך פון דראָט. און מאָטיע, דער דריטער ברודער, האָט זיך אויסגעלערנט צו זיין אן אָפּערייטאָר בא פּאָר.

זיינען זיי שוין געווען דריי ברידער. און אַלע דריי געוואוינט אין איין צימער׳ל אַף דילענסי סטריט. דאָס צימער׳ל, א קליינס און א פינצטערס,

האָט געהאַט צוויי בעטן: איינס אַ גרויס בעט און איינס אַ קליין בעט. זיינען אייזיק מיט משהן געשלאָפן אין גרויסן בעט. זיי זיינען אַלע מאָל אינדערהיים אַפילו געשלאָפן אין איין בעט. און דאָ אין אַמעריקע האָבן זיי אָנגעהאַלטן טראַדיציע. מאָטיע איז זיך געשלאָפן אין קליינעם בעט אַליין.

זיי זיינען ניט געשלאָפן אַלע דריי אין איין בעט, אָבער דערפאַר האָבן זיי געלעבט אַלע דריי אַף איין קעשענע. אַלע דריי האָבן געבראַכט שבת פאַרנאַכט „פיידע״ און אוועקגעגעבן דאָס געלט משהן. ער האָט זיך גענומען דעם כבוד צו זיין קאַסירער, ווייל ער איז שוין געווען אויסגעגרינט אין אַמעריקע.

די דריי ברידער האָבן געזאַמלט געלט, כדי אַרויסצוברייגען נאָך צוויי ברידער קיין אַמעריקע. די פאַרדינסטן זיינען געווען זייער מיזערנע. מאָריס, וועלכער האָט שוין געקענט די מלאכה גאָר גוט און האָט זיך גערעכנט פאַר איינעם פון די בעסטע אָפּערייטאָרס, האָט פאַרדינט אין סעזאָן ד״יי דאָלאַר אַ וואָך. מאָטיע האָט פאַרדינט אַ דאָלאַר מיט פופציק סענט אַ וואָך, ווייל ער האָט נאָך ניט געקענט אַזוי גוט די מלאכה. און אייזיק האָט געאַרבעט שטיק־אַרבעט. און אַזוי ווי דער סעזאָן באַ דאַמען־היטעלעך איז געווען זייער אַ קורצער, האָט ער אינגאַנצן פאַרדינט זייער ווינציק.

האָט זיך טאַקע מאָריס געגרויסט מיט דעם, וואָס ער האָט פאַרדינט מער פון זיינע ברידער. און די ברידער האָבן אים דערפאַר ניט אַזוי ליב געהאַט. אונטנאַרומעט געקלאָגט זיך איינער פאַרן אַנדערן אַף מאָריסן. דערפאַר איז אייזיק געווען דער מיוחס מיט זיין אינטעליגענטישקייט. ער איז געקומען קיין אַמעריקע מיט אַ באַגאַזש פון אַן אָנגעלייענטן אין דער רוסישער און אידישער ליטעראַטור. געקאָנט גוט ריידן און שרייבן רוסיש. זיך געהאַלטן אין איין איבערשרייבן מיט חברים פון דער היים, דורך שרעקלעך לאַנגע בריוו אַף דער רוסישער שפּראַך.

מאָטיע, ווידער, האָט ניט געהאַט מיט וואָס זיך איבערצונעמען. ער איז געווען גלאַט אַזוי אַ בחור אַ וואוילער. ער האָט געהאַט דרך־ארץ פאַר זיין עלטערן ברודער, דעם באַלעזענעם, און האָט אויך געהאַט דרך־ארץ פאַר זיין ברודער מאָריס, דערפאַר וואָס יענער האָט געהאַט גאָלדענע פינגער צום אַריינמאַכן די האָר און באַם מאַכן אַ נאָט אַ פיינעם. מאָטיע האָט זיך „געריבן״ לעבן ביידע ברידער. באַ אייזיקן גענאַשט קענטעניש. אויב אייזיק האָט איבערגעלייענט עפּעס אַ גוטן רוסישן בוך און איבערדערציילט דאָס וואָס ער האָט געלייענט, איז מאָטיע געזעסן מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטעם און זיך איינגעהערט צו יעדן וואָרט; און באַנומען דאָס שיינקייט

פון דעם שריפטשטעלערס וואָרט; און זיך אַלע מאָל מתקנא געווען, וואָס זיין ברודער אייזיק איז געבענטשט מיט אַזאַ גליק צו קאָנען זיצן איבער אַ בוך פון אָנהויב ביזן סוף. פון זיין ברודער מאָריס האָט ער זיך געלערנט מאַכן אַ שיינעם נאָט, אַ דינעם נאָט, און זיך אויך געלערנט אַריינצומאַכן די האָר פון יעדן נאָט אַזוי ווי מאָריס האָט געטאָן. עס איז אַוועקגעגאַנגען אַ שטיקל צייט און מאָטיע האָט שוין אויך געקאָנט מאַכן אַ גוטן שטאָך אויף דער מאַשין. מאָטיע האָט זיך אויסגעלערנט לייענען אידישע ביכער. און אַלע דריי האָבן געפּרואוווט ווי ווייט מעגלעך צו דערנענטערן זיך איינער צום אַנדערן.

די שלעכטע געוואוינהייטן, וואָס מאָריס האָט געהאַט אויסגעלערנט אין אַמעריקע, אויף דער איסט־סייד, זיינען צוביסלעך, דורך אייזיקס ווירקונג, אויסגעבעסערט געוואָרן.

מאָריס האָט דערזען, אַז ער איז שוין באַלד פיר יאָר אין לאַנד און קאָן נאָך ניט שרייבן און ניט ריידן ענגליש. עס איז אין אָנהויב אים אויסגעקומען צו קעמפן מיט זיך אַליין. צוליב וואָס טויג אים ענגליש. ער האָט אַפילו גוט ניט געקאָנט די אידישע שפּראַך. נאָר אַז אייזיק מיט מאָטיען זיינען געגאַנגען אין „נאַיט־סקול" און דאָרטן געלערנט ענגליש, האָט מאָריס זיי ניט געשטערט, און איז אַליין אַוועק און זיך פאַרשריבן אין אַ פּריוואַטער שול צו לערנען ענגליש. אים איז ניט אָנגעשטאַנען זיך צו לערנען אינאיינעם מיט די גרינהאָרנס.

דערווייל האָבן די דריי ברידער אָנגעזאַמלט געלט און געבראַכט קיין אַמעריקע נחומען און הוישיקעלען. זיינען זיי שוין געווען פינף ברידער אין אַמעריקע. נחום מיט הוישיקעלען האָבן זיך בעסער געוואָלט לערנען אַלס אָפּערייטאָרס באַ פּאָר. כאָטש אייזיק האָט זיי געוואָלט דווקא אויסלערנען פלעכטן די דאַמען־היטעלעך. זיי האָבן ניט געוואָלט, ווי זיי האָט זיך אויסגעוויזן, זיין אויף לייטיש געלעכטער: פלעכטן היטעלעך פון דראָט. אָבער דאָס איז ניט וויכטיק.

דער עיקר, זיי זיינען אַלע פינף געגאַנגען אַרבעטן און אָפּגעשפּאָרט דאָס לעצטע, און אין צוויי יאָר אַרום האָבן זיי אַרויסגעשיקט געלט מיט שיפס־קאַרטן פאַר דעם גאַנצן הויז־געזינד, וואָס איז באַשטאַנען פון טאַטע־מאַמע מיט נאָך פיר ברידערלעך.

און עס האָט גענומען אַ לאַנגע, לאַנגע צייט, ביז עס איז אָנגעקומען דער בריוו פון טאַטע־מאַמע, אַז זיי זעצן זיך שוין אַפּן שיף. די שיף, אויף וועלכער די טאַטע־מאַמע האָבן זיך אויפגעזעצט, האָט געהייסן „ברעמען",

און זי האָט באַדאַרפֿט אָנקומען אין צוויי וואָכן צייט קיין אַמעריקע. און אין די צוויי וואָכן האָבן די פֿינף ברידער ניט פֿאַרלוירן קיין איין איבעריקע מינוט. און אַז זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען זוכן אַ דירה און געגאַנגען אַלע פֿינף מיטאַמאָל, האָבן זיי באַמערקט, אַז מען האָט פֿאַר זיי מורא. אַ קשיה אויף אַמעריקע? אַזוינע פֿינף געזונטע יונגען... ווער ווייסט, טאָמער איז דאָס עפּעס אַ גענג... צי ווער ווייסט וואָס פֿאַר אַ שלאַק... האָבן זיך די פֿינף ברידער צעטיילט. און יעדער באַזונדער איז געגאַנגען זוכן אַ דירה. ביז זיי האָבן געפֿונען דאָס, וואָס זייער האַרץ האָט געגלוסט.

די דירה איז דווקא געשטאַנען אויף אַטוירני סטריט. אָבער דאָס הויז איז געווען שיין און האָט אויסגעזען ווי ערשט ניט לאַנג אויפֿגעבויט. די ציגל פֿון די ווענט, האָט זיך געדאַכט, האָבן נאָך דעם שטויב פֿון דער ציגעלניע אויף זיך. און זיי זיינען אַזוינע ריינע, ברוין־רויטע און אויסגעלייגט אין אַזוינע שיינע ווינעטקעלעך. און דער ווייסער צעמענט אַזוי אויס־געווירעט, אַז פֿון דערווייטנס האָט עס ממש געגלעט דאָס אויג אַ קוק צו טאָן. די טרעפּ צום הויז — פֿון גראַניט. און די פּאַרענטשעס באַ יעדע זייטן טרעפּ — פֿון בלישטשענדיקן מעש. און ווען אַלע פֿינף ברידער זיינען צוגעקומען צום הויז אָנקוקן די דירה, זיינען זיי פּשוט פֿאַרציטערט געוואָרן פֿון דער ריינקייט, וואָס האָט זיך געשפּירט אַרום דעם הויז. עס איז, נאָך זייער מיינונג, געווען דאָס שענסטע הויז, וואָס זיי האָבן געזען אין אַמעריקע. זיי האָבן באַלד באַצאָלט פֿאַר איין חודש דירה־געלט. כאָטש דער חודש האָט זיך באַדאַרפֿט אָנהויבן ערשט פֿון דעם טאָג, ווען די פֿאַמיליע וועט קומען. די אויפֿזעערן פֿון הויז האָט שטאַרק הנאה געהאַט פֿון דער אידייע, און איז שיר ניט צעשמאָלצן געוואָרן פֿון נחת: אַז פֿינף ברידער ברייננגען אַרויס קיין אַמעריקע טאַטע־מאַמע. זי האָט צוגערופֿן איר בת־יחידקע, אַ בלאָנד מיידל מיט געקרייזלטע פֿלעשעלעך אַרום איר האַלדז, און צו איר געזאָגט: — „זעסט, טאָכטער, דאָס זיינען אַלע פֿינף ברידער און זיי דינגען רומס און גרייטן אָן אַ היים פֿאַר זייערע עלטערן פֿון דער אָלד־קאָונטרי“... דאָס בלאָנדע קינד האָט זיך געטאָן אַ נויג, איינבויגנדיק ביידע קניעס און טרייסלענדיק מיט אירע געפֿלעשלטע האָר, אַזוי ווי מיט גלעקלעך. די פֿינף ברידער זיינען געווען אַזוי ווייט געטראָפֿן און אַזוי טיף, אַז זיי האָבן ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך. זיי האָבן דער דאָזיקער אויפֿזעערן געגעבן אַ שיינעם „שליסל־געלט“ און באַקומען די שליסלען פֿון זייער דירה.

און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מעשה מיט קויפֿן באַלעבאַטישקייט. אַלע אָוונט נאָך דער אַרבעט זיינען זיי אַלע פֿינף ברידער געגאַנגען איבער

די קראַמען און געקויפט מעבל און געפעס. זיי האָבן באַמערקט, אַז עס שאַדט ווידער דאָס, וואָס זיי גייען אַלע פינף מיטאַמאָל. אָבער אַזאַ שאָדן האָבן זיי געקאָנט באַשטיין. עס איז געווען, אַזוי ווי דאָס פּאָלק זאָגט, „ווען פרייט זיך דער קרעמער..."

און צוביסלעך האָבן די ברידער איינגעקויפט דאָס באַלעבאַטישקייט און יעדן אָוונט זיינען זיי געקומען אין זייער נייער דירה און אַליין אויסגעשטעלט דאָס מעבל, אַליין געוואַשן די געפאַרבטע דילן און די שויבן פון די פענצטער. און אַז אַלץ איז שוין געווען צוגעגרייט איז אויך אָנגעקומען אַ טעלעגראַמע, אַז די עלטערן זיינען דאָ אין עלים־איילאַנד.

האָ, פרייד! די פינף ברידער האָבן אַליין ניט געוואוסט וואָס צו טאָן פון פרייד. זיי האָבן אָנגעצונדן אַלע גאַז־לאָמפּן אין זייער נייער היים און זיך אַרומגעזעצט אַרום טיש אין עס־צימער און אָנגעהויבן פּלאַנעווען זייער מאָרגן.

אייזיק, דער עלטערער ברודער, האָט פאַרגעשלאָגן, אַז פון דער מינוט וואָס די עלטערן וועלן קומען דאָ אין שטוב אַריין זאָל מען לעבן ווי אין אַ קאָמונע. אַלע ברענגען זייערע פאַרדינסטן אין איין האַנט אַריין, לאָמיר זאָגן, דער מאַמען. און די מאַמע וועט אַלעמען געבן עסן, צאָלן דירה־געלט און קויפן קליידער.

— איך מיין, אַז עס וואָלט בעסער געווען, אַז מען זאָל מאַכן דעם טאַטן פאַר קאַסירער, וועט ער האָבן מיט וואָס זיך צו פאַרנעמען — האָט מאָריס געזאָגט.

— וועט זיך באַלד אָנהויבן קריגערייען — מישט זיך אַריין מאָטיע. — איר האָט שוין פאַרגעסן, אַז באַם טאַטן מיט דער מאַמען זיינען אַלע מאָל געווען קריגערייען איבער געלט? און דאָ אין אַמעריקע ווילן מיר ניט קיין קריגערייען.

— נו, זאָל בלייבן, אַז מיר גיבן דאָס געלט דער מאַמען — זאָגט נחום און ווייזט בשעת מעשה אַרויס זיין געוויינלעכע אומרואיקייט מיט דעם, וואָס ער הויבט זיך אויף פון טיש, שפּאַנט אַרום און זעצט זיך צוריק.

— קינדער, מיר טאָרן אָט־די געלט־פראַגע אַזוי לייכט ניט אַוועקמאַכן — זאָגט אייזיק און צינדט אָן מיט אַ שוועבעלע זיין ציגאַרעט, באַלויכטנדיק זיין פּנים אַזוי, אַז אַלע זאָלן זען אַז ער מיינט דאָס, וואָס ער זאָגט. — מיר מוזן אין אַזאַ געזעלשאַפט, וואו געלט איז נאָך דער הויפּט־פונדאַמענט, זיין זייער פאָרזיכטיק. איך, צום ביישפּיל, וויל געטרויען מער דער מאַמען אונדזערער. זי איז אַ פּראָסטע און פון דער נאַטור זייער ניט קיין געלט־

היטערן. זי ווייסט גאָר ניט וואָס עס הייסט היטן געלט. דערפאַר, וועט בײַ איר ניט זײַן קיין געפאַר פון אָנקאָפּיען געלט און די איבעריקע שוואַרצע זאַכן, וואָס שלעפּן זיך נאָך נאָך אָנגעזאַמלט געלט. דער טאַטע, ווידער, אונדזער טאַטע, איז אַ מענטש, וואָס אויב ער זאָל נאָר האָבן אַ מעגלעכקייט אָנצוזאַמלען געלט, וועט ער עס טאָן. און דאָ וועלן מיר מיט אונדזערע אייגענע הענט אפשר העלפן אויפבויען אַ קאַפּיטאַל, און אַ נעסט פון האַס און שנאה און קריגערייען.

אײַזיק האָט געוואוסט וואָס ער וויל זאָגן, אָבער אַזוי ווי ער איז קיין רעדנער ניט געווען, האָט ער ניט געקאָנט אַזוי גלאַט אַרויסברענגען זײַן געדאַנק. ער האָט אַ סך ניט דערזאָגט. אָבער די איבעריקע ברידער האָבן אים, ווי עס ווײַזט אויס, פאַרשטאַנען.

מאָטיע האָט געוואָלט טיפער אַרײַנדרינגען אין דעם דאָזיקן ענין. בײַ אים, דעם פּראָסטן אויפריכטיקן אַרבעטער, איז געווען אַ געפיל, אַז אין אײַזיקס ווערטער איז דאָ אַן אינהאַלט פאַר אים אַליין און פאַר אַלע אַנדערע ברידער. האָט ער דערפאַר געוואָלט מער פאַרטיפונג.

— מאַך מיר קלאָר, אײַזיק — האָט מאָטיע געזאָגט — ווי אַזוי קאָנען מיר דערגיין צו דער מדרגה, אַז געלט זאָל אויפהערן צו זײַן? ווי אַזוי פאַרשטייסטו, קאָן מען אומברענגען דאָס געלט פון דער וועלט?

אײַזיק איז געזעסן אַ פאַרטראַכטער. אין זײַן געדאַנק זײַנען געלאָפן מחשבות. אינדערניך געלאָפן. אָט האָט ער אַן ענטפער, און אָט צעשווימען זיך די ווערטער און צעפאַלן ווי קאַרטן־שטיבלעך.

— די רעוואָלוציע וועט מיט איין קלאַפּ אומברענגען קאַפּיטאַל — האָט אײַזיק ענדלעך געזאָגט. אײַזיקן האָט געוואונדערט, וואָס עס האָט אים גע־נומען אַזוי לאַנג צו טראַכטן, ווען עס איז שוין געווען אַ פאַרטיקע אַקסיאָמע. ער האָט זיך דערפילט אַ ביסל אומבאַקוועם. אָבער ער איז באַלד געקומען צו זיך און געטאָן אַ קלאַפּ מיט איין האַנט אין טיש:—יאָ, די רעוואָלוציע!...

— אָבער דערווײַל, איידער די רעוואָלוציע וועט קומען, מעגן דאָך מענטשן זאַמלען אויב זיי ווילן — איז מאָרים אַרײַנגעקראָכן אײַזיקן אין די ביינער מיט זײַן אַמעריקאַניזם. — וואָס וועט דיך אַרן, אויב דער טאַטע אונדזערער וועט אָפּשפּאָרן עטלעכע דאָלאַר, אומשולדיקע עטלעכע דאָלאַר. לאָמיר צוגעבן, אַז מיר אַלע זײַנען קעגן דעם. אָבער ער איז דאָך אַן אַנדער מענטש, כ'מיין אונדזער טאַטע. אים וועלן מיר שוין ניט איבערמאַכן. און איך בין דערפאַר ניט איינשטימיק מיט אייך, אַז מען זאָל דעם טאַטן, באַלד בײַ זײַן אָנקומען קיין אַמעריקע, געבן צו וויסן אַז ער איז שוין אויסגעשפּילט.

אַז זײַן װעלט איז אַ טויטע. מיר באַדאַרפֿן ברענגען אונדזערע פֿאַרדינסטן נאָר אין זײַנע הענט. און ער װעט שוין געבן דער מאַמען אַף שטוב־זאַכן. זאָלן זײ זיך פֿירן זײער װעלט, אַזױ װי תּמיד.

אײַזיק האָט אַף מאָריסן געטאָן אַ קוק מיט זײַנע גרױסע, שװאַרצע אױגן. עס איז ניט געװען קײן בליק פֿון שׂנאה. אָבער מאָריס האָט זיך פֿאָרט דערפֿילט ניט הײמלעך אונטער דעם דאָזיקן בליק. אײַזיק זאָגט:

— נײן! איך װיל ניט, אַז מען זאָל מיך שלעכט אױסטײַטשן. איך װיל ניט, אַז דער טאַטע אונדזערער זאָל זיך דערפֿילן דאָ אין אַמעריקע אַן איבעריקער און הילפֿלאָזער. צו דעם צװעק האָבן מיר אים ניט באַדאַרפֿט ברענגען קײן אַמעריקע. מיר װילן, אַז ער זאָל זיך דאָ דערפֿילן אַ נײער און באַפֿרײטער מענטש. איך בין אָבער קעגן דעם, אַז אַף אונדזערע פּלײצעס זאָל, חלילה, אױסװאַקסן אַ בלוט־זױגער! עס װעט זײַן אַזױ: צום ערשטן װעט ער אָנזאַמלען פֿון אונדזער שװײס אַ ביסל קאַפּיטאַל. דערנאָך װעט ער װערן אַ באַלעבאָס, עפּעס אַ פֿאַבריק, אַ שאַפּ, און װערן אַ בלוט־זױגער.

— איך װעל אים מיט מײַנע הענט אומברענגען! — שרײַט אױס הױשיקעלע. — זאָל איך אַזױ לעבן!

אַלע איבעריקע ברידער דערשרעקן זיך, װען זײ דערהערן דאָס, װאָס הױשיקעלע זאָגט. זײ שמײכלען אומהײמלעך און שפּילן זיך מיט זײערע פֿינגער איבער׳ן טיש, און ליגן האַלב־אָנגעלײגט אין זײערע בענקלעך.

— מיר זײַנען אַרבעטאָרער! — זאָגט הױשיקעלע פּראָסט און מיט זײַן גראָב־אומפּאָליטורטער שטים. — מיר װעלן פֿאַרבלײַבן אַרבעטאָרער אַף אונדזער גאַנץ לעבן. און מיר װעלן ניט דערלאָזן, אַז אונדזער טאַטע זאָלן װערן אַ באָס, דאָ אין אַמעריקע.

— װאָס דען, װעסט מאַכן דײַן טאַטן פֿאַר אַן אַרבעטער? — איז מאָריס סאַרקאַסטיש.

— ער באַדאַרף שױן גאָרניט טאָן — מאַכט נחום אַ פּשרה. — מיר זײַנען נײַן ברידער. און מיר אַלע װעלן אַרבעטן, און בײַ אונדז קאָן זײַן דער טאַטע מיט דער מאַמען זײער גאַנץ לעבן.

— ס׳איז אַ פֿראַגע, צי דער טאַטע װעט װעלן? — פֿרעגט מאָריס. — יעדער מענטש האָט זײַן אינדיװידועלע פֿרײַהײט צו טאָן דאָס, װאָס ער װיל.

— ער איז שױן דאָ מיט זײַן אינדיװידועלער פֿרײַהײט... — צעלאַכט זיך אײַזיק הױך אַף אַ קול. — בײַ אונדזער טאַטן איז טאַקע פֿאַראַן אַזאַ זאַך, װי אינדיװידועלע פֿרײַהײט. אַ־װאַ!

— בײַ אים איז טאַקע ניט פֿאַראַן, אָבער עס איז אונדזער חוב אַזאַ

געפֿיל בײַ אים צו אַנטוויקלען — שפּאָרט זיך מאָרים און וויל ערשט אָנהויבן צו אַנטוויקלען זײַן געדאַנק.

— הערט, ברידער — זאָגט מאָטיע און לאָזט מאָריסן ווײַטער ניט ריידן. — וואָס האָבן מיר דאָ געטאָן? מיר האָבן אַלע געאַרבעט שווער און געשיקט נאָך די עלטערן און די איבעריקע ברידער, און ברענגען זיי אַהער קיין אַמעריקע, און מיר האָבן זיך געמיט און אײַנגעפּונדעוועט פֿאַר אונדז אַלע אַ שיינע, ריינע היים. און איצט, באַלד באַם אָנהויב, קריגן מיר זיך שוין איבערן חזנס קישקע. דער זאָגט אַזוי און דער זאָגט אַזוי. און עס ווערט שוין אַ טראַגעדיע. צוליב וואָס האָבן מיר עס באַדאַרפֿט האָבן? מיר האָבן דאָך געקאָנט פֿון פֿריער אָן אײַנזען, אַז אַזוי וועט עס ניט קאָנען זײַן.

מאָטיעס פּנים, דאָס ווײַסע און אידעלע, ווערט מיטאָמאָל נאָך בלײַכער, זײַנע האָר די קוטשעראַווע שטעלן זיך אויף. זײַנע גרויסע אויגן ברענען מיט פֿײַער. די איבעריקע ברידער זיצן אַלע און הערן זיך אײַן האַלב־אָנגעשפּאַרטע אין זײַערע בענקלעך און מיט אויגן וואָס זײַנען פֿאַרטיפֿט אין זיך אַרײַן. פֿאַר יעדן אײנעם פֿון זיי מאָלט זיך עפּעס אַ בילד אַ ווײַטס. מאָטיע רעדט ווײַטער:

— איך פֿאַרשטיי ניט, פֿאַרוואָס עס האָט זיך בײַ אונדז געביטן די לאַגע. ביז אַהער זײַנען מיר אַלע ברידער געווען דאָס, וואָס מיר זײַנען געווען. מיר זײַנען ביז אַהער אײַנגעשטאַנען צו צוויי און צו דריי אין אַ צימער. ביז אַהער האָבן מיר זיך ניט געשטערט אײנער דעם אַנדערן. פֿאַר־וואָס־זשע האָט זיך איצט געביטן די לאַגע, אַז מיר זאָלן זיך שוין באַדאַרפֿן קריגן? ביז אַהער, למשל, האָט מאָרים געהאַלטן אונדזער אַלעמענס געלט. נו, און איצט וועט דער טאַטע אָדער די מאַמע האַלטן אונדזער אַלעמענס געלט. און ווער וועט אונדז שטערן צו פֿירן זיך, יעדער נאָך זײַן מיינונג און זײַן פֿאַרשטאַנד? לאָזט עס אָפּ און עס וועט זיך שוין אַליין פֿירן.

— אָבער איך וועל ניט דערלאָזן, אַז דער טאַטע זאָל ווערן אַ באַס — שרײַט הווישיקעלע.

— איך, אויך ניט — ברומט אונטער אײַזיק. — איך וועל עס אויך ניט דערלאָזן.

— נאַר אײנער, וויל איך דען, אַז מײַן טאַטע זאָל ווערן אַ באַס? — פֿרעגט מאָרים, און זײַן פּנים צעשמייכלט זיך.

נחום איז געווען דער ערשטער זיך אויפֿצוהויבן פֿון טיש.

— וואַרט, מיר האָבן נאָך ניט געוואָרפֿן קיין גורל אױף די צימערן — דערמאָנט אים אײַזיק.

— נו, לאָמיר זיך נעמען וואָרפֿן גורל.

אין שטוב זײַנען געווען פֿיר שלאָף־צימערן. צוויי זײַנען געווען מיט פֿענצטער צו דער גאַס און צוויי מיט פֿענצטער אין אַ הויף אַרײַן. די שלאָף־צימערן צו דער גאַס זײַנען געווען ליכטיקער. אָבער דערפֿאַר זײַנען די שלאָף־צימערן צום הויף געווען גרעסער.

די ברידער האָבן אַף אַ ווײַל פֿאַרגעסן אין זייערע קריגערײַען. דאָ, באַם ציען דעם „גורל״, האָבן זיי זיך דערפֿילט אַזוי ווי קינדער, און זייער פֿיל געלאַכט באַם אַרויסציען פֿון די קוויטלעך.

דערנאָך האָט הוישיקעלע אויפֿגעזאָטן טיי און די ברידער האָבן געטרונקען טיי. און יעדער איינער פֿון זיי האָט איבעראַנייס איבערדערציילט זײַן איבערלעבונג אַפֿן וועג קיין אַמעריקע.

אייזיק האָט דערציילט מער פֿון אַלעמען. ער האָט נאָך אַלס קינד זיך געקויפֿט אַ נאָמען פֿון קאָנען דערציילן מעשׂיות. נאָך אַלס קינד האָט ער געהאַט אַ טבֿע צו ציען זײַנע מעשׂיות און אין זיי אַרײַנפֿלעכטן אַנדערע מעשׂיות.

איצט איז ער שוין אַ ביסל מער באַהאַוונט. און די ברידער הערן שוין מיט מער אינטערעס. עס פֿאַרדריסט זיי נאָר, פֿאַרוואָס איז באַ זיי אַף זייער רייזע קיין אַמעריקע גאָר ניט פֿאָרגעקומען, און באַ אים, באַ אייזיקן, האָט נאָר געהאַלטן אין איין פּאַסירן זאַכן משונהדיקע און אַזוינע אינטערעסאַנטע. ניט אַנדערש, אייזיק טראַכט זיי אויס, אָט־די אַלע מעשׂיות.

די נאַכט איז געווען אַזאַ לאַנגע. שלאָפֿן האָט זיך קיינעם פֿון די ברידער ניט געוואָלט. איז מען געזעסן אַרום טיש און געהערט אייזיקס מעשׂיות. אינדרויסן האָט געוואָיעט אַ זאַווערוכע. דער שניי האָט געקלאַפּט אין די בלאָע שויבן, און עס האָט אויסגעוויזן, אַזוי ווי ווײַסע זומער־פֿויגעלעך פֿלאַטערן און שלאָגן זיך צום ליכט פֿון לאָמפּ.

צווייטער קאפּיטל

די פינף ברידער זיינען אויפגעשטאנען פארטאג, ווען עס איז נאך געווען בלא אין די פענצטער. די גאסן זיינען געווען טיף באדעקט מיט א ווייסן ווייך־פודערדיקן שניי. אף די דעכער, קוימענס און שפּיצן און טורעמס איז געלעגן דער ווייסער שניי נאך א בלאער פון דעם פארטאגיקן הימל.

אין שטוב איז געווען קאלט. האט הווישיקעלע איינגעהייצט דעם אויוון מיט קוילן און צוגעשטעלט א טשייניק מיט וואסער.

מאַמע איז אראפּ אין גראסערי נאך געבעקס און פּרוכטן און פּוטער מיט קעז און מילך. זיי זיינען אלע היינט ניט געגאנגען אין שאפּ אריין צו דער ארבעט. עס איז בא זיי היינט יום־טוב. זיי גייען אראפּנעמען די עלטערן פון עליס־איילאנד.

זיי האבן אין איילעניש אפּגעגעסן איבערבייסן און זיך אלע אויס־געפּוצט אין זייערע שענסטע קליידער.

אין אויוון איז איבערגעבליבן פייער. הווישיקעלע האט נאך אונטער־געשאַטן קוילן, אז עס זאל האלטן ווארעמקייט.

די ברידער זיינען אוועקגעפארן באגעגענען די עלטערן. אין עליס־איילאנד איז זיי אויסגעקומען א סך צוווארטן. דערנאך האט מען זיי אלע פינף אריינגערופן אין א צימער. בא א טיש זיינען געזעסן עטלעכע לייט מיט פליכעוואטע קעפּ און מיט געשווירענע וואנצעס.

די פינף ברידער זיינען געשטאנען בא א שטאכעט און איינער פון די פליכעוואטע קעפּ האט געפרעגט יעדן איינעם פון די ברידער בא וואס פאר אן ארבעט ער ארבעט און וויפיל ער פארדינט. און צי איז ער ניט קיין אנארכיסט און צי גלויבט ער אין אמעריקאנישן פלאג.

דערנאך האט מען אלע פינף ברידער אריינגעפירט אין א לידיקן צימער, וואו די באגעגעניש איז באלד פארגעקומען. די טיר האט זיך געעפנט און טאטע־מאמע מיט די פיר קלענערע ברידערלעך זיינען אריין. און די פינף עלטערע ברידער האבן אין א מינוט פארגעסן, אז עס איז דא אן ערד אונטער זייערע פיס. הענט האבן זיך געפלאכטן ארום העלדזער און די מאמע האט געוויינט פון פרייד. די קלענערע ברידערלעך זיינען געשפּרונגען אין דער לופטן און זיך געהאנגען אף די עלטערע ברידער מיט זייערע דינע, אויס־געמאגערטע הענט.

אין עטלעכע מינוט ארום, נאָך א פּאָר קליינע אָפּיציעלע צערעמאָניעס, איז שוין די גאַנצע פאמיליע אָפּגעפּאָרן מיט דער הויכבאַן. זיי זיינען אַלע געזעסן אויף א לאַנגער באַנק פון דעם וואַגאָן און הויך און פריילעך געפּלאַפּלט. דורך די פענצטער פון באַן זיינען געלאָפן פענצטער פון היימען, פענצטער פון פאַבריקן. עס איז געווען מיטנוואָך און אין די פאַבריקן האָבן ארבעטער געארבעט; מאַשינען האָבן זיך געדרייט; לעדערנע פּאַסן זיינען געלאָפן אין דער גיך. אָבער ווער האָט געהאַט צייט איצט צוקוקן וואָס עס טוט זיך אין די פענצטער. דאָ אין וואַגאָן האָט מען זיך געפרייט מיט איין גרויסער פרייד פון א צוריק־אויפגעזוכטער היים. די מאַמע האָט זיך זיכער געפילט אַזוי ווי א קיניגן פון ערגעץ א מעשה־ביכל, וואָס האָט צוריק געפונען איר לאַנד.

די פּראָצעסיע פון דער באַן־סטאַנציע ביז אַטוירני סטריט איז געווען אַזוי פּאַטעטיש. מענטשן ווילד־פרעמדע זיינען נאָכגעלאָפן. עס גייען פינף בחורים שוין אמעריקאַנער, און נאָך זיי א טאַטע מיט א מאַמען און מיט קלענערע קינדער, און יעדער טראָגט עפּעס א פעקל, אָדער א גרויסן פּאַק, אָדער א שטרויענעם קויש.

צוגעקומען צו דער שענסטער הויז אין אַטוירני סטריט, און דער טאַטע מיט דער מאַמען זיינען שטאַלץ מיט די קינדער זייערע.

— אָט דאָ? ! — פרעגט די מאַמע מיט א ווייַנענדיקער פרייד.

— דאָ!

— דאָ!

— דאָ! — שרייען אַלע ברידער מיטאַמאָל.

אין גאַס ווערט דערוויַיל א גרויס געלאַף. מען שטופּט זיך און מען וויל וויסן וואָס דאָ איז. אָבער עס איז שוין אַלץ פאַריבער. די ברידער האָבן שוין לאַנג אריינגעבראַכט זייערע עלטערן אין דער נייער היים.

דער טאָג — א ווינטערדיקער, אין יאַנואַר, האָט שוין געהאַלטן באַם אַוועקגיין. אין די פענצטער פון דער נייער היים האָט זיך געזען די שקיעה. איבער דעכער און קוימענס איז דער הימל געווען רויט פון דער פאַרגייענ־דיקער זון. שטיקער כמאַרע זיינען ארומגעשוואומען איבערן הימל און דורך זיי און אין זיי האָט זיך נאָך די זון געלאָזט זען. דאָ איז א שטיק כמאַרע אינגאַנצן אָנגעצונדן רויט, און דאָרט א ביסל ווייטער זיינען די ברעגן פון אַן אַנדער שטיק כמאַרע געווען ארומגעזוימט ווי מיט פייערדיקע פּאַסיקלעך. און דער הימל איז געווען העל־גרין, און רעגנבויגן־גרין, און גרין ווי גראָז, און בלאָ־גרין, און רויט־גרין.

און באַטש עס איז נאָך אין שטוב געווען געווען ליכטיק פון אָט־דעם אָנגעצונדענעם הימל, פונדעסטוועגן האָט מען אין שטוב באַלד אָנגעצונדן אַלע גאַז־לאָמפּן. דאָס איז געטאָן געוואָרן אי לכבוד די געסט און אויך כּדי זיי צו באַווייזן דעם וואונדער פון גאַז־באַלייכטונג.

מען איז באַלד אריבערגעגאַנגען צום אויפּפּאַקן פון די פּעק. פריער האָט מען אויפגעבונדן דאָס בעטגעוואַנט. איבערבעטן, קישנס, קישעלעך און קאָלדרעס, וואָס די מאַמע האָט געבראַכט מיט זיך, זיינען באַלד צעטראָגן געוואָרן און אריינגעלייגט געוואָרן אין די ליידיקע בעטן.

דער טשייניק איז געשטאַנען אַפן אויוון און געזאָטן. די קלענערע צוויי קינדער, פּיני מיט שמואליקן, זיינען ארומגעלאָפן איבער דער גאַנצער לענג פון שטוב און פון גרויס פרייד געקלאַפּט מיט זייערע פיס אין דיל.

דער טאַטע האָט זיך געוואַשן און געדאַוונט מנחה. און די מאַמע איז ארומגעגאַנגען פון איין אָרט צום אַנדערן און זיך ניט געקאָנט אָפּוואונדערן פון דעם גאַנצן באַלעבאַטישקייט.

עס איז באַ איר געווען אין יעדער קלייניקייט נאָר וואונדער; אי אין דעם קיילעכיקן טיש, וואָס אַז מען טוט אַ קוועטש אַ ספּרוזשינע קען מען אים צערוקן און ער ווערט צוויי מאָל אַזוי לאַנג; אויך די בעטן, וואָס אַז מען וויל זיינען זיי שמאָלע דיוואַניקלעך און אַף באַנאַכט גיט מען ווידער אַ קוועטש און עס ווערט פון זיי ברייטע בעטן; אויך אין דעם וואָס מען דאַרף ניט האָבן קיין שוועבעלעך, נאָר אַז מען טוט אַ קוועטש אַ קנעפּל פון גאַז־אויוון צינדט זיך אַליין אָן די גאַז; אפילו אין דעם אַמעריקאַנישן פּאָדלאָגע־וואַשער, וועלכן מען טונקט איין אין וואַסער און אַז מען וויל אים „אויס־דרייען" פון דער וואַסער, קוועטשט ער זיך דורך צוויי קאַטשעלקעס און דאָס וואַסער רינט פון אים; אָדער אין דעם מילעכל וואָס מאַלט פלייש פאַר קאָטלעטן; אָדער אין דעם זאַלץ־מעסטל מיט די לעכעלעך, פונוואַנען דאָס זאַלץ שיט זיך אַזוי דין און שיין; אָדער אין דעם שטריק אַף צום הענגען אַ געוועש, וואָס דרייט זיך אַף אַ רעדל באַם פענצטער — עפן דאָס פענצטער און הענג דאָס געוועש; מיט איין וואָרט, אין יעדן ווינקעלע זיינען דאָ וואונדער איבער וואונדער.

דער מאַמעס האַרץ איז פול מיט פרייד איבער די ברעגן.

— גאָט געהאָלפן. פריער „ער" און דערנאָך איר.

אָבער זי האָט ניט געקאָנט קיין סך רעדן. באַלד האָט זיך פון אירע אויגן גענומען גיסן טרערן פון פרייד.

די קינדער האָבן געבראַכט פרישע זעמל און סאַרדינקעס און אַ גוטן

שמאַלץ־הערינג און מאַסלינעס און פּאַרמעזאַן־קעז און גוטע, געלע, היימיש־געמאַכטע פּוטער און אַ גאַנצן פֿריש־געבאַקענעם קאַווע־קוכן, פֿון דעם מין וואָס איז פֿון אויבן באַשאָטן מיט אַ גאַנצער קאַשע פֿון צוקער און ניס. זיי האָבן אויך געבראַכט אָראַנזשן און אַן אײַנגעדאַרטע אַמעריקאַנער לימענע, און עפּל מיט רויטע בעקעלעך, און די אמתע ווינטער־באַרן, וואָס זעען אויס אַזוי ווי פֿון קופּער געמאַכט, אָבער ווען מען בײַסט זיי אײַן, גיט פֿון זיי אַ שפּריץ אין מויל אַרײַן אַ זיס־ווײַניקער סאָק.

און אַזוי־אָ, אויף דעם אַמעריקאַנישן שטייגער, אויף דעם פּאָליטורטן נאַקעטן טיש געטאָן אַ שטעל אויס די אַלע גוטע זאַכן. און די מאַמע האָט זיך געטאָן אַ קרים און געזאָגט:

— וואָס, אָן אַ טישטעך?

— דאָ אין אַמעריקע עסט מען אָן אַ טישטעך — האָט הוישיקעלע געוואָלט באַווײַזן, אַז ער ווייסט ווי אַזוי מען פֿירט זיך דאָ אין אַמעריקע.

— אָבער דער טיש וועט דאָך אָפּקריכן — איז דער פֿאָטער באַלד געקומען צו הילף דער מאַמען. — אַן עבֿירה דער פּאָליטור.

— איך האָב געבראַכט, קינדערלעך, טישטעכער. וואַרט, איך וועל דעקן דעם טיש מיט מײַן אייגענעם טישטעך — האָט די מאַמע געזאָגט.

זי איז אַוועק אין אַן אַנדער צימער און באַלד צוריקגעקומען מיט אַ צעקנייטשטן טערקישן טישטעך. אָבער עס איז געווען אומזיסט איר טרחה. די אַמעריקאַנער קינדער האָבן געדרייט מיט די נעזער, ווען זיי האָבן אַ קוק געטאָן אויף דעם צעקנייטשטן טישטעך. האָט די מאַמע שוין ניט פֿאַרשפּרייט דאָס טישטעך אויפֿן טיש.

אמת טאַקע, דער פּאָליטור פֿון טיש האָט אַ ביסל געליטן פֿון דער הייסער טיי, אָבער אין דער טומלדיקער פֿרייד האָט מען זיך ניט געקאָנט אומקוקן אויף אַזאַ קלייניקייט ווי פּאָליטור.

ניט נאָר דאָס, נאָר מען האָט אַפֿילו פֿאַרגעסן צוצולויפֿן צום זיידן מאַנעס און דער באָבע שבֿע און זיי אָנזאָגן די בשורה.

עס איז געווען צום ערשטן מאָל אין יאָרן, אַז די גאַנצע פֿאַמיליע פֿון טאַטע־מאַמע מיט נײַן זין זײַנען געזעסן אַרום אַ טיש און געגעסן שמאַלץ־הערינג און מאַסלינעס און זעמל מיט פּוטער און פֿאַרטרונקען מיט שמעקעדיקער טיי.

דאָס גליקל פֿון טיר האָט געקלונגען.

עס קומט אַרײַן אַ איד אין אַ פּאַרבלוטיקטן פּאַרטעך. דאָס בערדל איז בײַ אים אַזוי ווי אײַנגעשלאָגן אין די באַקן אַרײַן. אָדער דערפֿאַר וואָס ער שערט עס, אָדער אפשר פּשוט ווײַל עס וואַקסט אַזוי צוריק אין די באַקן אַרײַן.

— איך בין דער בוטשער... — פּרוּווט דער איד אַראָפּנעמען זײַן היטל, ווײַל ער זעט אַז די יונגוואַרג זײַנען אַלע אָן היטלען. אָבער אַז ער טוט אַ קוק אויף דעם שײַנעם טאַטן מיט דער לאַנגער באָרד און סאַמעטענער יאַרמולקע, קאָן דער איד בײַ זיך ניט פּועלן אַראָפּצונעמען זײַן היטל. בלײַבט אַזוי זײַן האַנט הענגען בײַם אויער, און אַזוי ווי די האַנט ווייסט ניט וואָס צו טאָן מיט זיך, איז זי זיך מישב און קריכט אַרײַן, אַזוי אַ פּאַרבלוטיקטע, אין אויער אַרײַן און דרילעוועט דאָרטן אין אויער ווי מיט אַן עקבויער. — איך בין געקומען אײַך בעטן מיר צו געבן אַ „שאָו". בײַ מיר איז כשר. אפילו רבנים מעגן עסן פֿון מײַן בוטשער־סטאָר.

— אָלרײַט, מיסטער — האָט הווישיקעלע זיך געווענדט צום אידן — ברענגט אַרויף גוט פֿלייש פֿאַר קאָטלעטן.

— האַק־פֿלייש? צי קאָטלעטן? — פֿרעגט איבער דער איד.

— האַק־פֿלייש.

— מען דאַרף ניט... — בעט זיך די מאַמע, וואָס פֿילט זיך נאָך דער־ווײַל ווי אַ גאַסט, און ווײַל ניט אַז מען זאָל זיך וועגן איר אַזויפֿיל מטריח זײַן.

— וואָס הייסט מען דאַרף ניט? — שרײַט הווישיקעלע און לאַכט. — מען דאַרף דאָך עסן אַ שטיקל פֿלייש און אַ לעפֿל יויך. ברענגט, מיסטער, האַק־פֿלייש.

— וויפֿיל? — פֿרעגט דער איד טאַמעוואַטע.

— ברענגט אַ פֿיר־פֿינף פֿונט.

— דאָס אַלעס?

— נו, ברענגט זעקס פֿונט — מיינט הווישיקעלע, אַז ער האָט געזאָגט צו ווינציק.

— דאָס אַלעס? — פֿרעגט איבער דער איד טאַמעוואַטע, און מיינט מיט זײַן איבערפֿרעגן גאָרניט, נאָר ווײַל „דאָס אַלעס" איז בײַ אים אַזוי־אַ אַ געוואוינהייט. ער פֿרעגט יעדן קונה אַזוי איבער: „דאָס אַלעס?"

הווישיקעלע ווייסט אָבער ניט פֿון דעם אידנס געוואוינהייט, און ער

מײנט נאָך אַלץ, אַז ער האָט ניט פּינקטלעך געטראָפן מיט דער צאָל פון פונטן פלײש. און ער זאָגט:

— נו, ברענגט צען פונט.

דאָס דערהערט, איז דער איד אַרױס פון שטוב פײל אױסן בױגן. „צען פונט האַק־פלײש" — איז ער געלאָפן אַראָפּ מיט די טרעפּ און איבערגעחזרט מיט פרײד — צען פונט האַק־פלײש.

אַ ביסל שפּעטער, נאָכדעם װי דאָס פלײש איז שױן געלעגן אײנגעװיקלט, האָט װידער דאָס גלעקל פון טיר געקלונגען.

עס קומט אַרײן אַן אַנדער איד, שױן מיט אַ רױט, אָפּגעשױרן בערדל און מיט אַ פּנים װי בײַ אַ גזלן, און אױך מיט אַ פאַרבלוטיקט פאַרטעך.

— בײַ דעם טריפניאַק נעמט איר פלײש ?! ער אַלײן עסט אָך חזירשע קישקע מיט פּוטער מיט ברױט... — הױבט אָן דער רױטער איד פּאַמעלעך אױסצוזינגען יעדעס װאָרט און טײטלט בשעת מעשה אַזױ שטײענדיק בײַ דער טיר צום װאַש־טאָפּ, אױף װעלכן דאָס האַק־פלײש איז געלעגן אײנגעװיקלט.

— מיסטער, עס איז „טו־לײט". װער עס קומט „פוירסט", דער קריגט דעם אָרדער... — לאָזט הױשיקעלע דעם רױטן אידן ניט ענדיקן. און עפנט די טיר אַלס אַ סימן, אַז דער רױטער זאָל אַרױסגײן.

— מיך אַרט גאָר ניט... װעמען אַרט עס, אַז איר װעט זיך אָנשטאָפּן מיט טריפות — רוקט זיך דער רױטער איד צוריקװײלעכץ אַרױס פון שטוב.

שפּעטער איז געקומען צוגײן אַ אידענע אָנגעטאָן אין אַ װאַטאָװע קלײד. זי איז געװען אַלײן אױך גענוג ברײט און פעט, און אין דער װאַטאָװער קלײד האָט זי אױסגעזען װי אַ פאַס מיט שמאַלץ. בשעת זי איז אַרײן אין שטוב האָט זי באַלד אָנגעהױבן מיט אַ װײנענדיק קול:

— איך בין אַן אלמנה מיט אַ פולער שטוב מיט קלײנע קינדער. דער מאַן מײנער האָט מיך איבערגעלאָזט... אַלײן געװען אַ קלאָוקמאַכער... פאַר־שטײט איר שױן מײן ביטער מזל... האָבן מענטשן מיר געעפנט אַ גראָסערי־סטאָר... אַלע דאָ אין סטריט קױפן בײַ מיר... איך װעל אײך געבן אױף באָרג, אױב איר װעט באַדאַרפן... קײן עין־הרע ניט, אױב איר װעט באַ־דאַרפן, אַז עס אַרבעטן אַלע און ברענגען „פײדעס"...

די דאָזיקע רײד פון דער פרױ זײנען שטאַרק געפעלן געװאָרן. און דער טאַטע האָט דער דאָזיקער אידענע, װאָס איז געװען אַן אלמנה, געבעטן זיצן. אָבער זי האָט געטאָן אַ װיש מיט אײן האַנט די נאָז אירע און אָפּ־

געווישט די האַנט אין דעם וואַטאָוועז קלייד, און געזאָגט אַז זי האָט ניט קיין צייט. זי האָט איבערגעלאָזט די קינדער אַליין אין גראָסערי.

— אַלרייט! — האָט געפּסקנט הוישיקעלע. דער דאָזיקער בחור איז היינט אָפּדערנאָכט געווען דער גאַנצער הויפּט־מיניסטער פון אינעווייניקסטע אָנגעלעגנהייטן. די אַנדערע ברידער האָבן זיך ניט געמישט. — מיר וועלן אייך געבן אַן אָרדער, אָבער מיר זיינען געוואוינט צו די בעסטע זאַכן. געדענקט: גוטע זאַכן און פרישע. מיר זיינען שווערע אַרבעטאָרער און מיר באַדאַרפן האָבן אַ גוטן מאָגן. פאַרשטאַנען? אַלרייט...

— אַזאַ יאָר אויף מיר, ווי מיינע גראָסערים זעען אויס. זעמעלעך בײַ מיר, מיט מאָן און מיט ראָזשינקעס. היינט מיין פוטער האָט דאָך אַ שם איבער גאַנץ אַטוירני סטריט. און פון מיינעם אַ שמאַלץ־הערינג גיסט זיך דאָך דאָס שמאַלץ, און מיין טיי, אוי־האַ; טעם גן־עדן!

דריטער קאפיטל

די מאמע האט זיך דעם ערשטן אוונט אין אמעריקע באַלד אוועקגעשטעלט פרעגלען קאָטלעטן אף וועטשערע. הוישיקעלע האט איר געוויזן ווי אזוי מ׳דאַרף זיך נוהג זיין מיט דעם אמעריקאנישן אויוון. מאָטיע איז געגאנגען ברענגען דעם זיידן מאַניס מיט דער באָבע שבע. אייזיק איז אוועקגעגאנגען ברענגען זיין חברטע, מיט וועלכער ער איז געפאָרן אף איין שיף קיין אמעריקע. מאַרים האט דערהערט, אז אייזיק איז געגאנגען ברענגען די שיף־שוועסטער, איז ער אויך אוועקגעגאנגען ברענגען די קוזינע שרה.

אז דער זיידע מאַניס מיט דער באָבען זיינען געקומען, איז געוואָרן אזא טומל אין שטוב, אז די מאמע האט פארגעסן אין די קאָטלעטן אפן אויוון, און די קאטלעטן האבן אנגעהויבן צו ברענען.

דער זיידע מאַניס, אין זיינע צעקנייטשטע הויזן און מאָדנעם קורצן אָפגעטראָגענעם אויבערמאנטל, אין וועלכן די קעשענעס האבן זיך שוין גע־פרואווט אוועקרייסן, און דאָס פארשמאָלצעוועטע „דווירבעלע", וואָס איז בא אים געלעגן טיף ביז צו די אויערן אראָפגערוקט, און מיט דער באַ־צימכעטער באָרד, איז געבליבן שטיין נאָכדעם ווי ער האט זיך צעקושט מיט אַלע גרינע, און האט געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— וואָס זאָגסטו אף אמעריקע? — האט זיך מאַניס געווענדעט צו חיימען.

חיים האט אָנגעקוקט זיין שווער און גאָר ניט געזאָגט. אויב אמעריקע קאָן אזוי־אָ מאכן אַ חשבות פון אזא שיינעם אידן, ווי זיין שווער מאַניס איז געוועזן — וואָס־זשע קאָן ער זאָגן?

— זיצט, שווער! — האט חיים געבעטן דעם זיידן מאַניס, אנווייזנדיק אים דעם אויבנאָן.

מאַניס האט זיך אנידערגעזעצט און געקרעכצט. די פיס האבן אים ווייגעטאָן פון אַ גאַנצן טאָג שטיין בא דער ארבעט. ער האט אויך געפילט אַ ווייטיק אין אַלע גלידער.

— וואָס־זשע הערט זיך, חיימל? — ווישט זיך מאַניס די געשווירענע וואַנטשעס.

— ניט גוט!

— דיר איז אויך ניט גוט? — שמייכלט מאַניס מיט זיינע געשווירענע וואַנטשעס און עס מאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט אַראָפּגעשלונגען אַ ביטערע זאַך. — אַט האָבן די קינדער פאַר דיר אָנגעגרייט אַ שיינע היים.

— טאַקע זייער שיין, שוועיר — זאָגט חיים. — טאַקע זייער שיין, אָבער ניט גוט.

די באָבע שבע, מיט איר ליכטיק, ווייס פּנים, אַף וועלכן עס האָבן זיך געכוואַליעט קליינע, דינע, כוואַליעדיקע קנייטשעלעך, איז אַריינגעקומען צוריק פון קיך און זיך אויך אַנידערגעזעצט באַם טיש. זי האָט איבער־געשלאָגן דאָס קרעכצן און קלאָגן פון די צוויי אידן.

— און איך האָב געמיינט, אַז דו, חיים, וועסט קיינמאָל ניט קומען קיין אַמעריקע — זאָגט שבע.

— נויט ברעכט אייזן! — זאָגט חיים.

— פאַרקערט, פאַר מיר דאַרפסטו זיך ניט פאַרענטפערן. איך דאַנק דיר דערפאַר, וואָס דו האָסט מיר געבראַכט מיין טאַטער — זאָגט שבע. — איצט וועט זיך אונדזער משפחה צעשפּרייטן אין אַמעריקע.

— אַ גליק וועט דיך טרעפן! — האָקט איר מאַניס איבער די רייד. — זיך צעשפּרייטן איבער אַמעריקע. אי, אי, בהמה...

הווישיקעלע איז אַריינגעקומען פון קיך און אָפּגעטרייסלטביידע הענט און פאַררויכערט אַ סיגאַרעטל. ער האָט דערלאַנגט דאָס פּעקל מיט ציגאַרעטן דעם פאָטער.

— נעם, טאַטע, פאַרזוך אַן אַמעריקאַנער ציגאַר־טוטין.

דער פאָטער האָט גענומען אַ ציגאַרעטל, עס פריער גוט באַטראַכט פון אַלע זייטן, דערנאָך עס געטאָן אַ קאַטשע צווישן זיינע פינגער און פאַר־רויכערט באַם פייער פון הווישיקעלעס ציגאַרעטל. אַריינגעצויגן דעם רויך און אַרויסגעלאָזט דורך זיינע האָריקע נאָזלעכער צוויי זיילן רויך. געטאָן אַ שמייכל און געזאָגט:

— אויב דאָס איז טוטין, בין איך מסתם אַ רביצין.

מאַניס האָט ווידעראַמאָל ביטער געטאָן אַ שמייכל און געזאָגט:

— בידאַ נאַוטשיט!

חיים האָט אַרויסגענומען אַ זילבערנע טאַבאַטשניצע און זי געעפנט און געזאָגט צו זיין זון הווישיקעלע:

— אָט האָב איך נאָך אַ ביסל „רוסישן”. נעם, מאַך דיר אַ ציגאַר.

מאַניס האָט גענומען די טאַבאַטשניצע און געטאָן אַ שמעק צום טוטין און געזאָגט:

— איך האָב אויפגעגעבן רויכערן. דער שאַפּ דישעט מיר שוין געגוג. נאָר דער טוטין דיינער, חיים, טויג אַף כפּרות. דאָ אין אַמעריקע איז דאָ בעסערער.

— וואָס, האָט איר געזאָגט, דישעט איך? — פרעגט איבער חיים.

— דער שאַפּ, דער שאַפּ! — שרייט מאַנים אויס, אַזוי ווי חיים וואָלט געווען אַ טויבער.

— דאָס פּלאַץ, וואו דער זיידע ארבעט — דערקלערט הוישיקעלע זיין טאַטן.

— הייסט עס, שאַפּ? — פרעגט איבער חיים מיט גרוים שטוינען פון דער דאָזיקער אַנטדעקונג.

— יאָ, שאַפּ! — שטאָלצירט הוישיקעלע מיט זיין אַמעריקאַנישקייט.

— דער זיידע אונדזערער איז אַ מאַלאַדיעץ! — אַן ארבעטאָרער.

— ווען איך זאָל כאַטש מאַכן אַ לעבן! — שאָקלט מאַנים מיטן קאָפּ.

— מאַכן אַ לעבן הייסט דאָ: האָבן פרנסה — דערקלערט הוישיקעלע זיין טאַטן.

— זאָרגט ניט. עס וועט זיין גוט — טרייסט חיים זיין שווער.

— דאָס וואָס מיין באָס זאָגט אויך אַלע מאָל — שמייכלט מאַנים ביטערלעך.

— זיין באָס... עס מיינט: דער באַלעבאָס.

— אַ איד? — פרעגט חיים.

— ימח שמו! — ענטפערט מאַנים.

אין שטוב איז אַריינגעקומען אייזיק מיט זיין חברטע פאַניע. אַ הויכע ברונעטקע מיט אַ ברוינעם מאַנטל און מיט אַ גרויסן, ברייט־רונדן הוט. דער הוט אַף אַ זייט, כמעט ביז צום אויג אַראָפּגערוקט. אַ פיין פּנים מיט געשמאַקע ליפּן.

די מאַמע איז אויך אַריינגעקומען, פאַרגאַנגען אַרום און אַרום און געשטאַנען אַ צעשמייכלטע אַקעגן דעם מיידל. אייזיק האָט פאַרגעשטעלט דאָס מיידל פאַר דער גאַנצער משפּחה.

— דאָס איז מיין חברטע פאַניע — האָט אייזיק געזאָגט מיט נערוועזי־טעט אין זיין שטים. — איך האָב איר צוגעזאָגט אַרויפצוברענגען און באַקענען מיט די עלטערן.

דאָס מיידל האָט זיך ניט פאַרלוירן אַף איין מינוט. זי האָט אַראָפּ־געצויגן די הענטשקעס און געגעבן די דינע האַנט אירע יעדן איינעם. דערנאָך זיך אויסגעטאָן דעם מאַנטל און געגעבן אייזיקן דעם מאַנטל.

דער פֿאָטער האָט אַרויסגערוקט אַ בענקל און זי געבעטן זיצן.

די מאַמע האָט נאָכאַמאָל אָנגעקוקט פֿאַניען און געטאָן אַ קוק צום זײדן מאַניס און צו אים געטאָן אַ טיפּן, באַדײַטפֿולן שמײכל. מאַניס האָט זײַן טאָכטער רײזין געענטפֿערט מיט אַ פּאָזיטיוון שאָקל מיט זײַן קאָפּ.

די מאַמע האָט פֿאַרשטאַנען, נאָך איר קלײנשטעטלדיקן, אַלט־מאָדישן קוק אויפֿן לעבן, אַז דאָס מײדל פֿאַניע איז אײזיקס כּלה. זי האָט אָנגעקוואָלן פֿון נחת. און אַזױ װי זי האָט אין דער אַלטער הײם געפֿירט אַ באַלעבאַטיש הױז, האָט זי זיך איצט פֿאַרגענומען דאָ אין אַמעריקע אױך אײַנצופֿירן אַ באַלעבאַטיש הױז. און זי האָט באַלד געמאָסטן פֿאַניען מיט אָט־דעם באַלעבאַטישן אױג. און איר האָט זיך אױסגעװיזן, אַז פֿאַניע איז הונדערט פּראָצענט אַ באַלעבאַטיש מײדל.

די מאַמע האָט אַ װאָונק געטאָן צו הױשיקעלען און אים אָװעקגענומען אין קיך אַרײַן.

— איז זי אײזיקס כּלה?

— װער װײסט? — ענטפֿערט הױשיקעלע.

— אױב זי איז זײַן כּלה, װעל איך זי לאַדן צו דער װעטשערע — זאָגט די מאַמע.

— יאָ כּלה, צי ניט כּלה — זאָגט הױשיקעלע, צוטאַנצנדיק צום טאַקט פֿון זײַנע װערטער — עסן װעטשערע מעג זי.

— בײַ אונדז אין שטוב האָבן תּמיד געגעסן פֿרעמדע מענטשן — זינגט אױס די מאַמע אירע װערטער אויף דעם בעסאַראַבישן שטײגער.

אין עס־צימער בײַם טיש:

— פֿון װאַנען ביסטו, טאָכטער? — פֿרעגט חיים בײַ פֿאַניען.

— איך קום פֿון דער ליטע — ענטפֿערט פֿאַניע.

— אַ ליטװאַק?!

— נישטאָ װאָס צו באַהאַלטן — שמײכלט חנעװדיק פֿאַניע.

— גרױסע קעפּ! — װאַרפֿט אַרײַן מאַניס.

— װי רופֿט מען אײַער טאַטן? — פֿרעגט חיים.

— מײַן פֿאָטער רופֿט מען אברהם.

— און װאָס איז זײַן פּרנסה?

— טאַטע! — בײזערט זיך אײזיק גוטמוטיק. — פֿאַרװאָס נעמסטו מענטשן אויף אַן עקזאַמען?

— איך װיל זיך באַקענען, װערן הײמיש — פֿאַרענטפֿערט זיך חיים.

— ס'מאַכט ניט. איך באַלײדיק זיך ניט — שמײכלט פֿאַניע. — מײַן

פאַטערס פּרנסה ? ער איז אַ שוסטער. מען רופט אים דער ווילנער שוסטער.

— אַזוי ? — בלייבט פּלוצים חיים זיצן ווי אַ פריטשמעליעטער.

— וואָס האָט איר זיך אַזוי דערשראָקן — לאַכט פאַניע — פאַרן ווילנער שוסטער ?...

— ניין. גאָרניט.

— אַ שוסטער אין אַמעריקע קאָן מאַכן אַ שיין לעבן — זאָגט די באָבע שבע.

אין שטוב איז אַריין מאָריס און מיט אים די קוזינע שרה. אַז מאַניס מיט שבען האָבן דערזען די קוזינע שרה, האָבן זיי ביידע מיטאַמאָל אויסגעשריען מיט פרייד:

— אָט איז דאָ שרהניו !

שרה איז געבליבן שטיין אַ צעמישטע. זי האָט ניט געוואוסט צו וועמען צוצוגיין פריער. זי האָט געטראָגן אַ ווינטער־מאַנטל פון ברוינעם באַראַשעק און אויך אַזאַ היטעלע, וואָס איז געווען געמאַכט אויף דעם רוסישן שטייגער און איז בײַ איר געשטאַנען אָפּן שפּיץ קאָפּ. צוויי גרויסע צעפּ האָר זײַנען געפאַלן אויף איר פּלייצע. איר פּנים בלאַס און אָפּגעצערט. איר נעזל אַ ביסל פאַררויסן, און די ברוינע אויגן האָבן געברענט מיט שוועבל־פייער.

מאָריס האָט זי גענומען אַ נעם־אָן און זי צוגעפירט צום טאַטן און זיי באַקענט. דערנאָך צוגעפירט צו דער מאַמען און זיי באַקענט. דערנאָך האָט מאָריס איר געהאָלפן זיך אויסטאָן דעם מאַנטל און דעם הוט.

שרה איז געבליבן שטיין, אַזאַ פרישע, אַזאַ ווייסע, מיט די צוויי לאַנגע צעפּ ברוינע האָר אויף דעם ווייסן קליידל. דאָס קליידל — פּראָסט, אָבער מיט געשמאַק. זי האָט געטראָגן קליינע שוואַרצע שיכעלעך אויף אירע קליינע, שיינע פיס. זי האָט זיכער אויסגעזען ווי אַ יאַפּאַנעזיש מיידל.

שרה האָט זיך אַנידערגעזעצט בײַם טיש, פאַרוואָרפן איין צאָפּ האָר אויף איר ברוסט און זיך מיט אים גענומען שפּילן.

דער פאָטער האָט אויך דאָס דאָזיקע מיידל גענומען, אויף זיין געוויינלעכן שטייגער, אויף אַ פאַרהער:

— לאָמיר אויך וויסן, ווי אַזוי מיר קערן זיך אָן ?

— זי איז יאָסי יאַרמעלינעצערס אָן אייניקל — ענטפערט מאַניס אויף שרהס אָרט.

— אַזוי ? ! יאָסי יאַרמעליניצערס אַן אייניקל ! — בלאָזט זיך אָן חיים, אַזוי ווי אַן אינדיק. — איך האָב דיין זיידן גוט געקענט. אַ שיינער איד געווען.

— אַלץ הייסט שיין! — ברומט אונטער מאַנים און סמאַטשקעט צו מיט זיינע ליפּן.

— און וואָס טוסטו אין אַמעריקע? — פרעגט חיים בא שׂרהן.

— איך אַרבעט אין אַ שאַפּ — זאָגט שׂרה מיט אַ ביסל איבער־געטריבענעם שטאָלץ.

— אי, אי, ווען דיין זיידע . . . — פאַרענדיקט ניט חיים דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן.

די מאַמע האָט אַרויסגעדיבעוועט פון די בינטלעך אַ ווייס טישטעך, אַ צעקנייטשט פון דער לאַנגער רייזע. די מאַמע האָט עס געטאָן אַ טראָג־צו צו דער נאָז. עס האָט פון דעם געשמעקט מיטן ריח פון ים, פון שיף, און עס האָט זיך דער מאַמען אין דער מינוט דערמאָנט, ווי זי האָט עס געוואַשן און געפּרעסט אין דעם קליינעם שטעטל. און ווי זי איז ניט געווען איצט שטאַרק איבערגעפילט מיט פרייד פון דעם, וואָס זי האָט אַלע קינדער געטראָפן געזונט און שטאַרק, האָט זי פונדעסטוועגן צוגעטראָגן דאָס פּנים אירס צום טישטעך און עס דאָרט באַהאַלטן... אָבער נאָר אויף אַ רגע.

דערנאָך איז זי אַריין אין עס־צימער און פאַרשפּרייט דעם טיש מיטן טישטעך.

דער טאַטע האָט זיך אויפגעהויבן און אַוועקגעגאַנגען אין אַן אַנדער צימער דאַוונען מעריב.

די מאַמע האָט געפרעגט:

— וואו זיינען אַלע קינדער? די וועטשערע איז פאַרטיק.

דער זיידע מאַנים האָט זיך אויפגעהויבן און געזאָגט צו דער באָבען:

— קום, שבע, עס ווערט שפּעט. איך דאַרף מאָרגן אויפשטיין צו דער אַרבעט.

— טאַטע, וועסט ניט עסן בא אונדז וועטשערע? — פרעגט רייזי.

— מיר האָבן שוין געגעסן, קינד, און איך מוז אַהיים גיין. מאָרגן דאַרף מען אויפשטיין צו דער אַרבעט.

רייזי לויפט אַריין אין אַנדערן צימער, דאָרט וואו חיים איז אַריין דאַוונען, און מאַכט אַן אַ גוואַלד:

— האָסט ניט געקאָנט אָפּדאַוונען אויפן שיף?... גיי אַריין, די מאַמע מיטן טאַטן ווילן אַנטלויפן. גיי בעט זיי, אַז זיי זאָלן מיט אונדז עסן וועטשערע.

— אי, האָ — נאָ — אי, האָ — האָט חיים געענטפערט.

עס איז שוין רייזין גוט און וואויל באַוואוסט אַז די דאָזיקע שפּראַך

פון אי־האָ, וועלכע זי הערט תמיד פון חיימען. זי האָט אים גאָרניט גע־ענטפערט, נאָר מיט אַ ברוגזן פּנים אים איבערגעלאָזט און אוועק צוריק אין עס־צימער.

חיים איז באַלד אַנגעקומען פון אַנדערן צימער. ער האָט נאָך עפּעס געמורמלט אינדערגיך און געשפּיגן אָדער אימפּראָוויזירט ווי ער שפּייט צום דיל. און אַז חיים האָט דערזען ווי דאָס אַלטע פּאָר איז טאַקע גרייט אוועק־צוגיין, האָט ער געזאָגט:

— ס' דער שכל? מיר זיינען געקומען פון אַזוי ווייט און זיך איינ־געשטעלט דאָס לעבן איבער אַזאַ ים, און צום סוף אַנטלויפט איר! קומט, זיצט און עסט מיט אונדז וועטשערע.

— שוטה! — האָט מאַניס געענטפערט חיימען. — מיר האָבן שוין געגעסן וועטשערע. און מאָרגן דאַרף איך אויפשטיין צו דער אַרבעט גאַנץ פרי.

— וועט איר איין מאָל אויפשטיין אַ ביסל שפּעטער — גיט חיים אַן עצה.

— אוה, יאָ! — ברומט אַריין אין זיינע וואָנטשעס מאַניס. — ווילסט אַז איך זאָל חלילה פאַרלירן דעם דזשאָב...

חיים האָט ניט פאַרשטאַנען דאָס לעצטע וואָרט, אָבער ער האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז עס מוז עפּעס זיין אַזוינס, וואָס מען טאָר ניט פאַרלירן. האָט מען זיך צעזעגנט און דער זיידע מיט דער באָבען זיינען אוועק־געגאַנגען.

שפּעטער אַ ביסל איז געקומען מאַטיע און מיט זיך געבראַכט צוויי מיידלעך מיטאַמאָל. זיי זיינען ביידע געוועזן צוויי שוועסטער, מיני און אסתר. מאַטיע איז מיט זיי אַריין און פאָרגעשטעלט זיי פאַר טאַטע און מאַמע אַלס דעם דיינס צוויי מיידלעך.

— עס איז דאָ פאַראַן אַ דיין אויך? — האָט דער טאַטע געפרעגט.

— ניין, ניט דעם היגן דיינס — לאַכט מיני. — אונדזער טאַטע איז אַ דיין אין זוואַניעץ.

— האָ! אין זוואַניעץ — זאָגט חיים. — ווי באַלד אַזוי, קען איך אייער טאַטן.

— ווער קען ניט אונדזער טאַטן? — זאָגט אסתר מיט אַ טרויעריקן שמייכל אויף איר פּנים.

ביידע מיידלעך האָבן זיך אויסגעטאָן די מאַנטלען און אַרויסגעוויזן אַן איבערגעטריבענע היימישקייט. זיי האָבן געפּלאַפּלט און געלאַכט. די קלענערע פון די צוויי שוועסטער, מיני, אַ שוואַרץ־חנעוודיק מיידל מיט

אונטערגעשוירענע האָר און מיט צוויי גרויסע שוואַרצע אויגן, ווי צוויי בעסאַראַבער קאַרשן, האָט געוואָגט צוצוגיין צום טאַטן חיים און אים אָנ־נעמען בײַ דער גרויסער צוויי־שפּיצעכדיקער באָרד מיט אירע ווײַסע הענט. און דאַן האָט זי זיך צוגעבויגן צו חיימען און געטאָן אים אַ קוש אין דער האָריקער באַק.

דער טאַטע חיים האָט צוגעשטעלט די באַק זײַנע און דאָס מיידל מיני האָט געטאָן אַ נעם־אַרום אַרום האַלדז און צוגעדריקט נאָך נעענטער איר קאָפּ צו זײַן האָריק פּנים.

— איך קען דײַן טאַטן — האָט חיים אַזוי ווי זיך פֿאַרענטפֿערט פֿאַר דעם אַקט.

— איך פֿלעג מײַן טאַטן אויך אַזוי תּמיד קושן אין זײַן האָריק פּנים — האָט מיני קאָקעטיש זיך באַפֿרייט פֿון חיימס הענט און אַ טרייסל געטאָן מיט אירע געשוירענע קורצע האָר.

ס׳איז געוואָרן אַן אָנגעצויגענע שטימונג. אַפֿילו מינים שוועסטער אסתּר האָט זיך געריטלט און פֿאַרזשמורעט אירע קליינע אויגן.

די אַנדערע צוויי מיידלעך, פֿאַניע און שׂרה, האָבן זיך אויפֿגעהויבן פֿון זייערע ערטער און אַרײַנגעגאַנגען אין צווייטן גרויסן צימער — די „פֿראָנט־רום".

דאָרטן זײַנען געשטאַנען בײַ די דרײַ ווענט דרײַ דיוואַנעס. די דיוואַנעס זײַנען געווען אײַזערנע, פֿון דעם מין וואָס צעעפֿענען זיך, ווען מען וויל אַז זיי זאָלן דינען אַלס בעטן. אויף די דיוואַנעס זײַנען געלעגן מאַטראַצן און אונטער די מאַטראַצן האָבן זיך געזען די ספּרוזשינעס, אויסגעדרייט פֿון דראָט. קיין שפּרייטלעך האָבן נאָך די דיוואַנעס ניט געהאַט.

אין דער מיט פֿון גרויסן צימער איז געשטאַנען אַ קליין טישל אויף איין פֿוס. עס איז נאָך אויך ניט געווען פֿאַרשפּרייט. דאָס טישל האָט פֿאַרמאָגט שניצערײַ פֿון דעם געוויינלעכן מין. דרײַ קעפּלעך פֿון עפּעס אַ מין חיה האָבן באַצירט די דרײַ לאַפּעס פֿון דעם איינציקן פֿוס בײַם טישל.

די ווענט זײַנען געווען פֿריש־אויסגעקלעפּט מיט שפּאַליר. דער ריח פֿון פּאַפּ האָט זיך געפֿילט אין צימער, ענלעך צו דעם ריח פֿון זוירטייג.

שׂרה מיט פֿאַניען זײַנען אַרײַן און זיך אַנידערגעזעצט — בעסער געזאָגט, זיך אַנידערגעוואָרפֿן — אויף איינעם פֿון די דיוואַנעס. זיי זײַנען אַרויפֿגעפֿאַלן איינע אויף דער אַנדערער און זיך געדישעט פֿון געלעכטער.

זיי האָבן זיך ניט איבערגערעדט וועגן גאָר ניט. אָבער ביידע מיידלעך האָבן געוואוסט וועגן וואָס זיי לאַכן. דאָס האָבן זיי ניט געקאָנט זיך העלפֿן

ניט צו באמערקן, ווי אזוי דער אלטער חיים האט צו זיך צוגעדריקט דאס מיידל מיני.

דארט אין עס־צימער האט די מאמע רייזי דערוויילן געגרייט צום טיש. הווישיקעלע האט געכאפט דאס „ביר־קעסעלע" און איז אראפ אין גאס.

— אזוי נאקעט אין גאס אריין! — האט די מאמע אים נאכגעשריען.

— עס איז דאך ווינטער.

אבער הווישיקעלע האט זי ניט געהערט. אין די הוילע ארבל און אן א היטל איז ער ארויסגעלאפן. און אין עטלעכע מינוט איז ער שוין געווען צוריק מיטן „ביר־קעסעלע" פול מיט ווייסן שוים ביז איבער די ברעגן. דער שוים איז אריבערגעגאנגען איבער די ברעגן און שטיקער שוים זיינען געפאלן אפן דיל.

די מאמע איז אריינגעגאנגען אין לעצטן צימער רופן די קליינע חברה צום טיש. דארטן האט זי געטראפן דעם קליינעם שמואליקן ליגן א פאר־שלאסענעם צווישן די ספרוזשינעס פון דיוואן. די אנדערע דריי חברה — לעווע, באצקל און פיניע — זיינען געשטאנען מיט שטעקעלעך און גע־שטורכעט שמואליקן דורך די אפענע דרעטלעך פון די ספרוזשינעס. שמואליק האט נאכגעמאכט ווי א צערייצטע חיה ווען זי איז אין א שטייג און מענטשן שטורכען זי מיט שטעקעלעך.

— וואס איז דאס?! — האט די מאמע זיך דערשראקן.

— איך בין דער לייב אין א שטייג — שרייט שמואליק ארויס פון די דראטן.

— אוי, געוואלט, מ'עט מיר נאך זאדישען ס'קינד! — האט די מאמע אנגעמאכט א געוואלד און איז צוגעלאפן און געוואלט באפרייען שמואליקן פון די ספרוזשינעס.

אבער זי האט ניט געוואוסט דעם סוד, ווי אזוי מען באדארף עפענען דעם דיוואן. זי האט דערווייל געטארקעט שמואליקן:

— מיין קינד! מיין קינד!

שמואליק האט געוואָרטשעט און ארויסגעשטארצט זיינע קליינע ווייסינקע ציינדלעך, אקוראט ווי א ווילד חיהלע.

אבער ענדלעך איז הווישיקעלע אריינגעקומען און שמואליקן באפרייט און אים דערוויילן אריינגעפיצקעט עטלעכע בלומרשטע שמיצעלעך.

פון דעם צימער איז געלאפן א לאנגער קארידאר, וועלכער האט פאר־אייניקט דעם צימער מיטן גאנצן הויז. אין איין זייט פון דעם קארידאר זיינען געווען צוויי טירן. איינע אין אפטריט און איינע אין נחומס צימער.

באַם אַפּטריט האָט די מאַמע געטאָן אַ פאַרקרים דאָס פּנים. איר איז גיט געווען געפעלן אָט־די איינציקע זאַך דאָ אין אַמעריקע. פאַרוואָס האָבן זיי דאָ אין אַמעריקע געשטעלט דעם אַפּטריט גלייך אין שטוב — פע!

אָבער הוישיקעלע האָט געלאַכט פון דער מאַמען.

— דאָ אין אַמעריקע איז דער אַפּטריט וויכטיקער פון אַלעם.

— אַזוי? — האָט די מאַמע אָן שום חכמות געפרעגט. און ווי עס האָט אויסגעוויזן, איז שוין באַ איר אַלץ געווען פאַרענטפערט.

זי איז אַריין צו נחומען אין צימער. באַ אַ טישל פון ווייס האָלץ איז נחום געזעסן. אַפן טיש אַ ברעט און אַף דער ברעט אַ גרויס ווייס פּאַפּיר. נחום איז געזעסן און מיט קליינע ווירעלעך, גלייכע, דריי־עקעכדיקע, האַלב־רונדע, געווירעט אַפן ווייסן שטיק פּאַפּיר.

— נחומל, קום אַריין עסן, זון — זאָגט די מאַמע צאַרט און מיט דרך ארץ. זי ווייסט, אַז נחום איז אַלעמאָל געווען דער „גרויסער קאָפּ". האָט זי פאַרשטאַנען, אַז נחום טוט איצטער עפּעס מסתם אַ גרויסע קאָפּ־אַרבעט.

— איך קום באַלד, מאַמע — האָט נחום ניט אויפגעהויבן זיין קאָפּ פון פּאַפּיר.

— וואָס טוסטו איצט, זון? — פרעגט די מאַמע.

— איך מעסט אויס אַ בריק — זאָגט נחום פּראָסט.

— און איך האָב געמיינט, אַז דו מאַכסט עפּעס ווער ווייסט וואָס! — זאָגט די מאַמע.

זי גייט אַרויס פון צימער הינטערווייַלעכץ און לאָזט אָפן די טיר. דורך דער אָפענער טיר כאַפּט זיך אַריין דער קליינער שמואליק. אַ קליין, דאַר אינגל. דאָס פּנים בלייך. ער גייט נאָך אין די שטעטלדיקע מלבושים. אָבער דאָס שטערט אים גאָר ווינציק. ער לויפט צו און גיט אַ גראַבל מיט די פינגער זיינע איבער דעם פּאַפּיר, וואָס ליגט פאַר נחומען.

אָפּגעטאָן דאָס, לויפט ער אַרויס פון צימער. ער פאַרשטייט, אַז ער האָט אָפּגעטאָן ניט קיין גוטע זאַך. לויפט ער אַריין אין אַפּטריט. ער זוכט אַן אָרט, וואו זיך צו באַהאַלטן. ער דערזעט ,אַז עס שטייט אַ גרויסע מולטער אַף פיסלעך. ווערליג זיין באַגריף איז דאָס געווען אַ מולטער. ער לייגט זיך אַוועק אַף דעם שטיינערדיקן דיל און קריכט אַרונטער אונטער דער וואַנע.

נחומס פּאַפּיר איז דערווייל רואינירט געוואָרן. עס איז אים שוין גיט געגאַנגען אין דעם וואָס עס איז קאַליע געוואָרן, נאָר נחום האָט באַדאַרפט

באַלד גיין אין קופּער־יוניאָן *) און האָט היינט אָונט געמוזט ברענגען מיט זיך דעם פּאַרטיקן פּלאַן פון אַ בריק.

פאַרשטענדלעך, אַז נחומען איז שוין ניט געלעגן אין קאָפּ צו גיין עסן. ער האָט כמעט ווי אַרויסגעטריבן די מאַמען פון צימער, זיך פאַרקייטלט פון אינעווייניק און אָנגעהויבן ווירען אַ נייעם פּלאַן.

שמואליק ליגט אַזוי אונטער דער וואַנע. ער וואַרט אַז מען זאָל אים קומען זוכן. מיד איז ער געוועז, איז דאָס קינד דערוויל איינגעשלאָפן.

אין שטוב האָט מען זיך געזעצט אַרום טיש צו וועטשערע. הוישיקעלע האָט געבראַכט גלעזער פון געשניצטן גלאָז — געשליפענע. ער האָט געגאָסן דעם ביר פון קעסעלע. די ווייסע פּיענע האָט זיך געעפנט און אַ ברוינער שטראָם האָט זיך געגאָסן אין גלאָז אַריין. פון דעם אימפּעט פון אָט־דעם שטראָם איז אין גלאָז ווידער געוואָרן אַ ווייסער שוים.

— דאָס איז שוין איינמאָל ביר! — האָט הוישיקעלע געזאָגט.

די מאַמע האָט דערלאַנגט אַ פּאַלומעסיק מיט קאָטלעטן. איבערן גאַנצן שטוב האָט זיך צעטראָגן דער ריח פון קנאָבל און געפּרעגלט פלייש.

— אוי, עס טוט מיר באַנג וואָס דער זיידע מיט דער באָבען זיינען אָוועק — זאָגט די מאַמע. דאָס רעדט זי איצט דירעקט צו הוישיקעלען.

די איבעריקע עלטערע קינדער זיינען אַלע געוועז אין גרויסן צימער.

דאָרטן איז איצט אָנגעגאַנגען אַ דעבאַטע וועגן די באַציאונגען צווישן ראַדיקאַלע קינדער און זייערע קלעריקאַלע עלטערן.

מיני האָט געזאָגט: אָט איז זי אַליין, יאָ, איר ווייסטאָך — אַ פּועלי־ציוניסטקע. זי איז פריי פון אַלע אַבערגלויבענישן, און איר פאָטער איז אַזוי פינצטער... און פונדעסטוועגן וועט זי קיינמאָל ניט באַליידיקן זיינע געפילן. אָ, קיינמאָל ניט... ווי קען מען דען? — היצט זיך מיני. — פון אים שטראַלט דאָך אַזאַ ליכטיקייט!...

— ערשט האָט איר געזאָגט, אַז אייער פאָטער איז פינצטער, און באַלד זאָגט איר אַז פון אים שטראַלט אַזאַ ליכטיקייט? — פרעגט פאַניע.

— איך מיין, אַז אונדזערע עלטערן זיינען ניט שולדיק אין דעם וואָס מיר פירן ניט קיין אייגן לעבן, וואָס מיר לעבן אין גלות — פאַרענטפערט זיך מיני. זי פאַרשאַרט די לאָקן פון איר צעפלאַמט פנים און וויגט מיט איר שלאַנקן קערפּער, אין וועלכן עס איז דאָ עטוואָס בחורישס.

---

*) אַ בילדונגס־אינסטיטוציע אין ניו־יאָרק, וואו ס'איז פאַראַן אַ טעכנישע אָונט־שול.

— איר באַלד מיט אייער ציון — זאָגט פאַניע מיט סאַרקאַזם — מיט אייער הייליקן כותל מערבי.

— איך האָב ליב צו פירן אַ דיסקוסיע מיט אַן ערנסטן געגנער — ווערט מיני בייז. — אָבער מיט בונדאָווצעס ניט. באַלד עפּעס וואַרפן זיי אויף: כותל מערבי...

די מאַמע איז אַריינגעקומען און געמאָלדן, אַז די קאָטלעטן שטייען שוין אויפן טיש.

אין דעם האַלב־פינצטערן גרויסן צימער איז געוואָרן שטיל. די יונגע מענטשן זיינען געווען צעוואָרפן אין פאַרשיידענע פּאָזעס. עס איז געווען אויסערגעוויינלעך ריין אין צימער און די געפאַרבטע רויטע פּאָדלאָגע האָט געגלאַנצט ווי אַ שפּיגל. און די סילועטן פון די מענטשן האָבן זיך אָפּגע־שפּיגלט אין דער פּאָדלאָגע. די מאַמע האָט שטאַרק הנאה געהאַט, וואָס אירע קינדער זיינען אויסגעוואַקסן און זי האָט זיך געפילט שטאָלץ מיט אירע אויסגעאיידלטע גרויסשטאָטישע קינדער, וועלכע ווייסן אַלץ און וועלכע וועלן שוין פירן אַ שענערע וועלט, ווי זי האָט געפירט ביז איצט. זי האָט נאָכאַמאָל געזאָגט:

— קומט, קינדער, אַריין צום טיש.

דאָס יונגוואַרג האָט זיך געטאָן אַ לאָז צום טיש, און די סעודה האָט זיך אָנגעהויבן. אָבער די מאַמע האָט באַמערקט, אַז עס פעלט איר איין קינד.

— שמואליק!

— טאַקע, וואו איז שמואליק? — פרעגט דער טאַטע. — שמואלי! שמואלי!

עס ווערט אַ גערודער אין שטוב. מען זוכט דאָס קינד אין אַלע צימערן.

— אפשר איז דאָס קינד אַראָפּ אין גאַס? —

— ער קאָן דאָך פאַרפאַלן ווערן.

— מען וועט אים איבערפאָרן.

עס ווערט אַ טומל. הוישיקעלע כאַפּט אָן זיך עפּעס און אויך מאָטיע כאַפּט אָן זיך עפּעס און זיי לויפן אַראָפּ אין גאַס.

דערווייל האָט די מאַמע מיט די איבעריקע קינדער און אויך די מיידלעך געזוכט דאָס אינגעלע אונטער די בעטן און אין די שאַפעס.

דער טאַטע איז געבליבן זיצן באַם טיש. ער האָט געוואוסט, אַז דאָס אינגל וועט מסתם זיך אָפּזוכן. עס איז אים ניט געווען באַקוועם צו זיצן אַזוי איינער אַליין באַם טיש. אָבער לויפן אין גאַס האָט ער אַליין אויך

מורא. אַז ער ווייסט ניט וואו אַ טיר עפנט זיך. איז ער געזעסן און געגעבן עצות, וואו צו זוכן.

— אפשר איז ער געגאַנגען אין אַפּטריט.

— אפשר.

מאָריס עפנט די טיר פון „טוילעט", צינדט אָן די גאַז און דערזעט ווי עס שטעקט פון אונטער דער וואַנע אַ קליין פיסל. ער גיט עס אַ שלעפּ. ערשט, עס איז שמואליק.

— ער איז דאָ! ער איז דאָ! — שרייט מאָריס און ברענגט אַרײַן שמואליקן אָן אויסגעשמירטן און אַ שלאָפנדיקן.

— וואו איז ער געווען? — פרעגט דער פאָטער.

— אונטער דער וואַנע — לאַכט מאָריס.

— אוי, איכ'ל חלשן! — גיט די מוטער אַ כאַפּ ס'קינד פון מאָריסעס הענט. — מיין קליין פּיצל אינגעלע. האָט נעבעך געוואָלט שלאָפן. איז מסתם מיד.

איצט האָבן אייזיק מיט מאָריסן באַדאַרפט אַראָפּלויפן זוכן די אַנדערע צוויי ברידער און זיי דערציילן, אַז מען האָט שוין שמואליקן געפונען.

פערטער קאַפּיטל

אַף מאָרגן זיינען די ברידער אויפגעשטאַנען פרי. אין שטוב איז געווען קאַלט, האָט הוישיקעלע געמאַכט דעם אויוון, און באַלד צוגעשטעלט אַ טשייניק וואַסער. מאַטיע איז אַראָפּ אין גראָסערי איינקויפן זעמל מיט קעז און פּוטער און מילך. די דריי אַריסטאָקראַטן — אייזיק, מאָריס און נחום — האָבן צו אַזוינע זאַכן, ווי גיין איינקויפן אין גראָסערי, ניט געטויגט.

דער טאַטע איז אויך אויפגעשטאַנען דאַוונען. ער איז אַריינגעגאַנגען אין פראָנט־רום און דאָרטן געטאָן די דאָזיקע עבודה, כדי קיינער זאָל אים ניט שטערן.

די מאַמע איז נאָך אַ ביסל געלעגן אין בעט. זי האָט אין דער ליכטיקער שיין פון פרימאָרגן באַטראַכט דעם צימער, אין וועלכן זי איז געלעגן.

גרינע ווענט. אַ ווייסער סופיט. אַ רויטע פּאָדלאָגע. דאָ אין צימער איז אויך געווען אַן איינגעמויערטע שאַפע פאַר מלבושים. די צוויי בעטן דאָ אין צימער — פּראָסטע דיוואַנען. אָבער אַלץ האָט פאַר איר אויסגעוויזן אַזוי ניי און געזונט. און זי האָט אין זיך דערפילט נייע יונגע כחות. זי איז אַראָפּ פון בעט, אַף זיך געכאַפּט אַ קליידל און איז אַריין זען וואָס ס׳טוט זיך דאָרטן אין קיך.

— וואָס זייט איר, קינדער, אויפגעשטאַנען אַזוי פרי? — האָט די מאַמע געפרעגט.

— צו דער אַרבעט, מאַמע — ענטפערן די קינדער.

— אָבער אַזוי פרי? — פרעגט די מאַמע.

— אָט אַזוי דאַרף מען דאָ אויפשטיין! — זאָגט הוישיקעלע.

די ברידער האָבן געטרונקען קאַווע און פאַרביסן זעמל מיט פּוטער און קעז. זיי זיינען אַוועק אין אייל עניש. באַ אייזיקן איז איצט געווען אין סאַמע ברען פון סעזאָן. ער האָט געאַרבעט אין אַ שאַפּ אַף באָנד סטריט. געפּלאָכטן דראָטענע היטעלעך אַף מאָדנע שטײַנערנע בלאָקס. די פענצטער פון שאַפּ זיינען געגאַנגען צו דער בויערי און די הויך־באַן איז אַלע ווייל דורכגעפלויגן נעבן די פענצטער.

דער באַלעבאָס האָט אַליין אויך געאַרבעט אינאיינעם מיט די איבעריקע אַרבעטער באַם לאַנגן טיש, וואָס איז געלאָפן באַ די פענצטער. דער גאַנצער

שאַפּ איז געווען אַ שמאָלער און אַ נידעריקער. די סטעליע איז געהאַנגען איבערן קאָפּ. און די איינציקע פרייד אינעווייניק אין שאַפּ איז געווען דאָס וואָס די הויך־באַן איז אַלע מאָל דורכגעפלויגן. ווייטער איז אַלץ געווען מאָנאָטאָן און שווער. אַ גאַנצן טאָג פלעכטן דראָטן. דאָס דראָט האָט גע־שטאָכן ביז בלוט אין אייזיקס ווייכע הענט. פון די צווייינגלעך איז די רעכטע האַנט פאַרהאַרטעוועט געוואָרן, געשוואָלן געוואָרן, פאַרזשאַווערט געוואָרן. איז באַ אייזיקן געווען איין האַנט אַלעמאָל אַ געשוואָלענע און פול מיט מאַזאָליעס. אין שאַפּ איז כסדר געגאַנגען אַ געוועט, ווער עס קאָן שנעלער פלעכטן. דער באַלעבאָס אַליין האָט אָנגעפירט דאָס געוועט. און די אַר־בעטער זיינען אים נאָכגעלאָפן. מען האָט קוים געקאָנט אָפּכאַפּן דעם אָטעם איידער מען איז דערלאָפן. דאָ האָט זיך דער דראָט פאַרפּלאָנטערט און באַ אַן אַנדער אַרבעטער האָט זיך דער בלאָק ניט געוואָלט עפענען אַזוי גיך. פון די פינגער איז גערונען בלוט, פון דעם דינעם דראָט מיט וועלכן מען האָט געבונדן די גרעבערע דראָטן — אָט אין אַזאַ שאַפּ האָט אייזיק געאַרבעט.

מאָטיע, נחום און הוישיקעלע האָבן געאַרבעט באַ פּוטערוואַרג־שטיקלעך („פּאַר פּיסעס”). זייער לאַגע אין זייערע שעפּער אַף בליקער סטריט איז געווען נאָך אַן ערגערע ווי אייזיקס. באַ זיי אין די שעפּער איז געווען שרעקלעך אומריין און ענג. די שטיקלעך „פּאַר” זיינען געלעגן אַפּן דיל, אָנגעוואָרפן אין בערג. דער באַלעבאָס האָט זיי געקליבן ליגנדיק אַף די קניעס און זיי געסאָרטירט. אין די בליקער־סטריטער שעפּער איז געווען פינצטער. זייער זעלטן איז אין אַזאַ שאַפּ געווען מער פון איין פענצטער. דער שטויב פון האָר און פאַרטריקנטער פאַרב איז געקראָכן אין דער נאָז אַריין, אין מויל און אויערן און אויך אין די אויגן. אָפּגעאַרבעט אַ טאָג אין אַזאַ שאַפּ, האָט אַן אַרבעטער דערנאָך מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ קוימענ־קערער. אַזוי אויסגעשמירט זיינען געווען די הענט און דאָס פּנים.

נאָכדעם ווי די דאָזיקע פיר ברידער זיינען אַוועקגעגאַנגען צו דער אַרבעט איז מאָרים געבליבן מיט די גרינע אין דער היים. ערשטנס דערפאַר, וואָס ער האָט היינטיקע וואָך זיך גענומען וואַקאַציע. מאָרים האָט געאַרבעט באַ אַ גוטן סאָרט „פּאַר” — אין דעם רייכסטן שאַפּ אין שטאָט. און אַזוי ווי ער איז געווען אַ גוטער בעל־מלאכה, האָט אים די פירמע געגעבן וואַקאַציע — אָבער באַצאָלט האָט זי אים ניט פאַר דער דאָזיקער וואָך. עס איז געווען שוין געגוג דאָס, וואָס די פירמע האָט אים דערלויבט זיך אָפּצורוען און ער זאָל ניט דאַרפן פאַרלירן די פּריווילעגיע פון צוריקצוקומען צו דער אַרבעט. מאָרים איז אויך געבליבן אין שטוב מיט די גרינע צוליב

דעם, אז ער זאָל די קליינע ברידערלעך אַריינגעבן אין פּאַבליק־סקול און פאַר אַלעמען איינקויפן אַמעריקאַנער מלבושים.

באַלד נאָך איבערביסן איז מאָריס אַוועק מיטן טאַטן אין א קראָם און אים געקויפט א פּאָר שיך און א גאַרניטער מיט א מאַנטל, און אויך אַן אַמעריקאַנער הוט. דערנאָך האָט ער אים געבראַכט אַהיים.

מאָריס האָט געהאַט צרות מיטן פאָטער. אין יעדער קראָם איז געווען דאָס אייגענע. עס האָט זיך באַלד אָנגעהויבן א מעשה: פון וואַנען איז א איד, א. אז. וו.

אָבער אז מאָריס האָט שוין דעם טאַטן געפירט אַן אויסגעפּוצטן אין די אַמעריקאַנער קליידער — האָט ער דאָ גלייך אָפּן וועג אַהיים געפּרואווט אַריינוואַרפן עטלעכע ווערטער און געפּרואווט מאַכן צו־נישט די איבעריקע ברידער און זיך אַליין שטעלן אין א שיינער ליכט. און דער עיקר האָט מאָריס געוואָלט קאַליע מאַכן די רעפּוטאַציע פון זיין עלטערן ברודער אייזיק.

— ס׳דען א מענטש... האָט זיך אַריינגענומען א שגעון אין קאָפּ... און אז איך האָב אים געוואָלט אויסלערנען א גוטע מלאכה, האָט ער ניט געוואָלט. מאַכן שטייגעלעך פון דראָט איז בעסער... און פאַרוואָס האָט ער ניט חתונה?... ער איז דער עלטערער...

דער טאַטע איז געגאַנגען נעבן זיין זון מאָריס און אפילו גוט זיך ניט צוגעהערט. עס איז געווען אַזוי פיל נייע זאַכן דאָ אַרום און אַרום און וועלכע חיים האָט אין זיין גאַנץ לעבן ניט געזען. — ער איז שוין געווען אין אַזא שטאָט ווי קיעוו, אָדער אין א שטאָט ווי אָדעס — אָבער דאָ איז עפּעס גאָר־גאָר אַנדערש. גרויס ווייזט זי אויס צו זיין, די שטאָט. אָבער די קויטיקע געסעלעך און די איינגעהויקערטע אידן און ווייבער מיט זייערע קראָמען און געשטעלן שמעקן עפּעס מיט א קליין, גאָר קליין שטעטל. דאָס האָט כמעט מער פאַרדראָסן חיימען, ווי דאָס וואָס מאָריס האָט אָנגערעדט אָפּן ברודער אייזיק.

אָבער מאָריס האָט דורכגעפירט זיין צוועק. איידער אייזיק האָט פאַר־כאַפּט, איז ער געווען דער ערשטער אָנצורעדן אַף אים. דערנאָך האָט ער אַהיימגעבראַכט דעם טאַטן אַזוי ווי אַן אויסגעפּוצטן חתן און גענומען די מאַמען און מיט איר געגאַנגען זי אויסקליידן. מיט איר איז געווען גרינגער. אַריין און אַרויס. אַזוי האָט די מאַמע בא זיך אָפּגעמאַכט: זי וועט ניט ענטפערן קיינעם אַף קיין שאלות. עלעהיי זי איז א טויבע און הערט גאָרניט וואָס מען רעדט צו איר.

מאָריס האָט צוריקגעפירט די מאַמע אין די אַמעריקאַנער קליידער און

גייענדיק איבער העסטער, עסעקס און גרענד סטריטס איר געוויזן די קראָמען, וואו מ׳קאָן איינקויפן, און זי געלערנט ווי אַזוי אַהיימצוטרעפן. די מאַמע האָט זיך געחידושט פון יעדער קלייניקייט. און געפרעגט בא מאָריסן צי עס לעבט זיך אים טאַקע באמת אַזוי גרינג, ווי עס זעט אויס.

— אַלעס איז גוט — זאָגט מאָריס מיט שטאָלץ. — אָבער...

— וואָס?

— אייזיק מיט דער איבעריקער כאַפּטע ווילן מיך ניט פאָלגן.

— אַז איך בין דאָ, וועט שוין אַלץ זיין גוט — זאָגט די מאַמע, נעמענדיק מאָריסן בא דער האַנט. — אַט וועסטו זען. נאָר זאָג מיר, כ׳בעט דיך, איז דאָס מיידל זיין כלה? דאָס מיידל, וואָס איז נעכטן מיט אים געקומען.

— ער וועט חתונה האָבן, ווען דאָ וועט וואַקסן האָר — זאָגט מאָריס און ווייזט מיט אַ פינגער אַף זיין דלאָניע.

— נו, און דו האָסט אויך שוין אַ כלה? — פרעגט די מאַמע.

— איך האָב נאָך צייט, מאַמע.

— וויפיל־זשע איז אייזיק עלטער פון דיר? איינגאַנצן מיט איין יאָר — זאָגט די מאַמע. — און איך האָב געמיינט, אַז צווישן איך ברידער איז שלום.

— שלום. עס איז גוט, אַז איך פאַרדין מערער פון זיי. שווייג איך. אָבער ווען עס זאָל זיין פאַרקערט, ווען זיי פאַרדינען מערער?

דערביי האָט מאָריס צוגעבראַכט זיין מאַמען נאָענט פון הויז און צו איר געזאָגט, צולייגנדיק אַ פינגער צום מויל: — נאָר, שאַ שטיל!

אַרויפגעבראַכט די מאַמע אין שטוב אַריין, האָט זי זיך געטאָן אַ דריי פאַרן טאַטן און דער טאַטע האָט געשמייכלט: — אַ גאַנצע פּריצה!

דערנאָך האָט מאָריס גענומען די פיר קלענערע ברידער און איז מיט זיי געגאַנגען אויסצוקליידן. די צוויי קלענערע האָט ער געהאַלטן בא די הענט און די גרעסערע זיינען נאָכגעגאַנגען פון הינטן.

און אַז ער האָט זיי געבראַכט אַהיים, זיינען זיי געווען אַזוי אַנדערש.

לעווע מיט כאַצקלען זיינען פּלוצים אויסגעוואַקסן, ווי צוויי גרויסע בחורים. זיי האָבן פּשוט אַזוי ווי אַרויסגעשטערעקט מיט זייערע לאַנגע פיס פון די קורצע אַמעריקאַנער הויזן מיט די שוואַרצע זאָקן.

פיני מיט שמואליקן האָבן אָנגעבראַכט שפּילעכלעך, וואָס מאָריס האָט פאַר זיי געקויפט — פייפלעך, וואָס מאַכן נאָך ווי אַ חזיר קוויטשעט, און פערדלעך געמאַכט פון אייזן.

די קינדער האָבן באַהאַלטן די שפּילעכלעך און מאָריס האָט זיי אַוועקגעפירט אין פּאַבליק־סקול.

געבליבן זיינען טאטע און מאמע אליין מיט לעווען און כאצקלען אינ־דערהיים. מאַרים האָט זיי אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלן קיינעם ניט אַריינלאָזן אין שטוב אריין.

זיינען די קינדער געשטאַנען באַם פענצטער און געקוקט אינדרויסן. און טאַטע־מאַמע זיינען געווען אין שטוב. די מאַמע האָט צעשטעלט דאָס באַלעבאַטישקייט אַף איר שטייגער, און דער טאַטע האָט געהאָלפן.

צו דער דאָזיקער אַרבעט פון העלפן דעם ווייב האָט חיים ניט געטויגט. און די מאַמע וואָלט זיכער אין אַנדערע אומשטענדן זיך מיט אים געקריגט. אָבער אַזוי ווי זי האָט זיך דאָ נאָך ניט געפילט היימיש, האָט זי יעדן מאָל, ווען חיים האָט ניט אַזוי געשיקט עס געטאָן, ווי דאָס אַריינקלאַפּן פון אַ טשוואָק גראָד אינדערקרום, אָדער ווען ער האָט זיך אַרויפגעשטעלט מיט די שיך אַף אַ פּאָליטורטן בענקל — אַלע מאָל אין אַזאַ פאַל האָט זי זיך געטאָן אינעווייניק אין זיך אַ ריס — אָבער צו אַ קריג איז צווישן זיי דערוויילניט געקומען.

פינפטער קאַפּיטל

און אַט אַזוי איז נעגאַנגען אַ גאַנצן ווינטער: די פינף גרויסע ברידער האָבן געאַרבעט אַ גאַנצע וואָך פון מאָנטיק אינדערפרי ביז שבת אָוונט. שבת אַפּדערנאַכט זיינען זיי אַהיימגעקומען און געבראַכט קאָנווערטלעך מיט דער „פּיידע" און אָוועקגעגעבן דעם טאַטן.

דער טאַטע האָט אין אַ קליין ביכעלע פאַרשריבן אַט אַזוי: „קבלתי מבני אייזיק" אַזויפיל און אַזויפיל. „ומבני מאָרים" אַזויפיל און אַזויפיל.

די קלענערע צוויי קינדער זיינען געגאַנגען אין פּאַבליק־סקול, און לעווע מיט כאַצקלען זיינען געזעסן אינדערהיים.

דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי. זיי זיינען שוין גאָרניט געזעסן אינדערהיים. די צוויי בחורימלעך האָבן זיך שוין באַקאַנט מיט די אַטוירני־סטריטער קינדער. זיי האָבן זיך ביידע אויסגעלערנט דאָס ביסל גאַסן־ענגליש. און אין בלאָק האָט מען לעווען גערופן „רעד לואי", דערפאַר וואָס ער האָט געהאַט רויטע האָר. און כאַצקלען האָט מען גערופן „קיד אָסקאַר". זייער רעפּוטאַציע איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג — ערשטנס דערפאַר, וואָס זיי ביידע זיינען געווען געזונטע צוויי אינגלעך; אַ קלאַפּ האָבן זיי געקאָנט דערלאַנגען אַפן „גרינעם" שטייגער. און צווייטנס דערפאַר, וואָס עס האָט געקלונגען איבערן גאַנצן בלאָק, אַז זיי האָבן זיבן ברידער.

דער טאַטע האָט זיך אַרומגעדרייט אינדערהיים און איז שיר ניט משוגע געוואָרן פון גאָרניט טאָן.

— פאַרוואָס זעסטו ניט עפּעס טאָן? — האָט די מאַמע געהאַלטן אין איין אײַנטענהן.

— וואָס זאָל איך טאָן?... עפּעס טאָן! — איז געווען דעם טאַטנס ענט־פער. — ווער קען מיך און ועמען ווייס איך? עפּעס טאָן...

אַ גאַנצע וואָך האָט דער פאָטער ניט געקאָנט רעדן מיט זיינע קינדער.

באַטאָג האָבן זיי געאַרבעט, און אין אָוונט, אינמיטן וועטשערע, האָט חיים ניט געקאָנט מיט זיי רעדן. אַז זיי עסן אָפּ וועטשערע צעלויפן זיי זיך פון שטוב. די פינף עלטערע קינדער זיינען תמיד פאַרנומען. זיי קומען אַהיים אַלעמאָל, ווען מען שלאָפט שוין אין שטוב.

עס איז געווען מאָדנע. וואָס לענגער דער טאַטע איז געווען אין אַמע־ריקע, אַלץ מער האָט ער זיך דערווייטערט פון זיינע קינדער...

די טעג לויפן, וואַכן יאָגן. דעם טאַטן דאַכט זיך, אַז ער ווערט עפּעס אַן זייער נויטיקס.

זיינע טעג פאַרברענגט ער מיט אַרומשפּאַצירן איבער אַטווירני סטריט. אַלע טאָג גייט ער אַראָפּ און גייט זיך דורך. אָבער אַזוי ווי ער קען דאָ קיינעם ניט, איז אים שוין נמאס דאָס שפּאַצירן.

איר, רייזין, איז גוט. זי האָט אַרבעט. אַ גאַנצן טאָג אַרבעט זי אויף דער שטוב. היינט דאָס צוגרייטן עסן פֿאַר אַזאַ שטוב מיט מענטשן. נאָר אויף דער „מאַמען" האָט חיים אַלעמאָל געקוקט ווי אויף אַ בהמה. נאָך זיין מיינונג זיינען פרויען געבוירן געוואָרן צו פירן אַזאַ לעבן: געבוירן קינדער און אַרבעטן אין שטוב. אָבער „ער" איז דאָך אַ מאַן. און אַ מאַן דאַרף עפּעס טאָן אַ העכערן סאָרט אַרבעט.

חיים איז געווען אַ איד אין די פופציקער. ער האָט זיך געפילט יונג און בכוח איבערצוקערן וועלטן. באַ אים האָט געהייסן איבערקערן וועלטן אַט־וואָס: למשל, באַ אים אין קעשענע ליגן עטלעכע שיינע אַמעריקאַנער דאָלאַרן. נו, וואָס וועט זיין דער תכלית פון גאָלד, וואָס ליגט אַזוי אין קעשענע?

חיים גייט אויף זיינע שפּאַצירן אַלע טאָג אין דערזעלבער שעה — צווישן צוויי און דריי אַזייגער. אַלע טאָג זעט ער פאַר זיינע אויגן, ווי אידן פירן דאָ אין אַטווירני סטריט אַלערליי געשעפטן, און ער איז זיי מקנא.

אָפּשטעלן אַזאַ אידן און מיט אים רעדן, קאָן חיים ניט. ער האָט עפּעס ניט קיין מוט דערצו. באמת פילט ער זיך שטאַרק געפאַלן. אַזאַ געזונטער איד מיט אַזאַ קאָפּ אויף זיך זאָל אַרומגיין פּוסט און פּאַס.

מיט זיין זון אייזיק האָט ער ניט וואָס צו רעדן.

עס איז טאַקע גערעכט דער זון מאָרים: — „זיך אַריינגענומען אַ שגעון אין קאָפּ."

ער איז אַלעמאָל פאַרמאַכט באַ זיך אין צימער. וואָס ער טוט דאָרטן ווייסט קיינער ניט. די מאַמע האָט אים שוין נאָכגעקוקט און דערגאַנגען, אַז ער שרייבט.

— וואָס שרייבט ער, תפילין? — פרעגט חיים באַ דער מאַמען.

— גיי פרעג אים — בייזערט זיך די מאַמע.—ביסט מיט אים ניט ברוגז.

אַז חיים הויבט עפּעס מיט אים אָן צו פאַרציען אַ שמועס, זאָגט אייזיק באַלד:

— טאַטע, רעד מיט די איבעריקע קינדער. איך בין פאַרנומען.

— פּאַרנומען. אַזױ? — דערפֿילט חיים אַזױ װי אַן אָפּגעשמיסענער.— פּאַרנומען, האַ?

מיט מאָריסן איז שױן גאָר עפּעס אַנדערש. פֿאַר דעם דאָזיקן זון האָט שױן דער טאַטע דרך־ארץ. פֿאָרט אַ זון, װאָס ברענגט אַרײַן מער געלט אײן שטוב אַרײַן, װי יעדער אײנער.

חיים זעצט זיך אַנידער מיט זײַן קלײנעם ביכעלע, אין װעלכן ער פֿאַרשרײַבט די הכנסה פֿון די קינדער.

דאָרטן איז פֿאַרשריבן אַלעמאָל, אַז מאָריס, למשל, ברענגט אַרײַן אַלע װאָך דרײַ מאָל אַזױפֿיל װי אײַזיק.

דאַרף מען האָבן דרך־ארץ פֿאַר אַזאַ קינד, צי נײן?

פֿונדעסטװעגן כאַפּט מאָריס אָפּטמאָל אַ שמועס מיטן טאַטן װעגן אַ תּכלית. עס הױבט זיך אָן:

— האָסט קײן צײַט ניט? זיץ נאָך אַ ביסל און רו זיך אױס — זאָגט מאָריס.

— װיפֿיל איז דער שיר? — פֿרעגט דער טאַטע.

— האָסט גערעדט מיט די איבעריקע קינדער? — פֿרעגט מאָריס אינדערשטיל, און עס איז דאָ עפּעס אַ װאונק אין די װערטער „מיט די איבעריקע קינדער". דער טאַטע פֿאַרשטײט שױן דעם װאונק.

— ס'איז נישטאָ מיט װעמען צו רעדן — װערט דער טאַטע ברוגז. אַ שװערער שטײן ליגט באַ אים אױפֿן האַרץ. — מיט װעמען זאָל איך רעדן, מיט אײַזיקן?...

— באַ אים פֿרעגט מען ניט — רעכנט זיך מאָריס אָפּ די אַלטע חשבונות מיט זײַן ברודער אײַזיק.

— נו, באַ װעמען דען, באַ הױשיקעלען? — ציט װײַטער דער טאַטע.

— הער, טאַטע, װי װאָלט געװעזן אַזאַ פּלאַן? — זאָגט פּלוצים מאָריס.

דער טאַטע װערט אױפֿגעמונטערט. זײַנע אױגן צינדן זיך אָן, און ער רוקט זיך צו נאָענט צו זײַן זון מאָריס.

— װאָס איז דײַן פּלאַן?

— דו זאָלסט עפֿענען אַ שאָפּ.

— פֿון װאָס?

— פֿון פֿאַר־בענדלעך — זאָגט מאָריס.

— װאָס איז דאָס פֿאַר אַ מין װאַרע?

— עס איז דיזעלבע װאַרע, װאָס נחום, מאַטיע און הױשיקעלע מאַכן.

— עס איז אַן עסק — גיט זיך דער טאַטע אַ קלאַפּ אין שטערן.

— אידן ווערן דערפון רייך — זאָגט מאָרים.

— הע, איך וויל דען רייך ווערן? — זאָגט חיים. — איך וויל נאָר האָבן א „דייסטוויע".

— אָלרייט, טאַטע, איך וועל איבערשמועסן מיט מאָטיען און נחומען.

— ווען, מאָריסל, וועסטו מיט זיי רעדן?

— זונטיק. עס איז נאָך סיי־ווי דאָ צייט. איך וועל דיך ניט לאָזן אָנהויבן ערשט ביזקל נאָך פסח — זאָגט מאָרים.

— נאָך פסח, זאָגסטו?

— ווייל דעמאָלט הויבט זיך אָן דער סעזאָן. אָבער פאָלג מיר און רעד מיט אייזיקן ניט וועגן דעם.

— וואָס מיינסטו, אז איך פארשטיי ניט?

— און אפשר אויך ניט מיט הווישיקעלען.

— אָסור.

דערווייל איז דער דאָזיקער ענין געבליבן הענגען אינדערלופטן. דער טאַטע האָט וועגן דעם א סך געקלערט און איבערגעשמועסט אויך מיט דער מאַמען.

— קום נאָר אהער, רייזי — האָט געזאָגט דער טאַטע צו דער מאַמען.

— וואָס איז?

— קום אהער, זעץ זיך אנידער.

— איך האָב ניט קיין צייט.

— דיין ארבעט וועט ניט אנטלויפן. קום, זיץ און הער.

די מאַמע איז אָנגעטאָן אין א טשיפּעק. זי האַלט א בעזים אין די הענט. קוקן קוקט זי ניט דירעקט צום טאַטן. זי הערט.

— ווייסט, אז מען נאראיעט מיר א מסחר?

— ווער? — פרעגט די מאַמע און קוקט דורכן פענצטער.

— מאָריסל.

— אונדזער מאָריסל?

— וועמעס דען?

— וואָס פאַר א מסחר?

— א פאבריק.

— א פאבריק?!

— יאָ. נאָר עס דארף זיין א סוד. זאָלסט קיינעם ניט דערציילן. הערסט?

— וועמען האָב איך צו דערציילן? — פרעגט די מאַמע און הויבט

זיך אויף פון אָרט. זי שפּאַרט זיך אָן אָפּן בעזים און קוקט אַראָפּ צום דיל.

— דו פרעגסט מיך אַפילו ניט וואָס פאַר אַ פאַבריק איך וויל עפענען.

— וואָס וויים איך? — ציט די מאַמע מיט אירע דאַרע אַקסלען.

— מאָריסל זאָגט, אַז מען ווערט רייך פון דעם מסחר.

— דו מיט דיין מזל... — לאַכט די מאַמע.

— באַ לייט אַ ווייב ברענגט מזל... — חוזקט חיים.

און אַזוי־אַ איז אַוועק אַ גאַנג ביז זיי האָבן זיך צעקריגט. די מאַמע האָט אָנגעהויבן פון בראשית. אויפגעמישט אַ בלאַט נאָך אַ בלאַט פון זייער לעבן. און אַלץ כדי צו באַווייזן, אַז דער טאַטע איז אַ שלים־מזל. און דער טאַטע האָט זיך אָנגעטאָן און איז אַראָפּ אין אַטוירני סטריט מיט אַ קלאַפּ אין דער טיר.

סיי־ווי איז דאָס ניט געווען דאָס ערשטע מאָל, אַז זיי זאָלן זיך צעקריגן. די מאַמע האָט פאַרמאָגט טעמפּעראַמענט. זי איז געווען אַ פּראָסטע פאָלקס־מוטער. געהאָרעוועט שווער אַלעמאָל. קיין גלייכער מענטש איז זי מיטן טאַטן ניט געווען. ער — אַ פרומער כניאָק, און זי האָט דווקא אים אָפּ־צו־להכעיס געטאָן זאַכן, וואָס ער שרייט, אַז מען טאָר ניט. דאָ אין אַמעריקע האָט זי ערשט אָנגעהויבן דעם טאַטן צו פּיקען די גאַל.

למשל, ער האָט געוואָלט שבת באַטאָג טרינקען טיי. גוט. ווילסט טיי, שטעל איך אַרויף אַ טשייניק אָפּן גאַז־אויוועלע און עס וועט זיין טיי. וואָס־זשע וויל דער טאַטע איינפירן? אַז מען זאָל אונטערצינדן די גאַז פרייטיק פאַר ליכט־בענטשן. דערנאָך אַרויפשטעלן אַף דעם פלאַמיקן גאַז אַ בלעך. און אַף דער בלעך אַנידערשטעלן אַ טשייניק מיט וואַסער. פרעגט די מאַמע צוליב וואָס מען באַדאַרף די בלעך. זאָגט דער טאַטע, אַז די בלעך דאַרף מען דערפאַר, כדי עס זאָל ניט הייסן, אַז דאָס פייער ברענט צוליב דעם טשייניק מיט וואַסער.

— שקר, ליגן! — שפּייט אוים די מאַמע. — ערשטנס איז גאָז גאָר קיין פייער ניט. צווייטנס, אויב עס איז יאָ אַ פייער, וואָס־זשע נאַרסטו אָפּ די וועלט? עס שטייט דאָך אַ טשייניק מיט וואַסער און עס זידט אויף טיי און דו טרינקסט.

אָדער אַז עס קומט שבת אינדערפרי, הויבט דער טאַטע אָן צו שרייען צו דער מאַמען, אַז זי זאָל אַראָפּגיין נאָך אַ „שבת־גוי". משוגע איז ער געוואָרן. וואָס מיינט ער, אַז דאָ איז רישקאָן?

פון דעם קאָנטאַקט, וואָס די מאַמע האָט מיט דער גאַס, פון דער „גראָ־סערי" און דעם „בוטשער־שאָפּ" אין דער קליינער צייט האָט זי שוין קענען־

געלערנט, אַז דאָ אין אַמעריקע זײַנען די באַלעבאָסטעס די גאַנצע מאַכערטעס. זי איז דאָ אַ „לײדי״ און זי װײסט שױן, אַז עס מײנט פּונקט דאָס אײגענע, װאָס עס מײנט אין רישקאָן־בעסאַראַביע אַשטײגער אַ פּריצטע.

אַלע פּרוּװען װאַונדערן זיך, װאָס זי, אַ מאַמע פון נײַן זין, זאָל דער־לאָזן אַז די קינדער זאָלן געבן די „פּײדע״ צום טאַטן. אַ צימעס װעט זי זיך גײן מאַכן מיט דער „פּײדע״. און אפשר זײַנען זײ גערעכט.

די מאַמע האָט דערפאַר שטאַרק געװאָלט, אַז דער טאַטע זאָל עפּעס אָנהױבן טאָן דאָ אין אַמעריקע. זאָל ער נאָר עפּעס אָנהױבן טאָן, װעט זי, ערשטנס, פון אים פּטור װערן פון שטוב; צװײטנס, װעט ער זיך אפשר אױסמענטשלען.

די מאַמע האָט ניט געקאָנט האַלטן קײן סודות. זי האָט יעדן זון באַ־זונדער אָפּגעגעבן שטילערהײט דעם רעפּאָרט: דער טאַטע װעט עפענען אַ פאַבריק.

אײזיק האָט זי אָנגעקוקט: — ער װעט עפענען? װער װעט עס דער־לאָזן?

— װאָס אַרט דיך? — פרעגט די מאַמע.

—איך װיל ניט, אַז מײַן טאַטע זאָל האַלטן אַרבעטאָרער—זאָגט אײזיק.

— װעט ער ניט האַלטן קײן אַרבעטאָרער — זאָגט די מאַמע. — אָבער אַ פאַבריק מעג ער האָבן?

— אַ פאַבריק אָן אַרבעטער? — שמײכלט אײזיק.

— מ׳קאָן ניט? — פרעגט די מאַמע נאַאיװ.

— דערװײַל האָב איך ניט קײן צײַט — לױפט אײלנדיק אײזיק צו זיך אין צימער. אױף הײַנט אָװנט האָט ער אַ טרעפונג מיט דעם קריטיקער ען——. די מעשה איז אַזאַ. אַ טעגלעכע אידישע אַרבעטער־צײַטונג פון ניו יאָרק האָט געדרוקט אַן אָפּטײלונג מיטן נאָמען: „דערקענט איר דיזן שאַפּ?״ אַרבעטער פון שעפּער האָבן באַשריבן זײערע שעפּער. און עס האָט באַדאַרפט זײַן אַזױ געשריבן, אַז מען זאָל דעם שאַפּ דערקענען. האָט אײזיק אױך באַשריבן זײַן שאַפּ און ניט אונטערגעשריבן זײַן נאָמען. די אַרבעטער פון זײַן שאַפּ האָבן זיך דערקענט. און עס איז אַװעק אַ מעשה: װער האָט דאָס געקאָנט באַשרײַבן אַזױ גוט? אײזיק האָט געהאַט אַ חבר אין שאַפּ מיטן נאָמען יאָפּע. פאַר אָט־דעם בחור האָט אײזיק דערצײלט דעם אמת. זאָגט יאָפּע צו אײזיקן: װיבאַלד דו קאָנסט אַזױ שײן שרײַבן, פאַר־װאָס שרײַבסטו ניט אָן נאָך אַ דערצײלונג? איז אײזיק געגאַנגען און אָנ־געשריבן אַ דערצײלונג, געבראַכט יאָפּען און פאַר אים געלײענט. איז יאָפּע

שיר ניט געשפּרונגען פֿון דער הויט: גזלן, האָסט דאָך אַזאַ גרויסן טאַלאַנט! און עס איז געבליבן, אַז אײַזיק זאָל גײן מיט דער דערציילונג צום קריטיקער „ען". אײַזיקן האָט זיך זייער ניט געגלוסט צו גײן. ער איז, ערשטנס, געווען אַ שעמעוודיקער. צווייטנס, האָט ער ניט געגלייבט אין זיך. און דריטנס, האָט ער ניט געוואָלט אָנמאַכן אַ גערודער מיט זײַן שרײַבן. נאָך זײַן מיינונג נאָך האָט יעדער שרײַבער מן־הסתם נאָר געשריבן פֿאַר אַן ענגן קרייז, ערגעץ אין אַ ווינקל. אָבער יאַפּע האָט אים כמעט געצוואונגען צו גײן צום קריטיקער „ען".

איצט קומט ער נאָר־וואָס פֿון דעם קריטיקער. יענער האָט אײַזיקן אָנגעשאָטן אַ פֿולן זאַק מיט קאָמפּלימענטן. אײַזיק איז אַרײַן צו זיך אין צימער און באַהאַלטן דעם מאַנוסקריפּט זײַנעם. מיט איין זאַך איז אײַזיק ניט געווען צופֿרידן. דער קריטיקער האָט אים געוואָרנט, אַז ער וועט ניט קאָנען אי שרײַבן, אי אַרבעטן אין שאַפּ.

— איך וועל באַווײַזן, אַז אַן אַרבעטער קאָן יאָ זײַן אַ שרײַבער — האָט אײַזיק בײַ זיך אָפּגעמאַכט.

זעקסטער קאפיטל

באלד נאך פסח האט מארים אפגעהאלטן א באראטונג מיט די צוויי ברידער נחום און מאטיע און מיטן טאטן. צו דערדאזיקער באראטונג האט מען די איבעריקע ברידער ניט גערופן. ס'איז באשלאסן געווארן, אז דער טאטע זאל עפענען א שאפ פון „פאר־פיסעס” אין בליקער סטריט. עס איז אויך באשלאסן געווארן, אז די צוויי קלענערע ברידער, לעווע און כאצקל, זאלן זיך אויסלערנען די מלאכה און אנהויבן צו ארבעטן באם טאטן. מאטיע און נחום זאלן פירן דעם שאפ, ווייל זיי ווייסן ווי אזוי מען באדארף מאכן די „בענדס” פון „פאר־פיסעס”. דער טאטע זאל זיך דרייען אינדרויסן, פירן די געשעפטן, איינקויפן „פיסעס” און פארקויפן די אויסגעארבעטע פראדוקטן.

אין א שיינעם זונטיק אינדערפרי זיינען מארים, נחום און מאטיע און מיט זיי דער טאטע אוועקגעגאנגען אין בליקער סטריט.

אין בליקער סטריט, אף דעם בלאק צווישן דער בויערי און לאפאיעט, זיינען געווען פוןביידע זייטן גאס נידעריקע חורבות. אין אט־די חורבות זיינען צו דער גאס געווען קראמען מיט פענצטער באהאנגענע פון אלערליי פעל און אלטע שטיקער רויכווארג.

בא יעדער קראם איז געווען א קעלער. און אין די קעלערס זיינען אויך געווען קראמען פון שטיקער אלטע פעל. דא אין די קעלערס האט מען גע־קאנט באקומען א גאנצן אלטן פוטער־מאנטל און אויך שטיקער פון וואס פאר א מין פוטער ס'איז נאר דא ערגעץ אף דער וועלט. אין די קעלערס האבן זיך געפונען די ארעמע געשעפטן. אין די קראמען, וואס איבער די קעלערס, האבן זיך שוין געפונען די רייכערע געשעפטן. און איבער די קראמען, אף די אויבערשטע שטאקן, זיינען די חורבות געווען איינגעטיילט אין קליינע צימערלעך און קעמערלעך. אין אט־די צימערלעך און קעמערלעך זיינען עס געווען די „שעפער” פון „פאר־פיסעס”.

אז חיים איז געקומען צוגיין מיט זיינע קינדער אין בליקער סטריט האבן די בליקער־סטריטער אידן באלד דערשמעקט, אז דא שטעקט עפעס א מסחרל.

אידן אין יארמולקעס מיט לאנגע בערד האבן באלד ארומגעסטאפעוועט דעם טאטן מיט זיינע קינדער.

— שלום עליכם! דאס איז דער טאטע דיינער? — האבן אידן גע־

פרעגט בא נחומען און מאַטיען. די צוויי ברידער האָט מען געקענט אין בליקער סטריט.

— פונוואַנען א לאַנדסמאַן ?

— פון בעסאַראַביע — האָט חיים געענטפערט. ער איז געווען אָנ־געפילט מיט פרייד, וואָס ענדלעך איז ער אַרײַנגעפאַלן ניט אין אַמעריקע, נאָר אין א געסל א היימיש.

— בעסאַראַביע ! הער נאָר הער, גאַנץ בליקער סטריט איז דאָך פאַר־נומען מיט בעסאַראַביע ! — האָבן אידן זיך געוויצלט.

בקיצור, איבער גאַנץ בליקער סטריט איז באַלד אַרויס א קלאַנג, אַז חיים פּאָטשטאַר פון רישקאַן איז דאָ, דאָ אין בליקער סטריט, און ער האָט געבראַכט קיין אַמעריקע נײַן זין.

עס זײַנען זיך צונויפגעלאָפן די בליקער סטריטער מעקלערלעך. חיים האָט זיך פון זיי שוין ניט געקאָנט אַרויסרײַסן. מיט אַלע פּישטשעווקעס, אַקוראַט ווי אין רישקאַן. באַלד האָט מען אים געשלעפּט אַף שמאָלע טרעפּ, קרומע און אויסגעקײַלעכטע, אַלטע, קרעכצנדיקע, אמת־אידישע טרעפּ, באַ־דעקט מיט בלאָטע און מיט שפּינוועבס, און אינמיטן העלן טאָג האָט מען דאָרט אַף די טרעפּ געדאַרפט טאַפּן אין דער פינצטער. פון די טרעפּ האָבן זיך געדרייט קאָרידאָרן און לאַבירינטן, און טירן אינדערקרום־העגנענדיקע, מיט האַלב־אויסגעזעצטע שויבן, אויסגעשמירטע מיט שטויב, און אַף די טירן נעמען פון פירמעס, און בא זײַטן פון די טירן קאַנעצלעך פון דינענקע גאַז־רערלעך מיט קליינע קמצנדיקע ליכטעלעך.

עס האָט געשמעקט אין דער נאָז דער שאַרפער ריח פון קאַמפאָר, דער דישענדיקער ריח פון טכוירן־פּעל און אינאיינעם מיט דעם דער זיס־ביטערער ריח פון גאַז און דער שימלדיקער ריח פון מענטשלעכער השתנה און אשר־יצר.

אָט דאָ האָבן די מעקלערלעך אַרומגעפירט חיימען מיט זײַנע דריי אויס־**געפּוצטע בחורים. עס איז געווען זונטיק, און די בחורים זײַנען געווען אויס־**געפּוצט אין עסיק און אין האָניק.

מאַטיע מיט נחומען האָבן געוואוסט וואָס בליקער סטריט איז. בעסער געזאָגט, בליקער סטריט איז זיי געלעגן אין די גרגרתן. אָבער מאָרים האָט עפּעס אָנגעהויבן צו דרייען מיט דער נאָז. אים האָט עס ניט שטאַרק געשמעקט.

זיי זײַנען דערווײַל אַרײַנגעפאַלן אין א בוידעם־שטיבל.

— אָט האָט איר א שאַפּ מיט ליכטיקייט — האָט דער מעקלער געזאָגט.

דאָס גאַנצע צימער איז געװען גרױס װי אַ גענעץ. און הײס איז דאָרטן געװען װי אין אַ שװיץ־באָד.

— אױב עס איז שױן איצט אַזױ הײס — זאָגט מאַטיע — װאָס װעט שױן זײַן אַשטײגער אין דזשולײַ?

— דאָס איז ניט קײן באַװײַז — לױפֿט צו דער מעקלער און הױבט אָן דרײען עפּעס אַ שטיקל אײַזן באַ אײנער פֿון די װענט. — אָט זעט װי דער גאַנצער דאַך עפֿנט זיך אױף. הא, ס׳אַ מחיה, װאָס פֿאַר אַ פֿרישע לופֿט!

דידאָזיקע מאַכינאַציע איז שטאַרק געפֿעלן די קינדער און ספּעציעל חײמען.

— עס קאָן דאָך זײַן אַ סוכה.

— דאַטס ראַיט! — כאַפּט אונטער דער מעקלער.

חײם האָט דעם מעקלער אָנגעקוקט בײז, פֿאַרװאָס ער רעדט אַזױנע גראָבע רײד. „דאַטס ראַיט" האָט אין זײַנע אױערן געקלונגען װי עפּעס אַ גראָב װאָרט.

אָבער אַזױ װי ער איז געקומען דינגען אַ שאַפּ און ניט אָננעמען זיך די קריװודע פֿון זײַנעם װאָרט — האָט דערפֿאַר חײם געפֿרעגט מיט אַ ביסעלע חוזק: — און װיפֿיל קאָסט דאָ אַ חודש?

— מיר װעלן זיך שױן אױסגלײַכן. גײן גײט עס פֿופֿצן דאָלאַר אַ חודש, אָבער זײ זײַנען ניט קראַנק צו מאַכן ביליקער — זאָגט דער מעקלער.

חײם האָט װידעראַמאָל געהאַלטן אַ קאָנפֿערענץ, אין אַ װינקל, מיט זײַנע קינדער. דער מעקלער האָט זיך געמאַכט װי ער הערט ניט װאָס זײ רעדן. די קאָנפֿערענץ איז געגאַנגען אױף שיפֿרירטן לשון: הע? נו, מע, בע.

חײם האָט געדונגען אָט־דאָס בוידעם־שטיבל מיט דעם אײנציקן דאַך־פֿענצטער, װאָס אַז מען האָט געװאָלט האָט זיך עס געעפֿנט און דער הימל מיט דער זון האָבן אַרײַנגעקוקט.

חײם האָט אַרױסגענומען פֿון קעשענע אַ הײמישן קלײנשטעטלדיקן בײַטל מיט דעם אַלטמאָדישן שלאָס און באַצאָלט דירה־געלט.

און באַלד איז געקומען צולױפֿן אַ פֿאַרשמײעט נידעריק באַװאַקסן אידל, שװאַרץ װי קױל, צי פֿון דעם װאָס זײַנע האָר זײַנען געװען שװאַרץ, צי פֿון דעם װאָס ער האָט זיך במחילה קײנמאָל ניט געװאַשן — און אַזױ װי עס איז נאָר אַרײַנגעקומען האָט עס אַ געשרײ געטאָן מיט אַ טיף־ליטװישן קװיטשיקל: „איך בין דער מאַסיניסט. באַ מיר באַקומט איר פֿאַר־מאַסינקעס" — און ער האָט דערלאַנגט חײמען אַ געדרוקט קאַרטל. אָבער

דאָס קאַרטל איז אויך געווען שוואַרץ־אויסגעשמירט און מען האָט עס ניט געקאָנט איבערלייענען.

צוויי רויטע אידן מיט ברייט־צעשפּרייטע רויטע בערד און מיט געזונטע רויט־האַריקע הענט זײַנען אַרויפגעקומען און ביידע האָבן געוואָלט זיך דורכשפּאַרן מיט איין מאָל דורך דער טיר. זיי זײַנען געבליבן שטעקן אײַנ־דערמיט פון טיר און נאָר באַוויזן אַרײַנצושטעלן צו איינציקע פיס פון דער זייט שוועל. זיכער איז קיינער פון זיי ניט געווען, וועלכער ס'איז זײַן פוס.

און ביידע מיטאַמאָל האָבן אַ געשריי געטאָן:

— מיר ווילן מעקלערײַ, אַניט צעברעכן מיר די מאַשינען.

— אַ פייג! — האָט דער ליטוואַק זיי געוויזן טאַקע אַן אמתע פייג מיט זײַן האַנט.

— וועלן מיר דיך, פאַרשיווער ליטוואַק, פאַרטרייבן פון דאַנען — שרייען ביידע מעקלער מיטאַמאָל.

דער סוף איז געווען, אַז חיים האָט געקויפט 4 מאַשינען און די צוויי מעקלער האָבן געקראָגן מעקלערײַ. דער מאַשיניסט האָט געבראַכט די מאַשינען. ווי קליין ער איז געווען, אַזוי שטאַרק איז ער, ווײַזט אויס, געווען, ווײַל ער האָט אַליין אויף זײַנע אייגענע פּלייצעס אַרויפגעטראָגן די מאַשינען. גרויסע טראָפּנס שווייס זײַנען גערונען פון זײַן פּנים און שטערן.

— שווער צו מאַכן אַ לעבן? — האָט מאַרים געפרעגט באַם מאַשיניסט. אין זײַן טאָן האָט זיך געפילט דער גרויסער רחמנות פון אַן אינטעלעקט צו אַ פּראָסטן בשר־ודם.

— סוווער... — האָט דער מאַשיניסט געענטפערט און געטאָן אַ זשמורקע מיט זײַנע קורצזיכטיקע אויגן אויף מאַריסן.

חיים מיט מאַטיען און נחומען זײַנען אַראָפּ אין גאַס קויפן „רויע סחורה". די צוויי קינדער האָבן באַדאַרפט זײַן די מבינים און דער טאַטע האָט באַדאַרפט זיך לערנען.

אין געשעפט, וואו זיי זײַנען אַרײַן קויפן, איז געשטאַנען אַ איד מיט אַ שפּיציק־פאַרשווירענער באָרד און מיט אַ גאָלדענער קייט אויף זײַן ברוסט. דער איד, אַ נידעריקער און אַ געפּאַקטער. זײַן שטים אַ הייזעריקע און אַ געזונטע, מיט דער וואָרעמקייט פון אַ בעסאַראַבישער אויסשפּראַך.

חיים מיט דעם אידן האָבן זיך געגעבן שלום. עס איז אָוועקגעגאַנגען אַ מעשה מיט אויסרעכענען און באַווײַזן. און עס איז שיר ניט דערגאַנגען צו דעם, אַז דער איד, וואָס האַנדלט מיט די „פּאַר־פּיסעס", האָט אַליין איינמאָל פאַרקויפט חיימען בולאַנע פערדלעך פאַר זײַן פּאַטשט. אויסגעלאָזט האָט זיך:

— אַט זעט איר דאָך, אַז מען פאַרקויפט אייך נאָכאַמאָל... — האָט דער איד געזאָגט מיט נצחון. ער האָט געעפנט דעם גרויסן זאַק פול מיט שוואַרצע שטיקלעך רויכוואַרג. נחום מיט מאַטיען האָבן אַריינגעשטעקט זייערע הענט טיף און אַרויסגעשלעפּט לאַנגע שנירעלעך און פּאַסיקלעך פון שטיקער פעל שוואַרץ־גלאַנציקע. דער טאַטע האָט זיך איבערגעקוקט מיט זיינע צוויי זין. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער זעט בא זיי אין די אויגן אַ פריילעכע מינע, וואָס דאָס הייסט, אַז זיי געפעלט די וואַרע.

— מה יקר? — גיט חיים אַ פרעג באַם אידן.

— צען סענט אַ פונט — זאָגט דער איד קאַלטבלוטיק און שפּילט זיך מיט זיין גאָלדענער קיים.

— עס וועט „קאָלאָמבוסן" ניט ווי טאָן דער בויך? — פרעגט מאַטיע באַם אידן, וואָס דאָס האָט געמיינט, אַז צען סענט איז אַ ביסל צופיל.

— איך זאָל אַזוי דערלעבן אַרויפגיין אַפּסטערז צו מיין ווייב און קינדער, ווי איך דערלייג נאָך צו דעם.

און ווידעראַמאָל אַ קאָנפערענץ פון טאַטן מיטביידע זין אין אַ ווינקל פון קראָם.

מאַטיע האָט געוואָלט נאָכקרימען אַ בעסאַראַבער פּאָלקס־מענטשן און ער האָט געזאָגט:

— טאַטע, מאַקל איין.

חיים האָט פאַרשטאַנען און איז צוגעגאַנגען צוריק צום אָפענעם זאַק מיט די גלאַנציקע שטיקלעך פעל. ער האָט גענומען אַ פּאַסיקל און מיט זיינע פינגער געגלעט די ווייכע שוואַרצע האָר.

— הייסט עס, אַז איר זייט אַן עקשן? — האָט חיים געזאָגט.

— אָלרייט. אַלס אַ פּאַטשאַטעק וועל איך אייך אַראָפּלאָזן אַ פעני אויפן פונט — האָט געזאָגט דער איד מיט דער גאָלדענער קיים.

אָפּגעוואויגן דעם זאַק און באַצאָלט, האָט דער איד גערופן כאַצקל דעם טרעגער. דאָס איז געווען אַ הויכער ברייט־פּלייציקער איד מיט אַ לאַנגער גראָער און עטוואָס ווי פאַרזשאַווערטער באָרד. דער עיקר זיינען זיינע וואָנטשעס געווען פאַרזשאַווערט. כאַצקל האָט געטאָן אַ טיפן געשמאַקן שמעק טאַבאַק פון זיין פּושקעלע און זיך אונטערגעגאַרטלט זיינע הויזן מיט דעם שטריקל, דערנאָך אָנגעבויגן דעם קאָפּ צום זאַק, אַזוי ווי אַן אָקס, ווען ער וויל אימיצן נעמען אויף די הערנער. אין איין אויגנבליק איז שוין דער צוויי־הונדערט פונטיקער זאַק בא כאַצקלען געלעגן אויף אַן אַקסל.

באַם אַרויפטראָגן דורך די געדרייטע טרעפּ האָט באַצקל זיך נאָר איינ־געבויגן, אַז ער זאָל ניט מיטנעמען די סטעליע פון קאָרידאָר.

און אָט אַזוי איז חיים געוואָרן אַ באַלעבאָס פון אַ שאָפּ.

היינט איז שוין געווען שפּעט אָנצוהייבן צו אַרבעטן. דער טאַטע מיט די קינדער זיינען געגאַנגען אַהיים טאַנצנדיק. זיי זיינען פאַרבייגעגאַנגען אַ שטיק וועג מיט דער בויערי.

פאַרשיידענערליי טיפּן האָבן אָנגעפילט די גאַס. פון סאַלונס און רעסטאָראַנען האָט געאַוועט אַזוי ווי מיט סציקלינע. בא די אייזערנע סלופּעס פון „עלעוויטעד" (הויך־באַן) זיינען געשטאַנען שיכורים און זיך אָנגעהאַלטן אין די אייזערנע סלופּעס. די דריי ברידער האָבן אַריינגענומען דעם טאַטן אינדערמיט און אים געהייסן גיין און שטעלן פיס און זיך ניט אַרומקוקן.

חיים האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן ניט אַרומצוקוקן זיך. דאָס וואָס ער האָט געזען איז בא אים געווען ניי און אין דער אייגענער צייט אַלט. דאָס שיכורע געזאַנג פון אָפּגעריסענע מענטשן האָט אים דערמאָנט אין זייער ניט קיין היימלעכע זאַכן... ער האָט זיך אָבער געפילט זיכער מיט זיין לעבן אינדערמיט פון זיינע דריי זין.

געקומען זיינען זיי אַהיים, איז שוין די מאַמע געווען אין כעס:

— איך שטיי און וואַרט מיטן אָנבייסן. און די קינדער זיינען הונגעריק!

— רייזי, גיב אָפּ מזל־טוב. איך האָב שוין אַ שאָפּ מיט מאַשינען און רויע וואַרע — איז חיים אַריין מיט אַ שמחה.

— טאַקע? — פרעגט די מאַמע מיט נאַאיוויטעט.

עס איז באַלד אין שטוב געוואָרן אַ טומל. הוישיקעלע, וועלכער איז געזעסן אין „פראָנט־רום" און געלייענט אַ צייטונג, איז געווען הונגעריק און בא אים האָט זיך געקליבן אַ רוגז פאַרוואָס די מאַמע האָט ניט געגעבן קיין עסן. אַז ער האָט דערהערט, אַז דער טאַטע האָט געדונגען אַ שאָפּ, איז ער געבליבן שטיין אָן אָנגעצונדענער. זיינע באַקן זיינען פאַרלאָפן מיט בלוט. ער האָט געטאָן אַ שמיץ מיט דער צייטונג, וואָס ער האָט געהאַלטן אין זיינע הענט.

— וואָס פאַר אַ מאַנקי־ביזנעס גייט דאָ פאָר? ! — האָט הוישיקעלע אויסגעשריען.

— מ'ט בא דיר ניט פרעגן — האָט מאָרים געענטפערט הוישיקעלען.

— עס וועט זיך איבערקערן די וועלט! — הוישיקעלע איז אַוועק צו

אייזיקן אין צימער און געעפנט די טיר מיט ראַזמאַך. אייזיק איז געזעסן באַ זיין טישל און געשריבן.

— אייזיק! — האָט הוישיקעלע געצאַרנט, ווייל עס האָט אים ווי געטאָן. — אייזיק, קום וועסטו הערן נײַס. זיי האָבן שוין דעם טאַטן געמאַכט פאַר אַ באָס.

— ווער? ! — פרעגט אייזיק אַ צעטומלטער, אויפהויבנדיק זיין קאָפּ פון די פאַרשריבענע פּאַפּירן.

— ווער? דײַנע ברידער! —רייסט זיך הוישיקעלע אַף די העכסטע טענער.

אייזיק האָט זיך אויפגעהויבן פון זיין אָרט, אומוואַרפנדיק דאָס בענקל אונטער זיך. ער מיט הוישיקעלען זיינען אַריין אין עס־צימער.

— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? — פּאָדערט אייזיק און זיין טשוב שוואַרצע האָר גיט זיך אַ וואָרף אַריבער איבערן שטערן.

— גאָר, גאָרניט! — זינגט מאָטיע אויס זיינע ווערטער. — מיר ווילן שטעלן דעם טאַטן אַף זיינע אייגענע פיס. דאָס אַלעס.

— וויבאַלד אַזוי, וויל איך אָפּ מיין געלט — קלאַפּט הוישיקעלע מיט אַ קולאַק אין טיש.

— וואָס פאַר אַ געלט? שאַ! שריי ניט. אייגענע קינדער. וואָס קריגט איר זיך? — מישט זיך אַריין די מאַמע.

— דו, מאַמע, מיש זיך ניט — שטויסט הוישיקעלע אַוועק די מוטער. — איך וויל אָפּ מיין שווער פאַרהאָרעוועט געלט. איך וויל ניט, אַז מיט מיין געלט זאָל מען ווערן אַ בלוטזויגער.

— אַלרייט, טאַטע — זאָגט מאָריס — נעם שוין און רעכן אויס וויפיל אים קומט און גיב עס אים אָפּ.

— לאָמיר כאָטש פריער אָפּעסן אָנבייסן — בעט זיך די מאַמע.

— ניין! — וואַרפט זיך הוישיקעלע. — איך וויל שוין אָפּ מיין שווער פאַרהאָרעוועט געלט.

דער טאַטע האָט אַרויסגענומען, שמייכלענדיק און מיט ציטערנדיקע הענט, דאָס ביכעלע זיינס און אויסגערעכנט. דערנאָך אַרויסגענומען דעם אַלטמאָדישן בייטל און געגעבן הוישיקעלען אַ סומע מיט פּיזיטן.

אייזיק האָט מיט אַ קלאַפּ מיט דער טיר פון זיין צימער זיך פאַרמאַכט באַ זיך און לאַנג אַרומגעגאַנגען אַן אויפגערעגטער הין און צוריק.

באַ יענעם אָנבייסן האָבן געפעלט באַם טיש אי אייזיק, אי הוישיקעלע. עס האָט ניט געהאָלפן דער מאַמעס בעטן און אויך ניט דאָס ווייבע האַ־ציקע אויסרעדן פונעם טאַטן.

זיבעטער קאַפּיטל

מאָנטיק אינדערפרי איז דער פאָטער חיים מיט זיינע פיר זין — נחום, מאָטיע, און לעווע מיט כאַצקלען — אוועק אין בליקער סטריט עפענען דעם שאַפּ. צוליב דעם איז מען אין שטוב אויפגעשטאַנען זייער פרי און אין איילעניש געגעסן איבערבייסן.

אייזיק מיט הוישיקעלען זיינען אוועק אָן איבערבייסן. די מאַמע האָט זיך געפּרואווט שטעלן זיי אין וועג בא דער טיר.

— פאַרוואָס זיינט איר ברוגז מיט מיר?

אייזיק האָט דערקלערט דער מאַמען, אַז מיט איר איז מען ניט ברוגז. האָט זי זיי דורכגעלאָזן דורך דער טיר און זיי נאָכגעשריען: „אַ גוטן טאָג!" שטייענדיק בא דער קיך האָט זי שטיל צו זיך אַליין גערעדט:

— זיי זיינען דען ניט גערעכט? מ׳נעמט צוויי פּיצלעך אינגלעך און מ׳פירט זיי צו דער שחיטה...

אָבער לעווע מיט כאַצקלען האָבן דערוויל ניט געפילט, אַז מען פירט זיי צו דער שחיטה. פאַרקערט, זיי האָבן זיך געפרייט, וואָס זיי וועלן דאָס ערשטע מאָל אין זייער יונגן לעבן אָנהויבן אַרבעטן און פאַרדינען.

זיי זיינען געגאַנגען ביז בליקער סטריט, ווי מען גייט צו אַ טאַנץ. אין שאַפּ האָט מאָטיע דאָס ערשטע אויפגעעפנט דאָס דאַך־פענצטער און נחום האָט דערוויל אויסגעשאָטן דעם זאַק מיט די „פּאַר־פּיסעס" אפן דיל. מען האָט געליען בא אַ שכן אַן עמער און באַשפּריצט די וואַרע מיטן וואַסער, כדי עס זאָל זיין גוט צום נייען.

די פיר מאַשינען זיינען געשטאַנען פּונקט אינדערמיט אונטערן דאַך־פענצטער. אי עס וועט זיין ליכטיק, אי לופטיק.

מאָטיע מיט נחומען האָבן אוועקגעזעצט ביידע אינגלעך און זיי אָנגעהויבן לערנען ווי אַזוי מען באַדאַרף לאָזן גיין די מאַשין.

ס׳איז צוגעגאַנגען שווערלעך. גיי געדענק, אַז מיט איין פוס, מיט דעם לינקן, באַדאַרף מען טאָן אַ טראָט אַף אַ טרעטער פון דער מאַשין, כדי די מאַשין זאָל עפענען דאָס מויל, און מיט דעם צווייטן פוס, מיטן רעכטן, באַדאַרף מען טרייבן די מאַשין. בא די צוויי אינגלעך איז אויסגעקומען צו טאָן פּונקט פאַרקערט.

דער פאָטער חיים איז געשטאַנען פונדערוויטן און זיך צוגעקוקט צו

דערדאָזיקער סצענע. אים האָט זיך אויסגעוויזן, אַז עס איז גאָר ניט אַזאַ שווערע תורה. מען באַדאַרף נאָר וויסן וואָס צו טאָן מיטן רעכטן פוס און וואָס מיטן לינקן. און אַז ער האָט געזען ווי די אינגלעך באַנעמען ניט דעם ענין איז ער אַרויס פון געדולד.

— גראָבע קעפּ! — האָט ער געטאָן אַ געשריי. — אַז דער קאָפּ ליגט זיי דאָרטן אין סטריט. גייט, מען וואַרט דאָרט אויף אײַך...

— נאָר ניט פאַרלירן דעם מוט — זאָגט מאָטיע. — און דו, טאַטע, זאָלסט זיך בעסער ניט מישן.

ביז די צוויי אינגלעך האָבן ענדלעך זיך אויסגעלערנט ווי אַזוי צו עפענען דאָס „מויל" פון דער מאַשין און ווי אַזוי די מאַשין צו טרייבן זײַנען זיי אָפּגעגאַנגען מיט ריטשקעס שווייס.

מאָטיע האָט צעעפנט דאָס דאַך־פענצטער נאָך מערער. דער גאַנצער הימל איז שוין געווען אָפן. אָבער עס איז קיין צייט ניט געווען צו קוקן אָפן הימל. ערשט האָט מען גענומען קנעלן מיט די צוויי אינגלעך, ווי אַזוי מען דאַרף נייען די שטיקלעך פוטער, ווי אַזוי מען דאַרף אַרײַנצילעווען דעם פאָדעם אין דער נאָדל אַרײַן און ווי אַזוי מען דאַרף אַרײַנשטעלן אַ נאָדל אין דעם פּיסקל פון דער מאַשין.

דער פאָטער איז שוין אינגאַנצן אַרויס פון געדולד. איז ער אַראָפּגעגאַנגען אין גאַס, אויף בליקער סטריט, צו טאָן אַ שמעק וואָס עס טוט זיך און זיך דערווײַל באַקענען מיט מענטשן.

— גוט וואָס ער איז נישטאָ. שטייט און קוקט גלײַך אין די אויגן אַרײַן — זאָגט לעווע און אין זײַנע אויגן לײַכטן צוויי טרערן.

— אַזוי ווי אַן אמתער באָס — ווײַצלט זיך מאָטיע. — און איצט גיב אַ קוק אָט אַזוי. זעסט ווי איך נעם צוויי שטיקלעך פוטער. זעסט. דאָס מײַלעכל עפנט זיך, ווי באַ אַ לעבעדיקער זאַך. אַ מאַשין איז אַ לעבעדיקע זאַך. איז זעסט ווי איך לייג אַרײַן די צוויי פּאַסיקלעך צווישן די ליפּן. און איצט לאָז איך אָפּ דעם לינקן פוס און די ליפּן פאַרמאַכן זיך. און איצט גיב איך מיטן רעכטן פוס אַ לאָז די מאַשין און עס נייט.

און באַ אַ צווייטער מאַשין האָט נחום געלערנט כאַצקלען. נחום האָט גענייט און כאַצקל האָט געקוקט, ווי דער פאָדעם האָט זיך גערירט און איז געלאָפן און ווי די צוויי שטיקלעך פוטער האָבן זיך גערוקט צווישן די ציינדלעך פון די צוויי רעדלעך. די נאָדל האָט געשטאָכן דינע שטעך און דער האַטשיק האָט פאַרכאַפּט דעם פאָדעם גיך־גיך.

— זעסט, כאַצקל, מען באַדאַרף היטן די פינגער — זאָגט נחום. —

די מאַשין קאָן דיר אַריינכאַפּן אַ פינגער און די נאָדל ווייסט ניט קיין חכמות. זי שטעכט דורך ביזן ביין אַריין.

כאַצקלען גיט אַ קלעם באַם האַרץ. ער קוקט ווי אַזוי נחום קריכט מיט זיינע פינגער צווישן די צוויי רעדלעך. אַט־אַט און זיין פינגער איז קאַפּוט. די פרייד, וואָס ער האָט איבערגעלעבט אינדערפרי, איידער ער איז געקומען דאָ אַהער, איז שוין איצט אויסגעוועפּט געוואָרן.

נחום הויבט אויף זיינע אויגן און קוקט אָן זיין קלענערן ברודער, ווי ער וואָלט געלייענט זיינע געדאַנקען. ער זאָגט:

— האָסט געוואָלט אַמעריקע, האַ?

כאַצקל גיט זיך ניט אונטער. ער צעלאַכט זיך ווי אַ יונגער בחור און באַווייזט זיינע געזונטע ווייסע ציין.

נחום הויבט זיך אויף פון דער מאַשין און הייסט כאַצקלען זיך זעצן.

— ניט אַזוי.

— ווי דען?

— אַט אַזוי, אַ ביסל פון דער זייט. דאָס מויל דיינס באַדאַרף לויפן פונקט אַקעגן די צוויי פּאַסיקלעך פוטער, כדי זאָלסט קענען אַריינבלאָזן די האָר. אַט אַזוי.

כאַצקל זעצט זיך אַנידער מיט אַ ברען אַפן בענקל. דאָס אַלטע בענקל סקריפּעט אונטער אים. ער שטעלט אַוועק זיינע צוויי יונגע שטאַרקע פיס אַף די טרעטערס פון דער מאַשין. עס דערהערט זיך אַ בריאַזג, אַ טעמפּער בריאַזג.

— קינד, ניט מיט אַזאַ שטורעם — בעט זיך נחום בא זיין איינגערן ברודער. — וועסט נאָך צעברעכן די מאַשין.

— וועל איך זיך גיין זעצן וויינען — זאָגט כאַצקל.

— דער טאַטע וועט זיין ברוגז.

— דעם טאַטן אונדזערן וועט מען קיינמאָל ניט צופרידנשטעלן — זאָגט כאַצקל און נעמט צוויי שטיקלעך פוטער און לייגט זיי צונויף פעל צו פעל.

— אַט אַזוי! — האָט נחום הנאה. — איצט עפן די מאַשין מיטן לינקן פוס.

כאַצקל גיט אַ שטויס מיטן לינקן פוס און די מאַשין עפנט דאָס מויל. ער לייגט אַריין די צוויי פּאַסיקלעך פוטער צווישןביידע רעדלעך, בויגט איין זיין פּלייצע און נויגט צו זיין קאָפּ.

— איצט לאָז אָפּ דעם לינקן טרעטער — קאָמאַנדעוועט נחום.

כאַצקל לאָזט אָפּ, מיט איין זאַמאַך, דעם לינקן טרעטער און ביידע

רעדלעך פון מאַשין גיבן זיך מיט האַסט אַ פאַרמאַך. כאַצקלס גראָבער פינגער פון דער רעכטער האַנט ווערט פאַרכאַפּט צווישן די ציינדלעך. כאַצקל גיט אַ כאַפּ אַרויס דעם פינגער און לאָזט איבער אַ שטיק פלייש צווישן די ציינדלעך. פון ווייטיק כאַפּט ער דעם פינגער גלייך אין מויל אַריין. פריש און יונג בלוט רינט איבער זיינע ליפּן, אַף דער געזונטער־חן־גריבלדיקער מאָרדע, די גלאַטע, נאָך ניט באַוואָקסן מיט האָר.

ער טוט זיך גיך אַ הויב פון דער מאַשין אַזוי מיט דעם פינגער אין זיין מויל און הויבט אָן אַרומלויפן איבערן שאַפּ, ווי ער וואָלט געוואָלט מיט דעם אַרומלויפן איינשטילן דאָס רינען פון בלוט.

— אַ מזלדיקער האָז! — ווערט לעווע אָן אויפגעקאָכטער. — אָט וויז איך אויך באַ דער מאַשין צום ערשטן מאָל. און ער זעצט זיך נאָר אַוועק, איז באַלד אַ שאָדן.

— איך האָב גאָרניט צעבראָכן — היצט זיך כאַצקל. — מיין פינגער וועט דער רוח ניט נעמען.

— איך האָב דיר געזאָגט, אַז דו זאָלסט זיין „קערפול" — זאָגט נחום בשעת ער צערייסט זיין נאָזטיכל און בינדט אַרום כאַצקלס צעריסענעם פינגער. פאַרטיק געוואָרן מיטן באַנדאַזש, זאָגט נחום צו כאַצקלען: איצט מעגסטו שוין גיין אַהיים.

— ניין! איך וויל ניט גיין. די מאַמע וועט זיך דערשרעקן.

— שטיי זשע און קוק זיך איין. — און נחום האָט זיך צוגעכאַפּט צו דער מאַשין און די מאַשין איז געגאַנגען אַ גאַנג.

כאַצקלס בלוטיקער פינגער האָט זייער געשמאַרצט. כאַצקל האָט אים אויפגעהויבן אינדערהויך און אים אָנגעשפּאַרט אַף זיין אַקסל. איצט איז ער געשטאַנען און געקוקט, ווי זיין ברודער נחום האָט גיך געניית, און מיטאַמאָל — ער האָט ניט געוואוסט פונוואַנען עס איז צו אים געקומען דאָס געפיל — און עס האָט אים גענומען ציען ווי אַ מאַגנעט צו זיצן באַ דער מאַשין און אויך אַזוי גיך נייען און אַריבעריאָגן נחומען. און דאָ האָט ער נאָך דערזען, ווי דער ברודער מאָטיע שטייט איבער לעווען, און ווי לעווע נייט שוין אַליין גרינג און שטיל צוביסלעך און אָפּגעהאַקט, האָט כאַצקל מער ניט געקאָנט איינשטיין.

— לאָז, נחום, איך וויל זיך אויך זעצן באַ דער מאַשין — האָט זיך כאַצקל שטאַרק געבעטן באַ נחומען. — מיין פינגער טוט מיר ניט וויי.

— אָבער ווּעסט ניט קאָנען מיט אַ קאַליע פינגער נייען.

— איך וועל יאָ קאָנען — בעט זיך כאַצקל.

דערווייל איז אריינגעקומען דער פּאָטער חיים צוריק פון גאַס.

— זעסט, איך האָב מיר שוין צעקאַליעטשעט אַ פינגער — באַרימט זיך כאַצקל.

— אַ גדולה אויף דיין באָבען — ענטפערט חיים שטרענג און האַרט.

— איצט וועסטו מוזן ווערן אַ גוטער אַפּערייטאָר — ווייצלט זיך מאָטיע.

— אַ פינגער מערער, אַ פינגער ווינציקער, אַבי די מאַשין איז געבליבן אַ גאַנצע.

— צו אַלדי שווארצע יאָר, כ'בין נאָר אַראָפּגעגאַנגען אין גאַס אויף אַ מינוט! — בייזערט זיך חיים. — וועסט אַהיימקומען, וועט דיין מאַמע מיינען, גאָט ווייסט, וואָס דאָ איז אין שאַפּ. גזלנים צו אַלדי שווארצע יאָר.

דער פּאָטער איז צוגעגאַנגען צו זיין אינגל כאַצקל און גענומען די קאַליע האַנט און זי געטאָן אַ באַטראַכט. דאָס בלוט איז שוין געווען פאַרטריקנט אויף דעם ווייסן שמאַטקעלע. אָבער ער האָט זיך ניט געקאָנט צוריקהאַלטן פון טאָן אַ זיפץ, אַזוי אַ אידישן זיפץ.

— עס וועט זיך באַ דיר פאַרהיילן ביז צו דער חתונה — האָט חיים געזאָגט.

איצט זיינען שוין מאָטיע מיט נחומען געזעסן באַ זייערע מאַשינען און גענייט, טאַקע אויף דעם „רעכטן אמת”: פּאַסיקלעך מיט פּאַסיקלעך, ביז עס איז געוואָרן אַ ברייטער פּאַס. אָפּגעמאָסטן אַכצן צאָל די לענג און עס אוועקגעוואָרפן.

לעווע מיט כאַצקלען האָבן זיך דעם גאַנצן טאָג געבראָכן און איבערגעבראָכן. זייער ערשטער טאָג אין שאַפּ איז געווען אַ שווערער. די פיס, די יונגע און שטאַרקע, האָבן געבראָכן און זיי זיינען געוואָרן שטייף, ווי זיי וואָלטן אָנגעשוואָלן געוואָרן. זיי זיינען קוים אַהיימגעגאַנגען, און אַריינגעפאַלן אין שטוב ווי געקוילעטע קעלבלעך. זיי האָבן ניט געקאָנט עסן קיין וועטשערע.

די מאַמע האָט עפּעס געוואָלט זאָגן. האָט חיים אויף איר געטאָן אַ קוק מיט זיינע צוויי „אויסגעגלאָצטע ציבעלעס” און זי האָט זיך דערשראָקן. זי האָט שטיל אין זיך באַוויינט די צוויי יונגע אינגלעך, שטיל און אָן טרערן.

:: :: ::

דעם צווייטן טאָג איז שוין געגאַנגען בעסער און דעם דריטן טאָג נאָך בעסער. לעווע מיט כאַצקלען האָבן שוין געוואוסט, אַז מען טאָר זיך ניט שטאַרק צוהערן צו די ווייטיקן—און כאַצקלס פינגער האָט זיך אויך געהיילט.

דער שאַפּ איז אוועק באַ חיימען ווי אויף אַ געפּלאַסטערטן וועג. די פיר

זין האָבן געאַרבעט א גאַנצע וואָך. שבת איז געווען דער שאַפּ פאַרמאַכט. און שבת אַפּדערנאָכט, נאָך הבדלה, האָט זיך חיים אַוועקגעזעצט און געגעבן די פיר זין „פּיידע״. דערנאָך האָבן די זין צוריקגעגעבן דעם טאַטן די „פּיידע״ אָפּן חשבון פון דער שטוב.

אייזיק מיט הוישיקעלען האָבן זיך אָפּגעזונדערט פון אַלע ברידער. אַלס פּראָטעסט, וואָס דער טאַטע איז געוואָרן א באָס, האָבן זיי זיך מער ניט געוואָלט מישן אין שטוב. זיי ביידע האָבן געצאָלט דער מאַמען א געוויסע סומע פאַר עסן און קוואַרטיר און מיטן טאַטן מער קיין חשבונות ניט געוואָלט האָבן.

הוישיקעלע האָט געאַרבעט בא א פרעמדן באָס אין בליקער סטריט. דער באָס זיינער האָט געהייסן „יאַנקל מיט דער נאָז״ — אין בליקער סטריט האָט מען גערופן יעדן איינעם מיט א צונאָמען. „יאַנקל מיט דער נאָז״ — דערפאַר וואָס דערדאַזיקער איד האָט געהאַט זייער א קאָמישע לאַנגע נאָז.

האָט „יאַנקל מיט דער נאָז״ געטראַכט אזוי: — אויב הוישיקעלעס טאַטע וויל ניט זיין איינעם זון אַרויפנעמען צו דער אַרבעט, מוז דאָך זיין עפּעס א טשוואַק דערביי. אָדער דערפאַר, וואָס הוישיקעלע איז א „שייגעץ״, אָדער דערפאַר, אפשר, וואָס ער איז ניט אזא וואַלוועלער בעל־מלאכה... איז פאַרוואָס־זשע זאָל ער פון אים ליידן?... האָט זיך „יאַנקל מיט דער נאָז״ גענומען טשעפּען צו הוישיקעלען. הוישיקעלע, ווי אַלע אַרבעטער פון יענעם פאַך, האָט געאַרבעט שטיק־אַרבעט. די אַרבעט איז געווען א שווערע און א ביטערע. די פאַרב און די האָר זיינען געקראָכן אין דער לונג און לעבער. שמוציק איז געווען אין שאַפּ שרעקלעך. דער גאַנצער פאַך איז געלעגן אין בליקער סטריט בא קליינע „באָסעקלעך״. דער אַרבעטער אין דעם טרייד א געזונטער עלעמענט, נאַר־וואָס אַריבערגעקומענער פון בעסאַראַביע. מען האָט ניט געוואָלט גיין דינען „פּאַניען״, איז מען אַנטלאָפן קיין אַמעריקע. אין בליקער סטריט איז געווען א קענדי־סטאָר און א רעסטאָראַן קאָמבינירט אינאיינעם. דאָ, אין דעם רעסטאָראַן, האָבן די אַרבעטער געגעסן מיטאָג און דאָ איז מען זיך צונויפגעקומען נאָך דער אַרבעט טרינקען א גלעזל סאָדע־וואַסער; דאָ איז מען געקומען אויסבייטן א טשעק, וואָס דער באָס האָט געגעבן; דאָ איז דער אַרבעטער געקומען שרייבן א בריוול אַהיים קיין בעסאַראַביע; דאָ איז דער בליקער־סטריטער אַרבעטער געקומען אין „סלעק־טאַים״ שפּילן א קערטל; דאָ איז אויך געגרינדעט געוואָרן די יוניאָן פון די „בענד מייקערס״; דאָ האָבן די אַרבעטער געהאַלטן זייערע פאַר־

זאמלונגען פון דער יוניאָן. באַם קרעמער אונטער דער סטויקע איז געלעגן דער בוך פון דער יוניאָן און דער שטעמפּל מיט טינט און פעדער.

הוישיקעלע איז געווען איינער פון די בעסטע טוער פון אַט־דער יוניאָן. די אַרבעטער זיינען כמעט אַלע געווען גוטע איבערגעגעבענע טוער. זייער יוניאָן האָט ניט געהאַט קיין שום קאַסע. אין בוך זיינען געווען פאַרשריבן קאַרגע פּערציק מיטגלידער. קיין געלט האָט קיינער ניט געצאָלט אין דער דאָזיקער יוניאָן. קיין הוצאות האָט אויך די יוניאָן ניט געהאַט. עס איז אויך אין דער יוניאָן ניט געווען קיין הויפּט־מאַכערס. אַלע מיטגלידער זיינען אַליין געווען די הויפּט־מאַכערס.

די מיטגלידער פון דער יוניאָן האָבן זיך אַזוי געפירט: אויב עס איז באַ זיי אין טרייד אויסגעוואַקסן עפּעס אַ פּראָבלעם, ווי למשל, אַ פאַרלאַנג פאַר העכערע „וויידזשעס", אָדער קירצערע שעהען פון אַרבעט, זיינען אַט־די פּראָבלעמען געווען גלייך און אָנגעמאָסטן פאַר יעדן שאַפּ — צי איז דער באַלעבאָס געווען אַ רייכער, צי אַן אָרעמער.

— ווילסט ניט נאָכגעבן — האָבן די אַרבעטער געטענהט — האָסטו איין ברירה: מיטן קאָפּ אין דער ערד.

די בליקער־סטריטער באָסעס האָבן אַ נאָמען געגעבן אַט־די יוניאָן: „די גענג". „מען וועט זיך גיין אָנהויבן מיט דער גענג?" „די גענג איז איצט באַלעבאָס איבער בליקער סטריט". פאַר דער „גענג" מוז מען זיך היטן.

די מיטגלידער פון דער בענד מייקערס יוניאָן האָבן געוואוסט, אַז מען קוקט אויף זיי ווי אויף אַ „גענג", אָבער עס האָט זיי ניט געאַרט. פאַרקערט, די אַרבעטער האָבן דאָך געוואָלט, אַז מען זאָל פאַר זיי מורא האָבן אין בליקער סטריט. זיי האָבן פאַרשטאַנען, אַז נאָר מיט דער מאַכט פון אַר־בעטערס שטאַרקער האַנט קאָן מען אויספירן וואָס מען וויל.

און סאַמע איצט, בשעת עס גייט צו סעזאָן, האָבן די „בענד־מייקערס" אָפּגעהאַלטן אינמיטן בליקער סטריט אַ פאַרזאַמלונג און באַשלאָסן, אַז עס איז שוין צייט צו העכערן די „וויידזשעס" פון אַכט סענט אַ טוץ אויף צען סענט.

עס איז געווען נאָך אַ צרה אין בליקער סטריט, וואָס מען האָט דער־פון געליטן מער ווי אין אַנדערע פאַבריקן און שעפּער. די באָסעס פלעגן דאָ אָנפילן די שעפּער מיט אייגענע קינדער, קאָזינס, ברידער און נעפעטיקלעך. מיט אַזוינע אַרבעטער האָט דער באָס געטאָן וואָס ער האָט געוואָלט.

נו, טאַקע, אַז דער באָס הײסט זײַנס אַן „אײגענעם" אַרבעטן אַ ביסל שפּעטער, אָדער אַז דער באָס באַצאָלט זײַנס אַן אײגענעם ביליקער. פּאַרט אַן אײגענער. ער װעט זיך ניט באַקלאָגן אין דער יוניאָן — אַן אײגענער זון קענען אַ טאַטן אַ באָס.

האָט דערפֿאַר די גאַנצע יוניאָן געהאַט איצט נאָך אַ פּראָבלעם פֿאַר זיך: אָדער אײַנגאַנצן צו פֿאַרבאָטן אײגענע קרובים אַרבעטער אין טרײד, אָדער אַרײַנצונעמען די אַלע זין, קאָזינס און ברידער פֿון די באָסעס אין דער יוניאָן. איז װי אַזױ פּירט מען דאָס אײַן? װאָס װעט מען טאָן, אויב זײ װעלן ניט װעלן גײן אין דער יוניאָן?

הױשיקעלע האָט זיך דורכגעשלאָגן דורך דעם גרױסן בונט מיט אַר־בעטער, װאָס איז געשטאַנען אינמיטן גאַס. אַלע האָבן צוגעלײגט זײערע אױערן, װײל עס איז אַלעמען שױן געװען באַװאוסט, אַז הױשיקעלעס פֿאָטער האָט געעפֿנט אַ שאַפּ און עס אַרבעטן דאָרט פֿיר ברידער. האָט מען געװאָלט װיסן װאָס הױשיקעלע טראַכט װעגן דעם ענין.

אין בליקער סטריט האָט מען הױשיקעלען גערופֿן מיטן נאָמען „סעם".

— איך מאַך אַ פֿאָרשלאָג, אַז מען זאָל סטאָפּן מײַן טאַטנס שאַפּ — האָט סעם געזאָגט. — אָדער די ברידער מײנע פֿאַרשרײַבן זיך אין דער יוניע, אָדער מען לאָזט זײ ניט אַרבעטן.

— הערסט אַ לשון!

— אַקעגן דעם אײגענעם טאַטן!

— און אַז מײַן טאַטע, איז װאָס? — האָט סעם זיך ניט געשעמט צו זאָגן. — ער איז ניט קלײן צו געבן אַ „רײז" און צו אַרבעטן קלענערע שטונדן. אַניט זאָל ער זיך צוריקפֿאָרן קײן יוראָפּ.

— אָטאָ דאָס הײסט באַרבורים — האָט געזאָגט „משה מיטן זאַק", אַ הױכער, דאַרער בחור. ער איז געװען אַן אָפּערײטאָר און דערפֿאַר, װאָס ער איז אַלעמאָל געזעסן בײַ דער מאַשין אַרומגעװיקלט מיט אַ זאַק אַלס פֿאַרטעך, האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן „משה מיטן זאַק".

— דאָס איז ניט געפּאַנפּעט! — האָט אױסגעשריען שמואל־עליע פּאַנפּאַטש. דװקא דערפֿאַר, װאָס מען האָט אים גערופֿן אַזױ, האָט ער כסדר זיך באַנוצט מיט דעמדאָזיקן װאָרט: „איך װעל זיך גײן אָפּפּאַנפּען דאָס האַרץ". „איך װעל אים אַרײַנפּאַנפּען עטלעכע פּעטש, װעט ער װײכער װערן". „עס זאָל זײ אַזױ פּאַנפּען אין די קישקעס"...

עס איז געװען מיטאָג־שעה. די צײַט פֿון יאָר פּונקט אינמיטן חודש מאַי. די זון האָט געװאָרעמט איבער בליקער סטריט. די אַלטע חורבות

האָבן זיך אויסגעגליכט און געוואַרעמט זייערע פאַרזשאַווערטע קאַרניזן און איינגעפאַלענע דעכער; דער צעגריבלטער אַספאַלט האָט זיך געהויבן און זיך געליכטיקט אין דער מאַיאָווער זון; אַ בלויער הימל איז געהאַנגען פון אויבן; טויבן זיינען געפלויגן נידעריק איבער די דעכער און געוואָרקעט; סטאַיעס רויט־ברוסטיקע פייגל האָבן אַראָפּגענידערט אין גאַס און געקליבן קערנדלעך. אינמיטן גאַס זיינען געשטאַנען די אַרבעטער אין הוילע אַרבל מיט צעבראַסטעטע קעלנער, מיט צעפּאַטלטע האָר און זיך געטוליעט איינס צום אַנדערן און צוגעלייגט אַן אויער.

אַף דערדאָזיקער פאַרזאַמלונג איז אָנגענומען געוואָרן, אַז מען מוז קריגן צוויי סענט אַ העכערונג אַפּן טוצן, און פאַרשרייבן אין דער יוניאָן אַלע זין, ברידער, קאָזינס און אַנדערע קרובים פון די באָסעס.

די באַלעבאַטים האָבן געזען, אַז זייערע אַרבעטער שטייען אין אַ רעדל, האָבן זיי פאַרשטאַנען, אַז עס וועט זיין עפּעס נייס. האָט מען אונטערגעשיקט געצל פּיפּערנאָטער, אַז ער זאָל אונטערגיין און זיך איינהערן און כאַפּן אַ וואָרט.

געצל פּיפּערנאָטער, אַ קליינינקער און מיט אַ האָרב אַף די פּלייצעס, איז, מיט זיינע הענט פאַרלייגט אַף הינטן, צוגעגאַנגען און זיך איינגעהערט.

האָט ער געהערט, אַז די „גענג" רעדט פון צוויי סענט העכערונג. האָט געצל געטראַכט: נו, מילא, איר מעגט וועלן און מיר וועלן אייך אַ מכה געבן... אָבער אַז געצל האָט דערהערט וועגן דעם, אַז די „גענג" נעמט זיך צו די קרובים פון די באָסעס, איז ער געוואָרן אויסער זיך: דאָס וועט איר קיינמאָל ניט אויספירן! — האָט געצל געזאָגט, און איז אַוועק צו די באַלעבאַטים און זיי דערציילט, וואָס ער האָט געהערט.

האָבן די באַלעבאַטים זיך אויך אַוועקגעשטעלט אין דער מיטן פון בליקער סטריט אין אַ ראָד און דער פּיפּערנאָטער אין דער מיט פון ראָד. זיין קליין קעפּל האָט ער פאַרהויבן אינדערהויך און מיט זיין דין שוואַך קולכל אַרויסגעהאַוקעט צו די העכערע פון אים:

— זיי ווילן באַ אונדז צונעמען אונדזערע קינדער.

— זיי ווילן האָבן אַ דעה איבער מיין זון.

— מיר וועלן האָדעווען אונדזערע קינדער און זיי וועלן האָבן די דעה.

— אַ מכה!

— מיר וועלן זיי פאַרטרייבן פון דאַנען!

— מיר זיינען געווען די ערשטע אין בליקער סטריט.

— דאָס איז קיין אַרגומענט ניט! — מישט זיך אַריין פּרויקע־סטראַמפּ

און ווישט זיינע נאסע וואנטשעס, וואס טאקע דערפאר האט מען אים געגעבן אזא נאמען. — איך האב ליב, אז מען גיט מיר א גוטן ארגומענט. מיר זיינען געווען די ערשטע אין בליקער סטריט. אלרייט. איז מה רעש?

— אים איז ג־ג־גוט צ־צ־צו זאגן — מישט זיך אריין „דער איקעוואטער טכויר", א איד מיט א געל פנים און מיט פארשמאלצעווטע קליידער. — וואס זאל איך טאן, אז איך מוז ארבעטן מיט מיינע ק־קינדער?

— דאס וועלן זיי ניט אויספירן! — הויבט זיך אויף איבער אלעמענס קעפ יאסל קאצאפ, א הויכער, רויט־פנימדיקער איד מיט א געזונטן קארק און גרויסע הענט. — אט ארבעט בא מיר מיינער א קאזין. איך האב אים געבראכט קיין אמעריקע. ער איז מיר נאך שולדיק פאר דער שיפסקארטע. זאלן זיי מיר באצאלן פאר דער שיפסקארטע און איך בין אים זיי מוחל.

דער גרויסער לאנג־אויסגעצויגענער טרויעריקער פייף, וואס האט אנגעזאגט, אז עס איז שוין צייט צו גיין צוריק צו דער ארבעט, האט דורכגעשניטן די לופט. די רויט־ברוסטיקע פייגעלעך האבן זיך דערשראקן און מיט א שניט אינדערלופט זיך אויפגעהויבן און אוועקגעפלויגן. די ארבעטער זיינען זיך אויך צעלאפן, יעדער אין זיין שאפ.

דער באשלוס איז געווען, אז פארנאכט, זעקס אזייגער, זאלן אלע גיין איבער די שעפער און אנזאגן די באלעבאטים וואס מען וויל פון זיי.

הווישיקעלע איז שוין קוים איינגעזעסן אף זיין ארט. אים האט געצויגן אף דער פריי. ער האט שוין ניט געקאנט ארבעטן. און זיין באלעבאס „יאנקל מיט דער נאז" האט הווישיקעלען געהיט מיט אן אויג א באהאלטנס הינטער זיין לאנגער נאז.

— ס'דעמעהר? — פרעגט יאנקל בא הווישיקעלען.

— אין אזא טאג וויל איך בעסער זיין פריי — ענטפערט הווישיקעלע.

— פונקט אין מיטנדערימעך, ווען איך דארף די ווארע, וויל ער זיין פריי.

— צו מיר רעדט מען ניט אזוי — זאגט הווישיקעלע קאלטבלוטיק.

— וואס ביסטו? א וואשעבלאגאראדיע?

— איר זעט? — הויבט אויף הווישיקעלע א האנט. — איך האב אזוינע הענט.

— וואס? פעטש? פארוואס קומט עס מיר?

— דערווייל קומט אייך נאך ניט. אבער ———

— סעי, פארוואס גייסטו ניט אריין צו דיין טאטן ארבעטן?

— דאס איז מיינע ביזנעס.

— אַלרײַט, אַלרײַט, לאָמיר אָננעמען אַ מויל מיט וואַסער. איך דאַרף די וואַרע.

— ווער באַדערט אײַך? רעדט ניט צו מיר, וועל איך צו אײַך ניט רעדן.

— אַלרײַט. מײנסט מען ווײסט ניט? אַלרײַט, מען ווײסט — זאָגט יאַנקל.

— וועל איך זיך דערשרעקן פֿאַר אײַך, אויב איר ווײסט.

— ווײסט, סעם, אַזעלכע ווי דו האָט מען ניט באַדאַרפֿט אַרײַנלאָזן אין אַמעריקע.

— און וואָס הערט זיך עפּעס מיט אײַך? וואָס טוט איר אויף פֿאַר אַמעריקע?

— איך בין אַ ביזנעסמאַן.

— אַזוי?! קוילע מיר די גענדז. אַ ביזנעסמאַן. סעי, דו לויזער, אַף „פּײדע" האָסטו?

— דערווײַל מאַכסטו אַ לעבן פֿון מיר.

— ס'אַ ליגן! דו מאַכסט אַ לעבן פֿון מיר — שרײַט אױס הױשיקעלע.

— אָט וועלן מיר זען. איר גײט דאָך אַרום סטרײַקן, אַי וועט איר פּעכנען פֿון הונגער — רײַצט זיך יאַנקל מיט הױשיקעלען.

— און ווער וועט אײַך מאַכן די אַרבעט, אויב מיר וועלן סטרײַקן? — רײַצט זיך צוריק הױשיקעלע מיט יאַנקלען.

— פּלענטי באַלמעלאָכעס.

— סקעבס?

— זאָל זײַן סקעבס.

— ווײַבאַלד ביסט אַזאַ קלוגער, קאָנסטו מיר שוין קושן אין — — —.

הויבט זיך הױשיקעלע אויף פֿון דער מאַשין און טרײסלט זיך אַרום פֿון די האָר און שטויב.

— וואַצעמעדער?

— עס וועט קאָסטן צווײ סענט טײערער אָפּן דאָזן — זאָגט הױשיקעלע.

— יאָה קרײזי!

עס זײַנען נאָך געזעסן צווײ אַנדערע אַרבעטער בײַ צווײ מאַשינען. הױשיקעלע האָט צו זײ אַ וואונק געטאָן, אַז זײ זאָלן זיך אויפֿהײבן פֿון דער אַרבעט. די צווײ האָבן זיך אויפֿגעשטעלט און זיך גענומען אַרומטרײסלען פֿון די אָנגעקלעפּטע האָר אַרום זײערע הויזן, העמדער און פּנימער.

— איר אויך? — גלאָצט „יאַנקל מיט דער נאָז" צווײ גרויסע אויגן און זײַן פּנים ועט איצט אויס ווי די נאָז וואָלט געוועזן אַ דישל און די

אויגן צוויי רעדער. — אָלרייט, מיך אָנגעכאַפּט באַם דישל און מען שלעפּט מיך באַרג אַראָפּ. זעצט זיך צוריק.

— גיסט נאָך? — פרעגט הווישיקעלע בייז.

— אַ ברירה האָב איך? איך גיב נאָך. — באַ זיך האָט יאַנקל גע־טראַכט, אַז ער איז קליגער פון „זיי" אַלע דאָ אין בליקער סטריט. איצט וועט מען באַ זיי אַלע סטרייקן און באַ אים וועט מען אַרבעטן. ער „צעטלט" דאָך.

ער איז געזעסן באַ דער מאַשין און דעם גאַנצן נאָכמיטאָג געטראַכט פון דעם, ווי ער וועט צונעמען באַ זיי אַלע קונים.

דער זעקס־אַזייגערדיקער פייף האָט זיך געלאָזט הערן און אַלע אַרבעטער אין בליקער סטריט זיינען אַרויס אין גאַס. זיי האָבן זיך צונויפגענומען אין אַ גרויסן בינט און אַוועק אַלע אינאיינעם אָנצושרעקן די באָסעס.

:: :: ::

דער סטרייק אין בליקער סטריט איז געווען אַ ביטערער. באַלד אָפן צווייטן טאָג איז געווען אַ גרויס געשלעג באַ יאָסל קאַצאָפּ אין שאָפּ.

יאָסלס קאָזין איז אַוועק אין פּאָלים־סטיישאָן און געבראַכט דעטעקטיווס. הווישיקעלע איז אַרעסטירט געוואָרן, אָבער מען האָט אים באַלד אַרויסגעלאָזט. קיין שום באַווייזן זיינען ניט געווען. ווייל קלעפּ האָבן די סטרייקערס געגעבן טרוקענע, און אַז יאָסל קאַצאָפּ איז געקומען אין פּאָלים־סטיישאָן עדות זאָגן, האָט מען אים געהייסן ווייזן בלוט.

— אַ קאַפּאָרע אָף זיי! — האָט יאָסל קאַצאָפּ געזאָגט צו זיין קאָזין. — כאָטש גיי און צעשנייד זיך דעם האַלדז און ווייז זיי בלוט.

אַלע סטרייקער האָבן דערנאָך באַגעגנט יאָסל קאַצאָפּ מיט אַ געלעכטער, ווען ער איז צוריקגעקומען אָף בליקער סטריט מיט אַ לאַנגער נאָז.

— אי פּאַרפּוילטע פיש, אי פאַרשטונקענע הערינג, כאַ־כאַ־כאַ.

אין יענעם נאָכמיטאָג זיינען די סטרייקער אַרויף צו הווישיקעלעס פּאָטער אין שאָפּ אַריין. אין דער שפּיץ פון די סטרייקער איז געגאַנגען הווישיקעלע, אַזוי ווי אַ שטאָלצער קריגער.

בליקער סטריט האָט דאָס דערזען, איז געוואָרן אַ געלאָף.

לעווע מיט כאַצקלען האָבן זיך שוין אויסגעלערנט אַ ביסל די מלאכה. און נחום מיט מאָטיען האָבן זיך נאָר־וואָס צעלאָזט אין אַ געוועט, ווער וועט וועמען איבעריאָגן. דאָס דאַך־פּענצטער איז געווען אָפן. פון דאָרט ביז צום דיל איז געלאָפן אַ סקאָסנער זייל מיט שטויב און זונליכט. עס איז נאָר־וואָס געווען נאָך מיטאָג. חיים האָט געבראַכט די גוטע קאָטלעטן פון

דער חיים. די קינדער האָבן זיך אָנגעגעסן. ער אַליין, חיים, האָט זיך אויך אוועקגעזעצט אויסבינדן די פּאַסן פוטער, די בענדלעך, ווי חיים האָט פאַר־אידישט דאָס ענגלישע וואָרט „בענדס״.

חיים האָט שוין אין די עטלעכע טעג אַלס אַ געשעפטסמאַן אין אַמעריקע זיך אַליין געפונען. אים איז געווען גוט, ווי ווען־ניט־איז אין זיין לעבן. אַלע טירן האָבן זיך פאַר אים געעפנט ברייט.

וואוהין ער איז געגאַנגען און וואָס ער האָט געטאָן, האָט זיך באַלד אָנגעהויבן אַ מעשה מיט זיינע ניין זין. אין דער באַנק, בּאַ די הורטאָוונע קונים, בּאַ די סוחרים אין בליקער סטריט — אומעטום האָט מען חיימען אַקעגנגעטראָגן דעם שיינעם שמייכל מיטן ברייטן ברוך־הבא.

נאָר גיי דערצייל יענעם וואָס עס טוט זיך אין הויז בּאַ אים אינדערהיים. דער עלטערער זון אייזיק איז טויט־ברוגז. הוישיקעלע וויל ניט אַרבעטן בּאַ אים. עס איז אים מסתם בעסער זיך אַרומצושלעפּן מיט דער חברה פון בליקער סטריט. און ווען די מאַמע זיינע זאָל געוואויר ווערן, ווי אַזוי מען האָט אים, הוישיקעלען, געשלעפּט אין „חד־גדיא״ ווי עפּעס אַ געפּערלעכן גנב.

זיצט ער אַזוי און לייגט אויס די בענדלעך און בינדט זיי אויס מיט רויטע שטריקעלעך — ווען פלוצים גיט זיך די טיר אַ צעעפן און אַט איז הוישיקעלע מיט אַ גאַנצן בינט פון זיינע חברה.

בּאַ חיימען נעמען אָפּ הענט און פיס. ער בלייבט זיצן אַזוי ווי אַ פאַר־שטיינערטער. דער גאַנצער שאַפּ ווערט פול מיט מענטשן אין איין רגע.

— טאַטע — זאָגט הוישיקעלע צו זיין פאָטער חיים — מיר זיינען די יוניאָן.

חיים בלייבט זיצן אַף זיין אָרט. די פיר ברידער — נחום, מאָטיע, כאַצקל און לעווע — הויבן זיך אויף פון זייערע ערטער, רינגלען אַרום דעם פאָטער. זיי זעען אויס ווי אַף חוזק, אויסגעשמירט אַף זייערע פּנימער פון דער פאַרב פון דעם פוטער.

— מיין פאָטער פאַרשטייט ניט דעם ענין — זאָגט נחום — און איך וויל רעדן אין זיין נאָמען.

— מיר זיינען געקומען אייך אַראָפּנעמען אין סטרייק — רעדט הוישיקעלע אַזוי ווי ער וואָלט גערעדט מיט פרעמדע מענטשן און ניט מיט זיינע ברידער.

— אונדז אין סטרייק? — מישט זיך אַריין מאָטיע. — אין סטרייק קעגן אַ טאַטן?

— אין צייט פון סטרייק איז ניטאָ קיין טאַטע — זאָגט הוישיקעלע.

— אָבער... — װיל נחום עפּעס זאָגן, נאָר דער פֿאָטער מישט זיך אַרײַן:

— קינדער, גיט מיר אויך צו פֿאַרשטיין װאָס דאָ איז.

— אַ סטרײַק! אַ סטרײַק! — שרײַט אים אַרײַן הוישיקעלע אין פּנים אַרײַן.

חיים מײנט, אַז דאָס זינדל זײַנס זידלט אים, שרײַט ער צוריק:

— װיש דיר אָפּ די נאָז!

— טאַטע, דאָס זײַנען אַלע אַרבעטער באַ בענדס, און זײ האָבן אָװעקגעלײגט די אַרבעט. הײסט עס אַ סטרײַק — דערקלערט מאָטיע די גאַנצע סיטואַציע.

— פֿאַרװאָס האָבן זײ אָװעקגעלײגט די אַרבעט? — פֿרעגט חיים.

— דערפֿאַר װײַל מיר װילן צװײ סענט טײַערער אָפּן דאָזן. און מיר װילן אויך, אַז אײגענע קינדער, װעלכע אַרבעטן באַ זײער טאַטן, זאָלן צו אונדז צושטײן.

— נאָר װער לאָזט אײַך ניט, קינדערלעך? — זאָגט חיים.

— חבֿרה, טוט זיך אָן און קומט — באַפֿעלט הוישיקעלע זײַנע ברידער.

די ברידערלעך קוקן זיך איבער מיטן פֿאָטער. די צװײ עלטערע װײסן שוין װאָס עס הײסט סטרײַקן. די צװײ אינגערע װײסן נאָך ניט װאָס דאָס איז. אָבער אַזוי װי מען מוז זיך אָנטאָן — טוען זײ זיך אָן.

— משוגעים! — שרײַט חיים צו זײַנע קינדער. — װאָס אַרט מיך, אַז איך װעל אײַך משלם זײַן נאָך צװײ סענט? איך גיב דען מײנס?

— דאָס הײסט, אַז דו גיסט נאָך? — פֿרעגט הוישיקעלע באַם פֿאָטער.

— ניט דיר, נאָר זײ — װײַזט חיים אַף די איבעריקע אַרבעטער.

— שור ניט מיר, נאָר אונדז — ענטפֿערט הוישיקעלע און קוקט דעם טאַטן גלײַך אין די אויגן. חיימס פּנים איז אַזש בלאָ געװאָרן. הוישיקעלע זאָגט:

— און פֿון הײַנט אָן און װײַטער טאָר קײנער ניט אַרבעטן נאָר ביז זעקס אַזײגער. פֿון אַכט אינדערפֿרי ביז זעקס פֿאַרנאַכט. אַזוי האָט אונדזער יוניאָן באַשלאָסן. סע מעג זײַן אײגענע זין אָדער אײגענע קרובים — זעקס אַזײגער לײגט מען אַװעק די אַרבעט.

— ר' חיים! — דערהערט זיך פּלוצים אַ קול אַזוי װי פֿון אַ פֿאַס. — לאָזט אײַך ניט בלאָפֿן!

פֿון אָנגעלאָפֿענעם עולם שאַרט זיך אַרויס יאָסל קאַצאַפּ. ער װאַרפֿט מיט זײַנע הענט אַזוי װי װיעסלעס און שאַרט אַװעק פּלײצעס און קעפּ און שלאָגט זיך צו נאָענט צו הוישיקעלען.

— דו סמארק! — ווארפט זיך יאָסל קאַצאַפּ אַרויף אַף הוישיקעלען. ער איז העכער און גרעבער פון הוישיקעלען און אַף אַ ווײַלע זעט עס אויס, אַז ער וועט הוישיקעלען צעקוועטשן.

עס ווערט אַ געפּילדער און געיעג. די צוויי שלעגער האָבן זיך שוין געקאַטשעט אַפן דיל. כאַצקל האָט געכאַפּט אַ בענקל און אַ זעץ געטאָן איבער יאָסל קאַצאַפּס קאָפּ. דאָס בענקל איז זיך צעפאַלן אין שטיקלעך. און ערשט איצט האָבן מענטשן געכאַפּט די שטיקער פיסלעך פון בענקל און עס איז געוואָרן אַ געשלעג.

די חברה פון דער יוניאָן האָבן זיך אַרויפגעוואָרפן אַף די באַלעבאַטים. עס זײַנען געפלויגן פּעטש איבער קעפּ, פּנימער, און פון ציין האָט שוין גערונען בלוט. אין דער לופט פון דעם ניט־איבעריק־גרויסן בוידעם־שטיבל איז געשטאַנען אַ שטויב. האָר זײַנען אַרומגעפלויגן אַזוי ווי אויסגעפליקטע פעדערן.

חיים האָט געפּרואווט צערײַסן די שלעגער. אָט האָט ער זיי צעריסן און זיך אַרײַנגעשטעלט אין דער מיט צווישן זיי. אָבער באַלד האָט דאָס געשלעג אויסגעבראָכן פון אַן אַנדער אָרט.

די פיר ברידער — לעווע, כאַצקל, מאָטיע און נחום — האָבן גענומען זייערע שערן אין די הענט, גרויסע שערן מיט שאַרפע שפּיצן, און אָפּגעטריבן יאָסל קאַצאַפּ פון זייער ברודער הוישיקעלע.

הוישיקעלע האָט געסאָפּעט אַזוי ווי אַ פערד נאָך אַ גרויס געיעג. זײַנע האָר זײַנען געווען צעשויבערט, זײַן פּנים רויט און צעדראַפּעט. די אויגן אַרומגעשלאָגן מיט בלויע צייכנס. און בײַ יאָסל קאַצאַפּ האָט גערונען בלוט פון ביידע נאָזלעכער און איין אויג איז בײַ אים אינגאַנצן געווען פאַרמאַכט. דאָס געשווילעכץ האָט זיך געהויבן אַרום אָט־דעם פאַרמאַכטן אויג. יאָסל קאַצאַפּ האָט געפּראַכט ווי אַ פעטער חזיר און ניט געקאָנט אָפּכאַפּן דעם אָטעם.

— איצט וועסטו שוין וויסן וואָס עס הייסט אַ יוניאָן! — האָט הוישיקעלע געשריען און זיך געריסן צו יאָסל קאַצאַפּ, גרייט זיך ווידער אַף אים אַרויפצוּוואַרפן.

— ניט בײַ מאָטיען! — האָט יאָסל צוריק געזשיפּעט און קוים אַרויס־געפּראַכט. ערשט איצט איז חיים געקומען צו זיך און געעפנט די טיר און געטאָן אַ געשריי:

— איך הייס אַלע אַרויסגיין! מאַרש!

אכטער קאפיטל

דער טומל אין חיימס שאפ האט זיך איינגעשטילט. חיים איז שיר ניט איבערגעבליבן איינער אליין. די פיר זין האבן זיך אנגעטאן אף אוועק־צוגיין. די מאשינען זיינען געלעגן איבערגעקערט מיט די פיס ארויף. פון די בענקלעך איז ניט געבליבן קיין איינער א גאנצער. די „פאר־פיסעם" (שטיקלעך פוטער) זיינען געלעגן צעשפרייט און אויסגעשמאטן איבערן דיל. בא חיימען אפן קאפ איז דער קאפעליוש געזעסן צעדרייט אין דער ברייט פון קאפ. זיין שווארץ אלפאגענע שאפ־רעקל איז געווען צעריסן אף דער פלייצע.

— וואס איז דאס, קינדער? איר לאזט מיך איבער אליין? — האט חיימס קול געציטערט.

אים איז געקומען אין דער מחשבה, אז ער וועט זיין צו־שוואך אליין אהיימצוגיין נאך אזא פאסירונג. בא אים האט עס אנדערש ניט אויסגעוויזן, ווי אז זיין מסחר מיטן שאפ איז שוין פארענדיקט. און ער האט ניט געהאט קיין כוח אליין איבערצוטראגן אט־דעם קלאפ.

— מיר גייען זיך פארשרייבן אין דער יוניאן — זאגט מאטיע — און דערנאך וועלן מיר דיך קומען נעמען אהיים.

— און ווער וועט אלעס צוריקשטעלן אף אן ארט? — פרעגט דער פאטער.

— מארגן אינדערפרי, טאטע, מארגן — זאגט מאטיע.

— וואס הייסט? היינט וועט מען שוין גארניט טאן? — וויל וויסן חיים ווי ער האלט מיט זיינע קינדער.

— מען וועט קיינמאל שוין מער ניט ארבעטן נאך זעקס אזייגער. ס'איז א יוניאן — זאגט מאטיע אביסל ערנסט און אביסל מיט שפאס.

די קינדער זיינען שוין געהאט אוועקגעגאנגען, אראפ אין גאס אריין. חיים האט צו זיך אליין געזאגט:

— נא דיר נייע פאראנדקעס!

ער האט געפילט דאס ערשטע מאל אין אמעריקע, ווי עס ברויזט אין אים אויף א גרימצארן. ביז איצט האט ער זיך קאנטראלירט, איינגעהאלטן. די קינדער זיינען שוין דערוואקסענע מענטשן. זיי האבן זיך מקריב געווען צוליב אים. אמת, זיי פירן זיך ניט אזוי, ווי ער וואלט געוואלט. אבער ער

אליין איז דאָך שוין אויך ניט דער אייגענער חיים וואָס ער איז געווען „דאָרטן”. שיין באַלד אַריבער אַ האַלב יאָר זינט ער איז אין אַמעריקע און ער דאַוונט נאָך אַלץ אין דער היים. נאָך ניט געהאַט די געלעגנהייט ערגעץ צוצוטוליען זיך צו אַ שול אָדער אפילו צו אַ מנין. אַלץ געוואַרט ביז ער וועט זיך בעסער באַקענען מיט אַמעריקע. אַ גליק נאָך וואָס ער האָט מיט־געבראַכט פון דאָרטן ספרים, אַניט וואָלט אים אויסגעקומען אפילו ניט אָנזען אַ ספר. און זי, זיין רייזי, האַלט מיט די זין. וואָס זיי זאָגן, באַמקעט זי נאָך. איצט האָט ער געמיינט, אַז ער וועט שוין אָנהויבן זיך צוצוטוליען צו מענטשן, טאָן מסחר און זיך באַקענען מיט דער דרויסנדיקער וועלט. לאָזט זיך אויס, אַז אַ ליאַדע הוישיקעלע זאָל אַריינקומען מיט זיין כאַ־ליאַסטרע אין מיטן העלן טאָג און איינפירן נייע פאַראָנדקעס.

— וואו נעמט מען באַלד דאָ אָפּן אָרט מאָריסן? — האָט חיים גע־טענהט צו זיך אַליין. ער איז געווען באַ זיך זיכער, אַז זיין זון מאָרים וועט דערהערן פון דער גאַנצער מעשה, וועט ער אויך ווערן אויפגעבראַכט.

— וואָס הייסט? וואו איז יושר? און היתכן? געקומען אַ איד קיין אַמעריקע און וויל זיך צו עפּעס דערדראַפּען מיט זיינע אייגענע קינדער. דאַכט זיך שיין און יושרדיק — — —

חיים האָט זיך אַרומגעקוקט צי עס איז דאָ וואו זיך צו זעצן. ער האָט זיך דערפילט מיד. זיינע שטיקלעך פּוטער, אַף וועלכע ער האָט געבויט אַזוי פיל, זיינען איצט געבליבן צעטראָטענע אָפּן דיל. די בענקלעך צעבראָכן אַף פּיצלעך. ערשט געקויפט בענקלעך. זיי האָבן נאָך געוואָלט קויפן נייע בענקלעך, האָט מאָרים, ער זאָל לאַנג לעבן דערפאַר, געזאָגט, אַז נישקשה, עס מעג זיין אַפּגעניצטע בענקלעך. איצט וועט מען דאַרפן נייע בענקלעך. און ווער ווייסט, צי מען וועט ניט דאַרפן נייע מאַשינדלעך, נייע געלט אַף נייער וואָרע. גיי הויב אָן איבעראַניים פון אָנהויב. און דאָס האָט מען צו פאַר־דאַנקען אַן איינגן קינד — אַז אויסגערונען וואָלט ער געוואָרן פון זיין מאַמעס בויך!

דערווייל איז כאַצקל געקומען אַרויף פון גאַס און אָנגעזאָגט דעם טאַטן די בשורה, אַז זיי האָבן זיך שוין אַלע פיר פאַרשריבן אין דער יוניע.

— און איצט קום אַהיים — האָט כאַצקל פאַרענדיקט זיין באַגייסטערונג פאַר דער יוניאָן.

— הלואי וואָלט די שיף מיט אונדז אונטערגעגאַנגען איידער מיר זיינען אַהער געקומען — האָט חיים געשאָלטן.

אין דער היים האָט מען נאָך פון גאָרניט ניט געוואוסט. מאָרים איז

נאָך ניט געווען צוריק פון דער ארבעט. די מאַמע האָט געקאָכט וועטשערע. די צוויי קלענערע קינדער, פיני מיט שמואליקן, האָבן שוין ניט געוואָלט לײדן, אַז די מאַמע זאָל זיי רופן מיט די אידישע נעמען. די מאַמע האָט זיי געקניפּט און געשטורכעט און געקוויטשעט אויף איר אייגענעם, אַלטן שטייגער און זיך ניט געוואָלט אונטערגעבן און דווקא זיי גערופן פּיני און שמואליק. די צוויי קינדער האָבן געטופּעט מיט די פיס און געוויינט מיט ביטערע טרערן. אויסגעווישט די טרערן און מורא געהאַט, אַז זיי ווערן אָן ווער־ווייסט־וואָס און זיי זיינען אַראָפּ אין גאַס זיך שפּילן.

אייזיק איז געווען דער ערשטער אהיימצוקומען זייער פרי פון דער ארבעט. בײַ זיין ארבעט איז איצט געווען „סלעק". אין שאָפּ האָט מען געמוזט קומען אַלע טאָג. אַזוי איז געווען איינגעפירט, אַז די ארבעטער פלעגן זיך צונויפקומען אין שאָפּ און וואַרטן, טאָמער וועט דער באַלעבאָס געבן אַ ביסל ארבעט.

אייזיקן איז דאָס ניט געפעלן. ער האָט דעמדאָזיקן „איבל" שוין גע־פּרואווט באַקעמפן אויף אַ פאַרזאַמלונג פון דער „פריים מייקערס יוניאָן". אָבער די בחורים, וואָס זיינען געווען די פירער פון דער יוניאָן, האָבן גע־רעדט קעגן אייזיקן. זיי האָבן געזאָגט, אַז אין דעם „איבל", אויב עס איז אפילו אַן „איבל", זיינען די באַלעבאַטים ניט שולדיק. די פירער פון דער „פריים מייקערס יוניאָן" זיינען אַלע געווען אַמעריקאַניזירטע בחורים; אַ טייל פון זיי דאָ־הי געבוירענע און אַ טייל פון זיי אימיגראַנטן; גערעדט האָבן זיי ענגליש אויף די מיטינגען פון דער יוניאָן. טאָמער האָט אייזיק גע־וואָלט עפּעס זאָגן און ער האָט דאָך נאָר געקאָנט רעדן אידיש, האָט מען אים פאַרשריען: „טאָק יונייטעד סטייטס!"

און דידאָזיקע פירער האָבן אייזיקן אַלעמאָל אויסגעלאַכט מיט זיינע „גרינע" אידייען; אויף אַלץ האָבן זיי באַלד אָנגעמאַכט אַ גוואַלט:

— „דעטס סאָשעליזם!"

די פאַרזאַמלונגען פון דער „פריים מייקערס יוניאָן" זיינען געהאַלטן געוואָרן אין אַ ביר־סאַלון אין אַן אונטערשטן צימער. דאָרטן זיינען אויף די ווענט געהאַנגען פאָנען פון רויטן סאַמעט מיט אויסגעהאַפטענע אותיות פון גאָלד־פעדים, אָבער דאָס זיינען חלילה ניט געווען קיין רויטע פאָנען אין דעם אמתן זין פון וואָרט, נאָר עס זיינען געווען אַזעלכע מענטשלעך פון „סאָסייעטיס" און לאַנדסמאַנשאַפטן. דאָ אין צימער איז געווען אַן „אָרון־קודש" מיט אַן „עמוד", מיט לייכטער און מיט אַלע כלי־קודש. און בײַ דער וואַנט דריי פּלוש־געבעטע פאָטעלן. דער מיטלסטער — אַ גרויסער מיט

א הויך ווענטל און מיט צוויי ליבן אויסגעשניצט. די צוויי אַנדערע, א ביסל קלענערע, אָבער אויך אויסגעבעט מיט פּלוש און מיט געשניצטע ווענטלעך.

אַט אין דעם צימער האָט די „פּריים מייקערס יוניאָן" געהאַלטן יעדן חודש א פאַרזאַמלונג. פאַרשטענדלעך, אַז אין אַזאַ אַטמאָספערע מיט אַן אָרון־קודש און מיט „סאָסייעטי"־פאַנען איז די „פּריים מייקערס יוניאָן" אויך שיר ניט געווען עפּעס א מין „סאָסייעטי־פּאַר־בענעפיט". אַף די פאַר־זאַמלונגען האָט זיך אַלעמאָל געפירט אַט אַזוי: אין דעם גרויסן שטול איז געזעסן דער פּרעזידענט פון דער יוניאָן. פון ביידע זייטן באַם פּרעזידענט זיינען געזעסן דער וויצע־פּרעזידענט און דער סעקרעטאַר־קאַסירער. אַפן טיש איז געלעגן א געשניצט העמערל מיט א דין הענטל. בא דער טיר איז געזעסן א „סאַרדזשענט עט אַרמס". אין דער טיר איז געווען א קליין, קיילעכיק פענצטערל מיט א טירל. אויב אימיצער פון די אַרבעטער האָט געוואָלט אַריינקומען צו דער פאַרזאַמלונג, האָט ער באַדאַרפט געבן צוויי שווערע קלעפּ און איין לייכט קלעפּעלע אין דער טיר. דאָס איז געווען אַזאַ סיגנאַל. דעמאָלט האָט זיך דער „סאַרדזשענט", וועלכער האָט, אגב, געטראָגן א ברייטע רויטע לענטע איבער זיין ברוסט, זיך אויפגעהויבן און געעפנט דאָס קליינע טירעלע און אַרויסגעקוקט ווער עס איז דאָרט.

די בענק אין צימער זיינען געווען לאַנגע און מיט הויכע ווענט, אַזוי ווי אין א כאָר־שול. די אַרבעטער פלעגן זיצן אַזוי ווי באַהאַלטענע אין אָט־די דאָזיקע בענק.

דער פּרעזידענט האָט אַלעמאָל אָנגעהויבן די פאַרזאַמלונג מיט א קלאַפּ פון העמערל. מען האָט געקאָנט זען, אַז עס קומט אים צו א שטיק געזונט, ווען ער נעמט דאָס דאָזיקע העמערל אין זיינע הענט. דערנאָך האָט ער גע־לייענט פון א פּאַפּיר די טאָג־אָרדענונג: „באַריכט", „דיוס", „וואויל אָם בעסטן". די לעצטע רובריק האָט אַריינגענומען אין זיך דאָס גאַנצע לעבן פון די אַרבעטער; זייער קאַמף פאַר בעסערע באַדינגונגען.

אָפּגעלייענט דעם פּראָטאָקאָל, זעצט זיך דער סעקרעטאַר אַוועק און דער פּרעזידענט גיט ווידער א קלאַפּ מיטן העמערל אין טיש און פרעגט צי מען „הייסט גוט" דעם פּראָטאָקאָל. ווער איז דערפאַר זאָל זאָגן: „אַי". ס'דערהערט זיך א געשריי פון אַלע מיטגלידער: „אַי!" דאַן זאָגט דער פּרעזי־דענט ערנסט און מיט אָנגעבלאָזענע ליפּן: „דאָמיט פּאַסירט. איצט, ברידער, צאָלט מען דיוס", א. אַז. וו.

אייזיקן האָט אַזאַ טויטע מעכאַנישע פאַרזאַמלונג דענערווירט. ער האָט אָפּט געפילט, ווי זיך אויפצוהויבן און טאָן א קלאַפּ אין טיש: גענוג!

אָבער ער האָט עס ניט געטאָן. ער האָט ניט געוואָלט פאַרלירן זײַן צוגעבונדנקייט צו דער מאַסע. ער האָט געטרונקען מיט זײַ אינאײנעם די גלעזער שוימיקן ביר. דערפאַר אָבער האָט ער אָנגעהויבן צו גראָבן ביסלעכווײַז פון אינעווייניק. ער האָט זיך באַמיט ניט אַרויסצואווײַזן זײַן אינטעליגענטישקייט, כאָטש זייער גרינג איז אים ניט אָנגעקומען צו מאַסקירן זיך פאַר אַזאַ פּראָסטן ווי זיי אַלע. אויב זיי האָבן גערעדט באַ אים אין שאַפּ גראָבע רייד, האָט ער ניט געדרייט מיט דער נאָז, נאָר ער האָט אויך גערעדט פּראָוווט אָנטייל נעמען אין די דאָזיקע רייד. האָבן די אַרבעטער אים צו־ביסלעך אָנגעהויבן צו האַלטן פאַר איינעם פון זיי. און צוביסלעך האָט אייזיק אָנגעהויבן אַרײַנצוואַוואַרפן אַ וואָרט דאָ און דאָרט, ווי אַ פּיאָנער אָף אַ פרעמד פעלד, וואָס ווייסט נאָך ניט וואָס ס'וועט וואַקסן און וואָס ניט.

ווען אייזיק באַמערקט, אַז דאָס וואָרט גיט אַ ברי, פאַרלויפט ער צוריק און פאַרמאַסקירט זיך ווידער און ווערט צוריק אַזוי פּראָסט אַזוי ווי זיי אַלע.

עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם:

אין דער אינדוסטריע איז איצט „סלעק״. מען שטייט אָפּ גאַנצע טעג אין שאַפּ און עס איז נישטאָ קיין אַרבעט. פּלוצים, אין איין שיינעם נאָכמיטאָג, קומט אַרײַן צולויפן דער באַלעבאָס און גיט אַ געשריי: „חברה, איך האָב אַ גרויסע באַשטעלונג. נעמט זיך שוין צו דער אַרבעט.״ אין שאַפּ ווערט מיטאַמאָל אַ גערודער. אַרבעטער שאָקלען זיך איבער די וואַרשטאַטן און פלעכטן מיט אימפּעט די דראָטענע היטעלעך. פאַרנאַכט, ווען די צייט איז שוין געוועזן נאָענט צום אַהיימגיין, זאָגט דער באַלעבאָס, אַז ער וויל, אַז יעדער אַרבעטער זאָל אַרבעטן „נאַכט אַרבעט״. שווייגן אַלע. און אייזיק באַמערקט, אַז אַלע זיינען צופרידן צו בלייבן אַרבעטן „נאַכט־אַרבעט״.

אַז ס'איז געוואָרן זעקס אַזייגער האָט זיך אייזיק אָנגעטאָן אַהיימצוגיין. זאָגט דער באָס צו אים:

— „וואַצעמעדער ? !״

— איך גיי אַהיים — זאָגט אייזיק. — איך קאָן ניט אַרבעטן קיין „נאַכט־אַרבעט״.

— דו ביסט אַ מיוחס ? — פרעגט דער באַלעבאָס און ווערט רויט פון כעס.

— אַ גאַנצן טאָג שטייט מען ליידיק — זאָגט אייזיק.

— וואו זאָל איך דיר נעמען אַרבעט ? מאַכן פון מיר ? — טענהט דער באַלעבאָס. די איבעריקע אַרבעטער דרייען אויס די קעפּ און שאָקלען מיט זיי, כדי צו באַווייזן, אַז זיי זיינען מסכים מיטן באַלעבאָס.

טראכט זיך אייזיק, אז דארפן וואָלט ער טאקע באדארפט אהיימגיין. אָבער אזוי ווי אַלע ארבעטער בלייבן איבער ארבעטן, באדארף ער אויך בלייבן. ער וועט גאָרניט געווינען מיט זיין אוועקגיין. פארקערט, ער קאָן נאָך פארלירן דעם דזשאב.

בלייבט אייזיק ארבעטן. דערווייל האָט ער אריינגעוואָרפן א וואָרט, אז אן ארבעטער קאָן אמאָל זיך פארגינען ניט צו וועלן ארבעטן „נאכט־ארבעט".

דערפאר האָט אייזיק געליטן אינדערשטיל. און זיינע אונטערדריקטע געפילן אויסגעדריקט אין דערציילונגען, וועלכע זיינען דוקא ניט געווען פון ארבעטער־לעבן.

אייזיק האָט אַליין ניט געוואוסט, פארוואָס ער שרייבט ניט פון ארבעטער לעבן. ער האָט זיך סיי־ווי נאָך ניט געהאַלטן פאר קיין שרייבער. און עס איז בא אים נאָך ניט געווען קיין שאלה וועגן ריכטונגען אָדער שולן.

עס איז געווען בא אים פּראָסט אזא פארלאַנג כאָטש איינמאָל אָפּצודרוקן א דערציילונג ערגעץ אין א צייטונג. דאָס אַלץ. ווייטער האָט זיין געדאנק ניט געארבעט. איבערהויפּט איז ער געווען זייער א שווערער טראכטער.

ווען ער האָט נאָר געהאַט א געלעגנהייט אהיימצוקומען פרי, האָט אייזיק אויסגענוצט די געלעגנהייט.

ער איז היינט אהיימגעקומען פרי און די מאַמע האָט אים געגעבן באזונדער וועטשערע. ניט אייזיק און ניט די מאַמע האָבן געוואוסט וואָס עס איז פאָרגעקומען אין בליקער סטריט באַם טאַטן אין שאַפּ. אייזיק האָט אָפּגעגעסן. די מאַמע האָט מיט אים זייער ווינציק גערעדט. זי האָט שוין געזען, אז אייזיק זיצט אָפּט און שרייבט. און ווי פּראָסט זי איז געווען, די מאַמע, האָט זי פונדעסטוועגן דערשמעקט, אז איר זון אייזיק איז גאָר אן אנדערער פון אַלע אירע איבעריקע זין, האָט זי מורא געהאַט מיט אים זיך צו זאַטשעפּען.

אייזיק איז אריין צו זיך אין צימער און זיך אוועקגעזעצט שרייבן. ער האָט געדאַרפט פאָרן זיך זען מיט דעם בארימטן שרייבער פּ... און פאָרן צו אים מיט איין זאַך האָט ער ניט געוואָלט. שרייבט אייזיק איצט נאָך א זאַך.

דאָס פענצטער איז אָפן. פון דער גאַס שווימט אריין אין צימער דער טומל פון קליינע קינדער, דאָס גראַגערן פון רעדער איבער די שטיינער. אין מערב פארגייט מסתּם די זון. אָבער אייזיק האָט ניט קיין צייט אַפילו צו טאָן

א קוק ארוים דורכן פענצטער. ער זיצט מיט זיין פּלייצע צום פענצטער. דאָס טישל שטייט האַרט בא דער וואַנט.

בא אייזיקן אין קאָפּ איז א מיש־מאַש פון געדאַנקען. ער איז א פאַר־געסענער אין זיך אַליין. די פּען שאָקלט זיך בא אים אין דער האַנט. אָבער עס שרייבט זיך גאָרניט אזוי לייכט.

אָט שרייבט ער אָן א זאַץ. ער לייענט איבער. ער פרעגט זיך אַליין: איז עס אמת? און עס דאַכט זיך אים, אז עס איז ניט אמת.

אייזיק מעקט אוים דעם זאַץ און שרייבט אָן אָנשטאָט איינעם צוויי זאַצן. אָבער איצט איז שוין דער אמת א נאַקעטער; צופיל אמת. אייזיק פאַרשעמט זיך פאַר זיך אַליין.

וואָרעם ער באַשרייבט זיך אַליין. און ער האָט מורא טאָמער וועלן מענטשן דערקענען, אז ער באַשרייבט זיך אַליין. מעקט ער אוים די צוויי אָנגעשריבענע זאַצן און בלייבט ווידער זיצן און ווייסט ניט וואָס צו טאָן.

נײנטער קאַפּיטל

מאָריס איז אַרײַנגעקומען אין צימער, וואו אײַזיק איז געזעסן און גע־שריבן. אַזוי ווי די צוויי עלטערע ברידער זײַנען איצט געווען צעקריגט איבער דעם וואָס דער טאַטע איז געוואָרן אַ באַלעבאָס, האָט מאָריס געטאָן אַ קרים מיט די ליפּן אָן אַ זײַט. דער קרים איז געגאַנגען אַפן חשבון פון זײַן ברודער אײַזיק:

— „ער זיצט און שרײַבט!"

מאָריס האָט ניט געפילט ווי זיך אָנצושטרענגען כדי ער זאָל אײַזיקן ניט שטערן אין זײַן אַרבעט.

אײַזיק האָט זיך אַפילו אַף אים ניט אומגעקוקט. ער האָט אויפגעהערט שרײַבן אַף אַ ווײַל, אָבער ער האָט ניט אַוועקגענומען זײַנע אויגן פון דעם פּאַפּיר. אין קאָפּ בײַ אײַזיקן האָט געזשומעט און דער מוח איז בײַ אים „שיר־ניט צעזעצט געוואָרן אַף שטיקלעך".

מאָריס האָט זיך אויסגעטאָן און באַטראַכט דעם מערבדיקן הימל. ער איז געוואָרן אַ ביסל סענטימענטאַל. דער הימל איז מסתם געוואָרן אָנגעצונדן מיט רעגנבויגן־פאַרבן. מאָריס האָט געטראַכט ווי גוט עס וואָלט געווען, ווען ער איז אַ פּאָעט. ער וואָלט געשריבן שענער פון זײַן ברודער אײַזיק. באַטש צוריק גערעדט ווייסט ער ניט, ווי גוט אָדער שלעכט זײַן ברודער שרײַבט. אָבער ווי קאָן ער שרײַבן גוט, אַז ער זיצט מיט זײַן פּלייצע אויסגעדרייט צו אַזאַ שיינקייט?...

דערווײַל האָט מאָריס געהערט, אַז מען רופט אים אין שטוב אַרײַן עסן. ער איז אַרויס פון צימער מיט אַ קלאַפּ פון טיר נאָך זיך.

באַם טיש איז שוין דער פּאָטער געזעסן מיט די פיר איבעריקע זין. די מאַמע האָט געגרייט צום טיש, לויפנדיק אַלעמאָל אין קיך אַרײַן.

מאָריס האָט זיך אַוועקגעזעצט באַם טיש נאָענט לעבן פּאָטער.

חיים האָט זיך אײַנגעבויגן צו מאָריסן, אַזוי ווי ער וואָלט אים וועלן זאָגן עפּעס אינדערשטיל.

— האָסט געהערט? — פרעגט דער פּאָטער מאָריסן.

— וואָס איז דען? — פרעגט מאָריס מיט אַ לײַכטן געמיט, ווי עס טוט אײַנער, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַ צווייטן. מאָריס האָט דערוואַרט, אַז דער פּאָטער וועט מסתם באַלד דערצײלן עפּעס אַ נאַרישקייט.

— עס איז דאָ נײַעס — האָט חיים געצװיגן באַ מאָריסן די עצמות.

— װאָס איז שױן װידער? — זאָגט מאָריס.

דערװײַל איז די מאַמע אַרײַנגעקומען פֿון קיך מיט אַ פּאָלימעסיק פֿיל מיט פֿלײש, פֿון װעלכן ס׳האָט געזעצט אַ פּאַרע. חיים האָט אױפֿגעהערט צו רעדן. עס האָט אױסגעזען, אַז ער היט זיך פֿאַר איר.

רײזי האָט דאָס באַמערקט. זי האָט גוט געקענט דידאַזיקע טבע פֿון איר מאַן: זיך צו היטן פֿאַר איר. זי האָט עפּעס שטיל צו זיך אַלײן געטאָן אַ מורמל, אַנידערגעשטעלט דעם פּאָלימעסיק מיט פֿלײש אױפֿן טיש און געטאָן אַ בײזן, פֿילדײטיקן בליק אױף איר מאַן. רײזי האָט מיט כעס צעשניטן דאָס פֿלײש און אײַנגעטײלט יעדן אײנעם אַ פּאָרציע. דערבײַ האָט זי זיך באַלד אָפּגערעכנט מיט איר מאַן דורך דעם, װאָס זי האָט אים, ערשטנס, ניט אָפּגעגעבן דעם כּבֿוד מיט דער ערשטער פּאָרציע און צװײטנס מיט דעם, װאָס זי האָט אים געגעבן דאָס ערגסטע שטיקל פֿלײש, פֿול מיט בײנער.

חיים האָט עס באַמערקט. אָבער דאָס שטיקל פֿלײש מיט בײנער האָט אים זײער װײניק געאַרט. פֿאַרקערט, דאָס װאָס רײזי האָט אים ניט אָפּגעגעבן דעם כּבֿוד פֿון דער ערשטער פּאָרציע האָט חײמען מערער פֿאַרדראָסן.

— „נו, טאַקע, װי אַזױ זאָל הױשיקעלע האָבן דרך־ארץ פֿאַרן טאַטן, װען די מאַמע אַלײן װײַזט אים אַזאַ דרך?...״ — האָט חיים געטראַכט.

רײזי איז געזעסן באַם טיש פּונקט װי אַ פֿרעמדע. זי האָט זיך געזעצט באַ אַ װינקל פֿון טיש און געװאָרפֿן בײז מיטן גאָפּל און אירע באַקן האָבן געפֿלאַמט. זי איז געװען װאַך מיט יעדן נערװ. זי האָט שױן דערשמעקט, אַז עפּעס איז פֿאַראַן נײַעס. זי קען אים, חײמען, מיט זײַנע שטיק. זי האָט דאָס עסן געשלונגען און געפֿילט װי יעדער ביסן װאַרגט אין האַלדז. און אַז זי איז אַרױסגעגאַנגען אין קיך אַרײַן ברענגען די יױך, האָט זי אָנגעשטרענגט אירע חושים און אומיסטן ניט געמאַכט קײן שום באַװעגונג, כּדי צו קאָנען כאַפּן עפּעס אַ װאָרט פֿון דאָרט.

חיים האָט זיך איבערגעבױגן צו מאָריסן און אים אַרײַנגעשושקעט:

— אַ פּאָגראָם האָבן זײ געמאַכט אין שאַפּ...

מאָריס האָט זיך דערשראָקן:

— װער?

— ש — — שאַ! — לײגט חיים צו אַ פֿינגער צו זײַן מױל. — נאָך װעטשערע װעלן מיר אָראָפּגײן אין גאַס שפּאַצירן.

אין דעם מאָמענט האָט די מאַמע געטאָן אַזױ װי אַ שפּרונג אַרײַן פֿון קיך. זי איז צוגעלאָפֿן צום טיש און געטאָן מיט איר דאַרן קולאַק אַ קלאַפּ

אפֿן טיש, אַז אַלע טעלער און לעפֿל־גאָפּל, וואָס האָבן זיך געפֿונען אפֿן טיש, האָבן אַזש אונטערגעשפּרונגען.

— איך וויל ניט מען זאָל זיך היטן פֿאַר מיר! איך בין דאָ ניט קיין פֿרעמדע!

און אַ שטראָם טרערן האָט זיך באַ איר געטאָן אַ לאָז.

די קינדער באַם טיש זיינען מיטגעריסן געוואָרן. אויך דער פֿאָטער חיים האָט זיך דערפֿילט, אַז ער איז שולדיק.

— די מאַמע איז גערעכט — זאָגט מאַטיע אַ דערוואַרמטער און מיט פֿייכטע צוויי גרויסע אויגן. — וואָס איז דאָ צו באַהאַלטן?

דער פֿאָטער חיים ווינקט צו אים מיט די אויגן, אַז מאַטיע זאָל ניט דערציילן. אָבער מאַטיע זאָגט:

— איך פּראָטעסטיר! די מאַמע איז אַ גלייכער מענטש מיט אונדז אַלע. איך פּראָטעסטיר!

רייזי האָט זיך געזעצט אפֿן דיוואַן, אַ ביסל ווייט פֿון טיש, פֿאַרשטעלט מיט ביידע הענט אירע אויגן און שאָקלענדיק זיך שטיל געוויינט. אירע הענט זיינען שוין געווען באַצייטנס צעאַקערט מיט קנייטשן, כאָטש אַליין איז זי געווען אין די פֿריע פֿערציקער יאָרן. אָבער פֿון דעם, וואָס זי האָט דאָ, אין אַמעריקע, שווער געהאָרעוועט איבער דער גרויסער היים מיט די פֿילע צימערן און אָן אַ צאָל בעטן, וואַשן די דילן און אַנדערע הויז־אַרבעט, זיינען די הענט צעאַקערט געוואָרן.

— אשה! באַלד וויינט עס! — רופֿט זיך אָן חיים. — איך האָב דיר ניט געוואָלט אָנטאָן קיין יסורים. אָבער ווי איך זע וויינסטו סיי־ווי־סיי. מילא, וועל איך שוין דערציילן דעם גאַנצן אמת. דיין זינדל הוישיקעלע איז באַפֿאַלן היינט באַטאָג אונדזער שאָפּ מיט אַ גאַנצער כאַפּטע און געמאַכט אַ פּאָגראָם.

— ס'אַ ליגן! — שרייט מאַטיע. — הוישיקעלע איז ניט שולדיק. דאָס האָבן די באָסעס פֿון בליקער סטריט געמאַכט דעם פּאָגראָם.

— ער האַלט אויך מיט הוישיקעלען! — ווייזט חיים מיט אַ האַנט אויף מאַטיען און קוקט בשעת מעשה צו מאָריסן, ווי ער וואָלט זיין זון מאַטיען צוגעקלאָגט פֿאַר מאָריסן.

— איך וויל וויסן וואָס עס איז געשען — זאָגט מאָריס מיט אַזאַ טאָן, ווי ער וואָלט טאַקע באמת געווען אַן עלצטער פֿון אַ סינאָד און אין זיינע הענט ליגט דער גערעכטער משפּט איבער די שולדיקע.

— גאַרניט! — מישט זיך שוין אַריין נחום. — די „בענד מייקערס יוניאָן" איז געקומען אונדז פאַרשרייבן אין דער יוניאָן.

— נו?

— נו, נו, זיינען אַריין די „באַסעקלעך" פון בליקער סטריט און אָנגעהויבן אַ געשלעג.

— געשלאָגן מיינע קינדער?! — שרייט אויס די מאַמע מיט צאָרן.

— וואָס מיינסטו, מאַמע, מיר וועלן שטיין און קוקן ווי מען שלאָגט אונדזערס אַ ברודער? — זאָגט נחום מיט דער פרייד פון איינעם, וואָס פילט אַז ער האָט באמת זיך איינגעשטעלט דאָס לעבן פאַר אַ ברודער.

— און וואו איז הוישיקע? וואָס באַהאַלט איר סודות? — הויבט זיך די מאַמע אָן ברעכן אירע פינגער אַף דעם אַלטן אידישן פּאָלקס־שטייגער.

— הוישיקע איז געזונט און שטאַרק; ער וועט מסתּם באַלד זיין אין דער היים — זאָגט מאָטיע.

— איר תּכשיטל! — וואַרפט דער טאַטע אַ וואונק צו דער מאַמען.

— זיין מינדסטן נאָגל וועל איך ניט פאַרבייטן פאַר דיר אינגאַנצן — זאָגט די מאַמע. — ער איז אַ פּראָסטער, אָבער ער האָט אַ גוט האַרץ.

די טיר האָט זיך געעפנט און עס איז אַף די רייד פון דער מאַמען אַריין אין שטוב הוישיקעלע. אין שטוב איז אַף אַ ווײַלע געוואָרן שטיל. הוישיקעלע איז פריער אַריין צו זיך אין צימער, וועלכן ער האָט געטיילט מיט נחומען. זיין טראָט איז געווען אַ זיכערער, כמעט ווי אַ טאַנצנדיקער אַף דעם הילצערנעם דיל פון קאָרידאָר, וואָס האָט געפירט פון דער קיך צו זיין צימער.

די מאַמע האָט זיך אויפגעהויבן פון דער סאָפע און איז אַריין אָנקוקן איר זון הוישיקעלע.

— לאָמיך דיך אָנקוקן צי מען האָט דיך ניט צעשעדיקט — האָט זי געזאָגט צו הוישיקעלען.

הוישיקעלע האָט גערויכערט אַ סיגאַרעטל און געשמייכלט.

— האָ, מיך! אָט קוק מיך אָן! — ער האָט צענומען זיינע הענט און האַרציק געלאַכט.

— וויַיז מיר דיין קאָפּ — האָט די מוטער הוישיקעלען אָנגענומען באַם קאָפּ מיט די פעך־שוואַרצע האָר. הוישיקעלע האָט געפילט די וואַרעמע הענט פון זיין מוטער איבער זיין קאָפּ. ער האָט אָנגעבויגן זיין קאָפּ. די מאַמע האָט געשאַרט זיינע שוואַרצע ווייכע האָר און ניט געפונען קיין שום סימנים פון בלוט.

— נאָר דו האָסט זיך ליב צו שלאָגן! — האָט די מאַמע אים פאַר־געהאַלטן.

— עס איז צוליב דעם טאַטנס „ביזיוינעס"... געבראַכט אים קיין אַמעריקע, ער זאָל דאָ ווערן אַ ביזנעסמאַן, אַ כאַליעריע!... — זאָגט הוישי־קעלע, פאַרציענדיק דעם לעדערנעם פּאַסיק אַרום זיינע הויזן.

— נו, שאַ, ע'סט גיין עפּעס עסן? — פרעגט די מאַמע, כדי דערמיט איבערצושלאָגן דעם כעס, אין וועלכן הוישיקעלע איז איצט אַריינגעפאַלן.

— מוחל, איך וויל ניט עסן! איך וויל ניט עסן דאָרטן מיט זיי באַ איין טיש.

— זיי האָבן שוין אַלע אָפּגעגעסן — פאַרענטפערט זיך די מאַמע.

— איך וויל ניט עסן!

די מאַמע האָט געטאָן אַ צוק מיט ביידע אַקסלען און איז אַרויס פון צימער. זי איז אַריין אין קיך און זיך געשטעלט וואַשן דאָס געפעס. זי האָט געוואָרפן נערוועז מיט די טעלער, לעפל און גאָפּל.

נחום איז אַוועקגעגאַנגען אין שול מיט זיין פּאַק ביכער. מאָטיע איז אַריין אין פראָנט־צימער לייענען צייטונגען.

דער פאָטער איז אַראָפּ אינאיינעם מיט מאָריסן אין גאַס. די מאַמע האָט זיי נאָכגעקוקט בייז און געוואונטשן דעם טאַטן זייער ניט קיין שיינע זאַך, אָבער נאָכטראַכטנדיק אַ ביסל האָט זי גלייך חרטה געהאַט: זי איז דאָך אים ניט קיין שונא, אַז זי זאָל טאַקע ווינטשן, אַז ער זאָל ברעכן האַלדז און נאַקן.

אין גאַס איז דער פאָטער געגאַנגען מיט מאָריסן און אים דערציילט די גאַנצע מעשה, ווי אַזוי הוישיקעלע איז אַריין מיט זיין כאַליאַסטרע און ווי אַזוי מען האָט צעבראָכן די בענקלעך און די מאַשינקעס און ווי אַזוי מען האָט צעוואָרפן די וואַרע, און ווי אַזוי אַלץ איז דאָרט צעטראָטן. און די פיר „בנים" זיינען אויך אַנטלאָפן אין איילעניש אַהיים. די זון איז נאָך ניט פאַרגאַנגען און זיי זיינען שוין אַנטלאָפן אַהיים. אַזוי וויל הוישיקעלע מיט זיין כאַליאַסטרע. און צוליב וואָס האָט מען אים געבראַכט קיין אַמע־ריקע? האָט ער דען ווינציק דאָרט געליטן פון פּאָגראָמען?

— הער אויף דיינע מעשות — האָט מאָריס אָנגעשריען אויפן פאָטער. — זע, מענטשן קוקן דאָך... אז דו וועסט מיך אַזוי באַוויינען, וועל איך זיך ניט מישן.

— אדרבה, גיב אַן עצה וואָס צו טאָן — טוליעט זיך חיים צו זיין זון מאָריס.

— הירש, װעל איך מאָרגן אַרױסגײן און זען דיך צוריקשטעלן אױף די פיס — זאָגט מאָריס.

— און הױשיקעלען לאָזן לױפן? — פרעגט חײם.

— װאָס דען װאָלסטו געװאָלט? — פרעגט צוריק מאָריס.

אי דער פאָטער און אױך מאָריס האָבן עפּעס געװאָלט זאָגן װעגן הױשיקעלען, אָבער זײ האָבן בײדע מורא געהאַט צו זײן די ערשטע. זײ זײנען געגאַנגען פּאַמעלעך איבער גרענד סטריט. דער אָװנט איז געװען אַ מאַיאָװער. אַ טיפער, בלאָער הימל מיט אַ סך שטערן. איבער דער לענג פון גרענד סטריט זײנען געשטאַנען װעגעלעך מיט צעראַטענע דעכלעך איבער זײ און מיט אַלערלײ סחורות אָנגעפּילט. בײַ די װעגעלעך שטורקאַצן מיט קעראָסין. די פלאַמען פון די שטורקאַצן האָבן זיך געבװאַליעט פון אַ לײכט װינטל. עס איז געהאַנגען אין דער לופט אַ געשרײ און אַ געפּילדער. אידן האָבן פאַרקױפט און געקױפט. עס האָט געשמעקט מיט מיטלאַלטער. מאָריס און זײן פאָטער חײם האָבן זיך דאָ געפילט װי אין דער הײם. מאָריס האָט געגאַרט צו זען, אַז זײן פאָטער זאָל װערן פון דעם קלײנעם געשעפטסמאַן — אַ גרױסער סוחר. ער האָט געגלױבט אין דער מעגלעכקײט פון זײן פאָטער צו װערן אַ גרױסער סוחר. מאָריסעס ביסל ראַדיקאַליזם האָט דערבײ גאָרניט געליטן. דאָס, װאָס די ברידער װעלן אַ ביסל צוהאָרעװען און דעם טאַטן אױפהױבן, האָט מאָריס געטראַכט, איז ניט מער װי אַ פליכט פון קינדער צו זײערע עלטערן. און ער האָט באמת טאַקע געמײנט, אַז אַלע ברידער װעלן אַזױ טאָן — אַלע נײַן ברידער — אפילו די צװײ קלענערע װעלן דאָך אױך מיט דער צײט װערן גרעסער.

איצט לאָזט זיך אױס, אַז אײזיק... נו, מילא... און הױשיקעלע, אונטער דעם אײנפלוס פון אײזיקן, איז שױן אױך געװאָרן אַ רעװאָלוציאָנער. װאָס אַרט עס אײזיקן, אַז די רעװאָלוציע װעט קומען שפּעטער, נאָך דעם װי דער טאַטע װעט זיך אַ ביסל אַרױפאַרבעטן?

— הערסט, װאָס איך טראַכט, אַז מען װאָלט באַדאַרפט דעם בחורעץ אַ ביסל מקיים־פּסק זײן — זאָגט דער פאָטער צו מאָריסן נאָך אַ לאַנגן שװײַגן.

— עס איז אַ געדאַנק — שטימט אײַן מאָריס. — מ'דאַרף פון אים אַרױסקלאַפּן דאָס משוגעת.

— איך װעל װאַרטן ביז װאַנען הױשיקעלע װעט זיך לײגן שלאָפן. דערנאָך װעל איך נעמען אַ רימען און הײדא, אױפגעדעקט די קאָלדרע — זאָגט חײם מיט באַגײסטערונג פאַר זײן פּלאַן.

— זײנען די חברה מיט אים יד־אחת? — פרעגט מאָריס.

— די קינדער זיינען אויך אין כעס אף אים — ענטפערט חיים.

— ער איז א שלעכטער. און דערצו האָט אים אייזיקל פאַרדרייט דעם קאָפּ. און די חברים זיינע אין בליקער סטריט! — רייצט מאָריס דעם פאָטער. אים איז איצט געגאַנגען פשוט אין לעבן, אַז אייזיק זאָל ליידן א נידערלאַגע. און נאָר דערפאַר, וואָס אייזיק מיינט שוין מסתם, אַז ער איז א גאַנצער שרייבער... אַלע נאַכט זיצט ער און שרייבט. מען וועט אים היינט באַנאַכט א ביסל איבערשלאָגן די שיינע געזאַנגען, דעם פּאָעט...

און באַ זיך אין צימערל איז איצט אייזיק געזעסן און גאָרניט געוואוסט פון דער פאַרשוועמונג. ער האָט זיך געמוטשעט איבער א טעמע פון זיין אמאָליקן אייגענעם לעבן אף יענער זייט ים. ער איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז א מענטש קאָן זיין אַן ארבעטער און אויך א שרייבער. אָבער אַז עס איז געקומען צום שרייבן האָט אייזיק זיך גאָר פאַרגעסן צו פאַרטראַכטן וועגן דעם קאָביקן לעבן אַרום זיך, טאַקע וועגן זיך אַליין אַלס ארבעטער אין א שאַפּ.

אַנשטאָט דעם איז ער איצט געזעסן איבער א „טעמע" א ווייטער און א טויטער. ער איז געווען אויפריכטיק, האָט דערציילט דעם אמת. אָבער עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז דער אמת איז פלאַך. ער האָט אומבאַוואוסט פאַר זיך אַליין אָנגעהויבן באַפּוצן דעם פלאַכן אמת מיט ליגנערישע אויס־טראַכטונגען.

און אַזוי איז ער געזעסן פאַרטאָן און פאַרטיפט און פאַרגעסן אין דער גאַנצער וועלט אַרום זיך. ער האָט ניט געהערט ווי זיין ברודער מאָריס איז אַריין אין צימער. פאַר אים אַפן טישל האָבן געברענט צוויי ליכט אין צוויי מעשענע לייכטערלעך. אייזיקן האָבן ליכט צוגעגעבן שטימונג.

מאָריס האָט זיך אויסגעשטרעקט מיטן בויך אַפן דיוואַן און מיטן קאָפּ אַרויס דורך דעם אָפענעם פענצטער.

דער אָפּמאַך צווישן אים מיטן פאָטער איז געווען, אַז אַזוי גיך ווי הווישיקעלע וועט זיך ליינן שלאָפן זאָל אים דער פאָטער געבן א סיגנאַל. דערווייל האָט מאָריס אויך „געכאַפּט שטימונג" פון דער נאַטור. די וואוינונג זייערע איז געווען אַפן העכסטן שטאָק. פון אָפענעם פענצטער האָט זיך געשפּרייט א ווייטער אַרויסקוק איבער דעכער, שפּיצן פון קלויסטערס און קוימענס פון פאַבריקן. עס האָט זיך געזען פון דעם פענצטער די ברוקלינער בריק מיט דער געבויגענער ליניע פון לאַמטערנס אַזוי ווי די ליניע פון א פייל־און־בויגן. איבער דער בריק זיינען געלאָפן באַנען, אַזוי ווי פייער־

דיקע שלאַנגען. פֿון די שפּיצן פֿון צװײ־דרײַ הױכע װאָלקנקראַצערס, צע־װאָרפֿענע איבער דער שטאָט, האָבן געבלישטשעט לײַכט־טורעמס.

מאָריס האָט הנאה געהאַט, װאָס ער קאָן באַנעמען מיט זײַנע אױגן אַזאַ גרױסע װעלט. אים האָט זיך אױסגעדאַכט אַז ער אַלײן, פֿון אַלע זײַנע ברידער, קאָן באַנעמען אָט־די גרױסע שײנקײט. עס איז געװאָרן שפּעט אין אָװנט. די קינדער זײַנען אַרױף שלאָפֿן. די גאַסן האָבן זיך אױסגע־לײדיקט. דאָ און דאָרטן איז נאָך געשטאַנען לעבן אַ הױז אַ געפּלאַכטן פּאָרל און פּאַרקװעטשט אין אַ װינקל בײַ דער טיר. מאָריס האָט ליב געהאַט צו היטן אַזױנע פּאָרלעך. אָט קושן זײ זיך אין דער פֿינצטער. זײ מײנען מסתּם, אַז קײנער זעט נישט.

אינעװײניק אין שטוב איז דער פֿאָטער געזעסן איבער זײַן קלײן שװאַרץ־מאָװלדיק ביכעלע, געשריבן און געמעקט. הױשיקעלע האָט אין זײַן צימערל געלײענט די צײַטונג. עס איז אים אָנגעקומען שװער דאָס לײענען. קלײנער־הײט האָט ער נישט געװאָלט זיך לערנען, איצט איז אים שװער. אָבער ער „עסט" די צײַטונג אַזױ, װי מען עסט האַרטע ניס. עס קומט אים אָן שװער אױסצושײלן די יאָדרע. יעדן אָװנט האָט ער געמוזט איבערלײענען די גאַנצע צײַטונג פֿון אָנהױב ביז צום סוף. הױשיקעלע האָט גאָרנישט פֿאַר־דעכטיקט, װאָס עס לױערט אױף אים הײַנט בײַ נאַכט.

דערפֿאַר האָט די מאַמע געװאַכט איבער אים. זי האָט גוט געקענט איר מאַן חיים. זי האָט געװוּסט, אַז דאָס װאָס ער איז אַראָפּ מיט מאָריסן אין גאַס, איז עפּעס געװען אָן אָפּמאַך. זי האָט װידער געװוּסט, אַז חיים איר מאַן איז כיטרע און אַ פֿרומער, פֿינצטערער נוקם ונוטר. איז זי געפֿאַלן אױף אַ פּלאַן זיך צו פֿאַרשטעלן װי זי גײט זיך לײגן שלאָפֿן. אָבער אין אמתן איז זי נישט געשלאָפֿן. זי איז געלעגן אין די שיך און זאָקן און קלײדלעך אין בעט און זיך אײַנגעהערט.

דער זײגער קלינגט שױן עלף. באַלד הערט זי, װי דער מאַן חיים הױבט זיך אױף און גײט צו אײַזיקן אין צימער. ער קלאַפּט אין טיר. דערנאָך הערט זי, װי דער טאַטע לאָזט זיך גײן אין קיך אַרײַן. שפּרינגט זי אַראָפּ פֿון בעט שטילערהײט און דורך אַ שפּאַרונע פֿון דער אָפֿענער טיר זעט זי, װי דער מאַן אירער נעמט דעם רימען בײַ מאָריסן און לאָזט זיך צו הױשיקעלעס צימער.

גיט זי אײן שפּרונג און זי כאַפּט אָן דעם רימען און ניט מיט איר קול:

— חיים, װאָס װילסטו טאָן? !

— לאָז אָפּ! — גלאָנצט חיים מיט צװײ גרױסע גזלנישע אױגן.

— אָדער מיין טויט, אָדער דיין טויט! — שרייט די מאמע. — דאָס, וואָס דו ווילסט, וועל איך ניט לאָזן.

מאָרים לויפט צו. ער מאכט זיך ווי ער ווייסט פון גאָרניט:

— עס איז מיר גאָר א שאַנד! אזוי שפּעט מאכט איר אָן סקאַנדאַלן.

— אזוי שפּעט! — קרימט אים נאָך די מאמע. זי האַלט נאָך שטאַרק דעם רימען אין ביידע הענט. דער פאָטער פּרואווט אים אַרויסרייסן פון אירע הענט, אָבער די מאמע איז איצט אזוי שטאַרק ווי אייזן. זי שרייט, אז נאָר „איר טויט אָדער זיין טויט!" — דעם רימען וועט זי ניט אָפּלאָזן.

וואָלט הוישיקעלע נאָר געוואוסט וואָס דו קומסט פאָר! אָבער הוישיקעלע האָט געמיינט, אז עס איז גלאָט אזוי א געוויינטלעכער קריג צווישן טאַטע־מאמע. האָט ער זיך איינגעדעקט, אויסגעלאָשן דאָס ליכט און גיך איינ־געשלאָפן.

צ ע נ ט ע ר ק אַ פּ י ט ל

אױף מאָרגן זײַנען חיים און זײַן זון מאָריס גאַנץ פֿרי אַװעק אין בליקער סטריט. חיים האָט געעפֿנט דעם שאַפֿ און מאָריס האָט שטײענדיק בײַ דער טיר באַטראַכט דאָס איבערקערעניש.

— טאַטע, דו טױגסט ניט צו זײַן אַ באַלעבאָס — האָט מאָריס פֿאַר־ביטערט געזאָגט און מיט כעס אױסגעטאָן זײַן רעקל. — אַ ריכטיקער באַלע־באָס װאָלט ניט געלאָזט, אַז מען זאָל אים טרעטן אױפֿן קאָפּ.

— גלױב מיר, אַז איך בין דאָ גאָרניט שולדיק — האָט חיים צענומען זײַנע הענט אין דער ברײט. — װער האָט זיך גערעכט אױף אײגענע קינדער!...

מאָריס האָט אױפֿגעהױבן די מאַשינען און זײ אַנידערגעשטעלט אױף זײערע ערטער און זײ אױסגעפּרואװט, צי זײ זײַנען ניט צעבראָכן. חיים איז געשטאַנען פֿון דערװײַטנס און זיך צוגעהערט װי אַזױ יעדע מאַשין האָט זיך בײַ מאָריסן געטאָן אַ יאָג. ער האָט באמת געמײנט, אַז די מאַשינען זײַנען צעבראָכן. אָבער מאָריס האָט יעדע מאַשין אױסגעפּרואװט און דער־נאָך געטאָן אַ קוק צו זײַן פֿאָטער און געשמײכלט.

דער פֿאָטער האָט איצט באַטראַכט מאָריסן, אַזױ װי אַ גרױסן פּראָפֿעסאָר באַם בעט פֿון אַ געפֿערלעך־קראַנקן מענטשן.

מאָריס אַלײן האָט זיך געהאַלטן פּונקט אַזױ, װי עפּעס אַ גרױסער עקספּערט. געעפֿנט דאָס דעקל פֿון דער מאַשין און אַרײַנגעקוקט אין די אינעװײניקסטע געדערים און בשעת מעשה געלאָזט די מאַשין לױפֿן, טרײַבנ־דיק זי מיט אײן פֿוס.

— די מאַשינען זײַנען אַלרײט! — האָט מאָריס געפּסקנט. — אָבער די בענקלעך זײַנען צעבראָכן. גײ גלײַך, טאַטע, און קױף!

חיים איז אַראָפּ קױפֿן בענקלעך. מאָריס האָט דערװײַל געעפֿנט דאָס דאַך־פֿענצטער און אַנידערגעשטעלט די מאַשינען קאָפּ צו קאָפּ. אַלע פֿיר אינדערמיט אונטערן דאַך־פֿענצטער. דערנאָך האָט ער אױסגעזוכט דעם בעזים. עס איז געװען אַ טיפּישער אידישער בעזים. אַ שטעקן מיט אַן אױס־געפֿליקט שטיקל בעזימל, אַן אױסגעריבנס, ביזן „בײן" אַרײַן. אָט מיט דעם בעזים האָט מאָריס צונױפֿגעקערט די שטיקלעך פּוטער, װאָס זײַנען געװען צעשפּרײט איבערן דיל.

עס האָט זיך צונױפֿגעקערט אַ גרױסע קופּע. עס איז געװען אַ געמיש

פון שטיקער גלאָז, שטיקער שפּענער, שטיקער פּאַפּיר און שטיקלעך פּוטער.

מאָרים האָט אַרויפגעבויגן זיינע אויסגעפּרעסטע שיין־אויסגעקנייטשטע הויזן ביז איבער די זאָקנבענדלעך, פאַרקאַטשעט אויך די געפּרעסטע אַרבל־מאַנזשעטן און זיך אָנגעבויגן איבער דער קופּע מיסט, פון דאָרט געקליבן די שטיקלעך פּוטער און זיי אָוועקגעלייגט באַזונדער אין אַ קופּקעלע.

דערווייל איז חיים אָנגעקומען מיט אַ אידן, וואָס האָט געבראַכט די בענקלעך. דערזען וואָס זיין מאָרים טוט, האָט ער אָנגעמאַכט אַ געוואַלד:

— מאָריסל, מיר שטייט ניט אָן, אַז דו זאָלסט טאָן דידאָזיקע אַרבעט!

— דאָ אין אַמעריקע שטייט איטלעכן אָן צו טאָן אַלץ — האָט מאָרים געזאָגט, טוענדיק אַ וואונק מיט איין אויג צום פרעמדן אידן. — איך קאָן וועטן, אַז אָט דער איד איז אין דער היים געווען אַ שיינער איד און דאָ איז ער אַ סטאָליער!

— געטראָפן! — האָט דער איד זיך געווישט דעם שטערן.

— זעסט, טאַטע, דאָ ווייסט מען ניט פון קיין יחוס — זאָגט מאָרים און באַטאָנט זיינע ווערטער, כדי דער טאַטע זיינער זאָל עס וויסן, אַז דאָ זיינען נישטאָ קיין מיוחסים.

— פונדעסטוועגן . . . — וויל דער פאָטער זיך ניט לאָזן איבעררעדן און נעמט אַרויס דעם בייטל און באַצאָלט דעם אידן פאַר די בענקלעך. און כדי צו באַווייזן מאָריסן, אַז ער טויג זיך יאָ צו זיין אַ געשעפטסמאַן, מאַכט זיך חיים טאַמעוואַטע און באַצאָלט דעם אידן ווינציקער מיט אַ קוואָדער אַף יעדן בענקל.

דער איד, אַ רויטער, מיט אַ קלייענדיק פּנים, ציילט דאָס געלט אין זיינע מגושמדיקע קלייענדיקע הענט. און אַזוי ווי ער געפינט אויס, אַז עס פעלט אים געלט, מאַכט ער אָן אַ געוואַלט:

— מיסטער, איר האָט מיר ניט דערגעבן!

חיים לאַכט צו זיך אין דער שוואַרצער באָרד אַריין.

— איך בין אין ביזנעס און באַדאַרף טרייען — זאָגט חיים מיט ברייטקייט.

מאָרים האָט געהייסן זיין פאָטער באַצאָלן דעם „קוואָדער”. ניט דער־פאַר, וואָס ער האָט אַזוי ליב געהאַט גערעכטיקייט, נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט געגאַרט, אַז מענטשן זאָלן אַף אים זאָגן, אַז ער איז אַ דזשענטלמאַן.

— אָט דאָס איז אַ דזשענטלמאַן! — האָט טאַקע דער סטאָליער געזאָגט אַף מאָריסן.

מאָרים האָט געקליבן און דער פאָטער חיים האָט זיך אויך געבויגן

און געקליבן שטיקלעך פוטער פון בארג מיסט. און צווישן טאטן און זון איז אָנגעגאַנגען אַזאַ שמועס:

— עס איז שוין דאָ עפּעס פּראָפיט? — פרעגט מאָריס.

— הע. עפּעס אַ קלײניקײט. דער „ראָסכאָד" איז גרויס.

מאָריס לאַכט פון טאַטן:

— עקספּענסעס זאָגט מען דאָ, טאַטע.

— וואָסי דער חילוק, אַבי עס איז דאָ — פאַרהויבט חיים זײַנע פּאַלעס און זעצט זיך אַנידער אױפן דיל. — נישטאָ קײן כוח, מײַן זון. הערסט וואָס איך טראַכט? ווען די בנים זאָלן נאָר וועלן צולײגן אַ פּלײצע... יאָ, מען ראַט מיך אויך זיך ניט צו אײַלן מיט פאַרקויפן. וואָס מײנסטו?

— הויבסט שוין אָן דײַנע זאַכן. הער קײנעם ניט מיט זײערע עצות... פאַרקויף און מאַך נײַע וואַרע און פאַרקויף ווײַטער — זאָגט מאָריס.

— זאָג נאָר, מײַן זון — זאָגט פּלוצים חיים. — פאַרוואָס באַדאַרפסטו אַרבעטן בײַ יענעם? קום גאָר אַרײַן אַהער אַלס שותּף.

מאָריס איז ניט געווען צוגעגרײט צו ענטפערן אױף דעם פאָרשלאָג.

— איך וועל אַ טראַכט טאָן, טאַטע.

מאָריס האָט אַרויסגענומען דעם גאָלדענעם זײגער פון זשילעט־קעשענע און דערזען, אַז עס איז שוין צײַט פאַר אים אַוועקצוגײן. ער האָט געדאַרפט זײַן אין שאַפּ 8 אַזײגער, און זײַן שאַפּ איז געווען אַפּטאַון. ער האָט זיך אויפגעהויבן און אָפּגעטרײסלט פון זיך די האָר און שטויב, צורעכט געמאַכט דעם קנײטש אױף זײַנע הויזן און אויך געטאָן אַ צענעם בײדע טשובן מיט געקרײזלטע האָר אױף זײַן קאָפּ.

— טאַטע, איצט מוז איך גײן צו דער אַרבעט. די מאַשינען זײַנען גאַנץ און אַלץ איז אין אָרדענונג. פון הײַנט אָן און ווײַטער פיר זיך ווי אַ באַלעבאָס.

— וועסט אַ טראַכט טאָן וועגן יענעם ענין?

— יאָ! — האָט מאָריס געזאָגט און איז אַרויסגעגאַנגען. חיים איז געבליבן זיצן אױפן דיל, קלײַבנדיק די שטיקלעך פוטער פון דעם בארג מיסט.

און כאָטש ער האָט פאַרשטאַנען דאָס, וואָס מאָריס האָט געזאָגט, אַז דאָ, אין אַמעריקע, איז נישטאָ קײן יחוס, האָט ער פונדעסטוועגן ניט געקאָנט אײַנשטימען מיט דעם. ער האָט געטראַכט וועגן זײַן לעבן און געקליבן די שטיקלעך פוטער און זײ געלײגט אין אַ באַזונדער בערגל. די געדאַנקען זײַנען געווען צעריסענע. אָט זעט ער זיך אַלס פאָטשטאַר מיט שטאַלן און מיט

פערד. און אַט שטייט ער פאַרן הוסיאַטינער רבין און וואַרט אַף אַ תשובה פון זיין הייליקן מויל, צי ער מעג פאָרן קיין אַמעריקע.

— „פאָר, חיימל, און פלאַנץ דאָרט איין דאָס חסידות!" — האָט דער הוסיאַטינער רבי געזאָגט, מיט פאַרמאַכטע אויגן. און אַט זיצט ער דאָ אין אַ בוידעם־שטיבל און סאָרטעוועט שטיקלעך פוטער.

אַ קלאַפּ אין טיר האָט חיימען אויפגעוועקט פון זיינע מחשבות.

— ווער איז דאָרט?

חיים האָט ניט באַוויזן זיך אויפצוהויבן פון דיל, ווי עס איז אַריינ־געקומען אַ נידעריקער, גרוי־באַוואַקסענער איד מיט אַ פאַרשניצט, געשוירן בערדל און מיט צוויי גאָלדענע ווייגער־קייטן, צעשפּרייט איבער דער אויס־געריבענער זשילעט און מיט אַ שטיקל אויסגעקיילעכיקטן בייכל.

— ר' חיים, שלום! — זאָגט דער איד, געבנדיק חיימען אַן אויס־געשמירטע האַנט.

— שלום עליכם. ווי הייסט אַ איד? — פרעגט חיים אויפהויבנדיק זיך מיט אַ קרעכץ פון דער פּאָדלאָגע. — אַט, עס איז נישטאָ ווער עס זאָל טאָן, מוז מען אַליין צואַרבעטן.

— און וואו זיינען די קינדער? יאָ, מיין נאָמען איז שמואל איציק. איך בין אַרויפגעקומען זיך באַקענען מיט אייך. דאָס הייסט, קענען קען איך אייך נאָך פון דער היים. חיים פּאַטשטשאַר ניט קענען! איך בין אַ „זשעמבעטש" פון דער היים. אַ פאַלעשטער „זשעמבעטש".

— אַזוי?! — זאָגט חיים. — און וואָס טוט איר דאָ אין אַמעריקע!

— דאָ האַנדלט מען מיט פוטערוואַרג. טאַקע דאָ אין בליקער סטריט.

— מסתּם געוועזן באַ אונדז אַף די יאַרידן.

— אַ שאלה!

— הייסט עס, מיר זיינען שכנים?

— יאָ! די דריטע הויז פון דאַנען. איך האָב געהערט, אַז איר האָט נעכטן געהאַט טראָבל.

— הע! די אייגענע לאָשעקעס האָבן זיך צעבריקעט — רעדט חיים צו שמואל איציקן אַף זשעמבעצער לשון.

— עס איז זייער אַמעריקע! — פאַרגלאָצט שמואל איציק זיינע אויגן.

— איר זיינט דאָך עפּעס אַ איד קאַטאָרע, וואָס ווייסט וואָס אין פּסוק שטייט. ווי שטייט דאָרטן, האַ?

חיים האָט אָנגעקוקט שמואל איציקן מיט זיינע גרויסע אויגן. ער האָט ניט געוואוסט ווער דער איד איז און וואָס ער וויל. חיים האָט געפרעגט:

— איז וואָס־זשע האָט אַ איד געוואָלט?

— גלאַט אַזוי, כ׳וויל זיך באַקענען — האָט שמואל איציק זיך געגלעט דאָס שפּיציק געשאָרן בערדל. — יאָ, וואָס הערט זיך, איר באַלאַנגט שוין ערגעץ אין אַ חברה? ..

חיים האָט מורא געהאַט צו זאָגן דעם אמת, אַז ער באַלאַנגט נאָך ניט, טאָמער וועט נאָך דער געוועזענער זשעמבעץ וועלן חיימען אַרײַנציִען צו זיך אין זײַן חברה צווישן די זשעמבעצעס. נאָך דאָס פֿעלט אים. האָט ער דערפֿאַר געזאָגט אַ ליגן, אַז ער באַלאַנגט שוין צו אַ חברה.

— אַזוי?! — האָט שמואל איציק באַדויערט. — אַניט וואָלט איך אײַך פֿאָרגעשלאָגן בײַ אונדז אין דער חברה.

— צו שפּעט.

— כאָטש אַ פֿײַנע חברה, האַ? וואָס זאָגט איר?

— קיין גרויסע חסידים זײַנען דאָ נאָך נישטאָ — האָט זיך חיימען פֿאַרגלוסט אַ זאָג צו טאָן.

— זאָגט עס ניט, ר׳ חיים. איך באַלאַנג דאָ צו אַ חברה אמתע חסידים.

— געשיקט־זיך? ווער זײַנען די חסידים?

— די „חסידים בני אנשי ריזשין״, אין אַטוירני סטריט.

— אין אַטוירני סטריט? — פֿרעגט חיים מיט פֿאַרוואונדערונג.

— יאָ, אין אַטוירני סטריט.

— איך וועל אַראָפּקומען צו אײַך דאַווענען.

— גייט עס! אמתע חסידים, זאָג איך אײַך. אין דער היים, ווייסט איר דאָך, האָב איך... מילא. אָבער דאָ בין איך שמואל איציק פֿאָזים. גאָט האָט מיר געהאָלפֿן, איך קאָן זיך לאָזן קאָסטן. זאָל איך גיין צווישן פֿערד־גנבים? איך פֿרעג אײַך?

— זייער פֿײַן, זייער פֿײַן — פֿאַרדרייט חיים אַ ציגאַר טיטון אויף דעם היימישן שטייגער, נוצנדיק דערבײַ זײַן היימישע זילבערנע טאַבאַטשניצע.

— נאַט אײַך אײנעם פֿון מײַנע — כאַפּט שמואל איציק אַרויס אַ פּעקל פּאַרטיקע אַמעריקאַנער ציגאַרעטן, מיט אַ מינע פֿון אײנעם, וואָס וויל ווײַזן אַז ער איז ברייט־האַרציק. אָבער חיים שטויסט אָפּ מיט אַ מאַניר פֿון שנאה צו אַמעריקע דעם אידנס ציגאַרעטן.

שמואל איציק זאָגט, ווי ער וואָלט באַדויערט חיימס לאַגע:

— נו, איז ווי זשע גייט אײַך אין ביזנעס?

— ווי זאָל איך אײַך זאָגן?

— דער עיקר אַרבעטן, אַרבעטן — חזרט שמואל איציק איבער.

— לאָזט מען דאָך ניט — זאָגט חיים מיט אַ וואונק.

— הערט זיי ווי דעם קאָטער! — זאָגט שמואל איציק. — קיין פּיידע דאַרפט איר סיי ווי ניט צאָלן... הא?

— אמת... אָבער — —

— מ'נעמט אַרויף אַ זאַק וואַרע און מ'זאָגט צו די בנים: האַקט!

די צוויי אידן האָבן אויפגעהערט צו רעדן, ווען אין שאַפ זיינען אַריין חיימס פיר זין: מאָטיע, נחום, לעווע און כאַצקל.

— אַ גוט מאָרגן אייך, קינדער! — האָט שמואל איציק מיט חניפה אויסגעשריען צו די קינדער.

— גוט מאָרגן, גוט מאָרגן! — האָבן די קינדער געענטפערט מיט ווידערווילן און זיך געזעצט צו דער אַרבעט. די מאַשינען האָבן באַלד פאַר־קלאַפּט דעם קאָפּ און שמואל איציק האָט פאַרשטאַנען, אַז ער דאַרף גיין און זיך געזעגנט מיט חיימען:

— פאַרגעסט ניט, ר' חיים, קומט דאַווענען בא אונדז אין שטיבל.

— אַוודאי! — האָט חיים געזאָגט אַף זיין שטייגער.

— גודבאַי! גודבאַי!

אַז שמואל איציק איז אַרויס האָט מאָטיע אָפּגעשטעלט זיין מאַשין און געזאָגט צום פאָטער:

— ער האָט זיך שוין אויך פאַרקליבן אַהער?

— וואָסידען? — האָט זיך חיים דערשראָקן.

— מסתם געקומען געבן עצות... אָדער אפשר וויל ער זיך משדך זיין מיט דיר?...

— אַ פיינע בתולה! — שטעלט אויך נחום אָפּ זיין מאַשין. — גאָר אַ פיינע, מיט גרויסע מעלות...

— נו שוין, גענוג — האָט חיים זיך דערמאָנט איז דעם ווערטל, וואָס שמואל איציק האָט געזאָגט. — האַקט, קינדער, האַקט!

עלפטער קאפיטל

דאס לעבן אין הויז בא חיימען איז אוועק זיין גאנג. די פיר קינדער האבן געארבעט באם טאטן אין שאפ פון אכט אינדערפרי ביז זעקס אין אוונט. חיים האט זיך אנגעהויבן איינפונדעווען אין אמעריקע. די ארבעט־וואך האט זיך אנגעהויבן זונטיק און האט זיך אויסגעלאזט פרייטיק אוונט. א גאנצע וואך איז חיים געלעגן אין שאפ גלייך מיט זיינע קינדער. ער האט געקויפט רויע ווארע; צונויפגעבונדן די אויסגעארבעטע „בענדלעך" אין בינטעלעך פון צוועלף מיט רויטן באוול; ער האט געפרואווט שוין אליין ארויסגיין אין מארק אריין זוכן קונים און זיך ניט פארלאזט מער אף די מעקלערס, אז זיי זאלן אים צונויפברענגען מיט קונים. חיים פלעגט אלע טאג מוזן ברענגען אנבייסן פון דער היים פאר די קינדער. ארום צען אזייגער אינדערפרי איז געווען זיין שטייגער צו גיין אהיים. דארטן האט ער דערווייל געדאוונט און אין דערזעלבער צייט האט דאס וייב צוגעגרייט דעם אנבייסן פאר די קינדער.

חיים האט זיך אזוי ארייגעווארפן מיט לייב און לעבן אין ביזנעס, אז ער האט שוין אפילו אין דער מיט פון דער שמונה־עשרה געטראכט וועגן קויפן און פארקויפן. ער האט מעכאניש געמורמלט צף אויסנווייניק די תפילות און בשעת מעשה געטראכט — מען דארף ארויפגיין אהין און אהין... זיך דערשלאגן צו קאפעלסאן און קאפעלסאן אליין און זיי פרובירן פארקויפן „בענדלעך", וועט ער פארשפארן געבן א פראצענט דעם מעקלער.

חיימען האט פארדראסן פארוואס ער טראכט אזוי א אינמיטן שמונה־עשרה. אבער עס פלעגט אים פלוצים א ברי טאן אין אלע אברים, און עס האט זיך אים געטאן א דאכט־אויס, אז ער ווערט אן דארט, אין בליקער סטריט, זייער וויכטיקע געשעפטן. האט ער דערפאר זיך צוגעאיילט און אפגעמורמלט דאס דאוונען אינדערגיך, דערנאך עפעס געכאפט און צוגעביסן, און דערווייל האט שוין רייזי צוגעגרייט אין א פעקל קאטלעטן מיט ברויט פאר די קינדער. בא חיימען איז געפלויגן דער קאפ ווי אף ווינט־מילן. זיין קאפיטאל איז צוביסלעך געוואקסן. ער האט זיך איינגעלעבט מיט זיינע פיר זין, וועלכע האבן פאר אים געארבעט אף א נייעם אופן. זיי זיינען שוין איצט בא אים ניט געווען קיין פיר זין. איצט זיינען זיי בא אים געווארן „פיר פערדלעך". זאל זיך אים דאכטן, אז ער האלט, דא אין

אמעריקע, א פּאַטשט מיט פיר פערד. מ׳דאַרף זען, אַז די פיר פערד זאָלן זיין געזונט און כוח האָבן צו גיין אין שפּאַן.

האָט דערפאַר חיים מיט גרויס פאַרגעניגן זיי געבראַכט אַלע טאָג אַנ־בייסן פון דער היים. און אַז ער איז געקומען אין שאַפּ אַריין מיטן פּאַק עסן, האָט ער די קינדער געטריבן, אַז זיי זאָלן אויפהערן אַרבעטן און גיין עסן, כל־זמן ס׳איז נאָך פריש און וואַרעם.

— נישקשה, מ׳מעג אויפהערן פאַר צוועלף. איר אַרבעט ניט בא אַ פּרעמדן — האָט חיים געקאָנט זאָגן צו די קינדער. — דאָס עסן ווערט קאַליע. די מאַמע האָט געהייסן גלייך זיך נעמען עסן.

אָבער די פיר זין האָבן אים ניט געהערט און דוקא געוואַרט אויף דעם צוועלף־אַזייגער „פייף״, ערשט דאַן זיך אָפּגעוואַשן און זיך גענומען צום אָנבייסן.

דערפון איז דוקא חיים ניט באַליידיקט געוואָרן. פאַרקערט: עס האָט אים שטאַרק הנאה געטאָן, וואָס די פיר זין זיינען אַזוי איבערגעגעבן צו דער אַרבעט, פּונקט אַזוי ווי אין אַ שאַפּ בא אַ פרעמדן באַלעבאָס.

חיים האָט געזען, אַז ער קען זיך אויף זיינע פיר זין פאַרלאָזן. ער איז שוין אויך געוואויר געוואָרן וויפיל אַ באַלמעלאָכע באַדאַרף אויסאַרבעטן אַ טאָג. אידן אין בליקער סטריט האָבן חיימען אויסגעלערנט...

און זיינע פיר זין האָבן אַלץ מער אויסגעאַרבעט יעדן טאָג. אפילו די צוויי קלענערע זין, לעווע מיט כאַצקלען, האָבן שוין אויך „געשאָסן״, ווי אַלטע באַלמעלאָכעס. די פיר מאַשינען בא חיימען אין שאַפּ זיינען שיר ניט צעטראַסקעט געוואָרן, דאָס אַלטע הויז האָט אַזש געציטערט און די פענצטער האָבן זיך געוואָרפן ווי אין אַ קדחת.

יעדן פרייטיק האָט זיך חיים געפּירט, אַז אַרום צוויי אַזייגער באַטאָג איז ער געגאַנגען אין באַנק אַריין אַריינלייגן דאָס געלט, וואָס ער האָט די גאַנצע וואָך אַריינגעלייזט. דערנאָך איז ער שוין מער אין שאַפּ אַריין ניט געקומען. ער איז דעמאָלט געגאַנגען אַהיים און זיך געגרייט צום שבת.

די ווייסע וואַנע בא זיך אין שטוב, אונטער דער גאָז, און הייס וואַסער איז דאָ געוווּג. אַלץ וואָס ער דאַרף טאָן, איז אַ דריי טאָן דעם קראַן.

נאָר איין זאַך האָט אים געאַרט — דאָס, וואָס רייזי האָט מיט אים געקאָמאַנדעוועט: דאָ זאָל ער ניט נאָס מאַכן די פאַרהענגלעך באַם פענצטער, דאָרט זאָל ער ניט „פאַרטאַלאַפּען״ דעם שטיינערנעם דיל מיט וואַסער, אַז ער זאָל ניט אויסשמירן די געפּאַרבטע ווענט.

אפשר נאָך מער ווי „צען געבאָט״ האָט רייזי פאַר אים אָנגעגרייט און

ער האָט זיי געמוזט מקיים זיין, אויב ער האָט ניט געוואָלט האָבן מיט איר קיין קריג.

די ווייסע וואַנע מיט דעם הייסן וואַסער איז געווען אַ דערקוויקעניש באַ חיימען. ער האָט עס פאַרגליכן מיט דער פינצטערער באָד, דאָרט אין דעם שטעטל, און ער האָט גאָר אַנגעקוואָלן.

חיים האָט אָנגעהויבן ליב צו האָבן אַמעריקע. ער איז דערצויגן געוואָרן אין אַ רייך הויז און פון תמיד אָן ליב געהאַט רייכקייט און ברייטקייט. און אַט־די באָד, די אַמעריקאַנישע, באַ זיך אין שטוב, האָט אים אָנגעפילט מיט פרייד. ער האָט געטראַכט פון זיין שאַפּ און גביריש אָפּגעבלאָזן דעם שוואַכן צעפּיעשטשעטן גרעבץ.

אָבער אַז ער איז אַרויסגעגאַנגען פון דעם באָד־צימער און זיין ווייב רייזי איז אַריין אַ קוק טאָן וואָס עס טוט זיך דאָרט, האָט זי אָנגעמאַכט אַ געוואַלד: זע נאָר וואָס ער האָט געטאָן! וואָס מיינט ער, איז דאָ, אַ באָד? זע נאָר, ווי ער האָט די וואַנע „פאַרסאַליעט״! זע נאָר, ווי ער האָט „פאַר־טאַלאָפּעט״ די פּאָדלאָגע!

— שאַ, שאַ, אשה׳! — האָט חיים אַליין ניט געוואוסט ווי אַזוי זיך צו פאַרענטפערן. עס איז חיימען שוין פאַרגאַנגען אין דער זיבעטער ריפּ, דער גאַנצער פאַרגעניגן מיט דער אַמעריקאַנער וואַנע. — וואָס איז דאָס באַ דיר, אַ פּאַלאַץ?

און דאָס ווייב האָט אים דערפאַר ניט געשוויגן. זי האָט אים באַלד אָנגעהויבן אויסרעכענען אַלע זיינע חסרונות, וואָס זי האָט געקענט, זינט זי האָט מיט אים חתונה געהאַט.

חיים האָט זיך געמאַכט, ווי אים אַרט ניט דאָס, וואָס זי וואַרפט אים אויף זיינע חסרונות. ער האָט זיך צו איר געלאַשטשעט און צו איר געמאַכט חנדלעך און אַפילו זי אַרומגענומען און זי צו זיך געדריקט. רייזי האָט אים בייז פון זיך אָפּגעשטויסן.

דערנאָך האָט זי אים געגעבן טיי: „אַניט ביזטו ווערט, אַז איך זאָל דיר דערלאַנגען טיי? אָבער פונדעסטוועגן האָט זי אים נאָך צוגעטראָגן אַ פרישן קיכעלע צו דער טיי.

דע־נאָך האָט זיך חיים אָוועקגעזעצט „מעביר־זיין״ די סדרה. טפוי! ער ווייסט שוין אַפילו ניט וואָס פאַר אַ סדרה עס גייט היינטיקע וואָך.

— רייזי!

— וואָסי? — פרעגט דאָס ווייב מיט אַ געמאַכטן בייזער.

— וואָס פאַר אַ סדרה גייט היינטיקע וואָך?

— גיי פרעג דעם רב! — ענטפערט רײזי מיט כעס דערפאַר, וואָס איר דאַכט זיך, אַז חיים מאַכט פון איר חוזק.

חיים צעלאַכט זיך.

— זיך שיין דערלעבט. ביזנעס. כ׳ווייס אַפילו ניט וואו כ׳האַלט אין דער וועלט — זאָגט חיים אינדערהויך, אַזוי אַז רײזי זאָל דערהערן אין קיך.

אָבער ענדלעך הערט רײזי, ווי חיים זינגט די סדרה. זי טראַכט, אַז עס וועט דאָ פון איר מאַן חיים סיי־ווי גאָרניט ווערן. זעצט זיך אַנידער אַ איד אין מיטן דערינען און איז מעביר די סדרה. וואָס עס ליגט אים דאָ, אין אַמעריקע, אין זינען!

עס האָט זיך געעפנט די טיר און אײַזיק איז אַרײַנגעקומען.

די מאַמע האָט געטאָן אַ מאַך צו אײַזיקן, ווי אײנער רעדט: — אָט הער, זון, וואָס דײַן טאַטע באַבעטשעט דאָרטן.

אײַזיק איז דורכגעלאָפן ווי אַ ווינט דורך דעם עס־צימער, וואו דער טאַטע איז געזעסן באַם טיש. חיים האָט אויפגעהויבן זײַנע אויגן פון חומש. אָבער זײַן זון אײַזיק איז שוין אַוועק אין זײַן צימער.

— ברוגז! — האָט חיים געטאָן אַ טראַכט.

אײַזיק איז נאָר־וואָס געקומען פון דעם הויז פון דעם שריפטשטעלער פ... וואָס פאַר אַ רײַכער, באַקוועמער שרײַבצימער בײַ אים!... ער איז געזעסן באַם שרײַבטיש פונקט אין דער מיט פון צימער. עס מיניעט זיך נאָך פאַר זײַנע אויגן די האַלב־טונקלקייט און ווײכקייט פון קאָוויאָרן און דיוואַנען, די שאַפעס מיט ביכער און סטאַטועטקעלעך. אויפן טיש — די פאַפירן, ביכער, שרײַב־געצײַג.

אײַזיק האָט אים געבראַכט צוויי זאַכן, געציטערט ווי אין פיבער — די הענט האָבן אים אַזש געשוויצט. ער האָט זיך פאַרלאָרן ווי אַ אינגל. אָבער פ... איז געווען אַזוי גוט צו אים, ווי אַ טאַטע צו אַ קינד. אויסגעפרעגט:

— פון וואַנען קומט איר?

— פון בעסאַראַביע.

— ווי לאַנג שרײַבט איר?

— ניט לאַנג. די ערשטע צוויי זאַכן — זאָגט אײַזיק אַ ליגן. פאַרוואָס ער האָט געזאָגט דעם ליגן ווייסט ער אַליין ניט.

— און וואָס טוט איר כדי צו מאַכן אַ לעבן?

— איך אַרבעט אין אַ שאַפ.

— אַזוי? אַן אַרבעטער... ווען־זשע וועט איר האָבן צײַט זיך אָפּגעבן מיט שריפטשטעלערײַ?

מיט שריפטשטעלעריי?... אייזיק ווייסט נאָך ניט וואָס דאָס איז. אייזיק שווייגט. ער האָט מורא, אַז אויב ער וועט עפּעס זאָגן, וועט ער נאָך קאַליע מאַכן און וועט זיך מאַכן לעכערלעך אין די אויגן פון דעם גרויסן שרייבער.

ער זיצט אַף אַ שפּיץ פון אַ בענקל און באַטראַכט מיט זיינע גרויסע, שוואַרצע אויגן דעם שרייבער פּ... ער ווייסט ניט וואָס צו טאָן. אפשר זאָל ער זיך אויפהויבן און באַלד אַוועקגיין. ער האָט אים געטראָפן באַם טיש זיצן און שרייבן. דאַכט זיך אייזיקן, אַז ער שטערט אים.

— וואו וואוינט איר? — פרעגט פּ... באַ אייזיקן.

אייזיק זאָגט אים וואו ער וואוינט. פּ... פאַרשרייבט אין אַן אַדרעס־ביכעלע. איצט באַטראַכט אייזיק דעם שרייבער פּ... אייזיק איז אַנטוישט. דערוואַרט צו טרעפן דאָ אַ זקן מיט ווייסע האָר. צום סוף שטייט דאָ פאַר אים אַ שיינער יונגערמאַן מיט שוואַרצע האָר, מיט ווייסע הענט. אייזיק באַהאַלט זיינע אייגענע הענט, די צעדראַפּעטע פון די דראָטן.

אייזיק פאַלט באַ זיך דערפאַר ניט אַראָפּ. ער דערמאָנט זיך אָן זיין בראָדעווקע, די שוואַרצע, פונקט אינמיטן פון שטערן, און אַף זיין פּנים די צוויי ביינער, וואָס שטעקן אַרויס און גיבן אים דעם אויסזען פון אַ טאַטער. אייזיק האָט תמיד געגלויבט, אַז דערפאַר וויכט פון אים דער „שיינער" געשלעכט, און ער האָט ניט קיין מזל צו זייער ליבע.

דער שרייבער פּ... פאַרזיכערט אים, אַז ער וועט אַליין איבערלייענען די זאַכן און אין עטלעכע טעג אים לאָזן וויסן.

און ערשט איצט, באַ זיך אין צימער, דערמאָנט זיך אייזיק, ווי לעפּעשע־וואַטע ער איז געווען באַם שרייבער פּ... אין שטוב. עס הויבט אייזיקן אָן צו פלאַמען די באַקן פון בושה.

ערשט איצט דערמאָנט ער זיך, אַז ער האָט גאָרניט גערעדט. און עס שווימען ווידער אויף אין מוח פיל געדאַנקען, וואָס זיינען גראָד נעלם געוואָרן, ווען ער האָט זיי אַזוי נויטיק געדאַרפט האָבן.

אייזיק שטרעקט זיך אויס אַפן דיוואַן באַ זיך אין צימער. מיט זיך אַליין קאָן ער זיך זייער גוט אויסטענהן. פאַר זיינע פאַרמאַכטע אויגן שפּרינגען בילדער נאָך בילדער.

עס וויקלט זיך פאַנאַנדער דער שאַפּ, אין וועלכן ער אַרבעט. עס שטייען פאַר זיינע אויגן, ווי לעבעדיקע, אַלע אַרבעטער פון שאַפּ, פון גאַנצן פאַך. די עטלעכע „אינטעליגענטן", וועלכע אַרבעטן אין פאַך; דער צושטאַנד אין

פאַך מיט די קליינע באַלעבאַטים; ווי אַזוי אַרבעטער ווערן אויסגעריסן אַ גאַנצן טאָג, און ווי אַזוי די באַלעבאַטים צווינגען אַרבעטער מיטצונעמען אַרבעט אַהיים אַף באַנאַכט. דער אַרבעטער טראָגט זיך אַהיים מיט אַ גיפּסענעם בלאָק און מיט דראָט און אַף מאָרגן מוז ער צוריקברענגען אין שאַפּ פאַרטיקע פּאַסאַנען. דער אַרבעטער־עלעמענט איז אַן אַמעריקאַנער, חוץ עטלעכע אינטעליגענטן, וועלכע זיינען אַריבערגעקומען אַהער מיט אַטעסטאַטן פון פאַרשידענע פּאַרטייען. און דאָ, אין אַמעריקע, האָבן זיך נאָך דידאָזיקע פּאַרטייען ניט איינגעוואָרצלט. דערוויל איז נישטאָ ווער ס'זאָל פירן די היגע אַרבעטער. די היגע סאָציאַליסטן זיינען צעטיילט אין צוויי קריגערישע אַרמייען. די ס. פּ. און ס. ל. פּ. קעמפן צווישן זיך מיט די בימערסטע מיטלען און דערוויל איז נישטאָ ווער עס זאָל פירן דעם אַרבעטער אין זיינע טאָג־טעגלעכע קאַמפן.

און קעמפן איז דאָ פאַר וואָס. אַט באַ אייזיקן אין פאַך זיינען די פאַרדינסטן קליינע, גראָשנדיקע. דער סעזאָן איז אַ קורצער. דאַרף מען אַרבעטן לאַנגע שעהן אַלע זיבן טעג אין דער וואָך. עס איז אין פאַך איינ־געפירט „סוועט־שאַפּ". גאַנצע פאַמיליעס שוויצן אַפּ טעג מיט נעכט. אַן אַרבעטער נעמט אַהיים אַרבעט אין הויז אַריין. דאָס ווייב העלפט אים שניידן די דראָטן, די קינדערלעך העלפן אים בינדן די דראָטן. עס איז רעכט, אַז אַזאַ פאַמיליע זאָל אַרבעטן ביזן גרויען טאָג אַריין. און דערנאָך קומט דער פאָטער פון דער פאַמיליע, ערשט אַף מאָרגן, אין שאַפּ אַריין און שטייט ווידער אַף זיינע פיס אַ גאַנצן טאָג און יאָגט די נשמה פון זיך אַרויס. דער־נאָך גיט דער סעזאָן זיך מיטאַמאָל אַ לאָז אויס. און עס ווערט קאַלעמוטנע. עס איז נישטאָ קיין אַרבעט, נישטאָ קיין געלט. די באַלעבאַטים וואַרפן זיך מיט אַרבעטער און רייסן אַלע מאָל אַראָפּ פון זייער לעצטן ביסן. ווערט דראָט טייערער, איז שלעכט — דאַרף דער אַרבעטער אַרבעטן ביליקער, כדי דער באַלעבאָס זאָל קאָנען קאָנקורירן מיט די פּרייזן. ווערט ווידער דראָט ביליקער, מוז אודאי דער אַרבעטער אַרבעטן ביליקער, ווייל אַניט וועט דאָך קיינער די ביליקע הימעלעך ניט וועלן נעמען אין האַנט אַריין. און פונ־דעסטוועגן זעט זיך ניט, אַז די באַלעבאַטים זאָלן ניט האָבן וואָס צו עסן. זייערע ווייבער זיינען באַהאַנגען מיט דימענטן און זיי פאַרגינען זיך צו גיין אין טעאַטער אַריין אַלע אָוונט.

צי קאָן ער, אייזיק, גיין אין טעאַטער איצט, ווען עס איז סלעק? און ווען עס איז דער סעזאָן האָט אייזיק ניט קיין כוח, פיזיש, צו גיין אין טעאַטער. עס איז נישטאָ קיין כוח אפילו איבערצולייענען אַ בוך. און ער

וויל נאָך ווערן אַ שרייבער. אפשר איז טאקע פ... גערעכט. ווען וועט ער זיך קאָנען אָפּגעבן מיט שרייבן?

און פאניע, דאָס מיידל, וואָס איז מיט אייזיקן געפאָרן אַף איין שיף קיין אַמעריקע — ווי זי איז דאָס געוואָרן סענטימענטאַל און זי גיט אויך אָנצוהערן... היינט אָוונט וועט ער צו איר גיין. עס וועט אפשר זיין דאָס לעצטע מאָל, וואָס ער וועט זיך מיט איר זען. זי, די היימישע בונדאָווקע, איז דאָ געוואָרן אַן אַנדערע. נישטאָ דאָ קיין „סכאָדקעס" אין די וועלדער. נישטאָ דאָ די ערשטע־מאַי דעמאָנסטראַציעס איבער די גאַסן. נישטאָ דאָ די רעוואָלוציאָנערע לידער. זי איז געוואָרן אַ ציניקע, צעוואַקסענע מיידל מיט אַ בלאַס אויסגעצערט פּנים, וואָס רעדט מיט האַלבע ווערטער וועגן עפּעס אַ געהיימער פּערזאָן, וואָס שיקט צו איר שלוחים — און דאָס דענערווירט אַזוי אייזיקן. חתונה האָבן! אָנפילן אַ שטוב מיט קינדער און זיך טראָגן פון שאַפּ מיטן גיפּסענעם בלאָק און מיט דראָט און אַרבעטן אַ גאַנצע נאַכט. פאניע וועט שניידן די דראָטן און די קינדערלעך וועלן העלפן בינדן...

באַ דעם געדאַנק שפּרינגט אייזיק אויף פון קאַנאַפּע און הויבט אָן אַרומגיין איבערן צימערל. ער איז נאָך יונג. עס איז אים נאָך אַפילו קיין פיר־און־צוואַנציק יאָר ניט. עס איז דאָ פאַר אים אַ לאַנגער וועג פון אַרבעט, פון קאַמף. ער וועט עס היינט אָוונט זאָגן פאניען.

די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט אין טיר פון צימערל.

— אייזיק!

— איך קום! — לויפט אייזיק אַריין אין שטוב. דער פּאָמער איז שוין נישטאָ. אַפן טיש ברענען ליכט אין זילבערנע לייכטער. צוויי קוילעטשן זיינען איבערגעדעקט מיט אַ קליין רויט טישטעכל.

אָט איז עס! אַריבערגעבראַכט אַהער דאָס, פון וואָס ער איז אַנטלאָפן.

באַם טיש זיצן טייל פון די איבעריקע ברידער. אייזיק איז דאָ ווי אַ פרעמדער צווישן זיי.

די מאַמע גיט עסן — פיש, דערנאָך לאָקשן מיט יויך, דערנאָך פליייש, דערנאָך צימעס. אייזיק עסט די אַלע זאַכן מיט דער היימיש־געבאַקענער חלה, וואָס די מאַמע באַקט אַליין דאָ אין אַמעריקע. די מאַמע האָרעוועט דאָ שווער און ביטער. און אייזיק האָט נאָך מיט איר ניט אויסגערעדט קיין עטלעכע ווערטער.

זי אים: „אייזיק", און ער איר: „מאַמע" — דאָס אַלעס. און זי

האָרעוועט אַזוי שווער. אַזאַ גרויסע שטוב צו האַלטן ריין. און ווי שווער זי האָט מסתּמא היינט געהאָרעוועט צו ברענגען דעם שבת אין שטוב אַריין.

— מאַמע — זאָגט אײַזיק פּלוצים — פאַרוואָס האָרעוועסטו אַזוי שווער?

— צוליב אײַך, קינדער — זאָגט די מאַמע און פאַרשעמט זיך. דאָס ערשטע מאָל, זינט זי איז אין אַמעריקע, אַז אײַזיק זאָל מיט איר רעדן כאָטש אַ פּאָר ווערטער.

אײַזיק האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַוועק פון טיש. ערשט, אַז ער איז געגאַנגען איבער די ענגע גאַסן פון דער איסט־סייד אַפּן וועג צו פּאַניען, האָט ער זיך אויסגעטענהט מיט דער מאַמען אין זײַן דמיון: „חלה באַקט זי, ווען עס זײַנען דאָ מענטשן, וואָס האָבן אַפילו ניט קיין שוואַרץ שטיקל ברויט!"

צוועלפטער קאַפּיטל

חיים האָט אָפּן וועג דורך אַטוירני סטריט דורכגעשניטן גרענד סטריט, ברום סטריט, דילענסי סטריט און ריווינגטאָן סטריט. ער איז געווען מלא־רציחה אויף זיינע אידן, פאַרוואָס זיי האָבן נאָך ניט „צוגענומען" דעם שבת. איבעראַל זיינען נאָך די קראָמען געווען אָפּן. און אויף דער גאַס זיינען נאָך געשטאַנען אידן מיט „שטעלן" פון כל־טוב, מיט שלייקעס, מיט שטעקשיך, מיט לימענעס און מיט מענער־היט, מיט מאַראַנצן און קנעפּלעך. די קולות זיינען געגאַנגען „ביז צום זיבעטן הימל".

אין דער גאַס האָבן זיך געוואַלגערט צעבראָכענע פעסלעך, רייפן, פּאַפּירן און קופּקעלעך קישקעס פון עופות. קעץ און הינט האָבן זיך געריסן איבער אַט־די קישקעס. קינדער האָבן געשפּילט מיט שטעקנעס און מיט באָל. אַלעמאָל האָט אַ בחורעץ געטאָן אַ טראַך מיט אַ שטעקן אין דעם באָל און אַ בינט מיט אַנדערע בחורים האָבן גענומען לויפן נאָך דעם אויסגעשאָסענעם באָל, מיט אַ געפּילדער און געוואַלט, וואָס האָט חיימען שיר ניט „צעשניטן דעם מוח".

ער איז אין אָנפאַנג באַ זיך אַראָפּגעפאַלן. פרעגן באַ אימיצן וואו די „אנשי חסידים דריזין", האָט זיך אים געדאַכט, וועט אויסקוקן ווי חוזק. אַט אין אַזאַ טאַראַראַם, ווען ליגט אינזינען דער „הייליקער שבת" חיימס? מען וועט דאָך אים אָנקוקן ווי אַ משוגענעם.

אָבער אַט דערזעט חיים אַ שטאָל, און אויף די טויערן פון שטאָל אַ טאַבליצע מיט אידישע אותיות: „אנשי חסידים דריזין".

— אַ שטאָל גאָר? — פאַרוואונדערט ער זיך. זיין פּנים ווערט אָנגענגאָסן מיט בושה. ער וואָלט שוין גענאַנגען צוריק אַהיים, דערמאָנט ער זיך אָבער וואָס רייזי וועט זאָגן, און איר געבן אַ געלעגנהייט צו „פּאָרן" רייטנדיק אויף אים, וויל חיים ניט. און וואָס דאַרף ער אַזוי מורא האָבן פאַר אַ שטאָל? ער איז דאָך אַליין אָפּגעווען אַ סך יאָרן אַ פּאַטשטאַר אין בעסאַראַביע מיט פערד און שטאָלן און האָט דען דער בעל־שם אַליין איינמאָל ניט געדאַוונט אין אַ שטאָל אָדער גאָר אָפּן פעלד?

חיים שטעלט זיך אָפּ אַנטקעגן אויף דער אַנדערער זייט גאַס און קוקט. זעט ער ווי אין איינעם פון די צוויי טויערן עפנט זיך אַלעמאָל אַ קליינע טיר. דורך דער טיר גייען אַרויס ווייבער, קינדער און מאַנצבילן. אַריין

גייען זייער ווינציק מענטשן. שטייט אַזוי חיים און קוקט נאָכאַמאָל אַף דער טאַבליצע מיט די אידישע אותיות: „אנשי חסידים דריזין”. ער הויבט אויף זיינע אויגן העכער און דערזעט, אַז איבערן טויער איז דאָ אַ געביידע מיט עטלעכע שטאָק. די געביידע איז פון רויטע ציגל און מיט פענצטער, אין וועלכע עס זיינען נישטאָ קיין שויבן. נאַקעטע פענצטער מיט אייזערנע פּרענטעס.

חיים קוקט זיך גוט איין און דערזעט, צו זיין גרויסן שטוינען, קעפּ פון פערד. פריער האָט ער די פערד ניט געזען. אָבער איצט זעט ער זיי קלאָר. פערד! רויטע פערד, ווייסע פערד, שוואַרצע פערד. חיים דער־שמעקט שוין אויך דעם ריח פון פערד; אַ ריח, וועלכער איז אים אַזוי גוט און וואויל באַקאַנט פון זיין פּאָטשטאַרניע. ער דערשמעקט אויך דעם ריח פון גנוי.

חיימען ווערט פינצטער אין די אויגן. ווען עס עפנט זיך דאָ אַ גרוב וואָלט ער גערן געוואָלט אַריינפאַלן. מער פעלט ניט, אַז זיין רייזי זאָל זיך דערוויסן פון זיין חסידים־שטיבל, אַז עס איז גאָר אַ שטאַל מיט פערד. זי וועט פון אים מאַכן דאָס גרעסטע געלעכטער.

אינדרויסן איז שוין געווען נאָך זונאונטערגאַנג. באַ אַטווירני סטריט מיט די אַנגעפּיקעוועטע טענעמענט־הייזער מיט די קרעמלעך, מיט די גע־שטעלן, מיט דעם הו־הא פון האַנדל, מיט אידן פון אַלערליי מינים, מיט בערד און אָן בערד, מיט האָרבעס אַף די פּלייצעס און מיט גלייכע געזונטע אידן; מיט דעם ריח פון ציבעלעס און פיש און מיט דעם ריח פון מאַראַנצן און הערינג און מיט דעם ריח פון גנוי און שוויס פון פערד, האָט זיך דער אָוונט שוין היפּש אַנידערגעלייגט. אין דעם שמאָלן פּאַס איבער דער גאַס איז געהאַנגען אַ בלאַסער הימל.

— נאַ — האָט חיים צו זיך אַליין געזאָגט — מ'באַדאַרף איינשטעלן!

— ער איז אַריבערגעגאַנגען די גאַס און געעפנט די טיר מיט קוראַזש, כאָטש אין דער אמתן האָט אים שטאַרק געקלאַפּט דאָס האַרץ.

אַ שטאַרקער ריח פון גנוי האָט אים געטאָן אַ זעץ אין די נאָזלעכער. דאָ, פון דער זייט טיר, איז געווען אַ פינצטערע קאַמער. גייט חיים אין דער פינצטער, ביז ער שטויסט זיך אָן אין אַ וואַנט פון ברעטער. דורך די שפּאַרונעס פון די ברעטער דערזעט ער ווי ליכט ברענען, און באַלד דערהערט ער, ווי מען דאַוונט אינעווייניק.

באַ דעם קלוגן חיימען ווערט דאָס פּנים צעשמייכלט מיט אַ נאַרישן שמייכל. און ער רעדט זיך איין, באַלד אַף דער מינוט, אַז דער „אויבערשטער”

האָט מיט אים געשפּילט אַזאַ אויספּרואַווענעש, אים, דעם קלוגן אידן, גע־וואָלט אָפּנאַרן — אײנדרויסן אַ שטאָל מיט פערד און דאָ, אינעווייניק, אַ וואַנט פון ברעטער מיט דעם ריח פון גנוי — אָבער אָט דאַוונען אידן.

חיים טאַפּט די וואַנט כדי צו געפינען אַ טיר. גייט ער דערווייל באַ דער וואַנט, ביז ער קומט צו אַ ווינקל. און עס וואַקסט אויס אַ הויף, וואו עס שטייען וועגענער מיט אויפגעהויבענע דישלס.

און דאָ־אָ, באַ דער זייט, ווידער אַ טיר. חיים גייט אריין. עס איז אַ מין שאַפּע. איין האַלב איז מיט לאַנגע טישן און בענק — „מסתם אַף צו פּראַווען סעודות" — טראַכט ער. אין דער אַנדערער העלפט פון דער שאַפּע הענגען אַ פּאָר גאַזדערן פון נידעריקן באַלקן. דער באַלקן איז באַ־דעקט מיט פּאַוועטינע. אויבן, איבערן באַלקן, טופען פערד מיט זייערע קאָפּיטעס, און באַם עמוד שטייט אַ איד און שרייט־אויף ווי פון שלאָף אַלעמאָל, ווען אויבן איבערן באַלקן צעטופּעט זיך אַ פערד. באַם עמוד ברענען עטלעכע ליכטלעך אין מעשענע לייכטער, אָבער אין שאַפּע איז פינצטער ווי אין אַ קעלער. באַ חיימען, דעם מפונק, האָבן די נאָזלעכער גענומען ציטערן. ער האָט געפילט, אַז ער קאָן דעם אָטעם ניט כאַפּן.

איצט האָט ער פאַרשטאַנען די ירידה פון זיין גלייכן אין אַמעריקע. און אַנשטאָט ער זאָל מיטדאַוונען מיט דעמדאָזיקן עולם, האָט ער זיך פאַר־טראַכט: צי איז ער ניט קיין לעקיש און צי מאַכט ער זיך ניט צום נאַר מיט דעם גלויבן זיינעם אין אַן „אויבערשטן", וועלכער פירט די וועלט און צו וועלכן מען מוז אריינגיין בעטן דורך אַזאַ שמעקעדיקער שאַפּע?...

דאָ, אין שאַפּע, כראַקען אידן אַפּן פּאָדלאָגע. חיימען, דעם קלוגן, שיינעם אידן, קערט זיך איבער די גאַל. די אידן, עפּעס אַזעלכע מאָדנע, וואָרלאָזע, אָפּגעריסענע, עפּעס אַזוי ווי ניט זיינע. נאָכן דאַוונען גיט מען אים שלום. חיים איז מלא רציחה און ענטפערט מיטן שפּיץ פון די פינגער. ער האָט קוים זיך אַרויסגעריסן פון דאָרטן; געלאָפן אהיים, ווי מיט עפּעס אַ פעסטן באַשלוס אָפּצוהיטן און פטור ווערן, זיך אָפּטרייסלען אַף תמיד.

זי איז געוועכט, זיין רייזע, מ'דאַרף זיך טאָן אַ נעם צו ביזנעס, צו אַ תכלית. ער וועט אריין אין שטוב און רייזין דערציילן פון דעם חוזק מיט דער שטאָל און פערד און מיט די חסידים, וואָס קאָנען ניט קיין „שייטל" עברי.

חיים איז אַרויפגעקומען צו זיך אין שטוב. באַלד אין קיך האָט אים געטאָן אַ שלאָג מיטן אַפּעטיטלעכן ריח פון די געפילטע פיש. אויך די

ליכטיקייט האָט אים געלאָשטשעט אין די אויגן. אין שטוב איז געווען אויסערגעוויינטלעך ריין.

האָט אָבער חיים באַלד אָנגעצויגן אַף זיך דאָס „משוגעת״ זיינס, ווי רייזי פלעגט עס רופן.

דאָ אין שטוב האָט חיים גענומען פּראָווען זיינע „שטוטשקעס״ אַף רייזיס חשבון. האָט ער דען ניט געוואוסט, אַז עס זיצן די קינדער און וואַרטן אַף אים מיט וועטשערע?

חיים האָט צייט. ער זאָגט איצט „שלום עליכם״. עס איז שוין רייזין אַזוי וואויל באַקאַנט אָט דער גודנער „שלום עליכם״ זיינער. באַ רייזין זעט ער אויס אַזוי קינדיש. שפּאַנט אַרום אַ מענטש און רעדט צו זיך אַליין אַף אַ קול. וויפיל איז דער שיר!

הוישיקעלע זיצט אין אַן אַנדער צימער און לייענט זיין צייטונג. אַניט קאָן ער לייענען, ווען דער טאַטע גייט אַרום איבער דער שטוב און מאַכט אַזוינע קולות ״שלום עליכם״!... „בת מלכה״!...

— אפשר וואָלט שוין דאַרטן געווען גענוג געפּרעפּלט! — גייט הוישיקעלע אַרויס פון די כלים און גיט אַ וואַרף זיין צייטונג צום דיל.

חיים בלייבט שטיין מיט ביידע הענט צונויפגעלייגט, פרום, דלאָניע צו דלאָניע. ער שווייגט און קוקט אַף הוישיקעלען בייז.

— דו, האָווריליע! — וואַרפט חיים צו הוישיקעלען דאָס באַרימטע זידל־וואָרט, וועלכעס חיים האָט אָפט געוואָרפן אימיצן, ווען ער האָט געוואָלט באַצייכענען מיט גראָביונגישקייט.

— און דו ביזט זייער אַ געבילדעטער מענטש!... — נעמט זיך רייזי אָן הוישיקעלעס קריוודע. — אויב דו ביזט אַזאַ לערנער, פאַרוואָס פאַר־שטייסטו ניט, אַז מענטשן וואַרטן אַף דיר מיטן עסן? אַ שיינער איד, מען איז אַף אים מחויב צו וואַרטן...

חיים האָט אַף רייזין געטאָן אַ ברום: „נאָ!...״ און ווידער אָנגעהויבן, ווי רייזין האָט זיך געדאַכט, פון אָנפאַנג אָן, „שלום עליכם״, פריער מיט בייזקייט אין זיין קול און דערנאָך מיט מער און מער פרייד און פייער.

הוישיקעלע איז אַריין צו דער מאַמען און געזאָגט:

— איך באַדאַרף גיין צו אַ מיטינג, מאַמע!

— וועל איך דיר געבן עסן באַזונדער — האָט רייזי זיך אויפגעהויבן און אַריין אין קיך און אָנגעהויבן קלאַפּן מיט טעלער, לעפל און גאָפל.

באַם טיש זיינען אומגעדולדיק געזעסן לעווע און באַצקל, און מאָטיע

האָט אַרייַנגעקוקט אין אַ אידיש ביכל. מאָרים איז געווען באַ זיך אין צימער. אייזיק איז געווען אַוועקגעגאַנגען.

די מאַמע האָט געשטעלט עסן פאַר הוישיקעלען.

חיים האָט אינמיטן פון זיין באַגייסטערטן מקבל פנים זיין די בת מלכה פון שבת קודש געטאָן אַ קרומען קוק אַף הוישיקעלען.

הוישיקעלע האָט זיך מיט כעס אַנידערגעזעצט באַם טיש. דאָס בענקל איז שיר ניט צעזעצט געוואָרן פון הוישיקעלעס אַנידערזעצן זיך.

חיים איז צוגעלאָפן, אַ כאַפּ געטאָן דעם טעלער מיט פיש און אים אַ וואָרף געטאָן. דער טעלער איז פאַרפאָרן איבערן טיש און איז מיט גרויס אימפעט אַראָפּ אַף דער פּאָדלאָגע און בריאָזג — אין פּיצ־פּיצלעך.

אַ מינוט, און אַלע זיינען שוין געשטאַנען אַף זייערע פיס.

— דאָ איז ניט קיין רעסטאָראַציע! — האָט חיים געשריען.

— אַז ס'געפעלט דיר ניט, פאָר דיר צוריק, פון וואַנען דו ביזט גע־קומען! — ענטפערט הושיקעלע.

— שווייג, דו אויסוואורף! דו ממזר בן־הנידהניק! — טופּעט חיים מיט די פיס. באַ חיימען ציטערן די הענט. — איך וועל דיר צעפּאַטשן דיינע וואָרגעס!

— אַנו, פּרוּאָוו שלאָגן! — רייצט זיך הוישיקעלע. — וואָס מיינסטו, כ'וויים ניט די מעשה מיטן סטראַפּ... כע, כע, געקומען קיין אַמעריקע באָסעווען!

רייזי האָט דערווייל אָפּגעקליבן די שטיקלעך שערבלעך פונעם צע־בראָכענעם טעלער און אויפגעהויבן פון דיל דאָס שטיקל פיש. זי האָט דער־ווייל געקלאָגט און די באַקן באַ איר זיינען געווען צעפלאַמט:

— אַ פרומער איד!... שבת!... און קוק וואָס ער אַרבעט אָן אין שטוב!

— שווייג! — לויפט צו חיים צו הוישיקעלען און שטעלט זיך אַנטקעגן אים מיט אַן אויפגעהויבענעם ציטערנדיקן פויסט.

הוישיקעלע גיט אַ שאַר אַוועק אַט דעם ציטערנדיקן פויסט, ווי מען שאַרט אַוועק אַ זלידנע פליג. ער שטעלט אָן זיין יונגן געזונטן פנים אַנטקעגן זיין פאָטער חיים.

דערווייל איז מאָרים געקומען צולויפן פון זיין צימער מיטביידע הענט אין די הויזן־קעשענעס. זיין קוטשעראַווע קאָפּ האָר צעשויבערט און אויפ־געשטעלט, ווי הערנער.

— העי, דו, פאַרמאַך דאָס טריפהנע מויל! — גיט מאָרים אַ געשריי צו

הױשיקעלע און לױפֿט צו אים צו און גיט אים אַ װאָרף, אַזױ אַז הױשיקעלע פֿאַלט אַרױף אױף בענקל.

הױשיקעלע גיט זיך צוריק אַ הױב אױף, פֿאַרפּלעכט זיך אין גראַנגל מיט מאָריסן. מיטאַמאָל דערלאַנגט ער מאָריסן אַ פּאַרפֿאָר אין פּנים אַרײַן. דער פּאַטש קלינגט אָפּ, פּונקט װי עס װאָלט צעבראָכן געװאָרן אַן אַנדער טעלער.

מאָריס װאַרפֿט זיך אַרױף אױף הױשעקעלען, נעמט אים אָן באַם קאָפּ און בױגט אים צו דער ערד. דער טיש מיט די לײַכטער און די שבתדיקע ליכט איז שױן פֿאַרפֿאָרן אין אַ זײַט. אײן לײַכטער איז אומגעפֿאַלן און דאָס ברענענדיקע ליכט איז צוגעפֿאַלן צום װײַסן טישטעך.

אין דער מינוט זײַנען אַלע קינדער געלעגן אין אַ בינט אױפֿן פּאָדלאָגע און געדריגעט מיט די פּיס און געװאָרפֿן קולאַקעס. עס איז ניט געװען קלאָר, װער װעמען שלאָגט. װער עס נעמט זיך אָן אימיצנס קריװודע.

הױשיקעלע איז געלעגן אױפֿן פּאָדלאָגע פֿון סאַמע אונטן און אױף אים אַ באַרג מיט זײַנע אײגענע ברידער.

עס זײַנען געגאַנגען קולות: „באַנדיט!” „אַלרײַטניק!” „סקעב!”

און חיים האָט זיך דערשראָקן:

טאַקע, װאָס האָט ער דאָ אָנגעאַרבעט אַזאַ סומאַטאָכע און פּונקט אום שבת.

— װאו איז אײַזיק?! — האָט חיים געשריען צו רײזין. — גיך, רוף אַרײַן אײַזיקן!...

און אַלײן האָט ער געפּרואװט זיך אָנבױגן און דאָס קינדער־געשלעג צערײַסן. אָבער גײ, רײַס גראָבע װאָרצלען פֿון דער ערד — אַזױ איז געװען אוממעגלעך זײ צו צענעמען.

רײזי איז געלאָפֿן צו דער טיר, װאָס פֿירט אין דרױסנדיקן קאָרידאָר. צי זאָל זי עפֿענען די טיר און טאָן אַ געשרײ?

זי קנײפּט זיך די באַקן פֿון װײטיק. זי בױגט צו דעם אױער צו דער טיר. צי לױפֿן זיך ניט מענטשן צונױף? װאָס האָט מען געװאָלט פֿון איר לעבן?...

די צװײ קלענערע ברידערלעך, פּיני מיט שמואליקן, זײַנען געשטאַנען אױף דער קאַנאַפּע און געקלאַפּט מיט די הענטלעך אין די קני:

— אַטאַבאָי!

זײ האָבן שױן אױסגעלערנט אין אַטױרני סטריט אַלע „גוטע” אַמערי־

קאַנער זאַכן. און זיי האָבן געקוקט אױף דעם געשלעג פון די ברידער, ווי אױף א געװעט װער עס װעט װעמען בײקומען.

האָט אײנער פון די ברידער דערלאַנגט א בעסערן סטוסאַק, אָדער א בעסערן בריק מיטן פוס, איז דאָס בײַ פיניין מיט שמואליקן געװען א גרויסע פרייד. און זיי האָבן צונעקלאַפּט מיט די הענטלעך און אויסגערופן אַלערליי גאַסן־װערטלעך, װעלכע זיי האָבן שוין באַװיזן זיך אויסצולערנען אין אַמוירני סטריט.

דער מאַמעס רייזין איז נעגאַנגען אין לעבן, אז מען זאָל זיך ניט צונויפ־לויפן. ס'איז איר געװען א גרויסע בושה. איז זי געשטאַנען בײַ דער טיר און זיך צוגעהערט װאָס עס הערט זיך פון יענער זײַט.

זי האָט דערהערט טריט קלאַפּן אױף די טרעפּ. דאָס האַרץ האָט זיך בײַ איר אָפּגעשטעלט פון שרעק.

מען קלאַפּט אין טיר. רייזי מאַכט זיך, װי זי הערט ניט, אז מען קלאַפּט אין טיר. אָבער דער, װאָס פון יענער זײַט טיר, קלאַפּט שטאַרק און מיט כעס.

רייזי עפנט די טיר אױף א קליין שפּעלטל.

ערשט עס איז אײַזיק.

— אוי, אײַזיקל! א חורבן אין שטוב!

אָבער אײַזיק הערט זי ניט. ער לויפט אַרײַן אין עס־צימער, ער גיט זיך א װאָרף אױף דעם באַרג, װאָס אױפן פּאָדלאָגע. ער גיט א כאַפּ אַלעמאָל אײנעם פון זײַנע ברידער און ער הויבט אים אויף און פירט אים אַװעק אין א זײַטיקן צימער.

מאָריסן איז געװען שװער אָפּצורײַסן פון הוישיקעלען. אָבער ענדלעך האָט זיי אײַזיק צעריסן און פאַנאַנדערגעטײלט. דער טאַטע חיים האָט אױף זיך גענומען מאָריסן און איז מיט אים אַװעק אין א באַזונדער צימער.

— איך װעל זען, אז מען זאָל אים צוריקשיקן קיין רישקאָן — האָט מאָריס געזשיפּעט מיט כעס. — מען באַדאַרף דאָ ניט קיין אומגעװוינטשטע אימיגראַנטן!

הוישיקעלע האָט זיך געצאַפּלט אין אײַזיקס הענט און זיך געריסן צו מאָריסן.

— און איך װעל דיר אַרויסלאָזן די קישקעס, דו סקעבאַטש! — האָט הוישיקעלע געשריען מיט װײַסן שוים אױף זײַנע ליפּן.

אײַזיק האָט געגלעט הוישיקעלעס צעדראַפּעטן פּנים.

די צװײ קלענערע ברידערלעך, פּיני און שמואליק, האָבן געטאַנצט און געשפּרונגען אױפן דיװאַן. מיט יעדן שפּרונג, װאָס זיי האָבן געטאָן, האָבן די

ספּרוזשינעס פון דיוואַן זיי צוריק אָפּגעשלאָגן, אַזוי ווי צוויי גומענע מענטשעלעך. זיי האָבן ביידע דערווייל זיך גענומען אימפּראָוויזירן אַ מאַסן־סצענע, וואָס זיי האָבן מסתּם געזען אויף אַטוירני סטריט. זיי האָבן פאַר־קאַשערט די אַרבל פון זייערע העמדער און געפּאַרמירט פויסטן פון זייערע יונגע ביינערדיקע הענט און גענומען שפּרינגען מיט דידאָזיקע פויסטן איינער צום אַנדערן אין פּנים אַריין.

פיני איז געווען אַ פּעטינקער און אַ שווערער, און שמואליק — אַ דאַרער און אַ רירעוודיקער. איז כאָטש פיני איז געווען גרעסער פון שמואליקן, האָט פונדעסטוועגן שמואליק אים אַלעמאָל דערלאַנגט אַ כמאַליע מיט זיינעם אַ קולאַק אין די אויגן אַריין, אָדער אין דער נאָז אַריין. ביז די צוויי אינגלעך האָבן זיך טאַקע אויף אַן אמת דערהיצט און געוואָרן פול מיט רציחה איינער אויף דעם אַנדערן. פיליפּ האָט דערלאַנגט אַ פויסט שמואליקן אין די ציין אַריין. בלוט האָט באַ שמואליקן אָנגעהויבן צו רינען פון מויל.

— גוואַלט! וואָס איז דאָ געוואָרן פון מיין שטוב?! — איז די מאַמע רייזי צוגעלאָפן און קוים צעריסן די צוויי קלענערע ברידערלעך. — קינדערלעך, וואָס איז דער מער מיט אייך?!

אייזיק האָט דערווייל צוגעפירט הוישיקעלען צום וואַש־קאַסטן און אָפּ־געדרייט דעם קראַן פון קאַלטן וואַסער. הוישיקעלע האָט זיך געוואַשן דאָס פּנים און אַלעמאָל אַריינגעשריען אין שטוב אַריין ענטפערס אויף די טענות פון מאָריסן און דעם טאַטן.

— ניין, ער איז ניט קיין סקעבּאַטש!... און אַרבעטן אין אַ ניט־יוניאָן שאָפּ איז באַ אים גאָרניט...

— איך קריג צוויי מאָל אַזויפיל אַ וואָך, וויפיל „עני" יוניאָן־מאַן קריגט — שרייט צוריק מאָריס.

— זאָל ער אַזוי לעבן!

— באַ מיר פאַרשריבן — שרייט דער פאָטער.

— אָבער וואָס הערט זיך מיט די איבעריקע אַרבעטאָרער?! — פרעגט הוישיקעלע אויפהויבנדיק זיין נאַס פּנים פון אונטערן קראַן. — פאַרוואָס זעט ער ניט, אַז די איבעריקע אַרבעטאָרער זאָלן אויך קאָנען עסן אַ שטיקל ברויט?...

— דו ווילסט באַ אים קלאַסנקאַמף? — זאָגט אייזיק צו הוישיקעלען אַזוי שטיל, ווי עס וואָלט געווען אַ סוד נאָר פאַר אים מיט הוישיקעלען. אָבער אייזיק האָט ניט געמיינט זיך צו באַהאַלטן מיט דעם „קלאַסנקאַמף". ער האָט נאָר געוואָלט געבן הוישיקעלען דערמוטיקונג און אים ווייזן, אַז

ער איז מיט אים מיט לײַב און לעבן. ער האָט איצט שטאַרק ליב געקראָגן אַט דעם פּראָסטאַק הוישיקעלען און מערער דערזען די מחיצה צווישן אים און מאָריסן.

מאָריס, דער אינטעליגענט, וועלכער לייענט ניט אַנדערש נאָר שאָפּענ־הויערן און ניטשען, אַרבעט אין אַ ניט־יוניאָן שאָפּ, קריגט פון באַלעבאָס די גרויסע, שיינע „פּיידע", און אים, זעט אויס, אַרט ווינציק די לאַגע פון די איבעריקע אַרבעטער אין פאַך. און דווקא דער פּראָסטאַק הוישיקעלע נעמט זיך אָן די קריוודע פון דעם אַרבעטער.

די מאַמע האָט געבראַכט הוישיקעלען אַ האַנטוך. הוישיקעלע האָט זיך געריבן דאָס פּנים.

— ניט דאָס ערשטע מאָל — האָט ער געבורטשעט פון האַנטוך אַרויס. אייזיק איז אַריינגעגאַנגען אינעווייניק אין שטוב.

— זעסט וואָס דו האָסט אָנגעאַרבעט — האָט אייזיק געזאָגט צום פאָטער — מיט דיין ווערן אַ באַלעבאָס.

— וואָס־זשע, דיר געפעלט עס אויך ניט? — האָט זיך מאָריס געטאָן אַ קרום, אין דער אייגענער צייט צוריקברענגענדיק זיין קאָלנער און שניפּס אין פאַסאָן אַריין.

— אודאי ניט! — ענטפערט אייזיק.

— דיין שיף שטייט נאָך אויך אין האַפן — זאָגט מאָריס.

אַף דעם זאָג האָבן זיך די איבעריקע ברידער צעלאַכט. אייזיק איי נעבליבן שטיין אַ צעמישטער. ער איז געקומען צו זיך און געזאָגט:

— איך בין אַזאַ „אַמעריקאַנעץ" פּונקט ווי דו.

— ניין! אַמעריקע באַדאַרף אייך ניט.

— וועסטו אויפטאָן אַ סך פאַר אַמעריקע! — גיט אייזיק אַ שטאָך מאָריסן מיט זיין ענטפער. מאָריס האָט פאַרשטאַנען, אַז אייזיק נעמט זיך איבער מיט זיין שרייבן ווי אַן אויפטו פאַר אַמעריקע, דערפאַר ענטפערט מאָריס:

— אַמעריקע האָט ליב איבערצוציילן. — מאָריס קלאַפּט דערביי מיט איין האַנט אין דער אַנדערער.

— נו, געגנוג! — האָט חיים זיך דערמאָנט, אַז ער האָט נאָך קיין קידוש ניט געמאַכט. אים איז שטאַרק געפעלן מאָריסעס ענטפער, אַז אין אַמעריקע האָט מען ליב איבערצוציילן. — קומט צום טיש, קינדער, וועט איר הערן קידוש.

— גיב אונדז בעסער „פּײדע״ — רופט זיך פּלוצים אָפּ כאַצקל. — וואָס טויג מיר דײן קידוש?

אין כאַצקלס אויגן האָבן זיך באַוויזן צוויי פּערל טראָפּן.

— טאַקע, טאַקע! אָפּגעאַרבעט אַ גאַנצע וואָך און ס'נישטאָ אַ פּעני אין קעשענע — זאָגט לעווע האַלב אין שפּאַס און האַלב אין ערנסט.

— מירצעשעם מאָרגן אויף דער נאַכט — זאָגט חיים ציענדיק די ווערטער.

— איצט איז שבת.

— מאָרגן אַפּדערנאַכט וועט שוין ניט טויגן — זאָגט מאָטיע. — מאָרגן קאָנען מיר שוין אין ערגעץ ניט גײן, מען דאַרף דאָך זונטיק אויפשטײן צו דער אַרבעט.

— וואָס־זשע האָט איר געוואָלט, אַז איך זאָל מחלל שבת זײן?! — ווערט חיים אַן אָנגעצונדענער.

— דאָס זײנען די קינדער גערעכט — זאָגט מאָריס, זעצנדיק זיך בײַם טיש. — וואָס עס קומט צו זײ, באַלאַנגט צו זײ.

— דו אויך? — גיט חיים אַ קרומען קוק צו מאָריסן. — עס וועט זײן שאַ? איך וויל מאַכן קידוש.

חיים האָט געזאָגט צו רייזין, ווי אויף קידער־ווידער לשון:

— ווּעסט הערן?

— איך וויל ניט הערן! — האָט רייזי צוריקגעענטפערט מיט קידער־ווידער.

— רוף אַרײַן אים... אײַזיקן.

— גײ און רוף אַלײן.

— אײַזיק! אײַזיק! — שרײַט חיים און הערט זיך אײַן צי אײַזיק וועט ענטפערן.

פון אײַזיקס צימער איז ניט געקומען קײן שום ענטפער.

חיים האָט טרויעריק געשאָקלט מיטן קאָפּ. ער האָט אויפגעהויבן דעם אַלטן פאַרשוואַרצטן זילבערנעם בעכער מיט ווײַן און געמורמלט דעם קידוש. רייזי איז געזעסן אויפן דיוואַן און אַפילו ניט געהערט וואָס איר מאַן מורמלט. פאַר אירע אויגן זײנען איצט דורכגעלאָפן אַלע אירע יאָרן. זי גיט זיך אַ דערמאָן, אַז ווען זי איז געווען אַ מיידל פון זיבעצן יאָר האָט זי געמוזט באַהאַלטן אירע בריסטן, אײַנקרעמפּעווען זײ מיט אַ לײַוונטן שנור, כדי דער טאַטע זאָל ניט זען. דערנאָך איז איר טאַטע געקומען צופאָרן און זי האָט געהערט ווי ער זאָגט דער מאַמען: „אײַ, אַ חתן!...״ האָט רייזי פאַרשטאַנען, אַז דאָס מײנט ער אַ חתן פאַר איר. שפּעטער האָט מען זי אוועק־

געפירט קיין קאַמענעץ און געמאַכט חתונה־קלײדער. זי האָט דעם חתן ניט געקענט און ניט געוואוסט אַפילו ווי אַזוי ער הייסט. זי האָט געוויינט און פאַר קיינעם ניט געקאָנט דערציילן. עס איז געקומען דער טאָג פון דער חופה, האָט מען זי אוועקגעזעצט אין אַ צימערל בײַ אַ פענצטער. און דורך דעם פענצטער זײַנען געגאַנגען אידן און ווייבער. עס האָט באַדאַרפט אויך דורכגיין דער חתן, כדי זי, די כלה, זאָל אויף אים כאַפּן אַ בליק. זיצט זי און קוקט און וואַרט, ווען וועט שוין דער חתן דורכגיין. קומט אַריין דער פאָטער און פרעגט בײַ איר, צי זי האָט געזען דעם חתן. זאָגט זי: וועלכער איז געווען דער חתן? זאָגט דער פאָטער: האָסט ניט געזען דורכגיין אַ יונגנמאַן מיט אַ שוואַרצער באָרד? גיט רייזי אַ געשריי ניט מיט אירע קולות: דעם, מיט דער שוואַרצער באָרד! נעמט דער פאָטער און דערלאַנגט איר אַ פּאַטש אין פּנים אַרײַן: שווייג!

האָט זי געוויינט און געוויינט און איז געגאַנגען צו דער חופה מיט דעם יונגנמאַן מיט דער שוואַרצער באָרד. באַלד נאָך דער חתונה האָט זי אָנגעהויבן צו קינדלען. אַלע יאָר אַ קינד. זי טראָגט, האָט קינדער, זויגט זיי אַליין, כאָוועט זיי און מוטשעט זיך און ער פאָרט צום רבין און הוליעט מיט זײַנע חסידים. זי איז פאַרוואָרפן אין שטוב מיט אַרבעט און זעט קיינמאָל ניט אָן די ליכטיקע וועלט. זי ווייסט אַפילו קיינמאָל ניט בײַ אים וויפיל ער פאַרדינט. קיינמאָל באַראַט ער זיך ניט מיט איר וואָס ער זאָל טאָן. ער איז עלטער פון איר מיט צען יאָר. און רייזי האָט אים געפּרואווט ליב האָבן. אָבער זי האָט זיך ניט געקאָנט מיט אים אויסגלייכן. האָט זי אַלץ געהאָפט, אַז ווען זי וועט מיט אים קומען קיין אַמעריקע וועט ער אפשר דאַרט ניט האָבן די בניאָקעס, די חסידים זײַנע, וועט ער ווערן אַן אַנדערער. איצט איז אין אַמעריקע נייע צרות — מיט אַ שאַפּ. זאָל ער פאַרברענט ווערן, דער שאַפּ! די קינדער אַרבעטן שווער און האָבן ניט קיין פּעני צו קויפן אַ גלאָז סעלצער־וואַסער, אָדער אַ צוקערקע. און איר אַליין טיילט ער צו דעם גראָשן. גלויבט איר ניט אויף אַ האָר. זי, רייזי, איז נאָך דאָ אין אַמעריקע ערגער פאַרהאַוועט ווי אין רישקאָן. זי מוז דאָ לויפן מיט די טרעפּ אַרויף און אַראָפּ אפשר צען מאָל אַ טאָג. קיינער העלפט איר ניט אין שטוב. און טאָמער האָט זי אַמאָל אַ פריטיק־צונאַכטס — האָט מען איר היינט אָפּגעשפּילט אַזאַ סצענע. נײַן, זי דאַרף זײַן קידוש אויף כפּרות!

חיים האָט אויסגעטרונקען דעם בעכער וויין און זיך געקוויקט. דער וויין איז געווען זויער. גראָד אַ ביסל גוט וויין דאָ אין אַמעריקע. עס איז אַריין אין ריכטיקן אָרט און אים גענומען וואַרעמען.

— נו, קינדער, ווער וויל מאַכן קידוש? — פרעגט חיים די קינדער.

— גיי שוין גיי, כניאָק! — צעשרייט זיך די מאַמע. — ער מיינט, ער איז נאָך אַלץ דאָרט מיט זיינע חסידים אין רישקאָן. דאָ איז אַמעריקע, פאַרגעס ניט!

— ניט, איז ניט — זאָגט חיים. ער איז איצט מיטאַמאָל געוואָרן גוט ווי אַ קעצעלע. דאָס ביסעלע ווײַן וואַרעמט. — נו, מירן זיך גיין וואַשן.

באַם עסן די פיש איז חיימען אויפגעגאַנגען אין האַלדז דער ריח פון גנוי, וואָס ער האָט זיך אָנגעשמעקט אין חסידים־שטיבל. ער האָט אָנגעהויבן שנאָרכן מיט דער נאָז, ווי ער וואָלט פאַרטריבן דעם שלעכטן ריח.

רייזי האָט געוואוסט זיין טבע מיט דער נאָז זיינער, וואָס דערשמעקט אַלע גוטע זאַכן, האָט זי אויף אים אָנגעשריען:

— הויבסט שוין אָן מיט דער נאָז דיינער!

חיים צעלאַכט זיך. דאָס ביסל בראָנפן, וואָס ער האָט נאָר־וואָס גענומען, אין דער מיט פון דעם פיש־עסן, האָט אים פאַרדרייט דעם קאָפּ. ער זאָגט:

— איך האָב זיך דערמאָנט אין עפּעס — און ער צעלאַכט זיך.

— אין וואָס? — פרעגט מאָרים.

— איך האָב מורא, אַז דיין מאַמע וועט נעמען נקמה׳ פון מיר — זאָגט חיים שמייכלענדיק צו רייזין.

— אהא! ער חנדלט זיך שוין צו מיר... — שרייט אויס די מאַמע און פאַרשעמט זיך גלייך. דערוואַקסענע קינדער באַם טיש, קאָן זי ניט ארויסקומען אָפן.

חיים פאַרשטייט וואָס זי מיינט, אָבער ער מאַכט זיך ווי ער פאַרשטייט גאָרניט און צעלאַכט זיך מיט אַ געזונטן געלעכטער.

— איך האָב אַזוינס ניט געזען אין דער גאַנצער וועלט.

— נעם שוין ניט ארויס די עצמות — בעט זיך מאָרים.

— איך האָב היינט געזען פערד אויפן טאָפּ־פלאָר פון אַ הויז.

— אַ וואונדער! — זאָגט מאָטיע. — אין אַמעריקע האַלט מען פערד אויך אין שטאַלן מיט פלאָרס — ערשטער, צווייטער, דריטער.

— אָבער ווי אַזוי גייען די פערד ארויף, מיט טרעפּ? — פרעגט חיים און לאַכט דערביי האַרציק.

— זיי טאַנצן ארויף! — זאָגט כאַצקל.

אַלע באַם טיש לאַכן פון כאַצקלס איינפאַל.

דרייצנטער קאַפּיטל

אייזיק האָט דערהאַלטן אַ בריוו פון פּ..., אַז זיינע זאַכן ווערן געדרוקט אין די קומענדיקע נומערן „וואָכנבלאַט", אַז ער זאָל זיך אָנהויבן נעמען ערנסט צו שריפטשטעלעריי, און זאָל ער שיקן נאָך זאַכן, אַזוי שנעל ווי ער וועט קאָנען — און זאָל ער שרייבן, שרייבן!

דאָס בריוול איז אייזיקן אָנגעקומען פּונקט אין יענעם טאָג, ווען אין זיין פאַך פון דאַמען־היטעלעך איז דערקלערט געוואָרן אַ גענעראַל־סטרייק.

גאַנץ פרי, נאָך אַ שטורעמדיקן מיטינג, וועלכער האָט געדויערט ביז נאָך האַלבער נאַכט, זיינען שוין אַלע שעפּער געווען פּאַראַליזירט.

אייזיק איז געווען איינער פון די פירער פון סטרייק, ווי אויך זיין חבר יפה, וועלכער האָט געאַרבעט מיט אים אין איין שאַפּ.

דער באַלעבאָס פון אייזיקס שאַפּ, אַן אונגאַרישער איד, האָט זיך אַרויפגעאַרבעט פון האוסטאָן סטריט אַף זעקס דריי־און־דרייסיק בראָדוויי, מיט אַ גרויסן שאַפּ, וואָס האָט פאַרנומען אַ גאַנצן עטאַזש און מיט אַ מעשענער גלאַנציקער טאַבליצע מיט גרויסע, גאָלדענע בוכשטאַבן: „וואַכנ־בלוי העט קאָמפּ.". אין דעם דאָזיקן שאַפּ האָבן געאַרבעט פערציק אַרבעטער און אַלע פערציק זיינען אַראָפּ אין סטרייק.

דער אַמאָליקער אונגאַרישער איד — איצט שפּילנדיק די ראָלע פון אַ דייטשן יאַהודי, האָט געהאַלטן אַ פאָרמאַן אין שאַפּ. אַליין זיך מישן אין פאַבריק איז אים, וואַכנבלויען, שוין ניט אָנגעשטאַנען. דער פאָרמאַן איז געווען אַן אייגנאַרטיקער טיפּ פון דער איסט־סייד. ער האָט געקאָנט נאָכשפּילן אַלע ראָלן פון דעם באַרימטן אַקטיאָר דזשייקאָב אַדלער, איז געווען אַן אָנגעזעענער מיטגליד אין דער באַרימטער גענג „פייוו פּאָינטס". און אין זיין געגנט אין דער איסט־סייד, וואו ער האָט געוואוינט מיט זיינע עלטערן, איז ער געווען אַ גאַנצער קנאַקער. פון איין זייט טעראָריזירט קלייניגע געשעפטסלייט און פּושקאַרט־פּעדלער און פון דער אַנדערער זייט, געווען יד־אחת מיט דער פּאָליציי פון יענעם געגנט און געטאָן „טובות" אַלערליי אידן!

דערצו געשפּילט אַ ראָלע פון אַ שתדלן. אויב אַ קעשענע־גנב, אָדער אַזוי עפּעס אַן אויסוואורף, האָט באַדאַרפט האָבן אַ טובה אין די „הויכע פענצטער", האָט דער דאָזיקער פאָרמאַן, מיטן נאָמען סעם, קיינמאָל זיך

ניט אָפּגעזאָגט צו טאָן יענעם די טובה צו זען זיך מיט אַ פּאָליטישן, אָדער הויכן פּאָליציי־באאַמטן.

דער סעם איז דאָס געווען דער פאָרמאַן אין דעם שאַפּ, וואו אייזיק האָט געאַרבעט. אין יענעם שאַפּ זיינען געווען עטלעכע אַרבעטער־אימיגראַנטן און עטלעכע אַמעריקאַנער בחורים, איסט־סיידער בחורים.

און גראָד האָבן די געבאָרענע אַמעריקאַנער זייער שטאַרק געוואָלט דעם גענעראַל־סטרייק.

אייזיק און יפה, צוויי נאַאיווע אימיגראַנטן, האָבן ניט געוואוסט, אַז די דאָזיקע אַמעריקאַנישע איסט־סיידער בחורים מיינען ניט ערנסט מיט זייער סטרייקן.

דער סטרייק איז גערופן געוואָרן צוליב דער העכערונג פון אַ ניקל אַף אַ טוץ, און אַזוי ווי אַן אַרבעטער האָט אין סעזאָן געמאַכט צען טוץ אַ טאָג האָט עס געמיינט נאָך אַ האַלבן דאָלאַר אַ טאָג צו פאַרדינען. אין אַ וואָך פון זעקס טעג האָט עס טאַקע אויסגעמאַכט דריי דאָלאַר מער שכירות.

דאָס האָט די באַלעבאַטים ניט געשמעקט: „וואָס הייסט? דריי דאָלאַר מער אַ וואָך מיטאַמאָל... זיי וועלן דאָס קיינמאָל אין לעבן ניט נאָכגעבן!"

סעם, אַ הויכער, געזונטער „וואָרגעלעץ", מיט אַ רויטן קרעפּטיקן פּנים און מיט צוויי שטאַרקע הענט, וועגן וועלכע ער האָט זיך באַרימט, אַז ווען ער גיט אימיצן אַ קלאַפּ מיינט עס אַ „פיונעראַל" — האָט גראָד לכתחילה געוואָלט נאָכגעבן דעם „ניקל".

— ווען זשע?

— ווען מ'קומט צו אים, ווי מענטשן...

אָבער ער האָט פיינט, אַז מען סטראַשעט אים! ער איז ניט פון די „באָיעס", וואָס שרעקן זיך פאַר אַ סטרייק. אויב טראָבל — קאָם אָן!

דער עיקר האָט ער געוואָלט, אַז עס זאָל אין פאַך ווערן אַ גענעראַל־סטרייק. איצט הויבט זיך אָן דער סעזאָן. זאָל די יוניאָן אָפּשטעלן דעם גאַנצן פאַך, די קליינע שאַפּקעלעך מיט די גרויסע.

דערנאָך, האָט סעם געוואוסט, וועט ער שוין אויסמאַנעווורירן די גרינע חברה פון דער יוניאָן.

ער האָט פאַרשטאַנען, אַז ער האָט זיך אַף וועמען צו פאַרלאָזן. די עטלעכע היגע געבוירענע איסט־סיידער באָיעס וועלן אים העלפן צעבערעכן דעם סטרייק.

„איצט זיינען זיי טאַקע שטאָל־און־אייזן פאַרן סטרייק, גאַנצע שיסער! אָבער לאָזן זיי זיך נאָר אַ ביסל אויסהונגערן, וועלן זיי גאָר אַנדערש רעדן."

אינדערפרי איז אײַזיק געװען באַם שאַפּ מיט אַלע סטרײַקער. איבער בראָדװײ האָבן געשטראָמט גערדיכטע רײען אַרבעטער. אָבער אין יענע יאָרן האָט מען נאָך ניט געװאוסט פון קײן פּלאַקאַטן. די אַרבעטער פון װאַכנבלױיס שאַפּ זײַנען געשטאַנען אין אַ בינטל און געהיט דעם שאַפּ. איבער בראָדװײ איז אױפגעגאַנגען אַ רױטע קײַלעכיקע פֿײַערדיקע ראָד — די זון.

עס איז געװען דער חודש יוני. עס האָט זיך געװיזן צו זײַן אַ הײסער טאָג. אַרבעטער זײַנען געגאַנגען מיט זײערע רעקלעך אױסגעטאָן און געטראָגן די רעקלעך אױף די הענט. אַרום די העלדזער האָבן טײל שױן פּרימאַרגן באַצײַטנס געטראָגן װײַסע פּאַטשײלעס, כדי צו פֿאַרהיטן, אַז דער שװײס זאָל ניט צעװײקן די געפּרעסטע קעלנער.

איבער דער שטאָט איז געהאַנגען אַ פֿאַרנער טומאַן. עס האָט אױסגעװיזן אַזױ װי עס װאָלט געװען כמאַרנע, כאָטש דעם הימל האָט זיך אַפֿילו ניט געחלומט צו פֿאַרװאָלקענען זיך.

די מחנות אַרבעטער, װעלכע האָבן איצט געשפּאַנט איבער בראָדװײ מיט פּעקעלעך אָנבײַסן, האָבן זיך פֿונדעסטװעגן אָפּגעשטעלט נעבן דעם בינט מיט סטרײַקער און זיך נאָכגעפֿרעגט פֿאַראַבנע װעגן אַלע אײנצלהײטן.

— װאָס איז דאָ?

— אַ סטרײַק.

— פֿאַר װאָס סטרײַקט מען?

— ניט פֿאַר נחת.

— אין אַזאַ היץ?

— הערסט... איז דאָך גוט ניט צו אַרבעטן אין אַזאַ היץ.

— באַ װאָס סטרײַקט מען?

— באַ דאַמען־היטעלעך.

— װאָס־זשע װעלן די װײַבער טאָן?...

— אײַך גײט עס אין חכמהנען זיך?...

— װאָס דען האָט איר געװאָלט, אַז איך זאָל זיך אַנידערשטעלן װײנען?...

— װיפֿיל מאַכט באַ אײַך אַן אַרבעטער?

— מיסטער, איר װילט װיסן צופֿיל...

אָט אַזױ שטעלן זיך אָפּ אַרבעטער און פֿרעגן און װערטלען זיך און גײען װײַטער זײער װעג. אײַזיק און יפה שפּאַרן זיך אָן אין אַ װאַנט. אײַזיק נעמט אַרום דעם בריװ פון פּ... און װײַזט יפהן.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט ? — שמייכלט זיך יפה פאַנאַנדער און ווייזט זײַנע ווײַסע ציין.

— איך גלויב זיך אַליין ניט — זאָגט אייזיק אַ פאַרשעמטער.

— ער איז גערעכט פּ... דאַרפסט זיך נעמען אין די הענט אַרײַן. פון דיר וועט זיכער אויסוואַקסן אַ גרויסער שרײַבער.

אייזיק האָט ניט געקענט לײַדן, וואָס מען זאָגט וועגן אים נביאות. ער האָט זיך בשעת מעשה געפילט מאָדנע צעווייקט און שיר האָבן זיך בּאַ אים פון די אויגן ניט אַ גאָס געטאָן טרערן, ווען ער וואָלט ניט מורא געהאַט אויסצוזען סענטימענטאַל.

— וועט מיך אַ גליק טרעפן — האָט אייזיק געזאָגט. — איך וויל בעסער זען, אַז מיר זאָלן געווינען דעם סטרײַק.

— דאָס איז אַ באַזונדערער ענין. דעם סטרײַק וועלן מיר טאַקע געווינען, אָבער דו מוזט זיך נעמען אַ ביסל מער ערנסט.

עס איז אָנגעקומען סעם, דער פאָרמאַן פון שאַפּ, און איז אַרײַן צווישן אייזיקן און יפהן — אפשר וועט ער קאָנען כאַפּן אַ וואָרט פון זייער שמועס, האָט ער געקלערט. די צוויי חברים האָבן אים ניט דערוואַרט. זיי האָבן אָפּגעהאַקט זייער שמועס אין דער מיט.

סעם האָט געשמייכלט און געבלישטשעט מיט זײַנע גאָלדענע ציין. עס איז געווען אַן אומהיימלעכער שמייכל פון אַ געזונט פּנים מיט דעגענערירטע גאָלדענע ציין.

— הייסט עס, אַז מען סטרײַקט...

— איר זעט'אָך...

— הע, מאַכט זיך ניט נאַריש — זאָגט סעם.

— מיר מאַכן זיך שוין גאָרנישט נאַריש — זאָגט אייזיק — עס איז אַ סטרײַק.

— איבער אַ לויזיקן ניקל — שטשירעט סעם מיט זײַנע גאָלדענע ציין.

— בּאַ אונדז אַרבעטער איז עס אַ פאַרמעגן.

— אַ פאַרמעגן... אָבער דאָס וואָס איר וועט פאַרלירן שטייענדיק דאָ אין סטריט — זאָגט סעם, נעמענדיק בשעת מעשה אייזיקן בּאַם לאַץ פונעם ראָק. — איך רעד'עך איצט מיט אײַך. איר האָט'עך סמעקאַלקע... מילא די איבעריקע אַרבעטער זײַנען דאָך אייזלען, פערד... איך פרעג בּאַ אײַך, איז דאָס אַ חכמה צו נעמען און אָפּצושטעלן אַ גאַנצע פעקטאָרי פונקט דענסמאָל ווען עס איז דאָ אַ ביסל ביזנעס ? !

— אודאי ! ווען דען זאָל מען סטרײַקן מיט אַ באָס ? — פרעגט יפה.

סעם גיט זיך אַזש אַ טרייסל, אים איז ניט אנגענעם צו הערן אַזוינע ווערטער.

— און צוריקגערעדט — זאָגט סעם — וואָס גייט עס אייך אָן, וואָס עס טוט זיך אין אַנדערע שעפּער? באַ מיר איז דאָך אייך גוט, ווי די וועלט. און ווען איר רעדט צו מיר ווי מענטשן גיב איך אייך דעם ניקל — און פּטור.

— וואָס דאַרפן עפּעס נאָר מיר רעדן ווי מענטשן? — וואַרפט אַריין אייזיק. — מיר רעדן אַזוי ווי אַרבעטער מיט מענטשן־ווירדע דאַרפן רעדן.

סעם גיט אַ גלאַנץ אויס אַ פּאָר גרויע גרויסע אויגן אויף אייזיקן:

— ספּעציעל איר!... איר ביידע האָט זיך טאַקע וואָס צו באַקלאָגן אויף אַמעריקע... אין שניפּעשאָפּ האָט איר דאָך דאָס אויך ניט פאַרדינט! כ׳לעבן, עס איז אַ שאַנדע פאַר אַמעריקע! זאָגט בעסער דעם גאַנצן באַנטש, אַז מען זאָל אַרויסגיין אַרבעטן.

— ווען דער סטרייק וועט זיין געסעטלט! — זאָגט אייזיק — וועט מען אַרויסגיין אַרבעטן.

— איך גיב אייך די לעצטע וואָרנונג! איר האָט צייט איידער איך גיי אַרויף. דערנאָך וועט זיין שפּעט! — מאַכט סעם אַ באַוועגונג, ווי אַוועקצוגיין.

— סטראַשעט ניט די געגנדז! — ווייזט אים יפה זיינע געזונטע ווייסע ציין.

סעם איז אַוועק אָן אַ זיי־געזונט, מיט אַ פּנים פול מיט רציחה. ער האָט אויסגעמיטן דאָס רעדל מיט די איבעריקע אַרבעטער פון שאָפּ. די אַרבעטער האָבן אים נאָכגעקוקט מיט חוזק.

סעם, דער גרויסער מאַכער און יוסטער באָס, האָט איצט אויסגעוויזן אין זייערע אויגן אומבאַהאָלפן. עס האָט זיך געהערט ווי די אַרבעטער האָבן צווישן זיך, זיך איבערגעשריען:

— ער איז געבליבן מיטן בייטשל!

— ניטאָ מער קיין פערדלעך!

אייזיק און יפה זיינען צוגעקומען צום רעדל מיט אַרבעטער און איבער־דערציילט וואָס סעם האָט געזאָגט און וואָס זיי האָבן אים געענטפערט.

— ער וועט בעסער ווערן!

— עס בריט אים!...

דערנאָך איז אָנגעקומען דער סעקרעטאַר שטערנבאַך. אַ נידעריקער שטאַרקער בחור מיט גרויסע ברוינע אויגן און מיט פלייסיקע געשמאַקע ליפּן.

— דער סטרייק איז אַ הונדערט פּראָצענט! — זאָגט שטערנבאַך מיט זיין אייגנטימלעכן ברוגזן טאָן. כאָטש דאָס וואָס ער האָט געזאָגט האָט אים

בשום אופן ניט געגעבן קיין אורזאך צו זיין ברוגז. — איצט ווען מיר גיין ערגעץ דינגען א זאל צו פארזאמלען זיך.

— טאקע! — שטימט איין אייזיק. — מ׳קאן קיין סטרייק ניט פירן אזוי־א אין מיטן גאס.

— אבער וואו נעמט מען די קלינגערס?... פאר א זאל דארף מען באצאלן... און מיר האבן ניט קיין פאנדן — בייזערט זיך, ווי געוויינלעך, שטערענבאך.

— אין די זאכן בין איך ניט קיין מומחה — זאגט אייזיק.

— מיר ווען א לויף טאן צו די אידישע געווערקשאפטן — זאגט שטערענבאך.

— אבער מ׳קאן די ארבעטער ניט איבערלאזן דא אליין — זאגט יפה שטילערהייט שטערענבאכן אפן אויער.

— איינער פון אייך קאן דא בלייבן מיט די ארבעטער.

עס איז אזוי געבליבן. יפה איז געבליבן מיט די ארבעטער און אייזיק מיט שטערענבאכן זיינען אוועק צו די אידישע געווערקשאפטן.

פערצנטער קאַפּיטל

אייזיק און שטערנבאַך האָבן דערוויַיל געמאַכט אַ שפּאַציר איבער עטלעכע גאַסן, וואו עס זיינען געווען סטרייקנדע שעפּער. באַ יעדן שאַפּ זיינען די אַרבעטער געשטאַנען אַפן טראָטואַר אין בינטלעך. און באַ יעדן שאַפּ איז געווען אַ צווייער קאָמיטע פון דער סטרייק־עקזעקוטיווע. צווישן די אָנ־געזעענע עקזעקוטיוו־מיטגלידער פון דעם דאַמען־היטלעך סטרייק האָבן זיך געפונען אַזוינע בחורים, ווי קוילין און מאַרטין, אידישע בחורים, געבוירענע אַמעריקאַנער.

קוילין איז געווען אַן אינטעליגענטער ראַפינירטער בחור, מיט אַ קלאָרן מח. ער האָט געקאַנט צעגלידערן אַ סיטואַציע און זי קלאָר אויסטייטשן. ער איז ניט געווען קיין סאָציאַליסט, אָבער אים האָט זיך זייער געוואָלט רעפאָרמירן דאָס לעבן פון דעם אַרבעטער אין אַמעריקע.

מאַרטין האָט געזאָלט ענדיקן די הויכשול און אַריינגיין אין אוני־ווערזיטעט, אָבער די אומשטענדן אין זיין פאָטערס הויז האָבן זיך געביטן און ער האָט געמוזט גיין אַרבעטן. ער האָט זיך זייער ווינציק אָריענטירט אַפן אַרבעטער־קלאַס, וויַיל ער האָט נאָך אַלץ געטרוימט זיך אַרויסצורייסן פון שאַפּ און אַריין אין קאַלעדזש.

אַז די דאָזיקע צוויי בחורים האָבן דערהערט פון אייזיקן און שטערנ־באַכן, אַז זיי גייען צו די סאָציאַליסטן נאָך מאָראַלישער און פינאַנציעלער הילף, זיינען זיי ביידע געווען קעגן דעם פּלאַן.

סאָציאַליזם איז באַ קוילינען געווען טריף. וואָס האָט מען דען געוואָלט מיטן סטרייק? ניט מער, ווי אַ ביסל פאַרבעסערן די לאַגע פון די היטל־מאַכער. און דאָ קריכט מען שוין אַריין צו די סאָציאַליסטן. עס וועט ווערן אַ פּאָליטישער סטרייק. עס איז פאַר די וואַלן. די סאָציאַליסטן וועלן אויס־נוצן דעם סטרייק פאַר זייערע קאַנדידאַטן און דער סטרייק וועט זיך פאַרציען אין דער לאַנגער באַנק אַריין. ניין! דער סטרייק אונדזערער מוז געוואונען ווערן העכסטנס אין צוויי וואָכן, אויב ניט איז ער אַ פאַרלוירענער.

מאַרטין האָט זיך גאָר דערשראָקן פאַרן סאָציאַליזם. ער האָט געהאַט אַ באַגריף, אַז דאָס איז אַ רויטע צעשטערנדיקע מאַכט, און ער וואָלט ניט וועלן זיך אָנהויבן מיט די רויטע. דער סטרייק וועט פאַרלירן די סימפּאַטיע פון דער „עפנטלעכער מיינונג״.

עס זיינען אָבער געווען אַנדערע חברים פון דער עקזעקוטיווע, וועלכע זיינען געווען אימיגראַנטן. און צווישן זיי עטלעכע זייער באַוואוסטזיניקע אַרבעטער. באַבסקי, אַ שוואַכער מיט אַן אויסגעבליכט פּנים, אָבער אַ פייער־דיקער רעדנער און אַגיטאַטאָר. גאָלדין, אַן אָנפּאַנגער־אַקטיאָר, וועלכער האָט דעקלאַמירט רעוואָלוציאָנערע לידער און געוואָרפן מיט זיין טשופּרינע האָר בײַ די ווערטער: „שטיי אויף, דו אַרבעטער־שקלאַף!" יאָזעפּסאָן, דער הויכער פּאַרטראַכטער בחור מיט די שיינע מאַניערן און פייערדיקע מעשים. בײַ אים אַלס סאָציאַליסט־רעוואָלוציאָנער איז ניט געווען קיין מינדסטער צווייפל, אַז דאָ אין אַמעריקע וועט מען מוזן שאַפן אַ רעוואָלוציאָנערע „באָיעוואָיע" אָרגאַניזאַציע, אַנדערש וועט מען דאָ צו גאָרנישט דערגיין.

און עס איז נאָך געווען אַן אויסנאַם מיט איינעם אַ חבר פון דער עקזעקוטיווע, וועלכער איז געווען אַן איטאַליענער. זיין נאָמען איז געווען טאָני. דאָס איז געווען אַ פּראָסטער אַרבעטער. ער האָט געאַרבעט פון קליינוויז אָן אין אַ שאַפּ און בײַ אים האָט געברענט אַ שנאה צו די באָסעס. אים האָט ניט געאַרט, וואָס מען זאָל ניט טאָן, אַבי מען זאָל עפּעס אַרויס־רייסן פון די באַלעבאַטים.

אין גאַנצן פאַך איז ניט געווען אַ צווייטער צו טאָנין, וואָס זאָל זיין אַזוי איבערגעגעבן דער יוניאָן. אַז ער האָט דערהערט, אַז מען וויל גיין צו די סאָציאַליסטן, איז ער געוואָרן פול מיט שמחה. ער האָט גערעדט ענגליש מיט דעם באַוואוסטן איטאַליענישן דיאַלעקט. עס האָט געהאַט אַלע טויזנט טעמים, ווי אַזוי ער האָט זיך אויסגעטענהט מיט די געגנער פון סאָציאַליזם.

— מי קער?... באָס נאָ קער פאָר מי... אי נאָ קער פאָר אים... אי נאָ סקערד פאָר די רעדס...

טאָני האָט אָבער פאָרגעשלאָגן, אַז דערווייל דאַרף מען ניט אויסגעבן קיין געלט אויף אַ זאַל.

ער האָט גענומען די גאַנצע חברה פון דער עקזעקוטיווע און מיט זיי אַוועק אין גרייט־דזשאָונס פליים. דאָרטן האָט זיך געפונען אַ ביר־סאַלון, וואו מען האָט אויך געבראָטן סטייק־פליייש פאַר אַרבעטער. מ'האָט דאָרט געקראָגן אַ געבראָטענעם סטייק אויף קוילן און אַ גרויסע גלאָז ביר מיט ברויט און מיט געזייערטע פעפערלעך פאַר פופצן סענט. אין הינטערגרונט פון אַט־דעם סאַלון איז געווען אַ הויף מיט אַן אַלטן בוים, פון דעם מין ביימער, וואָס מען רופט אין אַמעריקע קאַטן־וואָוד. די בלעטער זיינען לאַנגע, ענלעך צו נים־בלעטער, די צווייגן געדיכטע און צעוואַקסענע, אַזוי אַז דער גאַנצער קאָפּ פונעם בוים האָט איבערגעדעקט און באַשיצט פון דער זון דעם גאַנצן

שטח פון דעם הויף. אמת, עס איז אין הויף ניט געוואקסן קיין גראָז. צי דערפאַר וואָס די שטראַלן זיינען ניט צוגעקומען צו דער ערד, צי דערפאַר וואָס דאָרטן זיינען געווען אָנגעוואָרפן שטיינער, גלאָז און פלעשער און אייזערנע רייפן פון פעסלעך ביר און אַלטע איבערגעפוילטע קליעפּקעס.

דער באַלעבאָס פון סאַלון האָט געקענט טאָנין און ער האָט באַוויליקט דאָס גאַנצע פּלאַץ פאַר די סטרייקער מיט צוויי באַדינגונגען: ערשטנס, אַז אין דער שעה צווישן צוועלף און איינס זאָלן די סטרייקער אויסליידיקן דעם סאַלון, ווייל דעמאָלט איז דער סאַלון פאַרנומען מיט קונים. עס איז מיטאָג־צייט. צווייטנס, אַז אַלע סטרייקער, דערפאַר וואָס מען גיט זיי דאָס אָרט פריי צו פאַרזאַמלען זיך, זאָלן זיך פאַרפליכטן צו קויפן זייער עסן דאָ אין סאַלון.

האָבן די חברים צוגעשטימט און מען איז אַרויס אין די גאַסן צו די סטרייקער צו ברענגען זיי אין סאַלון.

אייזיק מיט שטערנבאַכן זיינען אַוועק צו די „געווערקשאַפטן". אַפן וועג האָט דערוויל אייזיק באַקומען די געלעגנהייט צו דערקענען בעסער שטערנבאַכן.

— אויב די געווערקשאַפטן וועלן אונדז ניט שטיצן פינאַנציעל — האָט שטערנבאַך געזאָגט צו אייזיקן — וועלן מיר גיין צו דער ס. ל. פּ.

— און אויב די ס. ל. פּ. וועט אויך ניט קאָנען שטיצן מיט געלט? — האָט אייזיק געפרעגט. ער האָט געוואָלט הערן, וואָס שטערנבאַך וועט זאָגן.

— אויב די ס. ל. פּ. וועט אויך ניט שטיצן אונדזער סטרייק מיט געלט — האָב איך עס אין דער ערד.!

— חבר, וואָס מיינט איר מיט אַזוינע רייד? — האָט אייזיק דער־שטוינט געפרעגט.

— איך מיין גאַנץ פּשוט — הויבט שטערנבאַך אויףביידע הענט און בייגט אויס זיינע דלאָניעס, ווי צוויי רונדע כלים אַף עפּעס אָנצושעפּן. — אויב עס וועט ניט זיין קיין געלט, אַרבעט איך ניט. נאָו סער, אָן געלט אַרבעט איך ניט!

— אָבער, חבר, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין רייד? — האָט אייזיק ניט געקאָנט פאַרשטיין.

— איך וויל קיינעם ניט טאָן קיין טובֿות, און אַף עולם הבא אַרבעט איך ניט — חזרט איבער שטערנבאַך.

— און די באַפרייאונג פון די אַרבעטער?

— דערציילט עס אייער באָבען, ניט מיר — זאָגט שטערנבאַך.

אייזיק האָט געפילט ווי זיך אומצוקערן צוריק צו די ארבעטער און זיי זאָגן וואָס איינער פון זייערע „פירער” טראַכט וועגן זיי. אָבער ער האָט מורא געהאַט צו צעברעכן דעם קאָמפּלוסטיקן סטרייק מיט דעם, וואָס ער וועט אויפדעקן אזוינע זאַכן.

דערווייל זיינען זיי צוגעקומען צו הונדערט פינף־און־זיבעציק איסט בראָדוויי. דאָרט האָט באַדאַרפט זיין דער אָפיס פון די „אידישע געווערק־שאַפטן”. אייזיק האָט אַ קוק געטאָן אויף דעם קליינעם אַלטמאָדישן פיר־שטאָקיקן הויז, איבער וועלכן עס איז געהאַנגען אַ גרויסע שילד: „פאַר־ווערטס”, און אים איז געוואָרן זייער ניט באַקוועם. די דאָזיקע צייטונג האָט הוישיקעלע, זיין ברודער, פּשוט געשלונגען יעדן טאָג. אָבער אים, אייזיקן, איז זי שטאַרק פריקרע געווען מיט איר גאַסן־לשון און מיט איר „געלן” סאָציאַליזם.

ארויפגייענדיק מיט די טרעפּ איז אייזיקן אויפגעפאַלן די פיל ווייבער מיט פּאַרוקן און מיט שאַלעכלעך, וואָס גייען אַראָפּ מיט די טרעפּ און זיי רעדן עפּעס אַזוי סודותדיק וועגן דער געטלעכער חכמה פון דעם רעדאַקטאָר.

שטערענבאַך האָט עס מסתם ניט באַמערקט, אָבער אייזיק האָט ליב געהאַט צו הערן און זען, וואָס עס טוט זיך ארום אים.

— איך האָב געזאָגט, זאָג איך, צו מיין מיידל, לאָז מיך — איך וועל ארויפגיין צום רעדאַקטאָר און אים אַלץ דערציילן — זאָגט איין אידענע צו דער צווייטער און איר רויט פּנים מיט די צוויי דימענטענע אוירינגלעך אין אירע אויערן שיינען פון גרויס נחת.

— אַזאַ יאָר אויף מיר! אַ גאָלדענער מענטש, אַ צדיק גאָר, ניט קיין רעדאַקטאָר! — זאָגט די צווייטע אידינע. — איר האָט ניט געזען, ווי זיין פּנים האָט געשמייכלט, און נאָך איידער איר האָט אים דערציילט פון דעם אומגליק... האָט ער שוין פאַרשטאַנען, אַז עס איז דאָ אַן אומגליק...

— ניט אומזיסט האָט מען אים אנידערגעזעצט אויף דעם שטול פון אַ רעדאַקטאָר, אוי ווי...

אייזיק און שטערענבאַך זיינען אריין אין קאָרידאָר און זיך אַ פרעג געטאָן בּאַ דעם פענצטערל אויף די „אידישע געווערקשאַפטן”.

— אַפּסטערז! — איז געקומען אַ בייזער ענטפער.

— אמתער „בערדיטשעווער” אידיש: „אַפּסטערז” — האָט אייזיק געטראַכט.

זיי זיינען געגאַנגען פון איין שטאָק צום אַנדערן, ביז זיי זיינען ענדלעך

אריין אין א גרויסן צימער, וואו בײַ א לאַנגן טיש זײַנען געזעסן עטלעכע מענטשן אין די הױלע אַרבל און געשריבן.

— וואָס האָט איר געוואָלט? — פרעגט א קלײנטשיק מענטשל, וועלכער איז געזעסן בײַם ברעג־טיש נעבן דער טיר.

— מיר ווילן דעם סעקרעטאַר פון די געווערקשאַפטן.

— סיי! די לײַטע דאַרפן צו אײַך — ווײַזט ער אָן אויף אײנעם מיט א רויט פּנים און מיט קלײנע ממזרישע אויגן.

— וואַצימעטער? — פרעגט דאָס רויטע פּנים.

— מיר זײַנען פון א יוניאָן — זאָגן בײדע, אי אײַזיק אי שטערנבאַך. בײדע זײַנען דערשראָקן.

אײַזיק האָט אָבער ניט פאַרגעסן אין זײַן צעשראָקנקײט אָנצוקוקן דעם מיטן רויטן פּנים. דאָס שמאַלץ האָט זיך בײַ אים צעגאָסן איבערן פּנים פון וואוילטאָג.

— פון וואָס פאַר א יוניע? ! — בײַזערט זיך דאָס שמאַלץ־פּנים.

— פון די „ווײַער פריים מײקערס" יוניאָן.

— ניט געהערט.

— מיר סטרײַקן איצט.

— ווער האָט אײַך געהײסן סטרײַקן?

— וואָס הײסט ווער? מיר האָבן באַשלאָסן בײַ א מיטינג צו רופן א גענעראַל־סטרײַק.

— אָ־וואַ, א גענעראַל־סטרײַק! און וויפיל מעמבערס האָט איר אין דער יוניע?

— בײַ הונדערט מיט אכציק.

— כאַ, כאַ! — הײבט אָן דאָס פעטע פּנים צו לאַכן. — הערט נאָר, חברה! א יוניע פון הונדערט מיט אכציק מעמבערס האָט דערקלערט א גענעראַל־סטרײַק!...

אײַזיק מיט שטערנבאַכן האָבן זיך איבערגעקוקט. זײ האָבן זיך בײדע פאַרשעמט און ווען זײ וואָלטן געקאָנט וואָלטן זײ באַלד דאָ אײַנגעזונקען פאַר בושה.

די חברה וואָס איז געזעסן אַרום טיש און געשריבן, האָט אויפגעהויבן ביטול־אויגן און מיט זײ אַרומגעטאַפּט אײַזיקן מיט זײַן חבר דעלעגאַט.

שטערנבאַך, וועלכער האָט אַלע מאָל געמאַכט דעם אײַנדרוק, אַז ער בײַזערט זיך בשעת ער פּלעגט רעדן, האָט איצט עפּעס גענומען זאָגן.

— איר מאַכט „פאַן" (חוזק)...

אָבער דער מיטן רויטן פּנים האָט אים נישט געלאָזט ענדיקן.

— גייט, זייט מוחל. דאָ האָט מען ניט קיין צייט. דאָ איז די רעדאַקציע.

עס האָט געערדט די רעדאַקציע... און אייזיק האָט זיך גוט איינגעהערט. דער טאָן פון די ווערטער, האָט אייזיקן זיך אויסגעוויזן, איז גאָר פון א פּורמאַן אָדער פון א פּושקאַרט־פּעדלער און נישט פון קיין שריפטשטעלער.

אייזיק איז אַראָפּ אין גאַס און געוואַרט אַף שטערענבאַכן.

שפּעטער מיט עטלעכע מינוט איז שטערענבאַך אַראָפּגעקומען אין גאַס און זיין פּנים איז אויך געווען רויט און פאַרשוויצט. זיינע צוויי גרויסע אויערן האָבן געפלאַמט. ער האָט אונטערגעפּאַנפּעט מיט דער נאָז און זיך געבייזערט:

— איך האָב זיי דאָרט געגעבן, אַז אַ כאַליערע האָט זיי גענומען!... פּיאַווקעס, פּאָליטישנס און גרעפּטערס!...

וואו ערגעץ א נידעריק וואָרט, וואָס שטערענבאַך האָט נאָר געקאָנט גע־פינען, האָט ער אויסגעלאָזט צו די מענטשן פון הונדערט־פינף־און־זיבעציק.

— זיי נעמען זיך שטאַרק צום האַרצן... — זאָגט אייזיק.

— איך האָב געפּועלט א נאָטיץ אין „פאָרווערטס" וועגן סטרייק — באַרימט זיך שטערענבאַך.

ביידע חברים זיינען אַוועק אין לאָקאַל פון דער ס. ל. פּ.

שטערענבאַך האָט געגעבן אייזיקן אָנצוהערן, אַז ער איז בא דער ס. ל. פּ. א גאַנץ נאָענטער מענטש.

— פריער האָט איר געזאָגט, אַז איר זיינט א נאָענטער מענטש אין „פאָרווערטס" — האָט אייזיק פאַרגוואָרפן שטערענבאַכן — און איצט זאָגט איר, אַז איר זיינט א נאָענטער מענטש בא דער ס. ל. פּ.

— אין אַמעריקע דאַרף מען זיין אומעטום א נאָענטער מענטש — פּאָרט אָפּ בייז שטערענבאַך.

אייזיקן איז געוואָרן דער דאָזיקער בחור אַלץ מער און מער ניט צום האַרצן. ער האָט באַשלאָסן צו האַלטן א שאַרף אויג אַף אים. ער איז מיט אים אַריין אין דעם לאָקאַל, וואָס איז געווען א קעלער אַף איסט בראָדוויי. דער קעלער איז געווען צעטיילט אין קליינע צימערלעך. טירן האָבן געפירט פון איין צימער אין אַנדערן. אַף דער וואַנט, אין איין צימער, א בילד פון קאַרל מאַרקס מיט א צעפּאַטלטער שוואַרצער באָרד מיט גרויע פּעדים אין דער באָרד. אַף א צווייטער וואַנט א פּאָרטרעט פון לאַסאַל — א הויכע, שלאַנקע פיגור. אַף א דריטער וואַנט א פּאָרטרעט פון דעניעל דע־ליאָן —

אַן אויסטערלישׁ פּנים מיט אַ געדיכטער שוואַרצער באָרד, וואָס גיט אים דאָס אויסזעען פון אַ פּוריטאַנער פּויער.

באַ אַ דעסק איז געזעסן אַ יונגערמאַן מיט אַ טונקעלן פּנים, ריין ראַזירט און מיט שוואַרצע וואָנטשעס. די האָר פון זיין קאָפּ פּאַרקעמט מיט אַ שאַרפן פּונקט אין דער מיטן פון קאָפּ. דער דאָזיקער מענטש איז קאָנטיק געווען זייער נייגעריק צו זען צוויי מענטשן אַריינקומען צו אים. אין דער לופט אַרום און אַרום איז געווען שטיל. אַ פליג איז געפלויגן און געזשומעט.

— העלאָ, גענאָסע של—ג! — באַגריסט זיך שטערענבאַך און גייט צו גלייך צום יונגנמאַן באַם דעסק.

— אָ, העלאָ, מיט וואָס קאָן איך דינען? — האָט של—ג געפרעגט און זיינע אויגן האָבן געפינקלט מיט גוטסקייט.

— מיר זיינען אַרוים אין אַ גענעראַל־סטרייק.

— ווער איז דער „מיר“?

— די „ווייער־פּריים מייקערס“ יוניאָן — רופט זיך אָפּ אייזיק, כדי צו לאָזן וויסן, אַז ער איז אויך דאָ.

— דאַמען־היטעלעך? געהערט, געהערט — זאָגט דער יונגערמאַן. — און איר ווילט מסתּם אונדזער הילף?

— ווי געוויינטלעך — זאָגט שטערענבאַך און גיט פון אונטן אַ צי באַ דער פּאָלע אייזיקן. דאָס האָט ער אים אויפמערקזאַם געמאַכט איז דער שטיל, ווי אַזוי מען נעמט דאָ באַ דער ס. ל. פּ. אויף אַן אַרבעטער־סטרייק.

— אַ סך אַרבעטער? — פרעגט של—ג. און עס איז קאָנטיק (אייזיקן), אַז ער היט זיך מיט יעדן וואָרט אַזוי ווי מען היט זיך מיט אַן איידעלער כּלי פון גלאָז, ווען ער רעדט וועגן אַרבעטער.

— ניט קיין סך — זאָגט אייזיק. — אינגאַנצן הונדערט מיט אַכציק.

— ס׳מאַכט ניט — זאָגט דער יונגערמאַן. — דער עיקר — צי איז דער סטרייק הונדערט פּראָצענט.

— חוץ איין שאָפּ, וואו עס אַרבעטן איירישע אַלטע מוידן, זיינען אַלע איבעריקע שעפּער אַראָפּ אין סטרייק — דערקלערט שטערענבאַך.

אייזיק שאָקלט צו מיטן קאָפּ און דער יונגערמאַן קוקט אויף אים מיט זיינע צוויי גרויסע טרוימערישע אויגן.

— ווי איז אייער נאָמען? — ווענדעט זיך של—ג צו אייזיקן.

אייזיק זאָגט אים זיין נאָמען.

— אָ, זיינט איר דאָס אפשר דער שרייבער וואָס האָט איז היינטיקן נומער באַ אונדז אַ נאָוועלע? — פרעגט מיט רעספּעקט גענאָסע של—ג.

אייזיק האָט זיך א ביסל פאַרשעמט. ער האָט ניט געקאָנט לײַדן, אַז שטערענבאַך זאָל וויסן, אַז ער איז אַ שרײַבער. אַזאַ משוגעת איז עס בײַ אים געווען צו זײַן אינקאָגניטאָ.

שטערנבאַך האָט זיך געמאַכט, ווי ער האָט גאָר ניט געהערט, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען.

— שוין לאַנג, אַז איר שרײַבט? — פרעגט של—ג בײַ אייזיקן, מיינענ־דיק מיט דעם אים צו דערמוטיקן, ווײַל ער האָט באַמערקט ווי אייזיק האָט זיך פאַרשעמט.

— אָ, עס איז ניט וויכטיק — האָט אייזיק זיך געפּרוּווט אַרויסצודרייען פון דער לאַגע.

— פ... דער רעדאַקטאָר איז שטאַרק באַגייסטערט פון אייער זאַך — זאָגט של—ג. — אונדזער אַרבעטער־באַוועגונג וועט זײַן שטאָלץ מיט אײַך... אָבער פאַרוואָס שרײַבט איר ניט פון אַרבעטער־לעבן?

אייזיק האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן. ער האָט אָפן אָרט זיך ניט אָריענטירט. עס האָט אים אויסגעוויזן, אַז של—ג איז גערעכט. טאַקע, פאַרוואָס האָט ער געשריבן זײַן ערשטע זאַך וועגן קלויזניקעס פון קליינעם שטעטל, פון יענער זײַט ים?

אָט איז ער אַן אַרבעטער; זײַנע ברידער זײַנען אַרבעטער; אַלע זײַנע חברים און חברטעס זײַנען אַרבעטער; אָט האָבן זיי געגרינדעט די ערשטע „ווייער־פּריים מייקערס" יוניאָן; אָט איז זײַן ברודער הווישיקעלע דער אָנפירער פון אַ יוניאָן אין בליקער סטריט; אָט איז אַ גענעראַל־סטרייק בײַ זיי אין פאַך און עס איז אויך געווען אַ גרויסער סטרייק אין בליקער סטריט מיט אַ שטיקל קאַמף קעגן דעם אייגענעם טאַטן מיט די ברידער; אָט קען ער שוין, אין די פּאָר יאָר וואָס ער איז אין אַמעריקע, עטלעכע שעפּער; עס איז אים אויסגעקומען צו באַקענען זיך מיט אַלערליי אַרבעטער און באַלעבאַטים און משרתים פון די באַלעבאַטים.

און ווען ער הויבט אָן שרײַבן, באַשרײַבט ער גאָר אַ בית־מדרשניק פון אַ קליין שטעטל...

של—ג איז גערעכט. אייזיק זאָגט:

— איך בין אַן אָנהויבער און דערפאַר האָב איך זיך גענומען צו אַ גאַנגבאַרער טעמע...

— אַזוי?.. — שמייכלט של—ג. — פאַרטראַכט זיך נאָר, ווי די אַרבעטער וואָלטן אײַך געלייענט, ווען איר באַשרײַבט זייער לעבן.

אייזיק האָט דערפילט ווי ער איז ניט צוגעגרייט צו רעדן וועגן דעם

ענין אין דעם מאָמענט. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן. ער האָט נאָר געשאָקלט מיטן קאָפּ און געשמייכלט, ווי אַ פאַרלוירענער.

של—ג האָט עס אָנגענומען פאַר אַ צושטימונג פון אייזיקס זייט. ער האָט זיך צוריק אומגעקערט צום ענין „סטרייק" און פאַרשריבן אַלץ אויף אַ שטיקל פאַפּיר און צוגעזאָגט, אַז נאָך היינט אָפּדערנאַכט וועט ער עס פאַר־ברענגען פאַר דער עקזעקוטיווע און מאָרגן וועט ער געבן אַן ענטפער, וואָס וועט זיכער זיין, אַז זיין פּאַרטיי נעמט אויף דעם קאַמף.

אייזיק מיט שטערנבאַך זיינען אַוועק פאַרפּלאָנטעט און פול מיט מונטערקייט צו די סטרייקער אין ביר־סאַלון.

אין ביר־סאַלון איז איצט געווען מיטאָג־צייט. די סטרייקער זיינען דערפאַ־ אַרויס אין הויף וואָס אין הינטערגרונט פון סאַלון.

עס איז אָנגעגאַנגען אַן ענערגישע רייניקונג פון די שטיקער גלאָז און אַלטוואַרג, וואָס אַרום דעם גרויסן בוים.

חברה האָבן אויפגעקליבן די אַלע זאַכן, צונויפגעלייגט אין אַ בערגל, עס אונטערגעצונדן און מיט אַן אַלטן בעזים אָפּגעקערט דאָס שטיק ערד. דער בוים איז געשטאַנען מיט זיין שיינעם רונדן שטאַם און מיט דער שיינער קאָרע, אין וועלכער עס איז געווען טויזנטער און מיליאָנען רינגעלעך און קנייטשעלעך. די קרוין פון בוים האָט זיך אָנגעהויבן אין דער הויך, מיט פיר גראָבע שיין־אויסגעבויגענע צווייגן, וועלכע האָבן זיך געשטרעקט אין אַלע פיר זייטן פון הימל. פון דער ערד ביז צו די צווייגן איז געווען צוויי מאָן די הויך און דער גאַנצער קאָפּ פון בוים איז געווען געדיכט באַוואָקסן מיט ג־עסערע און קלענערע צווייגן, אַזוי אַז דער בוים האָט אַריבערגעשטיגן מיט זיין הויכקייט איבער די פיר־שטאָקיקע הייזער.

דאָ אויף דער ערד אונטערן בוים איז די זון ניט צוגעקומען. עס איז געווען קיל און לופטיק.

האָבן זיך אַלע סטרייקער אויסגעזעצט אויף דער ערד אַרום בוים און שטערנבאַך האָט זיי דערציילט די גאַנצע מעשה, ווי אַזוי די ס. ל. פּ. פּאַרטיי גרייט זיך אַריינצוואַרפן אין קאַמף.

די אַרבעטער האָבן געפּליעסקעט מיט זייערע הענט און זיך געפרייט, ווי קינדער וועלכע מ'פירט אַרויס דאָס ערשטע מאָל אין וואַלד אַריין און מ'דערציילט זיי שיינע מעשהלעך.

פופצנטער קאפיטל

די ערשטע טעג פון דעם גענעראַל־סטרייק בא די דאַמענהיט־אַרבעטער האָט אייזיק געפילט פונקט ווי אַ סאָלדאַט אין לאַגער. ווען עס איז נאָך געווען בלויער פרימאָרגן אין די פענצטער, איז אייזיק אויפגעשטאַנען. און אַז די מאַמע רייזי האָט דערהערט אייזיקן אַרומגיין שטיל איבער דער שטוב, איז זי אויך אויפגעשטאַנען און פאַר אים צוגעגרייט קאַווע מיט צוויי לויזע אייער.

אייזיק האָט אַזוי פרי ניט געקאָנט עסן. אָבער די מוטער האָט איבער אים אַזוי לאַנג איינגעטענהט, ביז ער האָט איר צוליב געטאָן און אויסגעטרונקען די צוויי לויזע אייער.

דערווייל האָט אים די מוטער אַריינגעלייגט אין קעשענע עטלעכע סענט:

— ווייַ איז מיר, גייסט אַוועק אַף אַ גאַנצן טאָג ביז שפּעט באַנאַכט!

— ווי לאַנג וועט עס אַזוי געדויערן? — האָט די מוטער געוואָלט וויסן.

— ביז מיר וועלן געווינען — האָט איר אייזיק געענטפערט.

דער טאָג האָט זיך אָנגעהויבן מיט שטיין באַם שאַפּ און היטן, אַז דער באַלעבאָס זאָל ניט אַרויפנעמען קיין סקעבס. אַלע אַרבעטער פון אייזיקס שאַפּ זיינען געשטאַנען אַ גאַנצן פרימאָרגן באַם שאַפּ און געהיט.

אייזיק האָט שוין אין די פּאָר טעג, זינט דעם סטרייק, געקענט אַלע מענטשן, וועלכע זיינען אָפט אַריינגעגאַנגען אין דער געביידע, וואו זיין שאַפּ איז געווען.

אויב עס האָט זיך געוויזן עפּעס אַ ניי פּנים, איז אייזיק באַלד נאָכגעגאַנגען דעם נייעם מענטשן, מיט די טרעפּ־אַרויף, ביז ער האָט פּינקטלעך זיך דערוואוסט וואוהין דער נייער מענטש גייט.

אין דער געביידע זיינען געווען נאָך צוויי שעפּער. איינער פון „ביטלען" און דער צווייטער פון רענצלעך. האָט מען באַדאַרפט גוט אויסשטודירן די פּנימער פון די מיידלעך און בחורים, וואָס האָבן געאַרבעט אין די שעפּער פון ביטלען און רענצלעך.

אייזיק האָט געמיינט, אַז ער איז אַ ספּעציאַליסט אַף אָט־דער אַרבעט.

אַז עס האָבן זיך גאַנץ פרי אָנגעהויבן צונויפקומען די אַרבעטער פון אָט־די צוויי פאַבריקן, וואָס האָבן זיך געפונען אַף די אויבערשטע שטאָקן, איבער אייזיקס שאַפּ, האָבן אַלע אַרבעטער־סטרייקער זיך אַוועקגעשטעלט היטן.

אָבער אַן אייזיקן האָבן די אַרבעטער־סטרייקער זיך ניט געקענט באַגיין. ער האָט געמוזט שטיין צווישן זיי און אויך היטן.

— ווער איז אָט־די?

— די — אָלרייט.

— וואָס זאָגסטו, אייזיק?

— זי אַרבעט באַ רענצלעך.

באַ וואַכנבלוי אין שאַפּ איז די גאַנצע אַרבעט אָפּגעשטעלט געוואָרן. סעם דער פאָרמאַן האָט זיך ווי אויסבאַהאַלטן. ער איז שוין עטלעכע טעג ניט געקומען אין שאַפּ אַריין.

וואַכנבלוי אַליין האָט זיך יאָ געוויזן. ער האָט געטאָן ווי אַ שוועב־ דורך דורך די אַרבעטער־סטרייקער מיט זיין לאַנגן סיגאַר באַ אים אין מויל און מיט דעם שטרויענעם טעלער־קאַפּעליוש אַף זיין קאָפּ. די בוכהאַלטערן האָט זיך אויך ווי דורכגעשמוגלט אַלע אינדערפרי.

אייזיק האָט זי איינמאָל פאַרהאַלטן, פאַרשטעלט פאַר איר דעם וועג צו דער טיר פון דער געביידע און צו איר געזאָגט:

— הער אויס, מיידל, מיר ווילן וויסן וואָס עס טוט זיך אין שאַפּ.

— גאָרניט! — האָט דאָס מיידל זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן, צי אימיצער זעט זי ניט ריידן מיט אַ סטרייקער.

— ביזט זיכער, אַז קיינער אַרבעט דאָרט ניט? — פרעגט אייזיק.

— קיינער ניט.

— און וואו איז סעם, דער פאָרמאַן?

— כ׳ווייס ניט.

— „כ׳ווייס ניט״ איז ניט קיין ענטפער. דו ביזט טאַקע אַ בוכהאַלטערן, אָבער ווען מיר ווילן דיך אַראָפּנעמען אין סטרייק קאָנען מיר עס טאָן. נאָר מיר לאָזן דיך דאָרט אויבן אין שאַפּ, כדי דו זאָלסט אונדז געבן אינפאָרמאַציע.

— פליז, לאָזט מיך אַרויפגיין. עס איז שוין שפּעט — האָט דאָס מיידל זיך געבעטן. — איך קאָן אייך זאָגן, אַז דער פאָרמאַן איז אין דער היים באַ זיך. עס איז אפשר פאָרגעקומען אַ קריג צווישן אים און דעם באָס. דאַטסאָל.

— ווייסט דאָך יאָ עפּעס. האָב ניט קיין מורא, מיר וועלן דיך ניט אויסגעבן. ווער געוואויר איבער וואָס זיי האָבן זיך געקריגט און קום דער־ נאָך און דערצייל מיר. איצט גיי אַרויף! — אייזיק לאָזט זי גיין אַרויף און דערנאָך שטעלן זיך אַרום אים די סטרייקער און ווילן וויסן וואָס דאָס מיידל האָט דערציילט.

— זיי האָבן זיך שוין אָנגעפאַנגען צו קריגן!
— ווער?
— סעם מיטן באַלעבאָס.
— אַזוי? זאָלן זיי רייסן שטיקער איינס פון אַנדערן!
— נעבאַך וואַרפט ער אים אַרויס פון שאָפּ!
— אויס פאָרמאַן!
— וועט קומען אַן אַנדערער אויף זיין אָרט!
אָבער אייזיקן האָט עס עפּעס ניט געשמעקט דאָס, וואָס דער פאָרמאַן זיצט עפּעס אין דער היים. ער האָט ניט געוואָלט אַרויסזאָגן זיינע געדאַנקען פאַר אַלע סטרייקער, כדי זיי זאָלן זיך ניט אָנהויבן צו אַנטוישן.
דער גייסט פון סטרייק איז געווען אַ געזונטער און קאַמפּסלוסטיקער.
אייזיק האָט אָבער מורא געהאַט, אַז דער פאָרמאַן סעם מאַנעווירט עפּעס. שפּעטער מיט עטלעכע מינוט איז ער גראָד געגאַנגען לעבן זיין חבר יפה. די סטרייקער האָבן זיך געוויצלט איבער די צוויי חברים: דער ביעליק מיטן ציגיינער! ווייל אייזיק איז געווען אַ טונקל־ברונעטער; אָפּגעברענט פון דער זון און מיט שוואַרצע האָר. יפה, פאַרקערט, איז געווען אַ ווייסער מיט בלאָנדע האָר. אָבער די צוויי חברים האָבן איצט ניט געשאָנקען קיין שום אויפמערקזאַמקייט צו די וויצן, וואָס די אַרבעטער האָבן געוואָרפן אויף זייער חשבון.
— ווייסט, יפה, איך האָב מורא, אונדזער פאָרמאַן האָט אַריבערגעפירט דעם שאָפּ צו זיך אַהיים — זאָגט אייזיק שטיל.
— פון וואַנען דרינגסטו דאָס?
—איך האָב גערעדט מיט דער בוכהאַלטערן און איך האָב עס געלייענט פון איר פּנים — זאָגט אייזיק.
— עס לייגט זיך אויפן שכל. אָבער ווי אַזוי דו קאָנסט אַזאַ זאַך לייענען באַ אימיצן אויפן פּנים, ווייס איך ניט — לאַכט יפה.
— זי האָט זיך ווי אַרויסגעכאַפּט, אַז דער פאָרמאַן איז באַ זיך אין דער היים. איך האָב באַלד געקאָנט זען, אַז זי האָט חרטה אויף דעם, וואָס זי האָט געזאָגט.
— מען וועט דאַרפן אויסגעפינען.
— אָבער קאָנספּיראַטיוו — שעפּטשעט אייזיק.
— מיר וועלן עס מוזן אַליין טאָן.
— אָבער מיר ווייסן דאָך ניט וואו ער וואוינט.

— דאָס מיידל וועט מוזן אויסזאָגן. פאַרוואָס האָסטו באַ איר ניט געפרעגט?

— איך האָב פאַרגעסן... אָבער איך האַלט, אַז מען טאָר באַם מיידל ניט פרעגן. טאָמער טראָגט זי עס גלייך אָפּ צום באַלעבאָס — זאָגט אייזיק.

— בלייבט איבער אויסצוגעפינען זיין אדרעס באַ די סטרייקער.

יפה האָט זיך אונטערגענומען אויסצוגעפינען דעם פאָרמאַנס אדרעס. אָבער די צוויי חברים האָבן אָפּגעמאַכט צווישן זיך, אַז עס מוז געטאָן ווערן זייער פאָרזיכטיק.

אָט באַלד גייט מען זיך אָפּרוען פון פיקעטן. פון איצט ביז צוועלף דאַרפן אַלע סטרייקער דאָ ניט שטיין.

דאָרט, אין דעם ביר־סאַלון, אונטערן גרויסן שאָטנדיקן בוים וועט זיך דער „שאָפּ" אויסזעצן. יפה זאָל אַריינוואַרפן אַ וואָרט. נו, זאָל זיין, אַז יפה זאָל זאָגן, אַז ער האָט דעם פאָרמאַן געזען אין דער זיבעטער גאַס. וועט אייזיק אים פרעגן, צי דער פאָרמאַן וואוינט אין דער זיבעטער גאַס און יפה זאָל ענטפערן, אַז ער מיינט אַז דער פאָרמאַן וואוינט אין דער זיבעטער גאַס. דאָס זאָל געטאָן ווערן אַזוי, אַז אַלע אַרבעטער פון שאָפּ זאָלן עס הערן. דאַן וועט מסתּם איינער פון די סטרייקער קאָרעגירן יפהס טעות.

— און אויב קיינער פון די סטרייקער ווייסט ניט זיין אדרעס? — פרעגט יפה.

— דאַן וועלן מיר צוטראַכטן אַן אַנדער מיטל.

אַזוי ווי די צוויי חברים אייזיק און יפה האָבן אָפּגעמאַכט, אַזוי האָבן זיי געטאָן. צווישן די סטרייקער איז געווען אַן „אַלטע האַנט" — דער עלטסטער אַרבעטער אין שאָפּ. ער האָט נאָך געדענקט דעם באַלעבאָס וואַכנבלוי, ווען ער האָט נאָך געהאַלטן זיין שאָפּקע אין באָנד סטריט. דעמאָלט איז נאָך סעם אויך געווען אַ פּשוטער אַרבעטער אין שאָפּ. אָט דער אַרבעטער איז געווען גוט „צונויפגעלייגט" מיט סעמען און אויך געוואוסט, וואו סעם וואוינט.

— איכ׳ל ניט ווייסן וואו ער כאַליעט? — האָט געזאָגט דער אַרבעטער, באַ וועמען אין מויל עס האָבן שוין געפעלט אינגאַנצן די אונטערשטע ציין.

און אָט אַזוי זיינען אייזיק און יפה געפאַלן אָפּן סליאַד.

נאָך איינס אַזייגער זיינען זיי ביידע אַוועק אין יענער גאַס, וואו דער פאָרמאַן סעם האָט געוואוינט. זיי האָבן זיך אַנידערגעשטעלט ניט ווייט פון דער שטוב און געהיט מיט אָפענע אויגן יעדן מענטשן, וואָס איז אַריין און אַרויס.

זיי זיינען אַזוי אָפּגעשטאַנען אַ שעה און צוויי און ניט געזען קיין שום פּעקלעך ארויסטראָגן, אָדער אריינטראָגן. אַלץ וואָס זיי האָבן געזען — איז געווען מאַמעס מיט קינדערלעך אויף די הענט.

ניט ווייט פון דער הויז איז געווען אַ קצב. די צוויי חברים האָבן אויסגעוואַרט ביז באַם קצב איז געוואָרן ליידיק פון קונים. זיינען זיי אריין.

— העלאָ!

— העלאָ! — קוקט זיי אָן דער קצב מיט זיינע קליינע בלויע אויגן און ווישט זיין שוויים מיט די פאַרבלוטיקטע הענט.

—דאָ אין דעם הויז דערנעבן וואוינט איינער סעם?

— וועלכער סעם? עס איז דאָ איין רויטע קו אויף דער וועלט? — חכמהט זיך דער קצב. — איך קען דאָ דרייערליי סעמס.

די צוויי חברים גיבן אים סימנים, ווי אַזוי עס זעט אויס דער סעם, וועמען זיי דאַרפן.

דער קצב דערשרעקט זיך אויגנבליקלעך. ער כאַפּט דאָס גרויסע, לאַנגע מעסער אין איין האַנט.

— מיסטער, איר דאַרפט זיך פאַר אונדז ניט שרעקן — זאָגן ביידע חברים מיטאַמאָל. — מיר זיינען סטרייקער.

— אַזוי, צטרייקער? פאַרוואָס זשע שווייגט איר? ווי באַלד אַזוי, שרייט זשע, פאַנטאַלאָנעס... איך האָב געמיינט, אַז איר זייט פון יענער חברה.

דער קצב לייגט אַוועק דאָס מעסער אַפּן צעקראַצטן, בלוטיקן קלאָץ ווישט זיך אָפּ די הענט, רייבנדיק זיי אין זיינע פאַרשמאַלצעוועטע הויזן, דערנאָך גיט ער ביידע חברים שלום.

— איך וועל אַלעס טאָן צוליב צטרייקער.

— מיר ווילן וויסן, צי איר ווייסט, אויב עס איז דאָ באַ סעמען אין הויז אַ שאַפּ.

— איך וועל ארויפגיין און אַ קוק טאָן — זאָגט דער קצב. — איך וועל זיך מאַכן ווי געפּיינערט... עס איז ניט מיינע ביזנעס. איך וועל אריין צו זיין מאַמען פרעגן, צי זי וויל אַ שטיקל געשמאַקע לונג־און־לעבער. אָלרייט, פאַרלאָזט זיך אויף מיר. איר בלייבט דאָ און וואַרט אויף מיר.

דער קצב איז ארויס פון קראָם. די צוויי חברים זיינען געבליבן. איצט האָבן די צוויי חברים באַרעכנט וואָס זיי האָבן געטאָן.

— וואָס טוען מיר, ווען דער קצב גייט ארויף און דערציילט סעמען, אַז מיר זיינען דאָ אין קראָם — זאָגט יפה. ער איז אַלעמאָל געווען פּראַק־

טישער פֿון אײַזיקן. אָבער איצט איז שױן געװען צו שפּעט. אַפֿילו װען זײ זאָלן אַרױס פֿון קראָם װעט מען זײ אױך קאָנען אָניאָגן.

אײַזיק האָט אַלעמאָל געגלױבט מענטשן, אַז זײ זײַנען גוט און ערלעך, נאָר אַזױ װי דער קצב איז באַלד צוריקגעקומען, איז שױן סײַ־װי־סײַ ניט געװען קײן רײד װער עס איז גערעכט.

— אימיצער האָט אײַך אײַנגערעדט „אַ קומען אַף אַ יאַריד" — האָט דער קצב געזאָגט צו די צװײ חברים. — עס איז דאָרט נישטאָ קײן שאָפּ. דער פֿאָנאָגראַף שפּילט און סעם ליגט אױסגעצױגן אַף אַ דיװאַן און כאַפּט פֿליגן.

אױסגעהערט דעם רעפּאָרט, האָבן די צװײ „לעקעשן", װי דער קצב האָט זײ אַ נאָמען געגעבן באַ זיך אין געדאַנק, זיך איבערגעקוקט און האָבן געזאָגט „גוד־באַי" און זײַנען אַװעקגעגאַנגען.

זײ זײַנען צוריקגעקומען צו די סטרײַקער פּונקט אין צײַט, װען מען האָט באַדאַרפֿט אַרױסגײן צו דעם מאַסן־פּיקעט.

עס איז גראָד באַלד געקומען צולױפֿן אַ סטרײַקער העגדום־פּעגדום, קױם װאָס ער האָט געקאָנט אָפּכאַפּן דעם אָטעם:

— באַ אונדז אין שאָפּ זײַנען דאָ סקעבס!

— באַ גאָלדשטײן בראָדערס?

— יאָ!

די פֿירער פֿון סטרײַק האָבן אַ באַראַטונג. טאָניס פּנים װערט בלאַס.

— מען דאַרף זײ ברעכן אַ בײן!

— ניט מיט דעם מעטאָד! — זאָגט קוילין. ער איז קעגן געשלעג.

— װאָס דען? זײ נאָך טאָן אפֿשר אַ גלעט אין קעפּל?

— אפֿשר מיט זײ רעדן. אפֿשר װײסן זײ ניט, אַז מען סטרײַקט.

— נאָר ברעכן אַ בײן! — היצט זיך טאָני.

די סטרײַקער גײען אַרױס אין גאַס. עס איז שפּעט נאָכמיטאָג. די זון האָט אָנגעהיצט דעם אַספֿאַלט. עס איז ליכטיק און הײס װי אין אַ ברענענ־דיקן אױװן.

די סטרײַקער גײען צו צװײ און צו דרײַ אין אַ רײ. עס איז טומלדיק. פֿאַרבײַגײער שטעלן זיך אָפּ, װילן װיסן װאָס דאָ איז.

באַ דער געבײַדע, װאו עס איז „גאָלדשטײן בראָדערס" שאָפּ, בלײַבן שטײן אַלע סטרײַקער אין אַ צעװאָרפֿענעם, צעשפּרײטן ראָד. די געבײַדע איז אַ שמאָלע און אַ הױכע פֿון זעקס שטאָק. דער גאַנצער פֿראָנט פֿון דער געבײַדע איז פֿון שװאַרצן שטײן. די פֿענצטער מיט קאָלאָנעס און מיט האַלב־

רונדע אויבערפענצטערלעך. דורך די אָפענע פענצטער קומט דאָס רוישן פון מאַשינען. עס זעט אויס, ווי די מאַשינען אַף אַלע שטאָקן אין די פאַרשיידענע פאַבריקן האָבן צווישן זיך ניט אָפּגעמאַכט צו אַרבעטן ריטמיש. ווען אַפן אויבערשטן שטאָק הערן אויף די מאַשינען צו רוישן מיט אַ ריס, אַזוי ווי פון טויזנט פאַרזשאַווערטע זעגן, פונקט דעמאָלט הויבן דווקא אָן די מאַשינען פון אַן אַנדער שטאָק צו בויערן, אַזוי ווי מיט טיפע עקבערס ביז טיף אין דעם האַרץ פון דער ערד.

די ערד אַרום דער געביידע ציטערט. די גאַנצע גראַניטענע געביידע טרייסלט זיך.

אַפן ערשטן שטאָק איז אַף די פענצטער אָנגעשריבן מיט גאָלדענע בוכשטאַבן: גאָלדשטיין בראָדערס".

ווען די סטרייקער־מאַסע רינגלט אַרום דעם שאַפּ מיט די ווייסאַרבלדיקע הענט און נאַקעטע קעפּ — שטעקט אימיצער פון „גאָלדשטיין בראָדערס" אַרויס אַ קאָפּ דורכן פענצטער. איין אויגנבליק און עס פאַלט באַלד אַ שווערע זאַך אַראָפּ דורכן פענצטער.

צווישן די אַרבעטער־סטרייקער הערט זיך אַ מוראַדיק געשריי.

עס פליט אין דער לופט אַ שטיק פּאַפּיר פון אַן אַלטער צייטונג.

אַ שטיק גיפּס פאַלט אַראָפּ און ס'איז מסתּם געצילט געוואָרן צו טרעפן אַ סטרייקער אין קאָפּ. אָבער דאָס שטיק גיפּס האָט מיט אַ ראַזמאַך זיך אָנגעשלאָגן אין שטיין פון טראָטואַר און זיך צעשפּאָלטן אין פּיצפּיצלעך. אַפן וועג אַראָפּ האָט דאָס שטיק גיפּס פאַרטשעפּעט דעם אַקסל בא איינעם פון די סטרייקער.

דעמאָלט איז געשען דאָס, וואָס קיינער האָט ניט פאָרויסגעזען. די מאַסע סטרייקער זיינען ווי משוגע געוואָרן און גענומען לויפן אין דער געביידע. זיי האָבן זיך אַ שפּאַר געטאָן צו דער טיר פון „גאָלדשטיין בראָדערס" שאַפּ און זי ניט געקאָנט עפענען.

נאָר אַז די סטרייקער האָבן זיך געטאָן אַ שפּאַר אָן דער טיר מיט צענדליקער הענט, איז די טיר אויפגעבראָכן געוואָרן. די סטרייקער זיינען אַריינגעפאַלן אינאיינעם מיט דער טיר אין שאַפּ אַריין.

דער שאַפּ איז געווען שמאָל און לאַנג, אַזוי ווי די פאָרם פון דער גאַנצער געביידע. די פענצטער האָבן נאָר באַלויכטן אַ האַלב פון שאַפּ. די אַנדערע העלפט איז געווען טונקל.

דאָרט, אין דער טונקעלער העלפט, האָבן זיך פאַרבאַריקאַדירט די ברידער גאָלדשטיין מיט די סקעבס. זיי האָבן געהאַלטן אין זייערע הענט

ניפּסענע פּאַסאַנען, אַף װעלכע מען האָט געװײנטלעך אױסגעאַרבעט די דאַמענהיטעלעך. אָט־די שטיקער גיפּס האָבן איצט געזאָלט דינען אַלס פּאַר־טײדיקונגס־געװער אין די הענט פֿון די באַסעס מיט די סקעבס.

די סטרײַקער זײַנען אַרײַן און אָנגעפֿילט דעם שאַפּ מיט זײערע געשרײען און מיט די פּאַרשטײפֿטע פֿױסטן.

טאָני האָט געפֿירט די אַטאַקע. ער האָט געטאָן אַ שפּרונג אַזױ װי אַ טיגער אַף אײנעם פֿון די שונאים, אױסגעכאַפּט בײַ אים דאָס שטיק גיפּס און דעם שונא געטאָן אַ זעץ איבערן קאָפּ. דאָס שיסלאַרטיק שטיק גיפּס איז געװען אױסגעהױלט פֿון דער לינקער זײַט, אַזױ װי אַ פֿאָרם פֿון אַ גרױסן דאַמענהוט. דער גיפּס האָט זיך צעשפּאָלטן אין קלײנע שטיקלעך און זיך צעשאָטן אַפֿן דיל.

דאָס געשלעג האָט זיך אָנגעהױבן. קולות האָבן געדרעװעט אין דער לופֿטן. פֿױסטן האָבן זיך געהױבן. שטיקער גיפּס זײַנען געפֿלױגן װי קױלן פֿון האַרמאַטן פֿון שונא צום לאַגער פֿון די סטרײַקער און פֿון די סטרײַקער צוריק צום שונא.

ענדלעך האָט אימיצער געטאָ אַ געשרײ: די פּאָליצײ קומט!

די סטרײַקער האָבן זיך געװאָרפֿן צו דער טיר, אַריבערגעטאַנצט די אײנגעװאַליעטע טיר אַזױ װי הירשן איבער אַ פּלױט.

װען די פּאָליצײ איז געקומען איז שױן קײנער פֿון די סטרײַקער ניט געװען אין שאַפּ. געבליבן זײַנען די גאָלדשטײן ברידער מיט צעשפּאָלטענע קעפּ און די סקעבס האָבן זיך געהאַלטן בײַ די אױסגעדרײטע פֿינגער. בלוט איז גערונען איבער פּנימער, נעז און צײן.

דער שאַפּ איז געװען צעװאָרפֿן און צעבראָכן. גלעקער פֿון אַמבולאַנסן האָבן געקלונגען. װײס־געקלײדעטע דאָקטױרים האָבן געװיקלט באַנדאַזשן. אין גאַס זײַנען זיך צונױפֿגעלאָפֿן מענטשן און געװאַרט, טאָמער װעט מען אַרױסטראָגן אַ צעהרגעטן אַף אַ טראָג־בעטל.

שפּעט אין אָװנט זײַנען אַלע סטרײַקער געזעסן אין ביר־סאַלון. עס איז געװען אַ גענעראַל־פֿאַרזאַמלונג פֿון אַלע סטרײַקער. טײל זײַנען געזעסן אַף בענקלעך און טײל אַף טישן. אַלע טירן זײַנען געװען אָפֿן. אָבער עס איז געװען הײס — דערשטיקט צו װערן.

יעדער שאַפּ האָט אַרױסגעשטעלט צו אײן רעדנער, װאָס האָט אָפּגעגעבן אַ באַריכט פֿון זײַן שאַפּ װי עס האַלט מיטן סטרײַק, צי ס׳זײַנען דאָ סקעבס, צי ניט, און װי עס האַלטן זיך די אַרבעטער־סטרײַקער.

די פֿירער, צװישן זײ אײַזיק, זײַן חבר יפה און די איבעריקע, זײַנען

געזעסן ארום טיש ניט ווייט פון דער פראָנט־טיר. עס האָט געווייעט מיט מוטיקייט און לוסטיקייט.

עס איז געווען געגוג, אַז אַן ארבעטער, ניט קיין פּראָפעסיאָנעלער רעד־נער, זאָל זיך ספּאָטיקען עפּעס מיט אַ וואָרט און אַלע זאָלן אויסשיסן אין אַ געזונטן געלעכטער.

עס האָט זיך באַוויזן אַ פּאָליסמאַן. נאָך אים זיינען געגאַנגען מאָדנע ברואים. געשוואָלענע קעפּ גרויסע, אָנגעוויקלט מיט מערלע און מיט באַנ־דאַזשן, פון וואַנען עס האָבן ארויסגעשטעקט טיפע לעכער־אויגן און די שפּיצן פון זייערע נעז.

די סטרייקער האָבן ספּאַנטאַן אויסגעשאָסן אין אַ געלעכטער פון דעם געשפּענסט.

דער פּאָליסמאַן האָט זיך פאַרשעמט. די גרויסע, ווייסע קעפּ זיינען דורכגעגאַנגען דעם סאַלון און געגישטערט מיט די טיף־איינגעגראָבענע אויגן פון וואַטע און באַנדאַזש.

אָבער צום גליק פון די סטרייקער איז קיינער פון זיי ניט דערקענט געוואָרן. מען האָט דאָ געזוכט די שלעגער. זיי זיינען געזעסן דאָ אויף דער פאַרזאַמלונג, אָבער מען האָט זיי ניט דערקענט.

זיינען די מיט די צעהרגעטע קעפּ ארוים; דער פּאָליסמאַן נאָך זיי. אין זאַל איז ווידער געוואָרן אַ געלעכטער.

זיבעצנטער קאַפּיטל

שפּעט באַנאַכט ענדיקט זיך דער מיטינג.

אייזיק איז הייזעריק, די פּיס ברעכן. די היץ הויערט איבער דער שטאָט ווי אַ פּייער־שפּייענדיקער באַרג. אין די גאַסן וואַלגערן זיך מענטשן אַף קאָלדרעס. דער הימל איז אַזוי ווי פון קופּער. די לבנה איז אין אַ נעבלדיקן שלייער.

אייזיק קומט אַרויף אין שטוב.

די מאַמע זיצט אין קיך בײַ אַ ליכט און לייענט אַ צייטונג. זי לייענט די צייטונג אַף אַ קול און מיט אַ ניגון פון טייטש־חומש.

ווען אייזיק באַווייזט זיך אין טיר דערשרעקט זי זיך. זי פאַרענטפערט זיך:

— איך קאָן ניט לייענען אייערע צייטונגען.

דערנאָך באַלד:

— ווי האַלט עס?

— מען סטרייקט! — ענטפערט אייזיק.

— זע נאָר ווי דו זעסט אויס!

— האָב ניט קיין יסורים, איך פיל גוט. עס איז די היץ און ניט מער — קוקט אייזיק גלייך דער מוטער אין די אויגן. — און וואָס מאַכסטו, מאַמע?

— אַט!... דו פרעגסט זיך נאָך ווי אַ פרעמדער — זאָגט די מוטער און נעמט זיך פאַרען באַם אויוון. — ווייסט, אייזיק, דער טאַטע האַלט שוין אין קויפן אַן אייגענע הויז.

— אַזוי? — גלאַנצט אייזיק אויס אַ פּאָר גלעזערנע אויגן.

— מיר דערציילט מען עס ניט. אָבער איך האָב געהערט, ווי זיי האָבן גערעדט צווישן זיך.

— און איך וועל אײַנגאַנצן בײַ דיר ניט קאָנען וואוינען.

— פאַרוואָס?

— אַז איך ברענג ניט קיין געלט.

— דערמאָן עס ניט, ווייל דו באַליידיקסט מיך. וועסט אָנהויבן אַרבעטן וועסטו מיר צאָלן.

די מוטער גיט אייזיקן עסן אַף אַ ברעג פון קיך־טיש. אייזיק עסט און די מאַמע רייזי פרעגט:

— גיב מיר צו פאַרשטײן, װאָס עס איז אַ סטרײק. איך װײס דאָך אפילו ניט װאָס דאָס איז.

— עס איז אַזױ. אַרבעטער קאָנען ניט מער איבערטראָגן דעם שװערן יאָך פון שאַפּ. לײגט מען אַװעק די אַרבעט און מען גײט אַרױס אין גאַס.

— אַזאַ יום־טוב...

— כמעט.

— אָבער עס איז שױן באַ אײך באַלד צװײ װאָכן אַז איר סטרײקט...

— עס קאָן אָנהאַלטן אַ שעה, אָדער אַ װאָך, און אַמאָל אַ יאָר.

— אַ יאָר? אַ גאַנץ יאָר? — פאַרשטײט ניט רײזי. — און װאָס טוט אַזױנער, װען ער האָט אַ װײַב און קינדער?

— מוטשעט מען זיך.

— װאָס זאָגסטו, אײזיק, זאָל איך לאָזן דעם טאַטן קױפן אַן אײגן הױז? — גיט די מוטער פּלוצים אַ בײט איבער דעם געשפּרעך.

— ער װעט באַ דיר סײ־װי ניט פרעגן — זאָגט אײזיק. ער הױבט זיך אױף און קנאַקט זיך אױס די פּלײצעס. — מאַמע, עס איז צײט זיך לײגן אָפּרוען.

— אוה — זאָגט די מוטער — איך האָב גאָר פאַרגעסן. דאָ זײַנען געװען צװײ שרײַבערלעך... זײ האָבן געפרעגט װאו דו ביזט.

— צװײ שרײַבערלעך? ! — האָט אײזיק ניט פאַרשטאַנען פון אָנהױב, װאָס די מוטער מײנט מיטן װאָרט שרײַבערלעך.

— זײ שרײַבן אין די צײטונגען. אַזױנע צװײ פײַנע מענטשן — זאָגט רײזי. — זײ האָבן דיך זײער געװאָלט זען. אױ, האָבן זײ געזאָגט, איז באַ אײך אַ לײטישער זון. ליטװאַקעס צװײ...

אײזיק האָט שױן אין צײט פון סטרײק כמעט װי פאַרגעסן, אַז ער שרײַבט. נאָר איצט איז אים געװען מאָדנע. צװײ שרײַבער האָבן אים געזוכט.

— װען װעלן זײ דאָ זײַן נאָכאַמאָל?

— זונטיק.

— גוט. װאָס האָבן זײ געװאָלט?

— זיך באַקענען מיט דיר.

אײזיק גײט שלאָפן. ער לײגט זיך, גרינג און שטיל, װי עס איז אים מעגלעך, װײל מיט אים אין בעט שלאָפט מאָריס, זײַן ברודער.

אײדער ער איז אײַנגעשלאָפן האָט ער געטראַכט פון זײַן שרײַבן און פון סטרײק. דער סטרײק האָט אים דאָמינירט. פאַר אים זײַנען געשטאַנען װי לעבעדיק אַלע סטרײקער. ער האָט שױן יעדן אײנעם געקענט באַם ערשטן

נאָמען און געוואוסט דעם כאַראַקטער פון יעדן באַזונדער. עס זײַנען ניט געווען קײן צוויי גלײַכע מענטשן. יעדער האָט געהאַט זײַן אײגנאַרטיקן פּנים און זײַן באַזונדערן קול צום רעדן. ער ווערט וואָס אַ טאָג רײַכער מיט מאַטעריאַל. ער וועט אָנפילן זײַנע טשעמאָדאַנעס מיט דערפאַרונג און איבערלעבונגען.

אײזיקן האָבן לאַנג געשאָסן אָט־די געדאַנקען אין קאָפּ ביז ער איז אַ מידער אַנטשלאָפן געוואָרן.

:: :: ::

זונטיק האָט מען ניט באַדאַרפט היטן די שעפער.

אײזיק איז זונטיק דערפאַר געשלאָפן אַ ביסל שפּעטער. געלעגן אין בעט און זיך אויסגערוט די פיס.

ער האָט שוין גאָר פאַרגעסן, אַז עס דאַרפן קומען צו אים געסט.

מיטאַמאָל הערט ער ווי מען קלאַפּט אין טיר.

אײזיק האָט נאָך ניט באַוויזן זיך אָנצוטאָן, ווען צוויי בחורים זײַנען אַרײַן צו אים אין צימער.

אײנער אַ הויכער און דער צווײטער אַ נידעריקער. דער הויכער מיט שוואַרצע וואָנטשעס און דער קלענערער אָן וואָנטשעס, מיט קרענקלעכע קלײנע אײגעלעך.

זײ שטעלן זיך פאָר, אַז זײ זײַנען צוויי אידישע שרײַבער. דער הויכער איז אַ דערצײלער און דער נידעריקער איז אַ פּאָעט.

אײזיק ליגט אין בעט און שלעפּט אָף זיך די זומערדיקע קאָלדרע.

— עפּעס ניט געזונט? — פרעגט דער הויכער.

— נײן.

— גלאַט אַזוי, פון וואָוילטאָג?

— אויך ניט — זאָגט אײזיק. — אַ גאַנצע וואָך אַרבעט מען שווער.

— איר סטרײַקט דאָך — זאָגט דער הויכער — דאַרפט איר דאָך ניט זײַן מיד.

אײזיק טראַכט: זײ ווײסן אַפּנים „זײער פיל" וואָס עס הײסט אַ סטרײַק.

— סטרײַקן איז ניט קײן גרינגע זאַך — זאָגט אײזיק.

— איך פאַרשטײ... — זאָגט דער הויכער מיט אַ באַסאָווער שטים. — אָבער ווי באַלד אַזוי, וואו נעמט איר צײַט צו שרײַבן?

— איך שרײַב ווען איך האָב נאָר צײַט — ענטפערט אײזיק פּראָסט.

— בײַ וואָס אַרבעט איר? — פרעגט דער הויכער.

— בײַ דאַמענהיטעלעך — זאָגט אײזיק.

— א ראָמאַנטישע אַרבעט — זאָגט דער קליינער מיט די קרענקלעכע אויגן.

— און פאַרוואָס סטרייקט מען?

— פאַר העכערע ווייִדזשעס.

— דאָס איז שוין פּראָזע — גיט דער הויכער א שטורך דעם קליינעם.

אייזיק טראַכט זיך: „וואָס זיינען דאָס פאַר א מין לצים?"

— הערט — לאָזט דער הויכער אייזיקן ניט טראַכטן. — מיר זיינען געקומען אייך גראַטולירן מיט אייערע שיינע דערציילונגען.

— איך דאַנק אייך — פאַרשעמט זיך אייזיק און פּילט ווי זיך איבער־צודעקן דאָס פּנים מיט דער קאָלדרע.

— ווי לאַנג אַז איר שרייבט? — פרעגט דער הויכער.

— דאָס זיינען מיינע ערשטע זאַכן — ענטפערט אייזיק.

— און אונדז ביידע קענט איר?

— איך האָב געלייענט אייערע זאַכן אין „וואָכנבלאַט".

— און ווי געפעלט אייך?

— ענטפערט אים ניט — מישט זיך אריין דער קליינער מיט די קאַליע אויגן. — וואָס איז ער, א רעפּאָרטער, וואָס ער פרעגט אויס באַ אייך?...

—ער האָט מורא, טאָמער האָט איר א שלעכטע מיינונג וועגן זיינע לידער.

דער מיט די קרענקלעכע אויגן האָט געטאָן א זשמורע מיט זיינע אויגן און א שנאָרכע מיט דער נאָז. איצט איז ער אריין אין דער ראָלע:

— ווען האָט איר צייט צו שרייבן?

אייזיק גיט א טראַכט: „וואָס ווילן די צוויי נודניקעס פון אים?" עס איז דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן, אַז שרייבער זאָלן באַ אים זיין אין צימער. וואָס צו טאָן מיט זיי האָט ער ניט געוואוסט. זיי געבן אָנצוהערעניש, אַז ער וויל, אַז זיי זאָלן ניט קריכן אין זיינע פּריוואַטע ענינים, האָט ער ניט געהאַט קיין מוט.

די מוטער רייזי האָט אים געראַטעוועט, ווען זי האָט אָנגעקלאַפּט אין טיר, ׳אויפגעעפנט זי און אריינגעשטעקט דעם קאָפּ.

— אייזיק, עס איז שוין אַזוי שפּעט און דו ליגסט נאָך אין בעט — האָט די מוטער אריינגעשריען.

— קום, מיר וועלן גיין — האָט דער הויכער געזאָגט צום קליינעם. — מיר זיינען געקומען ניט אין דער ריכטיקער שעה. ער איז מסתּם מיד און רעדן וויל ער ניט צו אונדז.

אייזיק האָט געפילט אין זיין רעדן, אַז יענער איז שוין „אָנגעשטויסן".

אים האָט עס ניט געאַרט. זאָלן זיי גײן. ער האָט נאָך זיי ניט געשיקט. אויב דאָס זײַנען שרײַבער און זיי פירן זיך אַזוי מיט מענטשן, ווײַל ער זיי ניט קענען.

האָט אײַזיק געמיינט, אַז ער ווערט שוין פון זיי פּטור. אָבער אין אמתן האָבן די צוויי שרײַבער זיך אַנטשולדיקט און זיי זײַנען אַרײַן אין גרויסן עס־צימער און זיך אַוועקגעזעצט באַם קײַלעכדיקן טיש. די מוטער האָט זיי געבעטן זיצן.

אײַזיק האָט דערווײַל זיך אָנגעטאָן. ער האָט באַדאַרפט זיך גײן וואַשן און עס איז אים אויסגעקומען דורכצוגײן דורך דעם עס־צימער. איז ער דורכגעלאָפן דאַרט־אַרומער, ווי אַ דאַמע, וועלכע איז האַלב אָנגעטאָן.

אײַזיק האָט זיך געגאָלט און געוואַשן און געקעמט. דערנאָך האָט ער אָנגעטאָן אַ ריין העמד מיט אַ האַרטן קאָלנער און אָנגעטאָן דעם שענסטן שניפּס, וואָס ער האָט געהאַט, און דערנאָך דערשינען אין עס־צימער ווי עפּעס זייער אַ וויכטיקער וועלט־מענטש דערשײַנט אין זײַן אויפנאַם־צימער, ווען עס וואַרטן אויף אים צײַטונגס־לײַט.

די מאַמע רייזי האָט געשטעלט קאַווע מיט פּוטערקיכלעך, איר אייגן געבעקס. זיי זײַנען געווען באַשאָטן מיט צימרינג און גוט געבאַקן. די צוויי שרײַבער האָבן גענומען יעדער אַ קיכעלע, געלויבט דאָס געבעקס ווי געוויינלעך עס טוען פרויען.

די מוטער האָט זיך גערויטלט פון דידאָזיקע קאָמפּלימענטן.

— איר ווייסט גאָרניט וואָס פאַר אַ גרויסער מענטש אײַער זון איז — חנפהט דער הויכער אַ ביסל די מוטער.

די מוטער הויבט אָן צו שמייכלען און אירע אויגן האָבן בשעת מעשה געפינטלט. זי האָט געזאָגט:

— מײַנע קינדער זײַנען אַלע באַ מיר טײַער. — איר איז, ווײַזט אויס, אַלס מאַמע געווען מאָדנע, פאַרוואָס מען לויבט נאָר איין זון אירן, דאַן, ווען זי האָט גאַנצע נײַן זין.

אײַזיק האָט זיך מחיה געווען, וואָס זײַן פּשוטע מאַמע האָט דידאָזיקע שרײַבער אַזוי פּראַסט אַרײַנגעזאָגט.

איצט, אַז זיי האָבן געקראָגן אַזאַ ענטפער פון דער מוטער, האָבן זיי זיך צוריק גענומען צו אײַזיקן: ווי אַזוי ער האָט אָנגעהויבן צו שרײַבן; און אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך האָט ער אָנגעהויבן? און צי האָט ער געשריבן פריער לידער און דערנאָך זיך גענומען צו דערציילונגען? און וואָס זײַנען זײַנע פּלענער אויף ווײַטער? צי פּלאַנעוועט ער זײַנע זאַכן אין קאָפּ, צי ער

פלאַנעוועט זיי אַף פּאַפּיר? צי קליבט ער זיך צו ווערן אַ פּראָפעסיאָנעלער שרייבער?

אייזיק איז געזעסן און געענטפערט קורץ, כאָטש ניט אַף אַלע שאלות האָט ער געוואוסט וואָס צו ענטפערן. אַף גאָר אַנדערע האָט ער ניט געוואָלט ענטפערן. ער איז נאָך געווען אַזוי יונג. עס איז אים דאַן געגאַנגען דער פיר־און־צוואַנציקסטער יאָר. עס האָט זיך באַ אים ווי אַרויסגעגליטשט פון מויל:

— דערווייל בין איך אַן אַרבעטער...

— מיר זיינען אייך זיכער מקנא מיט דעם, וואָס איר זייט אַן אַרבעטער — האָט געזאָגט דער הויכער מיט די וואָנטשעס — און איר באַדאַרפט ניט אָנקומען צו די מעצענאַטן אונדזערע...

— ווערט מען אויך אַן אַרבעטער — בלאָזט זיך דער קליינער מיט די קאַליע אויגן — און מען פאַרשפּאָרט צו וויינען.

— צו אייך רעד איך ניט איצט — ענטפערט דער הויכער. — איר זייט אַ ציניקער... יאָ, איך האָב געוואָלט פרעגן — ווענדט ער זיך צו אייזיקן — צי באַשרייבט איר נאָר זאַכן, וואָס איר אַליין האָט איבערגעלעבט?

אייזיק האָט דערפילט אַף זיך פיר אויגן. די מוטער איז שוין געווען אין קיך און דאָרט געטאָן איר אַרבעט. ער איז געזעסן מיט די צוויי אומגעבעטענע געסט. אייזיק האָט זיך געשפּילט מיט זיין שניפּס און האָט זיך געישובט וואָס צו טאָן.

ווי אַזוי ער זאָל אַף דידאָזיקע צוויי געסט ניט קוקן — זיינען זיי דאָך פּאָרט עפּנטלעכע מענטשן. ער אַליין איז אַן אַרבעטער. קיינער ווייסט נאָך גאָרניט וועגן אים. אָבער פון איצט אָן הויבט זיך עס אָן. יעדער וואָרט, וואָס ער רעדט אַרויס, וועט מסתם פון אָט די צוויי חברה אוועקגעטראָגן ווערן און זיי וועלן עס צעליינען אַף טעלערלעך.

— איך באַשרייב זיך אַליין — האָט אייזיק באַשלאָסן צו ענטפערן.

— איך האָב עס געוואוסט נאָך איידער איר האָט עס מיר געזאָגט — כאַפּט זיך אָן דער הויכער אין אייזיקס ענטפער. — איר זייט דורכויס אַ ליריקער.

— עס איז אַ גרויסע מעלה — וואַרפט אַריין דער קליינער און ווישט זיך זיינע קרענקלעכע אויגן מיט זייער ניט קיין ריין טיכעלע.

אייזיק האָט אפילו ניט געטראַכט בשעת ער האָט געשריבן, צי זיין שרייבן האָט עפּעס אַ ווערט און געוויס ניט געהאַט די העזה אפילו צו טראַכטן, צי ער איז אַ ליריקער צי עפּעס אַנדערש.

דער געשפּרעך האָט זיך, ווי עס האָט אײַזיקן אויסגעוויזן, געענדיקט. אים האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט נאָך אין זײַן יונג לעבן ניט באַגעגנט אַזוינע צוויי נודנע מענטשן. און ער האָט שוין געדענקט, אַז זיי וועלן באַלד זיך אויפהויבן און אַוועקגיין.

— איר קענט נאָך קיינעם ניט פון דער שרײַבערשער משפּחה? — פרעגט דער הויכער בײַ אײַזיקן.

— קיינעם ניט, אויסער פּ...

— ווי קומט איר צו פּ...?

— אַליין געגאַנגען — זאָגט אײַזיק אַ ליגן, כּדי פון זיי פּטור צו ווערן.

— איר האַלט פון אים?

— געוויס — ענטפערט אײַזיק — וואָס פאַר אַ שאלה איז עס?

— פּ... האַלט פון אײַך זייער פיל — זאָגט דער קלענער און קוועטשט צונויף די קרענקלעכע אויגן.

— וואָס־זשע זאָל איך טאָן, אויב ער האַלט פון מיר? — פרעגט אײַזיק.

— איר באַדאַרפט זיך פרייען.

— ער איז נאָך ניט איבערגעפירט — זאָגט דער הויכער מיט אַ שטורכע דעם קלענעם אין זײַט אַרײַן. — הכּלל, איצט וועלן מיר גיין. איך זע, אַז איר זײַט מיד. מיר וועלן גיין. אָבער מיר וועלן זיך מיט אײַך דערנעענטערן. מיר וועלן זיך ווארעמען אײנער באַם צווייטן. ביז אַהער איז דאָ ניט געווען קיין שרײַבערישע אַטמאָספערע. אַ יונגער שרײַבער האָט דאָ געקענט דער־פרוירן ווערן.

זיי האָבן אויפגעשריבן זייערע אַדרעסן און זיי זײַנען אַוועקגעגאַנגען.

אײַזיק האָט פריי אָפּגעאָטעמט.

ער איז אַרײַן צו זיך אין צימער, אַרויסגענומען די נומערן „וואָכנבלאַט" און געלייענט זײַנע זאַכן.

ער האָט געלייענט און בשום אופן ניט געקאָנט געפינען, וואו עס איז אין זײַן שרײַבן דאָ ליריזם.

ער האָט געפילט אַ באַליידיקונג אין דעמדאָזיקן וואָרט, כאָטש ער האָט ניט קלאָר געוואוסט פאַרוואָס. נאָר ער האָט זיך געטרייסט מיט דעם, וואָס ער שרײַבט פון אַזוינע זאַכן, וואָס ער האָט אַליין טיף דורכגעפילט.

זיבעצנטער קאַפּיטל

די שטימונג בא די סטרייקער האָט אָנגעהויבן פאַלן. די „ווייער־פּריים מייקער" יוניאָן האָט ניט געהאַט קיין געלט צו צאָלן סטרייק־בענעפיט. די סטרייקער האָבן געטענהט, אַז זיי קאָנען שוין מער ניט אויסהאַלטן; זיי קאָנען מער ניט הונגערן; זיי קאָנען מער ניט אהיים קומען צו זייערע ווייב און קינדער מיט ליידיקע הענט. די טעאַטער־אונטערנעמונג, וואָס די ס. ל. פּ. האָט אַראַנזשירט פאַר די סטרייקער, האָט ערשט געדאַרפט פאָר־קומען אין עטלעכע וואָכן אַרום. און ווער ווייסט צי די אונטערנעמונג וועט זיין אַ פינאַנציעלער דערפאָלג?

חוץ דעם זיינען אין שאַפּ, וואו אייזיק האָט געסטרייקט, אַכט אַרבעטער צוריקגעגאַנגען צו דער אַרבעט. דער באָס, מר. ווייכענבלוי, האָט מיט זיי אונטערגעשריבן אַ קאָנטראַקט אויף אַ יאָר וואָך־אַרבעט.

אין יענעם אינדערפרי, ווען די אַכט אַרבעטער זיינען אַרויף סקעבן, האָבן אַלע אַרבעטער סטרייקער פאַרלאָרן זייער גאַנצן מוט. עס האָט ניט געהאָלפן קיין שום אַגיטאַציע פון די פירער.

די פירער האָבן זיך קיין עצה ניט געקאָנט געבן. פון איין זייט זיינען געקומען קליינע באַלעבאַטימלעך און געוואָלט זיך „אויסגלייכן" מיט דער יוניאָן. האָבן די פירער ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. צי זאָלן זיי נאָכגעבן איינצלנע שעפּער און זיך מיט זיי „אויסגלייכן" און די אַרבעטער שיקן צוריק צו דער אַרבעט אין יעדן שאַפּ באַזונדער? צי זאָלן זיי וואַרטן ביז אַלע באַלעבאַטים וועלן זיך אונטערגעבן. און דאַן וועלן אַלע אַרבעטער, מיט אַ זיג, גיין צוריק צו דער אַרבעט. אויב ניט, וואָס דען הייסט אַ גענעראַל־סטרייק?

יעדן טאָג זיינען געקומען די קליינע באַלעבאַטים און זיך געבעטן בא דער סטרייק־קאָמיטע, אַז מען זאָל מיט זיי „סעטלען".

די קאָמיטע האָט מיט די דאָזיקע באַלעבאַטים ניט געוואָלט רעדן.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע באַוועגונג צווישן די סטרייקער אַראָפּצונעמען צוריק פון ווייכענבלוים שאַפּ די אַכט סקעבס. עס איז געווען שווער צוצוקומען צום שאַפּ, ווייל דאָרט איז סעם געווען דער פאָרמאַן און אין שאַפּ זיינען געווען „שטאַרקע". אַלע אינדערפרי ווען סעם פלעגט ברענגען די אַכט אַרבעטער צו דער אַרבעט, זיינען זיי געווען אַרומגערינגלט מיט אַ טשאַטע פאַרדעכטיקע בחורים.

זיי פלעגן צוקומען צום שאַפּ מיט אַ גרויסן וואָגן. איינער פון די וועגנער מיט וועלכע מען פירט געוויינלעך שווערע משא, אַ פאַרמאַכטער פון אַלע זייטן, נאָר פון הינטן מיט אַ טיר אַף אייזערנע ריגלען. אַף דעם וואָגן, געשפּאַנט מיט צוויי גרויסע, שווערע פערד, לעבן אָנטרייבער, איז געזעסן אַ פּאָליסמאַן. צוקומענדיק צום שאַפּ פלעגט דער פּאָליסמאַן אַראָפּשפּרינגען. בײַ אים איז אַף אַ גאַרטל געהאַנגען אַ רעוואָלווער אין אַ שיידל. בײַם אָנטרייבער איז אויך געהאַנגען אַ רעוואָלווער אַף אַ גאַרטל. זיי פלעגן אויפשליסן די הינטערשטע טיר פון גרויסן וואָגן און עס פלעגט זיך אַ שאָט טאָן פון דאָרטן די אַכט סקעבס מיט די באַגלייטער זייערע, סאַמע געזונטע בחורים מיט פאַרגרעבטע פּנימער.

באַם שאַפּ זיינען געשטאַנען אין אַ בינטל די סטרייקער, אייזיק און זיין חבר יפה אויך צווישן זיי.

בײַ אייזיקן פלעגט זיך אָפּרייסן דאָס האַרץ, ווען ער האָט דערזען די אַכט פאַרפירטע אַרבעטער, מיט די אַראָפּגעלאָזטע קעפּ. זיי האָבן אויסגעזען ווי פאַרמשפּטע צום טויט.

— „סקעבס!" — האָבן אַלע סטרייקער אויסגעשריען אין אַ כאָר. אין דער מינוט איז דער גאַנצער טראָטואַר געוואָרן באַדעקט מיט נייגעריקע. דער פּאָליסמאַן האָט אָנגעהויבן צו צעטרייבן. עס פלעגט ווערן אַ געדריי פון מענטשן און דערווייל פלעגט דער פּאָליסמאַן אַרבעטן מיט זיין קלאָב און אַריינוואַרפן אימיצן אַ שטורך און אַן אַנדערן אַ קלאַפּ איבער דער פּלייצע.

די סקעבס זיינען שוין אויבן אין שאַפּ. דער וואָגן ווערט צוריק פאַרשלאָסן און דער אָנטרייבער מיטן פּאָליסמאַן בײַ דער זייט פאָרן אַוועק.

עס בלייבן איבער די סטרייקער בײַ דער געביידע.

וואָס זאָלן זיי טאָן? אַרויפגיין אין שאַפּ און אַראָפּנעמען די סקעבס, מיינט פאַרגיסן בלוט. עס ברענט אַ פייער אין די הערצער און מען מוז שטיין דאָ אונטן בײַ דער געביידע און שווייגן.

עס זיינען געגאַנגען טעג און וואָכן. אייזיק איז געווען פול מיט עקשנות. ער האָט ניט צוגעלאָזן צו זיך קיין שום שטימונג פון פּעסימיזם. ער האָט געוואוסט, אַז אויב די אַרבעטער וועלן שטיין אין סטרייק און היטן די שעפּער אַזוי ווי ער טוט, וועלן די באַסעס זיך מוזן אונטערגעבן. זיי וועלן מוזן אָנערקענען די יוניאָן און זיי וועלן מוזן אַלע אָן אויסנאַם, צי קליינער באַלעבאַס צי גרויסער, אונטערשרייבן און אַלע אַרבעטער וועלן געווינען דאָס „גרויסע געווינס".

אייזיק האָט גענומען זיין באַלעבאַס אַלס ביישפּיל. ווי לאַנג וועט ער

אַזוי קאָנען אויסהאַלטן? צוויי מאָל אין טאָג פירן די סקעבס מיט אַ וואָגן און האַלטן אַ פּאָליסמאַן באַם אָנטרייבער? חוץ דעם האַלטן אַ גאַנצע כאַפּטע מיט „שטאַרקע" אויבן אין שאַפּ. דאָס קאָסט דאָך אים אַפּ אַ שיינע מטבע. און ווי לאַנג וועט מר. וואַכענבלוי אַזוי קאָנען זיך אַנטקעגנשטעלן קעגן דער יוניאָן?

אין דער אייגענער צייט וואָס באַ וואַכענבלוים שאַפּ זיינען די סטרייקער געשטאַנען און געהיט און צוגעזען מיט זייערע אייגענע אויגן, ווי אייגענע „ברידער" אַרבעטער לאָזן זיך פאַרפירן און צעברעכן די רייען פון אַרבעטער־אייניקייט, האָט מען באַם שאַפּ פון „גאָלדשטיין בראָדערס" שוין אינגאַנצן ניט געקאָנט שטיין און היטן.

זינט דעם געשלעג, שטייט דאָרטן באַם שאַפּ אַ סך פּאָליציי און לאָזט קיינעם פון די אַרבעטער זיך אפילו ניט דורכדרייען דורך דער געבײַדע. די סטרייקער פון „גאָלדשטיין בראָדערס" טאָרן זיך אפילו ניט באַווייזן אין פראָנט פון זייער שאַפּ. עס שמעקט מיט אַרעסטן און קאָפּ־שפּאַלטעניש. דאָרט אין יענעם שאַפּ אַרבעטן אַ סך סקעבס. און קיינער פון דער יוניאָן קאָן זיי ניט שטערן.

די סטרייקער פון „גאָלדשטיין בראָדערס" זיינען אַנטמוטיקט. זיי גייען אַרום מיט געלע, פאַרזאָרגטע פּנימער און פאַרזייען מוטלאָזיקייט צווישן די איבעריקע אַרבעטער סטרייקער.

די סטרייק־קאָמיטע איז פאַרנומען אַ גאַנצן טאָג. צוויי מאָל אין טאָג רעווידירט מען די סטרייקער. עס ווערט געטאָן אַזוי: יעדער סטרייקער האָט אַ קאַרטל מיט די זיבן טעג פון וואָך. דאָס דאָזיקע קאַרטל ווערט געלעכערט מיט אַזאַ מין „קנייפּער" צוויי מאָל אין טאָג. יעדער איינער פון דער קאָמיטע האָט אַזאַ קנייפּער. און יעדער סטרייקער מוז באַקומען אַף זיין קאַרטל צוויי לעכעלעך יעדן טאָג, כדי צו באַווייזן, אַז ער איז אַ גוטער סטרייקער און אַז ער איז אין דער יוניאָן.

די דאָזיקע פּראָצעדור ציט זיך צוויי שעה אינדערפרי און צוויי שעה אין אָוונט. דערנאָך גייען די קאָמיטעטן אַרום איבער די גאַסן, וואו די שעפּער זיינען. מ'דאַרף אַ קוק טאָן ווי אַזוי עס האַלט מיטן סטרייק; אויס־הערן אַ רעפּאָרט פון דער פּיקעט־ליין; אויפנעמען קלאַגעס; אויסהערן באַריכטן.

אַ סך קלענערע באַסעס האָבן זיך מישב געווען און גאָר איבערנאַכט אַנטלאָפן פון זייערע ערטער און איבערגעפירט זייערע שעפּער ערגעץ אין

אַנדערע ערטער. הױבט זיך אָן אַ זוכעניש. גײ זוך איבער דער שטאָט ניו יאָרק, װאו דער און דער האָט זיך ערגעץ באַהאַלטן!

אײזיק האָט שױן ניט קײן פּיס, אָבער ער גיט זיך ניט אונטער. ער האָט אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז עס איז דאָ עפּעס אַנדערש אַ חוץ סטרײק אױף דער װעלט. ער איז געװאָרן נאַכלעסיק אין זײַן קלײדונג. דער גאַרניטור הענגט אױף אים װי אַ זאַק; זײַנע הױזן זײַנען צעקנײטשט און צעדרײט; זײַן פּנים איז ניט געראַזירט. עס איז ניטאָ קײן צײַט זיך אָפּצוגעבן מיט דער אײגענער פּערזאָן.

אין דער הײם איז אײזיק אַזױ װי אַ פרעמדער. די מאַמע דערצײלט אים יאָ עפּעס, אָבער זי אַלײן װײסט אױך זײער װײניק, װײל דער טאַטע באַהאַלט פון איר אַ סך זאַכן.

אין אײן שײנעם אינדערפרי, װען די מאַמע האָט פאַר אײזיקן געגרײט איבערבײסן, האָט זי געזאָגט:

— אײזיק, מיר ציען זיך אַרײַן מיט מזל אין אַן אײגענער הױז.

— װען? — קוקט זי אײזיק אָן מיט זײַנע גרױסע אױגן.

— הײַנט פּאַקעװען מיר זיך און מאָרגן פירן מיר זיך איבער. כ'װײס אַפילו ניט װאו די דירה איז — זאָגט די מוטער און עס הערט זיך אומ־צופרידנקײט אין איר שטים. — מען פרעגט בײַ מיר ניט.

— בײַ מיר האָט מען אױך ניט געפרעגט.

— אַז דו ביסט פאַרנומען מיטן סטרײק.

— אַזױ, װעט שױן דער טאַטע װערן אַ לענדלאָרד?

— דײַן טאַטע װערט רײַך, אײזיק.

— מאָרים מוז אָנקװעלן פון נחת.

— זאָג מיר בעסער װאָס איך זאָל טאָן מיט דײַנע זאַכן — זאָגט די מאַמע. — איך װײס, אַז דו האָסט פּאַפּירן און ביכער.

— איך װעל אַלײן פאַרפּאַקן מײַנע זאַכן, מאַמע.

— אַבי איך האָב געמײנט . . .

— איך װײס, װאָס דו װילסט זאָגן — כאַפּט אונטער אײזיק און לאָזט די מוטער ניט ענדיקן. — װען איך סטרײק ניט איצט צי איך זיך אינגאַנצן אַרױס פון דיר.

— װאָס אַרט דיך אױב דײַן טאַטע האָט אַן אײגענע שטוב?

— עס איז דאָ אַ סך צו רעדן, מאַמע, און איך האָב ניט קײן צײַט.

אײזיק איז אינדערגיך אַװעק צו זײַנע סטרײקער. ער האָט אַפילו ניט געהאַט קײן צײַט צו טראַכטן װעגן דעם ענין פון אַן „אײגענער הױז". אין

דער היים איז מען געװען שטאַרק פֿרײלעך מיט דעם, װאָס דער טאַטע האָט זיך ארױפֿגעאַרבעט צו קױפֿן אַן אײגענע הױז.

דער פֿאָטער חיים מיט מאָריסן זײַנען אַרױסגעפֿאָרן קײַן איסט ניו יאָרק אָנקוקן דאָס הױז, אײדער מען האָט עס געקױפֿט. דאָס הױז איז געשטאַנען אײנס אַלײן אױף אַ גרױסן שטיק שטח ערד, באַװאַקסן מיט טיפֿע גראָזן און װילדע קרײַטעכער. עס איז געװען אַ ציגל־הױז מיט אָפּגעװײסטע װענט צום קלײנעם הױף צו. פֿון פֿאָרנט איז געװען אַ קלײן גאַניקל פֿון שטײנער מיט אײַזערנע שטאַכעטן בײַ די טרעפּ. און די צימערן אינעװײניק, גרױס און מיט געשפּאָלירטע װענט און מיט געפֿאַרבטע הילצערנע פּאָדלאָגעס.

דער טאַטע מיט מאָריסן האָבן אָנגעקוקט די דאָזיקע נחלה און עס איז זײ שטאַרק געפֿעלן געװאָרן. זײ האָבן באַלד געקױפֿט דאָס הױז און טאַקע גלײַך באַשלאָסן, אַז אין קעלער זאָל דער פֿאָטער חיים אױפֿעפֿענען זײַן שאָפּ פֿון „פֿאָר״.

— פֿאַר װאָס זאָלסטו צאָלן דירה־געלט פֿאַרן שאָפּ צו אַ פֿרעמדן ? — האָט מאָריס געזאָגט.

— גערעכט, מײַן זון — האָט חיים צוגעשטימט.

— װעסט אײַנבאַרענען הוצאות. די קינדער װעלן ניט דאַרפֿן פֿאָרן צו דער אַרבעט.

— אײ גאָט, װי איך בין אַ איד ! — איז חיים שיִר ניט צעשמאָלצן געװאָרן פֿון דעם גוטן אײַנפֿאַל.

אין דער אײנענער װאָך האָט זיך די פֿאַמיליע אַריבערגעצױגן אין דער אײגענער הױז.

אײַזיקן האָט מען אָפּגעגעבן אַ שטיבל אױפֿן צװײטן גאָרן.

— דאָרט װעט ער קאָנען זײַן מיט גאָט — האָט דער ברודער מאָריס געמאַכט חוזק.

אין דעם צימערל איז געשטאַנען אַ בעטל, אַ טישל און אַ בענקל. פֿון פֿענצטער האָט זיך געזען אַ שטח פֿון לײדיקע פֿעלדער אַרומגענומען מיט אױסגעװירעטע אַספֿאַלטענע סטעזשקעס־טראָטואַרן. עס איז געװען סוף זומער. די טיפֿע גראָזן זײַנען שױן געװען האַלב־געל און בײַ דער נאַכט האָט זיך פֿון דאָרט געטראָגן דורכן פֿענצטער דאָס גרילן פֿון די גראָז־שפּרינגערס און דאָס קװאַקען פֿון זשאַבעס. עס איז געװען גוט צו שלאָפֿן. דורך די פֿענצטער האָבן אַרײַנגעשמעקט אַלערלײ געשמאַקע ריחות פֿון די פֿעלדער.

בײַ אײַזיקן האָט זיך אָנגעהױבן צו צעשפּילן די פֿאַנטאַזיע. אים האָט

זיך זייער געוואַלט אומקערן זיך צוריק צום שרייבן. ער האָט עס אַ ביסל פאַרנאַכלעסיקט דורך דער צייט פון גענעראַל־סטרייק.

איצט איז שוין דער סטרייק געגאַנגען וואָס אַמאָל ערגער. דער טעאַטער־בענעפיט, וואָס די ס. ל. פּ. האָט אַראַנזשירט, איז געווען אַ גרויסער פינאַנציעלער דורכפאַל.

דאָס טעאַטער איז דווקא געווען געפּאַקט, אָבער קיין געלט האָט מען ניט פאַרדינט. אַלע סטרייקער האָט מען געמוזט אַריינלאָזן אומזיסט מיט זייערע ווייבער און קינדער.

קיין פּראָפיט פון טעאַטער איז ניט געבליבן און געבן די סטרייקער עפּעס געלט אַף צום לעבן איז ניט געווען פון וואַנען.

עס האָבן זיך די סטרייקער אָנגעהויבן צו צעלויפן. די גרויסע שעפּער, וואו מען האָט געסטרייקט, זיינען געווען פול מיט סקעבס. פּאָליציי און דעטעקטיוום האָבן געהיט די דאָזיקע שעפּער. עס איז געווען אוממעגלעך פאַר די סטרייקער דאָרט צוצוטרעטן, כדי צו קאָנען רעדן מיט די סקעבס.

אין קורצן: דער גענעראַל־סטרייק איז געגאַנגען אַפן וועג צו ווערן פאַרלוירן.

פון דעם סטרייק־קאָמיטעט זיינען געבליבן נאָר אייזיק און זיין חבר יפה. אַפן פּלאַץ, וואו עס שטייט אַף אַן אייזערנעם סלופּ אַ גרויסער זייגער, אין דער מיט פון באַנד סטריט, זיינען נאָך געשטאַנען די רעשטלעך פון די סטרייקער, צווישן זיי אייזיק און יפה.

איצט האָט מען זיך „געגעסן" איינס דאָס אַנדערע לעבעדיקערהייט.

— פאַרוואָס האָט מען ניט „געסעטלט" מיט יעדן שאַפּ באַזונדער?

— פאַרוואָס איז מען אינגאַנצן אַרויסגעגאַנגען סטרייקן?

— וואָס וועט מען איצטער טאָן?

— ווער וועט אונדז אַרויפנעמען צו דער אַרבעט?

און נאָך אַזוינע טענות.

אייזיק האָט געברענט מיט גרויס פאַרדרוס פאַר וואָס דער סטרייק איז פאַרלוירן.

זיין חבר יפה האָט שוין געהאַט באַ זיך אַ נייעם באַשלוס:

— איך גיי אינגאַנצן אַוועק פון שאַפּ — זאָגט יפה צו אייזיקן.

— וואָס וועסטו טאָן?

— איך גיי אַוועק אַף ערד־אַרבעט.

— קאָנסט דען אַרבעטן באַ ערד־אַרבעט?

— וועל איך זיך פריער לערנען.

— וואו?

— אין אן אגריקולטור־שולע.

— און דערנאָך?

— דערנאָך וועל איך אוועק אין דער וועסט.

— איך בין דיך מקנא.

— קאָנסט אויך אזוי טאָן. זעסט דאָך, אז דאָ אין שטאָט איז ניטאָ וואָס צו טאָן. עס איז אן „עם הדומה לחמור"... די דאָזיקע חברה, וואָס האָבן געשריען, אז זיי ווילן סטרייקן, זיינען געווען די ערשטע צוריקצוגיין סקעבן.

אייזיקן איז געווען ביטער ווי גאָל צו הערן דאָס, וואָס זיין חבר יפה׳ האָט געזאָגט. עס איז געווען אַ סך אמת אין זיינע ווערטער. די אַכט ארבעטער פון וואכענבלוים שאָפּ, וועלכע האָבן זיך פארדונגען אלס סקעבס מיט יערלעכע קאָנטראַקטן, זיינען געווען אזוי שטאָל און אייזן פאר א גענעראַל־סטרייק, און ווי גיך זיי האָבן זיך פארקויפט אלס סקעבס!

אייזיק האָט עס ניט געקאָנט פארשטיין. פאר וואָס איז דאָס אזוי? וואָס האָט די דאָזיקע ארבעטער געבראַכט צו דעם, אז זיי זאָלן פארראַטן די זאַך פון דעם ארבעטער־קלאַס?

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ פיינלעכע צייט פאר אייזיקן. אין שטוב בא זיך, צווישן זיינע ברידער, האָט ער זיך געפילט שטאַרק דערשלאָגן, און ווי אן איבעריקער.

זיין ברודער הווישיקעלע האָט שוין אפילו אויך פון אים זיך אויס־געלאַכט:

— הא, איר זייט מלמדים!... אָט, בא אונדז אין בליקער סטריט האָבן מיר געסטרייקט און געוואונען... בא אונדז איז צוגעגאַנגען פעגסי׳... אַ סטרייק!... אַ באַגראַב!... און אויסגעהאַקט די ציין!... און מיר האָבן געוואונען... בא אייך, מלמדים, האָט איר פארטאַכלעוועט אזאַ טייערן סטרייק!...

אייזיק האָט געשמייכלט, ווען הווישיקעלע האָט גערעדט צו אים.

— וואָס האָבן מיר געקענט טאָן?

— דערציי׳ל מיר ניט קיין באָבע־מעשיות — האַקט אים איבער הווישיקעלע.

— אז די ארבעטער — — — וויל אייזיק אים דערקלערן דעם ענין.

— ארבעטער זיינען אומעטום די זעלבע ארבעטער — פאַרכאַפּט הווישיקעלע. — איר זייט מלמדים און ווייסט ניט ווי איין און ווי אויס!...

די איבעריקע ברידער האָבן אַף אײזיקן געקוקט װי אַף אַן איבעריקן, װי אַף אַן אומזיסטיקן פּרעסער.

דער פֿאָטער חיים האָט ניט געהאַט קײן צײַט זיך אַפֿילו אַף אײזיקן אומצוקוקן, אָדער זיך געמאַכט, װי ער האָט ניט קײן צײַט.

אײזיק איז אַלע טאָג געפֿאָרן אין שטאָט. עס האָט געהײסן, אַז ער פֿאָרט אַ שמעק טאָן װאָס עס הערט זיך מיט די נאָכװײעניש פֿון דעם גענעראַל־סטרײַק.

אָבער אין דער אמתן האָט מען שױן „באַם זײגער", אַפֿן פּלאַץ, מער ניט גערעדט װעגן דעם פֿאַרלוירענעם סטרײַק.

איצט האָט מען דאָרט צװישן די אַרבעטער געשמועסט װעגן דעם, װי אַזױ מען געפֿינט ערגעץ אַ שאַפּ צו דער אַרבעט.

עס איז אײזיקן געװען קלאָר, אַז ער איז אַף דעם שװאַרצן ליסט בײַ די באַלעבאַטים.

װעגן דעם, אַז ער זאָל אַרױפֿגײן צוריק צו װאַכענבלױ אין שאַפּ אַרײַן, איז גאָר קײן רײד ניט געװען. דער פֿאָרמאַן סעם האָט באַפֿױלן צו אײזיקן, אַז ער זאָל זיך ניט „דערװעגן" אַריבערצוטרעטן די שװעל פֿון זײַן שאַפּ — אױב זײַן לעבן איז אים טײַער.

נאָר סײַ װי װעט אײזיק אַהין ניט גײן, װען ער זאָל אַפֿילו אױסגײן פֿון הונגער. אײזיק האָט שױן אָבער אָנגעהױבן פּרואװן זוכן ערגעץ אַנדערש זײַן מזל.

אין גאַס זײַנען געבליבן זײער װײניק באַלמעלאָכעס לײדיק־גײער. אין פֿאַך איז איצט געװען דער ברען פֿון סעזאָן.

אײזיק קומט אַרױף אין אַ גרױסן שאַפּ. ער איז בטבע ניט קײן זײער גוטער טיר־קלאַפּער און זײַן אַ גרױסער „נכנע" קען ער אױך ניט, אָבער פֿונדעסטװעגן פֿילט ער זיך באַקװעם, װען ער קומט אַרײַן אין אַ נײַער פֿאַבריק.

— װאָס האָט איר געװאָלט?

— איך בין אַ „װײער פּרײם מײקער" — זאָגט אײזיק — און איך זוך אַרבעט.

— װאו האָט איר פֿריער געאַרבעט? — פֿרעגט די אױפֿזעערן פֿון אָפּים.

גײ זאָג איר, װאו ער האָט פֿריער געאַרבעט... װעט עס דאָך באַלד אַרױס װי בױמל אַפֿן װאַסער. אַהאַ, געאַרבעט בײַ װאַכענבלױ... געסטרײַקט!...

אײזיק ענטפֿערט דער אױפֿזעערן:

— איך האָב געאַרבעט אין אַן אַנדער שטאָט.

— איר זייט א גוטער „ווייער פריים מייקער״? בא אונדז דארף מען קאָנען מאכן א גוט שטיקל ארבעט.

— איך בין א גוטער באַלמעלאָכע.

— אָלרייט, קומט אריין אין פעקטאָרי — זאָגט די פרוי און פירט אים אריין אינעווייניק אין שאַפּ אריין דורך א טיר.

אינעווייניק אין שאַפּ שטייען ארבעטער בא לאנגע טישן און „ווארפן״ זיך איבער גיפסענע בלאָקן.

די פרוי רופט צו דעם פאָרמאַן, אַן עלטערער מענטש, מיט פוקסענע אויגן און מיט אַן איינגעבויגענער פּלייצע. די פוקסענע אויגן קוקן אויף אייזיקן. עס באווייזט זיך אין זיי א פארדעכטיק שמייכעלע.

— ער דערקענט מיך! — טראַכט אייזיק צו זיך אליין.

— דערווייל האָב איך ניט קיין פּלאַץ פאר אייך. קומט מאָרגן, וועל איך פאר אייך האָבן גרייט א פּלאַץ.

— אהא, דער בארימטער תירוץ -- טראַכט אייזיק.

די ארבעטער דרייען אויס זייערע קעפּ און קוקן אַן אייזיקן מיט טרויעריקע אויגן, ווי איינער וואָלט געזאָגט: „וואָס ווילסטו דאָ בא אונדז, דו שלימזל? דאָ, בא אונדז, איז איצט רואיק, מען פארדינט א שטיקל ברויט און דו ווילסט אונדז אָנמאכן נאָכאמאָל צרות״...

אייזיק קומט מאָרגן. ערשט דער פאָרמאַן באגעגנט אים און לאָזט אים וויסן, אז עס איז ניטאָ קיין ארבעט.

דאָס בארימטע לידל!

אכצנטער קאפּיטל

אייזיק האָט פאַרלאָרן דעם באָדן פון אונטער זיינע פיס, אַזוי גיך ווי ער האָט זיך איבערצייגט, אַז דער גענעראַל־סטרייק איז שוין טאַקע אַ פאַר־לאָרענער. צוליב זיין ניט קענען אַנטשלאָפן ווערן איז ער אַלע טאָג אויפ־געשטאַנען שפּעט.

כאַטש אין שטוב באַ זיי, אין דער „איינגענער הייזקע" אין איסט ניו יאָרק, האָט זיך געטומלט פון גאַנץ פרי. דער פאָטער חיים האָט איבערגעפירט זיין „פאָר שאַפּ" צו זיך אין דער איינגענער הויז. די פיר ברידער האָבן געאַרבעט אין קעלער. דער רויש פון די מאַשינען האָט געמאַכט ציטערן דאָס גאַנצע הויז מיט די שויבן און די פענצטער.

אייזיק האָט זיך ניט געהאַט וואָס צו איילן. ער האָט איצט געפירט אַ שטילן ברוגז מיט דער גאַנצער שטוב. די מאַמע רייזי האָט אים „גע־האָדעוועט" באַזונדער. זי האָט אים איצט אַ ביסל „צוגעזען", ווי זי האָט זיך אויסגעדריקט, ווייל דער סטרייק האָט אים אויסגעמאַרכעוועט.

אייזיק האָט אויסגעזען פאַרעלטערט אויף צען יאָר. עס איז פאַר אים געווען אַ שווער שטיקל צייט מיט איבערמענטשלעכע אָנשטרענגונגען.

און איצט דער נאָכעפעקט; דאָס באַוואוסטזיין פּלאָגט אייזיקן; אויך דאָס וואָס ער איז אויף דער שווארצער ליסט באַ די באַלעבאַטים — אַלץ אינאיינעם האָט אייזיקן טאַקע אויסגעמאַרכעוועט. ער איז אַרומגעגאַנגען ווי אַ שאָטן.

דערפאַר האָט אים די מאַמע באַהאַנדלט ווי אַ קוואַרטיראַנט, אים צו־געטראָגן אַלץ אויף אַ ריין טעלערל.

ער האָט זיך אָבער ניט געקאָנט איינהאַלטן אין שטוב. אונטן אין קעלער אַרבעטן זיינע ברידער. און אויבן איז די שטוב ליידיק. די צימער־ן זיינען באַלעבאַטישע, איינגעפּונדעוועטע. דורך די פענצטער רייסן זיך אַריין די גרינע פעלדער. ער קאָן אויף די פעלדער איצט ניט קוקן. אים דאַכט זיך, אַז אַלץ אַרבעט דאָ אַרום: די פליגן, די בינען, די גראָז־שפּרינגערס, די זומער־פויגעלעך, די אַלערליי פויגלען און אינסעקטן — אַלע אַרבעטן און אים קומט אויס אַרומצוגיין פוסט־און־פּאַס. ער אַנטלויפט אין שטאָט אַריין קיין ניו יאָרק.

ער קומט אָן אין שטאָט פּונקט צווישן צוועלף און איינס. דעמאָלט שיטן זיך פון די פאַבריקן די אַרבעטער צו מיטאָג. עס הערט זיך געלעכטער און פרייד פון אַלע. עס טרעפן זיך בחורים מיט מיידלעך; חברים אַרבעטער, וועלכע אַרבעטן אין פאַרשיידענע פאַבריקן; אויסגעשרייען, קוויטשערייען.

נאָר ער אַליין דרייט זיך אַרום אַפן פּלאַץ אין באַנד סטריט. פון צייט צו צייט שטעלט זיך אַרום אים אויס אַ רעדל מיט אַרבעטער. מען פרעגט בא אים וואָס ער מאַכט עפּעס, צי האָט ער שוין אַ דזשאַב?

— נאָך ניט!

— נאָך ניט?

— מען וויל מיך ניט אין די שעפּער — זאָגט אייזיק סאַרקאַסטיש.

אַרבעטער הערן אויס, שאָקלען טרויעריק מיט די קעפּ און גייען אַוועק. די שעה איז קורץ, איידער מען קוקט זיך אַרום, דאַרף מען שוין גיין צוריק אין שאַפּ.

אייזיקן דאַכט זיך, אַז ער האָט אָנגעוואָרן זיין איינפלוס און זיין פּאָפּולאַריטעט בא די אַרבעטער פון דעם פאַך.

פריער, ווען ער האָט געאַרבעט בא וואַכענבלוי און קאָמפּאַניע, אין דעם גרעסטן שאַפּ פון טרייד, און האָט פאַרדינט, איז ער געווען דער גוטער באַלמעלאָכע. דאַן האָט מען געוואוסט, אַז ער איז אייזיק, און מען האָט זיך צוגעהערט צו זיינע רייד. איצט זעט אויס ווי די אַרבעטער, וועלכע קענען אים גוט, וויכן פון אים. זיי קומען צו נאָר פון „יוצא" וועגן און גיבן בא אים אַ פרעג אַ וואָרט און גייען אַוועק פון אים.

אַ סך אַרבעטער מאַכן זיך ווי זיי דערקענען אים ניט. ער שאָקלט צו זיי מיטן קאָפּ, באַגריסט און זיי ענטפערן אים ניט, זיי קערן זיך אָפּ פון אים אָן אַ זייט; זיי ווילן זיך אַפילו מיט אים ניט באַגעגענען.

די שעה פון מיטאָג גייט אַוועק. דערנאָך בלייבט אייזיק אַליין אויף דעם פּלאַץ אין באַנד סטריט. ער שטייט אַ ווײַלע באַם „זייגער" און איז אינגאַנצן אַ פאַרלאָרענער. דערנאָך ווייסט ער ניט וואָס צו טאָן מיט זיך.

וואָלט ער כאָטש געהאַט נעדולד צום לייענען, אָבער דער קאָפּ דינט אים ניט. וואָלט ער געבליבן אין שטאָט, זיך אפשר באַקענען מער מיט די אידישע שרייבער. די צוויי, וואָס זיינען בא אים געווען צוגאַסט, האָבן דאָך אים איינגעלאַדן.

איז, ערשטנס, האָט ער ניט קיין געלט מיט וואָס צו בלייבן אין שטאָט. ער נעמט אַלע טאָג בא דער מאַמען אויף „קאַרפעיר". די דאָזיקע סומע, פּילט אייזיק, האָט ער אַ רעכט צו נעמען בא דער מוטער. אָבער בלייבן אין שטאָט

מינט, אז מען דארף אריינגיין אין א רעסטאָראַן עפּעס עסן — און אויף דעם האָט ער ניט קיין געלט.

צווייטנס, האָט ער עפּעס אַן אינערלעכע מורא פאר די ליטעראַטן. ער ווייסט ניט פאר וואָס, נאָר אים שטעלט זיך פאָר, אז זיי וועלן אים קאַליע מאכן. אזוי־אָ ווי ער איז איצט: א שעמעוודיקער און אין זיך גריבלענדיקער מיט זיין וועלט, אָדער מיט זיינע צוויי וועלטן: דער ארבעטער און דער שרייבער.

וואָס וועט ער קומען צו זיי, וועלכע זיינען גאָר קיין ארבעטער ניט?

ער איז נאָך ניט קיין פולבלוטיקער שרייבער צו קאָנען זיך פארגלייכן מיט זיי. ער ווייסט אפילו ניט ווי אזוי מען באדארף רעדן מיט זיי.

איצט וואָלט גראָד געוועז די צייט, אז ער זאָל זיך באקענען מיט זיי. ער דרייט זיך ארום ליידיק, פונקט ווי זיי דרייען זיך ארום ליידיק.

וועט ער פרואוון זיך אראָפּכאַפּן צו דעם הויכן בחור, וועלכער וואוינט אויף ראַטגערס סטריט. זיין נאָמען איז באַלאַבאַן. אייזיק שפּאַצירט אוועק איבער דער איסט־סייד. ער קומט אין ראַטגערס סטריט. דאָרט איז דאָ א קליינער פּארק, אַן גראָז אפילו. די ביימער זיינען קליינע, טשאַכאָטעטשנע — די בלעטער האַלטן זיך קוים אויף זייערע צווייגן. די אַלייען אין פּארקל זיינען איבערגעפּאַקט מיט שטיוול־פוצער, מיט סטאַליארעס, וועלכע שטייען מיט זעג און האמער אונטער זייערע אָרעמס. אויף די בענק זיצן אידן פון דער איסט־סייד און שמועסן פּאָליטיק. זיי האַלטן שטעקנס אין זייערע הענט און גראָבן מיט די שטעקנס די שטיינדלדיקע ערד פון פּארק.

עס דערמאָנט אייזיקן אַן א קליין, פּראָווינציעל שטעטל, וואו די מעש־טשאַנעס זיצן אויף די פּריזבעס און רעדן פּאָליטיק.

אייזיק זעצט זיך אנידער אויף א באַנק. ער הערט זיך איין צו דעם, וואָס די אידן רעדן. עסטרייכער אידן שפּארן זיך מיט רוסישע אידן, וועלכער קייסער עס איז שטארקער: צי פראַנץ יאָזעף צי ניקאָלאַי. ניט ווייט אויף א צווייטער באַנק זעט אייזיק אזא בילד:

עס זיצט א פאָטער מיט זיין ווייב און מיט זייער יונגער טאָכטער. די עלטערן זיינען נאָך ניט קיין עלטערע מענטשן, אָבער די אָרעמקייט האָט זיי דערשלאָגן און זיי זיצן און רוען אין דער נאָכמיטאָג־זון. דאָס מיידל קוקט זיך ארום און ווארפט מיט איר אויסגעצוואָגן קעפּל ווי א פויגל, אהין און אהער. בא איר זיינען די צעפּלעך פון אירע שווארצע האָר אראָפּגעלאָזן אויף דעם דאַר העלדזל. איר פּנים איז פארגעלט. דערנאָך קומט צו א בחורל און ברענגט מיט זיך א פּאַפּירענעם בייטל מיט פלוימען און ווינטרויבן.

ער גאָסטירט די עלטערן פון דעם מיידל מיט וויינטרויבן און פלוימען. דאָס מיידל פרייט זיך מיט אים. די מאַמע — אַ צעוואָקסענע איסט־סיידער אידענע — האָט אויך הנאה. דערנאָך גייען ביידע יונגע מענטשן אַוועק. דער בחור נעמט אונטער דעם אָרעם דאָס מיידל. דאָס מיידל קוקט צוריק־ווײַלעכץ צו די עלטערן, ווי איינער רעדט — נאָט זעט, ער פירט מיך שוין אונטערן אָרעם! זיי גייען אונטער אַ טשאַכאָטעטשנעם ביימל, שטייען דאָרט אַ ביסל און רעדן צווישן זיך. דאָס מיידל פּאַטשעט זיך פון געלעכטער. דאָס בחורל רעדט צו איר און גנבעט מיט זיין האַנט באַ איר אַ גלעט איבערן אַקסל. דערנאָך קומען זיי צוריק און דער טאַטע מיט דער מאַמען הויבן זיך אויף פון באַנק און גיבן די אינגערע זייער אָרט. דאָס מיידל מיטן בחור זעצן זיך אַנידער און טאַטע־מאַמע גייען זיך אַ ביסל דורכ־שפּאַצירן. דערווייל נעמט דער בחור אַרום דאָס מיידל. זי וואָרנט אים, אַז באַלד וועלן זיי צוריק קומען... ער זאָל אויפהערן...

אייזיקן ווערט אומעטיק דאָ צו זיצן. ער איז נאָך אַליין יונג. ער הויבט זיך אויף און גייט אַוועק צו באַלאַבאַנען. אפשר וועט ער זיין אין דער היים איצט.

אים טראָגט אַ ניט־גוטער. ער האָט זיך ניט וואו אהינצוטאָן.

אַף זיין אָנקלאַפּן באַ באַלאַבאַנען אפן טיר, הערט ער גלייך: „קומט אריין!"

— הא, העלאָ! זע נאַר, רייזל, איך האָב אַ גאַסט! — שרייט באַלאַ־באַן אוים צו דער פרוי זיינער, אַ יונגע, בלאָנדע און שלאַנקע, און אָנגעטאָן איז זי אין אַ שלאָף־ראָק; אירע בלאָנדע האָר צעפּאַטלט איבערן בלייכן פּנים.

באַלאַבאַן שטעלט אייזיקן פאָר פאַר דער בלאָנדער ווייב זיינער.

אין צימערל איז האַלב־פינצטער. אַ פענצטער איז דאָ, אָבער עס קוקט אַרויס אַף אַ וואַנט. די וואַנט פון ברוין־שוואַרצע ציגל. עס איז דאָ אַ דיוואַן פאַרשפּרייט מיט אַ קאָלדרע און אַ טישל מיט איין בענקל.

אין צימער איז די לופט פאַרדומפּן, דער שטויב קריכט אייזיקן אין דער נאָז און עס ווילט זיך אים ניסן.

רייזל פּרוּווט מאַכן אָרדענונג אין צימערל. זי נעמט אַראָפּ זאַכן פון טישל און לייגט זיי אַפן בעטל. אייזיק קאָן זיך ניט העלפן ניט נאָכ־צופאָלגן נאָך אירע באַוועגונגען. דאָס צימערל איז אַזוי קליין. דריי מענטשן קאָנען דאָ קוים זיך פריי באַוועגן.

באַלאַבאַן וואונדערט זיך ווי אַזוי אײַזיק האָט איצט אין מיטן טאָג צײַט צו מאַכן אַ וויזיט.

— איך אַרבעט ניט — זאָגט אײַזיק.

רײזל כאַפּט אַ קוק אויף אײַזיקן. זי פאַרשטייט ניט: וואָס הייסט ער אַרבעט ניט? דאַכט זיך אַ שרײַבער — וואָס זשע הייסט, ער אַרבעט ניט?

— איר האָט, דאַכט זיך, געסטרײַקט? — פרעגט באַלאַבאַן.

— פאַרלאָרן דעם סטרײַק — פילט אײַזיק ווי זײַן פּנים ווערט רויט. אָבער ס'אַ גליק וואָס דאָ איז האַלב־טונקל און מען וועט ניט באַמערקן זײַן פאַרשעמטקייט.

— אַ דאגה אײַך! — זאָגט באַלאַבאַן. — וועט איר דאָך איצט קאָנען שרײַבן. איך מיין, אַז פאַר אײַך און פאַר דער ליטעראַטור וועט זײַן דער פאַרלאָרענער סטרײַק דווקא אַ גרויס געווינס.

אײַזיקן האָט געטאָן אַ ברי אין דער לעבער.

— אײַך איז גרינג צו זאָגן! ווייסט איר וואָס דאָס מיינט צו פאַרלירן אַ גענעראַל־סטרײַק? — אײַזיק האָט געקוקט צו רײזלען, אַז זי זאָל אים כאָטש פאַרשטיין. אָבער יענע האָט זיך אויסגעדרייט צו אים מיט איר טאַליע, צענומען דעם שלאָפראָק און עפּעס דאָרטן פאַריכט איר טואַלעט.

— איך ווייס, איך ווייס. כ'בין אַליין אַן עס־ערעווע. און ווי איר קוקט מיך אָן בין איך געווען אַ פּשוטער אַרבעטער — זאָגט באַלאַבאַן מיט אַ באַסאָווער שטים, כדי צוצוגעבן זײַנע רייד מער געוויכט. — מיר האָבן אויך געפירט סטאַטשקעס און איך בין געווען גרייט צו גיין אויף באַריקאַדן. אָבער נאָכדעם ווי איך בין דורך אַ צופאַל געוואָרן אַ שרײַבער האָב איך איבערגעלאָזט אַלץ מיט אַנאַנדער און גיב זיך אָפּ מיט שרײַבן.

— און איך האַלט פּונקט פאַרקערט, אַז מען קאָן זײַן אַן אַרבעטער און אויך שרײַבן — זאָגט אײַזיק. — איך נעם זיך אַלס בײַשפּיל. איך שרײַב בעסער דעמאָלט ווען איך אַרבעט. איך באַלאַנסיר זיך פיזיש. מיר קומט אויס צו שטיין אַ גאַנצן טאָג בײַ מײַן אַרבעט. אין אָוונט זיץ איך און שרײַב. שוין אָפּגערעדט דערפון, וואָס איך רו זיך אָפּ מיט מײַן שרײַבן אויך גײַסטיק.

— וועלן מיר זען ווי לאַנג איר וועט עס קאָנען באַווײַזן — זאָגט באַלאַבאַן. — אָבער זאָגט מיר בעסער וואָס עס הערט זיך בײַ אײַך. האָט איר עפּעס נײַעס אָנגעשריבן.

— איצט, ווען איך אַרבעט ניט, קאָן איך ניט שרײַבן — זאָגט אײַזיק פראָסט און האַרציק.

— איר װילט אױסהאַלטן אײער טעאָריע.

— אַזױ איז עס. דאָס איז דער אמת.

— פאַר װאָס זשע שרײַב איך, כאָטש איך אַרבעט גאָר ניט אין קײן שאַפּ?

אײַזיק קוקט אים אָן. פאַר אים שטײט אַ געזונטער מענטש און רעדט, װי אײַזיקן דאַכט זיך, קרום.

— איך האָב ניט געזאָגט, אַז איר זײַט אַזױנער פּונקט װי איך — זאָגט אײַזיק. — איך האָב קאָנסטאַטירט אַ פאַקט װעגן זיך אַלײן. אױב איר פירט זיך אַנדערש, באַװײַזט עס, אַז איר זײַט אַן אַנדער מענטש.

— װאָס, װאָס, איך בין ניט קײן בורזשוי...

— אָבער איר רעדט װי אַזױנער, לײדער.

— אױ, איר זײַט זיך געקומען קריגן מיט מיר?

— נײן.

— רײזל, פאַרברי אַ ביסל טײ — װענדט זיך באַלאַבאַן צו זײַן װײַב.

— איך דאַנק. אױב עס איז צוליב מיר, דאַרף מען ניט. איך װיל ניט טרינקען — בעט זיך אײַזיק.

— איר װעט יאָ טרינקען. איך װעל אײַך ניט אַװעקלאָזן אָן אַ גלעזל טײ — זאָגט באַלאַבאַן און קלאַפּט דערבײַ אײַזיקן אין פּלײצע. — איך װאָלט אײַך געמאַכט אַ פאַרשלאָג צו געבן מיר אַ קלײנע הלואה, אָבער אַזױ װי איר אַרבעט ניט איצט, זײַט איר מסתמא אַלײן אױך אַן אביון.

רײזל האָט באַ די דאָזיקע װערטער אױסגעשטאַרצט אירע אױגן אױף באַלאַבאַנען, װי זי װאָלט אים געװאָלט אײַנשלינגען אָדער פאַרגיפטן. זי איז איצט געשטאַנען אין אַ װינקל פון צימערל. דאָרטן איז געשטאַנען אַ קעראָסין־אױװעלע אױף אַ בענקל. דורך די צעלולאָיד פענצטערלעך פון קעראָסין־אױװעלע האָט געלױכטן אַ קלײן פײַערל און קרענקלעך באַלױכטן דאָס שטיקל צימערל.

אײַזיק האָט אינסטינקטיװ געזוכט מיט זײַנע הענט אין די קעשענעס. פאַרגראָבן איז דאָרטן געלעגן דאָס אײנציקע ניקל מיט װעלכן ער האָט באַדאַרפט פאָרן אַהײם.

— חבר, װען איך זאָל האָבן װאָלט איך אײַך געליִען — האָט אײַזיק שטיל געזאָגט.

— אָלרײַט! איך האָב נאָר געמאַכט אַ שפּאַס. איך װײס אײַער לאַגע.

באַלאַבאַן האָט אױף זיך גענומען דאָס רעקל און דעם הוט און איז אַרױס. ער האָט געזאָגט:

— כ׳לאָז אײַך איבער מיט מײַן פֿרוי, איך וועל באַלד צוריק קומען. זעט נאָר, אַז עס זאָל מיט איר קײן שלעכטס ניט פּאַסירן.

אײַזיק איז געווען נאַיוו און ער האָט ניט פֿאַרשטאַנען דעם וואונק, וואָס איז געלעגן פֿאַרבאָרגן אין באַלאַבאַנס ווערטער.

אַזוי גיך ווי באַלאַבאַן האָט פֿאַרמאַכט די טיר פֿון יענער זײַט צימער און אײַזיק איז געבליבן אַלײן מיט רײזלען, האָט רײזל באַלד געטאָן אַ טיפֿן זיפֿץ.

אײַזיק האָט בײַ איר געוואָלט פֿרעגן וואָס זי זיפֿצט, אָבער אַזוי ווי ער איז מיט איר נאָך גוט ניט געווען נאָענט, האָט ער זיך צוריקגעהאַלטן. ער האָט גענומען פֿון טיש אַ קלײנע בראָשור און איבערגעלײענט דעם טיטול: „פֿרויענצימער", דערצײלונג פֿון באַלאַבאַן. אײַזיקן איז געוואָרן פֿרײלעך אױפֿן האַרצן. באַלאַבאַן האָט שוין אַרױסגעגעבן אַ בוך מיט דערצײלונגען.

ער האָט געבלעטערט דאָס בוך. אין אַלע דערצײלונגען האָט זיך אײַזיקן געוואָרפֿן אין די אויגן באַשרײַבונגען פֿון פֿרויען וואָס רעוואָלטירן קעגן זײערע מענער; פֿרויען וועלכע האָבן ליבע געליבטע אונטער זײערע מענערס פֿלײצעס. אײַזיק האָט געטראַכט: ווי באַלאַבאַן האָט אים געזאָגט, איז ער, באַלאַבאַן, אַלײן געווען אַן אַרבעטער און אַן עס־ער־וועוועץ און אין ביכל איז גאָר נישטאָ קײן אײן וואָרט וועגן דעם. עס איז געווען אַ בוך דערצײלונגען פֿון דעם לעבן פֿון מענטשן וואָס לעבן „ערגעץ" אױף דער וועלט. וואו זײ לעבן האָט מען פֿון דעם ביכל ניט געקאָנט דערגײן.

אין דער אײגענער צײַט וואָס אײַזיק האָט דערווײַל געבלעטערט דאָס ביכל האָט זיך רײזל דערווײַל איבערגעטאָן. עס האָט געטאָן פֿון דערווײַטנס אַזוי ווי אַ בלישטש צו אײַזיקן אין די אויגן אַ ווײַסע זאַך. אײַזיק איז געווען אַ בעלן אַ קוק צו טאָן וואָס דאָס איז.

אָבער רײזל האָט געטאָן אַ קוויטש מיט אַלע אירע כוחות:

— קוקט ניט!

און אײַזיק האָט צוריקגעכאַפּט זײַנע אויגן. דאָס וואָס ער האָט באַוויזן צו זען איז געווען גענוג פֿאַר אים זיך אויפֿצוהיצן, און דאָס גאַנצע בלוט האָט בײַ אים אַ שפּאַר געטאָן אין קאָפּ.

אײַזיק האָט זיך באמת דאָס ערשטע מאָל אין זײַן לעבן געפֿונען אײנער אַלײן מיט אַ פֿרוי אין אײן צימער און נאָך דערצו בשעת זי טוט זיך איבער. ניט אַנדערש, זי שטעלט אים צום פּרוביר־שטײן.

אײַזיק האָט געפֿילט ווי עס ציטערן זײַנע צײן בײַ אים אין מויל. ער האָט זיך צונױפֿגענומען און אײַנגעשרומפּן זײַנע אַלע געפֿילן און געדאַנקען

און איז געזעסן און געקוקט שטארק פארטיפט אין דעם ביכל און געוואָלט מאכן דעם איינדרוק, אז ער לייענט. אָבער ער האָט ניט געקאָנט לייענען. ער האָט אויך ניט געקאָנט אויפהויבן זיינע אויגן. ער איז אזוי געזעסן אין איין פּאָזיציע ביז די פּיס האָבן בא אים אָפּגענומען און איינגעשלאָפן.

— שוין, מען מעג שוין — האָט רייזל געזאָגט. זי איז צוגעגאַנגען נאָענט צום טישל, וואו אייזיק איז געזעסן.

אייזיק האָט אויפגעהויבן צוויי פארכמורעטע, ערנסטע אויגן. זי איז איצט געווען אָנגעטאָן אין א בלויען קלייד מיט א שורה קנעפּלעך פון האַלדז ביז אראָפּ. די קנעפּלעך זיינען געלאָפן איבער איר פליייצע אזוי ווי א סטעזשקע אָדער אזוי ווי סטעבליעס אין א לייטער.

אייזיק האָט איר אריינגעקוקט אין די אויגן. ער האָט עס ניט געוואָלט טאָן.

די אויגן בא רייזלען זיינעז געווען בלויע, פארפירערישע און אייזיק האָט זיך געראַנגלט מיט זיי.

— וואו וואוינט איר? — פרעגט רייזל בא אייזיקן.

— „עס הויבט זיך שוין אָן!" — טראַכט אייזיק. ער ענטפערט:

— מיר וואוינען אין איסט ניו יאָרק.

— איר זייט פארהייראַט?

אייזיק דערפילט דאָס גאַנצע בלוט אין זיין פּנים.

— ניין, איך וואוין מיט מיינע עלטערן.

רייזל באַמערקט אייזיקס פארשעמטקייט. זי גיט א בלישטשע מיט אירע צוויי אויגן ווי מיט צוויי בלויע שמאראַגדן. „ער איז נאָך א בחור!" גיט זי א טראַכט און זי זאָגט:

— וואָס עפּעס אין איסט ניו יאָרק? אזוי ווייט פון מענטשן... איך מוז דאָך זיין זייער אומעטיק... ניין?

אזוי פיל פראַגן אף אייזיקן מיט איין מאָל. עס וואָלט געווען גוט ווען באַלאַבאָן קומט שוין צוריק אריין. אָבער ער נעמט זיך אין די הענט אריין. ער ענטפערט:

— אומעטיק? ניין! איך בין פארנומען מיט מיין ארבעט. און חוץ דעם רעכן איך גאָר איינגאַנצן אָוועקצופאָרן.

— אָוועקפאָרן? — ציט רייזל דאָס וואָרט, אזוי ווי איר צונג וואָלט געווען פון גומי. — וואוהין?

פארפאַלן, אייזיק האָט זיך ארויסגעכאַפּט מיט א וואָרט. איצט איז שוין צו שפּעט צוריק צו כאַפּן. ער אַליין האָט נאָך אפילו ניט געוואוסט אף ריכטיק צי ער פאָרט, צי ניט. ערגעץ בא אים אין דער טיף איז אפשר

געלעגן אזא אַנונג צו פאָרן זיך לערנען אַגריקולטור און דערנאָך ווערן אַ ערד־אַרבעטער. אָבער קיין איין לעבעדיק באַשעפעניש האָט נאָך וועגן דעם ניט געוואוסט.

איצט האָט ער זיך דאָ פאַר רייזלען אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט.

— איך פאָר אַוועק זיך לערנען אַגריקולטור. אָבער אי׳ך וויים נאָך ניט אַף זיכער.

— אַגריקולטור ? — וואונדערט זיך רייזל. דער טשייניק האָט דערווייל גענומען זידן און דאָס וואַסער איז אַריבער די ברעגן און געלאָשן דאָס פייער פון קעראָסין־אויוועלע. עס האָט גערוישט ווי אַ באַן וואָס קומט אָן צו דער סטאַנציע. רייזל איז אַוועק מיט איין שפּרונג אין יענעם ווינקל און אויסגע־דרייט דאָס קעראָסין־אויוועלע. זי האָט פון יענעם ווינקל געפרעגט בא אייזיקן:

— וואָס איז אייער צוועק דערביי ?

— איך וויל ענדיקן און דערנאָך אַוועק אין דער וועסט אַרבעטן אַף אַ פאַרם.

— נעמט מיך אויך... — האָט זי שעלמיש געשמייכלט.

דער געשפּרעך האָט זיך איבערגעריסן און די טיר פון צימער האָט זיך געעפנט און באַלאַבאַן איז אַריין מיט פּעקלעך, אָנגעלאָדן אַף זיינע הענט. ער איז אַריין מיט אַ מעלדונג:

— איך האָב געבראַכט מיט זיך די גאַנצע חברה.

עס האָבן זיך אין צימער געטאָן אַ שאָט אַריין פיר בחורים מיט לאַנגע האָר און מיט גרויסע קאַפּעליושן. די קליידער אַף זיי צעדרייטע און אויס־געוואַלגערטע. די שניפּסן בא זיי שווארצע, מיט גרויסע שלייפן אויס־געבונדענע, ווי ניט בא געוויינלעכע מענטשן.

— אָט דאָס איז דער גרויסער דיכטער קיזעלשטיין. און אָט איז נאָך אַ גרעסערער דיכטער פייטל. און דאָס איז דער הומאָריסט זולי. און דאָס איז דער ראָמאַניסט קוישיל. אַלע פיר פיינע יאַטן, אַ כאַליערע זאָל זיי טרעפן. זיצן אין קאָפּ דעם גאַנצן טאָג און שעפּן שטימונג... באַקענט זיך, אייזיק, און איך וועל דערווייל צוגרייטן עפּעס אין פּיסק אַריין — האָט באַלאַבאַן געפּלאַפּלט מיט פרייד. — רייזל, די טיי האָט פאַרזאָטן ? — האָט ער געטאָן אַ פיר איבער זיינע אויגן אַף זיין ווייב רייזל. דערזען, אַז זי איז אָן איבערגעטאָנענע, האָט ער צוריק איבערגעפירט זיינע אויגן אַף אייזיקן. „די בליאַד האָט זיך איבערגעטאָן אין אייזיקס אַנוועזנהייט !”... האָט באַלאַבאַן געטאָן אַ טראַכט וועגן זיין ווייב.

אָבער איצט איז ניט געווען קיין צייט צו מאַכן אַ סקאַנדאַל.

באַלאַבאַן האָט אָוועקגעשטעלט אויפֿן טיש עטלעכע פֿאַרשמירטע גלעזער און צעוויקלט די פּעקלעך און באַלד איז אויפֿן טישל געלעגן אַ ברויט מיט אַ הערינג און שווייצאַרישער קעז און אַ גרויסע ציבעלע.

אייזיק איז געווען הונגעריק און באַם אָנבליק פֿון אַט די גוטע מאכלים האָט זיך באַ אים צעשפּילט דער אַפּעטיט. אָבער ווען ער האָט געטאָן אַ קוק אויף די פֿאַרשמירטע גלעזער אָן שעלעכלעך האָט זיך אים די גאַל איבער־געקערט. באַ זיין מאַמען אין שטוב האָט מען דערלאַנגט ריינע גלעזער טיי מיט שאָלן.

די פֿיר חברה האָבן זיך שווער אַנידערגעזעצט אויפֿן דיוואַנטשיקל, אַזוי אַז דער דיוואַן איז אַראָפּגעזונקען זייער נידעריק צום דיל.

איינער פֿון די פֿיר איז געווען דער קלייִנער בחור מיט די קרענקלעכע אויגן, וועלכער איז שוין געווען ניט לאַנג צוריק באַ אייזיקן אין צימער. דער דאָזיקער בחור האָט זיך געפֿילט מער אויפֿגעבונדן און עס געלאָזט הערן אין זיין רעדן. די איבעריקע האָבן געשוויגן.

— עס פֿעלט אונדז דאָ אין אַמעריקע דאָס אָריגינעל אידיש וואָרט — האָט פֿייטל אָנגעהויבן, האַלטנדיק אין איין האַנט אַ רייפֿטל קאָרן־ברויט און גריזשענדיק דעם ווייִדל פֿון דעם הערינג. — ווידער שרייבט מען דאָ לידער וועגן שאַפּ און וועגן דער רויטער פֿאָן... עדלשטאַט און באָוושאָווער זיינען ניט קיין דיכטער... עס איז פּראָקלאַמאַציע... עס איז דאָ עפּעס וואָס איז העכער פֿון שאַפּ... דאָס פֿערזענלעכע פֿון דעם מענטשן רייסט זיך צום אויסדרוק! אַ מענטש קאָן זיך ניט ברענגען צום אויסדרוק דורך דעם, וואָס ער גייט אויף אַ דעמאָנסטראַציע..

— וואָס רעדסטו אַזוי פֿיל — שלאָגט אים איבער באַלאַבאַן. — שרייב בעסער אָן און באַסטע. דאָ זיצט מיט אונדז איינער, וואָס איז אַן אַרבעטער אין אַ שאַפּ. לאָמיר הערן וואָס דער פּראָלעטאַריאַט האָט צו זאָגן.

— וועגן דער דיכטונג פֿון באָוושאָווער און עדלשטאַט קאָן איך נאָר זאָגן, אַז דאָס איז אַזוי עכט און אמת ווי דער טאָג, דער ווינט און דער רעגן. איר קאָנט ניט קומען צום טאָג און אים הייסן לייכטן נאָר פֿאַר איינצלנע און איר קאָנט דעם טאָג ניט זאָגן, ווי אַזוי ער זאָל לויכטן — האָט זיך אייזיק אָנגעכאַפּט אין זיין פֿאַרגלייך פֿון דעם ליכט פֿון טאָג צו דער פּאָעזיע פֿון עדלשטאַט און באָוושאָווער. — דער טאָג לויכט פֿאַר אַלעמען גלייך. נאָר עס איז דאָ אַן אונטערדריקטער קלאַס, דער פּראָלעטאַריאַט, וועלכער איז געצוואונגען צו שקלאַפֿן אין די פֿאַבריקן, אין די מינעס און זיי קאָנען דערווייל ניט זען דאָס ליכט פֿון טאָג.

— ער פּראָפּאַגאַנדירט שױן! — כאַפּט אים איבערשלאָגן פּײטל. — װאָס זײַנען מיר דען, אויב ניט קײן פּראָלעטאַריער? עס רעדט זיך דאָ װעגן דער אידישער איסט־סײד. דאָ אױף דער איסט־סײד האָט זיך געשאַפן אַ פּרעסע, װאָס דערלאָזט ניט קײן אָריגינעל װאָרט. אָט װיל איך שרײַבן װעגן מײַנע פּערזענלעכע איבערלעבונגען — קאָן איך אין דער פּרעסע ניט דרוקן מײַנע לידער. מיך עקלט דאָס באַראַבאַנעװען װי אױף אַ פּויק מיט פּערזן. איך װיל שרײַבן שטילע, לירישע לידער. איר פאַרשטײט? איך בין אַ מענטש, װעלכער האָט ליב צו זײַן מיט זיך אַלײן.

— גײ אין דר׳ערד! — רופט זיך אָפּ באַלאַבאַן. — מיט זיך אַלײן װיל ער זײַן... און דאָס לעבן אַרום און אַרום איז גאָרניט װערט? װאָס ביזטו אַזאַ גרויסער מענטש, גרעסער פונעם לעבן?...

— דאָס האָב איך ניט געזאָגט — פאַרענטפערט זיך פּײטל.

רײזל האָט דערװײַל צוגעבראַכט צום טיש דעם טשײַניק מיט טײ און אָנגעגאָסן די אויסגעשמירטע גלעזער מיט אַ געל־בלאַסער פליסיקײט, װאָס האָט זיך געמיניעט אין אַ קרענקלעך־גרינעם קאָליר.

דאָס טוענדיק האָט זי דערװײַל צוגעדריקט אירע קנעכלדיקע קני צו אײַזיקס פיס.

אײַזיק איז געזעסן אַרײַנגעקרעמפּעװעט צװישן די פיסלעך פון בענקל און די פיסלעך פון טישל. אים איז געװען אוממעגלעך אַװעקצונעמען די פיס זײַנע פון רײזלס קני. אָבער רײזל האָט געפילט װי ער פּרואװט זיך אָװעקרוקן און זי האָט צו אים געזאָגט:

— האָט ניט קײן מורא, איך װעל אײַך נישט אָפּבריען... מיט דער טײ.

אײַזיק האָט זיך געשלאָגן מיט דער דעה, צי זאָל ער טרינקען די טײ צי ניט. אָבער אַזױ װי דער הערינג מיט דער ציבעלע האָבן אים געמאַכט דורשטיק האָט ער באַשלאָסן צו טרינקען, כאָטש די טײ האָט אים געשמעקט װי טשאָלנט.

אים האָט שױן באַנג געטאָן װאָס ער איז אַהער געקומען. די באַנעמונג פון דער גאַנצער חברה איז אַפילו געװען אַ חברשע און זײ זײַנען אַלע געװען אָרעמעלײַט, פונדעסטװעגן איז אים ניט געפעלן זײער שטעלונג בנוגע ליטעראַטור און דעם אַרבעטער־קלאַס.

אָבער װאָס האָט ער אַלײן דען אױפגעטאָן פאַר דעם אַרבעטער־קלאַס?

ער אַלײן האָט דאָך נאָך אַפילו ניט אָנגעשריבן קײן אײַך זאַך פון אַרבעטער־לעבן.

— הערט, חברה, ווי וואָלט געווען, אז מיר זאָלן ארויסגעבן א זשור־נאַל ?... — האָט זיך פּלוצים אָנגערופן באַלאַבאַן.

— און איִם מאַכן פאַרן רעדאַקטאָר — וואַרפט צו פייטל און גיט א זשמורע מיט זיינע קרענקלעכע אויגן.

— הויבסט שוין אָן מיט דיינע קליינלעכע אינסינואַציעס... — ענט־פערט באַלאַבאַן. — איך רעד גאַנץ ערנסט. מיר דאַרפן א זשורנאַל, וואו מיר זאָלן קאָנען קומען צום אויסדרוק.

— און וואו וועלן מיר נעמען מאַטעריאַל ? — האָט זיך אריינגעמישט קוישיל דער ראָמאַניסט.

— א ראָמאַניסט, און עס פעלט איִם מאַטעריאַל ! — זאָגט זולי דער הומאָריסט. — כאַ־כאַ, עס איז ניטאָ ווער עס זאָל לאַכן.

— מיט דיינע פעליעטאָנען וועט מען קיין זשורנאַל ניט אויספּילן... — שטעכט איִם צוריק קוישיל.

— מיינע פעליעטאָנען שטייען אַף אזא הויכער מדרגה ווי דיינע ראָ־מאַנען, וועלכע דו האָלסט ערשט אין אָנשרייבן — ענטפערט צוריק זולי.

— האָ, ניט געקריגט זיך בא מיר אין צימער ! — מישט זיך אריין באַלאַבאַן.

— אזא חוצפּה ! — הערט קוישיל ניט באַלאַבאַנס וואָרענונג. — זיך צו שטופּן מיט זיינע פעליעטאָנטשיקלעך צווישן ריינער קונסט.

— ריינע גראַפאָמאַניע...

— און דו נעמסט דיינע פעליעטאָנען בא וועמען דו קאָנסט נאָר... מען ווייסט, מען ווייסט... — שפּרינגט אויף קוישיל פון דיוואַן א צעהיצטער.

— חברים, ער מאַכט אַף מיר א באַשולדיקונג... איך רוף איִם צו אַן ערן־געריכט !... — שפּרינגט זולי אויך אויף פון דיוואַן.

— שאַ, שאַ ! — לויפט צווישן זיי אריין באַלאַבאַן און צעטיילט זיי, אז עס זאָל נישט קומען צווישן זיי צו קיין געשלעג.

אייזיק האָט זיך אויפגעהויבן פון בענקל און געזאָגט :

— נו, עס איז שוין צייט פאַר מיר צו גיין אהיים.

ער האָט באמת שוין געוואָלט אוועק פון דאַנען. איִם האָט די גאַנצע חברה געעקלט. נאָכאַלעמען זיינען דאָ געווען בחורים אָנפאַנגער און זיי רעדן וועגן זיך אזוי ווי זיי וואָלטן באמת געווען גרויסע שרייבער.

אָבער באַלאַבאַן האָט אַף אייזיקן ארויפגעלייגט א האַנט און געזאָגט :

— איילט זיך ניט. מירן פריער אריינגיין אין אונדזער קאַפע און איר וועט זען און זיך אָננעמען מיט איינדרוקן. א שרייבער באַדאַרף אַלץ זען.

חברה האָט דערהערט, אַז מען גייט אין קאַפע, זיינען זיי גאָר געוואָרן אַנדערע מענטשן. נאָר איין רייזל האָט זיך געקרימט:

— לאָזט מען מיך איבער איינע אַליין...

— קאָנסט מיט אונדז מיטגיין, אויב דו ווילסט — זאָגט באַלאַבאַן און עס פילט זיך, אַז ער וויל בעסער אַז זי זאָל בלייבן אין דער היים.

זי האָט, ווייזט אויס, ניט געוואָלט בלייבן אַליין. איז זי אויך געגאַנגען מיט דער חברה.

אין דרויסן איז נאָך דער טאָג ניט פאַרגאַנגען. עס גייען אַ חברה׳ מיט שטעקנס, מיט לאַנגע האָר און ברייטע קאַפעליושן. די גאַס איז אַ וואָכעדיקע. פרויען שלעפּן קינדער־וועגעלעך איבער די טראָטואַרן. די גאַסן זיינען געפּאַקט מיט פורן אָנגעלאָדענע מיט משא. אין די קראָמען האַנדלען אידן מיט אידענעס. עס שמעקט מיט הערינג און מאַראַנצן. איסט בראָדוויי איז פאַרוואָרפן מיט קראָמען, מיט אידישקייט. אידישע שילדן שרייען אויס זייערע סחורות. דאָ אין דעם געווימל זיינען אויך דאָ שילדן פון די אידישע צייטונגען. יאַרמולקעס און טלית־קטנס זיינען צעשפּרייט איבער דער לענג פון דער גאַס.

און אין מיטן דערינען אַ חברה מיט שטעקנס און מיט לאַנגע האָר. באַלאַבאַן גייט אָפריער אַזוי ווי דער בוהאַי גייט פריער פון זיין טשערעדע. און העט הינטן גייט אייזיק. אים האַלט אונטערן אָרעם רייזל. זי הענגט זיך אָן אָף אים מיט איר לייבטקייט.

— וואָס זשע פאָרט איר אַוועק? — וויל זי וויסן.

די חברה׳ איז אַריין אין דער קאַפע, מיט עטלעכע טרעפּ אין דער נידער.

נײנצנטער קאַפּיטל

די שרײַבער־קאַפּע איז האַלב־טונקל און שמאָל. עס שמעקט מיט גע־פּרעגלטע פֿיש און דיזינפֿעקציע, װי אין אַלע ניו־יאָרקער קאַפּעס. אײזיקן װערט ניט־גוט פֿון דעם ריח. ער גיט זיך אַ דערמאָן, אַז ער האָט נאָר אײן „ניקל" אין קעשענע. אים װערט קלאָר, אַז אויב ער װעט אויסגעבן דעם „ניקל" װעט ער דאַרפֿן גײן צופֿוס אַהײם.

באַלאַבאַן זיצט שוין באַם טיש; די איבעריקע חברה זעצן זיך אויך אויס; רײזל װאַרט ביז אײזיק װעט זיך זעצן. אײזיקן איז ניט באַקװעם אי פֿון דעם װאָס ער האָט נאָר אײן „ניקל" אין קעשענע און אויך פֿון דעם װאָס ער זעט, אַז באַלאַבאַן װאַרפֿט אַף אים גזלנישע אויגן דערפֿאַר, װאָס רײזל „קלעפּט" זיך אַזוי צו אים.

אײזיק איז פֿון דער דאָזיקער סיטואַציע אַ ביסל צעמישט; ער װײסט ניט װי אַזוי זיך אַרױסצודרײען פֿון דער דאָזיקער סיטואַציע; ער קוקט זיך אַרום, אַ פֿאַרלאָרענער, אין אַלע זײַטן. די טישלעך זײַנען באַזעצט מיט מענטשן, װעלכע זיצן אײַנגעבויגענע אַריבער די טישלעך און סודען זיך. אײזיק זעט װי מען טײַטלט אַף אים און זײַן חברה מיט די פֿינגער. דערנאָך סודעט מען זיך װידער און מען לאַכט אַף אַ קול.

— איר זעצט זיך, צי ניט? — פֿרעגט רײזל בײַ אײזיקן אומגעדולדיק.

— איך טראַכט פֿון אַהײם פֿאָרן — זאָגט אײזיק מיט ניט קײן זיכערער שטים.

— װאָס האָט איר קײן צײַט ניט... און אין דער הײם קײן װײַב מיט קינדער אויך ניט... צי אפֿשר איז אײַך אָנגעקומען דאָס „בינדל" — רעדט רײזל צו אײזיקן בשעת דער לעצטער האָט זיך שוין ענדלעך אַװעקגעזעצט.

— איר זײַט אַ בעסאַראַבער? — פֿרעגט אײזיק שטיל בײַ רײזלען.

— פֿון װאַנען האָט איר געטראָפֿן? — װאונדערט זיך רײזל.

— בײַ אונדז זאָגט מען „דאָס בינדל", װען מען װיל אַף אַ מענטשן זאָגן, אַז עס איז אים אָנגעקומען אַ משוגעת. איר מײנט דאָך ניט, אַז איך בין אַ משוגענער?

— איך האָב געמײנט, אַז אײַך איז אָנגעקומען דער חשק צו שרײַבן — שמײכלט רײזל.

עס איז צוגעקומען דער „װײַטער" אין קויטיקן פאַרטעך אױף זיך. עס האָט פון אים געאָטעמט מיט שװײס און געפּרעגלטע ציבעלעס.

— װאָס װאָלן די הערשאַפטן האָבן? — האָט דער װײַטער מיט הכנעה געפרעגט.

— אַ װײַטער אין אַ קאַפע פון אידישע שרײַבער װאָלט געמעגט רעדן אידיש — זאָגט באַלאַבאַן.

— װאָס װאָלן זי? — פרעגט איבער דער „װײַטער".

— אַ בעסערן אידיש... — זאָגט באַלאַבאַן.

— הײַנט האָבן מיר „בײַקד" פיש... — ענטפערט דער „װײַטער", ניט פאַרשטײיענדיק װאָס דער הער באַלאַבאַן מײנט.

— זיבן גלעזער טײ — רופט אױס באַלאַבאַן.

— מיט צובײסן? — בויגט דער „װײַטער" אויס זײַן קאָפ, מיט פראָ־פעסיאָנעלער גראַציע.

— אָן צובײסן — פאַרכאַפּט אײַזיק, װײַל אים שרעקט דער געדאַנק פון דעם אײנציקן „ניקל" אין זײַן קעשענע.

— איר קאָנט ברענגען אַ ביסל פון יענע קיכעלעך. איר װײסט װעלכע...

— שרײַט באַלאַבאַן אַריבער אײַזיקן.

— „איך גײ שוין סײַ־װי צופוס אַהײם..." — טראַכט אײַזיק. ער װענדט זיך צו רײזלען, װעלכע זיצט לעבן אים און גיט אים אַלעמאָל אַ שטורכע מיט איר װײכן עלנבויגן, צי אומגערן, צי אומיסטן:

— הײסט עס, אַז איר זײַט אַ בעסאַראַבער?

— יאָ — שמײכלט רײזל. — איר קענט רעדן רומעניש?

— נײן — ענטפערט אײַזיק. — און איר קענט?

— אויך ניט — ענטפערט רײזל.

— באַלאַבאַן, אײַזיק רעדט פון אײך אָפּ רײזלען — זאָגט זולי, דער הומאָריסט.

— קײנער קען זי בײַ מיר ניט צונעמען — בלאָזט זיך באַלאַבאַן אָן װי אַן אינדיק.

אײַזיק מיט רײזלען האָבן איבערגעהאַקט דאָס געשפּרעך צװישן זיך. און כאָטש זײ האָבן גערעדט װעגן אומשולדיקע זאַכן, האָבן זײ פונדעסטװעגן בײדע געפילט, אַז עס ליגט עפּעס טיפערס, פאַרבאָרגענעס הינטער די פּשוטע װערטער.

אײַזיק האָט זיך געפילט אַ ביסל אַ פאַרפלאָמטער פון באַלאַבאַנס װער־טער, אַז קײנער קען רײזלען ניט צונעמען בײַ אים.

רייזל האָט געשוויגן. אירע גרינע אויגן האָבן געברענט מיט דעם פֿײַער פֿון שוועבל. זי האָט דורך ליכטע באַרירונגען פֿון איר עלנבויגן געמאָסטן די הויכע טעמפּעראַטור פֿון אײַזיקס פֿיבערדיקן קערפּער. בײַ אײַזיקן האָבן די הענט געשוויצט. ער האָט זיך געריבן די הענט און זיי געטריקנט, און געפֿילט, ווי די גאַנצע קאָפּע קוקט אויף אים. עס האָט אים שוין באַנג געטאָן פֿאַרוואָס ער איז אינגאַנצן געגאַנגען אַהער. ער האָט אָנגעהויבן צו קעמפֿן מיט זיך און זיך גובר געווען. ער האָט זיך אויסגעגלײַכט אויף זײַן ניט־באַקוועמען בענקל און אָנגענומען אַ פּאָזע פֿון אַ באַאָבאַכטער.

דער ווײַטער האָט געבראַכט טיי מיט קיכעלעך און צעשניטענע האַלבע ריפּטלעך לימענע.

צום טישל, וואו די חברה איז געזעסן, איז צוגעקומען אַ קליין דאַר מענטשל, מיט אַ שפּיציק בערדל. זײַנע אויגן, ווי בײַ אַ שטשור, שוואַרצע שפּילקעס.

— דאָ זיצן די יונגע... — האָט דאָס מענטשל געזאָגט מיט איראָניע. — און ווער איז אָט־דער? — האָט ער אָנגעוויזן אויף אײַזיקן.

— דאָס איז אַ נײַער טאַלאַנט — האָט באַלאַבאַן געענטפֿערט מיט אַ באַסאָווער זיכערקייט.

— אַ נײַער גראַפֿאָמאַן... — האָט דאָס מענטשל פֿאַרוואָרפֿן זײַן קליין קעפּל מיטן שפּיציקן בערדל אין דער הויך.

אײַזיק האָט דערפֿילט, ווי זײַן פּנים איז געוואָרן רויט.

— יונגערמאַן — ווענדט זיך דאָס דאַר מענטשל צו אײַזיקן דירעקט — אַן עבֿירה אײַער ענערגיע... טוט בעסער אַ נוצלעכע אַרבעט פֿאַר דער געזעלשאַפֿט...

— ווער פֿרעגט בײַ אײַך? — מישט זיך אַרײַן קווישיל, דער ראָמאַניסט.

— האַ, איר מיט מיר האָט דאָך אַלטע קריוודעס... איך וויל ניט דרוקן אײַערע מאַכערייקעס...

— איך וועל געבן אין די ציין!... — הויבט זיך אויף באַלאַבאַן פֿון זײַן אָרט.

— נו, וואָס שייך אײַך — איר זייט דאָך שוין אַן אָפּגעשלאָגענע הושענא... אײַער ביכל וויל דאָך קיינער אין האַנט ניט נעמען. — זאָגט דאָס מענטשעלע.

אײַזיקן הויבט שוין אָן וואונדערן וואָס דאָ איז. עס שטייט אַן אומ־סימפּאַטישער אידל און מען סטראַשעט אים מיט געבן אין די ציין, און ער האָט גאָר קיין שום מורא ניט דערפֿאַר... אײַזיק פֿאַרשטייט ניט וואָס פֿאַר

אַ מענטשן זײַנען אָט־די שרײַבער... ער ווײסט פֿון אַרבעטער אין די שעפּער, אַז מען זאָגט געבן אין די צײַן, גיט מען טאַקע. און דאָרט אין שאַפּ וואָלט מען אַזאַ נפֿש ניט געלאָזט אַזוי רעדן.

אײַזיק האָט זיך אויפֿגעהויבן און געטאָן מיט אײן האַנט אַ שטופּ דאָס דאַזיקע אידל:

— גײט צו אַל־די שוואַרצע יאָר!...

דאָס אידל האָט זיך געטאָן אַ קוליע און צוגעפֿאַלן צו די טישלעך, וואָס אין דער אַנדערער רײ.

— בראַוואָ! — פּאַטשן די חברה מיט די הענט.

— ווײסט איר, אײַזיק, מיט וועמען איר הויבט זיך אָן? — פֿרעגט פּײַטל.

— ער קען אים ניט! — זאָגט קיזלשטײן. — אַניט וואָלט ער דאָס ניט געטאָן. דאָס איז דאָך אַ רעדאַקטאָר און אַ קריטיקער.

אײַזיק האָט אַרויסגענומען זײַן „ניקל" פֿון קעשענע און אַוועקגעלײגט אויפֿן טיש, נעבן דעם לײדיקן גלאָז.

— איך וועל אײך שווערן, אַז איך וועל מיט אים קײנמאָל ניט האָבן צו טאָן! — האָט אײַזיק געזאָגט, און זיך אָנגעהויבן געזעגענען מיט רײזלען, דריקנדיק איר האַנט. איצט האָט אין אײַזיק געברענט אַ כּעס און ער האָט אויף רײזלען כּמעט ווי ניט געקוקט, כאָטש זי האָט אים געקוועטשט זײַן האַנט און אים געגעבן סיגנאַלן.

אין קאַפֿע בײַ די אַנדערע טישלעך איז געוואָרן לעבעדיק. עס האָבן זיך געהערט פּראָטעסטן פֿאַרוואָס מען לאָזט דעם אינצידענט אַריבער אָן גאָרניט. אָבער דאָס קלײנע אידל איז אַרומגעגאַנגען פֿון אײן טיש צום אַנדערן און באַרואיקט די אויפֿגערעגטע:

— איך וועל אים שוין פֿאַרניכטן!

אײַזיק האָט זיך געזעגנט מיט דער גאַנצער חברה. ער איז וואָילערײש אַרויס פֿון קאַפֿע. אינעווײניק בײַ אים האָט געציטערט דאָס האַרץ: ווי אַזוי וועט ער איצט גײן צופֿוס אַהײם?

אין דרויסן האָט זיך שוין געזעצט די זון. אַרבעטער זײַנען אין גרויסע שטראָמען געגאַנגען אַהײם פֿון דער אַרבעט. עס איז געווען דאָס שענסטע בילד פֿון ניו־יאָרק. טריט האָבן געקלאַפּט אַזוי ווי אין אַ טאַנץ. אײַזיק איז איצט געווען בלינד. ער האָט גאָרניט געזען. פֿאַר אים איז נאָר געווען אײן פּראָבלעם: ווי אַזוי קומט מען אַהײם צופֿוס?

ער איז שוין אויף דער דילענסי סטריט בריק. דער הימל אַ פֿאַרבלײכטער

פון אויבן, און אונטן דער רואיקער, שפיגלדיקער איסטריווער. שיפן צע־שניידן דאָס וואַסער אַף פּאַסן. דאָס גרינע וואַסער שלאָגט מיט דעם גאָלדענעם אָפּשיין פון זון־פאַרגיין. באַנען פאָרן איבער דער בריק. דאָס ריזיקע געפלעכטעריי פון שטאָלענע דראָטן און זיילן און פאַרענטשעס ציטערט מיט וויבראַציע.

אייזיק שפּאַנט מיטן וועג, וואָס איז אָפּגעטיילט פאַר מענטשן. ער זעט ניט קיין שום זאַך. ער איז אַ טיף־באַליידיקטער. איס האָט מען גערופן גראַפאָמאַן; ער, וועלכער האָט אַזאַ שיינע באַציאונג צום שרייבן; ער, וועלכער האָט נאָך אַפילו קיין איין שורה ניט גענומען בא עמעצן; ער, וועלכער שרייבט וועגן זיך אַליין, דעקט זיך אויף פאַר דער וועלט, אַז מען זאָל אים משפּטן און פאַרגעבן.

אייזיק איז אַהיים געקומען שפּעט אין אָוונט. ער איז אַרויף צו זיך אין צימער און אָנגעצונדן דעם קעראָסין־לאָמפּ. די פינגער זיינע האָבן גע־פיבערט. אַרום דעם אַבאַזשור פון לאָמפּ זיינען געפלויגן ווייסע זומער־פויגעלעך און אָנגעמאַכט אַ טומל, קלאַפּנדיק מיט זייערע קערפּערלעך אָן דעם ווייסן אַבאַזשור.

אָבער אייזיק האָט געשריבן און האָט ניט געשענקט קיין אויפמערקזאַמ־קייט די אינזעקטן.

די דערציילונג איז געלאָפן וועגן אַן אַרבעטער, וועלכער ברענגט אַהיים נאַכט־אַרבעט — אַן אַרבעטער־היים אַף דער איסט־סייד. אין שטוב איז האַלב־פינצטער. דער אַרבעטער מיט זיין פאַמיליע עסן וועטשערע. דער אַרבעטער איז מיד, אָבער ער מוז היינט באַנאַכט אויפאַרבעטן די אַהיימ־געבראַכטע אַרבעט. דאָס ווייב מיט די קינדערלעך העלפן אים.

בלייבט אייזיק שטיין. וואָס וועט ער ווייטער דערציילן? און וואָס וועט זיין דער סוף?

דער אַרבעטער אַרבעט. דאָס ווייב העלפט אים, די קינדער אויך.

אמת, עס איז אַ טרויעריק בילד. אָבער וואָס פּאַסירט ווייטער?

אייזיק לייענט איבער דאָס, וואָס ער האָט אָנגעשריבן. עס געפעלט אים ניט און ער צערייסט דאָס פּאַפּיר מיטן אָנגעשריבענעם. עס איז ניט קיין מאַטעריאַל פאַר אַ דערציילונג. כדי צו דערציילן עפּעס, מוז עפּעס געשען. עס מוז עפּעס פאָרקומען, טראַכט אייזיק.

אייזיק הערט, ווי עמעצער לויפט מיט די טרעפּ אַרויף צו אים.

ער הויבט זיך אויף פון טישל און עפנט די טיר.

די מאַמע רייזי.

— װעסט אַראָפּגײן עסן?

— עס איז דאָ װאָס? — ענטפֿערט צוריק אײַזיק מיט אַ שאלה.

— עס זאָל אַזױ ניט זײַן בײַ אַלע אונדזערע ליבע — זאָגט די מאַמע, טאַנצנדיק אַראָפּ צוריק מיט די טרעפּ. עס איז געלעגן אַ גרינער טעפּיך מיט בלימעלעך איבער די טרעפּ. אין קאָרידאָר האָט געשמעקט מיט קאַלך און נאָך ניט אויסגעטריקנטער פֿאַרב.

שױן זיצנדיק באַם טיש, האָט די מאַמע געזאָגט צו אײַזיקן:

— ביז װי לאַנג װעסטו זײַן ברוגז מיט דער שטוב?

— ביז איך װעל אַװעקפֿאָרן.

— פֿאָרסט אַװעק?

— יאָ, מאַמע, איך פֿאָר אַװעק. דאָ איז פֿאַר מיר נישטאָ קײן אָרט.

— װאוהין פֿאָרסטו?

— איך פֿאָר זיך לערנען אויף אַגראָנאָם — זאָגט אײַזיק, מאַכנדיק באַלד אַפֿן אָרט זײַן באַשלוס טאַקע אַװעקצופֿאָרן.

די מאַמע האָט געװאוסט װאָס עס הייסט אַן אַגראָנאָם. אין בעסאַראַביע האָט עס געמיינט אַ פֿאַרװאַלטער פֿון אַ גרויסער אימעניע.

די מאַמע האָט דערציילט מיט שמחה אַלע ברידער, אַז אײַזיק פֿאָרט אַװעק זיך לערנען אויף אַן אַגראָנאָם. זי האָט געװאָלט, אַז חיים זאָל הערן, כאָטש זי האָט צו אים ניט גערעדט דירעקט. ער דערציילט איר ניט — דערציילט זי אים ניט!

— דער בחור דײַנער איז אַראָפּ פֿון זינען! — האָט חיים געזאָגט מיט אַ פֿול מויל מיט עסנװאַרג און זיך שיער ניט װאַרגנדיק.

— טאַקע שױן אַ נײַע משוגעת! — האַלט מאָריס מיטן פֿאָטער. — אָדער ס'סטרײַקט, אָדער ס'פֿאַנטאַזירט... — מאָריס האָט מיטן בוכשטאַב „ס" געװאָלט װײַזן װי קליין אין זײַנע אויגן אײַזיק איז.

מאָטיען האָט שטאַרק פֿאַרדראָסן פֿאַר װאָס מאָריס רעדט אַזױ מיט ביטול װעגן אײַזיקן. ער האָט זיך אָנגערופֿן:

— פֿונדעסטװעגן זע איך ניט, װאָס דו האָסט אויפֿגעטאָן אין אַמעריקע...

מאָריס האָט אים גאָרניט געענטפֿערט. ער האָט אים נאָר אָנגעקוקט מיט צװײ קרומע אויגן.

מאָטיע האָט שױן איצט זיך גערופֿן מעקס. און באַם פֿאָטער חיים איז מעקס געװען גאָר אַ גרויסער יחסן, װײַל זײַן אַרבעט בײַ חײמען אין שאָפּ איז געװען פֿון דער פֿײַנסטער מלאכה. די קונים האָבן זיך געריסן איבער

די „בענדס", וועלכע מעקס האָט געניית. חיים האָט אים דערפאַר גערופן מעקסל.

און מעקס האָט זיך געקאָנט פאַרגינען צו שטעלן זיך קעגן מאָריסן און האַלטן מיט אייזיקן.

מעקס האָט מיט גרויס ליבשאַפט געלייענט אייזיקס דערציילונגען. ער איז געבוירן געוואָרן מיט אַ טאַלאַנט צו זיין אַ גוטער לייענער.

מעקס האָט עס אַזוי געזאָגט אייזיקן: „דו ביזט געבוירן געוואָרן צו זיין אַ שרייבער און איך בין געבוירן געוואָרן צו זיין אַ לעזער."

אייזיק האָט דערפילט אין מעקסן דעם אמתן, נאָענטן ברודער. נאָר זיי ביידע האָבן זיך פאַרשטאַנען דאָ אין הויז.

אייזיק האָט מעקסן דערציילט זיינע ליטעראַרישע פּלענער. מעקס פלעגט אָנשטעלן מויל און אויערן און שלינגען יעדעס וואָרט. עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן צו הערן אַ שרייבער רעדן. אין אַזוינע מאָמענטן פלעגט מעקס פאַרגעסן, אַז אייזיק איז זיין אייגענער ברודער.

מעקס האָט נאָך געוואָלט דערגיין צו דער מדרגה, ווען זיין ברודער אייזיק וועט אים לייענען אַ זאַך פון דעם מאַנוסקריפּט.

— ווען וועסטו מיר עפּעס איבערלעזן פון געשריבענעם?

— אַזוי גיך ווי איך וועל עפּעס אָנשרייבן — זאָגט אייזיק צו מעקסן.

— געדענק־זשע!

— אַז איך זאָג צו, וועל איך אַזוי טאָן.

— שרייב עפּעס אָן פון דעם אַרבעטער־קלאַס — בעט זיך מעקס בא אייזיקן. — עס איז דאָ אַזוי פיל טיפּן בא אונדז אין בליקער סטריט. פּשוט זיי בעטן זיך: שרייב אונדז אויף!

— איך בין ניט קיין באַשרייבער — זאָגט אייזיק.

— איך פאַרשטיי ניט וואָס דו מיינסט.

— איך מיין, אַז איך קאָן ניט אַרויסקומען אין בליקער סטריט צו טאָן אַ קוק אויף די טיפּן און דערנאָך זיך אַוועקזעצן און זיי באַשרייבן.

— וואָסי דאָ די מלאכה? שרייבן קאָנסטו? קום אַרויס אין בליקער סטריט און באַטראַכט זיי. הער זיך צו ווי אַזוי זיי רעדן און קוק זיך צו ווי זיי זענען־אויס. יעדער איינער פון זיי האָט זיך זיין הולך. און אוי, ווי זיי זיינען אינטערעסאַנט!

— אָבער איך קאָן עס ניט! — בעט זיך בא אים אייזיק. — אַזאַ סאָרט שרייבן אינטערעסירט מיך ניט. איך קאָן דערציילן אַ מעשה. בעסער געזאָגט, איך האָב ליב צו דערציילן אַ מעשה.

— װעגן װאָס־זשע דערצײלסטו אין דער נײער מעשה, װאָס דו שרײַבסט איצט? — פרעגט מעקס.

— דעם אמת צו זאָגן, האָב איך געװאָלט דערצײלן אַ מעשה, װי אַזױ אַן אַרבעטער נעמט אַהײם נאַכט־אַרבעט. אָבער עס איז מיר ניט געלונגען, האָב איך צעריסן דעם מאַנוסקריפּט.

— דאָס איז אַן אינטערעסאַנטע טעמע — באַגײַסטערט זיך מעקס. זײַן הױכער שטערן קנײטשט זיך אין קלײנע כװאַליעלעך. ער פאַרװיכערט אַ סיגאַרעטל און זײַנע גרױסע אױגן פון קאַװע־קאָליר צינדן זיך אָן. — און עס װעט זײַן אָריגינעל. איך האָב נאָך אין דער אידישער ליטעראַטור אַזױנס ניט געלעזן. ניט בײַ מענדעלען, ניט בײַ פּרצן.

זיצט אײזיק בײַ זיך אין צימער מיט דער פּען אין האַנט. אױפן טיש ברענט דער קעראָסין־לאָמפּ. דאָס פּאַפּיר איז גרײט. די טעמע איז דאָ. אין זײַן קאָפּ פליען געדאַנקען אַזױ װי כמאַרעס צעריסענע פון װינט.

סטרײַק, סטרײַק. פאַרלאָרן דעם סטרײַק. איצט קומט אים אױס צו װערן אױס אַרבעטער. קײנער װיל אים ניט אַרױפנעמען צו דער אַרבעט. אַ געזונטער בחור איז ער. זיצן און עסן בײַם טאַטן װיל ער ניט. די טעמע איז דאָ. ער גײט איצט אין אַ געװעט מיט מענדעלען און פּרצן. ער װעט דערצײלן אַ מעשה פון אַ געזונטן בחור, װי ער אַלײן איז.

קאָן זיך אַזאַ בחור ניט אַנטקעגנשטעלן אַנטקעגן דעם באַלעבאָס. נאַכט־אַרבעט, אַהײם נעמען, גיט אים דער באַלעבאָס. עס איז אים ניט גענוג, װאָס דער אַרבעטער האָרעװעט אױף אַ גאַנצן טאָג!

פאַרװאָס־זשע האָט ער זיך ניט געשטעלט אַנטקעגן?

אײזיק הײבט אָן צו שרײַבן זײַן מעשה. ער פּרואװט גובר זײַן דאָס צעקראָכנקײט, קודם אין זיך אַלײן.

ער פירט איצט אַ געװעט מיט מענדעלען און פּרצן.

דער אַרבעטער איז אַ האַלבער אינטעליגענט פון יענער זײַט ים. דאָ אין אַמעריקע איז ער אײנזאַם און אַלײן. ער איז איזאָלירט פון די איבעריקע אַרבעטער. נאָך זײַן מײנונג, שטײען זײ נידעריקער פון אים. ער װערט פון די אַרבעטער בײַ זיך אין שאַפּ אױסגעלאַכט און פאַרשפּאָט. די אַר־בעטער האָבן פײַנט, אַז מען זאָל זיך פון זײ האַלטן פון דער װײַטנס. דער באַלעבאָס איז דער אײנציקער, דװקא, װאָס לאָשטשעט זיך צו אים, צום אינטעליגענט. ער איז נושא־חן בײַ דעם באַלעבאָס אין די אױגן. דער באַלע־באָס רוקט אים צו אַ פּעט בײנדל, ער גיט אים בעסערע אַרבעט. זעט ממש, אַז דער אינטעליגענט זאָל בעסער פאַרדינען. אים קומט, װײַל ער קאָן

לייענען ביכער און ווייסט וואָס עס טוט זיך אױף דער וועלט. דער באַלעבאָס וועבט אַרום אים צוביסלעך אַ נעץ. ער טוט אים טובות און ־דערוואַרט פון אים צוריק חלילה ניט קיין רעות. אָט אַ שטייגער, דורך אים לעשן דאָס פייער־צאָרן, וואָס צינדט זיך אַמאָל אָן בײַ די איבעריקע אַרבעטער... זיי זיינען דאָך פּראָסטע כאַמולעס... זאָל דער אינטעליגענט נאָר אַריינוואַרפן אַ וואָרט דאָרט, וואו מען דאַרף...

פּאַוואָליע, פּאַוואָליע, ווערט דער אינטעליגענט מיטן באַלעבאָס אַ נאָענטער מחותן. די איבעריקע אַרבעטער האָבן אים דערפאַר פיינט. זיי הייבן אָן קוקן אױף אים ווי אױף זייער ערגסטן שונא. און זיי הייבן אָן פון אים צו שפּעטן, אי הינטער די אויגן, אי אין די אויגן.

דער באַלעבאָס האָט הנאה דערפון, וואָס זיינע אַרבעטער זיינען ניט יד־אחת. ער סטאַרעט זיך מיט אַלע מיטלען צו צעטיילן זיי און אָנצומאַכן צווישן זיי אַ פיינטשאַפט.

אַז עס קומט אין אָוונט, ווען די אַרבעטער דאַרפן שוין אַהיים גיין (ווער האָט עס אויסגעטראַכט, אַז אַרבעטער זאָלן דאַרפן אַהיים גיין!), נעמט דער באַלעבאָס און גיט דעם אינטעליגענט אַ בינט מיט אַרבעט אױף אַהיים צו נעמען. „נאַ", זאָגט ער צו אים, „האָסט דאָך צייט אין דער היים, נעם די אַרבעט אַהיים צו זיך און מאַך זי מיר ביז מאָרגן; כאַפּ אַריין!"

דעם „כאַפּ אַריין" שרייט דער באַלעבאָס אויס אַזוי, אַז אַלע אַרבעטער זאָלן הערן. זאָלן זיי צעפּיקעט ווערן פון קנאה.

דער אינטעליגענט קומט אַהיים. ער האָט דווקא אַ באַזונדער צימער פאַר זיך אַליין. ער האָט אויך ביכער בײַ זיך אױפן טיש. ער האָט ליב יחידות. אַנטקעגן זיין פענצטער שטייט אַ קירך. דאָס געסל איז אַ שטילס. די קירך פאַרנעמט העכער אַ האַלב פון דעם געסל. זי וואַרפט אַ גרויסן שאָטן איבער די איבעריקע שטיבער מיט איר מאַסיווקייט און הויכע טורעמס. עס איז דאָ שטימונג. אַרום דער קירך עטלעכע שטאָטישע ביימלעך. אויסגעצווירעטע לעקעכער פון גראָז. אַ גאַסן־לאָמפּ שטייט פאַרדרימלט און היט אױף די צעשניטענע גראָז־לעקעכער.

דער אינטעליגענט איז אין אַ מאָדנער לאַגע. דאָס הייליקטום פון זיין ווינקל ווערט צעטראָטן מיט זיינע אייגענע פיס. ניט אַרבעטן, איז שלעכט. ער קאָן שוין ניט גיין קעגן דעם באַלעבאָס. ער איז עטיש (זיין עטיק) צו־געבונדן און פאַרפליכטעט צום באַלעבאָס. יאָ אַרבעטן, איז ווידער ניט גוט. ער שעמט זיך פאַר זיינע אייגענע פיר ווענט.

ער נעמט זיך, נעבעך, צו דער אַרבעט. די קירך קלינגט אויס אויף איר זייגער, מיט איר וואויל־באַקאַנטן גלאָק, אַלע פערטל שעה...

אײַזיק דערבערענגט זײַן העלד צו טראַגיזם. ער ווייסט אַליין ניט פאַר וואָס. אָבער אַזוי קומט ער בײַ אים אַרויס. די מעשה פאַרענדיקט זיך מיט דעם, וואָס דער העלד אַרבעט ביז שפּעט בײַנאַכט, און סטראַשעט די וועלט מיט דעם וואָס זי איז אַזוי פרעמד צו אים און אַזוי קאַלט.

אויף מאָרגן האָט אײַזיק געלייענט פאַר זײַן ברודער מעקס די אָנגעשריבענע זאַך. מעקס האָט געטאָן אַ קנאַק מיט דער צונג, ווען אײַזיק האָט געענדיקט, און האָט אים געדריקט די האַנט:

— אַט אַ דערציילונגל! דו „ביטססט" זיי אַלע אין „פּיסעס"!

אײַזיק האָט געשמייכלט אומבאַהאָלפן און געפּאַקעוועט דעם מאַנוסקריפּט אין אַ קאָנווערט אַרײַן.

צווייטער טייל

ערשטער קאפיטל

אייזיק האָט זיך כמעט ניט געזעגנט מיט קיינעם פון זיינע נײַן ברידער, ווען ער איז אַוועקגעפאָרן. נאָר מיט דער מאַמע רייזי האָט ער זיך געזעגנט. זי האָט, ווי דער שטייגער, געלאָזט אַ טרער. אייזיק האָט מיטגענומען אַ קליינעם באַגאַזש און איז געגאַנגען צו דער באַן. אַפּן וועג האָט ער זיך דערמאָנט, אַז עס טוט אים וויי אַ צאָן. איז ער אַריין צו אַ דענטיסט און זיך געהייסן אַרויסשלעפּן דעם צאָן. האָט אים דער דענטיסט אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם. אַזאַ צאָן אַרויסנעמען? ער וועט בעסער דעם צאָן פאַר־פילן. אָבער אייזיק האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט קיין צייט ניט צו וואַרטן אַף אַן אָנפילונג. קוקט אים דער דענטיסט שוין אָן ווי אַן אמתן משוגענעם. וואָס הייסט ער האָט קיין צייט ניט? אָבער אייזיק זאָגט, אַז ער וויל אַרויס־שלעפּן דעם צאָן, ווייל באַלד דאַרף ער אַוועקפאָרן מיט דער באַן.

דער דענטיסט האָט ניט געהאַט קיין ברירה און אַרויסגעשלעפּט בײַ אייזיקן אַ באַקצאָן מיט אַ קליין לעכל. דער דענטיסט האָט שוין געזען מיט וועמען ער האָט צו טאָן. דער פּאַציענט האָט אפילו ניט געטאָן קיין קרעכץ, און אַ וויטיק האָט ער זיכער באַדאַרפט פילן.

אייזיק האָט זיך געזעצט אַף דער באַן און אין עטלעכע שעה אַרום איז ער אָנגעקומען קיין וואודביין, ניו־דזשוירזי.

אַ קליינע הילצערנע סטאַנציע־געביידע. פון דערווייטן אַ קליין שטעטל, גרויס ווי אַ גענעץ.

אייזיק האָט אַרויסגענומען זיין חבר יפהס בריוו און אַריינגעקוקט. וועדליג יפהס אינסטרוקציעס האָט ער באַדאַרפט נעמען אַ „פורל" און מיט דעם צופאָרן צו דער שולע. אָבער אייזיק האָט פּשוט ניט געהאַט קיין געלט אַף אַ „פורל". איז ער געגאַנגען צופוס. ער האָט זיך נאָר נאָכגעפרעגט, וואו די אַגריקולטור־שולע איז. מען האָט אים אָנגעוויזן דעם וועג און ער איז אַהין געגאַנגען. דער וועג אַ ברייטער, אַ זאַמדיקער. בײַ די זייטן, טעלעגראַף־סלופּעס. די פעלדער, נאַקעטע. עס איז געווען סוף זומער. די איבערגעבליבענע סטעבליעס פון קוקורוזע האָבן געווירעט דאָס פעלד אין גלייכע שורות. די ערד צווישן די סטעבליעס אַ געל־גרויע, אַ זאַמדיקע. פון דער אַנדערער זייט פון וועג איז געלאָפן די באַן־ליניע, און פון יענער זייט באַן־ליניע אַ וועלדל. דאָס וועלדל שיטער און דורכזיכטיק. די בלעטער אַף

די ביימער קרענקלעך־געלע. קיין בערג האָט אייזיק ניט געזען אַף ווי ווייט זיין אויג האָט געקאָנט קוקן. עס איז אָבער יאָ פאַר זיינע אויגן אויס־געוואַקסן, נאָך אַ קורצן שפּאַציר, אַ גרויסע מאַסע פון געביידעס, געפאַרבטע אין ווייס און גרין.

ער האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז דאָס מוז זיין די אַגריקולטור־שולע. און עס איז טאַקע אַזוי געווען. אייזיק איז צוגעקומען און דערזען גרויסע אותיות אויסגעפאַרבטע אַף אַ גרינער לאַנקע: „באַראָן הירש אַגריקולטור־שולע".

דער וועג האָט זיך פאַרבויגן גלייך צווישן צוויי גרויסע געביידעס פון שינדלענע ווענט. אייזיק איז אַריין מיטן וועג, וועלכער איז געווען באַשאָטן מיט איבערגעברענטע קוילן. זיינע שטאָטישע קאַמאַשן האָבן זיך ניט געפילט אַזוי באַקוועם אַף די קליינע שטיקלעך קוילן.

באַלד האָט ער דערזען, ווי יונגע בחורים גייען מיט האַנטעכער אַף די אַקסלען. עס איז געווען אַרום פינף, אָדער האַלב־נאָך־פינף אין אָוונט.

אייזיק האָט נעפרעגט באַ איינעם פון די בחורים וואו יפה איז.

אין אַ פּאָר מינוט איז שוין יפה געשטאַנען לעבן אייזיקן, הענט אַרום אַקסל, און די צוויי חברים האָבן זיך ביידע געפרייט.

דערנאָך איז יפה מיט אייזיקן געגאַנגען מעלדן אין אָפיס אַריין. דאָרט איז געזעסן מר. געלער, אַ רויטער, אָנגעפרעסענער מאַן, מיט רויטע האָר, וועלכע זיינען געשטאַנען באַ אים אַפן קאָפּ, ווי אָנגעשפּיזטע נאָדלען. ער האָט געהאַט צוויי גרויסע גרויע אויגן, טעמפּע, בייזע.

— איך וויל פאַרשטעלן: דאָס איז מיין פריינט אייזיק און דאָס איז דער סופּעראינטענדענט פון סקול, מר. געלער — האָט יפה געזאָגט.

— „האַו דו יו דו" — האָט אייזיק געענטפערט, מיט העפלעכקייט.

מר. געלער האָט צו אייזיקן אויסגעשטרעקט אַ ווייס פּוכקע הענטל מיט רויטע הערעלעך באַדעקט און מיט אויסערגעוויינלעך קורצע פינגערלעך.

— מר. אייזיק, איך באַגרים אייך אין נאָמען פון אונדזער שולע — האָט מר. געלער געזאָגט און אויפגעעפנט אַ גראָבן בוך און אָנגעהויבן פרעגן באַ אייזיקן. אייזיק האָט געענטפערט אַף אַלע זיינע פראַגן און מר. געלער האָט פאַרשריבן אין בוך.

— ווי אַלט זייט איר?

— 25 יאָר — ענטפערט אייזיק.

— ווי לאַנג אין אַמעריקע?

— פיר יאָר.

— פאַרהייראַט?

— ניין.

— האָט איר קינדער?

— ניין — ענטפערט אייזיק אַ צעשמייכלטער.

— עלטערן?

— יאָ.

— ברידער און שוועסטער?

— נאָר ברידער — טראַכט אייזיק, אַז אָט־דאָ וועט ער באַלד איבעראַשן דעם הער געלער מיט זיינע אַכט ברידער. אָבער מר. געלער האָט גראָד ניט געפרעגט וויפיל ברידער אייזיק האָט.

— וואו וואוינט איר?

— אין ניו־יאָרק — און אייזיק גיט איבער זיין אַדרעס.

— וואָס האָט אייך געמאַכט קומען אַהער?

— איך וויל ווערן אַן ערד־אַרבעטער — ענטפערט אייזיק פּראָסט און ערלעך.

— וואָס האָט איר געטאָן אין שטאָט?

— אַן אַרבעטער באַ דאַמענהיט.

— אָלרייט, מר. אייזיק — דאָס אַלעס! איצט דזשאַפּי, נעם דיין פריינט אין דער דאָרמיטאָרי. זיין צימער וועט מיס קענטאָר אייך אָנווייזן.

אייזיק האָט זיך פאַרנויגט און איז אַוועק מיט זיין פריינט, וועלכן מען האָט שוין דאָ גערופן דזשאַפּי, אין דער דאָרמיטאָרי.

דאָס איז געווען אַ הויכע, גרויסע הויז פון שינדלענע ווענט, גרין און ווייס געפאַרבט, מיט גרויסע פענצטער און מיט ווייסע פאָרהאַנגען באַ די פענצטער. דאָס הויז האָט אויסגעוויזן ווי אַ שפּיטאָל פון דרויסן. באַם אַריינגאַנג זיינען געשטאַנען צוויי קוסטעס, וועלכע זיינען נאָך געווען באַדעקט מיט גרינע בלעטלעך. דורך דער טיר זיינען געלאָפן בחורים אין כאַקי־יוניפאָרמס מיט בראָנזענע קנעפּ און מיט עפּאָלעטן.

— דאָס איז אונדזער סטודענטנשאַפט — האָט דזשאַפּי דערקלערט אייזיקן. זיי זיינען ביידע אַריין אינעווייניק. אַ גרויסער קאָרידאָר, צעטיילט אין צוויי טיילן. אין יעדן טייל שטייען אייזערנע שאַפעלעך אין לאַנגע שורות.

עס קומט צוגיין אַ נידעריקע פרוי מיט אַ ברונעטן פּנים, מיט אַ לאַנגער האָרבאַטער נאָז און מיט אויפגעקרויזלטע שוואַרצע האָר, וועלכע זיינען באַ איר געשוירן אין אַ מאַנסבילשן פאַסאָן. די פרוי האָט זיך אַליין פאָר־געשטעלט נאָך איידער דזשאַפּי האָט דאָס צייט געהאַט צו טאָן. זי איז, זאָגט זי, מיס קענטאָר. „וועָרי גלעד טו סי יו היר!” זי רעדט בראָדעריש און

מיט דייטשישן אקצענט. און איז זייער איידל, אַלץ מיטן „פּליז" און מיטן „איי בעג יור פּאַרדאָן", אַזוי אַז אייזיק האָט זי עפּעס באַלד פּיינט באַקומען. נאָר ער האָט דאָך באַדאַרפט פון איר קריגן אַ צימער צום שלאָפן, איז ער אינאיינעם מיט דזשאַפּין איר נאָכגעגאַנגען מיט די טרעפּ אַרויף.

גייענדיק אַרויף האָט די מיס קענטאַר זיך געהאַלטן באַם האַרצן און געגלאָצט מיט אירע שוואַרצע אויגן, זיך מאַכנדיק ווי זי קאָן ניט אָפּכאַפּן דעם אָטעם און אַז אָט־אָט גייט איר די נשמה אויס.

זי האָט געעפנט אַ טיר און געזאָגט: „דאָס איז אייער צימער." אייזיק איז אַריינגעגאַנגען און דערזען פיר בעטלעך מיט ווייסע דעקן און קישעלעך און דאָס ריינקייט פון צימער האָט אייזיקן טאַקע ווידער געגעבן אָנצוהערן, אַז עס איז דאָ אַלץ אַזוי פּונקט ווי אין אַ שפּיטאָל.

אינדערמיט פון צימער אַ גרויסער טיש מיט פיר בענקלעך און פון סטעליע איז אַף דראָט געהאַנגען אַן עלעקטריש לעמפּל מיט אַן אַבאַזשור פון בלעך. עס זיינען אויך געווען צוויי גרויסע פענצטער און באַ יעדער בעט איז געשטאַנען אַ שאַפּקעלע.

די מיס קענטאַר האָט אייזיקן געגעבן דריי שליסלען. זי האָט אים דערקלערט פאַרוואָס די שליסלען זיינען און איז אַוועק.

זי איז אָבער באַלד צוריקגעקומען מיט אַ האַנטוך און אַ שטיקל זייף און געזאָגט: „היר, פּליז!"

„וואָס פּליזד זי מיר אַזויפיל?" — טראַכט אייזיק.

— וועלכע בעט איז פאַר מיין פריינט? — פרעגט באַ איר דזשאַפּי.

— אָט דאָס! — ציינט זי אָן אַף אַ בעטל באַ דעם פענצטער און גייט אַרויס פון צימער.

אייזיק האָט אַרונטערגעשטעלט זיין רענצל אונטערן בעט און אויסגעטאָן זיין ראָק און דזשאַפּי האָט אים געפירט אין וואַש־צימער. איצט פאַרשטייט שוין אייזיק וואוהין די בחורים גייען מיט די האַנטעכער אַף זייערע אַקסלען.

— וואַש זיך גיך אָפּ, עס איז באַלד די צייט פון וועטשערע. באַלד וועט מען קלינגען — זאָגט דזשאַפּי.

אייזיק וואַשט זיך. דאָס וואַסער צאַפּט זיך אין אַ לאַנגער קאַרעטע און פון דער קאַרעטע רינט עס אַראָפּ דורך אַ רער אין אַ לאָך אין דער צעמענט־פּאָדלאָגע. אין צימער שמעקט מיט זייף און מיט שוויס.

דער גלאָק קלינגט דריי מאָל.

אייזיק איילט זיך און גייט אַריין מיט דזשאַפּין עסן. דאָס עס־צימער איז איבער דער קיך, אַזוי אַז מען דאַרף אַרויפגיין מיט טרעפּ אין דער הויך.

אָבער באַם עס־צימער שטייען די סטודענטן אין זייערע כאַקי־יוניפאָרמס, אויסגעשטעלט אין צוויי רייען.

דזשאָפּי דערקלערט אײַזיקן, אַז מען לויפט ניט אַריין אַלע מיטאַמאָל, און קיינער קאָן נישט קומען ווען ער וויל. אַלע מוזן זיין באַם עס־צימער אין צייט און וואַרטן ביז דער „סופּער" הייסט אַריינגיין.

„אַט האָסטו דיר אַ נייע סאָלדאַטשינע מיט קאָמאַנדירן" — טראַכט אײַזיק. און אַזוי ווי ער טראַכט, דערהערט זיך אַ קאָמאַנדע „אָלרייט" און די סטודענטן־פּיס הויבן אָן באַראַבאַנעווען איבער די הילצערנע טרעפּ.

אַ גרויסער זאַל מיט אַ סך טישן, געדעקטע מיט ווייסע טישטעכער. די טישן געגרייט מיט טעלער־גאָפּל־מעסער און לעפל. די סטודענטן שטעלן זיך אויס באַ די טישן.

אָבער אײַזיק האָט ניט געוואוסט די פּירעכצן דאָ. האָט ער זיך באַלד באַ זיין אַריינקומען אַוועקגעזעצט אויפן אָרט, וואו דזשאָפּי האָט אים אָנגעוויזן. אָבער ער האָט דערהערט, ווי עס זעצט אויס אַ געלעכטער פון אַלע סטודענטן מיטאַמאָל. אײַזיק קוקט זיך אַרום, ער וויל וויסן וואָס מען לאַכט. דזשאָפּי גיט אים אַ סיגנאַל, אַז ער זאָל זיך צוריק אויפשטעלן. שטעלט זיך אײַזיק אויף. ערשט איצט זעט ער, אַז אַלע שטייען באַ זייערע ערטער און האַלטן זייערע הענט אויף די ווענטלעך פון די בענקלעך. „איף יו פּליז!" גיט דער מר. געלער אַ זינג אַרויס מיט זיינע גראָב־פלייִשיקע ליפּן. בענקלעך גיבן זיך אַ רוק פון די טישן און חברה זעצן זיך, אַקוראַט ווי אַ פאָלק גוט־געמושטירטע סאָלדאַטן.

שוין זיצנדיק, גיט דזשאָפּי אײַזיקן צו דערקלערן, אַז קיינער פון די סטודענטן טאָר זיך ניט זעצן צום טיש ביז וואַנען מר. געלער זאָגט ניט דעם „איף יו פּליז".

צום טיש, באַ וועלכן אײַזיק מיט דזשאָפּין האָבן זיך געזעצט, איז פון אַ בחור אין אַ פאַרטוך געבראַכט געוואָרן צוויי גרויסע טעלער מיט הויכע שטויסן אָנגעשניטן ברויט. אַזוי ווי דער בחור האָט נאָר דאָס ברויט אויפן טיש אַוועקגעשטעלט, האָבן זיך הענט געטאָן אַ שטעק צום ברויט. אַ סעקונדע און ביידע טעלער זיינען שוין געווען ליידיק.

— דאָ דאַרף מען ניט וואַרטן אויף כבוד — זאָגט דזשאָפּי צו זיין חבר אײַזיק. אײַזיק קוקט זיך אַרום איבער דעם עס־צימער. עס איז אַ גרויסער זאַל. אויבן־אָן, באַ אַ טיש, זיצן מר. געלער און מיס קענטאָר. עס זיצן נאָך עטלעכע מענטשן, וועלכע אײַזיק קען נאָך ניט. אָבער פון זייער האַלטן זיך דערקענט אײַזיק, אַז זיי זיינען וואַזשנע פּאַרשוינען. מיס קענטאָר רעדט

מיט זיי מיט איידלקייט. און אז די מיס קענטאָר איז אַ מאַטראָנע פֿון דער שול, האָט שוין אייזיק דערוויזן זיך צו דערוויסן פֿון דזשאַפּין. אַרום די ווענט זיינען אויסגעשטעלט אין דער פֿאָרם פֿון אַ „ח" די איבעריקע טישן, באַ וועלכע עס זיצן די סטודענטן.

דזשאַפּי באַקענט אייזיקן מיט די צוועלף סטודענטן וועלכע זיצן דאָ באַ זייער טיש. אייזיק איז צעטומלט. אַזאַ טבע האָט ער: ווען ער קומט אין אַ נייער אומגעבונג, ווערט ער אַזוי ווי פּאַרטויבט און סטובערוואַטע. דעמאָלט הערט ער ניט וואָס מען רעדט צו אים. און ווען דזשאַפּי האָט פֿאַר אים פֿאָרגעשטעלט די סטודענטן דאָ באַם טיש, האָט אייזיק ניט געהערט אַפֿילו איין איינציקן נאָמען.

הונגעריק איז ער געווען ביז גאָר, און דאָס עסן איז געווען געשמאַק. דער בחור אין פֿאַרטעך האָט געבראַכט נאָך ברויט און געזאָטענע קאַר־טאָפֿליעס, רינדערן פֿלייש, גרינוואַרג פֿון אַלערליי מינים, געפּרעגלטע „סוויט־פּאָטייטעס" און מאַרינירטע פּרוכט. און אַז מען האָט זיך גוט אָנגעגעסן און אַלע סטודענטן זיינען שוין געבליבן זיצן און געוואַרט — האָט דער מר. געלער געזאָגט: „עקסקיוזד!"

און אַלע האָבן זיך אויפֿגעהויבן מיט אַ טומל און אַרויס אין דרויסן. עס איז שוין געווען פֿינצטער. דער הימל, באַדעקט מיט שטערן, האָט פֿרעמד און ווייט זיך געשפּרייט איבער אייזיקן.

דזשאַפּי האָט אייזיקן גענומען אונטערן אָרעם און אים אַריינגעפֿירט אין סאָשעל־צימער. דאָרט איז געשטאַנען אַ פּיאַנאָ. אויף אַ הענגער זיינען געהאָנגען עטלעכע צייטונגען, איינגעקלאַמערטע אין הילצערנע צווענגעס. בענקלעך זיינען געשטאַנען אַרום די ווענט. אויבנאָן אויף דער וואַנט—אַ בילד פֿון באַראָן הירש און אויך אַ בילד פֿון דער באַראָנעסע הירש.

גרופּעוויז זיינען געזעסן סטודענטן און געשמועסט, געזונגען לידער און געלאַכט מיט אַן אויפֿפֿראַלנדיקן, פֿאַרגרעבטן און זאָרגלאָזן געלעכטער.

— דאָס איז אונדזער סאָשעל־רום — זאָגט דזשאַפּי צו אייזיקן. ער האָט אים צוגעפֿירט צו די הענגענדיקע צייטונגען. אייזיק האָט אויסגע־שטרעקט זיין האַנט און געוואָלט נעמען אַ צייטונג. אָבער ער האָט חרטה געהאַט און קיין צייטונג ניט גענומען.

— איך וויל זיך אינגאַנצן אָפּגעוואוינען פֿון דער שטאָט — האָט אייזיק געזאָגט.

דזשאַפּי האָט אים געפֿירט באַקענען מיט די סטודענטן, וועלכע זיינען

דאָ געזעסן. און די מערסטע פון די סטודענטן האָבן באַ אייזיקן אויס־געפרעגט וואָס עס הערט זיך אין שטאָט.

דערנאָך האָט דזשאָפי אייזיקן געפירט אַרויף אין צימער, כדי ער זאָל זיך אויספּאַקעווען און באַקענען מיט זיינע דריי מיט־וואוינער פון צימער.

אייזיק האָט דערווייל געכאַפּט אַ קוק אָפן נומער פון דער טיר. עס איז נומער זעקס־און־דרייסיק. ער האָט געחזרט באַ זיך אין געדאַנק דעם נומער. זעקס־און־דרייסיק, זעקס־און־דרייסיק.

און ווען זיי זיינען אַריין אין צימער, איז שוין אייזיקס רענצל געשטאַנען ניט אונטערן בעט באַם פענצטער, נאָר אונטערן בעט באַ דער טיר.

— ווער האָט איבערגעשטעלט מיין רענצל? — האָט אייזיק געפרעגט.

עס זיינען געזעסן אַרום טיש אינמיטן צימער דריי בחורים. זיי זיינען געווען פאַרטיפט אין אָפענע ביכער און זיך געמאַכט ווי זיי הערן ניט וואָס אייזיק פרעגט. זיי האָבן אַלע דריי פאַרשטאַנען, אַז דאָס מוז זיין דער נייער סטודענט.

און אַזוי ווי זיי זיינען שוין דאָ געקומען פריער פון אים, האָבן זיי זיך געפילט אַלס מיוחסים, און זיי האָבן אפילו ניט אויפגעהויבן זייערע אויגן פון די ביכער.

— העי, באָיס, דאָס איז מיין פריינט אייזיק. ער איז נאָר וואָס געקומען פון ניו־יאָרק, אַלס סטודענט. ער וועט מסתמא זיין אין אייער קלאַס — האָט דזשאָפי געזאָגט.

די דריי חברה האָבן אויפגעהויבן זייערע קעפּ און באַטראַכט אייזיקן פון אויבן אַראָפּ און ווידער זיך גענומען צו זייערע ביכער.

— נו, גוט — האָט געזאָגט דזשאָפי צו אייזיקן — וואָס איז דיר פאַר אַ נפקא־מינה וואו דו שלאָפסט? זאָל זיין דאָ.

אייזיק האָט גאָר ניט געזאָגט. ער האָט זיך צוגעשפּאַרט אָפן בעטל. דזשאָפי האָט אים געזאָגט, אַז דאָ טאָר מען ניט זיצן אַף די בעטן. ווען די מאַטראָנע זאָל אַריינקומען און אים טרעפן זיצנדיק אָפן בעטל, וואָלט זי זיך געריסן באַ די האָר.

האָט זיך אייזיק אויפגעהויבן און געשמייכלט. אים האָט זיך זייער גע־גלוסט אַפּירצונעמען דאָס רענצל און זיך געזעגענען מיט זיין פריינט דזשאָפין און אויסקירעווען דעם דישל צוריק קיין ניו־יאָרק. אָבער אים איז געווען זייער טשיקאַווע צו באַקענען זיך מיט דעם אָרט אַ ביסל מער.

דזשאָפי איז אַוועק צו זיך אין צימער און פאַר זיין אָפּשייד געגעבן אייזיקן אינסטרוקציעס, אַז אַזוי גיך ווי מען וועט קלינגען דאָס ערשטע

מאָל, וועט עס מיינען, אַז מען דאַרף זיך נעמען גרייטן גיין שלאָפן. און אַז מען וועט קלינגען דאָס צווייטע מאָל, וועט עס מיינען, ליגן אין בעט און פאַרלעשן די עלעקטריק. און מאָרגן אינדערפרי וועט מען קלינגען צום ערשטן מאָל, אַז מען זאָל אויפשטיין. און דערנאָך וועט זיך שוין דזשאָפי טרעפן מיט אייזיקן און וועט אים שוין ווייזן וואָס צו טאָן.

אייזיק איז געבליבן מיט די דריי פרעמדע בחורים. ער האָט איצט צייט געהאַט זיי צו באַטראַכטן. יענע זיינען נאָך אַלץ געזעסן איבער זייערע ביכער און צו אים גאָרניט גערעדט. זיי האָבן זיך יאָ איבערגעוואָרפן צווישן זיך מיט ווערטער, וואָס זיינען געווען פרעמד אייזיקן: „אָרגאַניק מעטער", „אָקסידזשען", „דעקאָמפּאָזט מעטער".

אייזיקן האָט זיך אויסגעוויזן, אַז זיי ווילן אים שרעקן מיט די הויכע ווערטער און באַרימען זיך פאַר אים, אַ שטאָט־מענטשן, וועלכער האָט קיינ־מאָל ניט געלערנט קיין אַגריקולטור, מיט זייער אַגריקולטור־טערמינאָלאָגיע.

אייזיק האָט זיי געהאַט טיף אין דער ערד. ער האָט געטראַכט בײַ זיך, אַז ער וועט זיי איבעריאָגן, אַזוי גיך ווי ער וועט זיך נעמען לערנען. דער־ווייל האָט ער זיי גוט באַטראַכט און אָראָפּגענומען אין זיין זכרון זייערע פּרימעטעס. צווישן די דריי איז איינער געווען אַ קליינינקער און אַ פּעטינקער, מיט אַ קליין פּעט פּנימל און מיט קליינע פּאַרגאָסענע אייגעלעך. בײַ אים איז די נאָז געווען מיט קליינע נאָז־לעכלעך און פּאַרקאַטשעט ווי בײַ אַ קליין חזירל. ער האָט געקוקט אין זיין בוך און געשאָקלט מיט זיינע ליפּן, ווי ער וואָלט געלייענט אין דער הויך פאַר אַלעמען. ער האָט גערעדט ענגליש מיט אַ ליטווישן „סין" און בשעת ער האָט גערעדט האָט זיין קליין, פּעט פּנימל געשמייכלט און די פּאַרגאָסענע אויגן האָבן זיך בײַ אים פאַר־זשמורעט. עס האָט אויסגעוויזן, אַז ער האָט זיך ווי גערייצט: „איך וועט אייך, אַז איר פאַרשטייט ניט וואָס איך רעד צו אייך..."

איינער פון די צוויי גרעסערע בחורים האָט פאַרמאָגט אַ פּנים פון אַ כיטראַק. אַ לאַנגע נאָז מיט אַ שפּיץ אַריבערגעבויגן ביז צו דער אויבערשטער ליפּ. אַ קליין, נידעריק שטערנדל און מיט אַ טשופּרינע האָר פאַרבויגן ווי אַ האַטשיק איבערן שטערן. אַ קליין מויל און מיט צוויי חן־גריבלעך אין די באַקן.

דער צווייטער בחור מיט אַ פּנים פון אַ ים־פּיראַט. דאָס פּנים איז באַזעצט מיט פּרישטשעס. צוויי מילך־בלויע ליפּן אַרויסגעבויגענע, ווי ער וואָלט געווען שטאַרק אין כעס. די האָר פון זיין קאָפּ אָפּגעשוירן מיט אַ מאַשין ביז צו דעם שאַרבן. דער שאַרבן מיט אַ שפּיץ, און דער קאָפּ זעט

אױס װי אַ קופּאָל פֿון אַ קלױסטער — אױבן שפּיציק און װאָס נידעריקער אַלץ בײַכיקער. צװײ גרױסע אױערן שטאַרצן אַרױס פֿון קאָפּ װי בײַ אַ אײזל.

אין צימער איז האַלב־ליכטיק. דער אַבאַזשור פֿאַרשטעלט דאָס ליכט פֿון דעם אײנציקן עלעקטרישן לעמפּל. אײזיק זיצט בײַם טיש. ער שרײַבט מיט אַ פֿינגער אױפֿן צעדראַפּעטן פּלאַך פֿון טיש. ער איז מיד פֿון דער יאָזדע מיטן באַן און דער פֿולער מאָגן שלעפּערט אים.

ער איז אַזױ געזעסן און געטראַכט װעגן זײַן אָװעקפֿאָרן פֿון דער הײם אין אַ „זײַ־געזונט”. ער האָט מיט זײַנע ברידער פֿאַרענדיקט מיט אַ שטאַרקן רײס. זאָלן זײ װיסן, אַז ער האָט כּח אין זיך. ער איז ניט קײן צעקװאַטשעטער אינטעליגענט. ער קאָן פֿאַרבײַגענען הינטער זיך אַלע בריקן. און אָט איז ער אין אַ נײַער סבֿיבֿה. „איף יו פּליז”, סאַלדאַטסקע קלײדער און אױפֿן בעט טאָר מען ניט זיצן. איצט פֿאָרן צוריק אַהײם, װעט ניט טױגן. עס װעט אים אומגליקלעך מאַכן אױפֿן גאַנצן לעבן. יאָ, מיטן שרײַבן האָט ער זיך דערװײַל געזעגנט. ער האָט, אמת, זײער װײניק אָנגעשריבן, כּדי ער זאָל זיך האָבן מיט װאָס צו געזעגענען. אָבער ער האַלט זיך צוריק אפֿילו פֿון טראַכטן דערפֿון. און אַז ער װיל אַזױ, קאָן ער מאַנעװרירן מיט זײַנע מחשבֿות. ער װיל זיך אױסקורירן און מאַכן זיך „געזונט”. ער האָט קײן־מאָל ניט געטראַכט דערפֿון, אַז עס איז מעגלעך, אַז ער איז קראַנק. װעט ער דאָ „געזונט” װערן?

דער גלאָק האָט געקלונגען. עס האָט געמאַכט דעם אײַנדרוק, אַז עס קומט פֿון ערגעץ װײַט, װײַט.

די דרײַ בחורים האָבן זיך געטאָן אַ כאַפּ אױף אַזױ װי פֿון אַ טיפֿן שלאָף. זײ האָבן פֿאַרמאַכט די ביכער און צוגעגאַנגען יעדער באַזונדער צו זײַן בעטל און גענומען אַראָפּנעמען די אױבערדעקן פֿון זײ.

אײזיק האָט זײ נאָכגעטאָן.

אין צימער איז באַלד געװאָרן אַ ריח פֿון פֿאַרשװיצטע פֿיס, און אַלע פֿיר, אײזיקן אַרײַנגערעכנט, האָבן זיך אױסגעטאָן און זײַנען שױן געבליבן אין זײער אונטערװעש.

— פֿון װײַט געקומען? — װענדט זיך דער װאָס מיטן פּיראַטן־פּנים צו אײזיקן.

— פֿון ניו־יאָרק — ענטפֿערט אײזיק און פֿאַרשטעלט מיט זײַנע הענט זײַן לײַב אין די אונטערװעש.

— ער װעט זײַן אין אונדזער קלאַס — זאָגט דער װאָס מיטן קלײנעם

פּנימל, אַזױ אַז מען קאָן ניט װיסן, צי ער פֿרעגט אַ פֿראַגע, צי ער קאָנ־סטאַטירט אַ פֿאַקט.

— אין װעלכן דען קלאַס? — שמײכלט דער װאָס מיט די חן־גריבלעך.

— נאָ, אײלעך, מײלעך, ים טאַם דריטאַם, אָפּ! — גיט אַ זאָג דער װאָס מיטן פּיראַטן־פּנים און גיט אַ שפּרונג אַרײַן אין בעט.

אײזיק צעלאַכט זיך פֿון דער שפּילעװדיקײט פֿון דעם בחור. און ערשט פֿריער האָט עס געמאַכט אױף אים דעם אײַנדרוק, אַז ער איז דער געפֿער־לעכסטער פֿון די דרײַ.

אײזיק האָט זיך אױך אַרײַנגעלײגט אין בעטל. די איבעריקע צװײ בחורים אױך. דאָס עלעקטרישע לעמפּל איז געבליבן ברענען.

— װער װעט אױסלעשן דעם לאָמפּ? — פֿרעגט אײזיק בײַ זיך אין געדאַנק.

— אײ, מיר האָבן פֿאַרגעסן אױסצומאַכן די ליכט — זאָגט דער װאָס מיטן פּיראַטן־פּנים.

— מיר װעלן מכבד זײַן אונדזער נײַעם שכן מיטן אױסלעשן דעם לאָמפּ — זאָגט דער װאָס מיט די חן־גריבלעך אין זײַנע באַקן. ער ליגט אײַנגעדעקט ביז איבערן מױל מיט דער קאָלדרע און מיטן פּנים אַרױף, און די נאָז זײַנע, מיטן אױסגעבױגענעם שפּיץ, זעט אױס װי זי האַלט פֿאַר־טשעפּעט די קאָלדרע.

פֿון דער זײַט װוּ אײזיק איז געלעגן ביז צום טיש איז געװען אַ שטיק שטח.

— „דאַטסרײַט”! — זאָגט דער װאָס מיטן פּיראַטן־פּנים. — מיר פֿירן זיך, אַז אַלע אָפּדערנאַכט לעשט אַן אַנדערער אױס דעם לאָמפּ. זאָל דער יונגערמאַן... װי רופֿט מען אײַך?

— אײזיק.

— אָלרײַט, אײזיק, גײט אַראָפּ און פֿאַרלעשט דאָס ליכט — זאָגט דער מיטן פּיראַטן־פּנים.

אײזיקן איז געװען געפֿעלן די פּראַקטיקײט און ער איז אַרױסגעשפּרונגען פֿון בעטל, צוגעגאַנגען צום טיש און אױסגעלאָשן דאָס לעמפּל. פֿון דער פּלוצלונגדיקער פֿינצטערקײט איז ער געבליבן שטײן און ניט געװוּסט װוּ צוריקצוגײן.

דערװײַל איז דער װאָס מיטן קלײנעם פּנימל אַראָפּ פֿון בעטל און זיך שטילערהײט אװעקגעלײגט אונטער אײזיקס פֿיס, כּדי אײזיקן אָפּצוטאָן אַ שפּיצל. און אַז אײזיק האָט זיך געטאָן אַ ריר און געװאָלט שטעלן אַ פֿוס

צו גיין, איז ער געפאַלן און זיך אויסגעשטרעקט אפן פּאָדלאָגע. עס איז געשען אזוי פּלוצלונג, אז אייזיקן האָט זיך געדאַכט, אז ער פאַלט אין א טיפן אָפּגרונד. עס האָט געטאָן א שטאַרקן זעץ. אַלע בחורים זיינען געשטאַנען אין דער מינוט אַף זייערע פיס, מ׳האָט צוריק אָנגעצונדן דעם לאָמפּ און אייזיקן אויפגעהויבן.

— וואָס איז געשען?

— ווי אזוי איז ער געפאַלן?

— כע־כע! — קאָן זיך דער וואָס מיטן קליינעם פּנימל ניט איינהאַלטן.

— ער איז „אינישיאייטעד" געוואָרן!

— כאַ, כאַ!

אייזיק האָט זיך געריבן די קניעס מיט זיינע הענט. זיין פּנים איז געווען בלייך ווי קאַלך. עס האָט אין אים געזאָטן א כעס און שוין געהאַלטן באַם אויסברעכן אַף דער פריי — ווען דער שול־גלאָק האָט זיך פּלוצים ווידער צעקלונגען, אז די סטודענטן זאָלן אויסלעשן די לאָמפּן.

אימעצער פון די בחורים האָט אויסגעלאָשן דעם לאָמפּ און עס איז געוואָרן פינצטער און שטיל.

צווייטער קאפיטל

זעקס אזייגער אינדערפרי האָט געקלונגען דער גלאָק. אין דעם צימער, וואו אייזיק איז געשלאָפן, האָט זיך אָנגעצונדן די עלעקטריק. אייזיק האָט אויפגעעפנט זיינע אויגן. ער האָט באמערקט, ווי די דריי איבעריקע שכנים זיינע טוען זיך אָן. איז אייזיק אויך אראָפּ פון בעט און אויפגעעפנט זיין רענצל. ער האָט פון דאָרטן ארויסגענומען א פּאָר בלויע „אָוועראָלס". זיי זיינען נאָך געווען צונויפגעלייגט און פּארפּאקט. אייזיק האָט צו זיי גערעדט, ווי צו א לעבעדיק באשעפעניש : אָט, מיינע טייערע, מיר וועלן איך באלד אָנ־מעסטן און מיר וועלן זען וואָס מיר קאָנען אויפטאָן...

ער איז אריין מיט ביידע פיס אין די ברייטע „אָוועראָלס" און געטאָן א קוק צו זיינע שכנים, וואָס זיי האָבן צו זאָגן וועגן דעם. אָבער יענע זיינען געווען פארנומען מיט זייער אָנטאָן־זיך. אייזיק איז געבליבן שטיין אין די ברייטע און לאַנגע „אָוועראָלס" און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך.

א קלאַפּ אין טיר האָט אייזיקן דערשראָקן. זיין חבר דזשאָפי איז אריין.

— גוט־מאָרגן ! — האָט דזשאָפי געזאָגט — ביזט שוין אריין אין די „אָוועראָלס" ?

— וואָס דען ? איך בין ניט געקומען דאָ זיך צערעמאָניעווען — ענטפערט אייזיק.

— און גומי־שטיוול האָסטו געבראכט ?

— ניין.

— צו דער ארבעט דאָ דאַרף מען גומי־שטיוול — זאָגט דזשאָפי — אָט, זעסט, אזוינע ווי בא מיר. — און דזשאָפי ווייזט אייזיקן זיינע לאַנגע גומי־שטיוול מיט כאָליוועס ביז איבער די קני.

אייזיק האָט דערפילט א קנאה צו די דאָזיקע שטיוול. טאקע, ווי אזוי וועט ער ארבעטן מיט די שטאָטישע קאמאשן, וועלכע ער האָט תמיד אזוי אָפּגעהיט, אז עס זאָל אַף זיי ניט פאַלן קיין שטויב, און זיי געפּוצט אלע מאָל, כדי זיי זאָלן גלאַנצן.

— אָלרייט, קום מיט מיר ! — האָט דזשאָפי איבערגעשלאָגן אייזיקס געדאַנקען.

— און ווער וועט דאָס בעט פארבעטן ? — פרעגט אייזיק.

— דאָס וועסטו טאָן שפּעטער. פריער זיינען דאָ אַנדערע פליכטן: מעלקן קי, פאַיען פערד, רייניקן די שטאַלן, קעמען פערד און געבן עסן די הינער און חזירים. דערנאָך וועט קלינגען דער גלאָק. דאָס וועט הייסן, אַז די סטודענטן באַדאַרפן זיך אַליין וואַשן, פאַרבעטן זייערע בעטן. און דער־נאָך וועט ווידער קלינגען דער גלאָק, וואָס עס וועט הייסן, אַז מען רופט צום איבערבייסן — האָט דזשאָפּי אייזיקן געהאַלטן אַ גאַנצע לעקציע, בשעת זיי זיינען ביידע געגאַנגען מיט די טרעפּ אַראָפּ.

עס זיינען געלאָפן מיט די טרעפּ סטודענטן און אין איילעניש זיי ביידע אַריבערגעיאָגט. אייזיק האָט געהערט ווי אַלע האָבן געשריען צו זיין חבר: „גוד־מאָרנינג, דזשאָפּי!״ אים האָט קיינער קיין גוט־מאָרגן ניט געזאָגט. אייזיק האָט זיך געפילט דערשלאָגן: קיינער זאָגט אים ניט קיין גוט־מאָרגן!

ווען ער איז אַרויס אין דרויסן איז נאָך געווען פינצטער. אַ קילע, פייכטע לופט האָט אים געלעקט דאָס פּנים. פונווייטן האָט זיך געהערט ווי אַ האָן האָט געטאָן אַ קריי און באַלד האָבן אָפּגעענטפערט אַ סך אַנדערע הענער אין אַ כאָר. עס האָט אייזיקן דערקוויקט און געשטאַרקט. ער האָט גענומען זיין חבר דזשאָפּין אונטערן אָרעם און געזאָגט:

— וויפיל יאָרן, אַז איך האָב דאָס ניט געהערט?

— וואָס? — האָט דזשאָפּי ניט פאַרשטאַנען, וואָס אייזיק מיינט.

— דאָס קרייען פון הענער.

— האָ!... — האָט דזשאָפּי געשמייכלט אין דער פינצטער צו זיך אַליין.

אַלע מאָל איז אימיצער פאַרביינגעלאָפן אין ווייסן אָנגעטאָן. אין דער פינצטער האָט עס אויף אייזיקן געמאַכט דעם איינדרוק, אַז עס לויפן אַרום „גייסטער״, צי ווער ווייסט וואָס. עס האָט געקלונגען עפּעס אַזוינס ווי גלעקלעך אין די הענט פון די ווייסע געשטאַלטן.

דזשאָפּי האָט דערקלערט אייזיקן, אַז דאָס זיינען די קי־מעלקער אָנ־געטאָן אין ווייסע „אָוועראָלס״. דער וואָס מעלקט די קי, מוז זיין אָנגעטאָן אין ווייסן.

— מיט וואָס־זשע קלינגען זיי? — פרעגט אייזיק.

— מיט די עמער.

— וואָס וועל איך טאָן היינט אינדערפרי? — פרעגט אייזיק, און ער האָט גרויס חשק, אַז זיין חבר דזשאָפּי זאָל אים רעקאָמענדירן צו מעלקן קי. דזשאָפּי ווייסט אָבער ניט, וואָס אייזיק האָט חשק צו טאָן. ער איז ניט קיין נביא. אין שול איז געווען אַן איינפירונג, אַז יעדן נייעם סטודענט האָט מען דעם ערשטן טאָג געגעבן אַרבעט אין שטאַל בײַ די פערד. דאָס איז

געווען אזא מין אויספּרואוו. די ארבעט אין פערד־שטאַל איז אַ שווערע און ניט קיין אנגענעמע. אויב דער נייער סטודענט וועט אויסהאַלטן דעם עקזאמען, וועט עס הייסן, אז ער פארבלייבט אין שול.

דזשאפי האָט אייזיקן אריינגעפירט אין פערד־שטאַל און אים איבער־געגעבן אין די הענט פון אַ בחור, וועלכער איז געווען דער פאָרמאַן.

— גוט־מאָרגן, קאַפּאַשאַן, איך האָב דיר געבראַכט אַ „פרעשמאַן" — האָט דזשאפי געזאָגט צום פאָרמאַן. — ער איז מיינער אַ פריינט.

קאַפּאַשאַן איז אַ הויכער געזונטער בחור אין בלויע „אָווערעָלס", מיט גומי־שטיוול ביז איבער די קני און מיט אַ רויט טיכל ארומגעבונדן ארום האַלדז און מיט אַ קאַפּעליוש מיט אַ ברייטן דעניק און אויפגעשטעלט מיט פיר עקן ביז צום שפּיץ, אין דער פאָרם ווי אַמעריקאַנער סאָלדאַטן טראָגן זייערע קאַפּעליושן. ער האָט פאַרמאָגט צוויי גרויסע אויגן און אַ ברייט־ביינערן פּנים, אַ גרויסע נאָז און צוויי גראָבע, גוטמוטיקע ליפּן. קאַפּאַשאַן האָט דערלאַנגט אייזיקן אַ שווערע צעדראַפּעטע האַנט, וועלכע ער האָט ארויס־געשלעפּט פון דער הענטשקע. אייזיק האָט גענומען די האַנט זיינע. זי איז געווען אַ וואַרעמע.

— מיין נאָמען איז אייזיק.

— אָלרייט, דזשאפי — האָט קאַפּאַשאַן געזאָגט — איך וועל שוין אכטונג געבן אויף דיין פריינט. קיין צרות וועט אים שוין ניט פעלן... — דזשאפי האָט צעעפנט דאָס מויל זיינס מיט די ווייסע ציין. עס איז אים געפעלן דער וויץ, אז עס וועט זיין פריינט ניט פעלן קיין צרות... דזשאפי האָט זיך אַנטשולדיקט, אז ער באַדאַרף אַוועקגיין טאָן זיין ארבעט, און איז אַוועקגעגאַנגען.

אייזיק האָט זיך ארומגעקוקט, וואו ער איז. איבער דער לאַנג פון שטאַל— צוויי טיילן מיט קעמערלעך. אין יעדן קעמערל שטייט באַזונדער איין פערד, מיטן קאָפּ צו דער וואַנט און מיטן הינטן צו אייזיקן. איבערן דיל אָנ־געוואָרפן אַ סך גנוי אויסגעמישט מיט שטרוי, און כמעט פון יעדן קעמערל האָט זיך געצויגן אַ ריטשקעלע פון פערדישע אורין מיט ווייסן שוים, אַזוי ווי פון אויסגעגאָסן ביר. פון דעם גנוי, וואָס איז געלעגן אין קופּקעלעך, האָט געזעצט אַ פּאַרע. און פון סטעליע האָבן באַלויכטן די שטאַל מיט אַ פאַרשמירט, אָפּגעבליאַקעוועט ליכט עטלעכע עלעקטרישע לעמפּלעך. די לעמפּלעך — פאַרדריפּעטע מיט פליגן־פּינטעלעך און מיט פּאָוועטעניע. די הילצערנע באַלקנס פון סטעליע אָפּגעשמירט מיט אַ גרוי־ווייסן קאַלך און

דורך די ברעטער פון סטעליע האָבן זיך נאָכגעהאנגען איינציקע דינע סטעבליעס פון היי.

עס זיינען געקומען צוגיין נאָך עטלעכע בחורים, אָנגעטאָנענע אין בלויע אָווערגאָלס און גומי־שטיוול מיט סאָלדאַטסקע קאַפּעליושן אויף זייערע קעפּ און מיט הענטשקעס אויף זייערע הענט.

קאַפּאַשאַן האָט צו יעדן איינעם פון זיי געזאָגט: „גוד־מאָרנינג!" און אין דעם טאָן זיינעם איז געווען א ביסל חוזק. ענדלעך האָט אייזיק פאַר־שטאַנען, פאַרוואָס עס איז דאָ חוזק אין זיין טאָן. קאַפּאַשאַן האָט געזאָגט:

— „גאָד־דעם־איט", ווען וועט מען אָפּטאָן די ארבעט, אויב מען שטייט אויף אזוי שפּעט!

באַלד איז געוואָרן א יאָגעניש. עס זיינען אויסגעוואַקסן צוויי טאַטשקעס, שטאָל־גאָפּלען, לאָפּעטעס און גראַבליעס.

קאַפּאַשאַן האָט אייזיקן אוועקגעשטעלט בא איינער פון די טאַטשקעס.

— איר האָט ניט קיין „ראַבער־בוטס"? — פרעגט קאַפּאַשאַן אייזיקן און קוקט אויף זיינע געפּוצטע שטאָט־שיך. אייזיקן האָט געבראָטן אין די פּיס פון אָט־דעם קוק.

— איך האָב ניט — האָט אייזיק געזאָגט, זיך שטעלנדיק צווישןביידע הענטלעך פון דער טאַטשקע.

די ארבעט האָט זיך אָנגעהויבן. אין א פּאָר מינוט איז די טאַטשקע אָנגעפּילט געוואָרן מיט א ווערך פון רויכערדיקן גנוי און אייזיק האָט די טאַטשקע געטאָן א נעם מיט ביידע הענט און זי גענומען שטופּן. דאָס רעדל פון דער טאַטשקע האָט זיך געגליטשט. און די אַטשקע האָט פאַרלוירן דעם באַלאַנס און זיך איבערגעקערט. אייזיק האָט צו־שפּעט זיך דערמאָנט, אז מען דאַרף ניט דערלאָזן צו קיין קאַטאַסטראָפע. באַלד אין דער מינוט איז שוין די טאַטשקע געלעגן איבערגעקערט מיטן קאָפּ אראָפּ און מיטן רעדל ארויף. און אייזיק איז געבליבן שטיין מיט די הענט אראָפּגעלאָזט.

די בחורים האָבן זיך צעלאַכט, זיך געהאַלטן בא די זייטן פון גע־לעכטער. די פערד האָבן אויפגעהערט צו עסן און אויסגעדרייט זייערע קעפּ, און קייענדיק דעם האָבער, געקריצט מיט זייערע שטאַרקע ציין, ווי זיי וואָלטן אויך געלאַכט פון דעם נייעם חברה־מאַן אין די שטאָטישע שיך.

קאַפּאַשאַן איז צוגעקומען און ארויפגעלייגט א האַנט אויף אייזיקס פּלייצע.

— ניט געזאָרגט, מיין פריינט!

ער האָט צוריק אויפגעשטעלט די טאַטשקע און אליין צוריק אָנגעלאָדן

דעם גנוי. דאָס טוענדיק, האָט ער באַוויזן זיין קענטעניש און פּאַכמעגישקייט. מיט צוויי הויב פון דעם שטאָל־גאָפּל האָט ער צוריק אָנגעלאָדן די טאַטשקע און געוויזן אייזיקן ווי אַזוי מען פירט אַ טאַטשקע; אים דערקלערט, אַז מען מוז שטיין פּונקט אין ליניע מיטן רעדל; אַז מען טאָר קיינמאָל ניט געבן דער טאַטשקע קיין געלעגנהייט דיך איבערצוקליגערן... — אַ טאַטשקע איז אַלע מאָל „סמאַרטער" פון אַ מענטשן... אויב דער מענטש איז אַ „דאַמי"...

אייזיק האָט זיך זייער שלעכט געפילט פון דער דאָזיקער לעקציע. אָבער ער האָט איצט געטאָן אַ נעם די טאַטשקע מיט ביידע הענט. די טאַטשקע האָט זיך טאַקע געפּרואווט וואַקלען, אָבער ער האָט זי געהאַלטן מיט זיין גאַנצן געוויכט און איז ענדלעך מיט איר אַרויסגעפאָרן פון שטאָל אין דרויסן אַרויס.

אין דרויסן האָט שוין אָנגעהויבן שאַריען אַף טאָג. אָבער אייזיק האָט איצט ניט געקאָנט אינזינען האָבן אַזוינע פּוסטע זאַכן. ער האָט באַדאַרפט אויסליידיקן די טאַטשקע און צוריק גיין אין שטאָל אַריין. באַם איבערקערן די טאַטשקע האָט זיך איין הענטל פון דער טאַטשקע פאַרטשעפּעט אין זיינע „אָוועראָלס" און ער איז אומגעפאַלן אַף דער קופּע מיט גנוי. בשעת מעשה האָט ער דערפילט, ווי ער איז אַריין מיט ביידע הענט אין דער קופּע מיט מיסט און זיינע פינגער האָבן זיך אַזוי ווי אָפּגעבריט אין דעם צעוואַרימטן גנוי. ער איז מאָמענטאַל צוריק געשטאַנען אַף זיינע פיס, ווייל ער האָט ניט געוואָלט, אַז אימיצער פון די סטודענטן זאָל אים זען אַ ליגנדיקן אין גנוי. ער האָט געפילט, ווי זיינע פינגער זיינען קלעפּיק, און עס האָט אים אָנגעכאַפּט אַן עקל ביז צום ניט־גוט ווערן. ער האָט באַ זיך אין געדאַנק געשריען אַף זיך אַליין: „גוט אַזוי! האָסט געוואָלט ווערן אַן ערד־אַרבעטער!"... ער האָט געריבן איין האַנט אין דער אַנדערער און זיי געווישט אָן די „אָוועראָלס" און זיך צוריק איינגעשפּאַנט אין דער טאַטשקע, נאָכדעם ווי ער האָט באַשלאָסן אויסצוהאַלטן דעם עקזאַמען. וואָרים עס איז שוין ניט געווען באַ אים קיין אַנדער ברירה. צוריק אין שטאָט האָט ער שוין ניט צו וואָס צו קומען.

אייזיק איז אָפּגעלאָפן מיט שווייס, פירנדיק די טאַטשקעס מיט גנוי. און קאַפּאָשאָן האָט אים געקלאַפּט אין פּלייצע אַלס באַלוינונג. אָבער יעדער קלאַפּ אין פּלייצע האָט אייזיקן שטאַרק דערנידעריקט.

די שטאָל איז אויסגערייניקט געוואָרן. איצט האָט אייזיק אַ ביסל אָפּ־געכאַפּט זיין אָטעם. ער האָט אַרויסגענומען אַ ווייס טיכל און זיך אָפּ־געווישט דעם שווייס פון פּנים.

קאַפּאַשאַן איז צו אים צוגעקומען. אין זיינע הענט אַ באַרשט מיט אַן אייזערנער קאַם. ער האָט וואָוויליוונגעריש מיט דער אייזערנער קאַם געקעמט די באַרשט און געזאָגט צו אייזיקן:

— וואָס האָט איר געטאָן אין שטאָט?

— אַן אַרבעטער.

— הייסט עס, אַז איר ווילט ווערן אַ פאַרמער? — שמייכלט קאַפּאַשאַן און זיינע גרויסע ליפּן ווערן נאָך גרעסער, און עס שטעקן אַרויס זיינע געלע, שיטערע ציין. — מוזט איר זיך אויסלערנען בערשטן און קעמען אַ פערד..

— אָלרייט — זאָגט אייזיק, ווי איינער וואָלט געזאָגט: „נו, גוט, דערהרגעט מיך!"

קאַפּאַשאַנען איז ניט געפעלן אייזיקס האַלטן זיך.

— אָלרייט, אויב איר ווילט ניט — איז ניט.

— איך וויל יאָ.

— אָט אַזוי האָב איך ליב. קום מיט מיר, איך וועל דיר ווייזן — האָט קאַפּאַשאַן פּלוצים אָנגעהויבן אייזיקן זאָגן „דו".

זיי זיינען צוגעקומען צו אַ קעמערל, וואו עס איז געשטאַנען אַ גרויסער, גראָער פערד מיט אַ ברייטן הינטער־חלק, אין וועלכן עס איז געווען איינ־געפּרעסט אַ ריוואָשיקל מיט עטוואָס שוואַרצע האָר, און פון דאָרטן האָט זיך אָנגעהויבן דער ווידל, פריער דין און וואָס ווייטער אַלץ ברייטער. דער ווידל אַ שוואַרץ־גרויער און אַ לאַנגער און די סטרונעס גלאַנציקע, אַזוי ווי פון זייד. די צוויי הינטערשטע פיס ברייט־קנעכלדיקע, אָבער שטאַרק פאַר־שמירטע מיט גנוי און פאַרפלעקטע מיט אורין און שמוץ.

קאַפּאַשאַן האָט אַרויפגעלייגט אַ האַנט אויף דעם פערדס הינטער־חלק און צו אים גערעדט:

— העי, בייבי!

דאָס פערד איז אָפּגעטראָטן אין אַ זייט. קאַפּאַשאַן איז אַריין אין קעמערל און גערופן אייזיקן מיט זיך.

אייזיק האָט מורא געהאַט אַריינצוגיין. עס איז אויף אים אָנגעפאַלן אַ מורא פאַר אָט־דעם גרויסן פערד, וועלכער האָט אויפגעהויבן דעם גרויסן קאָפּ מיט די לאַנגע גרויעס אויף זיין לאַנגן האַלדז און געקוקט מיט איין אויג צו אייזיקן. אַ לענגלעך, שוואַרץ, טיף, קלוג אויג. די אויערן, שיינע, זיינען באַם פערד געווען אויפגעשטעלט. עס האָט זיך אייזיקן אויסגעדאַכט, אַז דאָ שטייט ניט קיין פערד, נאָר אַ גרויסער עלעפאַנט. אָבער ער האָט

געמוזט אײַנשטעלן זײַן לעבן און איז אַרײַנגעגאַנגען אין קעמערל מיט ציטער־דיקע הענט און פֿיס.

קאַפּאַשאַן האָט מיטן קעמל אין איין האַנט און מיט דער באַרשט אין דער צווייטער געטאָן אַ פּאָר איבער דעם פֿערדס קרײַזש. דאָס פֿערד האָט זיך געטאָן אַ צאַפּל און מיט אַלע פֿיר פֿיס געטאָן אַ טופּע אױף דער פּאָדלאָגע. די קאָפּיטעס פֿון זײַנע פֿיס — ברייטע, שוואַרץ־גרויע און געקאָװעטע אין פּאָדקאָװעס — האָבן שיִער ניט אײַנגעוואַליעט די גאַנצע שטאַל.

אײַזיק איז אַ פּאַרציטערטער צוגעפּאַלן צום װענטל פֿון קעמערל.

— דאָס איז געװען מײַן „מיסטײק״! — זאָגט קאַפּאַשאַן. — איך האָב די בײַבי איבערגעשראָקן, כּדי דיר צו װײַזן, אַז מען טאָר ניט איבער־שרעקן אַ פֿערד, װען מען װיל אים קעמען.

קאַפּאַשאַן האָט איבערגעגעבן אײַזיקן די קאַם און באַרשט. אױף דער לינקער זײַט פֿון קאַם און באַרשט זײַנען געװען אַזױנע רימענדלעך, אין װעלכע אײַזיק האָט אַרײַנגעשטעקט זײַנע פֿינגער.

— איצט — זאָגט קאַפּאַשאַן — טו אַ פּאָר אײנמאָל מיטן קעמל און באַלד דערנאָך מיט דער באַרשט.

אײַזיק האָט מיט אַ ציטערדיקער האַנט צוגעלייגט דאָס קעמל צום פֿערדס בױך. אים האָט זיך אױסגעװיזן, אַז דאָס קעמל איז פֿון די גאָר אַלטע צײַטן, אפֿשר פֿון די צײַטן פֿון דער אינקװיזיציע. די ציינדלעך שאַרפֿע װי מעסערלעך, און עס װעט דעם פֿערד װײ טאָן. האָט אײַזיק דערפֿאַר אַזױ גרינג װי נאָר מעגלעך קוים אָנגערירט דעם פֿערדס בױך מיט דעם דאָזיקן קעמל. געקעמט און געבלאָזן מיט די ליפּן זײַנע.

— װאָס בלאָזטו? — צעשרײַט זיך אױף אים קאַפּאַשאַן.

„ניט בלאָזן״, טראַכט אײַזיק, „איז ניט.״

אױף די צײנדלעך פֿון קעמל האָבן זיך אָנגעזאַמלט אַ סך פּוכקע װײַסע האָר. אײַזיק האָט געװאָלט טאָן אַ שטאַרקן ניס. אָבער ער האָט זיך אײַנגעהאַלטן. ער האָט מיט דער באַרשט געטאָן אַ פּאָר איבער דעם פֿערדס בױך און די האָר האָבן זיך אױסגעלייגט, װי די האָר אױף אַ גוט שטיקל װאָל.

— דו װעסט זײַן אָלרײַט! — זאָגט קאַפּאַשאַן צו אײַזיקן. — אָבער טו עס אַ ביסל גיכער. דער גלאָק װעט באַלד קלינגען.

„װאָס, דאָ טרײַבט מען אױך?״ — האָט אײַזיק געטאָן אַ טראַכט. — „װאָס איז דאָ, אַ שאָפּ?״

קאַפּאַשאַן איז געשטאַנען און געלערנט אײַזיקן, װי אַזױ מען דאַרף

טאָן די אַרבעט. ער האָט געטראַכט און שוין אָפּגעמאַכט בא זיך אַז אַט־דער אייזיק וועט זיך אויסטויגן צו דער אַרבעט.

אַז עס איז געקומען צו די הינטערשטע פיס, האָט קאַפּאָשאַן אייזיקן געוויזן, אַז מען טאָר ניט שטיין, אַזוי ווי אַ יאָלד, באַם פערד פונקט אונטער די פיס. — כאָטש „בייבי״ איז זייער אַ שטיל פערד, אָבער מען זאָל זיך קיינמאָל ניט פאַרלאָזן אָפן יושר פון אַ פערד. עס קאָן זיך אים פאַרגלוסטן צו טאָן אַ בריקע.

דער גלאָק האָט געקלונגען. אין דעם רויען פרימאָרגן האָבן כמאַרעס זיך געטראָגן איבערן הימל. אין מזרח איז אויפגעגאַנגען אַ רויטער האַלבער רעדל. דאָרטן זיינען די כמאַרעס אָנגעצונדן געוואָרן מיט רויט און פיאָלעט און אָראַנזש. און עס האָט זיך אויסגעוויזן, אַז פון דאָרטן קומט דאָס קלינגען פון אַ שטאַרקן, גרויסן גלאָק.

אייזיק איז געגאַנגען און געקוקט אויף זיינע שטאָטישע שיך, ווי זיי זיינען רואינירט געוואָרן. ער האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן דאָס, וואָס זיינע פּאָדעשוועס זיינען געווען פאַרפּאַפּט מיט באַלינקע פון פערד. זיינע בלויע „אָוועראָלס״ זיינען געווען באַדעקט מיט גרויע האָר פון דעם ווייסן פערד און פון אים האָט געשמעקט מיט פערדן־שווייס. ער האָט ניט געוואוסט וואו מען דאַרף איצט גיין, ווייל ער איז נאָך דאָ געווען אַ פרעמדער. ער האָט זיך אַרומגעקוקט און געזען, אַז דאָס אָרט איז זייער גרויס. אויף דער גאַנצער שטרעקע וויפיל זיין אויג האָט געקאָנט אַרומנעמען, זיינען געשטאַנען ווייס־געפאַרבטע געביידעס און רויט־געפאַרבטע שטאַלן. און קלענערע קעמערלעך מיט פענצטערלעך און טירן. דער פּלאַן איז געווען אויסגעלייגט ווי אין גאַסן, צענטראַלע און קלענערע געסלעך, וואָס האָבן איבערגעשניטן די צענטראַלע גאַסן. און איבער די אַלע גאַסן און געסלעך האָט זיך אויפגעהויבן אַ טורעם פון שמאָל אַ פירעקעכדיקער און פון אונטן ברייט, און וואָס העכער אַלץ שמעלער. און אויף דעם טורעם איז געשטאַנען אַ ריזיק־גרויסע פאַס מיט אייזערנע רייפן. און דאָס דעקל פון פאַס איז געווען געמאַכט אין דער פאָרם פון אַ רונדן דאַך מיט אַ שפּיץ פונקט אינדערמיט. און אויף דעם שפּיץ אַן אייזערן פערדל.

אין דער לופט האָט געשמעקט מיט סאָסנע־וועלדער. אמת, קיין וועלדער האָט מען דאָ ניט געזען, אָבער עס האָט פאָרט געשמעקט מיט דעם זיס־זויערן טעם פון סאָסנעס. הענער האָבן פון צייט צו צייט געקרייט; פון ערגעץ האָט זיך געהערט דאָס קוויטשען פון חזירים; אַ בוהאַיי האָט גערעוועט מיטן גאַנצן כח זיינעם; אַ פערד האָט אַרויסגעלאָזט אַ הירזש, וואָס האָט געשניטן

די לופּט, ווי מיט אַ בליץ; אַ קליין, יונג, פֿריילעך מעקען פֿון אַ קעלבל; וואָראָנעס זײַנען געפֿלויגן אין דער הויך און געקראַקעט; פֿון אַ גרויסן, לאַנגן קוימען, וואָס האָט געשטאַרצט פֿון אַ דאַך, וועלכער איז געלעגן כמעט ווי אױף דער ערד, האָט געזעצט אַ קוטשעראַווער, שוואַרץ־גרויער רויך.

אָט־די אַלע זאַכן זײַנען געווען נײַ. אײַזיק האָט זײ זינט ער איז אין אַמעריקע ניט געזען. זײַנע אויגן ווייסן אַליין ניט, וואו פֿריער צו קוקן, און זײַנע אויערן זאַפּן אין זיך אַרײַן די נײַע קלאַנגען.

דזשאָפּי איז אונטערגעקומען און אײַזיקן געכאַפּט אונטערן אָרעם.

— נו, ווי גלײַכסטו איצט אַמעריקע?

— איך וויל זיך אײַנוואָשן — האָט אײַזיק געענטפֿערט מיט עפּעס אַנדערש אױף דזשאָפּיס פֿראַגע. דזשאָפּי האָט געשמייכלט און געזאָגט:

— האָסט געאַרבעט שווער, ווי עס ווײַזט אויס.

— ניין, די אַרבעט איז מיר אינטערעסאַנט — זאָגט אײַזיק — אָבער איך וויל זיך אָפּוואָשן די הענט.

— אַ פֿאַרמער דאַרף זיך אויסלערנען צו האָבן פֿאַרשמירטע הענט.

— גיב מיר אַ געלעגנהייט — בעט זיך אײַזיק בײַ זײַן חבר.

— ווי געפֿעלט דיר דער בחור קאַפּאָשאַן? — פֿרעגט דזשאָפּי.

— אַ וואוילער בחור.

— אַ פֿאָלקס־מענטש.

— איך בין אים מקנא, ווי אַזוי ער קאָן אַרומגיין אַרום אַ פֿערד.

— אָ? — שמייכלט דזשאָפּי. — קאַפּאָשאַן איז דער בעסטער סטודענט אין די ענינים. ער האָט באַקומען דעם ערשטן פּרײַז אַלס פֿערד־יונג.

— טאַקע?

— וועסט אים אויך באַקומען, אויב דו וועסט וועלן.

— איך?! — לאַכט אײַזיק. — פֿון וואַנען קומט עס צו מיר?

— און פֿון וואַנען קומט צו דיר צו זײַן אַן אַרבעטער? — פֿרעגט דזשאָפּי.

זיי זײַנען אַרײַנגעגאַנגען אין דער „דאָרמיטאָרי". דזשאָפּי האָט געוויזן אײַזיקן ווי אַזוי מען באַדאַרף צובעטן דאָס בעט.

— מאַך עס שנעל. מען באַדאַרף זיך נאָך וואַשן, גאָלן. דו דאַרפֿסט זיך דערווײַל ניט גאָלן. אָבער מען מוז זיך דאָ גאָלן נאָר אײַנדערפֿרי, פֿאַר „ברעקפֿעסט" — דערקלערט דזשאָפּי אײַזיקן. — יאָ, קיין יוניפֿאָרם האָסטו נאָך ניט?

— איך מוז אָנטאָן אַ יוניפאָרם? — קרימט זיך אייזיק — און אויב איך וויל ניט?

— צי דו ווילסט צי ניט, אַ יוניפאָרם מוזטו טראָגן — זאָגט דזשאַפּי.

זיי זיינען אריין אין וואש־צימער. דאָרט איז געווען די צעמענט־פּאָדלאָגע נאַס און חברה סטודענטן זיינען געשטאַנען ארום די ווענט. קליינע שפּיגעלעך זיינען געהאַנגען פאר יעדן באַזונדער. טייל פון די סטודענטן האָבן זיך געראַזירט מיט געוויינלעכע ברי‌טוועס און טייל מיט „זשילעט"־מאַשינקעס.

אין צימער איז געשטאַנען אַ פּריקרע ריח פון זייף און שוויס. קולות פון אָפּגעהאַקטע שמועסן, אויסגעשרייען און געלעכטערייען; דאָס אויספּייפן פון אַן אַמעריקאַנער גאַסנלידל אויסגעמישט מיט דעם עכט־אידישן קרעכץ פון עפּעס אַ חזניש, ציקלדיקס פון דעם דאַוונען.

אייזיק איז געבליבן שטיין. ער האָט זיך ארומגעקוקט. קיין פרייער קראַן, וואו ער זאָל זיך קאָנען וואשן, איז ניט געווען.

— וואַרטן אף כבוד, טויג דאָ ניט — זאָגט צו אים דזשאַפּי און שטופּט זיך אריין צווישן דער חברה און נעמט זיך צו דער ארבעט. און צו אייזיקן:

— נו, וואָס שטייסטו?...

לעבן דזשאַפּין איז געשטאַנען אַ הויכער, שיינער יונג. בא אים איז שוין געווען איין זייט באַק אָן אָפּגעגאָלטע און די צווייטע זייט באַק נאָך דערוויילן אָנגעזייפטע.

— ווער איז דער נייער, אייערער אָן אייגענער? — פרעגט ער בא דזשאַפּין אפן חשבון פון אייזיקן.

— איך וועל אייך באַקענען — האָט דזשאַפּי פאָרגעשטעלט אייזיקן — דאָס איז דער פּרעזידענט פון די סטודענטן, מיסטער פּאַסינקי, און דאָס איז מיינער אַ גוטער־ברודער, אייזיק.

— „וועריִ גלעד!" — האָט זיך פּאַסינקי געטאָן אַ נויג און מיט זיין אָנגעזייפטער באַק אויסגעזען, ווי אַן אַקטיאָר, וואָס גרייט זיך צו אַ פאָר־שטעלונג. — ענדלעך געטאָן אַ גוטע זאַך אין אייער לעבן, זיך גענומען צו אַ געזונטער זאַך.

— אוּ־אוּ! — האָט אייזיק ניט געקאָנט ליידן, וואָס מען איז שוין מיט אים אַזוי פאַמיליאַר.

צווישן די סטודענטן דאָ אין וואַש־צימער האָט זיך ארומגעדרייט אַ קליינ־געוויקסיקער, אַ דאַרער, מיט ברילן און מיט אַ קליין קעפּל — אַזוי, אַז די ברילן זיינען געווען גרעסער פונעם קעפּל. דאָס דאַזיקע באַשעפעניש האָט געקלאַפּט מיטן צינגל און איז ארומגעלאָפן און אָפּגעטאָן שפּיצלעך וועמען

ער האָט נאָר געקאָנט. באַ דעם האָט ער צוגעגנבעט דאָס צאָן־בערשטל און באַ אַ צווייטן האָט ער אַרויסגעשלעפּט דאָס העמד פון די הויזן אַרויס.

צו אייזיקן איז דאָס „קלעפּערל״ צוגעקומען און צו אים אויסגעשטרעקט אַ האַנט. נו, אַז אַ מענטש גיט אַ האַנט, דאַרף מען נעמען. ערשט יענער שטרעקט די האַנט און כאַפּט זי צוריק. אַ חכמהלע אַזאַ חנעווודיקס, אַלט ווי די בערג. אָפּגעטאָן דאָס, זאָגט דאָס „קלעפּערל״ צו אייזיקן:

— סעי, האָסט געקויפט אַ באַן־בילעט אַף אַהער און צוריק?

חברה סטודענטן האָבן אויסגעדרייט זייערע קעפּ. זיי האָבן דערוואַרט עפּעס אַ שפּיצל. אָבער אייזיק האָט געשמייכלט און געקוקט אַף דעם „קלעפּערל״ מיט זיינע גרויסע, גוטע אויגן.

— איך האָב ניט געטראָפן אַפן ריכטיקן „גאַי״ — האָט זיך דאָס „קלעפּערל״ אָפּגערוקט און זיך געקראַצט אין קאָפּ, ווי ער וואָלט טאַקע באמת געווען דער גרויסער „לץ״, נאָר דאָס מאָל האָט זיך אים ניט איינגעגעבן.

דער גלאָק האָט געקלונגען. עס איז געוואָרן אַ געלאַף: „ברעקפעסט״!

נאָך איבערבייסן האָט די מאַטראָנע מיס קענטאָר גענומען אייזיקן אונטערן אָרעם און אים געפירט אין סקלאַד, כדי אים צו געבן אַ יוניפאָרם.

אַפן וועג האָט זי אים אַ ביסל צו נאָענט צוגעדריקט צו זיך אַזוי, אַז ער האָט מיט זיין עלנבויגן אָנגערירט איר ברוסט. עס איז אייזיקן געוואָרן פּריקרע פון דעם. מיס קענטאָר האָט צו אים גערעדט זייער העפלעך און אים אַזוי פיל קאָמפּלימענטן אָנגעזאָגט, אַז ער זעט ניט אויס צו זיין אַזאַ שנאָרער ווי די איבעריקע חברה; אַז ער מוז קומען פון אַן איידעלער פאַמיליע; אַז זי גיט אַוועק איר גאַנץ לעבן, כדי צו העלפן די „רוסישע״ יונגעלייט זיך צו שטעלן אַף די פיס — איר גאַנץ לעבן.

זי איז צוגעקומען צום סקלאַד און אויפגעשלאָסן און אייזיק איז, צוליב דעם וואָס די דאָזיקע פרוי איז אים ניט געפעלן, געבליבן שטיין אין דרויסן.

— קומט אַריין — האָט מיס קענטאָר אייזיקן געזאָגט — איר דאַרפט זיך אויסקלייבן אַ יוניפאָרם.

אייזיק האָט געטאָן אַ קרים מיטן פּנים, און איז אַריינגעגאַנגען.

די מיס קענטאָר האָט אַף אים אויסגעשטעלט אַ פּאָר שוואַרצע, גרויסע אויגן, ווי די אויגן פון אַ יאַשטשערקע. איר דאַר, טונקל פּנים און די דינע, בייזע ליפּעלעך האָבן געברענט מיט גיפט.

— וואָס האָבן אייך די סטודענטן שוין געזאָגט וועגן מיר? — האָט זי פּלוצים אַ פרעג געטאָן באַ אייזיקן.

— „וואָס בין איך עס באַ איר — אַ שפּיאָן?" — האָט אײַזיק גע־טראַכט. — „זי האָט דאָ געטראָפן דעם ריכטיקן מענטשן!"...

— איך קען נאָך קײנעם ניט, מאַדאַם — האָט אײַזיק געענטפערט, און צו זיך אַלײן האָט ער געטראַכט: „מען דאַרף זיך פאַר איר היטן!"

— אָט איז אַ יוניפאָרם מיט צװײ פּאָר הױזן — האָט מיס קענטאָר מיט אַ געמאַכטער ליבלעכקײט געזאָגט — און צװײ העמדער װעט פאַר אײַך זײַן גענוג?

— איך דאַנק, העמדער האָב איך אײגענע — זאָגט אײַזיק.

— איר האָט מיטגעבראַכט ברױנע העמדער?

— נײן.

— דאָ, אין אונדזער אינסטיטושאָן, מוזט איר טראָגן ברױנע העמדער, צום קאָליר פון דעם יוניפאָרם — האָט מיס קענטאָר געזאָגט בײז.

ערשט איצט האָט אײַזיק פאַרשטאַנען די טיפקײט פון דעם „קלעפּערלס" װיץ, צי ער האָט געקױפט אַ באַן־בילעט אַהער און צוריק.

ער האָט גענומען די העמדער און דעם יוניפאָרם און אױך אַ שאַכטל מיט רױטע קלײנע בוכשטאַבן, די איניציאַלן פון זײַן נאָמען. די מיס קענטאָר האָט אים אינפאָרמירט, אַז ער מוז אָננײען די איניציאַלן אױף זײַן גאַנצן װעש, כדי מען זאָל אין דער „לאָנדרי" זײַן װעש ניט פאַרבײַטן מיט אַנדערע װעש.

אײַזיק איז אַרױף צו זיך אין צימער, און אַזױ װי ער האָט דאָרט קײנעם ניט געטראָפן, האָט ער זיך אַװעקגעזעצט און זיך אַ ביסל פאַרטראַכט.

דריטער קאַפּיטל

דער גלאָק פון שול האָט געקלונגען און איבערגעריסן אייזיקס טראַכטן. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי פון אַ שווערן שלאָף, און איילעניש אויסגעטאָן זיינע „אָוועראָלס" און אריינגעקראָכן אין דעם כאַקי־אוניפאָרם. קיין שפּיגל איז דאָ אין צימער ניט געווען, האָט ער ניט געקאָנט זען, ווי ער זעט אויס אין דעם אוניפאָרם. ער האָט זיך געפילט אומבאַקוועם, וואָס דער אוניפאָרם איז געלעגן אַף אים לעפּעשעוואַטע, און בכלל האָט אייזיק פיינט געהאַט יעדן סאָרט אוניפאָרם.

אייזיק איז אַראָפּגעגאַנגען אין דרויסן. עס איז געווען אַ ליכטיקער פרימאָרגן. די זון האָט באַגאָסן מיט וואַרעמקייט אַלע שול־געביידעס, די כטעזשקעס און די נידעריקע בוימלעך באַ די זייטן פון די סטעזשקעס. די גרינע לאָנקעס האָבן געשמעקט מיט געשניטענעם גראָז. אַקוראַט, ווי עס וואָלט גאָר איצט ניט געווען שפּעטער אָסיען, נאָר דער אָנהויב פון פרילינג. אַף קאַרניזן פון דעכער און טעלעפאָן־דראָטן אוןביימער זיינען געזעסן פויגעלעך, געזונגען און געפּיסטשעט.

די סטודענטן האָבן זיך פאָרמירט אין גרופּעס אַף איינעם פון די גרינע לאָנקעס. אייזיק האָט ניט געוואוסט צוליב וואָס זיי פאָרמירן זיך דאָרט. ער איז דאָ נאָך געווען אַזוי ווי אַ פרעמדער. איז ער געשטאַנען באַם ברעג פון דער לאָנקע און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן.

עס איז אָנגעקומען אַ יונגערמאַן, אָנגעטאָן ווי אַן אָפיצער, מיט אַ שווערד אַף זיין לעדערנעם גאַרטל און מיט לאַקירטע געלע שטיוועלעך מיט כאַליעוועס אַף זיינע פיס. באַ די אָפּצאַסן פון זיינע שטיוול — גלאַנציקע, ווייס־זילבערנע שפּאָרן. אין די שפּאָרן שפּיגלט זיך אָפּ די זון, פון דאָרט פליען צעבראָכענע פונקען נאָך יעדן טראָט, וואָס דער דאָזיקער אָפיצער שטעלט איבערן גראָז.

דער אָפיצער, אָדער, ווי אייזיק האָט זיך שפּעטער דערוואוסט, פּראָפעסאָר מאַלטבי, איינער פון דעם לערער־ראַט, האָט געזאָגט פאַרבייגייענדיק צו אייזיקן, אַז ער זאָל זיך שטעלן אין די רייען.

דערווייל איז דזשאָפּי, אייזיקס פריינט, אָנגעקומען און צו אים געזאָגט, נעמענדיק אים אונטערן אָרעם:

— קום, מיר האָבן אַ נייע צרה... מיליטערישע איבונגען...

— און די סטודענטן שווייגן? — האָט אייזיק זיך געוואונדערט.

— מען וועט מוזן רעאַגירן אויף דעם — ענטפערט דזשאַפּי — און ווער ווייסט צי עס וועט זיך לוינען...

— וואָס הייסט, צי עס וועט זיך לוינען? — קאָן אייזיק ניט פאַרשטיין.

— ווייל מיר זיינען דאָ נאָר אויף אַ וויילע.

— אָבער מיליטאַריזאַציע... אַזאַ סקאַנדאַל!... — עקשנט זיך אייזיק.

דערווייל האָבן זיך די סטודענטן געפאָרמירט אין שורות, צו אַכט אין אַ שורה. פּראָפעסאָר מאַלטבי האָט זיך אַוועקגעשטעלט פון דער וויטנס אויף אַ שטרעקע פון אַן אַכט־צען פוס, אַרויסגעשלעפט די שווערד פונעם שיידל און איר אויפגעהויבן הויך ביז איבערן קאָפּ. די בליאַסקענדיקע שאַרף פון שווערד האָט געטאָן אַ שנייד איבער דאָס ליכט פון דער זון, און מיט אַ פּאַך האָט דער אָפיצער געטאָן אַ געשריי: — קאָמפּאַניע, שטייט גלייך!

אייזיק און דזשאַפּי האָבן זיך געשטעלט אין דער מיט. עס האָט זיך געהערט אַ שטילער געלעכטער צווישן די סטודענטן. אייזיק האָט געטאָן אַ שטורכע זיין פריינט דזשאַפּי און זיך צעלאַכט.

— העי, דאָרטן! — איז געקומען באַלד אַ באַפעל פון דעם בלומרשטן אָפיצער. — דאָס איז ניט קיין שפּאַס! איך וויל, אַז די קאָמפּאַניע זאָל זיין אויפמערקזאַם!

דערנאָך האָט דער פּראָפעסאָר געהאַלטן אַ קורצע רעדע, אַז מיליטערישע איבונגען זיינען נויטיק פאַר די אידישע יונגעלייט, וועלכע קומען מיט אויס־געבויגענע פּלייצעס און מיט איינגעפאַלענע ברוסטן פון דער גרויסער שטאָט, אַזוי, אַז אויב מיר ווילן ווערן אמתע, גוטע ערד־אַרבעטער, מוזן מיר פריער אויסגלייכן אונדזערע פּלייצעס און פאַרהאַרטעווען אונדזערע מוסקולן.

דער פּראָפעסאָר האָט געענדיקט רעדן און דערנאָך געגעבן אַ קאָמאַנדע, אַז מען זאָל גיין אין אַ געמאָסטענעם טראָט — איינס, צוויי, דריי; מען זאָל זיך אויסגלייכן, די אַקסלען אויסבויגן צוריק און די ברוסט אַרויסוואַרפן פאָרויס.

ער איז אַ ביסל געגאַנגען אין אַ קרייז און געפירט די קאָמפּאַניע פון אַכט אין אַ שורה. דערנאָך איז ער געבליבן שטיין און די קאָמפּאַניע האָט פאַר זיינע אויגן פאַרבייגעמאַרשירט.

— „האַלט!"

בלייבט מען שטיין.

— ווער פון אייך איז געווען אין מיליטער?

די סטודענטן שווייגן. אייזיק מיט דזשאַפּין קוקן זיך איבער.

— העי, דאָרטן! — װײַזט דער אָפּיצער מיט דעם שפּיץ פֿון שװערד אױף אײַזיקן. — גלײַך אױס דײַן רוקן, די ברוסט דײַנע פֿאָראױס!

— איך בין ניט קײן סאָלדאַט! — זאָגט אײַזיק.

— שװײַגן! דאָ אױפֿן פֿעלד איז מיליטער־דיסציפּלין, פֿאַרשטאַנען? — װערט דעם פּראָפֿעסאָרס פּנים רױט און זײַנע דינע, פֿאַרטריקנטע ליפּן קלעפּן זיך פֿון אױפֿרעגונג. — װער עס װעט זיך דערװעגן צו רעדן װעט מוזן אַרױספֿאַלן פֿון די רײען!

— איך האָב געזאָגט, אַז איך בין ניט קײן סאָלדאַט — דערװעגט זיך אײַזיק נאָכאַמאָל צו זאָגן.

— אַט! יונגערמאַן, דו גײסט אַרױס פֿון די רײען, מאַרש! — האָט מר. מאָלטבי געזאָגט, געבנדיק אַ קנאַק מיט זײַנע שפּאָרן און אױך אַ פּאַך מיט דער שװערד.

אײַזיק איז אַרױס פֿון די רײען און זיך געלאָזט אַװעקגײן.

— קום נאָר אַהער, יונגערמאַן! — גיט צו אײַזיקן אַ געשרײ דער אָפּיצער.

אײַזיק איז צוגעגאַנגען און מיט די הענט אין די קעשענעס זיך אַװעקגעשטעלט פֿאַר אים. זײ האָבן זיך בײדע אָנגעקוקט אַ סעקונדע.

— נעם אַרױס דײַנע הענט פֿון די קעשענעס!

אײַזיק האָט זיך ניט דערשראָקן און די הענט ניט אַרױסגענומען. עס איז געװען אַן אָנגעשטרענגטע מינוט. די סטודענטן זײַנען געשטאַנען אין אַ לאַנג־געפֿאָרמירטן סקװער־בלאָק. עס איז ניט געװען קײן סימעטרישעס אין זײער פֿאָרמע. צװישן זײ זײַנען געװען הױכע לאָבערצעס, װעלכע האָבן אַרױסגעשטעקט מיט די סאָלדאַטסקע קאַפּעליושן אױף זײ, װי הױכע זונרױזן אױף אַ פֿעלד פֿון קוקורוזע. עס זײַנען אױך געװען קלײנע בחורימלעך, פּעטינקעס, נידעריקע. זײ זײַנען אָבער אַלע געשטאַנען איצט װי פֿאַרגלײװערט און דערװאַרט עפּעס אױסערגעװײנטלעכס פֿון דעם צוזאַמענשטױס צװישן מאָלטבי און דעם „פֿרעשמאַן”.

זײ האָבן אַלע געקאָנט מאָלטבין אַלס דעם עלטסטן לערער אין שול, אַז ער איז געװען שטרענג און האָט ליב געהאַט דיסציפּלין. אים זיך אַקעגנשטעלן, האָט געמײנט אפֿשר צו פֿאַרלירן די פּריװילעגיע צו זײַן דאָ אין שול.

— הער, באַלד נאָכן עקסערסײַז װעל איך דיך זען אין אָפֿיס בײַ מיר — האָט מאָלטבי אַזש געקריצט מיט זײַנע װײַסינקע, קלײנע צײנדעלעך.

— אָלרײַט! — האָט אײַזיק געענטפֿערט מיט װירדע. ער איז אַװעקגעגאַנגען אין שטאַל צו די פֿערד.

אייזיק האָט געמיינט, אַז אין שטאָל איז קיינער ניטאָ. איז ער אַהין אַריינגעגאַנגען און זיך אַזש געטאָן אַ וואָרף, ווען ער האָט דאָרט פּלוצים געטראָפן קאַפּאָשאַנען.

— איר זייט גאָר ניט געגאַנגען צום מיליטער־דינסט? — פרעגט אייזיק.

— איך האָב זיי טיף־טייער אין דער ערד — ענטפערט קאַפּאָשאַן און קראַצט זיך אין פּאַטילניצע.

— מיך האָט מען פון דאָרט אַרויסגעוואָרפן — לאַכט אייזיק. זיין פּנים איז געווען בלייך און אויפגערעגט.

— אַרויסגעוואָרפן, פאַר וואָס?

— ווייל איך וויל ניט זיין קיין סאָלדאַט.

— אָבער איר זייט אין געפאַר אַרויסגעשיקט צו ווערן.

— עס זאָל מיך אָנהויבן צו אַרן! — ענטפערט אייזיק.

— מילא איך הער זיי, ווי דעם קאָטער. איך בין שוין דאָ אַן אַלטער סטודענט. אָבער איר זייט אַ „פרעשמאַן”. אייך קאָנען זיי אָוועקשיקן — זאָגט קאַפּאָשאַן און דרילעוועט בשעת מעשה מיט אַ פינגער זיין אויער. — אָבער ניט געזאָרגט; איר ווילט מיר העלפן אין שטאָל?

— איך מוז אים באַלד זען אין זיין אָפּיס.

— וועמען? מאַלטבין?...

— יאָ.

— שלעכט... אָבער איך האָב אַן עצה.

— וואָס?

— גייט ניט, און „דאַטס אָל”!

— דאָס וועל איך טאָן. איך וועל ניט גיין.

— דאָס איז אַ נייע איינפירונג, אַ כאָליערע אויף זיי! סאָלדאַטן ווילן זיי פון אונדז מאַכן — נעמט קאַפּאָשאַן אַרויס אַ פּעקל ציגאַרעטן און טראַקטירט אייזיקן אויך מיט איינעם. — דאָ טאָר מען ניט רויכערן, אָבער איך הער זיי ווי דעם קאָטער. קומט אַריין אין אונטערשטן קעמערל וועלן מיר טאָן אַ רויכער אַ ביסל.

זיי זיינען ביידע אַריין אין אונטערשטן קעמערל. די פערד האָבן זיי נאָכגעקוקט, אויסדרייענדיק זייערע קעפּ. דאָס קעמערל איז געווען באַהאַנגען מיט כאָמוטן און עס איז געשטאַנען אינדערמיט אַ הילצערן פערדל אַזוינס, וואָס רימערס נוצן צו נייען כאָמוטן. עס איז אויך געשטאַנען אַ טיש מיט אַ וואַרשטאַט און אויף אים אַ זעג מיט אַ האַמער.

דאָ האָבן זײ בײדע פֿאַררױכערט.

— װילסט מיך פֿאָלגן? — זאָגט קאַפּאָשאַן.

— לאָמיך הערן.

— זײ ניט קײן יאָלד — לאָזט קאַפּאָשאַן אַרױס צװײ זײלן רױך פֿון זײנע נאָזלעכער.

— װאָס האָסטו געמײנט, אַז איך בין אַ יאָלד? — ענטפֿערט אײזיק. — איך בין אַ האַרטע נוס צו צעקנאַקן. אין שטאָט אָנגעפֿירט אַ סטרײק און װעל זײ דאָ אױך װײזן װאָס מיר קאָנען אױפֿטאָן.

— האָסט שױן אַ מײדל? — פֿרעגט פּלוצים קאַפּאָשאַן באַ אײזיקן און גיט אים אַ טראַסק איבערן פּלײצע.

— נאָך ניט.

— אָ, באָי! האָב איך דאָ געפּאַקט אַ שטיקל סחורה!... איך זאָג דיר, אַ צאַצקע!... זאָג מיר צו, אַז דו װעסט קײנעם ניט דערצײלן.

— איך קאָן האַלטן אַ סוד — זאָגט אײזיק און פֿאַרטרעט דעם געענדיקטן ציגאַרעט אַף דער פּאָדלאָגע.

— נײן, דאָס טױג ניט. הױב אױף דאָס שטיקל פֿון ציגאַרעט און באַהאַלט אין קעשענע. איך װיל ניט, אַז מען זאָל געפֿינען אַ שפּור.

אײזיק בױגט זיך אָן און הױבט אױף דאָס פֿאַרטראָטענע ציגאַרעטל און באַהאַלט עס אין קעשענע.

— יאָ, זי קומט צו מיר אין שטאַל אַרײן — דערצײלט קאַפּאָשאַן, האַלטנדיק אײזיקן באַ אַ קנעפּל פֿון זײן אוניפֿאָרם. — און זי האָט זיך מיר שױן דערלאַנגט.

אײזיק האָט פֿאַרשטאַנען, װאָס קאַפּאָשאַן האָט געמײנט. ער איז אַ ביסל געװאָרן צעמישט. דאָ איז פֿאַר אים געשטאַנען גאָר אַן אַנדער מין בחור. אַ געזונטער פּאָלקס-מענטש, אַ פּראָסטער האָרעפּאַשניק, װאָס װײסט ניט פֿון קײן חכמות. און ער, אײזיק — אַ „צעקװעטשטער" אינטעליגענט, װעלכער האָט נאָך מיט פֿרױען קײן אַנדערע באַציאונגען ניט געהאַט, װי בלױז אַמאָל אַ דריק אין האַנט. אים איז איצט ניט באַקװעם. ער קאָן ניט אַרױס פֿון זײן „שטאַנדהאַפֿטיקײט", פֿון זײן קאַליע. ער האָט זיך דערפֿילט מיטאַמאָל אַ סך נידעריקער, װי אָט-דער קאַפּאָשאַן, און ער האָט ניט גע־װאוסט װי אַזױ צו האַנדלען דאָ מיט אים. יענער דערצײלט אים אַזאַ אינטימע זאַך, און ער דאַרף עפּעס זאָגן. און אַזױנס, אַז ער זאָל ניט מאַכן דעם אײנדרוק אַף קאַפּאָשאַנען פֿון אַ בית-מדרשניק אָדער אַ לאָ-יוצלח.

קאַפּאַשאַן האָט געראַטעוועט די סיטואַציע מיט דעם, וואָס ער האָט געזאָגט:

— וועל, מיר וועלן זיך נעמען צו דער אַרבעט. קאָנסט אפשר נייען כּאָמוטן?

— איך וועל פּרואוון — האָט אײַזיק זיך ווי דערפרייט און האָט זיך באַלד געזעצט רײַטנדיק אַף דעם הילצערנעם פערדל. — ווען איך בין געווען אַ קליין אינגל, האָב איך ליב געהאַט צו שטיין און קוקן, ווי דער רימער נייט כּאָמוטן.

— מיר וועלן באַלד זען. — קאַפּאַשאַן האָט געבראַכט אַ לאַנגן רימען, וועלכער איז געווען איבערגעריסן פּונקט אינדערמיט. — אָט ניי צונויף די דאָזיקע לייצעס.

ער האָט געבראַכט אַן אָל, נאָדל און פאָדעם און אויך אַ שטיק שוואַרצע סמאָלע. קאַפּאַשאַן האָט געקוקט, ווי אַזוי אײַזיק מאַכט די דראַטווע, רײַבנדיק דעם פאָדעם איבער דעם שטיק סמאָלע אַהין און צוריק.

— הע, ביסט דאָך אַן אמתער רימער! דיך וועט מען שוין פונדאַנען ניט אַרויסשיקן. זאָל מען נאָר זיך דערוויסן, אַז דו קאָנסט נייען כּאָמוטן. דאָס וואָס זיי ווילן דאָ. דער באַראָן הירש האָט זיי געגעבן אַ פאָנד און זיי האָבן זיך דאָ געמאַכט אַן אימעניע און ברענגען אידישע בחורים, אַז מען זאָל פאַר זיי אַרבעטן פאַנשטשינע...

אימיצער האָט אָנגעקלאַפּט אין טיר פון קעמערל. קאַפּאַשאַן האָט גע־עפנט די טיר. אין קעמערל איז געווען האַלב־טונקל פון דעם אײנציקן פאַר־שמירטן פענצטערל. אָבער דורך דער אַף־דער־ווײַל־צעעפנטער טיר האָט געטאָן אַ שטראָם אַרײַן דאָס ליכט פון טאָג און דערמיט אַ געשטאַלט פון אַ מיידל.

אין קעמערל איז געוואָרן אַ ביסל ליכטיק אַף אַ רגע. דער שווערער ריח פון לעדער מיט טראָן און שוויים פון פערד מיט פאַרלעגערטן שטויב האָט זיך אַזוי ווי איבערגעמישט מיט דער פרישקייט פון דרויסן. פון דעם מיידל האָט געשמעקט מילינקעס פון זייף און דער געוויינטלעכער ריח פון מיידלשקייט.

אײַזיק האָט שוין געהאַט פאַרקלעמט אין די זאַסטאַוועס די פּאַסיקלעך פון דעם רימען און מיט דער אָל דורכגעשטאָכן אַ לעכל אין דער עטוואָס־האַרטלעכער לעדער. ער האָט אויפגעהויבן זײַנע אויגן און אָנגעקוקט דאָס געשטאַלט פון דער מיידל. זי איז געווען אַ ברייטע און צעוואַקסענע, מיט אַ שווערן בוזעם און מיט אַ גרויסן קאָפּ; די האָר זײַנען באַ איר געווען

פארקעמט אין הויכן פּאמפּאדור און מיט אַ קובליק פון אונטן, אָבער עס איז ניט געווען מעגלעך צו באַשטימען וואָס פאַר אַ קאָליר זיי זיינען און צי זי איז אַ שיינע; אויך דעם קאָליר פון אירע אויגן איז געווען שווער צו זען.

דאָס מיידל האָט זיך צעלאַכט מיט אַ דין, קוויטשעדיק געלעכטערל, ווען קאַפּאָשאַן האָט זי אַ כאַפּ געטאָן באַ אירע גרויסע, גראָב־מוסקולירטע הענט און זי געשלעפּט ביז צום טיש און זי געטאָן אַ וואַלגער מיט דער פּלייצע אַפן טיש. זי איז געבליבן ליגן מיטן קאָפּ פּאַרוואָרפן אַפן טיש און מיט די פיס איז זי געשטאַנען אַף דער פּאָדלאָגע. קאַפּאָשאַן האָט זיך אַף איר אַרויפגעלייגט און זי גערישעט. זי האָט זיך געוועדט. די זעג מיטן האַמער, וואָס זיינען געלעגן אונטער אירע פּלייצעס, האָבן זיך אָנגעקלאַפּט און אַרויסגעלאָזט אַ שטומפּיקן קלאַנג.

— וועסט אָפּלאָזן, צי ניט — האָט דאָס מיידל געקייכט פון געלעכטער.

— אַ ניט גיי איך אויס אונטער דיינע הענט...

— שווייג! — האָט קאַפּאָשאַן איר געבראָכן די הענט און זיי צו־געפּרעסט אינאיינעם מיט זיינע הענט צו איר ברוסט. זי האָט אים געבריט מיט איר קערפּער און געפּרוּווט אים טאָן אַ ביס מיט אירע ציין, נאָר זי האָט ניט געקאָנט גרייכן זיינע הענט, ווייל קאַפּאָשאַן האָט מיט זיין קאָפּ אָנגעשפּאַרט זיך אין איר קאָפּ און אים ניט געלאָזט זיך אויפהויבן פון טיש. — וועסט ניט שווייגן? — האָט קאַפּאָשאַן זי צערטלעך געקנאָטן מיט זיינע עלנבויגנס.

אייזיק האָט אַרויסגעשלעפּט די אָל און אַריינגעצילעוועט די צוויי דראַטוועס פוןביידע זייטן. אים האָט די סצענע צעמישט און צעקאָכט באַ אים דאָס יונג בלוט. עס האָט זיך דאָ אָפּגעשפּילט פאַר זיינע אויגן און נאָענט לעבן אים, דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן, אַזאַ סצענע. באַ אייזיקן האָט דער גאַנצער מוח זיך אָנגעצונדן און די קאָרעניעס פון זיינע האָר האָבן זיך געריסן מיט ווייטיק פון דעם סקאַלפּ.

אַ גליק, וואָס פון שטאָל האָט אימיצער געריפן אַ קול: — קאַפּאָשאַן! קאַפּאָשאַן! — דאָס מיידל האָט זיך געטאָן אַ ריס פון קאַפּאָשאַנס הענט און איז אַרויס פון קעמערל דורך דער טיר אין דרויסן.

קאַפּאָשאַן האָט איינגעצויגן דעם פּאַס פון זיינע הויזן און איז אַרויס אין שטאָל אַריין. אייזיק איז געבליבן זיצן רייטנדיק אַפן הילצערנעם פערדל. ער האָט שוין געהאַט אויסגעשטעפּט אַ גלייכע ליניע. און ער האָט געקוקט אַף זיין אַרבעט און זיך געפרייט, ווי אַ קינד.

אין שטאָל האָט קאַפּאַשאַן באַגעגנט מיסטער געלערן, דעם „סופּער" פון שול. זיין רויט פּנים האָט געשמייכלט צו קאַפּאַשאַנען, ווי א גוטבאַזיצער שמייכלט געוויינלעך צו זיין פּאַרקויפטן שקלאַף. קאַפּאַשאַן איז פאַר אים געשטאַנען, ווי עס שטייט אַן אָרעם פויגל פאַר א רייכן פּריץ. כאָטש אינעווייניק בא זיך האָט ער געלערן מיט די טערקאַטע וויעס שטאַרק פיינט געהאַט.

— גוד מאָרנינג! גוד מאָרנינג! — האָט קאַפּאַשאַן צו אים געזאָגט.

— ווי פילן זיך די פערד היינט? — האָט מיסטער געלער געפרעגט.

אָבער קאַפּאַשאַן האָט שוין געוואוסט, אז ניט דאָס איז ער געקומען פרעגן בא אים. דאָס איז נאָר אזא מין ווענדונג, כדי אים צו פאַרדרייען דעם קאָפּ. קאַפּאַשאַן האָט געענטפערט מיט הכנעה:

— די פערדלעך מיינע פילן זיך היינט פיין!

— סעי, ווי זעט עפּעס אויס דער נייער בחור? — ווענדט זיך פּלוצים געלער צו קאַפּאַשאַנען.

— דער נייער „פרעשמאַן"? ער איז אָלרייט. קומט, מיסטער געלער, וועט איר זען ווי ער נייט כאַמוטן.

— דו מאַכסט שפּאַס?

— איך זאָל אַזוי לעבן! ער איז א טייערער בחור, אָבער מיסטער מאָלטבי דענקט אַנדערש...

— וואָס זאָגט מיסטער מאָלטבי וועגן דעם? — פאַרזשמורעט געלער איין אויגל און בויגט זיך איין נאָענט צו קאַפּאַשאַנען, גלייך ווי קאַפּאַשאַן וואָלט געווען טויב אַף אַן אויער.

— מר. מאָלטבי וויל אים אַוועקשיקן פון סקול.

— פאַרוואָס?! — צינדט זיך אָן דאָס רויט פּנים בא געלערן.

— ער וויל מאַכן די באַיעס פאַר סאָלדאַטן און ניט פאַר פאַרמערס — קראַצט זיך קאַפּאַשאַן אין קאָפּ פון גרויס הנאה, וואָס אזא גרויסער מאַן ווי מר. געלער רעדט מיט אים ווי מיט א גלייכן.

— נעווער מאַינד! איך בין דאָ דער „סופּער", ניט מר. מאָלטבי! — לייגט מר. געלער אַרויף זיין האַנט אַף קאַפּאַשאַנס פּלייצע. — קום, ווייז מיר וואָס דער „פרעשמאַן" טוט.

זיי זיינען ביידע אַריין אין קעמערל. געלער האָט מיט זיינע רויטע אויגן געשמייכלט. און צו אייזיקן:

— „אַטאַ־באַי"! אַזוי האָב איך ליב! — ער האָט אייזיקן געטאָן א קלאַפּ אין פּלייצע.

אייזיקן איז געווען מאָדנע, און ער האָט ניט געקאָנט איינזיצן אויפן אָרט. עס האָט אים עפּעס ניט געשמעקט אָט־דאָס לויבן און קלאַפּעניש אין פּלייצע.

— עס איז שוין צייט, אַז די סטודענטן זאָלן זיך נעמען לערנען דאָס, וואָס אַ פאַרמער דאַרף קאָנען — האָט געלער געזאָגט. — און פאַרריכטן אַ כאָמוט איז זייער אַ וויכטיקע פאַרם־אַרבעט.

דערנאָך האָט געלער געפרעגט אייזיקן:

— וואָס איז פאָרגעקומען צווישן אייך און מר. מאָלטבי?

— איך בין ניט געקומען אַהער טאָן מיליטערישע איבונגען — האָט אייזיק געזאָגט — האָט ער מיך היינט אַרויסגעוואָרפן פון דער בריגאַדע און האָט מיר געהייסן קומען צו זיך אין אָפיס.

— זייט איר געגאַנגען?

— ניין! — האָט אייזיק געענטפערט, און ניט געזען ווי קאַפּאַשאַן האָט צו אים געוואונקען הינטער געלערס פּלייצע, אַז ער זאָל פאַרשטיין וואָס צו ריידן.

— איר דאַרפט גיין, יונגערמאַן, אים זען. ער איז דער הויפּט פון פאַקולטעט, און אים קומט רעספּעקט — האָט געלער געזאָגט אָן שום כעס, נאָר פאַרקערט, מיט דער ווייכקייט פון אַן עלטערן צו אַ מינדעריעריקן, ניט־דערפאַרענעם. — באָט, אָלרייט. איך וועל זיך זען מיט מר. מאָלטבי און אייך פאַרענטפערן. גוד־באַי!

געלער איז אַוועקגעגאַנגען. קאַפּאַשאַן האָט אים באַגלייט ביז צו דער אָפענער גרויסער טיר פון שטאַל.

— גיב אים פּלענטי אַרבעט — האָט געלער געזאָגט צו קאַפּאַשאַנען.

— אָ־קעי! איך וועל טרייען מיין בעסט — ענטפערט קאַפּאַשאַן.

— ברעך אים איין. דו גייסט דאָך אַרויס אַקעגן ספּרינג אויף דער גרויסער וועלט. און איך וויל, אַז דו זאָלסט מיר איינברעכן אַ בחור, וועלכער זאָל קאָנען די אַרבעט טאָן פּונקט ווי דו — האָט געלער געזאָגט.

— אָבער דער דאָזיקער בחור איז אַ ביסעלע ווייכלעך — האָט קאַפּאַשאַן פאַרצויגן זיינע אויגן מיט די אויסגעצופּטע וויעס.

— וואָס מיינסטו?

— איך בין אַ מבין, מר. געלער. אַז איך זאָג „צו ווייכלעך", ווייס איך וואָס איך זאָג. ער קומט אַרויס פון אַ פאַמיליע פון „דוכאָווענע"... צי עפּעס אַזוינס, דער גוטער יאָר ווייסט עס...

— וואָס האָסטו געוואָלט, ער זאָל קומען פון אַ הויז פון גנבים?

— ניט דאָס װאָס איך מײן...

— „אָלרײַט, בי גוד טו יורסעלף״ — און גנעלער איז אַװעק מיט זײַן שטאָלצן, פּאַמעלעכן גענגעלע.

באַלד זײַנען די סטודענטן געקומען מיט אַ געפּילדער אַרױסנעמען די פערד און זײ שפּאַנען צו דער אַרבעט. דער גלאָק האָט געקלונגען.

קאַפּאַשאַן איז אַרײַן אין קעמערל, װאו אײַזיק איז געזעסן, און געזאָגט:

— קום, העלף מיר אָנטאָן די כאָמוטן אויף די פערד.

אײַזיק האָט זיך אויפגעהױבן. זײַנע פּיס זײַנען געװען אַ ביסל שטײף פונעם זיצן רײַטנדיק. קאַפּאַשאַן האָט אויף אים אַרױפגעװאָרפן אַ כאָמוט און אײַזיק איז אַרײַן אין שטאַל און נאָך אים האָבן זיך געשלעפּט לײַצעס און קײטעלעך מיט אַ געקלינגעריי.

די שטאַל איז געװען פול מיט שאַלנדיקע יונגע קולות. קאַפּאַשאַן איז אויך אַרײַנגעקומען מיט אַ גאַנג כאָמוטן אויף זיך און איז אַרײַן אין אײנער פון די באַזונדערע קעמערלעך צו אַ פערד און מיט אײן ראַזמאַך געטאָן אַ װאָרף דעם כאָמוט אויפן פערד.

דאָס פערד האָט געטאָן אַ טאַנץ מיט זײַנע שװערע פּיס פון שרעק.

— איך װיל „בײבי״ און „לײדי״! — האָט דער קלײנער סטודענט מיט די גרויסע ברילן געזאָגט. — איך בין אַ קלײנער און איך װיל אַרבעטן מיט אַ „בײבי״ און מיט אַ „לײדי״...

— דו װעסט נעמען װאָס מען װעט דיר געבן — האָט קאַפּאַשאַן גע־ענטפערט פון אונטערן פערד, פאַרשפּיליענדיק דאָרט די ספּראַנזשקעס פון כאָמוט.

אין עטלעכע מינוט האָט קאַפּאַשאַן מיט דער הילף פון אײַזיקן פאַרטיק געמאַכט אַלע פערד צום אײַנשפּאַנען. אײַזיק האָט געשװיצט און קאַפּאַשאַן האָט אים געװיזן אַלערלײ קונצן, װי אַזױ אָנצוטאָן די קאַפּעסטרע, כאָטש דאָס פערד הױבט דעם קאָפּ אין דער הױך און לאָזט זיך ניט.

— כאַפּ אים אָן באַם טשוב, צװישן די אויערן — האָט קאַפּאַשאַן געזאָגט — און דאָס פערד איז באַ דיר אין די הענט.

ער האָט אײַזיקן געװיזן װי אַזױ מען לײגט דעם פערד אַרײַן דאָס צױמל אין מויל אַרײַן.

— שטעק אַרײַן צװײ פינגער אין בײדע װינקלען פון זײַן מויל. אָט אַזױ. זעסט, װי ער עפנט דאָס מויל. עס איז אַזױ גרינג, װי צו עסן אַ שטיקל פּאַי — האָט קאַפּאַשאַן געזאָגט. — און איצט לאָמיר זען. אײַזיק, פיר אַרױס „בײבין״ מיט „לײדין״.

אייזיק איז אַריין און אויפגעבונדן „בייבין" און איר אַרויסגעפירט פון איר קעמערל. „בייבי" האָט צו אים געשמעקט און געטאָרקעט אייזיקס אַקסלען מיט זיין מאָרדע. עס איז געווען אַ ווייס־גרוי פערד מיט שוואַרצע פּינטלען. די גריווע זיינע אויסגעקעמט און קוטשעראַווע, ווי אַ פאַרגליווער־טער וואַסער־פאַל. אייזיק האָט אויסגעזען ווי אַ מילב אַקעגן דעם גרויסן, ריזיקן פערד. אייזיק האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן, כדי ער זאָל קאָנען אַרויסברענגען דעם צווייטן פערד. קאַפּאָשאַן האָט שוין דערווייל אַרויס־געפירט צוויי גרויסע, שוואַרצע פערד, גלאַנציקע ווי סמאָלע און מיט אָנ־געפּאַקעוועטע, אויסגערונדיקטע גלידער.

— קאָנסט זיך קיין עצה ניט געבן... — לאַכט קאַפּאָשאַן פון אייזיקן.

— אָלרייט, נעם די צוויי אָדלערס און פיר זיי אַרויס.

אייזיק האָט גענומען מיט ביידע הענט די צוימלעך באַ די צוויי שוואַרצע שיינהייטן. ער צווישן זיי און זיי ביידע פון ביידע זייטן מיט די שיינע, אויסגעבויגענע קעפּ, ווי באַ שוואַנען, אָבער מיט גרעסערע העלדזער. אַזוינע שיינע העלדזער האָט נאָך אייזיק אין זיין לעבן ניט געזען. עס איז איצט ניט געווען קיין גלייכן צו אים אויף דער גאַנצער וועלט. ער איז אַ שטאָלצער מיט זיינע צוויי גראַציעס אַרויס פון שטאַל.

אין דרויסן איז געווען אַזוי שיין און מילד. די זון האָט געשניטן אין די אויגן. איבעראַל איז געווען אַזוי פיל ליכט און פון אַלץ האָט געשמעקט מיט זוניקייט, מיט ווייטע, אויסגעוואַרעמטע קרייטעכער און סאָסנע־נאָדלען, און מיט געפּראַזשעטן זאַמד. פון דעם שאַרפן ריח פון פערד־שוויים האָבן זיך די נאָזלעכער צעשפּרייט און אָט־די גוטע, פיינע און געשמאַקע ריחות זיינען אַריין אין בלוט. עס איז געווען גוט, עס האָט געמונטערט צו דער אַרבעט.

אין גרינע וואָגנס מיט שטאַרקע, גרויסע רעדער, וואָס זיינען אַזוי שווער און שטאַרק געשטאַנען אויף דער ערד, האָט מען איינגעשפּאַנט די פערד. מ'איז געפאָרן ברענגען „זעגאַכץ" פון דער זעג־מיל אין דענעסוויל.

די סטודענטן שטייען אין די וואָגנס, איינער טרייבט די פערד. עס איז אַ זאַמדיקער, פלאַכער וועג. די פערד גייען פּאַמעלעך און שאָקלען מיט זייערע קעפּ. די סטודענטן, אַלע כמעט יונגע, געקומענע פון רוס־לאַנד, זייער אַ קליינע צאָל פון רומעניע אָדער גאַליציע. זינגען די סטודענטן רוסישע לידער, „דובינושקאַ" און „סאָלנצע ווסכאָדיט". מען איז שוין אַרויס פון די גרענעצן פון דער אַגריקולטור־שול. עס איז אַ געדיכטער סאָסנע־וואַלד פון ביידע זייטן וועג. די סאָסנעס הויכע, גרינע און שלאַנקע.

עס פֿאָרן פינף וואָגנס אָנגעלאָדן מיט בחורים אין סאָלדאַטסקע אוני־פֿאָרמס. דאָס געזאַנג לעכערט דעם וואַלד. פֿון טיפֿעניש פֿון וואַלד ענטפֿערט אַן עכאָ. די זון באַקט. דער וועג איז אַ העלער און ליכטיקער.

דער ערשטער וואָגן בלייבט שטיין. די סטודענטן שפּרינגען אַראָפּ.

— לאָמיר האַלטן אַ מיטינג אינמיטן וואַלד.

— לאָמיר, קינדער, האַלטן אַ מיטינג.

— הײַדאַ!

— מיר ווילן ניט קיין מיליטערישע איבונגען!

— קינדער, לאָמיר זיך אָרגאַניזירן און קעמפֿן קעגן מיליטאַריזאַציע!...

— מיר ווילן ווערן ערד־אַרבעטער און ניט קיין סאָלדאַטן!

פּאַסינקי, דער פּרעזידענט פֿון דעם סטודענטן־פֿאַריין, האָט זיך אַרויפֿגעכאַפּט אויף אַ וואָגן און געפֿירט דעם מיטינג.

עס איז אויסגעקליבן געוואָרן אַ קאָמיטעט צוצושטעלן די פֿאָדערונגען צום פֿאַקולטעט פֿון סקול.

דערנאָך האָט מען געשריען הוראַ. די ביימער האָבן זיך געוואונדערט. פֿויגעלעך אויף די ביימער האָבן אײַנגעהאַלטן דעם אָטעם און געהערט.

דער קאַראַוואַן מיט די וואָגנס איז ווײַטער געפֿאָרן און די שיינע פֿערד האָבן געשאָקלט מיט די קעפּ.

אײַזיקן האָבן די חברים געדריקט די האַנט פֿאַרוואָס ער איז געווען דער ערשטער אַרויסצוטרעטן קעגן מיליטערישע איבונגען.

פערטער קאפיטל

די סטודענטן זיינען צוריקגעקומען פון דענעסוויל מיט פולע וואגנס זענגעכץ. זיי האבן שוין ניט געקאנט באווייזן אויסצולאדן, ווען דער גלאק האט געקלונגען אף מיטאג. מען האט אין גרוים איילעניש אויסגעשפאנט די פערד און זיי אנגעטרונקען בא דער פאמפע.

אייזיק האט געהאלפן קאפאשאנען אנצוהאדעווען די פערד מיט היי און האבער. יעדעס פערד האט געקראגן א בינטעלע היי און א מעסטל האבער. דאס היי איז פון בוידעם אראפגעווארפן געווארן דורך קאפאשאנען, פון אן עפענונג אין סטעליע פון שטאל. דער האבער האט זיך געצאפט פון א הילצערנעם קאסטן גליך אין מעסטל אריין. א קליין קיילעכיק טירל האט זיך אויפגערוקט און האבער־קערנער האבן זיך גערוקט אין מעסטל אריין. א טערפקער ריח פון טרוקענעם ערד־שטויב איז געקראכן אייזיקן אין דער נאז. נאענט בא דעם קאסטן מיט האבער איז אויך געווען א קליין קעסטל מיט זאלץ. יעדעס מעסטל האבער האט אייזיק צוגעטראגן צו דעם קעסטל, געעפנט א טירעלע און ארויסגעלאזט א ביסל זאלץ אף דעם האבער.

— וואס האט איר זיך אזוי פיל געזאמט אין דענעסוויל? — האט קאפאשאן געפרעגט פארביילויפנדיק אייזיקן.

אייזיק האט ניט געוואוסט צי ער מעג דערציילן קאפאשאנען וועגן דעם מיטינג אין וואלד. ער האט גיך בא זיך אפגעמאכט אים ניט צו דערציילן.

נאכן אנבייסן זיינען געווינלעך די סטודענטן געקומען אין דער „סאשעל־רום" זיך אפרוען. דא האט יעדער געקראגן זיין פאסט. מען איז געזעסן און געלייענט בריוו פון נאענטע, אדער מען האט געלייענט צייטונגען.

פאסינקי, דער פרעזידענט פון סטודענטן־פאריין, איז אריין און געטאן א קלאפ אין טיש, וואס איז געשטאנען אויבנאן.

— פריינט, מיר וועלן האבן א קורצן מיטינג. איך האב עפעס צו אנאנסירן.

עס איז געווארן א גערודער. די סטודענטן, וואס האבן געלייענט בריוו, האבן אנגעהויבן האסטיק צונויפלייגן די בריוו. בענקלעך האבן זיך גערוקט.

— פריינט — האט פאסינקי אנגעהויבן. — ווי איר ווייסט, זיינען מיר אלע דא געקומען אהער זיך לערנען פארמעריי. פלוצים איז אבער אונדזער פאקולטעט איינגעפאלן אונדז צו דערציען אין מיליטערישע איבונגען. געטאן

האָב זיי עס אַף זייער אייגענער אחריות. גאָר באַ אונדז ניט געפרעגט, צי מיר ווילן, צי ניט. — דאָ האָט פּאַסינקי געהעכערט זיין שטים. — צי מיר ווילן? איך בין איבערציינגט, אַז מיר ווילן ניט!

— מיר ווילן ניט!

— מיר ווילן ניט! — האָבן סטודענטן געשריען פון אַלע זייטן.

— פריינט, די צייט איז קורץ. באַלד דאַרף מען גיין אין קלאַס. איך שלאָג פאָר, אַז אַ קאָמיטע פון איין פאָרטרעטער פון די סיניאָרס, דזשוניאָרס און פרעשמען זאָלן גיין צום סופּער, מר. געלער.

— איך שלאָג פאָר, אַז עס זאָל זיין צוויי אַנשטאָט איינעם — שרייט אויס איינער.

— עס איז גענוג איינער.

— פריינט, איך וועל עס נעמען צום אָפּשטימען.

עס איז אָפּגעשטימט געוואָרן, אַז עס זאָלן גיין דריי פאָרטרעטער צום סופּער. און טאַקע באַלד זיינען זיי אוועקגעגאַנגען מיט דער פאָדערונג, אַז די סטודענטן ווילן ניט קיין מיליטערישע איבונגען.

דער סופּער, מר. געלער, האָט געוואוינט אין אַ באַזונדערן קאָטעדזש ניט ווייט פון שול. עס איז געווען אַ שיין, צוויי־שטאָקיק, הילצערן הויז, אַרומגערינגלט מיט גרינע לאָנען און אויסגעלייגטע סטעזשקעלעך, באַ־שאָטענע מיט קליינטשינקע, ווייסינקע ים־שטיינדעלעך. באַ די ברעגן פון די סטעזשקעלעך — גרינע קוסטעס און אַלערליי טראָפּישע פלאַנצן. דאָס הויז האָט פאַרמאָגט אַ שפּיציקן דאַך פון געפאַרבטע שינדל און טורעמס מיט פענצטערלעך אין אַלע פיר זייטן. די ווענט מיט גרויער פאַרב און די פענצטער מיט ווייסער פאַרב. פון פאָרנט אַ באַלקאָן מיט עטלעכע טרעפּ אַרויפצוגיין.

די קאָמיטע פון דריי סטודענטן איז אַרויפגעגאַנגען מיט די טרעפּ. די הערצער באַ זיי קלאַפּן ווי מיט האַמערס. אַ קלונג אין גלעקל — עס באַווייזט זיך מיס קענטאָר.

— וואָס איז געשען? — שטעכט זי דורך די קאָמיטע מיט אירע גרויסע אויגן.

— מיר זיינען אַ קאָמיטע פון אַלע סטודענטן צו מר. געלער.

— צו מר. געלער? וועגן וואָס?

— מיר ווילן רעדן מיט מר. געלער.

— ער רוט איצט — פלאַמט אויף דאָס פּנים פון מיס קענטאָר מיט צוויי קרענקלעכע רויטע פליאַמעס. — אפשר קאָנט איר עס מיר דערציילן?

— מיר מוזן זען מר. געלער — באַשטייט די קאָמיטעט אױף זײַערס.

— אָלרייט, קומט אַרײַן, אָבער זײַט פּאָרזיכטיק. מר. געלער כאַפּט א דרעמל — האָט מיס קענטאַר געזאָגט און זיך אָפּגערוקט אין א זייט און דורכגעלאָזט די קאָמיטעט אינעווייניק דורך דער אָפענער טיר. זי האָט באַ־טראַכט יעדן פון דער קאָמיטעט אונטעראַרומעט. דערהויפּט האָט זי געקוקט אױף זייערע שווערע שטיװל; עס האָט זיך באַ איר שיר ניט אָפּגעריסן דאָס האַרץ, ווען זי האָט געזען ווי זיי טרעטן מיט די דאָזיקע שטיװל אױף די טײַערע טעפּיכער.

מיס קענטאַר האָט פאַרמאַכט די טיר. דערנאָך האָט זי אַריינגעפירט די קאָמיטעט אין א גרױסן צימער מיט א סך וױיכע טעפּיכער אױף דער פּאָדלאָגע. אין א ווינקל פון צימער — א שרייב־טיש פון שווארצן האָלץ מיט א בענקל פונקט אין ווינקל. דאָס בענקל אויך פון שווארצן האָלץ, מיט א הויך גע־שניצט װענטל. אין צימער איז געווען איין איינציקער דיוואַן מיט אַן אַנ־טיקשנעם שפּרייטל, פון געשווירענעם פּליוש. דאָס שפּרייטל איז געלעגן מיט א סך פאַלדן, אזוי ווי מיט א ברייטער האַנט צעשפּרייט איבער דער פּאָדלאָגע. אױפן דיוואַן — בערג מיט סאַמעטענע קישעלעך, פיר־עקעכיקע, קײַלעכיקע און דריי־עקעכיקע. אין ווינקל איבער דעם שטול איז אױף דער וואַנט גע־האַנגען א שווערד און א פאָן, מיט איניציאַלן: „אייטש, איי, עס".

מיס קענטאַר האָט די קאָמיטעט איבערגעלאָזט אין אָט־דעם צימער און איז אוועק מיט דראָבנע טריט אין דעם דערבײַיאיקן קאָרידאָר. דורך דער ברייטער, אָפענער טיר האָט מען זי געזען אַרויפלויפן די טרעפּ. זי וואַרפט א בייזן בליק לויפנדיק און טראַכט: — „פאַרפלוכטע שנאָרער!" דאָס איז באַ איר געווען דער באַליבטער נאָמען, מיט וועלכן זי האָט אָנגערופן אַלע סטודענטן פון דער שול.

זי איז אַרײַן אין דעם שלאָף־צימער מיט א קלאַפּ אין טיר. דאָס איז געווען מר. געלערס באַזונדערער שלאָף־צימער. אָט אזוי האָבן זיי זיך דאָ געפירט. מר. געלער באַזונדער א שלאָף־צימער און זי, מיס קענטאַר, האָט אויך א באַזונדער שלאָף־צימער. כאָטש זיי האָבן געוואוינט אין איין קאָטעדזש און עס איז פאַר קיינעם פון די סטודענטן ניט געווען קיין סוד, אז זיי לעבן ביידע, ווי מאַן און ווייב. זיי האָבן זייער צבועיאַטסטווע אָנ־געהאַלטן אפילו באַ זיך, מיט דעם וואָס מען האָט אָנגעקלאַפּט אין דער טיר ווען איינער האָט געוואָלט אַריינגיין צום צווייטן.

מר. געלער איז געלעגן באַ זיך אין שלאָף־צימער אױף א שטרעק־שטול און געדרעמלט, ווען מיס קענטאַר איז אַרײַן.

— וואָס איז געשען, טייערע? — האָט ער געפרעגט, און זיך אָפּגערוקט, כדי זי זאָל זיך קאָנען צוזעצן לעבן אים. מיס קענטאַר האָט זיך צוגעזעצט און אָנגעשפּאַרט אירע ביינערדיקע עלנבויגנס אַף זיין ברוסט.

— די „פאַרפלוכטע שנאָרער" זיינען געקומען צו דיר אין אַ קאָמיטע.

— צו מיר?!

— זיי זיינען דאָרטן באַ דיר אין צימער.

— וואָס ווילן זיי? — צינדט זיך מר. געלער אָן.

— זיי ווילן מיר ניט זאָגן.

מר. געלער האָט זיך געטאָן אַ ריס פון שטרעק־שטול.

— טייערער, מען דאַרף וויסן ווי אַזוי מיט זיי צו האַנדלען.

— איך וועל זיי אַרויסוואַרפן — די שנאָרער!

— ניין, טייערער, הער אוים פריער וואָס זיי ווילן.

— איך וויל ניט, אַז זיי זאָלן קריכן צו מיר מיט זייערע שמוציקע שטיוול!

— רואיק, טייערער! גיי אַראָפּ און הער וואָס זיי ווילן. דערנאָך וועלן מיר וועגן דעם שמועסן. זאָג זיי גאָרניט צו, אָן מיין וויסן!

— אָלרייט, טייערע! — האָט מר. געלער אין זיך איצט געפילט אַ שנאה צו מיס קענטאַר, כאָטש ער האָט זי גערופן „טייערע".

מר. געלער איז אַראָפּגעקומען צו דער קאָמיטע. ער האָט געטאָן אַ שאָקל מיט זיין קאָפּ, אַלס אַ באַגריסונג צו די דריי סטודענטן. זיין פּנים איז איצט געווען אַזוי רויט, ווי דער קאָליר פון זיינע רויטע האָר. ער האָט זיך געזעצט אַף דעם בענקל, זיינע גרויסע אויגן אונטער די טערקאָטע וויעס האָבן געהאַט אין זיך דעם בליק פון אַ ווילדן חזיר, ווען ער וואַרפט זיך אַף זיינע שונאים ערגעץ אין דער ווילדערניש.

— וואָס וועט איר זאָגן?

— מיר זיינען אַ קאָמיטע פון אַלע סטודענטן.

— אַ קאָמיטע?! וואָס איז געשען, וואָס מע דאַרף צו מיר שיקן קאָמיטעס?

— מיר, די סטודענטן, האָבן באַשלאָסן, אַז מיר ווילן ניט קיין מיליטערישע איבונגען.

מר. געלערס פּנים איז געוואָרן רויט. ער האָט זיך אַזש געהויבן פון זיין בענקל. ער האָט מיט ציטערדיקע, פּוכקע הענטעלעך געזוכט עפּעס אַפן טיש. דאָרט איז אין גוטער אָרדענונג געלעגן אַ קלעק־לעשער מיט ריינעם קלעק־פּאַפּיר אַף זיין האַלב־רונדן בייכל. עס איז געשטאַנען אַ שרייב־געצייג

אײַנגעפּאַסט אין רויטן מאַרמאָר און עס איז געלעגן אַ בײַנערדיק מעסער מיט וועלכן מען עפנט בריוו.

— דאָס איז אַ באַשלוס פון דעם נאַציאָנאַלן אָפּיס — האָט מר. געלער מיט כּעס אַרויסגעשיפּעט. בשעת מעשה האָט ער געטאָן אַ בייזן שטויס אַוועק מיטן בײַנערדיקן מעסער.

— מיר פאַרטרעטן אַלע סטודענטן. מיר בעטן אײַך אָפּשטעלן די מיליטערישע איבונגען — האָט געזאָגט איינער פון דער קאָמיטע, מיטן נאָמען טאַנסקי, אַ געזונטער בחור, מיט ברייטע פּלייצעס און אַ פּיר־עקעכיק פּנים, מיט אַ שוואַרצן טשוב האָר איבער זײַן קליינעם שטערן. ער האָט פאַרטראָטן די סיניאָרס, די עלטסטע סטודענטן דאָ אין שול. טאַנסקי איז דאָ אין שול געקומען מיט נאָך עטלעכע בחורים פון „הפּועל הצעיר” זיך לערנען אַגריקולטור, און זייער אַמביציע איז געווען צו פאָרן קיין פּאַלעסטינע.

מר. געלער האָט אים געטאָן אַ שטאָך דורך און דורך מיט זײַנע אויגן.

— אָבער עס איז ניט אין מײַנע הענט.

— אַלרייט, נעמט עס אויף מיט װעמען איר פאַרשטייט — האָט טאַנסקי געטאָן אַ װאָרף מיט זײַן טשוב האָר. — מיר װילן ניט קיין מיליטערישע איבונגען.

— האָט איר פײַנט אַמעריקע?

— מיר האָבן ליב דאָס לאַנד.

— און אַז אַ שונא װעט באַפאַלן דאָס לאַנד?

— צוליב דעם צוועק זײַנען מיר אַהער ניט געקומען — ענטפערט דאָקטאָראָוויטש, אַ הויכער בחור און אַ דאַרער, מיט זומער־שפּרענקעלעך אויף זײַן פּנים. ער איז אויסגעקליבן געוואָרן פון די דזשוניאָרס, פון די סטודענטן, וואָס זײַנען שוין דאָ אין שול איין יאָר. — מיר זײַנען אַהער געקומען לערנען אַגריקולטור.

— װעמען עס געפעלט ניט אונדזער שול — װייסט װאָס צו טאָן... — זאָגט מר. געלער און קערט אָפּ זײַן פּנים אין אַ זײַט. — איר גייט בעסער אין די קלאַסן. איך װעל אײַך דערװײַל גאָרניט צוזאָגן. דאָס אַלץ. — מר. געלער האָט זיך אויפגעהויבן. ער האָט אַרויסגעפירט די קאָמיטע אינדרויסן מיט אַ העפלעכן נויג.

און באַלד ווי די קאָמיטע איז אַרויס איז שוין מיס קענטאָר מיט בייזע, דריבנע טריט אַראָפּגעקומען דורך די טרעפּ פון אויבן.

— װעל, טײַערער?

— זיי ווילן ניט קיין מיליטערישן דריל.

— וואס הייסט, זיי ווילן ניט?! — גיט מיס קענטאר א קוויטש און איר מאנגאליש־ענלעכער פנים ווערט צעקרימט. — ווער איז דא דער באלעבאס?!

— איך האב זיי געזאגט, אז עס ליגט ניט אין מיינע הענט.

— וואס האסטו געטאן?! האסט אליין צוגעגעבן, אז דו ביזט דא ניט דער באלעבאס!

— וואס דען האב איך זיי געקאנט זאגן? זיי פאדערן... דו ווייסט ניט, וואס אט־די איסט־סיידער שנארער קאנען נאך אונדז אפטאן..

— איך וועל זיי אלעמען ארויסשיקן פון דאנען!

— היץ זיך ניט! זיי ארויסשיקן קאנען מיר ניט. עס וועט ווערן אן עפנטלעכער סקאנדאל.

— וואס האסטו אזוי מורא? דער נאציאנאלער אפיס פון באראן הירש פאנד וועט האלטן מיט אונדז.

— אבער וואו וועלן מיר קריגן נייע סטודענטן? די שנארער וועלן עס צעפויקן אין די צייטונגען און מיר וועלן קיין נייע סטודענטן ניט קריגן.

— דו ביסט אלעמאל געווען א שוואכינקער, מיין העלד, און עס וועט דיר שוין ניט העלפן גאר ניט.

— אלרייט, זאג וואס זאל איך טאן. איך האב די קאמיטע געוואלט ארויסווארפן, האסטו ניט געלאזט. איצט ווייסטו שוין וואס זיי ווילן. גיב אן עצה.

— מיין עצה: א מיטינג מיט דעם גאנצן פאקולטעט. און טאקע שוין איצט.

— איצט זיינען די קלאסן.

— נעווער־מאינד די קלאסן! — האט מיס קענטאר געטאן א שפרונג צום טעלעפאן, ווי א בייזער טיגער. זי האט אין איר נערוועזיטעט פארגעסן וויפיל מאל זי באדארף קלינגען צום צענטראלן אפיס, כדי זי זאל קריגן א פארבינדונג.

זי האט זיך געריסן די האר פון קאפ און בשעת זי האט גערעדט אין טעלעפאן־רערל האט זי געפרואווט זיך אנשטרענגען צו זיין ווי ווייט מעגלעך פאלירט אין אויסשפראך. זי האט גערעדט מיט א מענערשער שטים, ווי איר שטייגער איז געווען צו רעדן.

אין צען מינוט שפעטער זיינען געקומען צו מר. געלער אין קאטעדזש אריין מר. מאלטבי, מר. לואיס און מר. קרעיג — די דריי וויכטיקע מיטגלידער פון דעם פאקולטעט.

פּראָפעסאָר מאַלטבי איז שוין איצט געווען אַנגעטאָן ציוויל, אין אַ פיינעם גאַרניטור און געפּוצטע האַלבע שיך. פּראָפעסאָר קרעיג, אַ קליינטשיקער און אַן אויסגעדאַרטער, מיט שוואַרצע וואָנצעלעך און מיט אַ ווייסער גערעניום־בלום אין זיין לאַץ — האָט זיך געהאַלטן אין גלעטן די וואָנצעס אהין און אהער. ער האָט אויסגעזען ווי אַ ברוגזער און געקוקט מיט זיינע שמאָלע, האַלב־אָפענע אויגן צום דיל. פאַרקערט, פּראָפעסאָר לואיס, אַ הויכער, געזונטער יונג, אַנגעטאָן אין קאָרדוראָי־הויזן און אין אַ פּאָר שווערע פאַרמער־שטיוול פאַרשנורעוועטע ביז צו די קני און פאַרבלאָטיקטע פּאָדעשוועס. זיין העמד, פון גרויען פלאַנעל, איז געווען צעשפּיליעט באַם האַלדז און זיינע ריסיאווע האָר צעבאַרשטן. זיין פּנים האָט אַן אַ שיר געשמייכלט בשעת ער האָט געפּרואווט פלירטעווען מיט דער מיס קענטאָר.

מר. מאַלטבי איז געווען פּראָפעסאָר פון אַלגעמיינער אַגריקולטור. אַליין אַ געענדיקטער פון אילינאָיער קאַלעדזש. זיין פאָטער האָט פאַרמאָגט אין אילינאָי אַ גרויסע אימעניע פון מילך־פּראָדוקטן. אין דער באַראָן הירש שול איז ער אויך געווען דער וועטערינאַר און ספּעציאַליסט אין האָדעווען און דערציען קי, חזירים און פערד. מר. לואיס איז שוין אַרויסגעקומען פון אַן אָרעמער פאַמיליע און האָט געענדיקט פּרינסטאָן אוניווערזיטעט. דאָ האָט ער געלערנט מיט די שילער אַריפמעטיק, פיזיאָלאָגיע און זיך ספּעציאַליזירט אַף האָדעווען עופות. בשעת ער האָט געלערנט מיט די סטודענטן ווי אַזוי צו האָדעווען עופות, איז דאָס געווען באַ די סטודענטן די בעסטע איבערלעבעניש דאָ אין שול. די סטודענטן האָבן אים זייער ליב געהאַט, און פּראָפעסאָר לואיס האָט זיך מיט זיי געפירט זייער דעמאָקראַטיש און זיך מיט זיי געחברט.

פּראָפעסאָר מאַלטבי האָט זיך, פאַרקערט, געהאַלטן שטייף און זיך געגדולט אַקעגן די סטודענטן. ער האָט תמיד אַרויסגעוויזן אין זיין האַלטונג דעם בענאָק פון אַ רייכן פּעדאַלן פּריץ. די סטודענטן האָבן אים פיינט געהאַט. ער איז גאָר ניט געווען אַזוי פּאָפּולער מיט זיינע לעקציעס וועגן בעמיע, פּי־צוכט, באַמיסטיקונג, פאַרזייאונגען, מילך־ווירטשאַפט און אַגריקולטור־מאַשינען. ער איז געווען גוט באַהאַונט אין אָט־די אַלע ענינים, האָט ער אָבער בשעת זיינע לעקציעס זיך געהאַלטן אַף אַ מאָדנער הויך איבער זיינע סטודענטן. עפּעס איבערפרעגן באַ אים האָט מען ניט געטאָרט. ער איז געווען ניט קיין איבעריק קלוגער, און באַלד געטאָן דעם איבערפרעגער „אַ פּאַטש אין פּנים" מיט אַ ניט־אַנגענעם וואָרט. אָבער אַזוי ווי ער איז געווען דער הויפּט־לערער און באַ אים אין די הענט זיינען געווען די שליסל

צום הויפט־וויסן וועגן די גרונטאָוונג אגריקולטור־וויסנשאפטן, האָבן דער־פאר די סטודענטן געזוכט מיט אלע מיטלען מיט אים אויסצוקומען. גיי זיי מיט אים ברוגז — אז דער מר. מאָלטבי האָט געוויזן כעמישע עקספּערימענטן אין דער לאַבאָראַטאָריע, ווי אזוי מען מילט אָפּ פעטס פון דער מילך. אָדער ער האָט געוויזן ווי אזוי מען גרייט צו אין דער לאַבאָראַטאָריע אלערליי מעדיצינישע מיטלען פאר קראנקע קי און פערד. ער האָט געוויזן אלערליי עקספּערימענטן אין כירורגיע אָף פערד, קי און חזירים. ער האָט געוויזן קונצן מיט צענעמען א שנייד־מאשין אָף פּיצ־פּיצלעך און געלערנט די סטו־דענטן ווי אזוי די מאשין צוריק צוזאמענצושטעלן.

דערפאר אָבער, האָבן שוין די סטודענטן זייער שטאַרק פיינט געהאט דעם קליינטשיקן פּראָפעסאָר, מר. קרעיגן. ער האָט געגעבן לעקציעס וועגן דער ענגלישער שפּראך און גראמאטיק; זיין ספּעציאַליטעט איז געווען האָרטי־קולטור, פרוכט־ביימער, פלאַנצן און בלומען. און אזוי ווי ער האָט שטאַרק פיינט געהאט מענטשן, אזוי האָבן די אידישע יונגעלייט שטאַרק פיינט געהאט זיינע בלומען, פרוכט־ביימער און פלאַנצן. קומען פלעגט ער אין קלאַס־צימער אלע מאָל מיט א בלום אין לאָץ. גראמאטיק האָט ער זייער ווינציק אליין געקענט — פלעגן אים די סטודענטן כאַפּן אין אלערליי גרייזן. האָט ער דאָך ניט געקאָנט בא זיך פועלן, אז זיי זאָלן אים כאַפּן אין גרייזן... איז אזוי קליין ווי דאָס איז געווען, האָט ער געיאָדעט די סטודענטן און זיי געגעבן די וועלט צו זען. ער האָט דאָך געוואוסט, אז די סטודענטן האָבן פיינט צו הערן אים רעדן איבער פרוכט־ביימער און פלאַנצן, האָט ער אלע מאָל, בשעת זיי האָבן אים געכאַפּט אין א גרייז אין דער גראמאטיק, זיי באלד גענומען באַשטראָפן מיט א לעקציע וועגן האָרטיקולטור: „דאָ וועט איר מיר שוין ניט קאָנען כאַפּן אין א גרייז!...״ ער פלעגט זיך דעמאָלט אוועקשטעלן רעדן לאַנג און פּאָדראָבנע וועגן גערצניום־בלומען, אָדער וועגן עפּל־ביימער. גערעדט האָט ער זייער ניט אינטערעסאַנט. ער האָט ליב געהאט איבערצוחזרן יעדע פראַזע צוויי מאָל. א טייל פון די סטודענטן פלעגן בא זיין לעקציע איינדרעמלען, פלעגט ער אראָפּגיין פון זיין קאַטעדרע און צוגיין צו דעם דרעמלער און אים אָנכאַפּן באם אויער און געבן א גוטן ריס. באלד דערויף האָבן די סטודענטן אויסגעשאָסן אין א געלעכטער. און פּראָפעסאָר קרעיג פלעגט פון כעס געבן א קלאַפּ מיט דער טיר און איבערלאָזן דעם קלאַס און אַנטלויפן.

אין באַראָן הירש שול זיינען געווען נאָך צוויי לערער. איינער — מר. פּעטערסאָן, וועלכער האָט געגעבן לעקציעס וועגן גאָרטנוואַרג און איינער מר.

שאַלעמבוירגער, אַן אַלטער דייטש, וועלכער האָט געגעבן לעקציעס וועגן בינענצוכט און פלאַנצן אונטער גלאָז. אָט די צוויי לערער האָט מיס קענטאָר ניט איינגעלאַדן צו דער באַראַטונג פון דעם פאַקולטעט אין געלערס קאַטעדזש.

דער גלאָק האָט געקלונגען און גערופן די סטודענטן אין די קלאַס־צימערן. אין דרויסן איז געווען וואַרעם און פון דער דאָרמיטאָרי האָבן זיך געצויגן רייען סטודענטן מיט ביכער אונטער זייערע אָרעמס. די געביידע פון די קלאַס־צימערן, אַ גרויסע מיט לאַנגע פענצטער און מיט אַ שווערן דאַך, מיט אַ טורעם אויפן שאַרף פון דאַך. דער טורעם, מיט לאַנגע פענצטער און מיט אַ מאַסט־בוים, אויף וועלכע עס האָט געפלאַטערט אַ בלויע פאָן — דער עמבלעם פון דער שול, מיט ווייסע בוכשטאַבן.

דער פראָנט פון דער געביידע איז געווען געווענדעט צום וועג, וועלכער איז געלאָפן עטלעכע יאַרד, נאָענט לעבן די באַן־רעלסן. עס האָבן זיך געזען די טעלעפאָן־סלופעס לויפנדיק מיט דראָטן פאַזע דעם וועג. אויף דער אַנדערער זייט פון דער אייזנבאַן־ליניע — אַ סאָד מיט פרוכט־ביימער. די ביימער — אָן בלעטער, מיט שיינע קעפּ באַצווייגטע, זיינען געלאָפן אין גלייכע שורות, פּאַראַלעל מיט דער טיר פון דער געביידע. צו דער טיר האָבן ארויפגעפירט עטלעכע טרעפּ. עס זיינען געשטאַנען פיר ווייס־אויסגעפאַרבטע קאָלאָנען באַם אריינגאַנג צו דער טיר. די טיר איז געווען ברייט אָפן און סטודענטן האָבן געשטראָמט אין גרופּעס פון דריי און פיר דורך דער טיר. אינעווייניק אַ קאָרידאָר. פון ביידע זייטן קאָרידאָר גרויסע טירן. אויף די טירן — די נעמען פון די לערער. עס איז אויך געהאַנגען אַ גרויסע, שוואַרצע בולעטין־ברעט, אויף וועלכער עס איז געווען אָנגעשריבן, מיט קרייד, די גאַנצע פּראָגראַם פון די קלאַסן פאַר דער וואָך.

די סטודענטן זיינען אריין אין די צימערן, יעדער נאָך זיין קלאַס נאָך: סיניאָרס באַזונדער און דזשוניאָרס באַזונדער, און אַזוי די פרעשמען.

דאָס געפּילדער פון דער חברה יונגוואַרג האָט געלעכערט די ווייסע ווענט פון די קלאַס־צימערן. הויכע ווענט מיט הילצערנע פּאַנעלן פון נאַטיר־לעכן דעמבאָוון האָלץ. די פּאָדלאָגעס פון קאָנקריט און געפאַרבט מיט גרויען גלאַנציקן אויל־פאַרב. די בענקלעך מיט ספּעציעלע טישלעך פאַר יעדן סטודענט באַזונדער. אין פאָדערגרונט אַ קאַטעדרע מיט אַ שטול און אַ שטענדער. אַ קליין הילצערן העמערל אויפן שטענדער. אויף דער וואַנט הינטערן שטענדער אַ טאַבעלע פון שוואַרצן גראַפיט, וואָס פאַרנעמט אַ האַלבע וואַנט. באַם פוס פון טאַבעלע אויף אַ לייסטל ליגן קישעלעך אויף אָפּצואווישן דעם קרייד פון דער טאַבעלע און עס שטייט אויך אַ קעסטעלע מיט קרייד.

אייזיק איז אריין מיט זיין קלאַס פון די „פרעשמען" אין דעם צימער, וואו עס איז געווען אַנגעשריבן מר. קרעיגס נאָמען. דער דאָזיקער קלאַס איז באַשטאַנען פון אַרום עטלעכע און דרייסיק סטודענטן. אייזיק האָט נאָך ניט געהאַט קיין שום ביכער. עס איז געווען זיין ערשטער טאָג אין קלאַס. אָבער כאָטש עס איז געווען זיין ערשטער טאָג, האָט ער שוין געשטעקט ביז איבער די אויערן אין דער טיף פון איבערלעבונגען. אָט איז די באַוועגונג קעגן מיליטערישע איבונגען פון אים אָנגעהויבן געוואָרן. און ער איז געווען איינער פון דער קאָמיטע צום סופער. און אייזיק האָט געפילט דעם פולס פון דער סטודענטשאַפט. קיינער איז ניט געווען קעגן קאַמף, אויב מען וועט דארפן קעמפן... עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָ אין „פרעשמאַן"-קלאַס זיינען זיינען אַלע געווען האַרעפּאַשניקעס פון ניו־יאָרק. זיי האָבן כמעט אַלע געהאַט צו דערציילן דאָס אייגענע, וואָס אייזיק האָט דורכגעמאַכט אין זיין פאַך: סטרייקס... פאַרלוירן... געוואָרן אַוועקגעשטעלט פון די באָסעס אויף דעם שוואַרצן ליסט... די עקאָנאָמישע לאַגע אין דער שטאָט איז שלעכט... האָט מען זיך געוואָלט ראַטעווען אַפן דאָרף... איז מען זיך דאָ באַם באַראָן הירש געקומען אויסלערנען די מלאכה פון ערד־אַרבעט. איינער פון זיינע חברים אין צימער, דער קליינטשיקער כייפעץ, איז אין ניו־יאָרק געווען אַן אַפּערייטאָר באַ קלאָוקס. חוץ דעם איז ער פון קליינערהייט אַן אַרטיסט. ער האָט ליב צו קלעפּן פיגורן פון קליי און קאָן אויך מאָלן.

אייזיק האָט אים געטאָן אַ נעם דורך מיט זיינע אויגן.

— אַן אַרטיסט? פאַרוואָס זשע אַרבעט איר ניט אויף זיך?

— סע גוט צו זאָגן, אַרבעט אויף זיך — ענטפערט כייפעץ און זשמורעט מיט זיינע קליינע אויגן. — און ווער וועט פאַר מיר מאַכן אַ לעבן?

— אַ לעבן? — פרעגט איבער אייזיק און קוקט טיף אַריין כייפעצן אין די גרוי־וואַסערדיקע אויגן.

— איך ווייס וואָס איך רעד — ענטפערט כייפעץ. — איך קאָן מאַכן די שענסטע פיגורן אין דער וועלט, אַלץ מיט מיינע אייגענע פינגער. אָט וועט איר באַלד זען ווי איך מאַך מיט קרייד, עקזעקטלי, די פּיקטשע פון אונדזער ליבן מר. קרעיג.

כייפעץ איז צוגעגאַנגען צו דער טאַבעלע, זי גוט אָפּגעווישט מיט אַ קישעלע און מיט קרייד גענומען צייכענען. ער האָט זיך אויפגעשטעלט אויף דעם בענקל, וואו געוויינלעך עס האָט באַדאַרפט זיצן מר. קרעיג. ער האָט געטאָן אַ פאָר מיט דעם שטיקל קרייד און געמאַכט אַ ליניע, דערנאָך אַ האַלבן

קרייז, און די סטודענטן האָבן אָנגעהויבן צו שרייען מיט פרייד: „ער איז דאָ! ער האָט אים געפּאַקט! קרעיג מיט די ביינער!”

ס'האָט זיך געעפנט די טיר און אַ בחור האָט אַריינגעשריען אין צימער אריין: „אַלע אין דער אַסעמבלי!”

— אין דער אַסעמבלי? — האָבן זיך קולות איבערגעוואָרפן.

— יעס, אין דער אַסעמבלי! — האָט דער סטודענט דאָקטאָראָוויטש געשריען. — מיר ווילן אָפּהאַלטן אַ מיטינג פון אַלע סטודענטן.

די אַסעמבלי האָט זיך געפונען אין דער זעלבער געביידע וואו עס זיינען געווען די קלאַס־צימערן. עס איז געווען אַ לענגלעכער זאַל מיט צוויי רייען בענקלעך, ווי אין אַ קליין טעאַטערל. עס איז געווען אַ בינע מיט צוויי בלוי־סאַמעטענע פאָרהאַנגען. אויף די פאָרהאַנגען צוויי ווייסע מגן־דודס. די לאַנגע פענצטער פון ביידע זייטן ווענט מיט קאָלירנדיקע שייבלעך אַזוי, אַז דאָס ליכט פון דרויסן איז אַריינגעקומען אין קאָלירן פון רעגנבויגנדיקע זיילן. פון סופית האָבן געהאַנגען דריי גרויסע קרישטאָלענע קאַנדעליאַברעס. די סטודענטן האָבן פאַרנומען די פּלעצער אויף ביידע זייטן בענקלעך. די פאָר־האַנגען האָבן זיך צערוקט און פּאָסינקי, דער פּרעזידענט פון סטודענטן־פאַריין, איז דערשינען אויף דער בינע. עס איז געוואָרן אַ געפּליאַסקעריי. הינטער פּאָסינקין איז געווען אויף דער בינע אַן אויסגעשניצטער קאַסטן פון האָלץ, וועלכער האָט פאַרנומען די גאַנצע וואַנט פון דער בינע. צו אָט־דעם קאַסטן האָבן געפירט עטלעכע טרעפּלעך. די טירלעך פון דעם קאַסטן האָבן אויסגעזען ווי די טירלעך פון אַן אָרון־קודש ערגעץ אין אַ בית־מדרש.

פּאָסינקי האָט צענומען זיינע גרויסע הענט און אָנגעהויבן:

— פריינט סטודענטן, ווי איר ווייסט, גייט איצט אָן אַ קאָנפערענץ פון דעם פאַקולטעט באַם סופּער מר. געלער אין קאַטעדזש. די דריי פאַר־טרעטער פון אַלע סטודענטן האָבן אין נאָמען פון אונדז אַלע געפאָדערט באַ מר. געלער אָפּצושטעלן מיליטערישע איבונגען. ער האָט געענטפערט דער קאָמיטע, אַז ער קאָן גאָר ניט טאָן. (אַ געלעכטער ברעכט אויס אין זאַל.)

— ער וועט שוין גאָר מוזן עפּעס טאָן! — שרייט אויס אימיצער פון זאַל.

— פריינט — הויבט ווידער אָן פּאָסינקי — צו דער קאָנפערענץ האָט מר. געלער אונדז ניט גערופן. זיי אָנערקענען ניט אונדזער פאַריין. זיי, וועלכע פּרעדיקן אונדז אַלע טאָג וועגן דער דעמאָקראַטיע פון די פאַר־אייניקטע שטאַטן, האָבן איצט אַליין געוויזן ווי זיי טרעטן מיט די פיס אויף דער דעמאָקראַטיע. וואָס דענקען זיי, אַז מיר זיינען ניט קיין זעלבסט־

שטענדיקע מענטשן? אמת, מיר זיינען געקומען דאָ לערנען אגריקולטור — אָבער דאָס הייסט נאָך ניט, אַז מיר האָבן ניט קיין מיינונג וועגן אונדזער וואוילזיין. איר זאָלט וויסן זיין, אַז די קאָנפערענץ איז גערופן געוואָרן געהיים. אונדז האָט מען אָפּגענאַרט. געקלונגען דעם גלאָק, אַז מיר זאָלן קומען אין די קלאַס־צימערן. מיר זיינען געקומען. און וואו זיינען אונדזערע לערער? אויף א קאָנפערענץ, פריינט! וואו זיי וועלן אונדז פּרוּוון פאַר־קויפן און פאַררעטן! אָט די משרתים פון די רייכע — זיי מיינען, אַז זיי קאָנען מיט אונדז אָרעמע יונגעלייט טאָן וואָס זיי וועט זיך פאַרגלוסטן. איך וועל איצט געבן ווערטער צו יעדן איינעם פון די סטודענטן. פריינט, זאָגט אייער מיינונג. מאַכט פאַרשלאָגן. דערהויפּט, לאָמיר ווייזן סאָלידאַריטעט! ווער וויל דאָס וואָרט? — האָט פּאַסינקי געענדיקט אונטער א שטורעם פון אַפּלאָדיסמענטן.

אויף דער בינע איז אַרויפגעגאַנגען טאַנסקי. זיין פּירעקעכיקער פּנים האָט געשמייכלט מיט אומבאַהאָלפנקייט. ער איז געווען נערוועז. זיינע הענט האָבן געציטערט.

— פריינט — האָט טאַנסקי אָנגעהויבן זיין רעדע. — איר זעט אָט דאָס פּלאַץ, וואו מיר געפינען זיך איצט? דאָס איז ביז לעצטן יאָר געווען א בית־מדרש...

א הילכיקער געלעכטער זעצט אויס צווישן די סטודענטן.

— איך בין שוין דאָ אָנדערהאַלבן יאָר א סטודענט. ביז פאַראַיאָרן איז דאָ געווען א מנהג, אַז אַלע סטודענטן האָבן געמוזט גיין שבת דאַווענען. — טאַנסקי ווייזט אָן אויף דעם געשניצטן קאַסטן אין הינטערגרונט. — און אָט אין דעם קאַסטן ליגט א תורהלע אין א סאַמעטענעם מענטעלע. איז, ווי געזאָגט, ביז פאַראַיאָרן האָט יעדער סטודענט געמוזט גיין שבת דאַווענען. און עס איז דאָ געווען א רעוועריענד אויך. אָבער מיר האָבן זיך אָרגאַניזירט און געסטרייקט און אויסגעקעמפט, אַז מיר, די סטודענטן, ווילן ניט דאַווענען... דעם רעוועריענד האָט מען נעבעך אַוועקגעשיקט פון דאַנען. איי, איז דאָס געווען א סטרייק!... איצט, פריינט, ווילן זיי אויף אונדז אַרויפצווינגען א נייע מאַכערייקע... סאָלדאַטשינע... וועלן מיר זיך לאָזן פאַרפירן?... מיר אַלע, אָרעמע האָרעפּאַשניקעס, וועלן זיי ווייזן, די רייכע הערן און זייערע משרתים, די מר. געלערס און מאַלטבים — מיר וועלן זיי ענטפערן מיט אונדזער איינציקן וואָפן — קאַמף!

— בראַוואָ! הוראַ! — איז געקומען דער שטורעמדיקער ענטפער פון די סטודענטן.

— אָבער פריינט — האָט טאַנסקי ווייטער גערעדט — איך שלאָג פאָר, אַז מיר זאָלן רופן דעם פאַקולטעט גלייך אהער און דאָ אױף דער פּלאַטפאָרמע זאָלן זיי אונדז באַלד זאָגן: יאָ, צי ניין. איך מאַך עס אַלס אַ פאָרשלאָג.

אָבער אַזוי גיך ווי טאַנסקי איז אַראָפּגעשפּרונגען פון דער בינע, האָט זיך די טיר געעפנט און עס איז אַריינגעקומען מר. מאָלטבי. זיין פּנים איז געווען פאַרפלאַמט ביז איבער די אויערן. ער איז צוגעגאַנגען צו דער בינע, און ניט דורך די טרעפ, נאָר אַזוי ווי איינער וואָס וויל זיך זעצן רייטנדיק, איז ער אַרויפגעשפּרונגען אױף דער פּלאַטפאָרמע. ער האָט זיך צוגעגלעט זיינע האָר, און ניט פרעגנדיק קיין דערלויבעניש בײַ פּאַסינקין, דעם פּרעזי־דענט, האָט ער אָנגעהויבן:

— איך ווינטש, אַז אַלע סטודענטן זאָלן גיין צוריק אין זייערע קלאַסן — האָט ער מיט איינגעהאַלטענעם כעס געזאָגט — אי דאָס שוין — „ראַיט עווי״!

— מיר גייען ניט!

— וואָס איז דאָ?

— מיר ווילן וויסן וואו מיר שטייען!

— אונדז טעראָריזירט מען ניט!

— מיר גייען ניט!

האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען פון אַלע זייטן. אין זאַל איז געוואָרן אַ סומאַטאָכע און אַ גערודער. קולות האָבן זיך געפּלאָכטן און איבערגעשריען. מר. מאָלטבי האָט אויך עפּעס געשריען, אָבער קיינער האָט אים ניט געהערט.

פּאַסינקי האָט אויפגעהויבן זיינע הענט און מיט זיי געפּאַטשט אין דער לופטן, אַזוי ווי מיט פליגלען. פּאַסינקי האָט ענדלעך איינגעשטילט די סטו־דענטן אױף אַ מינוט. ער האָט געזאָגט מיט סאַרקאַזם אין זיין טאָן:

— דער געערטער הער, פּראָפעסאָר מאָלטבי, וועט זיין אַזוי גוט און אונדז איבערגעבן וואָס די געהיימע קאָנפערענץ האָט באַשלאָסן.

— דאָס איז אַ סעקרעט — בריט זיך אָפּ מר. מאָלטבי, ווי אַ געביסענער פון אַ שלאַנג.

— אָבער מיר ווילן וויסן צי מען האָט באַשלאָסן אויפצוגעבן מילי־טערישע איבונגען — יאָ, אָדער ניין?

— דאָס איז אונדזער זאַך. אױף דעם איז דאָ אַ פאַקולטעט! — שפּרינגט אונטער מר. מאָלטבי.

— און מיר, סטודענטן, האָבן אויך עפּעס וואָס צו זאָגן — וואַרפט אים צוריק פּאַסינקי.

— „יו בעט!"

— מיר ווילן ניט!

— „דאַטס אָל!"...

— ווען עס געפעלט דאָ ניט קאָן באַלד פאַרלאָזן די שול — שרייט אויס מאָלטבי. — די איבעריקע זאָלן גלייך גיין אין די קלאַס-צימערן. אויב ניט, וועט מען שטרענג באַשטראָפן!

פּראָפעסאָר מאָלטבי איז אַראָפּ פון בינע מיט די טרעפּ. איצט האָט ער אויסגעזען, ווי איינער וואָס איז פּלוצים בלינד געוואָרן. ער האָט זיך געהיט, אַז ער זאָל ניט מאַכן קיין פאַלשן טראָט. ער איז מיט גרימצאָרן ארויס פון זאַל. בײַ דער טיר איז ער געבליבן שטיין אַף אַ ווייל און זיך צוגעקוקט, ווי פּאַסינקי פירט אָרדענונג אין זאַל.

— מיר ווילן סטרייקן!

— סטרייק! סטרייק! — האָט זיך געהערט דאָס ריטמישע געשריי פון אַ גרויסן כאָר פון די סטודענטן. — סטרייק! סטרייק!

— פריינט סטודענטן — האָט פּאַסינקי געשריען אַף זיינע העכסטע טענער. — גוט! עס איז אונדז ניט געבליבן עפּעס אַנדערש צו טאָן ווי נאָר צו דערקלערן אַ סטרייק!

אַז מאָלטבי האָט דערהערט דאָס וואָרט סטרייק, איז ער אַנטלאָפן, צו-קלאַפּנדיק מיט דער טיר. ער האָט געוואָלט לויפן צו מר. געלער אין קאַטעדזש אַריין, אָבער ער האָט זיך דערמאָנט אין די „שטיק", וואָס די מיס קענטאָר האָט געפּראָוועט בשעת דער געהיימער קאָנפערענץ היינט נאָכ-מיטאָג, האָט אים אָפּגענומען דער חשק איצט אַהין צו גיין. ער איז גלייך אַריין צו זיך אין צימער.

אין דרויסן האָט די זון זיך שוין געררוקט נאָענט צום האָריזאָנט. זי איז געשטאַנען נאָענט באַם זוים פון וואַלד. איין שפּרונג און זי וועט אַריין אין וואַלד אַריין. אינדרויסן איז איצט געווען שטיל אַרום די געביידעס פון דער שול — אַזוי ווי פאַר אַ שטורעם אין אַ טיפן וואַלד. דער הימל, אַ בלאַס-גרינלעכער. איבער אים האָבן געשוועבט שטיקער כמאַרע, ווייסע ווי פרישער קעז.

די סטודענטן אין אַסעמבלי האָבן אויסגעקליבן אַ סטרייק־קאָמיטע פון צוואַנציק סטודענטן. אייזיק איז אַריין אין דער קאָמיטע.

דערווייל האָט מען באַשלאָסן ניט צו סטרייקן מיט די קי, פערד, חזירים און עופות — דערווייל ניט! ביז ווייטערדיקע אַנטוויקלונגען פון דעם סטרייק. אַלע סטודענטן זיינען אויפגעפאָדערט געוואָרן ניט צו גיין עסן, אָבער מען זאָל יאָ געבן עסן און טרינקען די בהמות און עופות. אָבער נאָר עסן — רייניקן די שטאַלן זאָל מען ניט! אויך זאָל מען ניט טאָן קיין שום אַרבעט אין פעלד, און ניט גיין אין די קלאַסן.

— און וואָס הערט זיך מיט מעלקן די קי? — פרעגט אַ סטודענט.

— מעלקן?! — קוקט זיך איבער די סטרייק־קאָמיטע.

— זאָלן זיי אַליין מעלקן! דער פאַקולטעט איז ניט קראַנק צו מעלקן!

פינפטער קאפיטל

מיסטער מאַלטבי איז באַלד נאָך דעם, ווי די סטודענטן האָבן דער־קלערט אַ סטרייק, ארויף צו זיך אין צימער. אין אים אינעווייניק האָט געזאָטן דאָס גאַנצע בלוט, אַזוי ווי הייסע לאַווע. ער האָט פון תמיד אָן געהאַלטן, אַז אַ סטרייק איז ניט־אַמעריקאַניש; אַז עס איז אַ קרענק, וואָס איז פאַרשלעפּט געוואָרן פון אַנדערע לענדער אַהער קיין אַמעריקע; אַ באַציל אַזאַ, וועלכן מען באַדאַרף באַלד באַם ערשטן דיאַגנאָז אויסברענען און פאַרניכטן.

ער האָט געקלונגען צו מר. געלער דורכן טעלעפאָן, אים דערציילט וועגן סטרייק.

— סטרייק, האַ? — פרעגט דורכן טעלעפאָן מר. געלער און זיינע הענט הויבן אָן ציטערן. מיס קענטאָר שטייט נאָענט בײַ זײַ זייט. זי וויל וויסן וואָס עס איז געשען.

מר. געלער פאַרשטעלט מיט איין האַנט דאָס רערל פון טעלעפאָן און זאָגט צו איר:

— די „שנאָרערס" האָבן דערקלערט אַ סטרייק.

מיס קענטאָרס פּנים גיט אַ ציטער. עס שטעלן זיך אוועק בײַ איר אויףביידע באַקן צוויי רויטע פלאַמעס.

— ווער רעדט דאָרטן אפן טעלעפאָן?

— מאַלטבי.

— זאָל ער באַלד אריבערקומען...

מר. געלער נעמט אראָפּ די האַנט פון רערל און שרייט אריין צו מאַלטבין: — סעי, מאַלטבי, קום גלייך אריבער.

מאַלטבי ענטפערט: — איך האָב מיט דער שול מער גאָר ניט וואָס צו טאָן!... איך פאָר נאָך היינט אוועק אַהיים.

— וואָס זאָגסטו? איך האָב פאַרהערט; וואָס זאָגסטו? — פרעגט איבער מר. געלער, כאָטש ער האָט זייער גוט געהערט, וואָס מאַלטבי האָט געזאָגט. — העלאָ!... העלאָ!... — אָבער אומזיסט האָט מר. געלער געשריען אין טעלעפאָן־רערל. עס איז ניט געקומען קיין ענטפער פון מאַלטבין.

מאַלטבי האָט גענומען מיט כעס וואַרפן וואָס עס איז אים געקומען אין די הענט אריין. ער האָט געהאַלטן אין איין איבערחזרן די באַוואוסטע

אמעריקאנישע קלַלה, וואָס האָט גאָר ניט געפּאַסט פאַר אַזאַ איידל־געוואַקסן קינד, ווי ער איז געווען. אָבער אַזוי ווי ער איז געווען איינער אַליין אין צימער, האָט ער זיך געפילט פריי און די דאָזיקע קלַלה איז ניט אַראָפּ פון זיינע ליפּן.

עס האָט שוין געהאַלטן בּאַ דעם, אַז ער זאָל זיך אָנהויבן צו פּאַקעווען, ווען צו אים אין צימער איז אַריין מיס קענטאָר. זי האָט געטראָגן אַ בלאָע מאַטילדע אַריבערגעוואָרפן אַף אירע אַקסל און די האָר זיינען אַף איר קאָפּ געשטאַנען ווי דער קאַם בּאַ אַן אויפגערעגטן האָן.

— וואָס טוט זיך דאָ? — איז מיס קענטאָר אַריין מיט אַ געוואַלד. די פּאָלדן פון איר בלאָער מאַטילדע האָבן זיך געוואָרפן אַהער און אַהין מיט דעם אימפּעט פון אירע טריט.

— דאָס איז מיין לעצטער טאָג דאָ אין שול — זאָגט מאָלטבי ייי־ הויבט ניט אויף זיינע אויגן.

— פאַר וואָס?

— דערפאַר, וואָס איך קאָן שוין מער ניט פאַרטראָגן אָט די... די... — ער האָט געוואָלט זאָגן „סאָנאָוועבּיטשעס”, אָבער דאָס וואָרט איז דערוואַריי געוואָרן בּאַ אים אין האַלדז.

— אַזוי!... דו ווילסט זיין אַ „קוויטער”...

— איך בין עס קיינמאָל ניט געווען — בּריט זיך אָפּ מאָלטבי.

— „מאַי דיר”, וואָס דען קאָן עס הייסן, אויב דו פאַרסט איצט אינ־ מיטן אַוועק?

— איך וועל ניט פאָרן, אויב איך קריג פולמאַכט צו בּאַהאַנדלען די סיטואַציע — הויבּט מאָלטבי אויף זיינע קליינע, העל־בּרוינע אויגעלעך צו מיס קענטאָר. אַף אַ מינוט האָבן מיס קענטאָרס גרויסע, שוואַרצע אויגן אים דורכגענומען דורך און דורך.

— אָלרייט, דירי, דו ווילסט פולמאַכט?... פאַרוואָס שווייגסטו?... מיר וועלן עס דיר געבן... אָבער וואַרף אַוועק דיין קינדערישקייט!

דער שול־גלאָק האָט געקלונגען. ביידע, אי מיס קענטאָר, אי מר. מאָלטבי, האָבן זיך אַזוי ווי דערשראָקן פונעם קלונג.

— וואָס איז דאָס?

— טשאָורס *) — ענטפערט מאָלטבי.

— ווער וועט טאָן די טשאָורס? — פרעגט מיס קענטאָר.

---

*) פאַרם־אַרבעט אַרום בהמות.

— ניט געזאָרגט! די סיטואַציע איז אין מיינע הענט! — זאָגט מאַלטבי. און באַלד, אין דער אָנוועזנהייט פון מיס קענטאָר, האָט מאַלטבי אַרויפגעשלעפּט אַף זיך אַ פּאָר אָוועראָלס.

— דו זעסט אויס אין זיי זייער גוט — גיט אים מיס קענטאָר אַ קאָמפּלימענט.

—קאָמפּלימענטן אין אַ זייט — זאָגט מאַלטבי און זיין פּנים פלאַמט בשעת מעשה.

— אָלרייט, איך גיי איצט זען וואָס עס טוט זיך אין קיך — זאָגט מיס קענטאָר — און איך בעט דיר אַ פּערזענלעכע טובה — נאָר ניט קיין געשלעג!

— מיר וועלן עס שוין איינשטילן — ענטפערט מאַלטבי — אָן געשלעגן.

דער גלאָקן־קלינגער האָט געוואוסט, אַז עס איז אַ סטרייק בײַ די סטודענטן, האָט ער געמיינט, אַז אויב ער וועט קלינגען אַ לאַנגע צייט וועט עס אפשר העלפן. איז ער געשטאַנען בײַם שטריק פון גלאָק און מיט אים געשאָקלט, און דער גלאָק האָט געקלונגען אָן אַן אויפהער.

די סטודענטן זיינען שוין געווען אין סאָשעל־רום. דער קאָמיטעט פון צוואַנציק האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט פון אָרגאַניזירן דעם סטרייק.

די סטודענטן וועלכע האָבן באַדינט די קי, פערד, עופות און חזירים, האָבן באַקומען אינסטרוקציעס צו גיין אין די שטאַלן און געבן טרינקען און עסן אַלע קי, פערד, עופות און חזירים. קיין אַנדערע אַרבעטן זאָלן די סטודענטן ניט טאָן. און אויב דער אויפזעער אָדער דער פאַקולטעט וועט עפּעס פרעגן בײַ איינעם פון די סטודענטן, זאָל קיינער פון די סטודענטן ניט ענטפערן און זיך ניט אַריינלאָזן אין קיין שום דיסקוסיע, מען זאָל רעפערירן צו דעם סטרייק־קאָמיטעט.

דער קאָמיטעט פון צוואַנציק האָט אויך צעשטעלט צו צוויי פּיקעטס בײַ דער שטאַל פון קי, בײַ דער שטאַל פון פערד, אין פּאָולטרי־דעפּאַרטמענט און בײַ דעם „פּיג־ווילעדזש" (חזיר־דערפל).

עס איז אויך באַקאַנט געוואָרן, אַז אַלע סטודענטן וועלן גיין עסן אין שטעטל אַריין — באַלד נאָך די „טשאָורס".

אייזיק איז געווען איינער פון קאָמיטעט. אָבער ער האָט באַדאַרפט געבן עסן און טרינקען די פערד אין שטאַל.

איז ער געגאַנגען מיט קאַפּאָשאַנען אין שטאַל אַריין. אַפן וועג איז פאָרגעקומען צווישן זיי אַזאַ געשפּרעך:

—צווישן אונדז זאָל עס בלייבן... — זאָגט קאַפּאָשאַן צו אייזיקן —

איך בין „אגענסט״ א סטרייק דאָ אפן פעלד.... מיט וועמען סטרייקן מיר, מיט פערד און מיט חזירים?

— חבר, איר זייט ניט גערעכט. מיר סטרייקן מיט די געלערס און זייערע משרתים.

— טאַקע זיי מיין איך... די געלערס און די מאַלטבים... — ענטפערט קאַפּאַשאַן. — וואָס דען האָט איר געמיינט? —

זיי זיינען ביידע אריין אין שטאַל.

באַלד הינטער זיי איז אָנגעקומען מר. קרעיג. ער האָט געטאָן א געשריי צו די צוויי סטודענטן: — וואָס ווילט איר דאָ?!

קאַפּאַשאַן האָט נאָר אויסגעדרייט צו אים דעם קאָפּ. אייזיק האָט געהערט:

— איך פרעג, וואָס ווילט איר דאָ? דער „סטייבל״ איז איצט אין מיינע הענט. איך בין דאָ איצט דער באָס.

— אזוי, א נייער באָס!... — חוזקט קאַפּאַשאַן. — אָלרייט, אייזיק, מיר האָבן שוין דאָ גאָר ניט וואָס צו טאָן. „לעטס גאָו!״

אייזיק און קאַפּאַשאַן זיינען ארויס פון שטאַל. דאָרט אינדרויסן זיינען געשטאַנען צוויי סטודענטן־פּיקעטס.

— קוקט זיך צו, ווי ער וועט קריגן א בריק פון „קידין״ — זאָגט קאַפּאַשאַן צו די פּיקעטס. און טאַקע אזוי גיך ווי דאָס איז געזאָגט געוואָרן, האָט זיך דערהערט א געשריי פון שטאַל: — האָ!... האָ!...

קאַפּאַשאַן האָט זיך אומגעקוקט.

ניט ווייט פון דעם פערד, וועלכער האָט געהייסן „קידי״, איז מיסטער קרעיג געשטאַנען מיט א בינטל היי אין זיינע הענט. „קידי״ איז געווען אזא מין פערד, וואָס האָט קיינעם ניט געוואָלט אריינלאָזן צו זיך אין שטעלכל אריין. עס איז געווען בא אים אזא קאַפּריז. ניט איין סטודענט איז פון „קידין״ געבריקעט געוואָרן.

קאַפּאַשאַן איז געווען דער איינציקער, וועלכער האָט געלעבט גוט מיט „קידין״.

שטייט מיסטער קרעיג מיטן בינטעלע היי און שרייט: האָ! האָ!״ און „קידי״ בריקעט מיט די הינטערשטע פיס.

— א סקעב וועט „קידי״ גיין ארייַנלאָזן!... — לאַכט קאַפּאַשאַן. — העי, ביג באָס, לאָמיך זען, גיי אריין צו „קידין״... — רייצט זיך קאַפּאַשאַן פון דער ווייטנס מיט מיסטער קרעיגן.

קרעיג, כאָטש ער איז געווען א פאַרביסענער שונא פון די סטודענטן,

איז ער אָבער געווען אַ גרויכער גאַרנישט און אַ פּחדן. ער איז געשטאַנען אַף אַ ווייטער שטרעקע מיטן בינטעלע היי אַזוי, אַז דאָס פערד „קידי" זאָל אים ניט קאָנען טאָן קיין שלעכטס.

— יאָ, ער וועט אַזוי שטיין ביז מאָרגן... — האָט קאַפּאָשאַן געטאָן אַ שפּיי און זיך געלאָזט גיין מיט אייזיקן צוריק אין סאָשעל־רום. צו די צוויי פּיקעטס האָט קאַפּאָשאַן געזאָגט: — אויב „קידי" ציט אים אויס, קומט באַלד און דערציילט אונדז די בשורה...

אין שטאַל באַ די קי איז דער סטודענט טאַנסקי געווען דער פאַרמאַן. ער האָט געהאַט אונטער זיך אַ בריגאַדע פון צוואַנציק סטודענטן. אין שטאַל זיינען געשטאַנען פערציק קי. דער שטאַל איז געווען צעטיילט אַף צוויי העלפטן. אין איין זייט צוואַנציק קי און אין דער צווייטער זייט צוואַנציק קי. די בהמות זיינען געשטאַנען מיט די פּנימער איינע אַקעגן ס'אַנדערע, איינגעשלאָסענע מיט זייערע קעפּ אין אַזוינע „סטענשלס", כדי זיי זאָלן באַנאַכט ניט קאָנען זיך טאָן שאַדן איינע די אַנדערע. די טשאָורס, וואָס די סטודענטן האָבן היינט געדאַרפט טאָן — געבן עסן און טרינקען אַלע קי — זיינען שוין איצט געטאָן געוואָרן דורך מר. מאַלטבי מיט דער הילף פון מר. פּעטערסאָן, איינער פון די ניט־זייער אָנגעזעענע לערער אין שול.

ווען טאַנסקי איז אַריין מיט זיין בריגאַדע און האָט געזען אַז מאַלטבי מיט פּעטערסאָנען טוען די אַרבעט, זיינען זיי צוריק אַרויס און אַוועק אין סאָשעל־רום.

גייענדיק אַפּן וועג האָט טאַנסקי באַגעגנט טשאַרלי דעם קוכער גיין מיט אַן עמער, אין וועלכן מען מעלקט. טשאַרלי האָט זיך געוואָלט מאַכן, ווי ער גייט גאָר אין אַן אַנדער ריכטונג און ניט אין קי־שטאַל. אָבער טאַנסקי האָט פאַרשטאַנען דעם טריק.

— טשאַרלי, וואוהין גייסטו? — פאַרלויפט אים טאַנסקי דעם וועג.

— איך גיי קלייבן שפּענער...

דערווייל האָט די גאַנצע בריגאַדע טאַנסקיס אַרומגעשטאַמפּעוועט טשאַרלין. דאָס איז געווען אַ שוועד מיט בלאָנדע האָר. וועלדיק זיין ענגליש רעדן, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז ער איז נאָך אַ גרינער דאָ אין לאַנד.

— נעווער־מאַינד שפּענער, עס איז אַ סטרייק, און אויב דו וועסט מעלקן, וועלן מיר דיך באַצייכענען אַלס אַ סקעב — זאָגט צו אים טאַנסקי. — און אויב דו ווייסט ניט וואָס אַ סקעב איז . . .

אָבער איידער טאַנסקי האָט געענדיקט האָבן די סטודענטן באַ טשאַרלין

ארויסגעריסן דעם צינענעם עמער און מיט זייערע הענט דעם עמער צעבויגן און אים געוואָרפן צו דער ערד און צעטראָטן מיט די פיס.

טשאַרלי האָט זיך דערשראָקן און איז אַנטלאָפן אין קיך אַריין.

אין דרויסן איז צוגעפאַלן דער אָוונט. אָבער עס איז איצט ניט געווען קיין צייט צו קוקן אויף אַ שיינעם אָוונט. דער קאָמיטעט האָט איצט אויס־געאַרבעט אַ פּלאַן ווי אַזוי צו היטן די דאָרמיטאָרי.

האָט דער קאָמיטעט באַלד אויסגעקליבן פערציק סטודענטן, וועלכע זאָלן שטיין אין די קאָרידאָרן פון דער דאָרמיטאָרי און זיך אַרומדרייען אין דרויסן און האַלטן אַן אויג אויף דער געביידע. די איבעריקע סטודענטן וועלן גיין אין שטעטל עסן. דערנאָך, אַז מען וועט צוריקקומען פון שטעטל, וועלן די פערציק וואַכלייט גיין עסן.

דערווייל האָט מען אין דער קיך פון שול געגרייט וועטשערע. פון גרויסן קוימען אויפן דאַך פון קיך איז געגאַנגען אַ דיקער זייל רויך. און פון דער קיך האָט זיך געטראָגן דער ריח פון געפּרעגלטע פעטס. דורך די פענצטער פון סאָשעל־רום האָט מען געקאָנט זען, ווי פּראָפעסאָר מאָלטבי מיט מר. פעטערסאָנען טראָגן יעדער צוויי עמערס מיט מילך.

— סקעבס! סקעבס! — איז געקומען אַ געשריי פון די אָפענע פענצטער פון סאָשעל־רום. מאָלטבי האָט זיך איינגעהויקערט אונטער דעם געשריי „סקעבס", ווי איינער וועלכער ווערט באַוואָרפן מיט שטיינער. ער איז אַריין אין דער „מילעכאַרניע", וואָס איז געשטאַנען אַ ווייס־געפאַרבטע איבערן וועג פון סאָשעל־רום.

דער שול־גלאָק האָט ווידער אָנגעהויבן צו קלינגען. דאָס מאָל גערופן די סטודענטן צום עסן. קלינגט דער גלאָק — קלינגט.

און די סטודענטן זיצן אין סאָשעל־רום, ווער אויסגעזעצט אויף בענקלעך און ווער עס שטייט אין אַ רעדל. עס איז אַ גרויסער זשום פון דעם, וואָס אַלע רעדן מיטאַמאָל.

דער סטודענט אווערבוך, וועלכער איז דער פּאָעט פון שול און קאָן, אַגב, אויך שיין זינגען, האָט באַלד אויסגעשטעלט אַ כאָר און טאַקע דאָ אויפן אָרט פאַרפאַסט אַ ליד מיט גראַמען, וועגן דעם סטרייק. ער באַרגט פאַר דעם ליד זיינעם דעם מאָטיוו פון „צען ברידער זיינען מיר געווען"...

פּונקט אינמיטנדערינען ווי אווערבוך שטייט אַזוי און האַקט אויס זיינע גראַמען, קומט צולויפן דער פּיקעט־קאָמיטעט, וועלכער איז געשטאַנען בא דעם פערד־שטאַל. די צוויי בחורים פאַלן אַריין מיט אַ שמחה: קרעיג ליגט שוין אָן אויסגעצויגענער. „קידי" האָט אים געגעבן אַ בריק!

דערהערט אַוועקבוך די דזשיקע בשורה און גיט באַלד מיט זיין טענאָר־שטימע אַ זינג־אויס: קרעיג איז געפאַלן, געבליבן, געבליבן זיינען נאָר דריי... האַ! זינגט־זשע, קינדערלעך מיר אַ לידל!...

דער גלאָק קלינגט לאַנג, הערט אויף. הויבט אָן נאָכאַמאָל קלינגען. אפשר וועלן די סטודענטן זיך דערבאַרימען און גיין עסן.

אָבער די סטודענטן זיינען איינגעעקשנט: קיינער וועט ניט עסן!

פּאַסינקי נעמט פון אַ ביכל לייענען דעם ראָל־קאָל. עס ווערט שטיל. יעדער סטודענט, בשעת זיין נאָמען ווערט דערמאָנט פון פּאַסינקין, גיט אַ געשריי: „איי!”

עס הויבן זיך אָן פאָרמירן די רייען. צו צוויי אין אַ ריי. אָט אַזוי וועט מען גיין עסן אין שטעטל אריין.

עס געפינען זיך אַ סך צווישן די סטודענטן, וועלכע האָבן בא זיך קיין געלט ניט.

— אָלרייט, מיר וועלן פאָרמירן אַן אַלגעמיינע קאַסע — שרייט אויס פּאַסינקי.

עס הויבט אָן פאַלן געלט פון אַלע זייטן. די סטודענטן ליידיקן אויס זייערע קעשענעס. פּאַסינקי, דער פּרעזידענט, שטייט מיט אַ פולער האַנט מיט געלט.

די רייען רירן זיך פון אָרט. דער דרויסן איז שיין. אַ בלויע נאַכט מיט אַ וואונדערלעך־שיינעם הימל און מיט שטערן. עס שמעקט מיט סאַסנע־ביימער און עס איז שטיל און גוט אַזוי צו גיין צו צוויי אין אַ ריי. עס קומט אויס די סטודענטן דורכצוגיין פאַרביי דעם עס־צימער פון שול. ער איז באַלויכטן דאָרט אין אַלע פענצטער און די טיר איז ברייט צעעפנט. די סטודענטן גייען פאַרביי. ווען מען וואָלט זיי ניט אָנגעזאָגט פון פריער צו זיין דיסציפּלינירט, וואָלטן זיי איצט מסתם רעאגירט אַפן חשבון פון עס־צימער.

די טריט סקריפּען איבער די שטיינדלעך פון וועג. פון יענער זייט איז דער קאַטעדזש, וואו עס וואוינט מר. געלער. דאָרט איז איצט פינצטער. די סטודענטן גייען אויסגעמושטירטע, ווי אַ פּאָלק סאָלדאַטן. דער וועג איז אַ ברייטער און פירט פון דאַנען גלייך אין שטעטל אריין. און אָט זעט זיך שוין דאָס שטעטל וואודביין.

די הויפּט־גאַס איז באַלויכטן פון ביידע זייטן מיט עלעקטרישע לאָמפּן. עס שטייען צוויי שערענגעס מיט מיפּל־ביימער פון ביידע זייטן גאַס. די שטיבלעך זיינען הילצערנע. בא יעדן שטיבל אַ גאָרטנדל און אַ גאַניק.

עס ווייזט זיך ארויס, אז אין וואודביין האָט מען שוין געוואוסט פון דעם סטרייק און די באַלעבאַטים פון שטעטל האָבן זיך געגרייט אױף געסט.

טירן האָבן זיך געעפנט און באַלעבאָסטעס זיינען ארויסגעלאָפן אין גאס אריין און צוגעלאָפן גלייך צו די רייען און גענומען, „אזוי ווי עס גייט", אַ פּאָר פון די סטודענטן אױף קעסט.

אייזיק איז געגאַנגען אין דער ריי אינאיינעם מיט זיין חבר יפה. עס איז ארויס אַ ברייט־צעוואַקסענע אידענע און זיי ביידע איינגעלאַדן אױף קעסט. זיי זיינען געגאַנגען.

דאָס הויז איז געווען פיין ארומגעפּוצט מיט אַ גאָרטן און אינעווייניק איז געווען ליכטיק און ריין. די אידענע איז געווען אין די פערציקער, כאָטש דורך איר צעגאָסנקייט האָט מען זי געקאָנט רעכענען פאַר אַ סך עלטער. זי האָט די צוויי בחורים אריינגעפירט אין עס־צימער, וואו עס איז געשטאַנען אַ טיש מיט אַ סך בענקלעך ארום אים. עס האָט זיך געהערט, אז אין אַן אנדער צימער שפּילט מען אױף אַ פּיאַנאָ. און פון צייט צו צייט — אַ מיידלשער געזאַנג.

— מע דאַרף גיין זאָגן מיין טאָכטער... — האָט די אידענע געזאָגט און איז אוועק מיט צעשפּרייטע פּיס. באַם טיש איז געזעסן אַ מאַן מיט אַ באַשוירן שוואַרץ־גראָ בערדל און מיט גרויסע ווינקלען אױף זיין שטערן און מיט די האָר פון זיין קאָפּ אָפּגעשוירן זייער נידעריק.

— שלום־עליכם! — האָט דער מאַן געגריסט אייזיקס און יפהס הענט.

— זיצט, יונגעלייט. סטודענטן, האַ? אַ סטרייק?... — האָט דער איד געשמייכלט.

אייזיק און זיין חבר יפה האָבן זיך אוועקגעזעצט באַם טיש. זיי זיינען ביידע געווען זייער שעמעוודיק און זיינען געזעסן ווי אױף שפּילקעס.

— פון וואַנען, יונגעלייט?

— פון ניו־יאָרק — ענטפערט יפה.

— איך ווייס, אז פון ניו־יאָרק... איך מיין: פון וואַנען — איר פאַרשטייט?...

— אָ, פון בעסאַראַביע.

— לאַנדסלייט! — טוט דער איד אַ פּליעסקע מיט ביידע הענט פאַר פרייד.

— איר אויך פון בעסאַראַביע? — פרעגט יפה. אייזיק האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט שווייגעניש. ערשט איצט האָט ער דערפילט די אָנגעשטרענגטקייט פון דער סיטואַציע און עס האָט ניט געהאַלטן ווייט, אז

ער זאָל צוזאַמענברעכן. עס איז אים אָנגעקומען „שטימונג". ער האָט זיך איצט פאַרטראַכט.

— יאָ, פון בעסאַראַביע — ענטפערט דער איד יפהן. — איך בין איינער פון די באַרימטע בעסאַראַביער אידן... אפשר האָט איר געהערט. אונדז האָט דער באַראָן הירש אַרויסגענומען פון בעסאַראַביע און דאָ אַהער קיין ניו־דזשוירזי געבראַכט אַף אייגענער ערד...

— אַזוי! — זאָגט יפה. — וואָס־זשע טוט איר דאָ אין שטעטל?

—ס'אַ לאַנגע מעשה צו דערציילן.

— מסתם ניט געטויגט צו ערד־אַרבעט — פרעגט יפה.

— יאָ געטויגט, אָבער די ערד האָט ניט געטויגט.

— פאַר וואָס?

— מען האָט אונדז באַזעצט אַף זומפּן.

— און איר האָט געשוויגן? — פרעגט יפה.

— וועלדער און זומפּן... גיי שריי חי־וקים!...

— און וואָס־זשע האָט איר געטאָן? — פרעגט יפה און קוקט זיך אַרום אַף דער ליכטיקייט און ריינקייט פון צימער.

— איבערגעלאָזט.. עס איז אַזוי די מעשה. באַלד ווי מיר, בעסאַראַביער אידן, האָבן זיך דאָ באַזעצט אַף די זומפּן, האָט זיך דאָ, וואו עס שטייט איצט אונדזער שטעטל, געעפנט אַ פאַבריק פון דווירבי־העטס. זיינען מיר צוביסלעך אַוועק פון די זומפּן און געוואָרן אַרבעטאָרער אין דער פאַבריק. איך אַרבעט שוין אין דער פאַבריק באַלד פערצן־פופצן יאָר. און איך האָב מיר אַליין אויסגעבויט אַט־די הייזקע. מיר האָבן שוין היינט אַ פיין שטעטל. מיין טאָכטער איז אַ לערערן דאָ אין סקול באַ אונדז. מיינט איר דאָך, אַז מיר איז גוט, האַ?... זאָג איך אייך, אַז איך האָרעווע אין דער פאַבריק זייער שווער. עס איז שוין באַלד קיין כח נישטאָ. דער באַלעבאָס פון דער פאַבריק ווערט וואָס אַ יאָר אַלץ רייכער. וואוינט ערגעץ אַליין אין פילאַ־דעלפיע, אין פּאַלאַצן. און וואָס האָב איך? — אַן אָרעם קליין שטיבעלע, וואָס איך האָב מיט מיינע הענט אַליין געבויט און בין נאָך שולדיק דעם ערשטן מאָרטגעדזש.

אַט אַזוי ווי דער איד דערציילט יפהן זיין מעשה, קומט דערווייל אַריין די מאַמע מיט דעם מיידל.

— יונגעלייט, דאָס איז מיין טאָכטער — זאָגט די מוטער. יפה האָט זיך אויפגעהויבן פון אָרט און געטאָן אַ שטויס אייזיקן אין אַקסל אַריין און אייזיק האָט זיך אויך אַזוי ווי אויפגעכאַפּט פון דרעמל.

אייזיק האָט דערזען דאָס מיידל און איז פֿאַרכאַפּט געוואָרן באַלד באַם ערשטן בליק אַף איר. אויך אַזוי איז יפה געבליבן אַ פֿאַרציטערטער פֿון דעם שיינעם קינד. זי איז געווען ניט קיין זייער הויכע און ניט קיין זייער נידעריקע. דאָס פּנים אויסגערונדעט און די הויט פֿון פּנים ווי אויסגעוואַשן מיט מילך. צוויי אויגן באַ איר גרויסע און דער קאָליר פֿון בלויע הימלען. אירע האָר אַזוי ווי קוקורוזע ווען זי ווערט צייטיק. איר שיינער קאָפּ איז געזעסן אַזוי ווי אויסגעטאָקט אַף אַן אויסגערונדעטן האַלדז. דער האַלדז אַ דורכזיכטיקער, ווייסער מאַרמאָר. און הענט האָט זי געהאַט אַזוינע ווייסע און מיט אַזוינע שיינע לאַנגע פֿינגער. זי איז געווען אָנגעטאָן אין אַ פּשוט קליידל מיט רויטע און ווייסע פּינטעלעך. אָבער עס האָט אַף איר געזונגען. די קורצע אַרבל האָבן זיך קוים צוגערירט צו אירע הענט און דער אויסגעשניטענער האַלדז איז געווען אַרומגעפֿאַלדעוועט מיט קאַווע־קאָלירטע קרוזשעווקעס.

— אונדזער טאָכטער הייסט לילי — האָט דער פֿאָטער געזאָגט. אייזיק און יפה האָבן צו איר אויסגעשטרעקט זייערע הענט, איינער נאָכן אַנדערן. זיי האָבן ביידע געשמייכלט און ניט געוואוסט וואָס זיי טוען אָדער וואָס זיי דאַרפֿן טאָן. זיי זיינען אַזוי געשטאַנען און שיר ניט פֿאַרגליווערט געוואָרן מיט זייער שמייכלען. די מוטער האָט געזאָגט: דאָדי, די יונגעלייט מוזן זיין הונגעריק.

— מיר וועלן גיין עסן — האָט דער פֿאָטער געזאָגט.

לילי האָט געטאָן אַ לויף אַוועק, אונטערזינגענדיק, נאָך איר מוטער אין קיך אַריין. איצט האָבן זיך ביידע חברים אין זייערע סאָלדאַטסקע אוניפֿאָרמס דערמאָנט, אַז זיי זיצן ניט. זיי האָבן פֿאַרשעמטע זיך ביידע אַוועקגעזעצט.

דאָדי איז אַרויס און באַלד צוריקגעקומען מיט אַ פֿלאַש רויטן וויין.

— אייגענער וויין, קינדער; אַפֿילו ניט קיין בעסאַראַביער וויין, אָבער עס איז אַ גוט גלעזל וויין — האָט דאָדי געזאָגט. — אפֿשר ווילט איר זיך וואַשן די הענט?

ביידע חברים זיינען געגאַנגען זיך וואַשן די הענט. אַפֿן וועג דורכן קאָרידאָר האָבן זיי אָנגעטראָפֿן לילין מיט אַ טעלער אָנגעשניטן ברויט. זי האָט אים געטראָגן אין ביידע הענט. ביידע חברים האָבן אָפּגעטראָטן דעם וועג לילין, שטעלנדיק זיך אַף ביידע זייטן. לילי איז דורכגעגאַנגען דורך זיי ביידע, זייער נאָענט. עס האָט פֿון איר געשמעקט מיטן ריח פֿון פֿעלדער און פֿון סאָסנעס און פֿון ברויט. זי האָט צו זיי געשמייכלט אַ באַ־

רוישטע, און עס האָט זיך אויסגעוויזן, אַז באַלד לאָזט זי אַראָפּ דעם טעלער מיטן ברויט.

דערנאָך האָבן זיי זיך געוואַשן די הענט און די מוטער האָט גערופן לילין און איר געהייסן געבן די געסט ריינע האַנטיכער. לילי האָט בשעת־מעשה מיט זיי אַ שטיף געטאָן דורך דעם, וואָס זי האָט יעדן איינעם פון זיי אויפגעהאַנגען דאָס האַנטיכל אויף זיין אַקסל.

זיס איז געווען די וועטשערע. דאַכט זיך אין אַמעריקע, אָבער עס האָט דאָך געשמעקט מיט בעסאַראַביע. עס איז געווען געהאַקטע לעבער מיט ציבעלעס, אַ יויך מיט רעטשענער קאַשע און רינדערן פלייש און צימעס־קאָמפּאָט. דער וויין, אַ זויערער און אַ שטאַרקער, האָט זיך געלאָזט טרינקען. אָבער ער איז גיך געלאָפן אין אַלע גלידער און געוואַרעמט. אויבנאָן איז געזעסן דאָדי און אַקעגן זיין ווייב. אייזיק מיט יפהן באַ איין זייט טיש און אויף דער אַנדערער זייט לילי. עס איז געווען געשמאַק דאָס ברויט, וואָס זי האָט מסתם געשניטן, געהאַלטן אין אירע הענט און אפשר צוגעדריקט צו איר ברוסט.

— אָט אַזוי גייט די וועלט — האָט דאָדי אָנגעהויבן נאָך דעם ווי ער האָט אויסגעטרונקען אַ פּאָר גלעזלעך וויין. — ווער עס אַנטלויפט פון דער ערד צוריק אין פאַבריק אַריין און ווער עס אַנטלויפט פון דער פאַבריק צו דער ערד... מסתם זיינט איר דאָך געווען אַרבעטער אין ניו־יאָרק?

— יאָ, אַרבעטער — ענטפערט אייזיק, פילנדיק אַ ביסל אויפגעמונטערט און אונטער דעם איינפלוס פונעם וויין. יפה האָט געזאָגט, וויזנדיק אויף אייזיקן:

— אָט דער בחור, ווי איר קוקט אים אָן, איז אַ שרייבער.

— אַ שרייבער? — האָט לילי געוויזן איר ווייסינקע ציינדלעך.

— יאָ, טאָכטער, איך האָב באַלד דערקענט, אַז ער איז עפּעס פון די דאָזיקע — זאָגט דאָדי מיט אַ שמייכל. — איצטער וועל איך פרעגן אַ נאַרישע שאלה: ווען אַ מענטש האָט אַזאַ גאָלדענע מלאכה אין זיינע הענט, צו וואָס פאַר אַ גוט־יאָר קריכט ער צווישן פערד?

לילי האָט געטאָן אַ באַדייטפולן בליק צו איר פאָטער. דאָדי האָט אויפגעהויבן איין האַנט איבערן קאָפּ און געזאָגט: — אַנטשולדיקט, איך נעם אָפּ דעם „זאָג“... איז וואָס־זשע, גייט איר לערנען בלק מיטן באַראָן הירש? איי, ווען מיר האָבן שׂכל באַ אונדז אין פאַבריק עפּעס טאָן אַזוי אַמאָל אַ סטרייק!...

— דאָדי!... — האָט די מאַמע אַ געשריי געטאָן אויף איר מאַן.

— וואָסי, אונדזער נשמה איז פון קליאַטשעְ? וויפיל איז דער שיר, אַז מיר זאָלן זיך לאָזן טרעטן מיט די פיס?

לילי האָט געשמייכלט און אייזיק מיט יפהן האָבן איר געענטפערט מיט זייער שמייכל.

— ליליטשקע, וועסט אַריינפירן די געסט אין פראָנט־צימער — זאָגט די מאַמע. לילי האָט זיך אויפגעהויבן און אייזיק מיט יפהן האָבן איר נאָכגעטאָן. זי האָט זיי אַריינגעפירט אין אַ גרויס צימער, וואו עס איז געשטאַנען אַ דיוואַן און אַ פּיאַנאָ.

אָבער איידער די צוויי חברים האָבן נאָך באַוויזן צו באַטראַכטן דעם צימער האָט זיך שוין דערהערט אַ רעש פון גאַס. פּאַסינקעס קול האָט זיך געהערט אויסרופן די נעמען פון סטודענטן.

אייזיק און יפה זיינען געקומען צו זיך און אויפגעוואַכט פון דעם צויבער און זיך דערמאָנט, אַז מען באַדאַרף שוין גיין צוריק צו דער שול.

זיי האָבן זיך געזעגנט מיט לילין און יעדער באַזונדער געהאַלטן איר האַנט אַ ביסל מער ווי געוויינלעך.

— איר קומט מאָרגן אָוונט ווידער? — פרעגט לילי.

— אויב מיר וועלן ביז מאָרגן ניט געווינען דעם סטרייק — זאָגט יפה.

— בעסער געווינט אים ניט — טאָנצט אונטער לילי.

— מיר וועלן קומען סיי־ווי — זאָגט אייזיק.

זיי זיינען אַריין אינעווייניק אין שטוב זיך געזעגענען מיט טאַטע־מאַמע.

פון דער גאַס איז דערווייל געקומען אַ געפּיפּעריי און אַ טומל.

די מאַמע האָט אָפּגעווישט די הענט אין פאַרטעך און זיך געזעגנט מיט די צוויי בחורים, געבנדיק זיי אַ שטיקל פון איר האַנט. דער פאָטער ווידער האָט געגעבן זיין פולע מאָזאָליעדיקע האַנט און וואַרעם און ברידערלעך געדריקט זייערע הענט.

— מאָרגן זעען מיר אייך ווידער — האָט געזאָגט דאָדי. — סיידן איר געווינט דעם סטרייק.

— נו, זאָלן די קינדער קומען פרייטיק־צו־נאַכט — זאָגט די מוטער מיט אַ וויינענדיק קול. — ליליטשקע, גיי און באַגלייט זיי ביז צו דער גאַס.

לילי האָט געכאַפּט אָף זיך אַ שאַל און איז זיי נאָכגעגאַנגען באַגלייטן. האָבן די צוויי חברים זי דערפאַר שוין גענומען אונטערן אָרעם און אַלע דריי האָב אַזוי אַראָפּגעטאַנצט די פאָר טרעפּלעך אין גאַס אַריין.

אינמיטן גאַס זיינען שוין געשטאַנען די סטודענטן אין אַ לאַנגער ריי. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז עס זיינען אַרויסגעקומען אַלע מיידלעך פון

שטעטל באַגלייטן די קעסט־קינדער. און ווי עס האָט אויסגעוויזן, זיינען דאָ אין שטעטל געווען אַ סך מיידלעך...

פּאַסינסקי, דער פּרעזידענט, האָט געטאָן אַ קאָמאַנדעווע, אַז מען זאָל זיך רירן פון אָרט. האָבן זיך אייזיק מיט יפהן נאָכאַמאָל געזעגנט מיט לילין, דריקנדיק איר האַנט וואָס שטאַרקער. און לילי האָט אפילו צוגעטראָגן זייערע הענט צו איר ברוסט, אַלס אַ צייכן פון נאָענטקייט.

די רייען האָבן זיך גערירט אין וועג. אימיצער האָט אָנגעהויבן צו זינגען: „וויכרי וראַזשדעבניע"... אַלע האָבן אונטערגעכאַפּט דאָס ליד, זינגענדיק צום טאַקט. און אויסגעלאָזט מיט די העכסטע טענער, שיר זיך ניט צעררייסנדיק די העלדזער.

די סטודענטן זיינען געקומען צוריק אין שול. נאָענט פאַר דער שול האָבן זיי אויפגעהערט זינגען. שוין באַם טויער פון שול איז זיי אַקעגנגעקומען דער וועכטער מיט אַ לאַמטערן אין האַנט.

דאָס איז געווען אַ איד אַ „ניקאָלאַיעווער סאָלדאַט". ער איז געווען אַלט, אָבער שטאַרק ווי אַ ריז. ער האָט ליב געהאַט אַריינצומישן רוסישע ווערטער אין זיינע רייד.

— רעביאַטאַ!... — האָט ער געזאָגט, אויפהויבנדיק זיין לאַמטערן אין דער הויך. — וואָס איז דאָס?

— אַ סטרייק...

— שדים ווייסן דאָס — האָט דער וועכטער געענטפערט. — איך האָב אָרדערס אייך ניט אַריינצולאָזן אין סקול.

— ער האָט אָרדערס!.. — האָבן די סטודענטן געטאָן זיך אַ ריס דורך און איבערגעלאָזט דעם וועכטער מיט זיין לאַמטערן. דער וועכטער האָט אָנגעהויבן צו פייפן מיט זיין נאַכט־פייפל.

אָבער די סטודענטן זיינען שוין געווען אין דער דאָרמיטאָרי. עס האָט זיך אויך דערהערט אַ שאָס פון אַ ביקס. דאָס האָט מיסטער געלער דערהערט דעם פייף פון וועכטער, געכאַפּט זיין ביקס און אַרויס באַ זיך אָפּן גאַניק און אויסגעשאָסן.

דער וועכטער איז צוגעגאַנגען צום קאַטעדזש.

— וואָס האָסטו געפייפט?! — פרעגט אים געלער שטרענג און זיין גאַנצער קערפּער ציטערט פון אויפרעגונג.

— איך האָב זיי ניט געוואָלט אַריינלאָזן. זיי זיינען געקומען פון וואודביין. אָבער זיי האָבן מיך ניט געהערט.

— אַ שיינער וועכטער ביזטו... מען קאָן זיך אַף דיר פאַרלאָזן...

— וואָס־זשע מיסטער געלער, איך קאָן זיך ניט שטעלן אַקעגן אַזוי פּיל!...

— דו ביזט אַפּגעזאָגט!... איך באַדאַרף אַ וועכטער!... ניט קיין...!

— מיסטער געלער!...

— „יו אַר פייערד!" — שרייט געלער צום וועכטער.

— אָלרייט, פאַני געלער, מסתם ווייסט איר וואָס איר טוט — האָט דער וועכטער אַראָפּגעלאָזט דעם לאַמטערן און זיך געלאָזט גיין, מיטן וועג צו די שול־געביידעס.

אין דער דאָרמיטאָרי האָבן די סטודענטן געפונען די טירן אָפן. איצט האָט מען געשיקט די סטודענטן, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער וואַך, אַז זיי זאָלן גיין אין שטעטל אַריין עסן.

די פּיקעטס האָבן אָפּגעגעבן אַ רעפּאָרט, אַז קיינער פון דעם פאַקולטעט האָט זיך די גאַנצע צייט ניט געוויזן אויפן אויג. אַלץ איז צוגעגאַנגען רואיק אין דער צייט וואָס די סטודענטן זיינען געווען אין שטעטל. און אַז מר. קרעיג ליגט שוין אין דער היים מיט אַ צעבראָכענער ריפּ. „קידי" האָט אים דערלאַנגט אַ ריכטיקן בריק מיט די הינטערשטע פיס. און אַז מר. געלער האָט טעלעגראַפירט קיין פילאַדעלפיע צו דעם באָרד הירש קאָמיטעט.

די לעצטע ידיעה האָט געבראַכט דער וועשערנס מיידל. זי האָט גראָד באַ מר. געלער אין קאַטעדזש געראַמט די צימער און אונטערגעהערט, ווי ער האָט דורכן טעלעפאָן דיקטירט די טעלעגראַמע. דאָס מיידל האָט באַלד איבערגעגעבן די נייעס דורך קאַפּאָשאַנען, און קאַפּאָשאַן האָט עס דערציילט די סטודענטן.

— וועמען אַרט עס! זאָלן זיי קומען — האָט פּאַסינקי געזאָגט. — מיר האָבן באַ קיינעם גאָרניט צוגעגנבעט. אונדזער קאַמף איז אַ גערעכטער.

אייזיק האָט אינאיינעם מיט דעם קאָמיטעט געהאַט אַ מיטינג אין איינעם פון די שלאָף־צימערן אין דאָרמיטאָרי. באַם מיטינג איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ פּלאַן פאַר מאָרגן.

דערנאָך איז אייזיק אַריין אין זיין צימער. ער האָט זיך געזעצט שרייבן אַ בריוו צו זיין מוטער. געשריבן האָט ער איר, אַז ער איז געזונט און האָט נאָך אין זיין לעבן אַזוי מונטער ניט געפילט. (זאָל ער איר דערציילן פאַרוואָס?). די גאַנצע צייט פון זיין שרייבן האָט ער געפילט לילין לעבן זיך. ער האָט באַשריבן פאַר דער מאַמען די גאַנצע שול מיט די קי, מיט די פערד און מיט די געביידעס. עס האָט זיך באַ אים געעפנט אַ קוואַל.

ער האָט שוין געהאַלטן באַ דעם אַכטן בייגן. האָט ער געזאָגט צו זיך אַליין: שוין גענוג!

דערנאָך זיינען געזעסן די פיר בחורים פון צימער און געשמועסט.

— ווי מיינט איר, מען וועט אונדז אַלעמען אַוועקשיקן? — פרעגט בערמאַן, אַ פּראָסטער בחור, וואָס ווייסט ניט פון קיין חכמות—וואָס ער טראַכט, דאָס רעדט ער.

— גייט אַוועק! מיר וועלן געווינען!... — שרייט חפץ.

— מיר האָבן גאָר ניט וואָס צו פאַרלירן — מישט זיך אריין אייזיק — און אַלץ צו געווינען.

אינמיטן דערינען האָט זיך אויסגעלאָשן די עלעקטריק. דאָס האָט שוין געמוזט זיין אַ צו־להכעיס צוליב דעם סטרייק, וואָס מען האָט, דורך אַן אַלגעמיינעם סוויטש, אויסגעדרייט די עלעקטריק אין דער גאַנצער שול.

אָבער געשלאָפן איז מען יענע נאַכט זייער ווינציק. חברה האָט געוואַ־כט מיט אומגעדולד אויף דעם מאָרגנדיקן טאָג.

זעקסטער קאפיטל

מיסטער געלער האָט דערהאַלטן אַ טעלעגראַמע פון דעם קאָמיטעט, וואָס האָט צו זאָגן איבער דעם באַראָן הירש פאָנד, אַז ער זאָל אַליין „סעטלען" מיט די סטודענטן. און וואָס גיכער וועט זיין בעסער — כדי עס זאָל ניט אַריין אין דער פּרעסע.

די דאָזיקע טעלעגראַמע האָט געלער דערהאַלטן שפּעט באַנאַכט. ער האָט אָנגעקלאַפּט אין דער טיר פון מיס קענטאַרס צימער. מיס קענטאָר האָט, ליגנדיק אין איר בעט, אים געהייסן אַריינקומען.

— אַ טעלעגראַמע!... וואָס שרייבן זיי?

געלער לייענט די טעלעגראַמע מיט ציטערדיקע הענט. דער שלאָפראָק איז באַ אים ניט פאַרקנעפּלט, זיינע האָר צעפּאַטלט און אַרום די אויגן בלאָע רינגען. מיס קענטאָר האַלט אירע נאַקעטע הענט איבער דער קאָלדרע. איבער איר קאָפּ ברענט אַן עלעקטריש לעמפּל איינגעוויקלט אין אַ ראָזעווען אַבאַזשור. איר פּנים איז בלייך, אַזוי ווי מיט קאַלך אויסגעווייסט.

— „קאָנפאַונד איט"! — זאָגט מיס קענטאָר, נאָכדעם ווי מיסטער געלער ענדיקט לייענען די טעלעגראַמע. — איצט וועט מען זיי נאָכגעבן אין איין זאַך, וועלן זיי באַלד וועלן זיין די באַלעבאַטים פון דער סקול.

זי האָט זיך אויפגעזעצט און מיטביידע הענט גענומען רייבן אירע האָר. אין צימער איז געווען שטיל און עס האָט זיך געהערט דאָס גערויש פון דעם, וואָס מיס קענטאָר האָט געריבן אירע האָר מיט די הענט.

— עס בלייבט ניט קיין אַנדער זאַך צו טאָן — זאָגט געלער און זעצט זיך אַפן ברעג פון בעט.

— זיך אונטערגעבן?

געלער קוקט זי אָן. זיינע אויגן ציטערן. מיס קענטאָר גיט אַ שמייכל.

— טייערער, דו ביזט עלטער געוואָרן איבערנאַכט.

— וועגן דעם זאָלסטו זיך ניט זאָרגן.

— אָבער, ווי אַזוי וועלן מיר עס דורכפירן? גלאַט אַזוי נאָכגעבן, טאָר מען ניט. די „שנאָרער" וועלן אַף אונדז טרעטן מיט זייערע שמוציקע שטיוול.

— איך האָב געמיינט, אַז דער קאָמיטעט וועט מיר געבן פולמאַכט, אָדער וועט אַליין אַרויסקומען אַהער — פּיעסטעט זיך געלער און לייגט אָן זיין

קאָפּ אױף מים קענטאָרס נאַקעטן אָרעם. — אָבער איצט, ווי עס שטייט די לאַגע, מוז דער סטרייק געסעטלט ווערן באַלד אינדערפרי, צום ברעקפעסט.

— אַזעלכע שנאָרער! מען גרייט פאַר זיי אָן אַזאַ טייערן סאַפּער און זיי גייען אַוועק אין וואודביין! — קריצט מים קענטאָר מיט די ציין. — מען דאַרף זען, אַז די קאָמיטע זאָל באַשטראָפן די וואודביינער איינוואוינער פאַר געבן די סטרייקער עסן.

— דאָס ווילן מיר זען... מען טאָר עס ניט פאַרשווייגן! — באַהאַלט געלער זיין פּנים אין איר בריענדיקן לייב. — וואודביין טאָר אַזוי ניט האַנדלען... עס איז פאַרראַט!

— אָלרייט, טייערער! — נעמט מים קענטאָר אַרום געלערן אַרום האַלדז מיט איר נאַקעטן אָרעם און דישעט אים צו צו זיך. — שלאָף שוין דאָ, בײַ מיר, איבער די נאַכט. און מאָרגן גאַנץ פרי וועסטו זיי שיקן רופן און מיט זיי סעטלען. אָבער זאָלסט צו זיי רעדן האַרטע רייד.

מיסטער געלער האָט פאַרהויבן זיינע פּיס און אַראָפּגעטרייסלט די שטעק־שיך אָפן דיל.

— איך וועל זיי רופן באַלד אינדערפרי אַהער, צו אונדז אין קאָטעדזש, און זיי פריער גוט אויסזידלען — זאָגט מיסטער געלער, אויסציענדיק זיינע פּיס הינטער דער קאָלדרע — און דערנאָך וועל איך זיי זאָגן אַזוי: איר זעט, איך בין מיט אייך ווי אַ פאָטער מיט זיינע קינדער. פריער האָב איך אייך באַשטראָפט און איצט בעט איך אייך אַליין איבער.

— טאַקע, וואָס באַדאַרפן מיר זיך זאָרגן צו מאַכן זיי פאַר מענטשן? — שעפּטשעט מים קענטאָר מיט היימן אָטעם אױף געלערס פּנים. — עס וועט סיי־ווי פון די שנאָרער גאָר ניט אַרויסקומען.

מיסטער געלער האָט זיך צעלאַכט.

—איך וועל זיי שוין באַזאָרגן מיט אַזוינע שטעלעס, נאָכן גראַדויאירן, אַז עס וועט זיי פינצטער ווערן אין די אויגן.

— קאָנסט יעדן איינעם פון זיי ערגעץ פאַרשיקן אין אַ ווייט אָרט, אַזוי אַז ער זאָל קיינמאָל ניט קאָנען צוריק קומען צו זיינע פריינט — זאָגט מים קענטאָר.

— פאַרלאָז זיך אױף מיר. מיר וועלן זיך שוין אָן זיי נוקם זיין, אין די אַלע „קיקערס”, אַזוי, אַז זיי וועלן שוין געדענקען און פאַרזאָגן אַ צענטן צו סטרייקן.

מיסטער געלער האָט זיך צוגעטוליעט צו איר היימן קערפּער. און מים קענטאָר האָט אים מיט אירע נאַקעטע הענט צוגעצויגן צו זיך.

און ארום זעקס אזייגער אינדערפרי זיינען זיי ביידע אויפגעשטאנען. מיס קענטאר איז אוועק אין דער קיך און מיסטער געלער האט אפגערופן דורכן טעלעפאן מאלטבין און אים איבערגעגעבן דעם באשלוס און דעם אינהאלט פון דער טעלעגראמע.

— ברענג אהער באלד דעם קאמיטעט פון די סטודענטן.

— איך מוז גיין מעלקן די קי — ענטפערט מאלטבי.

— לאז איבער דאס מעלקן אף נאך ברעקפעסט.

— איר האט זיך דערשראקן ?...

— דאס איז אן ארדער פון פילאדעלפיע...

— אלרייט.

מאלטבי איז ארויס אין קארידאר און געפרעגט בא די סטודענטן וואו זייער קאמיטע איז. מען האט אים אנגעוויזן און ער האט זיך באגעגנט מיט פאסינקין, טאנסקין, אייזיקן און יפהן. אין צען מינוט ארום זיינען שוין די פיר חברים געשטאנען פאר געלערן.

— וועל — האט געלער צו זיי געזאגט — איר זייט ניט ווערט, אז דער באראן הירש פאנד זאל אף אייך אויסגעבן איין סענט. איר זייט טראבל־מאכער און עס איז בא אייך נישטא קיין איין פאטריאטישער פונק. איר זייט ניט לאיאל צו אונדזער אינסטיטוציע, און מיט אייער סטרייק האט איר באפלעקט דעם גרויסן, שיינעם נאמען פון אונדזער סקול. אבער, איך וועל מיט אייך האנדלען אזוי ווי א פאטער מיט זיינע פארדארבענע קינדער. איך וועל אייך געבן א געלעגנהייט... אויב איר וועט באלד צוריקרופן דעם סטרייק.

מיסטער געלער האט אנגעבלאזן זיינע רויטע באקן און ארויסגעלאזט דעם אטעם דורך זיינע צעשפרייטע נאזלעכער. ער האט אנגעשטעלט צוויי בייזע אויגן אף די פיר בחורים, וועלכע זיינען געשטאנען אין א האלב־רונדער ליניע פאר אים.

— מיר וועלן צוריקרופן דעם סטרייק — האט פאסינקי געזאגט — אויב איר וועט צוריקרופן מיליטערישע איבונגען. מיר זיינען לאיאל צו אונדזער סקול ———

אבער געלער האט אים ניט געלאזט ענדיקן.

— לאיאל ? !... און ווער איז געגאנגען אין וואודביין עסן ?...

— וואס דען האט איר געוואלט, אז מיר זאלן זיך אויסהונגערן ?

— גענוג ! גייט, זאגט די סטודענטן, אז דער סטרייק איז געענדיקט — האט געלער א מאך געטאן מיט זיין האנט.

— און די מיליטערישע איבונגען? — מישט זיך אריין איזיק.

— איך רוף צוריק די מיליטערישע איבונגען — ווארפט געלער אף אייזיקן א בליק פול מיט שנאה. — גייט און מאכט זיך פארטיק פאר ברעקפעסט. יעס! נאך ברעקפעסט וועט זיין „טשאורס". און איך נעם זיך דעם פארגעניגן אייך צו זאגן, אז אייער קאמיטעט וועט זיין פאראנטווארטלעך אויב די סטודענטן וועלן ניט גיין צוריק אין די שטאלן און פעלדער.

דער קאמיטעט איז געגאנגען צוריק צו דער דארמיטארי און אף גיך געעפנט יעדן צימער און אנגעזאגט די סטודענטן, אז דער סטרייק איז גע־וואונען; אז א גענעראלער מיטינג וועט זיין אין אוונט אין סאשעל־רום; אז דערווייל זאלן די סטודענטן גיין עסן ברעקפעסט און דערנאך גיין צו די „טשאורס".

עס איז געווען א געהויבענער ברעקפעסט. שוין לאנג האט מען אזוינע מאכלים ניט דערלאנגט. די טישן זיינען געדעקט געווארן מיט פעבלדיקע, ווייסע טישטעכער, און פרישע אייער מיט הייס־געבאקענע פוטערקוכנס, און קאשע מיט זיסער סמעטענע, און מארענירט פלייש, און געקאכטע פרוכטן, און געשמאקע קאווע.

די סטודענטן האבן געזשומעט בא די טישן און זיך דערציילט מעשיות און געזונט געלאכט.

די סטודענטן, וועלכע האבן באדינט און דערלאנגט צום טיש, זיינען געווען אנגעטאן אין פעבלדיקע ווייסע פארטיכער. זיי האבן געטראגן פון קיך אלדאס־גוטס און ניט געזשאלעוועט, אויב א סטודענט האט זיך פאר־גלוסט צו עסן צוויי פארציעס פון עפעס א מאכל.

נאכן ברעקפעסט איז מען ארויס אין דרויסן פונקט ווען די זון האט זיך ארויסגעהויבן פון א גראען פאס כמארע אין מזרח.

איצט איז מען געגאנגען צו די „טשאורס". ווער צו די קי־שטאלן און ווער צו די הינער־שטיבלעך.

אייזיק איז אוועק אין שטאל. ער האט אין זיין לעבן קיינמאל אזוי מונטער ניט געפילט. די גרויסע ליכטיקע זון האט אריינגעקוקט פונקט אין דער אפענער טיר פון שטאל. אייזיק איז אריין מיט קאפאשאנען און די פערד האבן זיי באגעגנט מיט א פרײלעכן הירזשען. דורך דער נאכט איז אין שטאל געווארן א חורבן. דאס פערד־מיסט איז געלעגן צעשפרייט איבערן גאנצן דיל פון שטאל. די פערד האבן אויסגעזען ווי אויסגעדארט, ווי זיי וואלטן איבערנאכט געווארן עלטער מיט הונדערט יאר.

צום אלעם ערשטן האבן זיך די חברה גענומען ארויספירן די פערד

צום טרינקען. אייזיק האָט גענומען „בייבין" און אים ארויסגעפירט, און דאָס פערד האָט זיך געטאָן אַ ריס צום וואסער און אָנגעהויבן צו שלינגען מיט אימפּעט, אזוי אז אייזיק האָט געהערט ווי דאָס וואסער גיסט זיך באַם פערד דורכן האַלדז.

קאַפּאָשאַן איז אריין צו „קידין" און זיך מיט איר ארומגעכאַפּט מיט ביידע הענט ארום איר קאָפּ.

— קידי, הא, וואָס מאכסטו?... ווייסט, מיר האָבן געסטרייקט?... מיך וועסטו דאָך ניט בריקעווען, אזוי ווי דו האָסט קרעיגן געבריקעט?.... קידי, מיין טייער, זיס פערדל...

קידי האָט מיט אירע ליפּן געשנאַפּט אין קאַפּאָשאַנס קעשענעס. זי האָט געוואוסט, אז קאַפּאָשאַן האָט תמיד פאַר איר שטיקלעך צוקער אין די קעשענעס. זי האָט שיין און רונד אויסגעבויגן איר האַלדז און מיט אירע קלוגע, שווארצע אויגן געקוקט אַף קאַפּאָשאַנען.

— האָסט שוין היינט געטרונקען? — פרעגט קאַפּאָשאַן קידין. ער בינדט זי אויף און פירט זי ארויס. קידי כאַפּט זיך צו צום וואסער.

— איך קאָן וועטן, אז די פערד האָבן נעכטן אָוונט ניט געטרונקען — זאָגט אייזיק צו קאַפּאָשאַנען.

— עס זעט אזוי אויס — ענטפערט קאַפּאָשאַן. — זאָלן די פערד אויך וויסן, אז מיר זיינען זייערע בעסטע פריינט.

אייזיק האָט זיך פון יענעם טאָג אָן אריינגעלאָזט אין דער ארבעט. אים זיינען די פערד אין שטאַל געוואָרן זייער באַליבט. צו־ביסלעך איז ער געוואוינט געוואָרן צו די פערד און באַלד נאָך דער ערשטער וואָך האָט ער געקראָגן „לידי" און „בייבי", די צוויי גראָע פערד מיט די שווארצע פּינטעלעך, אַף זיין אייגענער אחריות. ער האָט זיי געגעבן עסן און זיי גערייניקט און אויך מיט זיי געארבעט. זיי האָבן געבלאַנקט און די האָר פון זייערע ווידלען און אַפן האַלדז האָבן אויסגעוויזן ווי פון זייד.

די צוויי פערד זיינען געווען אַ פּאָר אין שפּאַן. צוויי שווערע פערד און שטילע אזוי ווי צוויי קעצעלעך. זיי האָבן אייזיקן אויך ליב באַקומען, ווייל ער האָט זיי געגעבן עסן אין ציים און טרינקען און האָט זיי אויס־געבעט אַף באַנאַכט מיט אַ סך שטרוי, אזוי, אז עס איז זיי געווען ווייך צו שלאָפן.

אַף שבת נאַכט זיינען אייזיק מיט יפהן געגאַנגען קיין וואודביין זיך זען מיט לילין. עס איז געווען נאָך וועטשערע. דער אָוונט, אַן אויס־

געשטערנטער און א קילער. האָבן זיך ביידע חברים, אונטנאָרומעט מיטן וועג וואָס פירט דורך א יונג וועלדל, אַרויסגעשמוגלט פון שול.

זיי האָבן ניט געוואָלט, אַז די סטודענטן זאָלן באַמערקן, אָדער אימיצער פון דעם פאַקולטעט.

געקומען אין שטעטל, זיינען זיי אַריין צו לילין אין הויז. לילים פאָטער, דאָדי, האָט זיך מיט די צוויי בחורים שטאַרק דערפרייט.

— וואָס הערט זיך מיט אייער סטרייק?

— געסעטלט!

— קומט אייך א מזל־טוב! — שטרעקט צו זיי דאָדי זיינע צוויי הענט און דריקט זייערע הענט.

— מיר האָבן א גרויסן זיג — זאָגט אייזיק אַף א קול און זוכט מיט זיינע אויגן צי עס איז נאָך אימיצער דאָ אין שטוב.

— ליליטשקע איז בא זיך אין צימער — זאָגט דאָדי.

ביידע בחורים האָבן זיך א לאָז געטאָן אין דער אָפענער טיר פון לילים צימער.

דאָדי איז זיי נאָכגעגאַנגען און געשריען איבער זייערע קעפּ:

— לילי, עס גייען צו דיר געסט!

לילי איז אָקעגן געקומען צו לויפן. זי איז געווען צעטומלט און אויך אויסגעשטרעקט ביידע הענט צו אייזיקן מיט יפהן. בא איר איז א פּאַסמע האָר געפאַלן איבערן שטערן ביז צום אויג. זי איז איצט געווען באַקליידט אין א שוואַרץ קלייד מיט א ווייסן קאָלנערל. דאָס האָט איר קערפּער געמאַכט דינער און העכער.

— לילי, דער סטרייק איז געסעטלט! — האָט דאָדי אויסגעכאַפּט די בשורה.

— געסעטלט?... אוי, ווי איך פריי זיך...

— מיר האָבן געהאַלטן וואָרט — זאָגט יפה. — צוגעזאָגט קומען, און אָט זיינען מיר געקומען.

אייזיקן האָט זיך אויסגעוויזן, אַז יפה האָט גערעדט נאַריש. ער האָט זיך פאַרשעמט. ער האָט געוואָלט פאַרגלעטן זיין חברס נאַרישע רייד. אָבער אין דער מינוט איז אַריינגעקומען לילים מוטער און מיט א וויינענדיק קול אויסגעמישט מיט פרייד און הארציקייט געזאָגט:

— זעט, זעט נאָר, די קינדער זיינען דאָ...

זי האָט שוין ביידע בחורים גערופן „קינדער”.

— מאַמע, דער סטרייק איז געסעטלט — פרייט זיך לילי.

— שוין! דאַנקען גאָט! איך בין זיך מחיה! אפשר וועט'ן טרינקען טיי?

— טאַקע, אַ גלעזל טיי וועט ניט שאַטן — זאָגט דאָדי און גייט נאָך זיין ווייב, וועלכע גייט אין קיך צושטעלן טיי.

— עס פרייט מיך אַזוי! — זאָגט לילי. — זעצט זיך. עס איז אַזוי אומעטיק דאָ אין וואודביין. אַ גאַנצע וואָך דאָס מאָנאָטאָנע לערנען מיט די קינדער. מען קאָן משוגע ווערן פון איינזאַמקייט.

— איר וואָלט באַדאַרפט זיין אין אַ גרויסער שטאָט — קוקט זי אָן אייזיק מיט זיינע גרויסע, ווילד־צעעפנטע אויגן.

— עס זיינען פאַראַנען מענטשן, וועלכע זיינען איינזאַם אפילו אין אַ גרויסער שטאָט — מישט זיך אַריין יפה.

— איך בין קיינמאָל ניט געווען אין אַ גרויסער שטאָט — לאָזט לילי אַראָפּ אירע אויגן צום דיל.

— וואו האָט איר געלערנט? — פרעגט אייזיק.

— אַנטשולדיקט. יאָ. איך האָב געלערנט אין פּרינסטאָן. גראַדואירט און געקומען דאָ צוריק קיין וואודביין. איך בין ניט פון די סענטימענטאַלע, אָבער אַז איך באַגעגן זיך מיט שטאָטישע מענטשן גיט מיך מיטאַמאָל אַ ריס באַם האַרצן. עס דאַכט זיך מיר, אַז איך פאַרשפּיל מיין לעבן דאָ אין דאָרף.

אייזיק מיט יפהן קוקן זיך איבער, ווי זיי וואָלטן זיך געהאַלטן אַן עצה וואָס צו טאָן, כדי צו ראַטעווען זי פון אונטערגאַנג.

אין דער אייגענער צייט האָבן לילים טאַטע־מאַמע געהאַלטן אַ קאָנ־פערענץ אין קיך.

— וועלכער פון די צוויי בחורים געפעלט דיר? — פרעגט די מאַמע.

— זיי געפעלן מיר ביידע — זאָגט דאָדי בייז. אַזאַ טבע האָט ער, ווען ער רעדט מיט זיין ווייב מאָלי, זיך צו בייזערן. מאָלי ווייסט שוין, אַז עס איז נישטאָ קיין שום געפאַר אין זיין בייזערן זיך.

— ביידע? — פרעגט איבער מאָלי. — טייערע צוויי אינגלעך, האַ? אַז עס איז שוין אַזאַ מזל. פריער איז נישטאָ קיינער, און אַז עס באַווייזט זיך שוין אימיצער, קומען זיי צו צוויי מיטאַמאָל...

— באַלד ביזטו דאָ מיט דיינע זאַכן!

— מיינע זאַכן גייען דיר ניט אָן?

— מיר גייען זיי ניט אָן! לילי ווייסט אַליין ווי צו האַנדלען.

— איך וועל זיך שוין מיט דיר ניט אויסטענהן — שלאָגט אים איבער

מאַלי. זי גיסט אָן טיי אין פֿינקלדיקע גלעזער, שטעלט זיי אויס אויף א טאַץ.

— גיי רוף די קינדער צום טיש.

דאַדי איז אַוועק רופֿן די „קינדער" צום טיש.

זיצנדיק באַם טיש, האָט דאַדי געבעטן אַז מען זאָל אים דערציילן א ביסל מער איינצלהייטן וועגן דעם סטרייק.

אָבער מאַלי האָט מורא געהאַט, אַז דאַדי זאָל ניט פֿאַרנודיען די „קינ־דער", און זי האָט אויף אים גוטמוטיק אָנגעשריען.

— וואָס „באַדערסטו" א קאָפּ!

דאַדי האָט זי בייז אָנגעקוקט און געזאָגט צו די געסט:

— איך האָף, אַז איר פֿאַרשטייט מיך. מײַנע לאָזט מיך ניט אויפֿהויבן קיין קאָפּ. אין שאָפּ באַ אונדז לאָזט מען ניט רעדן. און באַ מיר אין הויז טאָר מען שוין אויך ניט רעדן...

— די קינדער ווילן זיך מסתם א ביסל דורכגיין — זאָגט מאַלי און ווינקט צו לילין.

— מיר וועלן גיין שפּאַצירן — זאָגט לילי צו די געסט.

אין עטלעכע מינוט אַרום זײַנען זיי שוין געגאַנגען איבער א ברייטער גאַס פֿון שטעטל. לילי אינדערמיט, אייזיק און יפה פֿון ביידע זייטן. די גאַנצע גאַס איז געווען א קורצע, כאָטש אין שטעטל האָט זי זיך גערעכנט פֿאַר איינער פֿון די לענגסטע.

האָבן זיי זיך געדרייט עטלעכע מאָל אַראָפּ און אַרויף מיט אָט־דער גאַס ביז זיי זײַנען אַרויס פֿון איר און זיך מיטאַמאָל דערפֿילט אויף א וועג, וועלכער איז געלאָפֿן צווישן פֿעלדער און סעדער. עס איז געווען אַן אויסגעשטערנטע נאַכט. דאָס ווייסקייט פֿונעם זאַמדיקן וועג האָט געדינט אַלס די איינציקע באַלייכטונג. די ביימער פֿון די סעדער זײַנען געשטאַנען שטילע און דאָ און דאָרטן האָט אויסגעוויזן, אַז צווישן די ביימער שטייט א מענטש מיט אויפֿגעהויבענע הענט, אָדער א גרויסער ריזיקער פֿויגל שטייט מיט צע־שפּרייטע פֿליגל.

עס האָט געשמעקט מיט רויך פֿון ברענענדיקע וועלדער. עס איז געווען דאָ און דאָרט א שטיבל, און א באַלויכטן פֿענצטער. די שיין פֿון אַזא באַלויכטן פֿענצטער האָט זיך געלייגט ווי א ליכטיקער זייל איבער די פֿעלדער און איבערן וועג.

אייזיק און יפה זײַנען געגאַנגען נאָענט לעבן לילין. זי האָט זיי ביידן געבעריט מיט איר קערפּער אַלע מאָל ווען זיי האָבן זיך אומגערן אין דער פֿינצטער אָנגערירט.

— אָ, ווי גוט עס איז! — זאָגט אײזיק.

— איך װאָלט אַזױ געקאָנט גײן אַ גאַנצע נאַכט — לאָזט יפה װיסן זײַן מײנונג.

— די נאַכט איז אַ װאונדערבאַרע — זינגט אױס לילי.

— מיט אײַך איז זי װאונדערבאַר — פּרואװט יפה.

— איר הערט פון װײַטנס דאָס קול פון אַ באַן? — פרעגט אײזיק און בלײַבט שטײן זיך אײַנצוהערן אין דעם װײַטן רױש פון די רעדער פון אַ באַן.

— יאָ, טאַטע, אַ באַן! — דערפרײט זיך לילי.

דאָ באַם װעג איז געלעגן אַן אַלטער בױם. לילי איז געװען די ערשטע צו דערזען דעם בױם.

— מיר װעלן זיך צוזעצן.

אײזיק און יפה האָבן פאַרגעסן, אַז זײ האָבן ערשט פריער געזאָגט, אַז זײ װאָלטן אַזױ געקאָנט גײן אַ גאַנצע נאַכט. אַלע דרײ האָבן זיך געזעצט אױפן איבערגעקערטן בױם. דער הימל איז געװען אַזױ הױך איבער זײ. עס איז געװען אײנע פון די װאונדער־שײנע ניו־דזשױרזיער נעכט. שטיל, װאַרעם און קיל. אַ פרישקײט פון גראָזן און דער ריח פון געפאַלענע בלעטער. די װײַטע שטערן האָבן געפינקלט, װי װײַטע ליכטלעך. דער האָריזאָנט האָט זיך אױסגעטײלט מיט דעם אָפּשײַן פון װײַטע, העלע גאַרטלען ליכט.

דער בױם, אױף װעלכן זײ זיצן, האָט שױן ניט אױף זיך קײן קאָרע. די צײַט און דער װעטער האָבן אים שױן גוט אַרומגעאַרבעט. לילי זיצט אײַנ־דערמיט. אײזיק זיצט רײַטנדיק אױפן בױם מיטן פּנים צו לילין און יפה זיצט רײַטנדיק אױפן בױם מיטן פּנים צו לילין.

אַלע דרײ שװײַגן, אַזױ װי די נאַכט אַרום זײ, אַזױ װי דער בױם אױף װעלכן זײ זיצן.

נאָר פּלוצלונג דערמאָנט זיך יפה, אַז עס איז דאָ דיסציפּלין אין שול. די סטודענטן מוזן גײן צען אַזײגער שלאָפן. ער הױבט זיך אױף, נעמט אַרױס זײַן זײגערל און קוקט אין דער פינצטער, װאו עס האַלט.

— אַ שאָד, מיר מוזן באַלד גײן צוריק אין שול — זאָגט יפה.

אײזיק שעלט אים בײַ זיך אין האַרצן מיט טױטע קללות. נאָר אַזאַ טרוקענער בחור װי יפה קאָן אין אַזאַ מאָמענט אײַנזינען האָבן צו זײַן אַזױ פּינקטלעך.

— איר האָט געזאָגט, אַז איר האָט געװאונען דעם סטרײַק -- זאָגט

לילי ווי אין א טרוים. — פארוואס־זשע האט איר ניט אויסגעקעמפט די פרייהייט צו גיין וואו איר ווילט?

— אין דער פרייהייט האבן מיר גאר אינגאנצן פארגעסן — זאגט אייזיק, אויפהויבנדיק זיך פון בוים.

— מיר האבן אפילו ניט גערעדט ווי עס באדארף צו זיין — קרימט זיך לילי און שטרעקט אויס אירע הענט צו ביידע חברים. זיי הויבן זי אויף פון ארט.

און נאכדעם ווי אייזיק מיט יפהן פירן זי אפ צוריק אהיים, גייען ביידע בחורים צוריק אין שול, ווידעראמאל דורך דעם הינטערשטן וועג.

— ווי גלייכסטו דאס מיידל? — פרעגט יפה בא אייזיקן.

— איך האב זי ליב — ענטפערט אייזיק און פילט ווי דאס הארץ זיינס קלאפט ווי מיט האמערס.

— איך האב זי אויך ליב — איז זיך יפה מודה. — דער אומגליק מיט מיר איז, וואס איך האב שוין מיין לעבנס־וועג באשטימט פון פריער.

אייזיק האט פארשטאנען וואוהין יפה האט געצילט. ער האט גע־וואוסט, אז יפה איז געקומען דא אין שול זיך אויסלערנען אגריקולטור מיט דעם צוועק צו פארן דערנאך אין פאלעסטינע. אייזיק האט אלע מאל געלאכט פון יפהן דערפאר וואס ער וויל פארן קיין פאלעסטינע באארבעטן די ערד. אייזיק האט געטענהט, אז מען קאן באארבעטן ערד דא אין אמעריקע, אויב מען וויל ווערן געזונט און פראדוקטיוו. און צו וואס דארף אזא געזונטער בחור פארן אין א לאנד ווי פאלעסטינע, וואו עס איז דא ווינציק פרוכטבארע ערד און די איינוואוינער דארטן קאנען קוים אליין לעבן פון דער ערד?

יפה האט אייזיקן געגעבן זיין געוויינלעכן ארגומענט: עס איז דאס לאנד פון אונדזער געשיכטע. איצט, אז יפה האט זיך ארויסגעכאפט מיט דעםווארט, אז עס טוט אים באנג וואס זיין לעבנס־וועג איז שוין א בא־שטימטער, האט אייזיק צו אים געזאגט:

— זעסט, אפילו אט־דער צופאל מיט לילין איז קעגן דיר... דאס ווייזט דיר, ווי פאלש דיין וועג איז.

זיי זיינען ביידע אריין דורך באזונדערע שטעגן אף דער שול־באזע. עס איז געווען פונקט א פערטל צו צען. דער גלאק האט געקלונגען און געהייסן גיין אלע סטודענטן אין זייערע צימערן.

אייזיק האט זיך געלייגט שלאפן. ער האט געקעמפט מיטן שלאף און געוואלט טראכטן וועגן לילין, אבער דער שלאף האט אים ביינעקומען.

אױף מאָרגן, זונטיק, האָט מען אין שול געאַרבעט. דאָ האָט מען גע־האַלטן דעם טאָג שבת אַלס רו־טאָג.

זונטיק, באַלד נאָכן אָנבייסן, זיינען אַלע סטודענטן אָרגאַניזירט גע־וואָרן דורך די לערער מאַלטבי און לואיס ארויסצופּאָרן קאַרטשעווען בוים־וואָרצלען.

אױף אַ גרויסן שטח, וואָס האָט זיך געמאָסטן אױף צען אַקער, זיינען דיביימער געווען אויסגעהאַקט. איצט זיינען געבליבן די וואָרצלען פון די ביימער אין דער ערד.

אױף אַ באַזונדערן וואָגן האָט מען מיטגעבראַכט פּיק־אייזנס, ריסקאַליעס, און אַן אייזערנע ראָד מיט אַ שווערן געפלאָכטענעם שטריק פון דראָט.

פריער האָבן די יאַטן אַרומגעגראָבן די ערד אַרום די קאָרעניעס, ביז עס איז געוואָרן אַ גרויסער גרוב אַרום זיי.

די זון האָט געוואַרעמט. דאָס פעלד מיט די בוים־וואָרצלען איז געווען פון פריער אָפּגעסמאַליעט פון דעם פייער וואָס מען האָט דאָ געמאַכט, כדי צו פאַרברענען די אויסגעהאַקטע ביימער. די ערד איז געווען פאַרויכערט מיט סאַזשע און צו וואָס מען האָט זיך נאָר צוגערירט האָט מען זיך באַלד אויסגעשמירט די הענט מיט סאַזשע.

די אַרבעט — אַ שווערע, פאַר אייזיקן, אַ נייע. ער האָט אין זיין לעבן קיינמאָל ניט געגראָבן קיין ערד. און די הענט זיינע שוואַרץ פון סאַזשע. דער שווייס רינט איבערן פּנים און אייזיק קאָן זיך ניט העלפן. ער ווישט דעם שווייס פון זיין פּנים און שמירט זיך אויס.

ער האָט געקראָגן אַ פּיק־אייזן, אַזאַ מין לאָם, אַ גרויסן מיט אַ שאַרפן עק. און מיט אים האָט אייזיק געדאַרפט איבערהאַקן די וואָרצלען. און וויפיל וואָרצלען יעדער בוים האָט עס געהאַט!

פּראָפעסאָר לואיס שטייט איבער אים און האַלט פאַר אים אַ לעקציע: דאָ אין דעם ראַיאָן איז אַמאָל, אַמאָל, מיט טויזנטער יאָרן צוריק, געווען דער ים. אױף דעם איז אַן עדות דער זאַמדיקער באָדן. דערנאָך איז דער ים אַנטלאָפן און עס האָט אָנגעהויבן צו וואַקסן וועגעטאַציע און ביימער. און ביימער דאַרפן וואַסער, כדי צו פאַרדייען די שפּייזן וואָס זיי ציען פון דער טיפעניש פון דער ערד. פּונקט אַזוי ווי מענטשן באַדאַרפן וואַסער...

אייזיק הערט די לעקציע און הויבט דעם לאָם און האַקט מיט אים די וואָרצלען. טויזנטער זיינען זיי פאַראַנען. און אַזוינע איינגעשפּאַרטע, און אַזוינע שטאַרקע, אַזוי ווי פון דראָט געמאַכט.

די הענט בא איזיקן זיינע שוין מיט פּאַכירן. די פּאַכירן פּלאַצן און דאָס רויע פלייש שמאַרצט. שוואַרצע סאַזשע קריכט אין די וואונדן.

איזיק שטעקט אַריין דעם לאָם אין דער ערד און וויזט פּראָפּעסאָר לואיסן זיין פאַרוואונדעטע האַנט.

— עס איז גוט אַזוי — זאָגט לואיס און לאַכט. — וועסט פאַר־האַרטעוועו דיינע הענט און ווערן אַן אמתער פאַרמער.

— אָבער, עס טוט ווי — זאָגט איזיק, פאַרקלעמענדיק די ציין.

— דאָס מיינט גאָר ניט! גיב אַ קוק אויף מיינע הענט — וויזט לואיס איזיקן זיינע הענט. — זעסט ווי האַרט! איר, שטאָט־מענטשן, זייט צו ווייך.

איזיק האָט זיך דערפילט באַליידיקט. ער האָט געכאַפּט דעם לאָם און ווידער מיט איפּעט געאַרבעט. ער האָט געטראַכט: — עס מוז זיין אַ גרינגערער וועג ווי אַזוי אַרויסצושלעפּן פון דער ערד די וואָרצלען פון אָפּגעהאַקטעביימער. אָבער דאָ איז מען זיך נוקם אין די סטודענטן און מען אַרבעט מיט אונדז אַזוי שווער דערפאַר, וואָס מיר האָבן געסטרייקט.

די אייזערנע ראָד וואָס מען האָט אַרויסגעבראַכט האָט זיך געדרייט אויף אַ ווערטיקאַלן אַקס, וועלכער איז געווען אַריינגעשרויפט אין אַן אייזערנער פּלאַטפאָרמע. די גרויסע ראָד האָט זיך געדרייט דורך אַ מעכאַניזם פון קלענערע רעדלעך און מיט דער הילף פון אַ דישל. צום דישל האָט מען צוגעשפּאַנט צוויי פערד. די פערד האָבן זיך געדרייט אין אַ צירקל. פון גרויסן ראָד, אויף וועלכן עס האָט זיך געוויקלט דער דראָט־שטריק, איז גע־צויגן געוואָרן אַ ליניע ביז צום בוים־וואָרצל. מיט דעם שטריק האָט מען אַרומגעבונדן דעם פּענעק.

אַ טרייב די פערד אין אַ צירקל און דער פּענעק הייבט אָן צו קריכן פון דער ערד. עס הייבט זיך אויף פון דער ערד אַ זאַך, וואָס זעט אויס ווי אַ ריזיקע שפּין מיט אַ סך פיסלעך.

עס באַווייזט זיך דער מיטלסטער וואָרצל פון דעם אָפּגעהאַקטן בוים, ווי אַ גיגאַנטישער רעטעך.

אָט אַזוי האָבן די סטודענטן אָפּגעאַרבעט אַ גאַנצן זונטיק. אַזוי גיך ווי מען האָט די פּענעקעס אַרויסגעשלעפּט האָט מען צו זיי צוגעשפּאַנט אַ פערד און זיי אַוועקגעשלעפּט אין דעם וואַלד, וואָס פון יענער זייט פעלד.

איזיק האָט דערפילט דעם ערשטן טעם פון ערד. וויפיל ער האָט זיך געוואַשן, האָט ער פּאָרט באַם טיש געפילט דעם טעם פון ערד אין די מאכלים.

זיין אפּעטיט איז געווען ווי בײַ אַ הונגעריקן וואָלף, און אין אָוונט האָט ער קוים געהאַט כּוח צו געבן טרינקען און עסן די פערד. אָבער אַז ער האָט זיך דערמאָנט אָן לילין, האָט אַף אים אַ ווייַע געטאָן מיט פרישקייט. ער האָט אויסגעדריקט זיין געפיל אין דעם, וואָס ער האָט „לײדין" און „בײבין" אויסגעבעטן אַ טרוקענעם, ווייכן בעט פון ווייצנשטרוי.

ער האָט געטרוימט פון דעם טאָג, ווען ער וועט איינשפּאַנען אָט־די צוויי פערד אין אַ וואָגן און מיט זיי דורכפאָרן לילים שטוב. צי אפשר זי אויך אַרויפנעמען אפן וואָגן.

זיבעטער קאפּיטל

אין בראָנזוויל, בא חיימען אין הויז, וואָס איז געשטאַנען אַזוי ווי א יתומה, איינע אַליין אף א גרויסן שטח, איז ניט געגאַנגען עפּעס אַזוי גלאַט.

נחום, דער פערטער פון די ניין ברידער, האָט אָן די עלטערנס ווילן חתונה געהאַט. פאַר חיימען און רייזין איז דאָס געווען א גרויסער קלאַפּ. אי ניט געוואָרט ביז די עלטערע דריי ברידער וועלן חתונה האָבן, אי קיינעם ניט אָנגעזאָגט אפילו. אוועקגעגאַנגען און חתונה געהאַט אין געריכט. און דער בחור האָט ניט קיין העמד אף זיך. און דאָס יונג ווייבל זיינס איז אויך אָרעם ווי דער טויט. און זיי האָבן שוין ביידע גענומען ערגעץ א צימערל אין ניו־יאָרק.

— נו, וואָס זאָגסטו? אף אַזאַ זאַך האָב איך זיך גאָר ניט געריכט... — קלאָגט די מאַמע רייזי.

— אמעריטשקע!... — האָט חיים אויסגעדריקט זיין פאַרדראָס מיט איין וואָרט.

— נעכאַי וואָלט איך כאָטש געוואוסט. עס איז מיר איצט א שאַנד ארויסצוגיין אין גאַס.

חיים האָט זיך שוין געהאַט זייער ברייטלעך איינגעלעבט אין בראָנזוויל. דער געגנט איז געווען א נייער. אין דעם לעצטן ריעל־עסטייט־בום זיינען דאָרט די קאָנטראַקטאָרס זומפּן פאַרשאָטן געוואָרן, עס זיינען אויסגעמאָסטן געוואָרן גאַסן און מען האָט אָנגעהויבן בויען הייזקעס פון צוויי שטאָק.

דעם בלאָק, וואו חיים האָט געוואוינט, האָט מען שוין גערופן: דער בלאָק פון די ניין ברידער. דאָס הויז האָט חיים געקויפט אף אויסצוצאָלן. דער חשבון איז געווען א גוטער. אין ניו־יאָרק האָט חיים געצאָלט צווייערליי דירה־געלט. נו, וועט ער מיט דעם געלט זיך קאָנען אויסצאָלן אָן אייגן הויז.

חיים האָט באַלד באַם אַריבערציען זיך אַהער אויפגעבויט אָן אייגענע סוכה מיט א שינדלענעם דאַך. ערב סוכות האָט מען דעם דאַך אויפגעהויבן אף אייזערנע זאַוויעסעס און אים אונטערגעשפּאַרט מיט צוויי לייסטן. און נאָך סוכות האָט חיים אַראָפּגענומען דעם סכך און דעם דאַך צוריק פאַר־מאַכט און פון דער סוכה איז געוואָרן א פּשוטע קאַמער.

די אידישע שכנים פון אַרום און אַרום האָבן געלייגט גרויס געוויכט אף חיימען מיט זיין פאַמיליע. די קרעמער האָבן געלייזט א סך געלט בא

דער פאַמיליע און גלאַט האָבן אידן הנאה געהאַט פון די גרויסע מעגלעכקייטן, וואָס אַ טאַטע מיט ניין זין האָט דאָ אין אַמעריקע.

מען האָט געשאַפן לעגענדעס וועגן חיימען, אַז ער האַלט אין איין קויפן „לאָטס" און וועט איינגיכן האָבן גאַנץ בראָנזוויל אין זיינע הענט. כאָטש אין דער אמתן איז גאָר חיימען ניט געגאַנגען אין קאָפּ אפילו אַזאַ מחשבה צו קויפן „לאָטס".

דאָס הויז האָט חיים געקויפט, כדי צו האָבן אַן אייגענע היים און מיט דער צייט, ווען ער וועט זי אויסצאָלן, זאָל מען פאַרשפּאָרן צו צאָלן „רענט". ער האָט ניט געהאַט קיין שום אַפּעטיט צו ווערן אַ „לענדלאָרד".

אין דעם געגנט האָט חיים געפונען אַ שול צום דאַוונען און האָט זיך געפילט ווי אין דעם אַמאָליקן שטעטל אין צאַרישן רוסלאַנד.

ער איז געגאַנגען אין שול דאַוונען יעדן טאָג. און כאָטש די איינ־וואוינער זיינען ניט געווען אַזוינע לומדים, האָט זיך חיים מיט זיי פונ־דעסטוועגן גוט איינגעלעבט. דאָס מערסטע האָבן דאָ געוואוינט אידן אין הײמס יאָרן; אַזוינע וואָס האָבן זיך שוין „געשטעלט אויף די פיס", אָדער זיי האָבן אַליין געפירט געשעפטן, אָדער זייערע קינדער זיינען געווען געשעפט־לייט; יעדער איינער האָט דאָ געהאַט זיין אייגן הויז מיט אַ שטיקל הויף פאַר אַ גאָרטן און מיט צוויי יונגע ביימלעך, אפילו איינגעדאַרט, אָבער עס איז פאָרט געווען עפּעס ניט אַזוי ווי אין ניו־יאָרק.

חיים האָט זיך דאָ אָנגעהויבן אָנצוזען. אין שול האָט מען אים געוואָלט מאַכן פאַרן פּרעזידענט, נאָר ער האָט ניט געוואָלט. אַזאַ טבע איז בא אים געווען, ניט צו מישן זיך אין קהלשע זאַכן.

דעם שאָפּ זיינעם האָט חיים געפירט טאַקע בא זיך אין קעלער. ער פלעגט אַלע טאָג אַרויספאָרן קיין ניו־יאָרק זיך זען מיט די קונים זיינע, צי זיי דאַרפן „בענדלעך".

אָבער עפּעס איז לעצטנס געשען. עס גייען קלאַנגען, אַז עס קומט, עס שטייט שוין בא די טויערן פון אַמעריקע, דער קריזיס.

עס הויבט אָן ווערן שלאַבעריק. מען קויפט שוין אָן דעם געוויסן ברען. מען מאַכט שוין אוועק מיט דער האַנט. געלט ווערט זייער ניט זיכער. עס הויבט זיך אָן פילן אַ דוחק אין געלט. אין באַנק, וואו חיים האָט שוין געקראָגן קרעדיט, וויפיל ער האָט נאָר באַדאַרפט, האָט מען אים שוין דאָס ערשטע מאָל אָפּגעזאָגט... מיט אַ תירוץ, אַז עס איז ניטאָ... עס פּאַטויפּעט זיך אים ניט אין קאָפּ, אַז אַ באַנק זאָל ניט האָבן קיין געלט.

איבערהויפּט פאַרשטייט ער ניט וואָס דאָס איז אַזעלכעס „קריזיס",

וואָס שטייט ערגעץ באַ די טויערן פון אַמעריקע... ער הערט דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן אַזאַ וואָרט.

אָבער בראַיען אַהין און אַהער — עפּעס פילט זיך, אַז עס איז ניט גלאַט. חיים האָט גרויסן בטחון.

זיין שאַפּ גייט מיטן פולן ברען ווי אַלעמאָל. די מאַשינען יאָגן און די פיר אייגענע „פערדלעך" אַרבעטן. די פּאַרטיקע וואַרע זאַמלט זיך אָן. אַי, טאָמער איז אַ ביסל ענג אין געלט? איז מה רעש?

דער חשבון איז אַ גוטער. קיין דירה־געלט אַלע חודש צאָלט חיים ניט. נאָר איין מאָל אין דריי חדשים דאַרף ער צאָלן ראַטעס אַפן „מאָרטגעדזש". ביז עס וועט אָנקומען דער טערמין, איז נאָך ווייט.

רייזין אַף הוצאות אין שטוב דאַרף ער אויך ניט געבן אַלע טאָג. די קראָמען טראָגן זיי אָנטקעגן אַף באָרג.

— אייערע טשעקלעך!... — שמייכלען די קרעמער צו רייזין. — איר שפּילט זיך עפּעס מיט אַזאַ טשעקל...

גלויבט טאַקע חיים ניט אַזוי אין דעם וואָס מען שרעקט די גאַנצע צייט מיט אַ קריזיס...

דער ווינטער האָט זיך שוין אָוועקגעשטעלט. עס איז אויסגעפאַלן דער ערשטער שניי.

חיימס הויז שטייט אַזוי ווי אַף אַ ווייסן פעלד. אין קעלער איז אָפּ־געליינט צוויי טאָן קוילן. אין שטוב איז וואַרעם — אַפילו ניט ווי אין די אַמאָליקע יאָרן, ווען אין די צימערן באַ חיימען זיינען געווען הרובעס און מען האָט געהייצט מיט בעסאַראַבער שטרוי...

דאָ אין אַמעריקע שטייט באַ חיימען אין שטוב איין אויוון אַף 6 צימערן. דער אויוון שטייט אין קיך. און נאָר דאָס עס־צימער, וועלכער שטייט באַ דער קיך, איז וואַרעם. דער ווינט בלאָזט פון אַלע זייטן און קלאַפּט אין די פענצטער. קיין צווייערליי פענצטער איז דאָ אויך נישטאָ...

מילאַ! ניט צו פאַרזינדיקן! די מאַמע רייזי פּאַליעט דעם אויוון ביז ער ווערט רויט ווי פייער...

ווען עס וואָלט ניט געווען צרות מיט די חברה!... אָט איז אייזיק אָוועק אין דער פרעמד... דער ערשטער קלאַפּ. און אָט איז זיך מיישב נחום און האָט גאָר חתונה...

די מאַמע רייזי וויינט זיך אויס אירע אויגן. אַ אידענע!

האָט איר חיים צוליב געטאָן און זיך אָוועקגעזעצט און אָנגעשריבן אייזיקן אַ לאַנגן בריוו.

— „לבני היקר, המשכיל און אז. וו. ערשטנס לאָז איך דיר וויסן פון אונדזער געזונט ב״ה. און שנית קאָן איך דיר שרייבן, אז איך האָב זייער פיל הנאה געהאַט פון דיין בריוו, וואו דו באַשרייבסט די פערד מיט די קי. עפּעס בין איך דאָך אויך אַמאָל, ניט איצט געדאַכט, געווען אַ שטיקל פּאַסעסאַר און געדענק נאָך זייער וואויל, וואָס אַ שטיקל ערד איז. עס האָט מיך דיין בריוו אַזוי צענומען פון בענקשאַפט צו פערד און קי, אַז ווען איך זאָל ניט זיין קיין מאַנצביל וואָלט איך מסתם זיך צעוויינט. איך וואָלט דיר אַפילו ניט באַדאַרפט שרייבן, ווייל דו האָסט זיך ניט פאַרדינט. ביזט אוועקגעפאָרן און אַפילו זיך מיט מיר ניט געזעגנט. (דיין ברודער נחום האָט איצט נאָך ערגער אָפּגעטאָן. ער האָט חתונה געהאַט און באַ אונדז ניט געפרעגט.) איך פרעג דיך, אייזיק, וואו איז כבוד אָב ואם?... נאָר מילא, מסתם ווייל אַזוי דער אויבערשטער... איז וואָס, טראַכסטו טאַקע צו בלייבן דאָרטן? ווי איך פאַרשטיי, האָסטו זיך פאַרנומען צו ווערן אַ פאַרמער. איך וואָלט וועלן הערן פון דיר אַליין צי עס איז עפּעס דאָ אַ שכל דערביי?... און צי עס איז אַ פּלאַן. אָט בין איך איצט, ב״ה, אַ שטיקל לייט. מענטשן זיינען מיך מקנא. אַן אייגענע הויז (דערווייל נאָך ניט אויסגעצאָלט), אַ שאַפּ. אָבער גלויב מיר, אַז איך וואָלט זייער געוואָלט האָבן אַ שטיקל אייגענע פּאַסעסיע. שרייב מיר באַלד ענטפער אויף די דאָזיקע שאלות: ראשית, צי מעג דאָ אין אַמעריקע אַ איד האָבן אייגענע ערד אויף זיין נאָמען? די קינדער זאָגן, אַז יאָ. שנית דאַכט זיך מיר, אַז דאָ אין אַמעריקע איז גאָר נישטאָ אַזאַ זאַך ווי דערפער. פרעג איך באַ דיר, צי איז עס אמת. און דריטנס, אויב דו וואָלסט געוואָלט, נאָכדעם ווי דו וועסט ענדיקן אויף אַגראָנאָם, זיין באַ מיר אויף אַן אימעניע?

„עס איז באַ אונדז ווייטער קיין נייעס נישטאָ, חוץ דעם וואָס עס איז אויסגעפאַלן אַ טיפער שניי. מסתם באַ אייך דאָ־טן אויך דאָ אַ שניי. און, יאָ — צי האָסטו עפּעס געהערט וועגן קריזיס. מיר דאָ לייענען די בלעטער אַלע טאָג. עס הערט זיך, אַז דער קריזיס שטייט שוין באַ די טויערן פון אַמעריקע. בעסער זאָל ער דערטרונקען ווערן אין ים איידער ער דערלעבט נאָך צו קומען. שרייב בריוו.

דיין פאָטער, ח י י ם.

„דיין מאַמע רייזי און אַלע קינדער גריסן דיר ג״פ. די מאַמע בעט דיך, אַז דו זאָלסט שרייבן צי דו דאַרפסט עפּעס געלט, כפי ווי עס דאַכט זיך צאָלט מען דיר דאָרט ניט קיין פּיידע.״

:: :: ::

אין א פּאָר טעג אַרום, אין אָוונט נאָך דער וועטשערע, קומט צוגיין דער איד, בא וועמען חיים האָט געקויפט דאָס הויז.

— גוטן אָוונט!

— גוטן אָוונט! זיצט! — נעמט אים חיים אויף ברייט.

אין שטוב זיינען געוועזן די קלענערע קינדער. מאָריס איז דעמאָלט גראָד געווען אין ניו־יאָרק.

די קלענערע ברידערלעך האָבן געשפּילט אין קאָרטן. חיים איז געזעסן און געלייענט די „גאַזעטן". די מוטער רייזי האָט זיך געפּאָרעט אין קיך. און אין דרויסן האָט, ווי געוויינלעך, געבלאָזן דער ווינט און געקלאַפּט אין די פענצטער, ווי א ניט־גוטער.

און פּלוצים א גאַסט, מיסטער פּייפּל, דער איד, וואָס חיים האָט בא אים געקויפט דאָס הויז — א רונדער, א נידעריקער, מיט א קליין, פּופּיקדיק בייכל, רויכערט א ציגאַר און קייט אים מיט די ציין.

מיסטער פּייפּל נעמט אַראָפּ זיין הוט און בלייבט זיצן מיט זיין קליינעם קאָפּ, אויף וועלכן עס שניידט זיך א פּליכעוואַטער וועג צווישן צוויי געדיכטע אָנגעקרייזלטע זשמוטן מיט האָר.

— וואָס מאַכט עפּעס מיסטער פּייפּל? — פרעגט חיים. אים איז א גרויסער וואונדער צוליב וואָס דער גאַסט איז איצט געקומען.

— מע מאַכט מיט די זייטן — זאָגט פּייפּל און קוקט זיך אַרום אומ־רואיק.

— מיינע אייגענע קינדער — זאָגט חיים, ווייל אים דאַכט זיך, אז דער גאַסט וואונדערט זיך וואָס מען שפּילט אין קאָרטן בא אים אין שטוב. — די נאַכט איז א לאַנגע און אין דרויסן איז א שניי, האָב איך זיי פּאַזוואָליעט שפּילן אין קאָרטן.

— איר דאַרפט זיך ניט פאַרענטפערן. איך אַליין האָב אויך ליב אַמאָל צו טעשלען א קערטל — זאָגט מיסטער פּייפּל. ער נעמט אַרויס א פאַטשיילעכל און ווישט זיך דעם שטערן.

די קינדער, וועלכע האָבן פון אָנהויב אויפגעהערט שפּילן ווען דער גאַסט איז אַריין, האָבן איצט צוריק אָנגעהויבן שפּילן. זיי האָבן געשפּילט „פּאָוקער" אויף א פּעני און צוויי.

— וועל, איך בין צו אייך געקומען וועגן ביזנעס — זאָגט מיסטער פּייפּל.

— איך פאַרשטיי...

— עס איז וועגן אייער הויז...

— װעגן מײַן הויז ? ! — דערשרעקט זיך חיים ; װער װײסט װאָס עס קאָן זיך טרעפֿן אין אַמעריטשקע...

— איר װײסט דאָך, אַז איר האָט צװײ מאָרטגעדזשעס אױף אײער הויז — זאָגט מיסטער פּײפּל.

— יאָ, יאָ, װאָס דען, איך װײס ניט ? אױ װײ איך ! עס ליגט מיר גוט אין די בײנער — קרעכצט אונטער חיים. — עס שטײט אין פּרק...

— לאָזט אָפּ דעם פּרק — איז מיסטער פּײפּל אומרואיק. — איך װיל רעדן ביזנעס. איר זײט אַ ביזנעסמאַן, צי ניט ?

— געװיס בין איך אַ ביזנעסמאַן. —

— זאָגט זשע מיר, װען אַ שטײגער, לאָמיר זאָגן, אַז איר האַנדלט מיט „פּאַר" און אימיצער קומט צו אײַך און גיט אײַך אַװעק אַ טװיזנט־דאָלאַרדיקע שטיקל „פּאַר" פֿאַר צװײ הונדערט דאָלאַר. װאָס װאָלט איר געטראַכט ? אַז עס איז געגנבֿעטע װאַרע, ניט אמת ?

— אַנדערש װאָלט זיך עס ניט געלײגט אױפֿן שׂכל — שפּאַרט חיים אונטער מיט אײן האַנט זײַן גרױסן געקאַרבטן שטערן.

— אָבער װען איר קענט דעם מאַן, װעלכער װיל אײַך פֿאַרקױפֿן דאָס שטיקל „פּאַר", אַז ער איז אַן ערלעכער מענטש, װאָלט שױן דער חשד פֿון גנבֿה ניט געװען — דרײט מיסטער פּײפּל מיטן גראָבן פֿינגער און זינגט זיך צו בשעת מעשׂה מיט אַ גמרא־ניגון.

— אַקעגן װאָס זאָגט איר דאָס ? — פֿרעגט חיים.

— אָט, הערט. איר װײסט, אַז איך האָב דעם צװײטן מאָרטגעדזש אױף אײער הויז. איר קענט מיך זײער גוט. מײַן װאָרט איז אַ װאָרט ? דאָס װאָס איך האָב אײַך פֿאַרקױפֿט האָב איך אײַך געגעבן, צי ניט ?

חיים האָט נאָך מער פֿאַרקנײטשט זײַן שטערן און זיך גוט צוגעהערט. כאָטש ער האָט שױן כמעט פֿאַרשטאַנען װאָס מיסטער פּײפּל װיל, האָט ער זיך אָבער געמאַכט, אַז ער פֿאַרשטײט נאָך ניט. ער האָט אָנגעשטעלט אַ פּנים פֿון אײנעם װאָס איז שטאַרק פֿאַראינטערעסירט. פּײפּל האָט אים אָנגענומען באַם לאַץ פֿון ראָק.

— הערט, איך מוז פֿאַרקױפֿן דעם צװײטן מאָרטגעדזש, װאָס באַטרעפֿט זעכצן הונדערט דאָלאַר, פֿאַר קעש. איך באַדאַרף האָבן צװײ הונדערט דאָלאַר באַלד אױפֿן אָרט. און אױב איר װעט מיר געבן די סומע פֿון צװײ הונדערט דאָלאַר, װעל איך אײַך געבן אַ קבלה אױפֿן גאַנצן מאָרטגעדזש. — אָפּגעזאָגט דאָס, איז מיסטער פּײפּל געבליבן זיצן אַ בלאַסער און זײַנע אױגן זײַנען געבליבן שטײן אױף אײן אָרט און זיך ניט געטאָן קײן ריר.

חיים האָט אים געטאָן אַ נעם דורך מיט זיינע גרויסע אויגן. די רויטע האָרלאָזע וויעס זיינען שיר ניט צעריסן געוואָרן פון אָנשטרענגונג.

— איר מיינט, אַז איר ווילט פאַר די זעכצן הונדערט דאָלאַר נאָר צוויי הונדערט?

— אָט דאָס מיין איך, מיין פריינט.

חיים האָט ארויסגענומען זיין טשעק־ביכל פון בוזעם־קעשענע. ער האָט בשעת מעשה צוגעהוסט, ווי ער וואָלט זיך געקליבן זינגען.

— וואָס גייט איר טאָן? — פרעגט אים מיסטער פייפל.

— איך וועל אייך אָנשרייבן אַ טשעק.

— איך באַדאַרף מזומן געלט.

— מיין טשעק איז אַזוי גוט ווי מזומן.

— איך צווייפל ניט אין דעם. אָבער איך באַדאַרף מזומן. האָט איר ניט קיין מזומן געלט אין שטוב?

— ווער האָט עס אַזויפיל מזומן געלט בא זיך?

— זעט, אפשר קאָנט איר צונויפשאַרן כאָטש אַ הונדערטער מזומן.

חיים האָט אַף אים געטאָן אַ זשמורע מיט זיינע אויגן. פייפל האָט זיך דערפילט זייער ניט באַקוועם פון דעם קוק.

— טוט מיר אַ טובה און שקראַבעט צונויף עטלעכע דאָלאַר מזומן.

— רייזי... רייזי... — רופט חיים זיין ווייב.

רייזי קומט אריין פון קיך.

— וואָסי?

— נעם עפּעס אַף זיך און לויף אריין צום גראָסערימאַן און צום בוטשער און בייט מיר אוים אַ טשעקל פון הונדערט דאָלאַר.

— זאָל זי נעמען וויפיל קעש זי קאָן בא זיי קריגן.

חיים האָט אָנגעשריבן אַ טשעק און אים מיט אַ רחבותדיקער האַנט און מיט צעווינקטקייט אונטערגעשריבן.

רייזי האָט אים אָנגעקוקט פאַרדעכטיק. זי האָט געוואוסט, אַז חיים שרייבט ניט אַזוי גיך קיין טשעק. איידער זי פועלט בא אים אַז ער זאָל אָנשרייבן אַ טשעק, קומט איר אָן מיט גרינע ווערים.

אָבער זי האָט געשוויגן. זי איז אַראָפּ אין גאַס און דער ווינט מיטן פראָסט האָבן בא איר פאַרכאַפּט דעם אָטעם. זי האָט זיך איינגעהאָרבעט און איז קוים דערגאַנגען ביז צו די קראָמען.

אָבער צו איר שטוינען זיינען שוין אַלע קראָמען געווען פאַרמאַכט. האָט זי אויסגעבייטלט אַלע בייזע חלומות צו אירע שונאימס קעפּ.

— וואוהין שיקט ער מיך אזוי שפעט באנאכט!...

זי איז קוים דערגאַנגען אהיים, ווײַל צוריקצואוועגס איז דער ווינט געווען אין איר פּנים. זי איז אַרײַן אין שטוב און געטאָן אַ וואַרף דעם טשעק אַפן טיש.

— שוין פאַרמאַכט. וועלכער משוגענער וועט איצט האַלטן אָפן אין אַזאַ קאַלטער נאַכט? — בלאָזט רייזי אין די פינגער, וירענע הענט און טאַנצט אונטער, כדי צו דערוואַרעמען זיך די פיס.

— מיסטער פייפּל, איר וועט מוזן נעמען אַ טשעק — האָט חיים געשמייכלט.

— איך מוז האָבן קעש. זעט וויפיל קעש איר האָט אין שטוב.

חיים האָט גענומען זיך גריבלען אין זײַנע קעשענעס. עס איז אים שוין געווען פאַרדראָסיק, פאַרוואָס ער האָט ניט בײַ זיך אַ ביסל מזומן. אָט וואָלט ער איצט מיט פופציק דאָלאַר געקאָנט אָפּקויפן אַ חוב פון זעכצן הונדערט דאָלאַר.

— רייזי, דו האָסט עפּעס בײַ זיך מזומן? — פרעגט חיים בײַ זײַן ווייב.

— איך האָב ניט! — איז רייזי בייז, דערפאַר וואָס ער האָט זי געשיקט אין אַזאַ קעלט.

חיים האָט אויסגעגראָבן אַ ביסל זילבער־געלט, ניט גענוג אַז עס זאָל אַפילו באַטרעפן איין דאָלאַר. ער האָט דאָס ביסל געלט צוריק באַהאַלטן.

— נישטאָ, מיסטער פייפּל. איר וועט מוזן נעמען אַ טשעק.

— איך דאַרף קעש, ניט קיין טשעק — האָט זיך מיסטער פייפּל אויפגעהויבן, אָנגעטאָן זײַן הוט און איז אַ ברוגזער אַרויס פון שטוב. ער איז געלאָפן מיטן לאַנגן קאָרידאָר, מיט בייזע, גיכע טריט און געוואָרטשעט:

— אַזוינע קבצנים!... פוי!...

:: :: ::

אַז מיסטער פייפּל איז אַוועקגעגאַנגען, האָט חיים געזאָגט צו רייזין:

— קאָנסט זען, אַז מיר האָבן ניט קיין מזל! ווען איך האָב איצט מזומן געלט, כאָטש אַ פופציקער, וואָלט איך געקאָנט פאַרדינען זעכצן הונדערט דאָלאַר.

— מאַקע?! — וואונדערט זיך רייזי. — וואָס האָט ער געוואָלט? דאַכט זיך, אַז עס איז דער „בילדער״ פון אונדזער הויז.

— גוגע—מוגע—באָק! זי האָט זיך קוים דער־מאָנט! אודאי איז ער דער „בילדער״ און מיר זײַנען אים שולדיק זעכצן הונדערט דאָלאַר.

— איז וואָס־זשע וויל ער?

— גיי, רעד מיט אַן אידענע!... האָסט דאָך געהערט, אַז ער דאַרף מזומן געלט, שוין, באַלד! און ווען איך האָב מזומנע עטלעכע דאָלאַר וואָלט איך געווען אָפּגעקויפט דעם חוב פאַר אַ גאָרניט.

— איך בין זיך מחיה! איצט זעסטו שוין, אַז דו טויגסט ניט „אַ קאַץ אַן עק צו פאַרבינדן". געלט האָלט ער גאָר ערגעץ אין דער ערד און אַליין שרייבט ער טשעקס! — נעמט רייזי נקמה אַן חיימען פאַר דעם, וואָס ער טוט זאַכן אָן איר וויסן און אויך פאַר דעם וואָס ער ציילט איר צו דעם גראָשן.

— ניין, איך וועל בא דיר האַלטן דאָס געלט! אַ שיינעם תכלית וועסטו דערפון מאַכן.

— האַלט עס דאָרטן! האַלט עס! וועסט נאָך אויפשטיין אין אַ שיינעם פרימאָרגן און דערהערן, אַז מען האָט דיר אָנגעפּייפט און צוגענומען בא דיר די פאַר דאָלאַר.

— ביים דיר אָפּ די צונג!

מאָרים איז אָנגעקומען פון ניו־יאָרק. אַז ער איז נאָר אַריין אין שטוב, האָט ער באַלד דערקענט, אַז די עלטערן קריגן זיך.

— וואָס איז שוין ווידער?

— מען האָט איצט געקאָנט פאַרדינען אַ שיינע פאַר הונדערטער, ווען עס איז דאָ אין שטוב מזומן. האַלט אָבער דיין טאַטוניו דאָס געלט זיינס ערגעץ בא ווילד־פרעמדע מענטשן — ראַפּאָרטירט די מאַמע רייזי גיך און מיט רוגזה.

מאָרים לאַכט:

— ווער איז דאָ געווען?

— דער באַלעבאָס פון אונדזער הויז.

— מיסטער פייפל? — פרעגט מאָרים. — וואָס האָט ער געוואָלט?

— ער האָט געוואָלט פאַרקויפן דעם חוב פון זעבצן הונדערט דאָלאַר פאַר צוויי הונדערט. און ווען איך האָב פופציק דאָלאַר מזומן וואָלט אויך געווען גענוג.

ביזט זיכער, אַז עס איז געווען מיסטער פייפל? — וואונדערט זיך מאָרים.

— וואָס־זשע, מיר קענען ניט מיסטער פייפלען?

— ס'קאָן ניט זיין!... ער איז דאָך ניט משוגע געוואָרן...

— ער אַליין, בכבודו ובעצמו, איז דאָ געווען — זאָגט חיים.

— האָסט דאָך אים געקאָנט געבן אַ טשעק.

— אַזאַ חכם בין איך אויך געווען.

— אַ גרויסער חכם!... — קרימט אים נאָך רייזי.

— און קיין טשעק האָט ער ניט געוואָלט? — פרעגט איבער מאָרים.

— ניין!

— נו, דאַן האָט ער געמוזט זיין אַ פּייקער און ניט מיסטער פּייפּל — באַשליסט מאָרים. — עס איז נאָך גוט, וואָס עס איז ניט געווען אין שטוב קיין מזומן.

— וואָס־זשע, מיינע אויגן האָבן מיך אָפּגענאַרט? איך דערקען ניט מיסטער פּייפּלס פּעמפּיק? און זיין פּליכל? איך בין זיכער, אַז עס איז געווען מיסטער פּייפּל — שפּאַרט זיך חיים.

— וואָס אמת איז אמת — מישט זיך אריין די מאַמע רייזי — עס איז דאָ געווען מיסטער פּייפּל.

— דאַן האָט עפּעס דאָ געדאַרפט זיין... די מעשה איז נישט אַזוי־אָ... צום טייוול, האָב איך ניט באַדאַרפט זיין אין דער היים!—טוט מאָריסן באַנג.

חיים האָט אַזש אַ גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפן פון ערגערניש. אים זיינען געקראָכן אין קאָפּ אַלץ אַזוינע פּאַסירונגען אין לעבן, וואָס האָבן דורך אַ קליינקייט באַ אים צוגענומען די געלעגנהייט צו ווערן אַ גביר. און ער האָט זיך „געגעסן” און זיך געזידלט. און אַזוי ווי ער איז געווען אַ פרומער איד און האָט געגלויבט, אַז אין הימל זיצט אימיצער און הערט זיינע מחשבות, האָט ער צוריקגעכאַפּט און אויסגעדרייט דעם דישל. אַ ניט וויל ער ווערן רייך! מסתם איז אַזוי באַשערט. אַ שטיקל ברויט איז דאָ און אַ דאַך איבערן קאָפּ איז אויך דאָ.

אינדערפרי, ווי געוויינלעך, איז רייזי געגאַנגען איינקויפן אין גראָסערי פרישע זעמל און אַנדערע זאַכן צום איבערבייסן.

זי קומט אריין אין קראָם און זי זעט אַז עס איז דאָרט אַ סומאַטאָכע. כמעט אַלע ווייבער פון געגנט שטייען אין אַ רעדל. און מען שמועסט:

— אָנגעזעצט!

— ער איז באַנאַכט אַנטלאָפן!

— צוגענומען באַ די אָרימע לייט די לעצטע פּאָר גראָשן!

— די אַרבעטער זיינע שולדיק געבליבן!

רייזי שטייט אַזוי און הערט זיך איין.

— ביי אייך איז ער ניט געווען? — פרעגט דער קרעמער באַ רייזין.

— ווער?

— דער תכשיט, פּייפּל!

— יאָ, ער איז געווען!

— וויפיל האָט ער באַ אייך אויסגענאַרט?

— גאָרניט.

— ווי קומט עס?

— מיין מאַן האָט ניט געהאַט באַ זיך קיין געלט.

— הערסט אַ גליק! — שרייט אויס דער קרעמער אַזוי, אַז אַלע זאָלן אים הערן. — עס איז שוין היינטיקע צייטן אַ גליק, אַז מען האָט ניט קיין געלט. גוטע צייטן!

— באַ מיין מאַן האָט ער אויסגעדרייקעט זיין „פיידע" און די קינדערס „פיידעס"! גיי, ריכט זיך, אַז מיסטער פייפל האַלט באַם אַנטלויפן.

— און נאָך ווי אַנטלאָפן! — זאָגט אַ פרוי מיט צוויי דימענטענע אוירינגלעך אין אירע אויערן, וואָס וויל, דאַכט זיך, אַזוי ווי נאָר קוקן אַף דער וועלט דורך די דאָזיקע צוויי דימענטן. — מיר האָבן נאָך נעכטן געוואוסט, אַז ער האָט אַנגעזעצט — לאַכט די פרוי און וואַרפט מיט אירע צוויי דימענטן, בלויע פייערלעך — און נאָך ווי אַנגעזעצט! דער מאַן האָט ניט פאַרמאָגט קיין שטיקל שינדל אין אַלע זיינע הייזער. פרעמד בלוט! געדרייט, געדרייט מיט דער וועלט, ביז ער האָט זיך איבערגעדרייט.

רייזי קאָן שוין ניט איינשטיין. זי וויל לויפן גיך אהיים און דערציילן די נייעס.

— גיט מיר עטלעכע זעמעלעך — בעט זי זיך באַם קרעמער. — איך בין נעכטן באַנאַכט געקראַכן אין דער קעלט צו אייך אויסבייטן אַ טשעק. איז שוין געווען באַ אייך פינצטער.

— און וואו איז אייער מאַנס שכל? רעב חיים, אַזאַ קלוגער איד און אַ ביזנעסמאַן, האָט ער ניט געקאָנט באַלד פאַרשטיין, אַז עפּעס איז ניט גלאַט? וואָס הייסט, אַ מאַן באַדאַרף אינמיטן נאַכט מזומן געלט?! — ציילט דער קרעמער די זעמל אין גרויסן פאַפּירענעם זעקל. — אייערע טשעקס וועל איך אַלע מאָל אויסבייטן, נאָר ווען איר קומט צו מיר אינמיטן דער נאַכט, כע־כע, וואָלט איך אייך ניט געביטן, און זאָל מיך גאָט ניט שטראָפן!...

— עס איז גוט פאַר זיי, באַ וועמען ער האָט אויסגענאַרט — זאָגט ווידער די אידענע מיט די דימענטן אין די אויערן. — וועלן זיי געדענקען אַף אַ צווייטן מאָל.

— אָן ערך, וויפיל האָט ער אַנגעזעצט? — פאַרזשמורעט דער קרעמער איין אויג.

— אַף צוויי מיליאָנדלעך...

— צוויי מיליאָן! — גיט זיך דער קרעמער אַ כאַפּ באַם קאָפּ. — און די הייזער?

— זײַנע הײַזער זײַנען אָפּגעװיִשט!...

— דאָס הײסט, אַז דאָס װאָס מיר זײַנען אים שולדיק איז אויך אָפּ־געװיִשט? — פרעגט דער קרעמער.

— גלײַך װי קײנמאָל ניט שולדיק געװען!

רײזי האָט געכאַפּט דעם פּאַפּירענעם זעקל און איז אַנטלאָפן אַהײם. זי איז געלאָפן אײַנהאַלטנדיק דעם אָטעם, און װען זי איז אַרײַן אין שטוב האָט זי געטאָן אַ װאָרף דעם פּאַק מיט די זעמל אויפן טיש און געטאָן אַ געשרײ:

— איר האָט ניט געהערט, װאָס עס האָט געטראָפן?

די קינדער זײַנען זיך צונויפגעלאָפן. דער פֿאָטער חיים איז אויך אַרײַן.

— װאָס האָט געטראָפן?

— מיסטער פּײפּל איז באַנאַכט אַנטלאָפן און אָנגעזועצט צװײ מיליאָן!

— װאו האָסטו געהערט?

— אין גראָסערי.

— דערפאַר האָט ער נאָר געװאָלט מזומן — דערקלערט מאָריס און װיל װײַזן זײַן גרויסע חכמה. — האָב איך ניט געזאָגט נאָך נעכטן, אַז דאָ מוז עפּעס זײַן?

— און װען דײַן טאַטע האָט געלט, שטופּט ער עס אים אַװעק! — זאָגט רײזי.

— װער האָט געקאָנט זײַן אַ חכם...

— איצט, טאַטע, האָבן מיר פאַרדינט זעכצן הונדערט דאָלאַר — זאָגט מאָריס.

— װי אַזוי?

— אויב מיסטער פּײפּל האָט אָנגעזועצט, זײַנען אַלע זײַנע חובות אָפּגעװיִשט.

— יאָ, איך האָב אַזוי געהערט אין גראָסערי — פרײט זיך רײזי.

— אָפּגעװיִשט!

— זעכצן הונדערטער! — האָט חיים ערשט איצט גוט באַטראַכט די װענט און סטעליע פון זײַן הויז. — אָפּגעװיִשט דעם חוב!

— אָפּגעװיִשט! — האָבן אונטערגעזונגען טײל ברידער, און געשלונגען דעם איבערבײַסן מיט גרויס אַפּעטיט.

אכטער קאפּיטל

אייזיק האָט דערהאַלטן זיין פאָטערס בריוו, געלייענט און געשמייכלט. גוט, זיי האָבן דערפילט זייער באַדנלאַזיקייט! ער האָט געוואוסט, אַז דער פאָטער שרייבט ניט גלאַט אַזוי צוליב פאַרגעניגן. מסתם האָט שוין דאָרטן צוגעטראָטן ביז צום האַלדז.

אייזיק האָט אין אָוונט קוים אָפּגעריסן אַ ביסל צייט און געשריבן דעם טאַטן אַן ענטפער: אַז ער ווערט מיט יעדן טאָג אַלץ מער פאַראינטערעסירט אין פאַרמערייַ, און אַז ער וועט שוין אין שטאָט מער זיך ניט אומקערן. וועגן קריזיס האָט אייזיק געשריבן, אַז עס איז אַ פּעריאָדישע קרענק אַזאַ. דאָ אין באַראָן הירש שול פילט מען עס ניט. עס איז דאָ גענוג צו עסן און מען לערנט געשמאַק.

דער טאָג איז געווען באַ אייזיקן אַזוי איינגעטיילט, אַז יעדע מינוט איז ער געווען פאַרנומען.

גאַנץ פרי איז ער אויפגעשטאַנען און זיך אָנגעטאָן די אָוועראָלס און אַרויס אין שטאַל צו די פערד. עס איז אייזיקן זייער שטאַרק ליב געווען צו אַרבעטן באַ די פערד. מען האָט אים אין שול גערופן באַם צונאָמען „פערד־יונג". אָבער אייזיק האָט זיך זייער ווייניק צוגעהערט צו דעם, וואָס חברה סטודענטן האָבן געזאָגט. ער האָט ליב באַקומען פערד. אַלע אינדערפרי האָט ער אין שטאַל געאַרבעט באַם רייניקן און געבן זיי עסן און טרינקען. דערנאָך, באַם אויפגיין פון דער זון, איז אייזיק געגאַנגען זיך וואַשן און גענעסן איבערבייסן. נאָך דעם איבערבייסן האָט ער באַ־דאַרפט אויפראַמען זיין אייגן בעט און גיין אין די קלאַס־צימערן. דאָ האָט אייזיק געלערנט ענגליש, מאַטעמאַטיק, פיזיקע, כעמיע און אַנדערע זאַכן וועגן פאַרמערייַ. דערנאָך געגעסן אָנבייסן. נאָכן אָנבייסן ווידער קלאַסן, ביז אָוונט. אין אָוונט ווידער אַרבעט אין שטאַל באַ די פערד און דערנאָך וועטשערע. נאָך וועטשערע האָט אייזיק געדאַרפט שטודירן, אויפלעזן פּראָבלעמען, איבערשרייבן די לעקציעס וואָס ער האָט פאַרנאָטירט אַ גאַנצן טאָג אין אַלערליי ביכער. און צום סוף גיין זיך אויסרוען איבערנאַכט.

אין די קלאַסן האָט אייזיק זיך גוט געלערנט. אָבער אין שטאַל האָט ער זיך נאָך בעסער אויסגעצייכנט. ער האָט שוין איצט געהאַט אויף זיינע הענט זעקס פערד.

„לײַדי" איז א גראָע שקאַפּע מיט א סך שוואַרצע און װײַסע פּלעקן אױף איר לײַב. די שוואַרצע פּלעקן זײַנען געװען אַזעלכע עקעביקע, רונדע פּלעקן, װי פֿון סאַמעט. די װײַסע פּלעקן זײַנען באַשטאַנען פֿון קלײנע זאַלץ־שפּריצן. איר קערפּער איז געװען סאָליד און אױסגעקנאָטן פֿון שװערע מוסקולן. דער קאָפּ, א קלײנער, מיט צװײ קלײנע אױערן, איז געלעגן אױף א שװערן האַלדז, װאָס איז געלאָפֿן פֿון קאָפּ שמאָל און װאָס נידעריקער צו דער ברוסט אַלץ ברײטער. דער האַלדז אַן אױסגעבױגענער און מיט א שורה גרויע האָר איבער דער גאַנצער לענג פֿון האַלדז. די ברוסט א ברײטע, מיט שװערע מוסקולן און ברײט און װײט צעשפּרײט צװישן די פֿאָדערשטע פֿיס. דער בױך א רונדער, א גלאַטער און א קורצער, אַזױ אַז די הינטערשטע פֿיס זײַנען ניט געװען װײט פֿון די פֿאָדערשטע. די פּאָלקעס פֿון די פֿיס — שװערע, און די פֿיס אַלײן דוקא געטאָקטע, פּלאַטשיק־בײנערדיק, מיט קלײנע בעזעמלעך האָר בײַ די קלױען. קאָפּיטעס ברײטע, רונדע און מיט שװאַרצע הופֿן. די קאָדע, א ברײטע, פֿון גרויע האָר און א לאַנגע ביז צו דער ערד. „לײַדי" איז געװען א שטילע, רואיקע שקאַפּע; מען האָט בײַ איר געקאָנט קריכן אונטערן בױך און זי האָט געשװיגן. אַלץ װאָס זי האָט געפֿאָדערט פֿון אײַזיקן, איז געװען, אַז ער זאָל איר געבן עסן און טרינקען אין צײַט. זי האָט זיך אַלע נאַכט אױסגעגניערעט אין איר אײגענעם אָפּפֿאַל. װיפֿיל טרוקן שטרױ אײַזיק זאָל איר ניט אונטערבעטן, און זי װעט זיך סײַ װי אױסשמירן. דער גנוי פֿלעגט אױף אירע הינטערשטע ליטקעס מאַכן ברױנע פֿלעקן, װעלכע זײַנען געװען זײער שװער אָפּצורײניקן.

אין דער הינזיכט איז שױן איר פּאָר אין שפּאַן, דאָס פֿערד „בײבי", א רײנער, ציכטיקער בחור. אים איז געװען גענוג אונטערצושפּרײטן עטלעכע שטרױעלעך, און אינדערפֿרי איז ער געװען רײן און טרוקן. זײַן קאָליר איז געװען פֿון דעם זעלבן מין, װאָס זײַן פּאָר — „לײַדי", און אױך פֿון דעם זעלבן גרױס און פּאַסאַן, אַזױ װי א ברודער מיט א שװעסטער. אין כאַראַקטער איז „בײבי" אױך געװען א שטילער, א רואיקער. אָבער אַזױ װי ער איז געװען דער „מאַן", האָט ער אַרױסגעװיזן א ביסל עקשנות. עס איז אים געװען שװער צו רירן פֿון אָרט, אויב ער האָט זיך אײַנגעעקשנט אָדער זיך געפֿױלט.

אין דעם בוך װעגן דעם לעבן און אױפֿציען פֿון פֿערד, װעלכן אײַזיק לערנט, איז דאָ אַזאַ באַמערקונג: אין דער אַרבעט איז אַלע מאָל א „זי"־פֿערד מער גענױגט צו פֿאָלגן אײדער אַן „ער". אורזאַכע: „רעװאָלט פֿון דעם שטאַרקן". „בײבי" האָט געהאַט נאָך א חסרון, און דאָס איז, װאָס ער

האָט געהאַט אַ טבע אָנצוטרעטן מיט איין פוס אויף דער קאַפּיטע פונעם צווייטן פוס. און דערפאַר וואָס ער האָט געטראָגן פּאָדקאָוועס מיט שאַרפע ציין, פלעגן די ציין פון די פּאָדקאָוועס פאַראורזאַכן וואונדן אויף זיינע פיס.

אייזיק האָט געהאַט אַ קאָנסיליום מיטן וועטערינאַר מאַלטבי.

— צו דעם מוזט איר אַליין צוטראַכטן אַ מיטל — ענטפערט אים מאַלטבי.

און אייזיק האָט געמאַכט אַזוינע צוויי הילצערנע שיך פאַר „בייבין". דער פאַסאָן פון די שיך, אַזוי ווי די פאָרם פון אַ גלאָק — אויבן שמאָל און אונטן ברייט. נאָר אָנשטאָט וואָס אַ גלאָק איז קײַלעכיק, האָט אייזיק געמוזט מאַכן די צוויי שיך מיט פיר ווינקלען, כדי ער זאָל זיי קאָנען צונויפקלאַפּן מיט טשוועקעס. איין זייט האָט ער געלאָזט אָפן און צוגעמאַכט אַ טירל אויף לעדערנע זאַוויעסעס, אויך אַ שלאָס פון לעדער מיט אַ שפּראָנטשיק. אייזיק האָט „בייבין" אָנגעטאָן די צוויי הילצערנע שיך אויף באַנאַכט. „בייבי" האָט זיך געפּילט אַ ביסל פריקרע און געקלאַפּט מיט בײדע פיס אין פּאָדלאָגע, כדי פון זיך אַראָפּצוואַרפן אָט־די שיך. אָבער עס האָט אים ניט געהאָלפן. ער האָט געמוזט צוביסלעך זיך אָפּגעוואוינען פון טרעטן מיט איין פוס אויפן צווייטן.

פּראָפעסאָר מאַלטבין איז דער מיטל שטאַרק געפעלן.

— דו ביזט אַזוי ווי אַן אַלטער־לאַנג־יעריקער פאַרמער — האָט ער געגעבן אייזיקן קאָמפּלימענטן. — איך באַוואונדער דיין איינפאַל!

אייזיקן האָט זייער גוט געשמעקט אַזוינע קאָמפּלימענטן. אים האָט זיך געוואָלט, אַז מען זאָל אויף אים זאָגן אַז ער וואַקסט אַ גוטער פאַרמער. ער האָט זיך זייער פיל אָפּגעגעבן מיט די פערד אין שטאַל און עס איז בײַ אים געוועזן אַן אַמביציע איבערצוטאָגן קאַפּאָשאַנען אין ענין פערד.

קאַפּאָשאַן האָט געשפּילט די ראָלע פון אַ גאַנצן „וויסער" אין פערד־ענינים. טאָמער איז אַ פערד קראַנק געוואָרן, האָט קאַפּאָשאַן באַלד געוואוסט וואָס עס „פעלט" דעם פערד. ער האָט געקאָנט וויסן די יאָרן פון יעדן פערד, אַריינקוקנדיק אים אין די ציין. און אַז ער האָט געוואָלט וויסן צי אַ פערד איז איבערהויפּט אַ געזונטער, פלעגט קאַפּאָשאַן אים געבן אַ כאַפּ בײַ דער קאָדע און זי אויפהויבן אינדערלופטן און טאָן אַ שטאַרקן צי די קאָדע.

אייזיק האָט געחלשט צו וויסן דעם סוד פון אָט־דער פּראָצעדורע. קאַפּאָשאַן פלעגט געבן אַ שמייכל:

— באָיעלע, איך האָב מײַנע ציין אויפגעגעסן... און דו ווילסט זיך אויסלערנען אויף איין פוס...

צוביסלעך איז אייזיק געגאַנגען אַף אַ וועג, וועלכער האָט אים געפירט צו אַ נצחון.

צווישן די זעקס פערד, מיט וועלכע אייזיק האָט זיך אָפּגעגעבן, איז געווען איינער, אַ „רעוואָלוציאָנער״, מיטן נאָמען „ביל״. אַ שיינער, קאַש־טאַנעוואַטער, אַראַבער פערד, מיט אַ הויכן האַלדז און מיט דינע, לאַנגע פיס. זיינע קאַשטאַנענע אויגן, מיט בלוט־טראָפּנס אַף די גרויסע ווייסעכלעך, האָבן געברענט מיט חכמה. איין גרויסן חסרון האָט „ביל״ געהאַט. ער האָט ליב געהאַט צו רעוואָלטירן. און דוקא דעמאָלט, ווען ער איז געווען אין שפּאַן.

איינמאָל האָט אים אייזיק איינגעשפּאַנט אין אַ וועגעלע און איז מיט אים געפאָרן צו דער באַן־סטאַנציע אָנצולאָדן ברעטער. אייזיק האָט גע־וואוסט, אַז „ביל״ איז אַ נערוועז, רעוואָלטירנדיק פערד. אָבער אַזוי ווי ער האָט מיט „בילן״ געלעבט בשלום אין שטאַל און פון אים ניט געהאַט קיין שום צרות, פאַרקערט — „ביל״ פלעגט מורא האָבן פאַר אייזיקס דעך, האָט אייזיק געמיינט, אַז „ביל״ וועט אויך אין שפּאַן פאַר אים האָבן דרך־ארץ.

געקומען צו דער סטאַנציע און אָנגעלאָדן ברעטער און זיי באַוואָרנט מיט שטריק, און אייזיק זעצט זיך אויף אָפּן וועגעלע פאָרן צוריק אין שול.

אין דער מינוט איז אָנגעקומען אַ באַן פונדערווייטנס. דאָס סאָפּען פון דעם לאָקאָמאָטיוו און דאָס פּירכען פון דעם רויך האָבן „בילן״ איבער־געשראָקן און ער האָט גענומען שטעלן פיס.

אַ טראָג מיטן וואָגן אַזוי־אַ מיט אַן אימפּעטיקן ריס, און „ביל״ טראָגט דעם קאָפּ אין דער הויך, זיינע אויערן אויפגעשטעלט ווי צוויי הערנער און די פיס רירן קוים אָן די ערד.

עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין אייזיקס לעבן, אַז אַ פערד זאָל בא אים „אַנטלויפן״. אייזיק האָט זיך פון אָנהויב פאַרלוירן, און איז שיר ניט אַראָפּגעפאַלן פון וועגעלע. ווען ניט דער פאַל, וואָס זיינע פיס האָבן זיך פאַרטשעפּעט אין פראָנט־ווענטל פון וועגעלע און זיך דאָרטן פעסט אָנגעשפּאַרט.

דערווייל איז די באַן אָנגעקומען פון הינטן. די רעלסן זיינען געלאָפן פאַזע דעם וועג.

דער לאָקאָמאָטיוו — טויך, טויך, פּאַף!

און „ביל״ שטעלט זיך אויף דיבאָם, ווי ער וואָלט נאָר געוואָלט אַרויס־שפּרינגען פון די האָלאָבליעס.

אייזיק פאַרקרעמפּעוועט זיינע הענט מיט די לייצעס און שפּאַרט אָן נאָך שטאַרקער זיינע פיס אין דעם ווענטל פון וועגעלע.

די ברעטער אָפּן וועגעלע טאַראַבאַכקען און שרעקן נאָך מער דאָס פערד. און דאָ קרייצט זיך דער וועג איבער די רעלסן, און די באַן הוקעט און פּוקעט.

עס איז איצט אַזוי ווי אַ געוועט צווישן דער באַן און דעם פערד, ווער וועמען עס וועט אַריבעריאָגן.

אייזיק ווייסט שוין ניט, וואָס ער טוט. קיין קאָנטראָל איבערן פערד האָט ער שוין ניט. ער שלעפּט די לייצעס צו זיך און „ביל" גיט איין מאַך מיטן קאָפּ זיינעם, דעם צעווילדעטן, און ציט די לייצעס צוריק צו זיך. די לייצעס זיינען אָנגעצויגן אַזוי ווי סטרונעס — אָט באַלד וועלן זיי, דאַכט זיך, פּלאַצן.

דאָס וועגעלע שוועבט אין דער לופטן, די ברעטער שאָקלען זיך. אָט איז שוין דער קרייץ פון וועג איבער די רעלסן. און די באַן גיט שוין אַ לאָז אַרויס דעם באַוואוסטן פייף, וועלכער בויערט זיך ביז צום הימל, און אַ קרייזלדיקער שוואַרצער רויך, ווי באַ אַ מכשפה די האָר, לייגט זיך אין דער לענג פון דער באַן.

אויב ניט איצט, וועט זיין צו שפּעט! אייזיק גיט מיט זיינע לעצטע כחות אַ צי די לייצעס, און עס געלינגט אים אַראָפּצופירן „בילן" פון וועג. דאָס וועגעלע האָט זיך געטאָן אַ וויכנע פון דעם קליינעם יאַר באַם וועג און שיר ניט איבערגעקערט.

„ביל" האָט געגומען טראָגן דאָס וועגעלע איבער אַ צעאַקערט פעלד. מען האָט דאָ געאַקערט איצט, צוגרייטנדיק דאָס פעלד צום קומענדיקן פרילינג. די בראָזדעס ערד זיינען געלעגן אין לאַנגע שורות און זיך גע־טוליעט איינס צום אַנדערן. די ערד איז געווען ווייך און אָנגעזאַפּט מיט פייכטקייט. „ביל" האָט געבראָדיעט מיט זיינע פיס ביז איבער די קניעס. און די רעדער פון וועגעלע זיינען אַריין ביז צו די אַקסן. אַ ווייסער שוים האָט באַדעקט „בילס" גאַנצע לייב. איצט האָט ער זיך געמוזט אונטערגעבן און איז מיט אַ ראַזמאַך געבליבן שטיין טיף אין דער צעאַקערטער ערד. זיין בויך האָט זיך געוויגט איןביידע זייטן און זיין אָטעם־צוג האָט מיט אַ רעש זיך געטראָגן אָפּ און אויף.

אייזיק איז געבליבן זיצן אַ פאַרשטיינערטער אַף עטלעכע מינוט. דער־נאָך איז ער אַראָפּ פון וועגעלע, איז צוגעגאַנגען צו „בילן" אין דער פראָנט און אַף אים אַרויפגעלייגט זיין האַנט.

— „ביל", דאָס בין איך. דערקאָנסט מיך ניט? וואָס איז דער מער מיט דיר? האָסט זיך דערשראָקן פאַר דער באַן? בארואיק זיך. די באַן איז שוין אַוועק. האָב ניט מורא. איך בין מיט דיר...

אַט אַזוי האָט אייזיק צו אים גערעדט און אים באַרואיקט. ער האָט שוין געשמעקט צו אייזיקס הענט, צי עס איז עפּעס באַ אים נישטאָ וואָס צו טאָן אַ נאַש...

קוים מיט צרות איז אייזיקן אָנגעקומען פון דעם צעאַקערטן פעלד אַרויסצוקריכן.

ווען ער איז געקומען אין שול האָט אייזיק קיינעם ניט דערציילט פון דעם, וואָס עס האָט מיט אים געטראָפן.

ערשט איצט האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט „בילן". אויב ער איז אַזאַ פערד, דאַרף מען אים שענקען מער ליבע.

דער ווינטער איז אין יענעם עק פון ניו־דזשוירזי אַלעמאָל אַ מילדער. עס טרעפט אַמאָל און עס פאַלט אויס אַ שניי איבערנאַכט און אויף מאָרגן גייט אויף די זון און דער שניי ווערט צעשמאָלצן. אַזוי־אָ דעם גאַנצן ווינטער. אָבער אייזיק איז געווען פאַרנומען מיט זיינע קלאַסן און מיט די פערד, און ער האָט גאָר ניט באַמערקט, אַז עס איז נישטאָ קיין שניי.

מיט דער היים האָט ער זיך דורכגעשריבן ניט זייער אָפט. ער האָט פשוט ניט געהאַט קיין צייט צו שרייבן בריוו. וועגן זיין קאַריערע אַלס אידישער שרייבער האָט אייזיק כמעט אינגאַנצן פאַרגעסן.

אָבער איין זאַך האָט אייזיק ניט געקאָנט פאַרגעסן, און דאָס איז געווען זיין פריינטשאַפט צו דעם מיידל לילי אין וואודביין.

צווישן אים און זיין חבר יפה איז געשלאָסן געוואָרן אַ מאָדנער אָפּמאַך: איין שבת נאַכט זאָל יפה גיין צו לילין און אַ צווייטן שבת נאַכט זאָל אייזיק גיין צו לילין. ווייל ווען זיי פלעגן ביידע מיטאַמאָל גיין צו לילין פלעגט זיי אויסקומען צו זיצן און שווייגן.

לילי האָט ניט פאַרשטאַנען דעם טעם דערפון. זי האָט זיך אַפילו געפילט שטאַרק באַליידיקט: — וואָס איז זי — אַ שפּילעכל?

לילי האָט געפילט אַ פריינטשאַפט צו ביידע בחורים גלייך. זי איז געווען אַ באַלעבאַטיש, וואויל מיידל. עס איז אַפילו ניט געווען קיין אָרט אין איר האַרץ פאַר צוויי געליבטע מיטאַמאָל. אָבער גלאַט אַזוי האָבן צוויי פריינט האָט אַ מיידל פון איר שטאַנד געקאָנט פאַרטראָגן.

עס איז איר דערפאַר ניט געפעלן דער איינפאַל פון אירע צוויי פריינט, זיך צו צעטיילן מיט איר, אַזוי ווי מיט עפּעס אַ שטיקל צירונג — איינער האַלט עס אָפּ איין וואָך און דערנאָך גיט ער עס אַוועק דעם צווייטן אויף אַן אַנדער וואָך.

לילי האָט אין וואודביין געשפּילט די ראָלע פון דער איינציקער גרויס־

שטעטלדיקער. זי האָט זיך געגרויסט מיטן סטאַזש, וואָס אירע עלטערן זײַנען געווען פֿון די ערשטע קאָלאָניסטן, און האָט אויך ניט פֿאַרגעסן אַרײַנצונעמען אין רעכענונג דאָס, וואָס איר פֿאָטער איז געווען איינער פֿון די אָנגעזעענע באַלעבאַטים אין שטעטל. שוין ניט רעדנדיק דערפֿון, וואָס זי אַליין האָט פֿאַרנומען איינע פֿון די אָנגעזעענסטע שטעלעס אין דער שטעטלשער פֿאָלק־שול.

באַ אירע עלטערן איז זי געווען אַ בת־יחידקע און דערצו אויך אַ שיינ־הייט. איז דערפֿאַר געווען באַ איר אַן אַמביציע, אַז בהורים זאָלן זיך רײַסן איבער איר. פֿון דער נאַטור איז זי געווען אַ קאַלטבלוטיקע. זי האָט געקאָנט אין ערגסטן פֿאַל אָפּלעבן אירע יאָרן אַלס אַ פֿאַרזעסענע מויד.

אירע מוטערלעכע געפֿילן האָט זי אויסגעלעבט אין דעם, וואָס זי האָט יעדן טאָג זיך אָפּגעגעבן מיט דערציִען די שטעטלדיקע קינדער אין איר קלאַס. זי האָט זיי ליב געהאַט ווי אייגענע געבוירענע און די קינדער האָבן זי אויך זייער ליב געהאַט. כאָטש אין קלאַס־צימער איז זי געווען שטרענג מיט זיי, האָבן אָבער די קינדער געהאַט פֿאַר איר גרויסן אָפּשיי. קינדער זײַנען ניט ערגער פֿון גרויסע — וואָס שענער די לערערן זייערע, אַלץ מער אָפּשיי האָבן זיי פֿאַר איר.

איז וואָס־זשע האָט לילין געפֿעלט? עס האָט זיך איר געוואָלט עפּעס איבערלעבן כאָטש איינמאָל אין איר לעבן. דאָס קליינשטעטלדיקע לעבן איז געווען מאָנאָטאָן, רויִק און פֿלאַך. עס האָט זיך אַלץ אַזוי געצויגן ווי פֿון פּעך. די אײַנוואוינער האָבן זיך געקאָנט ביז גאָר. מען האָט שוין געוואוסט, ניט נאָר וואָס עס קאָכט זיך באַ יענעם אין טעפּל, נאָר אויך יעדנס אינערלעך לעבן איז געבליבן אָפֿן. קיין סודות זײַנען אין וואודבײַן נישט געווען. די טאַטעס אַרבעטן אין דער דוירבי־העט פֿאַבריק. די מאַמעס האָבן קינדער, האָדעווען זיי אויס. די מיידלעך וואַקסן דאָ געזונטע, פֿוילע ווי קעץ, און די אינגלעך, ווען זיי ווערן אַכצן יאָר אַלט, הויבן זיי אויך אָן אַרבעטן אין דער פֿאַבריק. אינדערפֿרי, ווען די זון גייט אויף, ציִען זיך שיטערע רייען מיט בלעכענע „לאָנטש"־רענצעלעך אין פֿאַבריק אַרײַן. אין שטעטל בלײַבן איבער די פֿרויען און קליינע קינדער. קיינמאָל געשעט דאָ ניט עפּעס אויפֿ־טרייסלענדיקס. אַ חתונה איז דאָ אַ גרויסע געשעעניש: אַ טויט־פֿאַל — ווידער אַ גרעסטע טראַגעדיע פֿון שטעטל. און ווען לילי הערט פֿון די צײַטונגען וואָס עס טוט זיך אָפּ אין די גרויסע שטעט, גיט איר אָפּט אַ צי און זי טראָגט זיך אַוועק אין דער פֿאַנטאַזיע אין יענע וועלטן. אָבער זי גייט ניט ווײַטער דערפֿון. זי וואָלט כאָטש געוואָלט האָבן מיט וועמען אויסצובײַטן אַ וואָרט.

זי איז אינטעליגענט — אלנפאלס האלט זי זיך פאר אזוינער. איז אבער אפילו נישטא אין שטעטל קיין לייטישע ביבליאטעק. שוין א סך מאל האט זי אויפגעבראכט פאר דעם שטעטל־קאונסיל אט־די פראגע פון האבן א ביבליאטעק. זיינען אבער אין שטעטל־קאונסיל אזוינע מידע, אויסגעהארע־וועטע מענטשן: — „ווער", טענהן זיי, „האט עס צייט צו לייענען? ביכער זיינען נאר פאר לײדיקגייער..."

לילי איז ניט געווען באקאנט מיט מארקסעס לערע. זי האט געגלויבט דעם שטעטלדיקן קאונסיל, אז ביכער זיינען פאר לײדיקגייער. זי האט געזען ווי אזוי איר פאטער קומט אהיים א מידער פון דער פאבריק, זי האט געזען ווי אזוי די איבעריקע מענער זיינען אויסגעארבעט און פארמאטערט פון דער פאבריק. זי האט געמיינט, אז אזוי איז עס געווען און אזוי וועט עס זיין. דער ארימאן דארף הארעווען איבער זיינע כוחות, ביז דאס מזל וועט אים צושפילן און ער וועט זיך ארויסרייסן פון זיין ארימאנסקער לאגע.

זי האט שוין געהאט א פארטיקע פארמולע פאר איר אייגענער צוקונפט: „זי וועט מיט קיין ארבעטער ניט חתונה האבן..."

זיינען אבער דא אין שטעטל ניט געווען קיין אנדערע מענער, חוץ ארבעטער און פויערים.

האט זיך לילי דערפאר אנגעכאפט אין די צוויי בחורים, אייזיק און יפה. ערשטנס, זיינען זיי געווען גרויסשטאטישע, און צווייטנס, האט זי זיי נאך ניט פארעכנט אין דעם קלאס פון ארבעטער און פויערים. דאס וואס זיי האבן שטודירט אגריקולטור, איז נאך ניט געווען קיין באווייז, אז זיי וועלן זיין פויערים. עס איז געווען אין וואודביין אן אפענער סוד, אז די מערסטע בחורים, וועלכע קומען לערנען אין באראן הירש שול — קומען אהער מיט דער מחשבה צו האבן א וואקאציע. עסן גיט מען דא, גוט. די לופט איז אויך ניט שלעכט. קומען אהער די גרויסשטאטישע בחורים אנ־צונעמען זיך מיט כח. און דערנאך גייען זיי אוועק אין לעבן, גרייט צו פירן דעם קאמף פאר זייער עקזיסטענץ.

לילין האט זיך, אלנפאלס, אויסגעוויזן, אז אייזיק און יפה זיינען ביידע פון דעם מין בחורים, וועלכע זיינען געקומען דא אין באראן־הירש שול נאר צוליב זייער וואקאציע.

און ווען אייזיק פלעגט מיט איר פארברענגען א פאר שעה איינמאל אין צוויי וואכן אין א שבתדיקן אוונט און פלעגט איר אנהויבן דערציילן וועגן די פערד פון שול און זיך אזש פארגעסן, אז נאך אלעמען איז לילי אליין אויך א שיין ווענן, און ער פלעגט ארויסגיין פון זיינע כלים און ווערן נתפעל

וועגן יעדן מינדעסטן איינפאַל פון די פערד — דאַן פלעגט לילי ניט וויסן וואו זי האַלט מיט אים.

איז ער באמת טאַקע אַזאַ נאַאיווער בחור, אַט־דער אייזיק, און גלויבט, אַז עס איז נישטאָ קיין שענער באַשעפעניש אויף דער וועלט פון אַ פערד?

— שוין ווידער פערד! — פלעגט אים לילי איבערשלאָגן די רייד.

— אַנטשולדיקט. איך בין אויסגעוואַקסן אין אַ הויז, וואו עס זיינען אַלעמאָל געווען פערד. מיין פאָטער איז געווען אַלע זיינע יאָרן אַ פאַכטער, אָבער מיך האָט מען קיינמאָל ניט אַריינגעלאָזט אין די שטאַלן כאָטש אַ קוק טאָן וואָס דאָרטן טוט זיך. מיך האָט דער טאַטע מיינער געהאַלטן אין חדרים, בא אינקוויזיטאָרן־מלמדים. און ווען איך בין גרעסער געוואָרן האָט מען מיך געשיקט אין בית־מדרש לערנען.

— וואו איז דאָס געווען, אין אַמעריקע? — פרעגט לילי — צי אין דער אַלטער היים?

— פאַרשטענדלעך, אין דער אַלטער היים — איז אייזיק אַזש בייז אויף איר פאַרוואָס זי פאַרשטייט ניט, אַז עס האָט ניט געקאָנט זיין אין אַמעריקע.

— אייער פאָטער איז געווען אַ רייכער? — וויל לילי וויסן אייזיקס יחוס.

— ניט זייער. אָבער ער האָט געפירט אַ שיינעם שטאַט.

— אַ שאָד, וואָס איר האָט פאַרשוועגדט אייער יוגנט.

— דאָס פרואוו איך איצט גוטמאַכן.

— מיט דעם וואָס איר פאַרשווענדט ווידער צייט באַם באַראָן הירש?

— וואָס מיינט איר?

— איך מיין, אַז די צוויי יאָר דאָ אין שול זיינען אַרויסגעוואָרפענע אַרבעט.

— פאַרוואָס? — דערשרעקט זיך אייזיק.

— ערשטנס, דערפאַר, וואָס פאַרמעריי אין אַמעריקע איז באַנקראָט. צווייטנס, דערפאַר, וואָס איך גלויב ניט, אַז איינער פון אייך וועט ווען עס איז בלייבן בא אַגריקולטור.

אייזיק איז געבליבן זיצן טיף באַליידיקט. זי האָט אים אָפּגעהאַקט זיינע פליגל אַזוי גיך און אומדערוואַרט, אַז ער האָט ניט געהאַט וואָס איר צו ענטפערן. ער האָט זיך פאַרטראַכט און געבליבן אַזוי זיצן.

— איר האָט זיך באַליידיקט?

— ניין. איר פאַרשטייט מיך ניט.

— איך וואָלט וועלן וויסן, וואָס עס לאָקט אייך אַזוי צו זיין אַ פאַרמער?

— וויל לילי פאַרשטיין אייזיקן. — אַט זיינען מיר אויך געווען פאַרמער.

איך בין דאָ געבוירן געוואָרן. איך געדענק גאַנץ גוט, ווען איך בין געווען א קלײן מײדעלע, אונדזער פֿגירה „טשאָב".

— אײער פֿערד?

— „טשאָב" האָט ער געהײסן. דער טאַטע מײנער, געדענק איך, פֿלעגט אַרויסגײן אַקערן די ערד מיט „טשאָבן". און מיר קלינגט נאָך ביז הײַנטיקן טאָג אין די אויערן, ווי דער טאַטע מײנער פֿלעגט האַלטן אין אײן שרײַען: „גידאַפּ, טשאָב!" אין שטוב איז ניט געווען קײן ברויט און קײן ביסל מילך. דער באַראָן הירש האָט אונדז אַרײַנגעזעצט אין א זומפּ. די מאַמע איז געווען קראַנק. און דער טאַטע האָט טאָג נאָך טאָג געשריען: „גידאַפּ, טשאָב!" ביז די פֿגירה מיט די דאַרע בײנער איז געפֿאַלן אין שפּאַן. אױ, וואָס פֿאַר אַן אָרעם לעבן! איך וויל קײנעם ניט ראַטן צו ווערן א פֿאַרמער — האָט לילי געענדיקט.

— איך וועל זיך ניט באַזעצן אין א זומפּ און וועל ניט אַקערן מיט קײן פֿגירה. עס ווענדט זיך, ווי אַזוי איר הויבט אָן א לעבן — זאָגט אײַזיק מיט מוט. — איך וועל בויען מײַן לעבן מיט מײַנע אײגענע הענט, ניט מיט דער הילף פֿון וואוילטעטיקע אַנשטאַלטן.

— און פֿונדעסטוועגן זײַט איר אַלײן אויך געקומען צום באַראָן הירש אױף קעסט — נעמט זיך לילי אָן די קריוודע פֿון איר פֿאָטער.

— איך אַרבעט שווער פֿאַר מײַן קעסט — דערהפֿילט אײַזיק ווי ער איז אַרײַנגעפֿאַלן. — מײַן אַרבעט האָט מער די ווערט פֿון מײַן עסן און שלאָפֿן.

— איך צווײפֿל ניט אין דעם ווערט פֿון אײער אַרבעט. נאָר איך מעסט די שפּעטערדיקע רעזולטאַטן. אויב אַפֿילו איר וועט זיך גוט אויסלערנען פֿאַרמערײַ, וועט זיך עס ניט באַצאָלן. ניט דאָ אין אַמעריקע, וואו אַלץ ליגט אין די הענט פֿון גרויסע טראַסטן. ווינציק האָבן מיר דאָ געליטן פֿון דעם טראַסט?

אָט אַזוי האָט לילי געפּרוּווט צו צעקלאַפּן אײַזיקס קוראַזש, ניט אַזוי דערפֿאַר כדי אים צו דיסאילוזירן, נאָר כדי אויסצוגעפֿינען, ווי שטאַרק ער גלויבט אין זײַנע כוחות און ווי גרויס זײַן ווידערשטאַנד איז.

אײַזיק האָט, פֿאַרקערט, וואָס מער לילי האָט אים געמאָלן פֿאַרמערײַ מיט שוואַרצע פֿאַרבן, אַלץ מער האָט ער אײַנגעקשנט זיך געלערנט די טעאָריע פֿון ערד־אַרבעט און עס האָבן זיך פֿאַר אים אַנטפּלעקט נײַע וועלטן און נײַע ווערטן.

נ י י נ ט ע ר   ק א פ י ט ל

דער ווינטער איז אַריבער און עס האָבן אָנגעהויבן בלאָזן פרילינג־ווינטלעך. עס האָבן טעג נאָך טעג געגאָסן רעגנס און מערץ־כוואַליעס זיינען געפלויגן און געיאָגט זיך איבער די הימלען. די עפּל־ביימער אין סאָד, די ווינשל־ביימער און די ווינטרויבן־ביימער זיינען געוואָרן אָנגעשוואָלן און זיינען געשטאַנען אָנגעלאָדענע און שווערע. אַ גאַנצן ווינטער זיינען די צווייגן פון די פרוכט־ביימער געווען שוואַרץ און פאַרבלויט, און איצט זיינען זיי געוואָרן פלוצים ליכטיקער און אונטער דער קאָרע האָט זיך באַוויזן רויט בלוט. די ניפּעלעך אויף די צווייגן זיינען אָנגעשפּיצט און פול מיט זאַפט.

די פרילינג־ווינטעלעך האָבן צעטריבן די כמאַרעס און די זון האָט גענומען וואַרעמען די ערד און די גראָזן. אין דער לופט האָט זיך געפילט, ווי עס הענגט אַן אומענדלעך געזאַנג, אַ רייסנדיק געשריי. די ערד שפּאַלט זיך פון דעם, וואָס באַ איר אינעווייניק רייסן זיך קערנדלעך, וואָרצלען פון אַלערליי געוויקסן אַרויס צום ליכט.

אין איינעם אַזאַ טאָג האָט זיך אויף דער באַזע פון שול פלוצים דערהערט אַ שטאַרק געוואַלד פון צוויי פרויען־שטימען. איין קול האָט געשאָלטן און געשריען און דאָס צווייטע קול האָט געקוויטשעט, ווי עס וואָלט זי דאָרטן אימיצער געפּייניקט.

די סטודענטן זיינען זיך צונויפגעלאָפן. דאָס געוואַלד איז פאָרגעקומען אין דער וועשאַרניע. די וואַש־פרוי איז געשטאַנען מיט אַן איינגעדרייטן האַנטוך אין איר האַנט און געשלאָגן איר מיידל. ביידע זיינען זיי געווען רויטהאָריקע, פליישיקע, די מאַמע און די טאָכטער.

— זאָלסט מיר שוין זאָגן, ווער עס האָט עס דיר געמאַכט!... — האָט די מוטער געשריען ניט מיט אירע כוחות און געפּאַסעוועט מיטן האַנטוך דעם מיידלס קערפּער. — די מינוט זאָלסטו מיר זאָגן!...

דאָס מיידל האָט געקוויטשעט און מיט די הענט זיך געהאַלטן באַ דעם עטוואָס פאַרשפּיצטן בויך. די מוטער האָט נאָר געוואָלט טרעפן מיטן האַנטוך דווקא אין בויך אַריין, אָבער דאָס מיידל האָט אַלע מאָל אונטערגעכאַפּט דעם האַנטוך מיט אַ האַנט, קריגנדיק בשעת מעשה אַ טראַסק איבער די פינגער פון אַט־דער האַנט. די האָר זיינען געווען צעפלאָכטן באַ ביידע פרויען. די מאַמע איז געווען אַ ביסל העכער פון דער טאָכטער.

— דו האָסט אין װעמען צו זײַן גערעטן. דײַן טאַטע האָט זיך אױך אַרומגעשלעפּט!...

דאָס מײדל האָט געװײנט; איר פּנים איז געװען רױט און װי פֿאַרלאָפֿן מיט בלוט.

עס זײַנען אָנגעקומען די לערער פֿון דעם פֿאַקולטעט פֿון שול; אױך מיס קענטאַר איז געקומען. זי האָט פֿאַרבראָכן מיט בײדע הענט און זײ צוגעלײגט צו אירע צײן און געביסן אירע אײגענע הענט.

— כ'װעל זי אַזױ לאַנג שלאָגן, ביז איך װעל עס בײַ איר אָפּשלאָגן!...

— זאָל זי שױן זאָגן, װער עס האָט עס איר געמאַכט!...

די סטודענטן האָבן, ניט קוקנדיק אױף דעם מײדלס לאַגע, זיך גאָר צעלאַכט מיט אַ פֿאַרשײט־לאַשעקעװאַטן געלעכטער.

די מוטער, אױפֿגערײצט פֿון אָט־דעם געלעכטער, איז נאָך מער אַרײַן אין רציחה און געכאַפּט דאָס װאַלגערהאָלץ און זיך פֿאַרמאָסטן אױף דער מײדל.

האָט זיך אַרײַנגעמישט מיס קענטאַר און אױף איר קוקנדיק אױך מיסטער מאָלטבי, און זײ האָבן קוים אָפּגעראַטעװעט דאָס מײדל.

זײ האָבן זי אַרױפֿגעפֿירט אין שול־שפּיטאָל און דאָרטן פֿאַרשלאָסן.

ערשט אין אָװנט האָט מען באַמערקט, אַז קאַפּאָשאַן איז ניטאָ.

עס איז געקומען די צײַט װען מען האָט באַדאַרפֿט האָדעװען די פֿערד און אײַזיק האָט ניט געהאַט קײן שליסל צו די שפּײַז־קאַמערלעך. געװײנלעך האָט זײ געהאַלטן קאַפּאָשאַן.

מילא, דער ענין האָט זיך נאָך שטאַרקער פֿאַרװיקלט. עטלעכע טעג האָט זיך געטומלט אין שול אַרום דער מעשה קאַפּאָשאַן מיטן מײדל.

דערװײַל איז אײַזיק געבליבן דער אײנציקער אַלײנהערשער אין שטאַל פֿון פֿערד.

דער צופֿאַל איז אַפֿילו ניט געװען אַזאַ שײנער, אָבער אײַזיק האָט זײַן ממשלה צוגענומען מיט װירדע און זיך אָנגעהױבן פֿירן װי אַ געניטער באַלעבאָס אין שטאַל. ער האָט געװאָלט װײַזן דער װעלט, אַז ער פֿירט אײַן נײַע זאַכן. און עס איז איצט בײַ אים ניט געװען קײן שום אַנדער װעלט, חוץ פֿערד. ער האָט, ערשטנס, אױסגעװײַסט די שטאַל מיט קאַלך. עס גײט פֿרילינג. זאָלן די פֿערד װיסן, אַז די װעלט װערט אַ נײַע. צװײטנס, האָט ער איבער יעדן אײנציק פֿערד אױפֿן באַלקן פֿון שטאַל אױפֿגעהאַנגען אַ טאַבעלע מיטן נאָמען פֿון פֿערד. דריטנס, האָט ער אַלײן זיך כמעט װי אַרײַנגעצױגן אין שטאַל אַרײַן און דאָרט געטאָגט און גענעכטיקט...

ער האָט גענומען ערנסט זײַן אַרבעט בײַ די פֿערד. אים האָט זיך

געוואָלט פאַרטיפן אין דעם פערדס נשמה. ער האָט שוין געזען, אַז דאָ אין שטאַל צווישן די פערצן פערד זיינען דאָ אַלערליי כאַראַקטערן. אַ טייל פון זיי, ווי צום ביישפּיל „ביל", זיינען רעוואָלטירנדיקע. עס איז באַ זיי אַלע געווען אַ טיפער פאַרשטאַנד צו זייער אייגן לעבן. אָבער טייל פון זיי, ווי צום ביישפּיל „דעקסטער", זיינען געווען אויסערגעוויינלעך קלוג. אַלע פערד, דאָ אין שטאַל, האָבן געהאַט אַ חוש פאַר צייט. בשעת מען האָט מיט זיי געאַרבעט אין פעלד האָבן זיי קיינמאָל ניט געוואָלט מער אַרבעטן נאָך דעם, ווי זיי האָבן פונדערווייטנס דערהערט דעם גלאָק קלינגען 5 אַזייגער פאַרנאַכט.

אייזיק האָט זיך געוואונדערט, פונוואַנען ווייסן פערד צו האָבן אַ באַגריף וועגן צייט? פונוואַנען ווייסט זי, אַט די שטומע בהמה, אַז דער גלאָק קלינגט כדי מען זאָל אויפהערן אַרבעטן?

חוץ דעם האָט אייזיק באַמערקט, אַז פערד חברן זיך צווישן זיך בעסער ווי מענטשן. „רעקס" און דעקסטער" זיינען געווען צוויי חברים. זיי זיינען געגאַנגען אין איין שפּאַן. „ברוטוס" און „צעזאַר" זיינען אויך געגאַנגען אין איין שפּאַן און זיך שטאַרק ליב געהאַט. און אַזוי אויך „לײדי" און „בייבי". האָט זיך געמאַכט, אַז איינער פון די פערד איז ניט געזונט געוואָרן און מען האָט אים באַדאַרפט היילן, האָט דערפאַר שוין זיין פּאָר ניט געוואָלט אַרבעטן מיט אַן אַנדער פערד אין שפּאַן. אייזיק האָט אויך באַמערקט, אַז דאָס געזונטע פערד לײדט מיט, פיזיש, מיט זיין ניט־געזונטן חבר. דעם קראַנקן פערד האָט מען אָפט ניט געקאָנט געבן די געוויינלעכע פּאָרציע עסן, וואָס יעדער פערד האָט געקראָגן. איז זיין פּאָר, דאָס געזונטע פערד, אויך געשטאַנען און זיך ניט צוגערירט צום עסן. און אַז מען האָט באַדאַרפט דעם „חולה" איינגעבן מעדיצין, האָט דאָס געזונטע פערד געכראָפּעט מיט די נאָז־לעכער, געגלאַנצט מיט די בורשטינענע אויגן און געגראָבן מיט די פיס די פּאָדלאָגע, ווי מורא־האָבנדיק, אַז מען גייט חלילה פּאַרסמען זיין חבר.

אין שטאַל זיינען געווען אַ טשיקאַווע פּאָר פערדלעך, צוויי קליינע ברוין־רויטע מוציקעס. „קיד" און „דזשיפּ" האָט מען זיי גערופן. יונג זיינען זיי געווען און פלינק ווי צוויי טייוואָלים. פון דעם וואָס זיי זיינען געשטאַנען אַ גאַנצן ווינטער אין שטאַל, זיינען זיי געוואָרן אַזוי ווילד, אַז קיינער האָט צו זיי ניט געקאָנט צוטרעטן. באַלד ווי זיי האָבן דערפילט אַ מענטשן לעבן זיך, האָבן זיי אָנגעהויבן צו בריקן מיט די פיס. דער לערער, מר. קרעיג, האָט פאַרזוכט „קידס" אַ בריק אין צייט פון סטרייק... אייזיק האָט באַמערקט, אַז פאַר אים האָבן „קיד" און „דזשיפּ" שטאַרק מורא. ער האָט אויך געהאַט ערגעץ געלערנט אין די ביכער וועגן פערד, אַז עס זיינען פאַראַנען

אַזױנע מענטשן מיט אַזאַ ספּעציעל בלוט, פֿאַר װעמען פֿערד האָבן מורא, מעגן זײ זײַן װי װילד. אָבער עס איז אים גאָרניט אײַנגעפֿאַלן אַפֿילו צו טראַכטן װעגן זיך, אַז ער האָט אַזאַ בלוט. װען די מעשה קאַפּאַשאַן איז געשען און אײַזיק איז געבליבן באַלעבאָס איבער די פֿערד און באַדאַרפֿט דאָס ערשטע מאָל צוטרעטן צו „קיד" און „דזשיפּ", כּדי זײ כאָטש געבן עסן, איז ער באַ זיך אַ ביסל געפֿאַלן געװאָרן. װי װעט זײַן, אַז די צװײ מוציקעס װעלן אים טאָן אַ בריק און אים אַרױסלאָזן די קישקעס?

אָבער אומבאַװאוסט פֿאַר אײַזיקן אַלײן, איז אין אים אָנגעקומען אַזאַ מוט און ער האָט זיך געלאָזט גײן צו „קידן" אין שטאַל מיט אַ מעסטל האָבער. „קיד" טרעט אָפּ אין אַ זײַט און נעמט אױף אײַזיקן מיט אַ פֿרײלעכן הירזשע, רײַסט מיט זײַן מױל באַ אים פֿון די הענט דאָס מעסטל. דער האָבער צעשיט זיך אױפֿן דיל. אײַזיק גיט אַף אים אַ געשרײ. „קיד" בלײַבט שטײן און הערט זיך אײַן, קוקט אַף אים מיט די צװײ בורשטין־שװאַרצע אױגן.

און דאָס אײגענע איז מיט „דזשיפּן" — הײסט עס, ספּעציעלע בלוט באַ אים. די װילדסטע פֿערד אין שטאַל ציטערן פֿאַר אים!

„און איך האָב אָװעקגעגעבן צײַט אַף שרײַבערײַ...!" — זידלט זיך אײַזיק. עס איז אים װירקלעך געװען אַ שאָד, װאָס ער האָט אָװעקגעגעבן צײַט אַף פּוסטע זאַכן. עס איז דאָך אַזױ אינטערעסאַנט צו באַאָבאַכטן דאָס לעבן פֿון אָט די שטומע באַשעפֿענישן. װאָס טיפֿער ער דערקענט זײ, אַלץ שענער װערן זײ אין זײַנע אױגן.

אין יענעם פּעריאָד איז באַ אײַזיקן געבױרן געװאָרן אַ פֿאַרלאַנג אָפּ־צוגעבן זײַן גאַנץ לעבן דעם פֿערד. ענדיקן דאָ די שול און דערנאָך גײן אין אײנעם פֿון די גרעסטע קאָלעדזשעס פֿון אַמעריקע און זיך פֿאַרפֿולקאָמענען אַלס פֿערד־יונג, אָדער אַלס װעטערינאַר.

די זון האָט געטריבן די גראָזן פֿון דער ניו־דזשױרזיער ערד. אין יענעם געגנט איז די ערד געװען אַ זאַמדיקע. מ'האָט געשמועסט, אַז דאָ איז אַמאָל געװען דער ברעג פֿון אַטלאַנטיק, נאָר דער ים איז אַװעק און זיך אָפּגערוקט װײַטער אַף הונדערטער מײַלן — איז דערפֿאַר דאָ די ערד אַזאַ זאַמדיקע. זי נעמט אײַן אין זיך דאָס װאַסער פֿונעם רעגן זײער גיך. אין חודש מערץ אַקערט מען שױן דאָ די פֿעלדער. דער קלימאַט איז דאָ כּמעט אַזױנער װי אין קאַליפֿאָרניע. אין מיטן חודש מערץ בליען שױן די פּרוכט־בײמער.

אײַזיק איז אַרױסגעגאַנגען מיט „קיד" און „דזשיפּ" אַקערן די ערד. באַם אײַנשפּאַנען די צװײ פֿערדלעך האָט מען באַדאַרפֿט האָבן צװײ חבֿרה,

כדי זיי זאָלן די פערד האַלטן ביז מען וועט זיי צושפּאַנען צום אַקער. דער אַקער, פון דעם מין וואָס מען רופט „סאָלקי", מיט צוויי רעדער, אַן אייזערנעם זיץ־אָרט און אַ דישל. דאָס אַקער־מעסער הויבט זיך אויף און לאָזט זיך אַראָפּ מיט דער הילף פון אַ הויב־שטאַנג.

אייזיק האָט נאָך אין זיין לעבן ניט געאַקערט קיין ערד. דער מאָמענט איז אַ געהויבענער. איין קליניקייט: אַקערן!

פּראָפעסאָר מאָלטבי האָט שוין ביז איצט שטאַרק ליב באַקומען אייזיקן, כאָטש ער האָט בשעת דעם סטרייק געזען פון אים זייער ניט קיין „שיינע" זאַכן... מאָלטבי האָט שוין אָבער פאַרגעסן אָן יענע טעג. ער האָט איצט געזען פאַר זיך אַ יונגן בחור, וועלכער וויל זייער קענען די מלאכה פון פאַרמעריי. און אַזוי ווי ער איז אַליין געווען אַ קינד פון די אַמעריקאַנער פּרעירים, האָט אין אים אויך געפּיבערט דער ציטער פון „אַקערן ערד".

פּראָפעסאָר מאָלטבי האָט אָנגעזאָטלט „ראָודין", דאָס טונקל־גראָע זאָטל־פערדל, און האָט אַרויסגעריטן אין פעלד אריין.

אייזיק האָט זיך אויפגעזעצט אַף דער „סאָלקי" און „קיד" מיט „דזשיפּן" האָבן גענומען טאַנצן. יעדער נערוו האָט בא זיי געציטערט אונטער זייער שפּיגלדיקער סאַמעטענער הויט. אָבער אייזיק האָט זיך באַוואָרנט מיט דעם, וואָס ער האָט זיי אין די מיילער אריינגעלייגט אַזוינע ספּעציעלע צוימען, וואָס דורך אַ צי מיט די לייצעס האָבן די דאָזיקע צוימען זיך צונויפגעצויגן און בשעת מעשה איינגעקרעמפּעוועט דעם פערדס מויל אַזוי שטאַרק, אַז דעם פערד האָט געמוזט כאַפּן אַ ווייטיק באַם האַרצן.

דאָס זיץ־אָרט איז אַזוי ווי אַ פלאַכע שיסל. אייזיק זיצט אַ שטייפער, אַ ביסל איינגעבויגן אַף צוריק. די לייצעס, ווייכע, לעדערנע, צוויי אינטשעס די ברייט, איינגעוויקלט אַרום די פינגער פון זיינע ביידע הענט. אייזיקס פיס שפּאַרן זיך אָן אין די צוויי אייזערנע טרעטערס, וואָס זיינען דאָ אַפּן אַקער אַלס פוס־בענקעלעך.

די זון שפּיגלט זיך אין דעם ווייס־געפּאָלירטן שטאָל פון אַקער־מעסער. און עס איז איצט ניטאָ קיין גליכן צו אייזיקן. די פערדלעך, ווי צוויי אָדלערס, שוועבן; די אייזערנע ציינערדיקע רעדער קלינגען אַף דעם זאַמדיקן וועג.

פון הינטן גייען נאָך אַלע סטודענטן פון אייזיקס קלאַס — די פרעשמען. אייזיק איז דער איינציקער, וועלכער האָט דעם כבוד צו פאָרן מיטן אַקער. פּראָפעסאָר מאָלטבי, רייטנדיק אַף „ראָודין", פאָרט פאָראויס, ווי אַן אָפיצער אין דער שפּיץ פון אַ בריגאַדע. און מאָלטבי האָט אַזוי ליב צו באַווייזן,

אז ער קאָן פאָרן רייטנדיק. ער זיצט מיט א זייט אריבערגעבויגן אפן פערדל. „ראודי" גייט אויך מער מיט א זייט, ווי ער וואָלט געוואָלט זען וואָס עס טוט זיך אונטער אים.

און אָט איז שוין דאָס פעלד, וואָס מען דארף צעאַקערן. עס איז דאָ אפן פעלד לאַנגע ליניעס פון פאַראַיאָריקע סטאָמפּס פון קוקורוזע־שטאַמען. דאָס פעלד איז פלאַך ווי א טיש.

פּראָפעסאָר מאַלטבי האַלט א לעקציע, רייטנדיק אף „ראַודין". דער גאַנצער קלאַס שטייט אף דער ערד אַרום מאַלטביס פערדל.

די לעקציע איז וועגן ערד און אירע אויבערשטע שיכטן; וועגן אָרגאַנישער מאַטעריע, וואָס זאַמלט זיך אָן אין דער אויבערשטער שיכט פון דער ערד און וועגן דער וויכטיקייט פון טיף־אַקערן... „קיד" און „דזשיפּ" האָבן ניט געוואָלט איינשטיין רואיק. עס איז זיי, ווי עס האָט אויסגעוויזן, ניט געווען אינטערעסאַנט צו הערן די לעקציע.

און ווען דאָס אַקערן האָט זיך אָנגעהויבן און אייזיק האָט מיט זיי געטאָן א פּאָר אריין פונעם וועג אין דער ווייכער ערד מיט די קוקורוזע־סטאָמפּס, האָבן זיך די צוויי מוציקעס געפּרואווט שטעלן דיבאָם. עס האָט אויסגעוויזן, אז די קוקורוזע־סטאָמפּס האָבן זיי געקיצלט אין די לאַפּעטעס פון די פיס.

מאַלטבי האָט געריטן פריער אין פאָרנט און אייזיק האָט מיט דער הילף פון הויב־שטאַנג אראָפּגעלאָזט דאָס גלאַנציק אַקער־מעסער אין דער ערד אריין. די ערד, א שווארצע און מיט א טונקל־געלן אונטערשלאַק, האָט זיך גענומען שניידן און איבערקערן. עס האָט זיך ווי געצויגן אן אומענדלעכער פּאַס פון ערגעץ פון דער טיף פון דער ערד און זיך געלייגט אין א בראָזדע. פון אונטער דער פריש־אויפגעגראָבענער ערד זיינען געפלויגן דערשראָקענע מייז אין אלע ריכטונגען. גרויסע ברוינע ווערים מיט ווייסע פּאַסיקלעך אַרום זיי, ווי קליינע פּעסעלעך מיט רייפלעך, זיינען געבליבן ליגן אויפגעדעקט קעגן דער זון. די ערד האָט געשמעקט.

„קיד" און „דזשיפּ" האָבן זיך געריסן פון אייזיקס הענט. אָבער אייזיק האָט זיין אָטעם איינגעהאַלטן און ער האָט די לייצעס נאָך מער איינגע־קרעמפּעוועט אין זיינע הענט. די צוויי פערדלעך האָבן אויסגעבויגן זייערע העלדזער ווי האַלבע רייפן און פון זייערע מיילער געשפּיגן מיטן ווייסן שוים. עס האָט זיך געהערט דאָס ריטמישע שניידן פון דעם אַקער־מעסער אין דער טיף פון דער ערד. אזוי שרייט ברוינט ווען א שאַרף מעסער שניידט.

געענדיקט די ערשטע ליניע, האָט אייזיק אויסגעקירעוועט די פערדלעך,

פריער ארויסהויבנדיק דעם אקער־מעסער פון דער ערד. פון דעם וואָס דאָס ראַזיקע מעסער האָט זיך דורכגעפידלט טיף אין דער ערד, איז עס געוואָרן נאָך גלאַנציקער, בלישטשענדיקער און שאַרפער.

— אָט, א ליניע!... — האָט זיך מיסטער מאַלטבי געפרייט.

אייזיק האָט שוין איצט געוואוסט דעם סוד. ער האָט די גאַנצע צייט פון אַקערן אַכטונג געגעבן, אַז דער דישל פון דער „סאַלקי" זאָל זיין האָריזאָנטאַל.

די צוויי מוציקעס זיינען געוואָרן אַזוי גוט און שטיל. זיי זיינען רואיקער געוואָרן מיט יעדער אויפגעאַקערטער ליניע. א שוויים האָט זיי באַדעקט און אינגיכן האָט שוין אייזיק מיט זיי זייער מיטגעפילט און זיי ניט געהאַלטן אַזוי שטייף אַף די לייצעס.

די איבעריקע סטודענטן האָבן זיך מתקנא געווען אין אייזיקן. זיי זיינען אַלע געשטאַנען באַם ברעג פון פעלד און פּראָפעסאָר מאַלטבי האָט זיי דער־ציילט מעשיות וועגן דעם, ווי מען האָט אַמאָל מיט יאָרן צוריק געאַקערט מיט הילצערנע אַקערס.

— פאַרוואָס קריגן מיר אויך ניט קיין געלעגנהייט צו אַקערן? — האָט זיך איינגעשטעלט צו פרעגן איינער פון די סטודענטן.

— איך וועל אייך אַלע געבן א געלעגנהייט — האָט מאַלטבי געזאָגט. — דער זומער הויבט זיך ערשט אָן און ערד איז פאַראַן א סך.

דעם גאַנצן פארמיטאָג האָט אייזיק געאַקערט מיט „קיד" און „דזשיפּ", און נאָך מיטאָג האָט פּראָפעסאָר מאַלטבי געזעצט א צווייטן פון די סטודענטן אַפן אַקער. ער האָט געמיינט, אַז „קיד" און „דזשיפּ" זיינען שוין איצט אויסגעמאַטערטע. אָבער ער האָט געהאַט א טעות אין חשבון.

אַזוי גיך ווי דער בחור האָט זיך געזעצט אַפן זיץ־אָרט האָבן „קיד" און „דזשיפּ" דערשמעקט מיט וועמען זיי האָבן צו טאָן און זיי זיינען „אַנט־לאָפן". יאָגנדיק, האָבן זיי דעם בחור אַראָפּגעוואָרפן פון זיץ־אָרט און דאָס אַקער־מעסער איז צעבראָכן געוואָרן אַף פּיץ־פּיצלעך.

צענטער קאפיטל

פון יענעם מאמענט איז אייזיקס נאמען געוואקסן העכער און העכער, אלס מייסטער פון פערד.

איינמאל אין א רעגנדיקן טאג שטייט אזוי אייזיק בא דער טיר פון שטאל און קוקט זיך צו ווי אזוי די טראפנס, וואס רינען אראפ פונעם דאך, פאלן מיט אזא שטארקייט, אז זיי גראבן אויס א רינווע אין דער ערד.

מיטאמאל באווייזט זיך א מענטש א דורכגעווייקטער פונעם רעגן, מיט א היטל פון שאפענער פעל, וועמעס האר זיינען שוין געוועז אפגעריבן און איצט פון רעגן אזוי צעווייקט. און אזא היטל האט אייזיק דא אין אמעריקע שוין לאנג ניט געזען. און מאדנע, ווי דער מענטש איז אים שטארק קאנטיק. זיינע רויטע האר און דאס קלייענדיקע רויטע פנים האבן אים דערמאנט אן א פערזאן זייער ניט קיין פריינטלעכע. אפשר איז עס אט דער רויטער, וועלכער האט אים צוריק מיט יארן אנגעטאן אזוי פיל צרות און יסורים...

אייזיק האט זיך דערמאנט, אז זייענדיק א אינגל פון זעכצן יאר איז ער מיט א דיפלאם פון א קארעספאנדענץ־קורס, א געענדיקטער בוכהאלטער, געקומען קיין ווינניצע צו זיינעם א פעטער אין דער גרויסער אייזן־קראם, אלס בוכהאלטער. דארטן איז געוועזן נאך א קוזין, פון פעטערס צד, אט פונקט אזא, ווי דער דאזיקער רויטער. און דער רויטער האט ניט געוואלט לײדן, וואס אזא שנעק, ווי אייזיק איז דאן געוועזן, זאל ווערן דער בוכהאלטער פון דער קראם, און ער האט אנגעטאן אייזיקן אלערליי צרות, אף אים אויס־געטראכט אלערליי בילבולים און ליגנס, ביז אייזיק האט געמוזט אוועקפארן צוריק אהיים.

זאל עס זיין אט דער דאזיקער רויטער? — האט זיך אייזיק געפרעגט. אבער איידער אייזיק האט נאך צייט געהאט אים גוט צו באטראכטן, האט זיך דער דורכגענעצטער מענטש געווענדעט צו אים:

— קאן איך רעדן מיט דעם מענטשן וואס גיט זיך אפ מיט פערד?

— איך האב די ערע — זאגט אייזיק. — אט שטייט ער פאר אייך.

— איר זייט עס? — זאגט דער רויטער און גיט זיך א וויש מיט דער נאסער האנט איבערן פנים. אין דער מינוט האט ער אפנים אויך דער־קענט אייזיקן.

— וואס האט א איד באדארפט? — פרעגט אייזיק מיט זיין געוויינלעכער

הארציקער שטים. מאַלע וואָס אים האָט זיך אויסגעדאַכט. דאָ איז זיכער געשטאַנען פאַר אים אַן אָרעמאַן אין זייער אָרעמע קליידער און אַ דורכ־געווייקטער פון רעגן. — קומט, שטעלט זיך אונטערן דאַך.

— אַ דאַנק אייך! — זאָגט דער רויטער. — באַ מיר איז מיין פערדל זייער קראַנק, און איך האָב געהערט פון אייך, אַז איר היילט פערד.

— וואָס איז דער מער מיט אייער פערדל?

— כ׳ווייס, קיין קרעמפּס קאָן עס ניט האָבן, ווייל כ׳האָב אים זיכער ניט איבערגעהאָדעוועט... — זאָגט דער רויטער און לאָזט אַראָפּ זיינע אויגן צו דער דורכגעווייקטער ערד. — אָבער ווי עס ווייזט אויס האָט דאָס פערדל פאַרט שרעקלעכע ווייטיקן אין די קישקעס.

— איז דער בויך באַם פערד געשוואָלן? — פרעגט אייזיק און קוקט זיך דערווייל נאָך בעסער איין אין דעם רויטנס פּנים: — „יאָ, עס איז דער זעלבער רויטער.״

— געשוואָלן ווי אַ באַרג... — זאָגט דער רויטער און גיט אַ טיפן זיפץ.

— עס שטייט אויף די פיס?

— ניין. עס ליגט שוין דעם צווייטן טאָג.

— ווי ווייט וואוינט איר פון דאַנען?

— אַ צוויי־דריי מייל. איך בין אַ פאַרמער באַם באַראָן הירש...

— דאָס איז אייער איינציק פערד?

— געטראָפן!...

אין זיינע גיפטיקע קורצע ווערטער האָט שוין אייזיק דערקענט זיין אַמאָליקן רוצח. אָבער עס איז ניט געווען קיין צייט פון דעם איצט צו טראַכטן. אייזיק איז אוועק אין דער לאַבאָראַטאָריע און גענומען די אינ־סטרומענטן פאַר „קאָליק״ און אויך צוגעגרייט אַ פלאַש מיט „בעלאַדאָנע״־וואַסער. ווען ער איז צוריק צוגעקומען צום שטאַל איז דאָרטן דער רויטער געשטאַנען אין איינגעבויגענער און געוואַרט.

אייזיק האָט צו אים גאָר ניט געזאָגט. ער האָט מורא געהאַט, אַז דער אומגליקלעכער זאָל אים ניט דערקענען אין דער שטים און עס זאָל אים ניט פאַראורזאַכן קיין אינערלעכע שמערצן...

אייזיק האָט איינגעשפּאַנט „ראָודין״ אין דעם לייכטן פאַעטאָנדל, די באָגי, און איז מיטן רויטן מאַן אוועקגעפאָרן. ער האָט שוין אַזוי זיך אַרויפגעאַרבעט דאָ אין שול, אַז ער האָט געקאָנט נוצן די פערד און אַלץ וואָס ער האָט געהאַט נויטיק, ניט אָנפרעגנדיק זיך באַ די העכערע באַאַמטע פון שול.

„ראודי" האָט זיך אָנגענומען מיט דער אויפגערעגטקייט פון אייזיקן און איז געלאָפן איבער דעם מיט טייכלעך פאַרגאָסענעם וועג. דער רויטער האָט געוויזן אַלע מאָל אייזיקן וואו זיך צו פאַרקירעווען, ווייל זיין פאַרם איז געלעגן ערגעץ פאַרוואָרפן אַף זייטיקע וועגן.

מער האָבן זיי צווישן זיך גאָר ניט גערעדט. און אין אַ האַלבער שעה איז אייזיק פאַרפאָרן צו אַ פיר־עקעכיקער שטוב, וועלכע איז געווען שטאַרק אָפּגעריסן און אָפּגעקראָכן און די ברעטערנע ווענט זיינען געווען נאָס פון נעם רעגן. דורך די פענצטער האָט זיך געזען פּנימער פון אַ סך קינדער — רויט־האָריקע און צעביסענע פון מאָסקיטאָס מיט וואונדן אַף די פּנימער. בא איין פענצטער איז געשטאַנען אַ דאַר מיידל, אויך מיט אַ קאָפּ רויטע האָר און מיט קלייען אַף איר בלאַס פּנים. ווען זי האָט דערזען דאָס פאַטעטאַנדל צופאָרן איז זי אָפּגעשפּרונגען פון פענצטער און זיך באַהאַלטן.

אַ הויכע, אויסגעמוטשעטע פרוי אין אַן אונטערקליידל, מיט צוויי גרויסע צעריסענע שיך אַף אירע פיס, איז אַרויסגעקומען. אַף אירע באַקן זיינען געווען סימנים פון פאַרטריקנטע טרערן. די אויגן בא איר ווי צוויי גריבער און די האָר שוואַרץ־גראָע און שטאַרק אויסגעפאַלן אַרום שטערן.

אייזיק האָט זיך מיט דער פרוי באַגריסט. גענומען די פלאַש מיט מעדיצין און די אינסטרומענטן. דער רויטער האָט אים געפירט צו דער בלומרשטעטער שטאָל. די דאָזיקע חורבה האָט זיך געהאַלטן קוים אָנגעשפּאַרט אַף צעדער־דרענגלעך, פון וועלכע די קאָרע איז אַפילו ניט געווען אָפּגעריי ניקט. נאָר איצט, נאָך יאָרן און יאָרן פון שטיין אין דינסט, האָבן די דרענגלעך שוין געפוילט. אַף זיי איז געלעגן אָנגעשפּאַרט אַ דאַך אַ צעבויגענער, געמאַכט פון אַלערליי מאַטעריאַלן — פון שטיקלעך בלעך, אַ ביסל שינדל און שטיקער קאָרע פון צעדער־ביימער. באַלד דערביי איז געלעגן אַ קופּקעלע גנוי, וואָס שוין אין דעם אָנבליק פון דעם קאָליר און דער קאָמפּאָזיציע פון די מאַטעריאַלן פון וועלכע דער גנוי איז באַשטאַנען, האָט אייזיק שוין געקאָנט דערקענען דעם צושטאַנד פון דער פאַראָרעמטער ווירטשאַפט.

דער רויטער האָט אַריינגעפירט אייזיקן אינעווייניק אין חורבה אַריין. עס איז דאָרט אין אַ קאַליוזשע פון אַ גרין־געלבלעכער בלאָטע געלעגן אַ פערד, וואָס האָט מסתּם אַמאָל באַדאַרפט האָבן אַ שוואַרצן קאָליר. איצט איז די גאַנצע פעל באַם פערד געווען שרעקלעך אָפּגעקראָכן. דער קריזש, די היפּטן־ביינער, די ריפּן זיינען געווען אַזוי ווי אָפּגעגריזשעט פון מייז ביז צום פלייש. דער בויך איז געווען באַם פערד אַ געשוואָלענער, דער האַלדז אַזוי דאַר, אַז מען האָט געקאָנט איבערציילן די רינגען פון דעם ווייַשעט.

דאָס פערד איז געלעגן מיט זיין קאָפּ טיף אַריינגעגראָבן אין דער גרין־געלבלעכער בלאָטע. ער האָט געטראָגן האַסטיק מיט דעם געשוואָלענעם בויך אַראָפּ און אַרויף, ווי עס וואָלט אין אים געאַרבעט אַזאַ פּאָמפּע, וואָס האָט אים אָנגעבלאָזן דעם בויך.

אייזיק האָט זיך מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ אַריבערגעבויגן צום פערד און מיט איין האַנט געטאָן אַ פיר באַ זיין פאַרגלעזערט אויג. עס איז געווען אַ בליק אין דעם אויג, וועלכן אייזיק האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן. אין דעם מאָמענט האָט ער דעם דאָזיקן בליק מיט זיך מיטגענומען אויף זיין גאַנצן לעבן. דאָס אויג האָט זיך ניט געטאָן קיין ריר. דאָס פערד איז שוין געווען באַוואוסטלאָז. אייזיק האָט נאָך געטאָן אַ גלעט דאָס פערד באַ דער פלאַנקע. דאָרט איז די הויט געווען אָנגעצויגן ווי די אויבערפלאַך פון אַ פּויק.

— וואָס זאָגט איר, עס וועט נאָך פון אונדזער פערד עפּעס זיין ? — פרעגט דער רויטער.

אייזיק האָט ניט געקאָנט ענטפערן. ער האָט געטאָן אַ קוק אויף דער פרוי, וועלכע איז געשטאַנען אין דעם אונטערקליידל און געציטערט. און ווען ער זאָל זיי אָנזאָגן די טייערע בשורה, אַז דאָס פערד איז פאַרביי, וואָלט אַט־די פרוי זיכער ניט אויסגעהאַלטן.

אייזיק האָט געפּרוּווט דעם פערד איינגעבן די „בעלאַדאָנאַ"־מעדיצין. ער האָט זיך אַראָפּגעבויגן און זיינע הענט און פיס אויסגעשמירט מיט דער בלאָטע. ער האָט געוואָלט עפענען באַם פערד דאָס מויל, אָבער באַ אים זיינען שוין די ציין געווען פאַרשטאַרצט. עס איז געווען אייזיקן ביטער ביז צום וויינען. ער האָט גאָרניט געקאָנט טאָן. עס איז שוין געווען צו־שפּעט צו נוצן די „קאָליק"־אינסטרומענטן. די אויערן זיינען באַם פערד געווען קאַלט ווי אייז. עס איז געווען אַ פראַגע פון מינוטן.

אייזיק איז אַרוים אין דרויסן. ער האָט געהערט ווי די פרוי האָט געטאָן אַ פּאַטש מיט ביידע הענט און אַ געשריי געטאָן פון פאַרצווייפלונג :

— וואָס וועלן מיר איצט טאָן אָן אַ פערד ? !... גאָטעניו, גרויסער ! פאַרוואָס נעמסטו באַ אונדז צו אונדזער איינציקע טרייסט ? ! — האָט די פרוי געקלאָגט, באַגלייטנדיק אייזיקן ביז צו דער בריטשקע.

דאָס גראָע פערדל איז איצט געשטאַנען מיט זיין קאָפּ אויסגעדרייט און מיט זיינע אויערן אויפגעשטעלט, ווי ער וואָלט זיך איינגעהערט צו דעם קלאָגן פון דער פרוי.

דער רעגן האָט „ראָודין" דורכגענעצט און זיין קערפּער האָט איצט געשיינט און עס איז פון אים געגאַנגען אַ פּאַרע.

רעכטס פֿון דעם אָפּגעבליאַקעוועטן שטיבל זײַנען געשטאַנען עטלעכע אויסגעקרימטע פּרוכט־ביימער. דאָס איז געווען דעם רויטנס סאָד. די דאָזיקע ביימלעך זײַנען געווען שוואַרצע און צעווייקטע פֿון רעגן און האָבן זיך געבויגן צו דער ערד. לינקס איז געשטאַנען אַ וועגעלע מיט דרײַ רעדער. דער פֿערטער ראָד האָט געפֿעלט. איז דאָס וועגעלע געשטאַנען אויסגעקרימט אַף אַ זײַט.

עס האָט געשמעקט מיט דער ביטערקייט פֿון פּאָלין, אָדער יאָד. אין הינטערגרונט האָט זיך געזען ווי דורך אַ טומאַן אַ שיטער וועלדל. באַם וועלדל אין אַ רײ האָבן נאָך געשטעקט שטעקנס פֿון פּאַראַיאָרן, מיט די טרוקענע צווײַגן פֿון פּאַסאָליע־געוויקסן.

באַ דער שטוב איז געווען אַ פֿאַרזשאַווערטע אײַזערנע פּאָמפּע. אײַזיק איז צוגעגאַנגען און געפּאָמפּעט וואַסער אַף זײַנע הענט, אָפּגעוואַשן זיי און געזאָגט צום רויטן:

— הערט, איר זאָלט זיך גאָרניט זאָרגן!

— וואָס מיינט איר? עס איז דאָך באַ אונדז ווי אַן אויג אין קאָפּ.

— איך וועל זען, אַז איר זאָלט האָבן אַ נײַ פֿערד — טרייסט אים אײַזיק.

— און דאָס?

— דאָס וועל איך אײַך העלפֿן באַגראָבן, כאָרגן אינדערפֿרי.

— אויב איר זאָגט, גלויב איך אײַך.

— איך גיב אײַך מײַן וואָרט — איז אײַזיק אַרײַנגעשפּרונגען אין דער „באָגי". — דערווײַל אַ גוטן! געדענקט: ניט זאָרגן — עס וועט זײַן אַ גוט פֿערד!

עלפטער קאפיטל

אייזיק האט זיך גוט אנגעהארעוועט באם אקערן די ערד. ער האט באקומען אורלויב צו פארן אהיים אף פסח.

געקומען אהיים איז ער ערב פסח. זיין פאטער חיים איז ארומגעגאנגען א פארחושכטער, א פארוואקסענער. די מאמע רייזי איז געווען קראנק מיט נוראלגיע. די ברידער זיינען אלע כמעט געווען ארבעטלאז. אפילו מאריס, וועלכער איז אלעמאל געווען א גוט־באצאלטער ארבעטער, און האט זיך אלע מאל באריימט, אז די באלעבאטים רייסן זיך איבער אים — איז איצט ארומגעגאנגען לײדיק. די פיר זין, וועלכע האבן געארבעט באם טאטן אין שאפ, האבן אויך ניט געארבעט, ווייל חיים האט ניט געקאנט פארקויפן זיין „ווארע". אויך הוישיקעלע האט זיך ארומגעדרייט לײדיק.

אייזיק איז ארײנגעפאלן אין א הײם, אין דער אײגענער „הייזקע", מיט א שאפ אן אײנגענעם, מיט אויפגעארבעטע הונדערטער טוצן בענדלעך און מיט יונגען געזונטע, מיט הענט פארטיק צו ארבעטן און מיט א פולער שטוב פיסקעס צום עסן—אבער אין שטוב איז ניט געווען קײן לעבעדיקע פעני.

מאריס האט שוין לאנג ניט אנגעזען קײן „וואך פעידע" און הוישיקעלע אויך ניט. די פיר קינדער, וועלכע האבן געארבעט באם טאטן, האבן קײן „פעידע" קײנמאל ניט געזען, און ווער שמועסט איצט!

און דא איז ערב פסח. א יום־טוב, וועלכן חיים האט דא אין אמעריקע געוואלט פראווען מיט דעם באוואוסטן קנאק און פארכטיקײט, צו וואס ער איז געווען צוגעוואוינט פון יארן און יארן.

— קײן מצות איז נאך נישטא אף פסח — האט חיים זיך געקלאגט פאר זײן זון אײזיק. — דיך ארט מסתם ווי דעם פאראיאריקן שניי... ווערטו עסן חמץ... אבער עס איז אף חמץ אויך נישטא!...

אייזיקן האט, פארשטענדלעך, זייער ווינציק געארט וואס עס איז ניטא קײן מצות. אים האט ווײ געטאן דאס הארץ פון דעם, וואס די לאגע איז אין הויז אזא שלעכטע.

חיים איז געלאפן יעדן טאג אין שטאט, געפרואווט פארקויפן די אויפגעארבעטע ווארע אונטערן פרייז. געלט איז איצט געווען זײער שווער צו באקומען. עס איז מיטאמאל ניט געווארן קײן שום מעגלעכקײט ערגעץ צו פארדינען א פאר סענט.

חיים האָט אַלס פרומער איד געהאָפט, אַז גאָט וועט העלפן. רייזי האָט זיך מיט אים געריצט: — וואו איז ער, דיין רבונו־של־עולם ?...

עס איז געווען פיינלעך פאַר אייזיקן. ער איז אהיים געקומען אַף אור־לויב, געמיינט אַז ער וועט זיך אָפּרוען אַ וואָך צייט. און דאָ איז ער אריינגעפאַלן אין אַזאַ אומגליקלעך הויז. די מאַמע איז ארומגעגאַנגען מיט אַ פאַרבונדענער ברעם. מאָרים האָט ניט געהאַט מיט וואָס צו פאָרן אין שטאָט אריין, פון איסט ניו־יאָרק.

— זאָל עס פאַרברענט און פאַרשרפעט ווערן !... — האָט הוישיקעלע געשאָלטן. — אַ לאַנד !... ארבעט און ארבעט, און מיטאַמאָל — באַסטאַ !...

אין דרויסן איז געווען וואונדערלעך שיין. די נאַטור האָט זיך גענומען מיט ברייטקייט אָנקליידן מיט גרינס. די ליידיקע פלעצער ארום חיימס שטוב זיינען געוואָרן גרין מיט גראָז. די זון האָט געשיינט און געוואַרעמט. פייגעלעך האָבן געזונגען. פון די קאַנאַרסער זומפּן האָט זיך געטראָגן אַ פרישער שוועבל־ריח.

חיימס הויז האָט פאַרמאָגט אַן אייגן שטיקל פּלאַץ, ארומגענומען מיט אַ פּלויט פון ברעטער. עס האָט זיך געמאָסטן ארום פערציק פוס די לענג און צוואַנציק פוס די ברייט. דאָס דאָזיקע שטיקל ערד איז געווען, ווערליק אייזיקס ביסל קענטעניש פון דער אַגריקולטור־שול, זייער גוט פאַר אַ גאָרטן.

אייזיק איז ארויסגעגאַנגען מיט אַ ריסקל און זיך גענומען צעגראָבן דאָס שטיקל ערד. ער האָט געוואָלט ווייזן זיינע ברידער און טאַטע־מאַמע, אַז ער קאָן די מלאכה. האָט ער דען ניט געאַקערט ערד אין שול ? דאָ אין גאָרטנדל איז די ערד געווען אַ קלייאיקע און אויסגעמישט מיט גיפּס און וואַפּנע פון דעם, וואָס בשעת מען האָט געבויט דאָס הויז האָבן די ארבעטער דאָ געמישט דעם קאַלך און צעמענט.

אייזיק האָט גוט באַטראַכט די קאָמפּאָזיציע פון דער דאָזיקער ערד. עס איז דאָ אין איר קאַלך און גענוג אָרגאַנישע מאַטעריאַלן.

די מאַמע האָט געזען, אַז אייזיק צעגראָבט די ערד, איז איר פון דער דאָזיקער פרייד און באַוואוסטזיין, אַז עס וועט זיין אַ גאָרטן באַ דער שטוב, געוואָרן גרינגער אַף דער ברעם און זי איז אויך אַרויס אין הויף אריין.

— וואָס טוסטו, זון ?

— איך צעאַקער די ערד.

— עס וועט זיין גוט פאַר גאָרטנוואַרג ?

— דאָ וועט וואַקסן ווי אַף היוון.

אַז די איבעריקע ברידער האָבן געזען ווי די מאַמע שטייט שוין אין

הויף, זיינען זיי אויך אַרויס אין הויף. אייזיק האָט זיי געהייסן צעשלאָגן די הרודעס ערד.

מאָטיע מיט הווישיקעלען האָבן אַרויסגעבראַכט פון הויז צוויי שטיקער אייזן. זיי האָבן געפּאָלגט דאָס, וואָס אייזיק האָט זיי געהייסן.

— עס איז נישטאָ מיט וואָס צו אַרבעטן. דערצו דאַרף מען האָבן געוויסע כּלים — האָט אייזיק געזאָגט.

— מיר וועלן איבערקערן די ערד מיט די הוילע הענט — האָט הווישיקעלע זיך באַרימט מיט זיין שטאַרקייט.

— עס איז אַ קונץ צו טאָן אַן אַרבעט מיט גוטע כּלים? — זאָגט מאָטיע.

— מע דאַרף קאָנען טאָן אַן אַרבעט אָן כּלים...

מאָרים איז געשטאַנען אין אַן אָפן פענצטער און געקוקט פון דער ווייטנס, ווי אַזוי אייזיק צעגראָבט די ערד און קערט זי איבער מיט דער לינקער זייט אַרויף צו דער זון. יעדע שאָוליע ערד איז געלעגן אַ גלאַנציקע קעגן דער זון. ער האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט פינצטערע געדאַנקען, געטראַכט פון זעלבסטמאָרד און די גאַנצע וועלט איז אים געווען פינצטער. און אָט איז ער געקומען, זיין ברודער אייזיק, און געבראַכט פרייד. עס קלינגט אין הויז דער געקלאַנג פון דער שאָוליע. די זון שיינט מיט אַזויפיל ערלעכקייט. אייזיק שרייט זיך איבער מיט די איבעריקע ברידער. דאָס ווינטל טראָגט זייערע אויסגעשרייען ערגעץ אַוועק. און ווי שיין עס איז דאָס שטיקל צעגראָבענע ערד! פריער איז דאָ אין הויף געווען וויסטקייט: די ווייסע פלעקן פון וואַפנע האָבן געשטאָכן דאָס אויג מיט זייער מיאוסקייט. איצט לויפן שורות פון דער פריש־אויפגעגראָבענער ערד. יעדע שורה האָט אַן אַנדער קאָליר. די ערשטע שורה איז צעמאָלן און אויסגעטריקנט פון דער זון און איז גראָ־אַשיק, און די לעצטע שורה איז נאָך שוואַרץ און פייכט, ווי מיט בוימל באַשמירט. און ווי שיין די סימנים פון דעם ריסקל זיינען אין דער נאָך ניט געגראָבענער ערד!

פאַרוואָס זאָל ער אויך ניט אַרויסגיין העלפן גראָבן דעם גאָרטן, כאָטש צוליינגן אַ האַנט און עפּעס טאָן?

מאָרים האָט אָבער ניט געקאָנט שלום מאַכן מיט זיין ברודער אייזיק. ער האָט אים ניט פאַרגונען דאָס, וואָס ער, אייזיק, האָט געקאָנט פאַראויסזען די רואינע פון דעם „באַלעבאַטישן" קלאַס נאָך איידער די גרויסע קאַטאַסטראָפע איז געקומען. ער, מאָרים, האָט זיך נאָך דעמאָלט ניט געריכט, צוריק מיט זעקס חדשים, אַז פון דעם טאַטן מיט די ניין ברידער וועט ווערן

אזא תל; אז עס וועלן, דורך אזא קורצן פעריאָד פון זעקס חדשים, בלײַבן אַלע אָן אַרבעט און אָן אַ באָדן אונטער די פיס.

און ער, אײַזיק, האָט עס נאָך דערשמעקט אײדער עס איז נאָך אַפילו עפּעס געשען. ער איז אַוועק זיך לערנען פאַרמעריי און באַזיגט דעם קריזיס. איצט קוקן אויס, מסתּם, אין זײַנע אויגן, אַלע ברידער מיט מאָריסן אין דער שפּיץ, מיטן טאַטן און זײַן אומגליקלעכן שאַפּ, ווי אומבאַהאָלפענע, ווי שאָטנס.

מאָריס האָט אײַזיקן ניט פאַרגונען אָט דעם פאַרגעניגן פון צו זײַן דער פּיאָנער פאַר דער פאַמיליע. ער וועט מסתּם ענדיקן אַגריקולטור און דאַן זיך באַזעצן ערגעץ אויף אַ פאַרם און אַרויסנעמען די עלטערן מיט די ברידער. אײַזיק וועט זײ, הײסט עס, ראַטעווען פון אונטערגאַנג.

און ער, מאָריס, האָט דאָך געלײגט אַזוי פיל האָפענונגען אויף אָט דער פאַמיליע פון נײַען ברידער. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער איז געווען דער אײנציקער רעטער זײערער. ער איז אַוועק קײן אַמעריקע דער ערשטער. ער איז געווען די אײַזן־פעסטע בריק, איבער וועלכער די גאַנצע פאַמיליע איז אַריבער דעם ים און זיך דאָ באַזעצט. ער, מאָריס, האָט געאַרבעט שווער. בײַ אים האָט זיך געוואָרעמט אַ געדאַנק, אַ גלויבן און אַ האָפענונג, אַז די געשעפטן בײַם פאָטער וועלן אַוועקגײן גוט. דער טאַטע וועט וואַקסן פון יאָר צו יאָר, ווערן רײַך, און מאָריס וועט מער ניט דאַרפן האָרעווען בײַ יענעם אין אַ שאַפּ. ער וועט זיך אויך אַרײַנוואַרפן צו דער הילף זײַן טאַטן און עס וועט אַוועקגײן גוט. נאָך אַלעמען, איז ער ניט געקומען קײן אַמעריקע צו פאַרבלײַבן אַ האָרעפּאַשניק זײַן גאַנץ לעבן.

אָבער, מאַלע וואָס מאָריס האָט געטרוימט. זײַן טרוים איז צעשטערט געוואָרן אין די לעצטע עטלעכע חדשים. פון זײַן טאַטן וועט שוין קײן רײַכער פאַבריקאַנט ניט ווערן. דאָס ביסל פאַרמעגן, וואָס עס האָט זיך בײַ אים, בײַם טאַטן, אָנגעזאַמלט פון דער שווערער פּראַצע פון די ברידער, איז שוין לאַנג אויפגעגעסן געוואָרן אין דעם לויף פון די לעצטע זעקס חדשים. די עטלעכע פאָר הונדערטער, וואָס דער טאַטע האָט אַרײַנגעגראָבן אין הויז, זײַנען איצט גאָר ניט ווערט. עס איז אַ פאַקט, אַז דאָס הויז האָט איצט מער ניט די ווערט ווי דעם פּרײַז פון ערשטן מאָרטגעדזש, וועלכער באַטרעפט דרײַ טויזנט דאָלאַר. און פאַר דעם פּרײַז קאָן מען עס אויך ניט האַלטן, ווײַל דאָס דירה־געלט וואָס עס ברענגט אַרײַן, אָדער באַדאַרף אַרײַנברענגען (ווײַל דער טאַטע האָט סײַ־ווי ניט פון וואַנען צו צאָלן דירה־געלט), טראָגט ניט אַפילו אויף די פּראָצענטן פאַר דרײַ טויזנט דאָלאַר.

און ער, אייזיק, איז זיך אוועק אין א שול, אראפגעווארפן פון זיך דעם עול פון דער פאמיליע און פון שאפ. ווי ער האט עס שכל, דער יונג, צו פארכאפן די נעץ פאר די פיש... איצט איז ער פריי פון יעדער זארג, פריי פון זוכן א דזשאב, און לערנט זיך א נייע מלאכה און האט נאך דערצו פרישע לופט אף דער פרייער נאטור. ווי געזונט ער זעט אוים! דער קאליר פון זיין פנים איז רויט און פארברענט פון דער זון. ער האט גאר געקראגן ברייטע פלייצעס. זע, ווי שטארק ער איז און ווי געשיקט ער קערט איבער די ערד מיטן ריסקל, ווי אן אמתער פויער!

אייזיק האט אין יענעם טאג צעגראבן דאס גאנצע שטיק ערד און מיט דער הילף פון הוישיקעלען, מאטיען, לעווען און כאצקלען צעמאלן די הרודעס אף פארעך און אויסגעווירעט, מיט דער הילף פון א שפאגאט, גלייכע בייטן און סטעזשקעלעך. דאס שטיקל ערד איז צעטיילט געווארן אין 8 קליינע בייטן.

אייזיק האט פארשניצט פלעקער און צו זיי צוגעקלאפט קארדאן־טאבעלן מיט אויפשריפטן. די אויפשריפטן האבן געזאלט דינען ווי סימנים, אז אין דער בייט נומער איינס זאל מען פארזעצן רעטעכלעך, אין בייט נומער צווי — ציבעלעס, אין בייט נומער דריי — מערן, א. אז. וו.

אין יעדער קלייניקייט איז געווען סימעטריע. ניט נאר זיינען די בייטן געווען גלייך אויסגעמאסטן, נאר אפילו די פלעקער מיט די טאבעלן האט אייזיק אויסגעשטעלט אין שורות. די מוטער רייזי האט זיך געשפיגלט אין דעם שטיקל ערד.

— עס לעבט! — האט זי געהאלטן אין איין קוקן דורכן פענצטער. און זי האט שוין פאנטאזירט, ווי אזוי זי וועט אפהיטן דעם גארטן יעדע רגע. עס האט איר אויפגעהערט וויי־טאן די ברעם, פון גרוים שמחה, פון דעם, וואס ענדלעך איז אין איר גרויען, טאג־טעגלעכן לעבן פון קאכן און וואשן אריינגעקומען א נייער אינטערעס; זי וועט איצט האבן צו טאן מיט זאכן וועלכע וואקסן, מיט גרינוואַרג...

עס איז געווען אין אווגוסט, ווען חיים איז געקומען פון ניו־יארק, און איידער ער האט נאך צייט געהאט אנצוזאגן די בשורה זיין ווייב, אז ער האט געבראכט עטלעכע דאלאר, האט אים רייזי אנגעזאגט די בשורה, אז אייזיק האט צעגראבן א גארטן אין הויף.

און חיים, דער איד וואס האט געהאט צו טאן אין דער אלטער היים מיט פאסעסיעס און וועלדער, האט דערפילט ווי עס האט זיך אין אים נעטאן א וועק־אויף א פרייד א לאנג־ניט־געוועזענע.

— א גארטן?! גיי, דו נארסט מיך אפ! טאקע אף אן אמת?!

— קום אהער צום פענצטער, וועסטו זען — האָט רייזי געטאָן חיימען א פיר־צו צום פענצטער. — זע, וואָס אונדזער זון אייזיק האָט, קיין עין־הרע, געמאַכט פון אונדזער הויף.

חיים האָט זיינע אויגן ניט געגלויבט. ער האָט זיך געריבן די אויגן זיינע, ווי נאָך א שווערן חלום, און געקוקט, געקוקט.

— ווען האָט ער עס צעגראָבן?

— היינט! — פרייט זיך רייזי. — בא אייזיקן צוויי הענט, א כפרה גויאישע. זאָלסט זען ווי ער גראָבט מיטן ריסקל!

— און וואָס באַטייטן אָט די שטעקעלעך מיט די קוויטלעך?

— דאָס האָט אייזיק אָנגעצייכנט, וואָס איך זאָל פאַרזעצן.

— אז מען לערנט, דערלערנט מען זיך — זאָגט חיים. — יאָ, רייזי, איך האָב געבראַכט עטלעכע דאָלאַר. אָט האָסטו. נעם און ברענג אריין דעם פסח אין שטוב אריין. עס איז מיר אָנגעקומען מיט ווערים, מיט ביטערקייט, ווי אמתער מרור...

רייזי האָט געטאָן א כאַפּ בא חיימען דאָס פעקעלע געלט. זי איז באַלד אוועק אין קראָם איינקויפן פסחדיקע זאַכן.

יענעם אָוונט האָט חיים „בודק חמץ" געווען.

די גרויסע בחורים האָבן זיך געדישעט פון געלעכטער, כאָטש עס איז בא זיי קיין נייעס ניט געווען אָט־די סצענע — אָבער דאָ אין אמעריקע האָט עס בא זיי נאָך קאָמישער אויסגעזען.

חיים האָט איבערגעציילט אַלע שטיקלעך ברויט. ער איז איצט געווען זיכער, אז ער האָט צונויפגעקליבן דעם גאַנצן חמץ פון הויז אין לעפל. האָט ער דעם לעפל איינגעבונדן אין א ווייס שמאַטקעלע און אים ארויפגעלייגט אויף דעם קאָמאָד און געזאָגט עטלעכע פסוקים.

שפּעטער האָט די גאַנצע פאַמיליע געגעסן וועטשערע. חיים האָט אוועק־געזעצט לעבן זיך אייזיקן, אַלס אָנערקענונג פאַר זיין שטיקל ארבעט מיטן גאָרטן.

— זון, מה דאָך דו קאָנסט אזוי שיין באַארבעטן א פיצל־שטיקל ערד, איז שוין א כל־שכן וואָס דו וואָלסט געטאָן מיט אן אימעניע — האָט חיים ברייטלעך און מיט א גמרא־ניגון אויסגעזונגען.

— האָב איך נאָר אזוי פיל לאַנד — האָט אייזיק ווויצלדיק געזאָגט — וויפיל איך וויים נאָך ניט.

דעם יום־טוב פסח האָט חיים געפּראַוועט מיט די אייגענע שטיק און איינפירונגען, וועלכע ער האָט אַלעמאָל געפּראַוועט אין דער אַלטער היים.

און באַם עסן, ווען די גאַנצע פאַמיליע איז געווען אַ ביסל אונטערגעטרונקען פון די פיר כוסות, האָט מען זיך צעשמועסט וועגן באַזעצן זיך אַף אַן איינענער פאַרם. און עס איז געבליבן, אַז מען וועט קויפן אַ גרויסע פאַרם און די גאַנצע פאַמיליע וועט זיך דאָרט באַזעצן.

אייזיק האָט דערציילט די מעשה מיטן „רויטן״ קוזין. ווי אַזוי ער איז געקומען באַ אים בעטן, אַז ער זאָל אים ראַטעווען דאָס קראַנקע פערד זיינס. און ווי אַזוי ער, אייזיק, האָט אים דערקענט. און יענער, דער רויטער, האָט אים אויך דערקענט. אָבער אייזיק האָט אים ניט געגעבן די געלעגנהייט זיך צו לאָזן דערקענען.

— נו, האָט מען אים געגעבן אַ נייעם פערד? — פרעגט חיים.

— נאָך וואָס פאַר אַ פערד! ער האָט אין זיין לעבן ניט געחלומט צו האָבן אַזאַ פערד.

— אים טוט מסתם באַנג וואָס ער האָט דיר אָנגעטאָן אַזוי פיל צרות אין ווינ־יצע — זאָגט די מאַמע רייזי.

— ווען מענטשן זאָלן קאָנען צוריקכאַפּן דאָס שלעכטס, וואָס זיי טוען!

— זאָגט אייזיק. — אַז איך האָב אים געבראַכט דאָס נייע פערד האָט ער זיך אַזוי דערפרייט, אַז ער איז מיר אַרויפגעפאַלן אַפן האַלדז און מיך גענומען קושן. און דערנאָך האָב איך געוואָלט אַוועקפאָרן צוריק אין שול. זאָגט ער צו מיר: „מיסטער, איר מוזט אַריינגיין צו אונדז אין שטוב. מיר האָבן מיט אייך עפּעס צו ריידן.״ זאָג איך צו אים: „גוט, איך וועל אַריינגיין צו אייך אין שטוב.״ ווייל מיר האָט זיך געוואָלט זען ווי אַזוי אַ אידישער פאַרמער לעבט און ווי אַזוי זיין היים זעט אויס. איך האָב געזען, ווי אָרעם זיין לאַנד און זיין אינווענטאַר איז געווען. בין איך אַריין אינעווייניק. אַ שרעקלעכער ריח האָט מיר געטאָן אַ פּאַטש אין דער נאָז אַריין. עס איז געווען אַ מאָדנער ריח פון פאַרפוילטע ליים, פון שטויב, פון איבערגעפרוירענע גלידער און זייער עיפּושדיקער שוויס. איך בין אַריינגעפאַלן אַזוי ווי אין אַ פינצטערן גרוב. אינדרויסן איז געווען אַזוי פיל זון. עס האָט געשמעקט מיט דער סמאָלע פון סאָסנעס, מיט דעם יונגן גראָז און מיט די צוויטן פון די פרוכט־ביימער, און דאָ אַזאַ פינצטערקייט און פאַרדומפּנקייט.

— דו קענסט דעם יונגן מאַן? — זאָגט דער רויטער פּלוצים צו זיין ווייב, וועלכע האַלט מיט ביידע הענט דאָס אונטערקליידל אירס און פּרואווט עפּעס אַזוי ווי צו פאַרדעקן מיט די פאַלדן פונעם קלייד. שפּעטער, ווען זי האָט מיר אויסגעשטרעקט אַ האַנט, האָב איך באַמערקט אַ גרויסן ריס אין דעם דאָזיקן אונטערקלייד. — אַנו, פּרוביר דערקענען דעם יונגן מאַן.

אָבער די פרוי זיינע האָט מיך ניט דערקענט, ווייל זי האָט מיך, בשעת איך בין געווען אין וויניצע, קיינמאָל ניט געזען.

— עס איז דאָך אייזיק, חיימס זון! — זאָגט דער רויטער. — דער מומע שרה ליוואָוויטשעס אַ נעפּאָטיקל.

איך האָב דערזען, אַז מען האָט מיך דערקענט, האָט מיר די זאַך ניט געפּאַסט. איך האָב זיך געפילט מאָדנע ניט־באַקוועם. בעסער וואָלט איך זיך געפילט, ווען איך טרעף זיך אָן מיט אָט־דעם „רויטן" קוזין אויף אַ גוטער פּאַרם מיט גוט־באַארבעטער ערד און קי אַ סך מיט גוטע פערד. זאָג איך דערפאַר צום רויטן: „מיסטער, איר מוזט האָבן אַ טעות. איך בין ניט דער יונגערמאַן, וועמען איר מיינט." איך טראַכט, אפשר וועט מען מיך אָפּלאָזן און איך וועל זיך קאָנען באַפרייען פון אַזאַ אומאַנגענעמער לאַגע. איך דריי זיך אויס און זאָג: „גוד־באַי! איך דאַרף נאָך טאָן אַ סך אַרבעט אין שול." אָבער דער רויטער פאַרשטעלט מיר דעם וועג. „ניין — זאָגט ער — איך פאַרשטיי, אַז איר ווילט זיך צו מיר ניט לאָזן דערקענען דערפאַר, ווייל איך בין געווען שלעכט צו אייך." „איר זייט געווען שלעכט צו מיר? — פרעג איך. — ווען און וואו?" און דאָ שטייען אַרום מיר שוין אַלע זיינע קינדערלעך מיט די פרישטשעס אויף זייערע פּנימער און מיט פּאַרכעס אויף די קעפּלעך. און דאָס גרעסערע מיידל וואַרפט בליקן פון דער אָפענער טיר פון צווייטן צימער. זי שטייט אין דער אָפענער טיר, ווי אַן אויסגעמאָלט בילד אין אַ ראַמל. די שיטערע האָר אירע צעבאָרשטן און פאַרפּלאָנטערט אין פאַלשע קרייזעלעך, פון דעם סאָרט קרייזעלעך, וואָס אַ ביסל וואַסער מיט אַ קעמל קאָן זיי לייכט רואינירן. און אירע צוויי גרויסע אויגן בליצן מיט פּאָספּאָר, ווי בא אַ קאַץ. זי טראָגט אַ פאַרלאַטעטן נאַגראַדניק, מיט אַ קורץ קליידל, וועלכע גרייכט קוים ביז צו די קני. די באָרוועסע קני און אירע פיס זיינען דאַר און פאַרשמירט. און אין שטוב אַרום און אַרום אַזאַ אָרעמקייט! עס שטייט אַן אָפּגעקראָכענער טיש מיט צוויי צע־קאַליעטשעטע לאַנגע בענק. די דאָזיקע בענק האָט געמאַכט אַ קאַליקע־מעכאַניק. זיי זיינען קרום, ווייל די פיס זיינען ניט צו־דער־מאָס צוגעשניטן.

דער דיל איז צעבראָכן און אין די ווינקלען וואַלגערן זיך פאַרשיידענע זאַכן, וואָס באַלאַנגען ניט אין אַ הויז. עס ליגט אַ זאַק אַ צונויפגעדרייטער, עס שטייט אַן עמער אַ צעבויגענער, אין אַ דריטן ווינקל וואַלגערט זיך אַ צעדרייטער כאָמוט, וואָס ווערדליק ער ליגט, ווייזט ער אויס אַ צעריסענער. די ווענט פון צימער — אָפּגעריסענע, קויטיקע. עס שטייט אַ קליין אייזערן

אויוועלע, און ווי מען וואָלט געוואָלט אָפּנאַרן די קאַלטע שטוב, איז פון דעם קליינעם אויוועלע געלאָפן אַ לאַנגער קוימען פון פאַרזשאַווערט בלעך.

איך האָב ניט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון. איך האָב זיך צוגעשפּאַרט אַף איינער פון די בענק.

— זייט מיר מוחל — זאָגט צו מיר דער רויטער — און לאָזט זיך דערקענען.

איך האָב אַף אים געטאָן אַ בליק, זיך צעשמייכלט.

— יאָ, דאָס בין איך — האָב איך שוין מער ניט געקאָנט איבערטראָגן.

— און וואָס טוט דער פאָטער אייערער? — פרעגט ער זיך נאָך.

— ער איז אין אַמעריקע — ענטפער איך.

— אין אַמעריקע?! — דערפרייט זיך דער רויטער. — און ווי קומט איר צו פערד?

גיי דערציייל אים ווי איך קום צו פערד, אַז איך זיץ ווי אַף הייסע קוילן.

— און איר ווילט טאַקע ווערן אַ פאַרמער?

— וואָס איז דען?

— גוט. גוט. — פאַרטראַכט זיך דער רויטער און קלאַפּט מיט זיינע אומגעלומפּערטע פינגער, די פאַרהאַרטעוועטע, איבערן טיש. — איך האָב נאָר געוואָלט וויסן, צי איר ווילט טאַקע ווערן אַ פאַרמער.

— יאָ — ענטפער איך. — איך וויל ווערן אַ פאַרמער.

— נאָר ניט אַזעלכער, ווי איך — צעגראַטשעט דער רויטער זיין מויל מיט די צעפּוילטע ציין. —

אייזיק האָט געענדיקט דערציילן וועגן זיין באַגעגעניש מיט רויטן קוזין. דער פאָטער חיים האָט געטאָן אַ קרעכץ דעם באַרימטן אידישן קרעכץ און געזאָגט דאָס גמרא־ווערטל: „טורא בטורא לא פגע, אנוש באנוש פגע". און פאַרטייטשט דאָס ווערטל אַף אידיש: אַ באַרג מיט אַ באַרג באַגעגנט זיך ניט, אָבער אַ מענטש מיט אַ מענטשן באַגעגנט זיך יאָ. ער האָט זיך געלאָזט טראַקטירן פון מאָריסן מיט אַ סיגאַרעטל און פאַררויכערט.

— זאָלסט אים דאָרט העלפן צו־ביסלעך — בעט זיך חיים בא אייזיקן.

— אַן אָרעמאַן מיט אַזויפיל קינדער. און וואָס איז שייך אונדז אַליין, טאָר מען היינט ניט ריידן. עס איז יום־טוב. אָבער בלי־נדר, מיין איך, אַז מיר זאָלן אָנהויבן טראַכטן וועגן אַ פאַרם. האַ, וואָס טראַכסטו וועגן דעם?

צוועלפטער קאפיטל

אייזיק איז צוריקגעקומען פון אורלויב פול מיט האָפענונגען און מוט. איצט איז ער געווען זיכער, אז ניט נאָר וועט ער אליין ווערן אן ערד־ארבעטער, נאָר אז אויך זיין גאנצע פאמיליע וועט זיך באזעצן אף ערד.

די אגריקולטור־שול האָט פארמאָגט א סך ערד און עס איז איצט אָנ־געגאנגען דער פרילינג־פארזיי. די קלאסן האָבן זיך ארויסגעצויגן פון די קלאַס־צימערן, אינדרויסן ארויס, אף די פעלדער. אייזיק האָט זיך איבער־געגעבן מיט לייב און לעבן צו דער ארבעט. כאָטש ער האָט געהאט זייער פיל פאראנטוואָרטלעכקייט אין שטאל בא די פערד, האָט ער פונדעסטוועגן געוואָלט לערנען אלץ וועגן פארזיי. מען האָט איצט געזייעט קאָרן. פראָפעסאָר מאָלטבי האָט ארויסגענומען די זיי־מאשין אפן הויף און זי צענומען אף שטיקלעך. דאָס איז געווען א מאשין אף צוויי רעדער מיט א דישל פאר צוויי פערד. דער קערפער פון דער מאשין, א לאנגער קאסטן מיט אכט אָפטיילונגען, פון אויבן ברייט און וואָס נידעריקער צו דער ערד אלץ שמעלער. אין די דאָזיקע אכט אָפטיילונגען האָט מען ארייננגעשאָטן די קאָרן־קערנער. אונטן בא יעדער אָפטיילונג איז געווען א קליין רערל מיט א מיילעכל און מיט א קליין טירעלע, ווי דאָס פיסקל בא א פייגעלע. און אָט דאָס טירעלע האָט זיך דורך א ספרוזשינע געעפנט און פארמאכט, ווען מען האָט בא־דארפט. עס זיינען געווען אזוינע אכט ספרוזשינעס און זיי אלע זיינען קאָנ־טראָלירט געוואָרן דורך א לעוועך, וועלכער איז אליין קאָנטראָלירט געוואָרן פון דעם וואָס די אקס האָט זיך גערדרייט. און די אקס האָט זיך גערדרייט, ווען די צוויי גרויסע רעדער האָבן זיך געדרייט. איז ווידער געווען אזא הענטל, דורך וועלכן מען האָט איזאָלירט די אקס פון די רעדער, ווייל ניט אלע מאָל האָט מען זיך געגויטיקט אין דעם, אז די אקס זאָל זיך דרייען און אז די פיסקלעך פון די רערן זאָלן זיין אָפן.

דאכט זיך, אן איינפאכע מאשין, אָבער ווען פראָפעסאָר מאָלטבי האָט זי צענומען אף שטיקלעך און דערקלערט די פונקציעס פון יעדער שטיקל, האָט אייזיק באמערקט, אז אים אליין איז אויך געפאלן שווער די מאשין צוריק צוזאמענצושטעלן.

אינדרויסן איז געווען דער אָנהויב אפריל. דער הימל, א בלויער מיט א הערלעכער, שיינער זון. דאָס געזאנג פון די שוואלבן, דאָס קרייען פון

הענער און טויזנטער אנדערע קלאַנגען, האָבן געשפּילט ווי אין אַן אָרקעסטער, דעם וועקנדיקן מאַרש פון אַרבעט.

פּראָפעסאָר מאַלטבי איז געווען אַריינגעטאָן אין זיין אַרבעט פון צונויפשטעלן די זיי־מאַשין, אַז ער האָט זיך ניט אומגעקוקט אויף דעם צעשראָקענעם סטודענט טאַנסקי, וועלכער איז געקומען צולויפן מיט אַ געשריי, אַז אין דעם קו־שטאַל גייט אַ קו צו־קינד.

טאַנסקי איז אָבער ניט אָפּגעטראָטן, ביז מאַלטבי האָט אים ניט געשאָנקען קיין אויפמערקזאַמקייט.

— זעסט ניט, אַז איך טו אַ וויכטיקע אַרבעט? — איז מאַלטבי אויף טאַנסקין אָנגעפאַלן.

— אָבער איך דענק, אַז דאָרטן אין קו־שטאַל איז עפּעס דער מער מיט מאַדזשין... זי גייט צו־קינד שוין באַלד אַ מעת־לעת...

— וועל, זיי אַזוי גוט און לויף נאָכן דאָקטאָר... — האָט מאַלטבי געזאָגט האַלב־וויציק און האַלב־בייז.

די סטודענטן, וועלכע זיינען דאָ געשטאַנען אַרום, האָבן זיך צעלאַכט. טאַנסקי האָט צעקניטשט זיין שטערן און געמאַכט אַ ניט־צופרידענע גרימאַסע אויף זיין געל־באַזאָרגטן פּנים.

— פּראָפעסאָר, איר מאַכט שפּאַס... איך זאָג אייך, אַז מיט מאַדזשין קומט עפּעס פאָר, זייער אויפפאַלענדעס... די קו שרייט געפערלעך... און איר מאַכט שפּאַס!...

פּראָפעסאָר מאַלטבי האָט אַראָפּגעשלעפּט די הענטשקעס, אין וועלכע ער האָט געאַרבעט, פון זיינע הענט און זיי מיט כעס געטאָן אַ וואָרף צו דער ערד.

— קיין איין מינוט רו האָב איך דאָ ניט! „קראַיסט אַלמאַיטי"!

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט זיך די גאַנצע סצענע איבערגעטראָגן פון דעם שיינעם זוניקן דרויסן אין דער קו־שטאַל, וואו עס איז געווען האַלב־טונקל, קיל און ריין. דאָרט איז אָבער געשטאַנען אין דער אַטמאָספערע אַ געוויסער זויערער ריח, וועלכן מען פילט געוויינלעך אין יעדן קו־שטאַל, ניט קוקנדיק וואָס דאָ אין דעם שטאַל זיינען איצט ניט געווען די קי און עס איז געווען ריין, ווי אין אַן אויג. דער צעמענט־דיל, אָפּגעוואַשן מיט וואַסער און מיט קאַרבאָל, האָט געפינקלט, און דער ריח פון דעם קאַרבאָל האָט ניט געקאָנט, כאָטש ער האָט געקעמפט מיט אַלע כוחות, פאַרווישן דעם זויערן ריח פון די קי.

אין אַ ווינקל איז געווען אַ פיר־עקעכיק קעמערל מיט הילצערנע האַלבע

װענט. אין אָט־דעם קעמערל איז איצט געשטאַנען די װײַס־און־שװאַרץ געפּלעקטע, גרױס־בײנערדיקע קו, מאַדזשי. אױפֿן דיל פֿון קעמערל איז געװען הױך אָנגעבעט מיט רײנעם, טרוקענעם װײצן־שטרױ, יעדע סטעבליע — אַ גאָלדענער פֿאָדעם. מאַדזשי איז געשטאַנען מיט אירע פֿיס טיף אין דעם שטרױ. זי האָט געשטרעקט איר גרױסן האַלדז אין דער הױך און פֿון דאָרטן אַרױסגעמרוקעט שרעקלעכע קולות.

מען האָט באַלד געקאָנט פֿילן, אַז מיט דער דאָזיקער קו איז עפּעס ניט נאָרמאַל, װײַל איר מרוקען איז געװען אױסערגעװײנלעך טרוקן און האַר־שפּאַלטנדיק. מאַדזשי האָט אַלע מאָל אױסגעדרײט איר קאָפּ מיט די צװײ שײן־פֿאַרשפּיצטע הערנער, צו איר אונטערשטן טײל פֿון קערפּער; איר עק איז געװען אומרואיק, װי אַ לאַנגער בײטש אין די הענט בײַ אײנעם, װאָס װערט בײז. זי האָט מיט אַ סװישטש זיך געבײטשט מיט איר עק דעם אײגענעם קערפּער; איר רוקן האָט זיך געהאָרבעט, װי דער רוקן בײַ אַ קעמל.

פּראָפֿעסאָר מאַלטבי איז אַרײַן אינעװײניק אין קעמערל און די סטודענטן האָבן זיך אױסגעשטעלט אַרום די װענטלעך פֿון קעמערל. עס זײַנען אינ־גאַנצן געװען אַזױנע צװײ װענטלעך, און יעדעס פּיצל אָרט איז פֿון די נײַגעריקע סטודענטן פֿאַרכאַפּט געװאָרן.

די קו מאַדזשי האָט מיט צװײ אױסגעשטאַרצטע גלעזערנע אױגן אָנ־געקוקט מאַלטבין און זיך בײז און אומצופֿרידן אַ קער געטאָן צו אים מיטן הינטן. זי האָט װידער געמרוקעט, װי דאָס פֿײפֿן פֿון אַ זינקענדיקער שיף אין אַ שטורעמדיקן ים, נאָך הילף...

מאַלטבי האָט אַרױפֿגעלײגט אַ האַנט אױף מאַדזשין און צו איר גע־רעדט: — מאַדזשי, האַ, מאַדזשי...

און צו די סטודענטן האָט ער געזאָגט:

— איר זאָלט קײנמאָל ניט צוגײן צו אַ קו, סײַדן איר זאָלט פֿריער אױף איר אַרױפֿלײגן אײער האַנט. — גיט די בהמה צו װיסן, אַז איר זײַט דאָ לעבן איר...

מאַלטבי האָט אױפֿגעהױבן מיט זײַן האַנט מאַדזשיס עק און אַרײַנגעקוקט אין איר קראָפּ.

— איר זעט!... — האָט ער זיך געװענדעט צו די סטודענטן.

— העי, פּראָפֿעסאָר, עס איז דאָ פֿינצטער און מיר קאָנען ניט זען!...

— אָלרײַט, טאַנסקי, דרײ אױף די עלעקטריע — באַפֿעלט מאַלטבי.

אין שטאַל איז באַלד געװאָרן בליץ־ליכטיק. די קעפּ פֿון די סטודענטן

ארום די ווענטלעך האָבן זיך געדיכט באַוואויגן און יעדער איינער האָט געקעמפט פאַר זיין שטיקל אָרט.

— דאָס איז אַ פּיסל פונעם קעלבל — דערקלערט מאַלטבי.

— וואָס איז דאָס?

— אַ פּיסל?...

— יאָ. און גראָד דאָס הינטערשטע פּיסל — דערקלערט מאַלטבי. — עס וואָלטן געדאַרפט קומען די פאָדערשטע פיס פריער... נאַטירלעך קומט דער געבורט פונעם קעלבל פריער מיט די פאָדערשטע פיס...

די קו, מאַדזשי, האָט זיך געטאָן אַ דריי צוזאַמען און איר קריזש איז געוואָרן אויסגעבויגן ווי אַ האַלבע רייף. זי האָט זיך שיר־שיר ניט אָוועק־געזעצט מיט דעם הינטערשטן טייל פון איר קערפּער. דער עכאָ פון אירע קולות האָט זיך ניט געהאַט וואו אויסצושפּרייטן אינעווייניק, אין די שווערע ווענט פון דעם שטאַל.

אַ שרעק איז אַלעמען באַפאַלן. די קו האָט זיך געטאָן אַ ריס פון איר אָרט און האָט גענומען אַרומלויפן איבער דעם גערעמען קעמערל. די זאַנגען פון דעם שטרוי זיינען געפלויגן, ווי שטויב, פון אונטער אירע פיס. פּראָ־פעסאָר מאַלטבי האָט זיך דערשראָקן און מיט איין שפּרונג איז ער געווען באַם טירל און נאָך גיכער איז ער אַרויס פון יענער זייט טירל.

מאַדזשי האָט זיך געטאָן אַ וואַלגער אַפן שטרוי און געבליבן ליגן אין אַ פּאָזיציע, ווי זי וואָלט זיך געקליבן טאָן אַ בריק מיט אירע פיס. זי האָט שטאַרק געהויבן מיט די פלאַנקען, ווי עס וואָלט איר געווען שווער צו אָטעמען. איר קאָפּ האָט זי איינגעגראָבן טיף אין שטרוי און מיט איין האָרן געגראָבן אין שטרוי און דאָרט געמאַכט אַ טיפן שניט.

— טוט עפּעס! — בעט זיך טאַנסקי באַם פּראָפעסאָר.

— איך וועל ברענגען דאָס וואָס מען דאַרף — זאָגט מאַלטבי, אָוועק־לויפנדיק פון דער סצענע. — זעט, אַז קיינער זאָל אין קעמערל ניט אַריינגיין.

אין דער צייט וואָס מאַלטבי איז געווען אַוועק, האָבן זיך דערווייל די סטודענטן איבערגעשמועסט און געפרעגט באַ טאַנסקין אַלערליי נאַרישע פראַגן.

— ווי לאַנג גייט זי שוין צו־קינד?

— צו־קעלבל, ניט צו־קינד... — פאַרריכט איינער פון די סטודענטן.

— וואָס איז דער אונטערשייד?... אַ קו איז אויך אַ לעבעדיק באַ־שעפעניש.

— זעט נאָר, זעט, ווי ער איז געוואָרן סענטימענטאַל!...

— שא, קריגט זיך ניט. איר שטערט דעם געבורט פון א ניי לעבן!...

— אינטערעסאַנט!... איך האָב נאָך אין מיין לעבן ניט געזען ווי עס ווערט געבוירן...

— ביזט באַ דיין געבורט ניט געווען אין דער היים?...

— מאַלטבי וועט נעמען דאָס קעלבל מיט מאַשינען...

— איך וועל ניט קאָנען שטיין דערביי.

— ווער הייסט דיר, שוטה?

— קומט עס אַלעמאָל אָן אַזוי שווער דאָס געבורט באַ א קו?

— ס'ערשטע מאָל זינט איך בין דאָ אין שטאַל — ענטפערט טאַנסקי.

דערווייל איז פּראָפעסאָר מאַלטבי געקומען צוריק. איצט איז אַף זיינע הענט געווען אָנגעטאָן צוויי לאַנגע גומענע הענטשקעס, די אַרבל פאַרקאַטשעט ביז אַרויף, העכער פון די עלנבויגנס; די הענטשקעס גרייכן ביז אַריבער די עלנבויגנס, זיי זיינען ברוין־רויטע און אָנגעשמירט מיט וואַזעלין. דאָס מאַכט די דאָזיקע הענטשקעס אויסזען, ווי זיי וואָלטן געווען באַשמירט מיט בלוט.

מאַלטבי האָט אויך געבראַכט מיט זיך א שוואַרץ, פּלאַטשיק רענצל. ווען ער האָט געעפנט דאָס רענצל האָבן פון דאָרט געטאָן א בלישטש מעטאַלענע כלים איינגעפּאַסטע אין בלויען סאַמעט.

די קו מאַדזשי איז נאָך אַלץ געלעגן און גערעוועט מיט אירע לעצטע כוחות. צייטנווייז האָט זיך אויסגעוויזן, אַז באַלד, באַלד וועט זיך עפּעס איבעררייסן באַ איר אינעווייניק און זי וועט בלייבן מיט א ניט־דערצויגענעם, פאַרענדיקטן רעוו, א דערוואָרגענער באַ איר אין האַלדז.

מאַלטבי איז אַריין אין קעמערל און באַטראַכט די סיטואַציע, צושטעלנ־דיק א באַהענטשקעטן פינגער צו זיין קליינעם שטערן.

— עס וואָלט געווען בעסער, ווען זי שטייט אַף די פיס — האָט מאַלטבי געזאָגט צו טאַנסקין.

טאַנסקי האָט מיט איין האַנט געטאָן א טאַרקע די קו און צו איר געזאָגט:

— מאַדזשי, טייערע, שטיי אויף!

אָבער מאַדזשי האָט זיך אַפילו ניט אומגעקוקט אַף די אָנוועזנדע.

— זי וועט מוזן זיך אויפשטעלן! — זאָגט מאַלטבי. — מיר וועלן פּרוּוון זי באַהאַנדלען ליגנדיק, אויב עס וועט זיך אונדז איינגעבן. — מאַלטבי האָט זיך אויסגעדריקט בלשון „מיר", כאָטש ער אַליין האָט געדאַרפט טאָן די אַרבעט.

ער האָט זיך אַראָפּגעזעצט מיט די קני אױפֿן שטרױ און זיך גענומען פּאָרען בײַ דער קו. עס איז אים אָנגעקומען לײַכט. אין אַ סעקונדע איז זײַן רעכטע האַנט געװען בײַ דער קו אינעװײניק.

טאַנסקי איז געשטאַנען אױף דער װאַך בײַ דעם קאָפּ פֿון דער קו און געהאַלטן זי מיט בײדע הענט בײַ דעם פֿרײַען האָרן.

מאַלטבי האָט בשעת מעשה זיך ניט פֿאַרלױרן. ער האָט ניט פֿאַרגעסן, אַז ער איז אַ פּראָפֿעסאָר, און געהאַלטן אַ רעפֿעראַט פֿאַר די סטודענטן, װעלכע זײַנען געשטאַנען אַרום די װענטלעך פֿון קעמערל.

— דאָס איז ניט נאָר אַ מיסגעבורט, נאָר װי עס װײַזט מיר אױס איז דאָס קעלבל האַלב־טױט. איך װעל טאָן דאָס, װאָס די װיסנשאַפֿט לערנט אונדז. איך קער איבער דאָס קעלבל בײַ דער מוטער אין בױך. עס איז ניט אַזאַ לײַכטע אַרבעט — האָט מאַלטבי גערעדט, אַלעמאָל אָפּשטעלנדיק זיך און אײַנהערנדיק זיך צו דעם, װאָס עס טוט זיך בײַ דער קו אינעװײניק.

אָבער פּלוצלונג האָט זיך מאַדזשי געטאָן אַ ריס און זי איז אױפֿ־געשפּרונגען אױף אירע פֿיס. בשעת מעשה האָט זי געטאָן אַ װאָרף מיט טאַנסקין, אַז ער איז פֿאַרפֿלױגן אין אײנעם פֿון די װינקלען פֿון קעמערל.

און עס איז געװען קאָמיש, װי אַזױ די קראַנקע קו, מאַדזשי, האָט מיט־גענומען דעם פּראָפֿעסאָר מאַלטבי מיט זיך. ער האָט ניט געהאַט קײן צײַט צו באַפֿרײַען זײַן האַנט פֿון איר אינגעװײד...

אַ מאָמענט, און די צושױער־סטודענטן זײַנען געבליבן שטײן פֿאַרגאַפֿט און מיט פֿאַרכאַפּטן אָטעם.

און נאָך אײדער אימיצער האָט באַװיזן צו טאָן אַ פּינטל מיטן אױג האָט די קו זיך געטאָן אַ דרײ אױס מיטן פּנים צו אַלעמען און באַלד האָט זיך דערהערט אַזױ װי אַ פּליױך פֿון אַ פֿאַס מיט װאַסער און עס האָט אױפֿן שטרױ געטאָן אַ פֿאַל אַרױס אַ װײס־און־שװאַרץ געפּלעקט בינטל...

מאָמענטאַל האָט זיך מאַדזשי אױסגעדרײט און גענומען מיט איר צונג לעקן דאָס נײ־געבױרענע באַשעפֿעניש. אַ פֿיר מיט דער צונג און עס איז געװאָרן אַ ליכטיקער פֿאַס אױף דעם מיט בלוט באַשמירטן באַשעפֿעניש.

מאַדזשי האָט ענערגיש געאַרבעט מיט איר צונג. זי האָט שטיל און צופֿרידן געמרוקעט. און זיך אײַנגעהערט, צי איר קינד ענטפֿערט.

— לעבט עס ? !

— זעט, װי שײן עס איז !

— עס לעבט !...

ענלעכע אויסגעשרייען פון פרייד זיינען געקומען פון דער מאַסע יונגע בחורים אַרום דעם קעמערל.

עס האָט לאַנג ניט גענומען און צו אַלעמענס פרייד האָט זיך דאָס נייַ־געבוירענע באַשעפעניש געוואָלט שטעלן אויף די פיס. עס האָט זיך עטלעכע מאָל געפרואווט און געפאַלן, ביז ענדלעך האָט זיך עס אַ וואַקלדיקס אויפגעשטעלט.

ערשט איצט האָט די מאַמע מאַדזשי גענומען אַרומלעקן דאָס קעלבל פון אַלע זייטן.

ווי שיין עס איז געווען דאָס דאָזיקע קליינע באַשעפעניש! פונקט געראָטן אין דער מאַמען. ווייסע, גרויסע פלעקן און שוואַרצע איבערן בויך און האַלדז. דאָס קעפּל שוואַרץ מיט אַ דריי־עקעכיקן ווייסן פלעק פונקט צווישן די אויגן.

און וואָס מער די מוטער האָט עס באַלעקט מיט דער צונג, אַלץ שטאַרקער און שענער איז דאָס קעלבל געוואָרן.

עס איז געווען אַ פרייד צו קוקן ווי אַזוי עס האָט אָנגעהויבן צו זוכן דער מוטערס ברוסט באַם האַלדז. אַ גרויס געלעכטער האָט אויסגעבראָכן צווישן די סטודענטן, ווען זיי האָבן דערזען ווי דאָס קעלבל זוכט באַ דער קוס האַלדז.

— נאַריש קעלבל, וואו קריכסטו?

— עס וועט אים נעמען אַ מינוט און עס וועט זיך אויסלערנען.

— דאָס וואָס עס נעמט אַ מענטשן צו לערנען אַ גאַנצן לעבן!...

מאַדזשי האָט זיך אויסגעדרייט מיט דעם הינטערשטן טייל פון איר קערפּער צום קעפּל פון איר קינד. דאָס קעלבל איז שוין אַזוי־אַרום ניט געווען ווייט פון זיין צוועק.

איצט איז געווען אינטערעסאַנט פאַר אַלעמען צו זען, צי וועט דאָס קליינע באַשעפעניש דערפילן די נאָענטקייט פון זיין מוטערס ברוסט.

האָט מאַדזשי געזען, אַז דאָס קינד אירס ווייסט נאָך ניט וואָס צו טאָן, האָט זי אויסגעדרייט איר קאָפּ און געטאָן דאָס קעלבל אַ שטויס, ווי צו ווען עס דערמאָנען אין דער ערשטער פליכט.

טאַנסקי האָט זיך ענדלעך דערבאַרעמט אויף דעם אומוויסנדיקן קעלבל. ער איז צוגעגאַנגען און דאָס קעלבל אַריינגענומען צווישן זיינע פיס אַזוי, אַז ער איז שיר ניט געזעסן אויף דעם רייטנדיק. אָט אַזוי האָט ער דאָס קעלבל צוגעשטופּט צו זיין מוטערס ברוסט.

אָבער דאָס נאַרישע קעלבל האָט נאָך אַלץ ניט געוואוסט וואָס צו טאָן,

ביז וואַנען טאַנסקי האָט דעם קעלבל אַריינגעלייגט דער מוטערס ברוסט אים אין מויל אַריין.

איצט האָבן אַלע לייכט אָפּגעאָטעמט און זיך צעגאַנגען יעדער צו זיין אַרבעט. עס האָט זיך שוין דערהערט דאָס געשמאַקע שמאַצקען פון דעם קעלבלס ליפּן.

— דעם מענטשנס לעבן איז פאָרט אינטערעסאַנטער — האָט אימיצער פון די סטודענטן באַמערקט.

אייזיק האָט דערנאָך געזייעט קאָרן איבער אַ גרויס פעלד מיט פוכקער, צעמאַלענער ערד. דער גרויער שטויב איז פון די שאַרפע דיסקן אויסגעווירעט געוואָרן אין גלייכע ליניעס. דאָס פעלד האָט אויסגעזען אַזוי ווי מיט לאַנגע פעדים באַצויגן.

אייזיק האָט זיך אויסגעלערנט, גיכער ווי דאָס קעלבל האָט זיך אויס־געלערנט זויגן, דעם גאַנצן גאַנג פון דער זיי־מאַשין.

עס איז געווען וואונדערלעך, ווי אַזוי די קערנדלעך האָבן זיך אָן אויפ־הער געשאָטן דורך די רערלעך אין דער ערד און ווי אַזוי די צוויי דיסקן באַ יעדער רערל האָבן פאַרשאָטן די זאָמען מיט ווייכן שטויב.

אין דער מאַשין באַם דישל זיינען געווען איינגעשפּאַנט די צוויי פערד, „לידי" און „בייבי". צו דער דאָזיקער אַרבעט האָט מען גענוצט האָבן צוויי זיכערע פערד.

אין אָוונט איז אייזיק געגאַנגען קיין וואודביין זיך זען מיט לילין. אַז ער איז געקומען האָט אים לילים פאָטער, דאַדי, אָנגעזאָגט די בשורה, אַז באַ זיי אין דער היטל־פאַבריק איז אַ סטרייק.

— אַ סטרייק!... — האָט זיך אייזיק געוואונדערט.

— יאָ, מיין זון, אַ סטרייק מיט אַלע פּישטשעווקעס!...

— זינט ווען סטרייקט איר?

— שוין דעם צווייטן טאָג — שטעלט דאַדי פאַר אייזיקן אַ בענקל. — זיצט. לילי וועט באַלד אַרויסקומען. יאָ, מיר סטרייקן דאָ אין וואודביין צום ערשטן מאָל. עס איז אָנגעקומען שווער איידער מיר האָבן געפועלט באַ אונדזערע באַאמטע, אַז מען זאָל אונדז אַרויסרופן אין אַ סטרייק.

— וואָס הייסט? וואָס מיינט איר? — האָט אייזיק ניט פאַרשטאַנען.

— איר הערט דאָך וואָס איך רעד צו אייך. אונדזערע באַאמטע פון פילאַדעלפיע האָבן ניט געהאַט קיין חשק, אַז מיר זאָלן סטרייקן.

— פאַר וואָס?

— ווייל זיי זיינען מער גוטע ברידער מיט די באַלעבאַטים.

— שײנע באַאַמטע האָט איר זיך אױסגעװײלט... — לאַכט אײַזיק.

— מיר האָבן זײ אױסגעװײלט? !... — הױבט דאָדי מיט זײַנע פּלײצעס.

— װער האָט דען בא אונדז געפרעגט, צי מיר װילן זײ, צי ניט?

אײַזיק האָט דאָס געהערט צום ערשטן מאָל זינט ער איז דאָ אין אַמעריקע. ער האָט שױן אױך געהאַט אַ ביסל דערפאַרונג אין דער יוניאָן פון זײַן טרײד — אָבער, אַז מען זאָל בא אַרבעטער ניט פרעגן װעמען זײ װילן פאַר באַאַמטע — דאָס האָט ער נאָך ניט געהערט.

— װאו געפינט זיך אײַער יוניאָן?

— אין פילאַדעלפיע — ענטפערט דאָדי — און מיר צאָלן דיוס דורכן אָפיס פון אונדזער פאַבריק.

— דאָס איז קאָמיש!... דער באַלעבאָס מאָנט אײַן די דיוס!... אַ שײנע יוניאָן מוז עס זײַן, אַז דער באַלעבאָס, װעמענס אינטערעסן זײַנען קעגן די אינטערעסן פון די אַרבעטער, זאָל מאָנען דיוס בא די אַרבעטער פאַר זײער אָרגאַניזאַציע... װעלכע דאַרף אין תוך דעם באַלעבאָס באַקעמפן!...

— אַזױנע אײַנפירונגען זײַנען דאָ בא אונדז אין פילאַדעלפיע... — װערט דאָדי מיטאַמאָל טרױעריק. — מיר האָבן געליטן דאָ אין שאַפּ און זיך ניט געהאַט אַפילו פאַר װעמען צו באַקלאָגן... אַ שענדלעכע קנעכט־שאַפט האָבן מיר דאָ געהאַט... און ניט נאָר זײַנען מיר געװען קנעכט אין שאַפּ, נאָר אַז מען איז אַהײם געגאַנגען האָט מען געמוזט מיט זיך מיטנעמען דאָס שפּלדיקײט... טאָמער האָט אַן אַרבעטער געסמײעט צו זאָגן אַ װאָרט פאַר זײַנע אײגענע, האָט מען עס באַלד אָפּגעטראָגן דעם באַלעבאָס...

— אָבער איצט סטרײַקט איר! — האָט אײַזיק װי געװאָלט דערמוטיקן דאָדין.

— אָט אַזױ גרינג איז עס אונדז ניט אָנגעקומען — זאָגט דאָדי און זײַנע אױגן װערן מיטאַמאָל גלאַנציק און פײַכט. — מיר האָבן געמוזט רעדן בסוד־סודות, דורך האַלבע װערטער, מיט די אַרבעטער... דער באַלעבאָס פון אונדזער שאַפּ האָט פול מיט שפּיאָנען, גאַנץ װאָודבײַן... און אַז עס איז אונדז שױן קוים מיט צרות געלונגען צו פאַרשפּרײטן די אידײע פון סטרײַק צװישן די אַרבעטער, האָט זיך ערשט אָנגעהױבן אַ מעשה מיט שיקן אַ דעלעגאַציע קײן פילאַדעלפיע... קײנער האָט ניט געװאָלט פאָרן קײן פילאַ־דעלפיע... פּלוצים האָט מען מורא באַקומען פאַר פילאַדעלפיע... עס האָט געשמעקט מיט פאַרלירן דאָס אָרט אין שאַפּ... און איצט, אַז מען פאַרלירט אַ פּלאַץ, איז גוד־באַי!... און אַז מען איז שױן ברוך־השם געפאָרן קײן פילאַדעלפיע, איז מען פון דאָרטן צוריקגעקומען „מיטן דישל"... נאָ סטרײַק!...

סטייטש, וואו איז יושר? די באַלעבאַטים טרעטן שוין אַף אונדזערע קעפּ און מען שניידט די ווייזשעס און מען וואַרפט אונדז פון שאַפּ... אָבער גיי שריי חי־וקים! נאַטשאַלסטווע פון פילאַדעלפיער הויפּט־אָפיס פון דער יוניאָן זאָגן, אַז עס איז אַ ליגן די מעשה. די וואודביינער אַרבעטער, זאָגן זיי, איז צו גוט!... און אויב די וואודביינער אַרבעטער וועלן זיך ניט „בע־הייוון", וועלן די באָסעס אַרויספירן דעם שאַפּ אינגאַנצן פון וואודביין... געהערט דיבורים פון פירער פון אַרבעטער?...

— אָבער איר האָט זיי געהערט ווי דעם פּאַראַיאַריקן שניי!

— וואָדען? !... מיר האָבן אַליין באַשטימט אַ סטרייק און מיר זיינען נעכטן אַרוים סטרייקן... — פרייט זיך דאָדי.

— און איך גראַטוליר אייך!... — שטרעקט אייזיק צו אים אויס אַ האַנט.

— איר וועט זיכער האָבן אַ זיג. איך זאָג אייך מיין וואָרט, אַז מיר, די סטודענטן פון שול, וועלן אייך העלפן מיט וואָס מיר וועלן נאָר קאָנען... מיר וועלן אייך באַשיצן קעגן אייערע באָסעס, ביז איר וועט זיגן!...

דרייצנטער קאפיטל

איידער אייזיק האָט באַוויזן איבערצורעדן מיט די סטודענטן פון דער אַגריקולטור־שול וועגן דעם סטרייק אין דער וואודביינער היטל־פאַבריק, האָבן די באַלעבאַטים אינגאַנצן פאַרשלאָסן די פאַבריק. דערמיט האָט זיך דער סטרייק פאַרענדיקט. די וואודביינער אַרבעטער האָבן ניט געהאַט מיט וועמען צו סטרייקן.

דאָדי, פונקט ווי אַלע אַנדערע אַרבעטער, איז געבליבן אָן אַרבעט. און אַלס צוגאָב האָט אים די וואודביינער שטאָט־פאַרוואַלטונג דערלאַנגט אַ מתנה — מען האָט אים געלאָזט וויסן, אַז זיין טאָכטער לילי איז אָפּגעזאָגט פון דער שטעלע אַלס לערערן... דאָס האָט מסתם געהאַט צו טאָן דערמיט, וואָס דאָדי איז געווען זייער טעטיק אינעם סטרייק.

דער פּרעזידענט פון שטאָט־קאַונסיל, מיסטער שאַבסאָוויטש, האָט אפילו ניט געוואָלט צולאָזן צו זיך קיין דעלעגאַציע פון די סטרייקנדיקע אַרבעטער. ער איז געווען איינער פון די הויפּט־פאַרוואַלטער פון דעם באַראָן הירש פאָנד אין די פאַראייניקטע שטאַטן. געוואוינט האָט ער אין אַ פּאַלאַץ ניט ווייט פון וואודביין און געשפּילט אַ פעאָדאַלע ראָלע. אַלע וואודביינער איינ־וואוינער זיינען געווען, אַ־ער געמוזט זיין, זיינע אונטערטאַנען. זיין אייזערנע האַנט האָט דאָ אין וואודביין זיך געלאָזט פילן אַלע מאָל. איצט, אַז די פאַבריק האָט זיך אַרויסגעצויגן פון שטאָט — האָט מיסטער שאַבסאָוויטש געזאָגט, אַז מיט דעם אידישן פאָלק איז ניט אויסצוקומען. באַזעצט מען עס אָף ערד, שרייט עס, אַז די ערד איז זאַמדיק... עפנט מען פאַר זיי אַ פאַבריק —סטרייקן זיי!... זאָל אַזאַ פאָלק גיין צו אַל־די שווארצע יאָר!...

לילי איז פון גרויס עגמת נפש אוועקגעפאָרן קיין פילאַדעלפיע, צו אירס אַן אָנקל. עס איז איר אָנגעקומען שווער זיך צו שיידן מיט די צוויי בחורים: אייזיק און יאַפע. דערהויפּט ניט אַזוי מיט יאַפען ווי מיט אייזיקן.

אייזיקס בענקעניש נאָך לילין האָט זיך פאַרהיילט דורך דער שווערער אַרבעט אַ גאַנצן זומער. די היצן זיינען געווען גרויס און די אַרבעטן אַף די פעלדער זיינען געגאַנגען איינע נאָך דער אַנדערער. אין מאַי האָט מען גע־שניטן אַלפאַלפאַ און קלאָווער; אין יוני האָט מען קולטיווירט קוקורוזע און קאַרטאָפל; אין יולי האָט זיך אָנגעהויבן דאָס שניידן פון היי; אין אויגוסט

האָט מען געשניטן האָבער, ווייץ און קאָרן; אין סעפּטעמבער האָט מען געשניטן קוקורוזע און אויסגעגראָבן קאַרטאָפל.

דער דאַזיקער זומער איז געווען דער לענגסטער זומער אין אייזיקס לעבן. יעדער טאָג אַ יאָר; יעדער חודש האָט געהאַט זיין קאָליר. ווען מען האָט געשניטן אין מאַי די אַלפאַלפאַ און קלאָווער איז נאָך די קוקורוזע געווען נידעריק בא דער ערד. אָבער אין יוני, ווען מען האָט די קוקורוזע אָנגעהויבן צו קולטיווירן מיט די פינף־צייניקע קולטיוואַטאָרן, האָבן זיך די פלאַנצן געטאָן אַ הויב־אויף פון דער ערד מיט אימפעט און די בלעטער האָבן זיך צעוויגט און צעגרינט.

די אַרבעט איז ניט געווען קיין גרינגע. פּאַרטיק געוואָרן מיט קולטיווירן די קוקורוזע האָט מען געדאַרפט זיך נעמען צו די קאַרטאָפל. אַט אַזוי אַ גאַנצן זומער — פון איין אַרבעט אַרויס און אין דער צווייטער אַריין. ביז עס איז אָנגעקומען ווינטער און אייזיק איז אַריין אין צווייטן יאָר פון זיין שול־אַרבעט.

ער איז שוין געווען אַ סיניאָר, און ווערליס זיינע אויסערגעוויינלעכע פּייאָקייטן און ליבע צו דער אַרבעט — האָט אייזיק אָקעגן קומענדיקן פרי־לינג געקאָנט פאַרלאָזן די שול און קריגן זיין דיפּלאָם.

עס האָט זיך געפירט אין שול, אַז יעדער גראַדואירטער סטודענט פלעגט רעקאָמענדירט ווערן אויף אַ שטעלע, כדי זיך צו באַפעסטיקן אין פּראַקטישער פאַרם־אַרבעט.

אַזוי ווי אייזיק האָט זיך ספּעציאַליזירט אין פערד־צוכט, האָט ער געקראָגן אַ רעקאָמענדאַציע צו פאָרן אין דער וויטער וועסט אויף אַ פערד־ראַנדזש.

אויף דער דאַזיקער שטעלע האָט אייזיק געדאַרפט זיין אין משך פון חודש פעברואַר. אָנהויב פעברואַר האָט אייזיק געקראָגן זיין דיפּלאָם, כאָטש ער איז נאָך ניט געווען קיין פולע צוויי יאָר אין שול — דערפאַר וואָס ער איז געווען אַ מתמיד אין זיין לערנען אין די קלאַסן. ער האָט אויף זיינע טעאָרעטישע אַרבעטן, אין אַגריקולטור, אַלעמאָל געצויגן אַ הונדערט־פּראָצענטיקן צייכן. אייזיק האָט געפירט זיינע נאָטיצן וועגן פיזיקע פון דער ערד אין אַ באַזונדערן בוך מיט שיינע פערלדיקע אותיות, כדי ער זאָל האָבן אַ טעקסט־בוך פאַר זיין גאַנצן לעבן, וועגן די עלעמענטן פון דער ערד. ער איז געווען זייער באַהאַוונט אין פערד־דערציאונג. בא אים איז געווען אויסגעאַרבעט אַ ראַציאָ־נאַלע שפּייז־סיסטעם פאַר פערד פון אַלערליי קאַטעגאָריעס און יאָרן.

ער האָט געקאָנט באַווייזן וואונדער, ווען מען האָט באַדאַרפט פאַרבעסערן דאָס געזונט פון פערד.

אייזיק האָט אויך געשריבן אַ דיסערטאַציע, וועלכע האָט אַנטוויקלט אַ סיסטעם פון פאַרזיי און שניט אויף אַ גאַנץ קליינער שטרעקע ערד, אַזוי, אַז עס האָט געקאָנט אויף אַ צימלעך קליין שטיקל ערד וואַקסן אין משך פון איין יאָר אַ סך תבואות.

אין פעברואַר איז אייזיק געקומען זיך געזעגענען מיט זיין פאָטער, מיט די אַכט ברידער, וועלכע האָבן שוין געוואוינט צוריק אין ניו יאָרק. צוליב דעם קריזיס פון ניינצן־זיבעטן יאָר האָט די פאַמיליע פאַרלוירן דאָס אייגענע הויז אין איסט־ניו־יאָרק.

די מוטער רייזי האָט איצט שוין געפירט אַ שטאַט, ווי עס פאַסט פאַר אַן אויסגעגרינטער, איסט־סיידער פרוי. זי האָט צוליב אייזיקס אַהיימקומען געמאַכט אַלע אָפּדערנאַכט „פּאַרטיס״.

חיים האָט שטילערהייט געוואָרטשעט און ניט געווען צופרידן מיט די דאָזיקע „פּאַרטיס״. אָבער רייזי האָט אים ניט געהערט.

— האָסט דאָך שוין וואו צו ליגן באַהאַלטן... — האָט זי אים פאָר־געוואָרפן.

מיט דעם האָט זי געמיינט דאָס, וואָס חיים האָט באַלאַנגט אין אַ חברה מיט אַן אייגענעם בית־מדרש. ער פלעגט קומען אַהיים אָפּעסן וועטשערע און אַוועקגיין צוריק אין בית־מדרש אויף דער פערטער גאַס און דאָרטן זיצן מיט נאָך מיטגלידער פון זיין חברה חסידים און לערנען אַ בלאַט גמרא ביז שפּעט אין דער נאַכט.

רייזי האָט עס זייער ניט ליב געהאַט. ערשטנס דערפאַר, וואָס — ווי זי האָט זיך אויסגעדריקט — איז אין אַמעריקע ניט דאָס אָרט וואו מען זאָל זיצן און לערנען (לערנען) גמרא... צווייטנס דערפאַר, וואָס חיים האָט זיך פאַרפרעמדט פון זיין אייגענער פאַמיליע און זיך סקאָמפּאַניעוועט מיט פליאַסקעדריגעס; ווער זיינען זיי? און וואָס פאַר אַ גוטס וועלן זיי ברענגען?

נאָר, אַז רייזי האָט איצט צוליב אייזיקס אָוועקפאָרן געפּראַוועט „פּאַר־טיס״ האָט זי זיך מחיה געווען, וואָס זי פלעגט חיימען ארויספּאַטערן פון שטוב. האָט מען דערווייל געקאָנט אַ ביסל אויפהויבן דעם קאָפּ און אַ הוליע טאָן.

אייזיק האָט באַקומען פון דעם פאַרמער אין דער וייטער וועסט אַן אַוואַנס אויף באַן־הוצאות. אין די פאָר טעג וואָס ער איז געווען אין ניו יאָרק

האָט ער שוין ניט געקאָנט לײַדן דעם רויש פֿון דער גרויסער שטאָט. עס איז בײַ אים אויסגעקומען, אַז די שטאָט־מענטשן זײַנען משוגעים, מענטשן מיט דראָטענע נערוון. ער האָט ניט געקאָנט שלאָפֿן און פֿאַרלוירן זײַן אַפּעטיט צום עסן.

די מוטער רייזי האָט אים אַנגעגרייט זײַן גאַרדעראָבע, פֿון וואָלענע זאָקן, גראָבע אונטערוועש און אַרבעטס־העמדער. זי האָט זיך אײַנגעשפּאַרט, ניט אַנדערש, נאָר אַז אײַזיק זאָל מיטנעמען אַ קאָלדרע מיט אַ קישן, פֿון די אמתע גוטע קישנס, וועלכע זי האָט פֿאַרמאָגט.

אַז אײַזיק האָט זיך גענומען פּאַקעווען האָט ער געמוזט האָבן אַ גרויסן באַגאַזש־קאַסטן.

אײַזיקן האָט געטאָן פּלוצים אַ צי באַם האַרצן, ווען ער האָט זיך דער־מאָנט, אַז ער איז אַזוי נאָענט לעבן דעם ווינקעלע פֿון דער אידישער ליטעראַ־טור. און ער האָט ניט געקאָנט זיך גובר זײַן פֿון ניט צו זען זיך מיט די קאָלעגן.

איז ער געגאַנגען זיך זען מיט דעם שרײַבער באַלאַבאַן. געקומען אַף ראַטגערס סקווער און אָפּגעזוכט דאָס הויז, אָבער אים דאָרט שוין מער ניט געפֿונען.

איז אײַזיק אַראָפּ אין דער איסט־בראָדווייער קאַפֿע, וועלכע האָט זיך געפֿונען אין אַ קעלער.

דאָרטן בײַ אַ טישל זײַנען נאָך אַלץ געזעסן, ווי עס האָט זיך אײַזיקן אויסגעוויזן, פּונקט ווי ער האָט זיי מיט אַ צוויי יאָר צוריק איבערגעלאָזט, די אייגענע קאָלעגן מיט באַלאַבאַנען אין דער שפּיץ. קיינער פֿון זיי האָט זיך ניט געענדערט אַף אַ האָר.

— זעט, זעט נאָר, ווער עס איז דאָ!... — האָט באַלאַבאַן זיך אויפֿ־געהויבן קעגן אײַזיקן און אים אויסגעשטרעקט אַ האַנט. — זאָגט מיר, וואו זײַט איר פֿאַרפֿאַלן געוואָרן?

אײַזיק האָט ניט געקאָנט אָפּכאַפּן דעם אָטעם פֿון דער דריקעניש פֿון זײַנע הענט און פֿון דער קלאַפּערײַ איבער זײַנע פּלייצעס.

די חברה קאָלעגן האָבן אײַזיקן אַרײַנגענומען אין זייער מיט, באַם טישל, זיך ענג צוזאַמענגערוקט און אײַזיק האָט זיי דערציילט, אַז ער פֿאַרט אַוועק אין דער ווײַטער וועסט.

— און וואָס הערט זיך מכּח שרײַבן? — פֿרעגט באַלאַבאַן. — צי דענקט ער ניט, אַז די אידישע ליטעראַטור ליגט שוין אין דער ערד... און וואו איז די מיסיע, מיט וועלכער ער איז געקומען אַף דער וועלט? צי

דענקט ער, אַז אַנשטאָט צו קומען מיט גאַטס וואָרט צו מענטשן, באַגייט ער ניט דאָס גרעסטע פאַרברעכן, ווען ער גייט גאָר און ברענגט עס צו די פערד...

צווישן דער חברה קאַלעגן זיינען איצט געווען אַ פּאָר גאָר יונגע בחורים, וועלכע אייזיק האָט נאָך ניט געקענט פון פריער. איינער פון אָט־די בחורים האָט זיך אַליין פאָרגעשטעלט פאַר אייזיקן.

— מיין נאָמען איז דאַווידאָוויטש. בחור, איך האָב געלייענט אייערע זאַכן און פון זיי שטאַרק הנאה געהאַט — האָט דער יונגערמאַן מיטן שיינעם אידעלן פנים און מיט דער טשאַפּרינע פעך־שוואַרצע האָר געזאָגט צו אייזיקן.

— אָבער דאָס וואָס איר פאָרט אַוועק אין דער ווייטער וועסט, איז אַ וויכ־טיקער ענין. מיר וואָלטן אַלע געדאַרפט אַרויס פון די ענגע ראַמען פון דער קאַפּע און זיך צעשפּרייטן איבער אַמעריקע און זיך אָנזאַפּן מיט דער אַמעריקאַנישער אַטמאָספערע, וועלן מיר דעמאָלט אפשר קאָנען עפּעס וואָגיקעס אָנשרייבן. ווייל אַזוי ווי עס שטייט איצט די לאַגע, שרייבן מיר אַלע פון דעם לעבן פונעם אַמאָליקן שטעטל. אַלע שרייבן פון שטעטל... וואו איז דאָס גרויסע אַמעריקאַנישע לעבן ?... זייער גוט, וואָס איר זייט דער ערשטער איבערצוורייסן מיטן געמויזעכץ.

דאַווידאָוויטש האָט גערעדט מיט היץ און דערביי האָבן זיינע אויגן געברענט ווי צוויי קוילן פייער אין אַ פינצטערער נאַכט.

— אָבער, אַנטשולדיקט, איך פאָר ניט אין דער ווייטער וועסט אַלס שרייבער — האָט אייזיק געזאָגט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז די ווייטע וועסט זאָל זיך דערפון ניט דערוויסן און אים ניט וועלן אויפנעמען. — איך פאָר אַלס פאַרם־אַרבעטער.

— ער פאָרט אהין האקן האָלץ און שעפּן וואַסער — דערקלערט באַלאַ־באַן אייזיקס מיסיע אין דער ווייטער וועסט.

— עס איז גוט ! עס איז געזונט ! — זאָגט דאַווידאָוויטש. — אָבער, איידער איר פאָרט אַוועק וויל איך פון אייך אַ זאַכעלע פאַר אונדזער געפּלאַנטן זאַמלבוך. איך האָב שוין עטלעכע שיינע לידער פון מאַנקין און פון זשישקין, אונדזערע צוויי קומענדיקע גרויסע שטערן אין דער אידישער פּאָעזיע. איר קענט זיי נאָך ניט ? באַקאַנט זיך !

אייזיק האָט געדריקט די הענט פון די צוויי בחורים. זיי זיינען ביידע געווען יונג און שיין.

מאַנקין האָט געזאָגט צו אייזיקן :

— איז, ווי גייט עס אַ בחור איבערלאָזן אונדז, דאָ, אַליין... — עס איז געווען אַ גרויסער כישוף אין דעם בחורס ווערטער. זיינע גרוי־בלוילעכע

אויגן זיינען געוואָרן פייכט און דאָס מאָנגאָליש־געלע פּנים האָט זיך באַדעקט מיט אַ דינעם שמייכעלע.

דער צווייטער בחור, זשישקין, האָט פאַררויכערט אַ פּאַפּיראָס. עס איז געווען אַ סך פרומקייט אויף זיין בלאָנדן פּנים. ער האָט געפרעגט בא אייזיקן:

— איר פאָרט אוועק, ווייט?

— זייער ווייט — ענטפערט אייזיק. — פיר טעג מיט דער באַן.

— און וואָס וועט זיין אייער אַרבעט?

— פערד — ענטפערט אייזיק שטאָלץ.

— וויפיל וועט איר פאַרדינען? — האָט זשישקין געערדט גאָרניט ווי קיין פּאָעט, ווי עס האָט אייזיקן אויסגעוויזן.

— פערציק דאָלאַר אַ חודש, אויף אַלעם פאַרטיקן.

— שרייבט איר עפּעס, נייע זאַכן?

— ניין.

— אַ שאָד! — האָט זשישקין אָנגעקוקט אייזיקן מיט זיינע גרויסע, בלאָע אויגן און דורכגענומען אים ביז אין די טיפעניש, אַזוי, אַז אייזיק האָט זיך דערפילט אומבאַקוועם. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז דער דאָזיקער בחור זשישקין האָט רחמנות אויף אים דערפאַר, וואָס ער שרייבט גאָר נישט. אייזיק האָט זיך אַ ביסל פאַרשעמט; געפילט ווי דאָס פּנים זיינס ווערט רויט.

— איר מיינט באמת, אַז עס איז אַ שאָד וואָס איך שרייב נישט? — האָט פונדעסטוועגן אייזיק געפרעגט מיט אַ ביסל אָפּלאַכעריי אין זיין טאָן. — איך זע ניט, אַז די וועלט זאָל חלילה זיין אַזוי אומגליקלעך אָן מיין שרייבן...

זשישקין האָט געטאָן אַ פיל־באַדייטנדיקן שמייכל; אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף אייזיקס אַקסל.

— איך האָב אַזוי ווייט נישט געמיינט — האָט ער געזאָגט. — אַ פערד איז אַלעמאָל געווען מער אינטערעסאַנט, ווי דאָס שענסטע ליד, וואָס אימיצער האָט ווען עס איז אָנגעשריבן.

— איך וועל אייך אַריינגעבן אין קאָן אויך דעם בעסטן בוך פּראָזע, וואָס אימיצער האָט ווען עס איז אָנגעשריבן — האָט אייזיק זיך אַזש מחיה געווען מיט דעם, וואָס זשישקין האָט אים צוגעטראָפן.

זשישקין איז נאָך געווען גאָר אַ יונגער בחור, אפשר פון אַ יאָר צוואַנציק. און ווען אייזיק האָט אים געפרעגט, וואָס ער שרייבט, האָט ער געענטפערט מיט אַ געוויסער מאָס נאַכלעסיקייט:

— לידלעך...

דער געשפּרעך אַרום טישל האָט זיך אַנטוויקלט אַרום דעם, אַז עס איז שוין צייט, דאָ אין אַמעריקע, אויך וויַיזן, וואָס די אידישע ליטעראַטור פאַרמאָגט.

באַלאַבאַן האָט געוויזן מיט איין האַנט אַף זיין אַרבל.

— איך שאַר זיי דאָך אַלעמען אַרויס פון אַרבל.

אָבער די דאָזיקע פראַזע האָט שוין אַף קיינעם ניט געמאַכט קיין שום איינדרוק, ווייל עס איז ניט געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס באַלאַבאַן זאָל אַזוי רעדן. אייזיק האָט באַמערקט, אַז בא די אינגערע, די בחורים דאַוויד־אָוויטש, מאַנקין און זשישקין, שפּילט באַלאַבאַן קיין שום ראָלע ניט. פאַר־קערט, די דאָזיקע דריי בחורים חלשן עפּעס הערן אַ וואָרט פון אייזיקן אַליין.

— זאָגט, וואָס טראַכט איר וועגן אונדזער פּלאַן פון אַ זאַמלבוך? — האָט זיך געווענדעט דאַווידאָוויטש צו אייזיקן.

— וואָס קאָן איך זאָגן? אַז אַליין האָב איך שוין לאַנג ניט געשריבן. און חוץ דעם פאָר איך איצטער אַוועק.

— אַף לאַנג?

— אפשר אַף תמיד. און איך האָב כמעט ווי אויפגעגעבן שרייבן. און ווי מיר דאַכט, איז דער פּלאַן ניט קיין שלעכטער — האָט אייזיק פאַרענדיקט אַ ביסל אַן אויפגעוואַרעמטער. — איך אַליין וואָלט שוין וועלן לייענען אַ ליטעראַרישן זאַמלבוך; נאָר עפּעס אַ פיינעם און מיט געשמאַק אַרויס־געגעבן.

— גזלן, וואו וועט איר נעמען מאַטעריאַל? — קאָן באַלאַבאַן ניט ליידן דאָס, וואָס מען איגנאָרירט אים און מען פרעגט נאָר עצות בא אַ אינגערן פון אים — אַן אייזיקן.

— איך גיב אַ פּאָעמע! — שטעלט זיך אויף מאַנקין און מאַכט אַ דערקלערונג מיט פיל באַגייסטערונג.—אַ פּאָעמע פון דריי הונדערט שורות!... איך האָב אַזאַ זאַך ניט וואו צו דרוקן. די טאָג־צייטונגען האָבן פאַרעיפּושט אונדזער אידיש לעבן דאָ אין אַמעריקע. און מיר מוזן זיך דורכשלאָגן אַ וועג צום לעזער...

— באַנק! — האָט זיך אָנגערופן זשישקין. — ווערלען האָט ניט גע־שריבן פאַרן לעזער. מיך וועט אויך ניט אַרן, אויב אפילו מיינע לידער וועלן פון קיינעם ניט געלייענט ווערן.

— פונדעסטוועגן פרעגט ער בא מיר, צי איך האַלט פון אים — מישט זיך אַריין באַלאַבאַן.

— איר זײַט אַ מיאוסער ליגנער!

אײַזיק האָט זיך דערשראָקן, אַז פֿון דעם װערטל־זיך זאָל ניט אַרויס־קומען צו קײן געשלעג.

— איר װילט אונדז אײַנרעדן, אַז איר שרײַבט פֿאַר זיך אַלײן? — האָט באַלאַבאַן אָנגענומען זשישקינען באַ אַ לאַץ, אַריבערבויגנדיק זיך איבערן טישל.

— דאָס איז מײַן פּריװאַטער ענין — האָט זשישקין געזאָגט מיט אַ ביסל רוגזא.

אין קאַפֿע איז אַרײַן אַ נידריק אידל, אַ קײַלעכיקס, װי אַ פֿאַס, מיט אַ פּנים װי אַ לבֿנה און מיט אַ גראָבן ציגאַר אין װינקל פֿון מויל. באַ אים איז געװען אַ קאַליקע־פֿוס און ער האָט געטראָגן אַ מאָדנעם שוך מיט אַ הויכן אָפּצאַס און מיט אַ גראָבער פּאָדעשװע. נאָך שטײענדיק כּמעט אױף דעם לעצטן טרעפּל באַם אַרײַנקומען אין דער קאַפֿע, האָט דער דאָזיקער פּאַרשוין געטאָן אַ פּאָך מיט זײַן שטעקן אין דער ריכטונג פֿונעם טישל, װאו די יונגע שרײַבער זײַנען געזעסן. ער האָט אויסגעשריען:

— לײדיקגײער, אַרויס פֿון דאַנען!

אײַזיק איז געבליבן זיצן אַ באַלײדיקטער פֿון דעם אידנס שרײַען. װאָס, װאָס — קײן לײדיקגײער איז אײַזיק ניט געװען.

אָבער באַלאַבאַן האָט אים דערקלערט, װער דער פּאַרשוין איז.

— דאָס איז אַ באַלעבאָס פֿון אַ אידישער צײַטונג, און ער קאָן ניט פֿאַרטראָגן צו באַגעגענען זיך מיט אידישע שרײַבער...

אײַזיקן האָט די דאָזיקע דערקלערונג פֿון באַלאַבאַנען ניט קלוגער געמאַכט. ער האָט זיך אויפֿגעהויבן און זיך גענומען געזעגענען מיט די קאָלעגן.

— שרײַבט.

— לאָזט הערן פֿון זיך.

— איר האָט טאַלאַנט.

— שיקט עפּעס צו פֿאַרן ערשטן זאַמלבוך אין אַמעריקע.

און נאָך אַנדערע אויסגעשרײען, װעלכע האָבן געקלונגען באַ אײַזיקן אין די אויערן װי דאָס אויסשרײַען פֿון נאָענטע, װען זײ באַגלײטן אימיצן אױף אַ ים־רײַזע: די שיף גײט אַװעק און עס װערט דעם רײַזענדן לײדיק אין קאָפּ און ניט גוט אויפֿן האַרצן.

עפּעס אַזוינס ענלעכס האָט אײַזיק געפֿילט גײענדיק אַהײם פֿון דער קאַפֿע. אים האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז שוין דאָס לעצטע מאָל װאָס ער װעט האָבן צו טאָן מיט אָט־די אומגליקלעכע, קראַנקע בחורים. עס איז

אים געווען אַ שאָד, וואָס אַזוינע געזונטע בחורים זיצן אין דער קאָפּע. פֿאַר־וואָס גייען זיי טאַקע ניט אַוועק פֿון דאָרטן אַף דער ברייטער וועלט?

אַפֿן צווייטן טאָג האָט זיך אײַזיק געפּאַקעוועט אין וועג אַרײַן. עס איז שוין געווען דער לעצטער טאָג, וואָס ער האָט נאָך געקאָנט דאָ זײַן אין ניו יאָרק.

זײַן קאָנטראַקט האָט געפֿאָדערט, אַז ער מוז קומען אין דער וועסט באַ דער ענדע פֿון דער וואָך.

די מוטער רייזי האָט אויסגעפּירט אירס. זי פּאַקעוועט אַרײַן אין קאַסטן אַ גרויסן קישן, אַ קאָלדרע און עטלעכע לײַלעכער מיט ציכן. זי גיט אים מיט האַנטיכער, פֿאַטשײַלעכלעך, זאָקן, אונטערוועש, אויבערוועש, געפּרעסטע קעלנער און שניפּסן.

— נישקשה, וועסט דאָרט אויך מעגן זיך אָנטאָן ווי אַ מענטש — טענהט די מוטער. בשעת דעם פּאַקעווען גיט זי זיך אַלע רגע פּלוצים אַ צעבליפּע. נעמט אַרײַן דאָס פּנים אין אירע אויסגעהאָרעוועטע, בײַנערדיקע הענט און אין אַ מינוט אַרום לויכט איר פּנים צוריק אויף מיט אַ שמייכל.

— זאָלסט זיך דאָרטן היטן פֿון מיידלעך... — וואָרנט זי אײַזיקן.

— ווער וועט צײַט האָבן?... — פֿאַרענטפֿערט זיך אײַזיק.

— אָבער אַרבעטן שווער זאָלסטו אויך ניט.

— איך וועל זיך אַוועקזעצן אין אַ ראַקינג־טשער און רויכערן מײַן פּיפּקע... — ווילצט זיך אײַזיק.

אײַזיק איז פֿונדעסטוועגן נאָך מיטאָג אַרוים אָנקוקן ניו יאָרק צום לעצטן מאָל. אים האָט זיך גאָר ניט פֿאָרגעשטעלט אין דער מחשבה, אַז ער וועט ווען עס איז זײַן צוריק אין ניו יאָרק.

ער איז געווען זיכער, אַז איצט פֿאָרט ער אַוועק אַף תמיד פֿון דער דאָזיקער משוגענער, גרויסער שטאָט.

עס איז געשטאַנען אַ פֿעברואַר־טאָג. די זון האָט געשײַנט ווי דורך אַ זיפּ. פֿראָסט־נעפּלען האָבן זיך געשפּרייט איבער די גאַסן, אַזוי ווי עס וואָלט געווען אָנגערויכערט פֿון קוימענס.

אײַזיק איז געגאַנגען איבער דער אַכטער גאַס צו עווענױ „איי”. קינדער זײַנען רייען געגאַנגען פֿון די שולן. און אײַזיקן האָט זיך געדאַכט, אַז אַף די פּנימער פֿון די ניו־יאָרקער קינדער האָט זיך שוין באַצײַטנס אָנגערוקט די עלטער. כאָטש זיי האָבן געפֿילדערט און געשריען, האָט זייער געשריי מער געקלונגען ווי דאָס הילפֿלאָזע שרײַען פֿון הונגעריקע און אויסגע־

מאַטערטע. די בגדים אַף די קינדערלעך — אָפּגעריסענע. זײער זעלטן אַ גאַנצער זאָק אָדער אַ גוטע פּאָר שיך.

די הײזער אַף דער אַכטער גאַס זײַנען געלעגן אין קופּעס אָנגעהאָרבעט אײנס אַף דאָס אַנדערע. קײן אײן ליכטיק שטיקל פֿאַרב פֿאַרן אויג; קײן אײן שום באַפּוצונג צו דערליכטיקן דאָס אויג. פֿינצטערע שויבן, גראָע װענט, קויטיקע טרעפּ און דער טראָטואַר שמוציק — שטיקער פּאַפּיר װאַלגערן זיך אונטער די פֿיס, קוילן־אַש און לײדיקע קענדלעך, שאָלעכצ פֿון קאַרטאָפֿל, קישקעס פֿון עופות, בײנער פֿון רינדערן פֿלײש, פֿלעשער פֿון מילך — דאָס אַלץ האָט זיך געװאַלגערט אונטער די פֿיס.

אײזיקן איז ניט גוט געװאָרן און ער איז געלאָפֿן כאַפּן אַ ביסל לופֿט אין דעם זיבעטן־סטריט־פּאַרק. דאָ אין פּאַרק האָט אײזיק געהאַט זיסע און ביטערע זכרונות. אָט גײט ער פֿאַרבײ אַ באַנק, װאו ער האָט אַמאָל געקראָגן אַ שלעכטן אָפּשניט.

— נײן!... נײן!... — קלינגט עס אין זײַנע אויערן.

אַף די לאָנקעס פֿון פּאַרק ליגט פֿאַרװיאַנעטער שנײ, װאָס איז שוין אַזוי װי צעפּרעסן פֿון װערים און שװאַרץ פֿון סאַזשע. עטלעכע אַלטע בײמער זײַנען צעװאָרפֿן איבערן פּאַרק. שװאַרצע װאָראָנעס פֿליִען אַרום און קראַקען. דער פּאַרק איז לײדיק. אַרום אים, אַזוי װי אַ פֿעסטונג אַרום אַ טורמע, שטײען טענעמענט־הײזער פֿון אַלע פֿיר זײַטן.

און אָט גײט די אײַנגעהויקערטע אַלטעטשקע מיטן קויש כמעט בײַ דער ערד, מיט געזאַלצענע בײגל. אײזיק געדענקט זי נאָך פֿון די „גרינע" יאָרן, װען ער פֿלעגט זיך דאָ אין פּאַרק קומען אָפּרוען און שעפּן פֿרישע לופֿט און זיך דאָ אָנציִען מיט שטימונג, מיט זונשײַן און אָנזעטיקן דאָס אויג מיט גרינעם גראָז.

װי טיף אײַנגעבויגן די אַלטעטשקע איז שוין! זי זעט אויס װי אַ מאַניקען מיט די װאַטאָװע הענטשקעס אָן פֿינגער. דער קויש איז גרעסער פֿון איר און פֿון בײדע זײַטן פֿון קויש אַף שטעקעלעך זײַנען אָנגעצילעװעט די געזאַלצענע בײגל.

— באָבעטשקע, גוד־באַי! — גיט אײזיק צו דער אַלטער אַ געשרײ.

זי שטעלט אַװעק דעם קויש אַף דעם אַספֿאַלט און הויבט אויף צװײ קלײנע, פֿאַרטרערטע אויגן צו אײזיקן. זי איז טויב און מײנט, אַז דער בחור פֿרעגט װי טײער די בײגל זײַנען.

— צװײ פֿאַר דרײ פּענים.

אײזיק קויפֿט בײַ איר צװײ בײגל.

— גוד־באַי! — שרייט ער צו איר אַף אַ קול.

— עס קאָסט מיך אַליין טייערער — ענטפערט זי.

אייזיק שפּאַצירט דורך דעם אַספאַלטענעם וועג אַרום דער אַלייע פון פּאַרק. עס שטייען ליידיקע בענק. ווי טומלדיק דאָ איז זומער־לעב! אָט איז דאָס מוזיק־ביידל. הרודעס שניי רינגלען עס איצט אַרום. עס דערמאָנט זיך אייזיקן די „גרינע" יאָרן, ווען ער פלעגט דאָ אָפּט קומען מיט אַ מיידל, אָדער מיט אַ חבר, און זיצן און הערן דעם טומל פון מענטשן. גאַנצע שטעטעלעך זיינען דאָ געשטאַנען אין רעדלעך און געגראַגערט אַף דעם שטעטלדיקן, אייגנטימלעכן דיאַלעקט. דאָ האָט מען געקאָנט הערן קאָלעמיי אָדער וואַרשע; באַרדיטשעוו אָדער אָדעס; בעסאַראַביע און ליטע.

אַרומגעגאַנגען אַזוי אַרום אַ שעה, צוויי און איז דערנאָך געקומען אַהיים, פאַרנאַכט־צו.

זעקס אַזייגער אין אָוונט איז אָפּגעגאַנגען זיין באַן.

פאַרלאַג אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער אָרדן

פּאָליטיש-געזעלשאַפטלעכע ביכער:

מענדעלע מוכר ספרים
(1936—1836)

פון א. ראָזנצווייג. 48 זייטן, פיין אילוסטרירט. פרייז 15 סענט.

סאָציאַלע פאַרזיכערונג

(אין אַמעריקע און אַנדערע קאַפּי־טאַליסטישע לענדער און אין סאָ־וועטן-פאַרבאַנד), פון ש. אַלמאַזאָוו. 96 זייטן. פרייז 40 ס. פאַר אָרדן-ברענטשעס 15 סענט.

קאַפּיטאַליזם — סאָציאַליזם — קאָמוניזם

אַ קורס פון 15 לעקציעס. 96 זייטן. פרייז 50 סענט. פאַר מיטגלידער פון א. אַ. אָ. — 25 סענט.

רעוואָלט-מאָמענטן אין דער אַמעריקאַנער געשיכטע

פון י. סולטאַן. 128 זייטן. פרייז 50 סענט. פאַר אונדזערע מיט־גלידער — 30 סענט.

פּאַלעסטינע, די אַראַבער, דער ציוניזם

פון פ. נאָוויק. 153 זייטן. פרייז 50 ס. פאַר אָרדן-ברענטשעס 25 ס.

די שול פאַר אייער קינד

פון ר. זאַלצמאַן. 40 זייטן, מיט בילדער און דיאַגראַמען. פרייז 5 ס.

קלאַסנקאַמפּן אין אַלטערטום

פון קלמן מרמר. 432 זייטן. פרייז $2.00. פאַר אָרדן-ברענטשעס $1.00.

מאַרקסיסטישע שטודיר-קורסן

1. די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציע.
2. די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע אין ענגלאַנד און דער טשאַרטיזם.
3. די רעוואָלוציע פון 1848 אין דייטשלאַנד און פראַנקרייך.
4. די פּאַריזער קאָמונע.
5. די אַרבעטער-באַוועגונג אין ענגלאַנד פאַרן וועלט-קריג.
6. עקאָנאָמישע קריזיסן (ערשטער טייל) 48 זייטן.

פרייז 15 סענט אַ לעקציע. פאַר אָרדן-מיטגלידער — 10 סענט

די געשיכטע פון אַמעריקאַנער אַרבעטער-קלאַס

פון מלך עפּשטיין. 1,000 זייטן, 2 בענדער. פרייז 5 דאָלאַר. פאַר מיט־גלידער פון אָרדן בלויז $2.50.

ווער דערלאָזט ניט צו אַ פאַראייניקטן פראָנט קעגן פאַגראָמען און פאַשיזם אין דייטשלאַנד?

פרייז 2 סענט.

די נעגער אין אַמעריקע

פון דאַוויד סיגל. 128 זייטן. פרייז 70 סענט. פאַר ברענטשעס פון אָרדן — 35 סענט.

פאַרלאַג אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער אָרדן

שיינע ליטעראַטור:

„מיט געזאַנג צום קאַמף“

פרייז $1.00. פאַר מיטגלידער פון א. א. אָ. — 45 סענט.

רעוואָלוציאָנערער דעקלאַמאַטאָר

צוזאַמענגעשטעלט פון קלמן מרמר און וויליאַם אייבראַמס. 336 זייטן. פרייז $1.25. פאַר מיטגלידער פון אָרדן — 75 סענט.

פאַר וועמען האָט היימיס טאַטע געשטימט?

פון מ. שיפרים. פרייז 2 פאַר 5 ס.

די קינדער פון משערי סטריט

פון כאַוער פאַוער. פרייז 3 ס.

וואו איז דיין טאַטע אין אַזאַ שפּעטער שעה?

פון כאַוער פאַוער. פרייז 2 ס.

לענין וויזט דעם וועג

פון מ. שיפרים. פרייז 3 ס.

די רעוואָלוציע וועט קומען

פון מ. שיפרים. פרייז 3 ס.

פון יענער זייט טייך

(אַ מייסע) פון כאַוער פאַוער. פרייז 75 ס. פאַר שולן 40 ס.

טאָם מוני

פון א. מייזל. פרייז 5 ס.

קלאַראַ צעטקין

פון י. א. ראָנטש. פרייז 5 ס.

סטיוו קאַטאָוועס

פון י. א. ראָנטש. פרייז 5 ס.

טשאַרלס רוטנבערג

פון י. א. ראָנטש. פרייז 5 ס.

לאַבזיק

פון כאַוער פאַוער. פרייז 70 ס. פאַר אונדזערע שולן 35 ס.

שול-ביכער:

אַרבעטער-שול

פאַרן ערשטן יאָר, צוזאַמענגעשטעלט פון א. מייזל און ב. פרידמאַן. 160 זייטן, געבונדן. פרייז 50 ס. פאַר שולן — 30 ס.

פאַרן 2טן יאָר, צוזאַמענגעשטעלט פון א. מייזל און ב. פרידמאַן. 160 זייטן, געבונדן. פרייז 70 ס. פאַר שולן — 35 ס.

פאַרן דריטן יאָר, צוזאַמענגעשטעלט פון ב. פרידמאַן. 192 זייטן, געבונדן. פרייז 80 ס. פאַר שולן — 40 ס.

פאַרן פערטן יאָר, צוזאַמענגעשטעלט פון נ. קאַמענעצקי און מ. שיפרים. 208 זייטן, געבונדן. פרייז $1.00. פאַר שולן — 50 ס.

„א י ד י ש“

אַרבעט-בוך אַף שפּראַך, פון א. בערגמאַן און א. גאָלדבערג. פרייז 35 סענט.

INTERNATIONAL WORKERS ORDER, INC.

80 Fifth Avenue New York, N. Y.